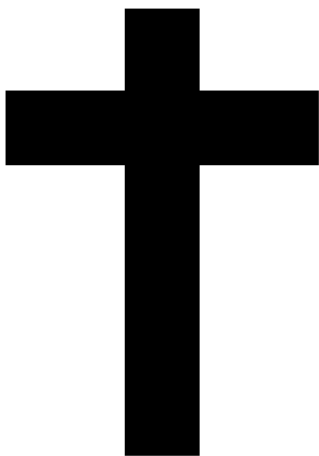

Yeshuât Den Pat Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	79
Luka	127
Yoane	204
Aposolo	256
Roma	323
1 Korinti	359
2 Korinti	395
Galatia	418
Epeso	431
Pilipi	443
Kolosai	452
1 Tesalonike	460
2 Tesalonike	467
1 Timoteo	471
2 Timoteo	482
Tito	489
Pilemon	494
Hewuraio	497
Yakowo	525
1 Petoro	534
2 Petoro	545
1 Yoane	552
2 Yoane	561
3 Yoane	563
Yut	565
Hâmbâi	569

Mataio Yesuhât Den Pat Âlepñe Mataion̄e kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlipñe yengât kutyen̄e
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânenn̄e, yamâ kutñe Awaraham sâmb, yâkât senâmbâ gâtñe Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitân̄e hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyen̄e yuwu.

² Topñe katmâ Awarahamgât nanñe, kutñe Isaka sâmb ya teteop. Isakahât nanñe Yakop sâmb ya teteop. Yakopgât nanñe Yura sâmb, ya teteop. Otmu imilipñe dondâ meyehop. ³ Yurañe imbi âlâ, kutñe Tama sâmb, ya miop. Yañeâmâ naom yâhâp meyehop, yâk yetgât kutyetñe, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanñe Hesoron teteop. Hesorongât nanñe Lam teteop. ⁴ Lamgât nanñe Aminarap teteop. Aminarapgât nanñe Nason teteop. Nasongât nanñe Salamon teteop. ⁵ Salamonñe imbi miop yamâ kutñe Lahap, yañeâmâ nanyetñe Boasi miop. Boasiñe imbi, kutñe Lut sâmb, ya memu yâkñe nanyetñe Owet sâmb ya miop. Owetgât nanñe Yese teteop. ⁶ Yesehât nanñe Dawiti teteop.

Dawitineâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukun̄e, kutñe Uria sâmb, yâkât imbi hârem mewangiop. Imbi yañe nanyetñe Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nanñe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanñe Awia teteop. Awiahât nanñe Asa teteop. ⁸ Asahât nanñe Yosapata teteop. Yosapatahât nanñe Yoram teteop. Yoramgât nanñe Usia teteop. ⁹ Usiahât nanñe Yotam teteop. Yotamgât nanñe Ahasi teteop. Ahasihât nanñe Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanñe Manase teteop. Manasehât nanñe Amon teteop. Amongât nanñe Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanñe Yekonia teteop. Otmu imilipñe nombotñe meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutñe Bawilonia sâmb, yan tâmbâlipnenn̄e yengât kasalipyen̄e taka yongom kiom tuhuyingiwî. Kiom tuhuyingim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekñetâ yâk yengât hon̄ bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakñan Yekoniahât nanñe, kutñe Salatie sâmb ya teteop. Salatiehât nanñe Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nanñe Awiuru teteop. Awiuruhât nanñe Eliakim teteop. Eliakimgât nanñe Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanñe Sarok teteop. Sarokgât nanñe Akim teteop. Akimgât nanñe Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanñe Eliasa teteop. Eliasahât nanñe Matan teteop. Matangât nanñe Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanñe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâñetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marian̄eâmâ Yesu miop yamâ Anitân̄e hângângumu yâkâlen gemu miop ya nângâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gan̄etâ gan̄etâ tânâmyen̄ambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotñe komotñe tetem gan̄etâ ya yengât sen yañe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gan̄etâ gan̄etâ Bawilonia hânân ari manbi sen yañe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yan̄ak manmâ gan̄etâ gan̄etâ Anitân̄e nanñe tihitnenn̄e olâk sâmb hângângumu

yuân giop sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuŋe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâŋe Yesu hângângumu gemu Mariaŋe miop yakât topŋe yuwu tap. Mâmâŋe Maria yamâ Yosepgât pat kuwaŋgiwi. Yâhâmâ sihan ikŋiâk ikŋiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu, lokŋe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepŋe olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benŋe lok nombotŋe orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâŋe lok sen senân watmune aŋulakmap,” yawu sâm biwiŋanâk nâŋgâm manop. ²⁰ Yawu nâŋgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekgohomune nâŋgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu tepŋe oap. Yawu gârâmâ gâŋe ki nâŋgârâ bâlewuap. ²¹ Yâkŋe nanŋe membuap. Nanŋe memu kutŋe Yesu kunbuat. Yâhâ kutŋe yakât topŋe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândân otbuap.” Aŋeloŋe yawu sâm Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâm Yosep ekuop ya nâŋgâmu ârândân otmu imbiŋe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepŋe naom ya kutŋe Yesu sâm kunop. Yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe emet inânŋan yuwu sâmu poropete âlâŋe kulemgup.

“Imbi sihan âlâŋe naom membuap. Yâhâ kutŋe âlâmâ Imanue sâm kunbuap.”

Yawu sâmu kulemgup. Kut kunop yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe nen orop sâp ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutŋe Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Mariaŋe Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotŋe nâŋgân nâŋgânyerŋe papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topŋe nâŋgâne sâm emetsenŋe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipŋe yuwu sâm âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yengât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâm kapi kâleŋnehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâm âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâŋgâm lok kutdâ Herotŋe nâŋgâm yâkŋe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâŋgâm gorâwaŋgiop. Otmu bukulipŋaŋe gurâ yawuâk nâŋgâm gorâyŋgiop. ⁴ Herotŋe den pat ya nâŋgâm hotom uminiwi ya yengât kunlipŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâŋe hâmbâi hângângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyeje otmâ galem yongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nângâjetâ yahatbuap.” Yawu kulemgup tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâjetâ Herotnje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nângâwe sâp pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiekmâ yuwu sâp âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topnje ekuwi. ⁸ Ya sâjetâ yuwu sâp ekyongop. “Bâin, âlepne yen Betelem kapiân arinet. Ari naom ya ekmâ taka eknohojetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbangim mepaewom.” Yawu sâp kâityongop.

⁹ Yawu sâp kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yañe kulet sâp dâiekmu ari emet mâpuñan lañinje hâumu siliñ siliñ sâmu ekbi. Yañe yâhâpne torokatmâ yawu hâumu siliñ siliñ sâmu ari naom tipine emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboñan tatmu yelekmâ herone nângâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukne suksuk âlepne nanje âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetñan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâp ari den pat yu ki ekumai sâp Anitâñe ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenjeñen ariwi.

Yosepñe Yesu mâmâñeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâp âwurem arinetâ Yosepñe aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâñe yuwu sâp ekuop. “Sâmune nângâ. Herotnje Maria nanjahât hâkân otmâ hilipguwom sâp nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari man-nomai. Yan ari manñetâ nâñe den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânñan Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nannañe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anelone Yosep ekuop yanâk imbiñe naomñe meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonñe teteop.

Herotgât tembe lâulipñane Betelem yengât nanlipyeñe yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yañe Herot kâimboñmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yañak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmâñane memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotñe tetewi. Yakât otmâ Herotnje tembe lâulipñe hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlâñmâ tai yan nimnaom titipâ teteñetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongoñetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânñan umatñe ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutñe Yeremia sâp, yâkñe yuwu sâp kulemgup yakât bonñe teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutñe Lahe sâp, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyeñe yongoñetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotñane ya ekmâ biwi nângân nângânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotnje sâmu nanlipyeñe kerehâk yongoñetâ muwi yan bonñe teteop.

Yosepñe Yesu mâmâñeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotnje mumu yanâmâ Yosepne Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât anjelo âlâne yuwu sâm ekuop. ²⁰ “Mariahât nanne hilipguwe sâm kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinet,” Yawu sâm ekuop. ²¹ Yawu sâm ekumu hân ya pilâm Yosepne imbihe naomne dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ ekumu kulempuop ya bonne teteop.

²² Yâhâ Yosepne âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotnje mumu yanak nanne kutne Akelao sâm, yâkne âwânahât welâmnan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sânetâ nângâop. Den ya nângâm nanne hilipgumap sâm gorâwangimu Yuraia hân pilâm ariwe sâm biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâne yuwu sâm ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâm yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutne Nasaret sâm, yan manbi. Otmu emelâk emet inânjan poropete âlâne den yuwu kulempuop ya bonne yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambonje.”

Yawu kulempuop. Yosepne imbihe naomne meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonne teteop. Otmu yan mannetâ naom ya lok olop.

3

Yoane ne âi topne kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukune Yoane Baptis yâkne âi topne katbe sâm Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimb dondâne ari ekne sâm arinetâ yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâne tihityene otbe sâm oap yakât orotmemeyene kinjon ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ mannet.” Yawu sâm ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânjan poropete âlâ, kutne Yesaia sâm, yâkne Yoanehât nângâm lohimb biwiyene pâron sâm kuwihaknomai yakât kulempuop. Den yakât bulâne ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimb yâkâlen arinomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâne tohowuap yakât kawene mem pitim mâtâp mewanginet. Otmu pumne laune uk sâm hurun sâm, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhujetâ talâk.”

Yawu sâm ekyongop. Den yawu kulempuop yakât bulâne ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoane ne poropete âi ya topne katmâ tuhuwe sâm lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senne âlâlâ, hâk katipne, me petne, yamâ songo âlâ, kutne kamele sâm, yakât somotjane mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topne yane mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenjopdâ, gonjara, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunne Yerusalem ya ambolipne otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipne nombotjane yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyene bâlene otmâ gawi ya kerehâk sâm teteaknetâ Yoran toen mem katyehop.

7-8 Yawu otñetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotñeñe yâkñe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe menjet sâmû yakât yeñeâmâ kinñityeñahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâñgâñetâ ki ârândân oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nâñgânômai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâñe nengât ki nâñgâm bâleningimap.” Yawu ki nâñgânômai. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe sâmû kât yuñe Awarahamgât komot tetenômaiñât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmû. Yakât matñe hâmbâi menômai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Emelâk unam sâtñe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonñe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlân sâmû kâlâpñe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeñe orotmemeyeñe bâleñe ya sâm tetem Anitâhâlen biwiyeñeñe kepeñetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topñe katbuap yâhâmâ wâtñe pato tatbañgiap. Yakât otmâ nâñe yâkât itâkât ya gurâ mem kâpekâmâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkñeâmâ Wâtgât mâmânahât Heak hâñgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotñe manman âilongoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotñeâmâ hâhiwin kakñan katyekmu mannômai. ¹² Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeñeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikñiâk ikñiâk katmai. Neneñahât pat otmap ya konohân mem hâwuruñetâ tatmap. Yâhâ ki neneñahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopñeâk yâkñe taka biwinenñahât topñe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topñe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikñan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotñeñe yâkât hâkân otmâ betbañgin manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nâñgâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneñe Yesu mem toen kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

¹³ Sâp yanâmâ Yesuñe Galilaia hân pilâm Yoaneñe toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop. ¹⁴ Arimu Yoaneñe ekmû umatñe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâñe nâ toen mem katnekdâ ârândân otbâp. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nâñgâmune umatñe oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmû sâop. “Anitâñe sâm kalop ya otmutñe nâñgâmû ârândân otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmû Yoaneñe nâñgâmû ârândân olop. ¹⁶ Nâñgâmû ârândân otmu toen mem katmu ginñan yâhâ kinmutâ yanâk himbîm pâron sâmû Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe kembâ hât gum ge Yesu mâmânge otbañgiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbîmâmbâ Anitâñe yuwu sâm ekyongop. “Ya ekñet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinane yâkâlâk nâñgâman.” Yawu sâop.

4

Satanñe Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.

(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

¹ Otmu weke bâleñe ya yengât kunyeñe, kutñe Satan sâm, yâkñe Yesuhât wâtñe tatbañgiap me bia ya ekmâ biwiñahât topñe nâñgâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtñe hour sâop. Yawu otmu yanâk lohotñe olâk

sâm Satanje yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanje bulânje mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap. “Anitâje haonmâ ârândân tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe mianjim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâje den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbânjan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanje yuwu sâm ekuop. “Anitâje sâmu den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâjeâmâ anjelolipñe hângânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulânjanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ sonj pilâm kionj. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulânjanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâinj, den âlâ yuwu tap.

“Anitâje tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâje den eknohoat ya nângâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyeñe pato ya yengât senñe âlâlâ dondâ tatyinjiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Gâñe mepaenekbuat yanâmâ senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâje den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum honj bawanjim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâje den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anjelo nombotñaje ge tihitje otmâ tânguwi.

Yesunje topñe katmâ den kâsikum yinjiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakñan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot Antipa sâm, yâkñe Galilaia yengât galem manop. Yâkñe sâmu Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop. Pat ya nângâm Yesunje yahatmâ Galilaia hânân ariop.

¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutñe Kapanaum sâm, kapi yan hân âlâ kutñe, Sewulun yet Naptali sâm, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutñe Galilaia sâm, yakât ginñan tap.

¹⁴ Yesunje kapi yan ariop yakât emet inânñan Anitâje poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, den ekumu kulemguiop yakât bonñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipñe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan tainje biwiyeñe manguakmâ kopa olop. Otmu omonj bâlenjan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ lañinñaje siliñ siliñ sâm biwiyerjan hâumu harj sâm

keterakyinjiuwap. Yawu otmu topnje ekmâ nângânetâ biwiyenjan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesunje kapi yan ari manop yan den yakât bulâje teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâje tihityenje otbe sâm oap. Yakât otmâ otjetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenje yâkâlen katjetâ kinbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesunje honj bawalipnje imbât meyehop.

(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetnje Simon yet Anderea. Atanjahât kutjeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutje âlâ Petoro sâmâi. Yâhâ imineâmâ kutje Anderea sâm, yâhâmâ dengân tânâmnan ba injan itâje toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmutâ Yesunje yelemâ yuwu sâm ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenje yuâmâ injan dâim mansawot. Yâhâ nâje meyeleksan yanâmâ nâhât wâtнан kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu yanâk injangât senje âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetnje Yakowo yet Yoane sâm, Yeweri nanyâhâtje. Yâhâmâ âwâyetje orowâk injan itâje gârem kinbi. ²² Yawu otmutâ Yesunje yotgonmu in yawu âwâyetje pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesunje lohimbi dondâ mem hengemyongop.

(Luka 6:17-19)

²³ Yesunje Galilaia hânân miti emetnje tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâje tihitnennje oap yakât den pat âlepje ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatnje topnje topnje yanje mem bâleyekmu manbi ya hengemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutje Siria sâm, yan pen pen sâm ariop. Pen pen sâm arimu nângânetâ yanjak kapi ambolipnaje yawuâk kundat mesek topnje topnje otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâlenaje mângâyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya njerehâk meyekmâ yâkâlen tohonjetâ hengemyongop. ²⁵ Hengemyongop yakât den pat sâm hanj tuhunjetâ Galilaia ambolipnje, otmu ya hâlânâ kapi bâlâk njerek tatmâ arap, ya yengât kutyenje pato âlâmâ Dekopoli sâm, ya ambolipnaje yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipnje. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipnje. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipnaje menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesunje honj bawalipnje den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâje menduhuakmâ tatjetâ Yesu iknjiâk pumnan yâhâop. Yâhâ tatmu honj bawalipnje yâhânetâ yuwu sâm ekyongop. ² “Den bonje sâmune nângânet.

Tepnennje heronje otmu mannom.

(Luka 6:20-23)

³ Biwi nângân nângânyenaje yenjahât nângânetâ gemap. Yeneâmâ yuwu nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâje himbimgât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nângâm we âlep nângânet. ⁴ Yâhâ we

bâle nângâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronje otmu mannomai.

⁵ Menjetâ huruŋ huruŋ otmap ya yen hâmbâi Anitâŋe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nângâm manŋet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâam yakât nângâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyeŋe heronje olâk.

⁷ Buku nombotŋaŋe kasa otyiŋgiŋetâ umam sâyiŋgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâŋe meyekmâ umam sâyiŋgiwuapgât biwiyeŋe heronje olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nângân nângânyeŋaŋe kepeim denŋe tiŋâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyeŋe heronje olâk.

⁹ Otmu bukulipyenŋe orop biwi nângân nângânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manŋetâ buku nombotŋaŋe hionakmâ ahone sâam otŋetâ yan mem lohotŋe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâŋe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyeŋe heronje olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manŋetâ torehenlipyenŋe nângâm bâleyiŋgim mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋgiŋetâ ki lohotŋe otmai. Yamâ Anitâŋe himbimgât pat kuyiŋgiop. Yakât biwiyeŋe heronje olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyenŋan sâam mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. ¹² “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenŋe gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ biwiyeŋaŋe heronje olâk.

Kâtembe otmu lambe yakât dop

(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)

¹³ Yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângâŋet. Kâtembe ihm solân honmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heronje nângâwanŋinomai. Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhummunŋeâm âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yaŋe âlâ yu me ya tuhummunŋe ukenŋe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâam pilâmunŋe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topŋe tetem hengenŋuâkgât den âlâen hâum sâamune nângâŋet. Lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yengât laŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ punŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ am-bolipŋaŋe kasa yengât senyenŋan âlâ ari misiŋguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya laŋinŋe pilâmap, me kapi pato tetekŋan tatmap yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu awonŋenŋe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topŋe

¹⁷ Otmu âlâ sâmunê nângânet. Yeneâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup. Otmu poropetelipne den ekyongomu kulemgui yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâne ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâne sâwi ya lâum manmune bonne teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikne tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâne tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senne âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâne girem den konohâk lonâenomai yakât bulâne ki menomai. Otmâmâ buku nombotnane yawuâk otmâ mannet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yane hâmbâi yakât matne himbimân yâhâ lok gehehe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne girem den ya biwiyenane tinâk lâum mannetgât tânyongom mannomai yane himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâne otnomai. ²⁰ Yakât topne yuwu sâmunê nângâm hengenunet. Yene Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaione otmai yan ki torokatnomai. Yâkne den perâkne sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâne ya lâum manmâ yanjak himbim manman yakât bulâne menomai. Yawu.

Buku orangim mannom.
(Luka 12:57-59)

²¹ Otmu Mosehe girem den kulemgup yakât topne ekyongomune nângânet. Girem den âlâ kulemgup ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâne buku âlâ kunetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenane meyekmâ den âiân katyeknetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunê nângânet. Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâlenomai yamâ Anitâne yawuâk nângâm bâleyingiwuap. Otmu lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângânetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenane mem den âiân katyekmâ den yinginomai. Otmu lok âlâ me âlâne buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topne yuwu sâmunê nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâ hon bawangine sâm otnomai yan buku âlâne lok âlâhât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu angoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kaknan hon bawanginomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yengât buku âlâ me âlâne kuk otyingim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenetâ kaok nannganjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetnan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetnan tatmâ yene ombeân kiâk kârik kârikne genomai. Kiapne pâi emetnan tatnomai sâm sâp katyingiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekñâle ekñâle yakât topne

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Mosehe girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne bukulipyenane yengât imbilipyenane ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâne yuwu sâmunê nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne biwiyenan imbi âlâhât nanjai yamâ emelâk biwiyenane otmâ tâpikguai lok yane tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâne den mâmâne âlâ yuwu sâwe. Bulâne hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâne hemgât pat otmai hât senne nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senne bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matne umatne

memaihât. Yawu otmâmâ senje âlâ âlepje oap yanjahâk mâtâp tânjâk watmâ manman kârikjan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâtje nombot yaje otmâ bâlewup yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlejan yan kionmahât. Yawu otmâmâ bâtyenje nombotje âlepjeâk tatbuap yaje âi tânjâk tuhum manman âilonjoan arinomai. Yawu.” Yesuje den yan hâum sâop.

Lokje imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotjanje yuwu sâmai. “Lok âlâŋe imbiŋait manmâ yâhâromawot yamâ nâŋgâmu umatje otmu imbiŋe ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topje kulemgum bâtjan katmu ariwuap.” Yejeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgânet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋanje âlepje nanje manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâŋe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikje ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnenŋanje yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikje tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nâŋgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerenje yeje Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikje tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yâhâ yakât topje yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeje yan ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâje hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâje tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sâŋetâ helen gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyene helen gâwu gâwu ya sâŋetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yeje wonân me wonân gâitmâ sâm kârikje tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenjahât amboŋe tatmap. Yawu gârâmâ denyenje bonŋanâk sânomai. Yawu sâŋetâ nâŋgânetâ ârândâŋ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yakât matje ki kâpekyiŋginom.

(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanŋanje senje nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matje senje nombolâk hâum gusuhutbangiwuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtje ya kum parandan pilâmu yâku yawuâk matje kum parandan pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ mem yawu mângâenŋetâ yakât matje ki kâpekbup. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe ambonjahât bâleŋe hân meyingim yanjak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeje hân âlâkuâk yingŋetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgânet. Lok âlâ me âlâŋe yeje itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânongom itâ pare mem ari ningŋet.” Yawu sâm ekyongonŋetâ ihilâk denyenje nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya ningŋet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yingŋinomai. Me lok âlâ me âlâŋe senje âlâlâ ekmâ kandi mene

sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yinginomai. Yawu otmâ manñetâ ârândâñ otbuap.

Kasalipnenn̄e yengât nângâm buku otyinginom.
(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sâñetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlân̄e buku otyinginomai yamâ yengu tep heron̄e nângâm buku otyinginomai. Yâhâ lok âlâ me âlân̄e kasa otyinginetâ yengu yawuâk kasa otyinginomai.” Yawu sâm̄ai. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nângâmune ki ârândâñ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitân̄e lohimbi âlep̄n̄e otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâlen̄e ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yen̄e kasalipyen̄e ihilâk buku otyinginomai. Otmu lok âlâ me âlân̄e Anitân̄e mem bâleyehâkgât sait kakyen̄an pilân̄omai yamâ Anitân̄e lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlân̄e Anitân̄e mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyen̄an Anitân̄e pilân̄omai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlân̄e mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yen̄e ya yengât umam sâyingingimoi. Umam sâyingingim himbim awon̄nenn̄e ulitgunetâ heron̄e nângâyingim nine nanne baratne bulân̄e mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotñan̄e perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenn̄e kombo meyingimai ya yekñetâ lok bâlen̄e otmai. Yâkn̄e bukulipyen̄e tânyongom mansai. Otmu lok nombotñan̄e yen orop buku konok manne sâm tânyongoñetâ yengu yakât matñe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândâñ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotñan̄e nângâm bâleyingimai yamâ yen̄e buku ki otyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune yawuâk ki ârândâñ otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yen̄e lok nombotñe orop buku ki orangimai. Yawu otmai yan bukulipyen̄e ya orowâk buku orangimai yamâ nângâmune ki ârândâñ oap. Lok nombotñe Anitâhât ki nângâm̄ai yan̄e gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmune nângâñet. Himbim awon̄nenn̄an̄e manman uwawapñe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manñetâ ârândâñ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topñe

¹ Yesun̄e den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyen̄an̄e yengât nângâyinginetâ yahalâkgât yâk yengât senyen̄anâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbine yen̄ahât nângâñetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyen̄an̄e yekmu dondâ bâlem̄ap. ² Yawu gârâmâ lok nombotñan̄e sen̄e âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbine nenekñetâ yahalâk sâm lohimbi nombotñe biwiyen̄e kurihiakmain̄e lok senyen̄an kinmâ nembe kalem otyingimai. Yakât otmâ Anitân̄e yakât hâmen̄e ki yingimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekñetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ³ Yakât otmâ yen̄e lok nombotñe sen̄e âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyingine sâm tihângen kinmâ tânyongoñetâ yan bukulipyen̄an̄e yakât topñe ki yekmâ nângân̄omai. ⁴ Yawu otñetâ Anitân̄e tihângen ekmapñe yekmâ yakât matñe âlep̄n̄e yingiwuap.” Yesun̄e yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topñe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeñe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotñaje yeñe topyeñe kurihim lok senyenjan kinmâ bukulip-nenñaje nengât nângâñetâ yahalâk sâam sâtñak Anitâ ulitgumai. Yeñe yawu otnomai otmâmâ Anitâñe hâmbâi yuwu sâam ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyenjan otñetâ yan yekñetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâuwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkñeâmâ biwinenñe ekmap. Yakât otmâ yeñe yâk orop den huhune sâam yan yok pilâm tatmâ ekuñetâ nângâyinñiwuap.

⁷ Yakât nâñe yuwu sâamune nângâñet. Yeñe ulitgune sâam biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topñe ki nângâm engat yâhâp manmaiñe yuwu nângâmai. “Nenñe den pâñe konok gurâ sâamunñe Anitâñe ki nângâningimap.” Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmâ. ⁸ Yeñe yâkñe otmâ yawu ki otnomai. Yeñe âwâyeñe ki ulitgunetâek biwiyenñahât topñe emelâk nanñap. ⁹ Yakât yeñe yuwu mon sâam ulitgum mannomai.

“Himbim awonñenñe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepae-hekmâ mannom. ¹⁰ Gike sâtñet otmâ anelolipñaje haonmâ ârândân hoñ bahihimai yawuâk nenñe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâñe hilâm ârândân tihitnenñe otmâ dopnenñanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbi nombotñaje mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyinñim tosayeñe pilâyinñimain yakât dopñeak gâñe umam sâningim tosanenñe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanñe kendâningimu otmunñe bâlemap sâam ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeñe yawu sâam Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotñaje sâam bâleyinñim mem ge katyeknomai ya yengât yeñe tosayeñe pilâñetâ yakât otmâ himbim âwâyeñaje yen gurâ tosayeñe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñaje mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yeñe matñe yinñine sâam otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeñaje yen gurâ otñetâ bâlewuap yakât matñe kâpekyinñiwuap.

Bukulipnenñaje nângâninginñetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotñaje yenñahâlâk nângâñetâ yahatmu topyeñe kurihiakmâ yuwu nângâmai. “Nenñe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiñe nenekmâ nângâninginñetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nângâmai. Yamâ Anitâñe nângâmu ki ârândân otmu yuwu sâuwuap. “Emelâk bukulipyeñaje yekmâ nângâyinñinñetâ yahalop yanñak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matñe ki yinñiwom.” Yawu sâuwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toñe kun kundenyeñe piriakmâ somotyeñe hâluhuakmâ âilonño tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeñe sot barahâk tatnomai yakât topñe bukulipyeñaje ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonñenñe Anitâ biwinenñahât topñe nângâmapñe yakât matñe yinñiwuap.” Yawu sâop.

Senñe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesuñe den âlâ yuwu sâam ekyongop. “Hângât senñe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyinñiap yañe biwi nângân nângânyeñe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaje kumap, me seloñe hâremap, me bumbumgumap me kombo otmâ. Yakât otmâ yeñe tatningiâk sâam ki aliranginomai. Otmu biwiyenñe yan ki ariwuapñat nanñan. ²⁰⁻²¹ Yeñe

biwi konohâk otmâ nembe kalem oranjinomai. Orotmeme ya otjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimgât pat kuyingioy ya bonne menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manjetâ ârândân otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenje yamâ lambehât lanjinje yakât dop oap.

(Luka 11:34-36)

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyenje yamâ lambe lanjinje yakât dop oap. Senyenje ya âlepne tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyenje gara garane pik sâuwuap me senyenje bok sâuwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukjan kionjomai. Yakât yuwu sâumune nângânet. Biwiyenjan Anitâhât lanjinje panmap ya bok sâmapgât biwi nângân nângânyenje galema-hom manman âlepneak torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nângân nângânyenane pâlamnje otmâ omonje kurihiwuap yamâ manman bâlenjan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yenje ya otmaiât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâne tihitnenne otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.

(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokne lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwinane kepeim herone kakjan tuhuwangiwiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakjan nep ya ki tuhûm hengenjuwuap. Yakât topne yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyenje arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topne yuwu sâumune nângânet. Yengât manman yamâ Anitâne emelâk senne âlâlâ lâtakuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenne sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakjan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâumune nângânet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhûm hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonane haonmâ ârândân sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuak Anitâne haonmâ ârândân tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yenjahât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai.

²⁸ Yenje iri sikum me sângum lawa lawa yan biwi nângân nângânyenje hikunetâ dondâ bâlewuwuap. Yakât topne yuwu sâumune nângânet. ²⁹ Hahop ekmmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunne âilongo longo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutne Solomon sâm, yâkne hâk katipne kulem melem mânunjakmâ manop. Yane hahop surine sekne âlepne tetemap yakât dopne gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop surine ekmunne âilongo otmap. Yawu gârâmâ ikjahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririn sâm kinmap. Anitâne nângâopgât yawu kinmap. Yiwereneâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâuwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâuwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenane yuwu ki nângânomai. “Anitâne pâlamnje otmâ ki tihitnenne otmap.” Yawu ki nângâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâumune nângânet. Bulâjanâk Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmâ yâhâuwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotne Anitâhât topne ki nângâmaine sângum me iri sikum me senne âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândân otmap. Yakât otmâ otmaiân yenje ki torokatnomai. ³³ Yenje yuwu

nângânomai. “Bulânjanâk Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmap.” Yawu nângânomai. Otmu lohimbi nombotnaje Anitâhâlen biwiyenaje kepeinet sâmbâk den ekyongonjetâ nângânomai. Yawu otmâ mannjetâ himbim awonnenne topyene nângâmapne dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai. ³⁴Yene umatne topne teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâmbâk?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinomai. Senne âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenne kinbuap me bia yamâ himbim awonnenne iknjak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenne biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânom.” Yesune yawu sâop.

7

*Bukulipnenne ki sâmbâ hâreyinginom.
(Luka 6:37-38,41-42)*

¹ Yesune den âlâ torokatmâ yuwu sâmbâ ekyongop. “Anitâne yengât den sâmbâ hâreyingiwuap. Yakât otmâ yene lohimbi yengât den ki sâmbâ hâreyinginomai. Yâhâ yene buku nombotne sâmbâ hâreyinginomai yamâ yene otnomai yakât dopneâk Anitâne yen sâmbâ hâreyingimu matne menomai. ²Yâhâ yene senne âlâlâ yu me ya otyinginomai. Dop ya tân tânâk Anitâne yen gurâ mem purik katyingiwuap. ³Yakât topne nângânetgât den âlâen hâum sâmbâ nângânet. Gâne bukuhahât senjan wahap tipine tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipine pato tap ya ki enakmâ nanngangimâk bukuhahât yuwu mon sâmbâ. ⁴“Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihawe.” Gâ yawu mon sâmbâ otmâmâ lok perâkne. ⁵Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tânât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kinjon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.

⁶Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmbâ ekyongop. “Nenne sotnenne sâsâne ya um yan buku ondop yengât soso ya wanmunne nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenne um wanmunne nembuap yanak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâmbâ. Bau hulin hâkne ki kilikmain. Hâkne ki kilikmaingât otmâ hâknenne kukne ki nângâmap. Gârâmâ mem lohotne tuhune sâmbâ sot um wanjom yamâ purik sâmbâ ningiwuap. Yakât topneâmâ yuwu. Nenne Anitâhât pat kukne ya lok ihilâk ki katyinginom.” Yesune yawu sâop.

*Tihit Amboje yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)*

⁷ Yesune yuwu sâmbâ ekyongop. “Yene wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ âlepne nângâyingiwuap. ⁸Otmu âlâen hâum sâmbâ. Yene buku âlâhât emelan yâhâne sâmbâ, “Wâe tat me?” sânetâ nângâyingimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopneâk Anitâ ulitgunjetâ nângâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyingiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne iknjak mâmâne otyingimu biwiyenje sânduk sâmbâ. Otmu yâkâlen torokatne sâmbâ otnomai ya gurâ âlepne meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰Otmu den âlâen hâum sâmbâ nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâhât nanjan po wanngimu âwâne ulitgumu

yan âwânaje ki neneje ya wanbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotnaje Anitâhât topne ki nângâm hejengegumaije nan baralipyenye yawu otyingimai. Anitâ awonnenne himbimân tatmapne nen iknjiâk iknjiâk topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmâ yeje otyingimai ya wangim lok âlâ me âlâne yu me yakât ulitgunetâ ya gurâ tâj tâjâk yingimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yaje Anitâhât den kâsikum yingiminiwi. Yakât topne yuwu tap. Bukulipyenaje tânyongonetgât nângâmai yeje gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesune den yawu sâm ekyongop.

Mâtâp yâhâp

(Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâje yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikjahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârânj bârânj, yanâmâ lok sambeje ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikjahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomai.

Nak topne topne

(Luka 6:43-44)

¹⁵ Otmu âlâ sâmune nângânet. Poropete lok nombotnaje engatyenajak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yajeâmâ lohimbiñe nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeyenye bâlene kurihim mansai. Topyenye teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyenye ekmâ nângâm galemyenye tinâk otmâ hejengegunomai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yeje topyenye nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nak esenne omonj omonj pilâmap yanâmâ bonje bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbanjgumap yanâmâ bulâje âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu ginj gârârânj yaje ham ki otmap. Otmu hamne ginj gârârânj ki otmap. Yamâ topyenye iknjiâk iknjiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonje bâlene yamâ kârâm pilâmunne mum haranj haranj otmu kâlâwân umunne semap. ²⁰ Yeje den yu nângâm hejengegum poropete lok perâkne engatyenajak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyenye nângâm hejengegunomai. Yawu.

Lohimbi perâk

(Luka 13:25-27)

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâje mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekne himbimgât pat ya ki otnomai. Himbim awonjahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâje sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenne denge sâm hanj pilâmunne ariop. Otmu gâhât âi tuhum weke bâlenaje lok mângâeyehop ya watyingimunne gaiakmâ ariwi. Gâñeâmâ mâmâne otningirâ kulem topne topne mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sânetâ nâje matne yuwu sâm purik pilâyingiwom. “Nâ yeje den yai ya nângâmunne ki teteap, pâpguan. Yeje nâhâlen biwiyenaje ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâje ki otmâ mansai. Yeje orotmeme kinjonj manjonj manminiwi yakât keteraknetgât nanjan,” sâwom.

Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa

(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm henjengum lâumaine dop yuwu mansai. Lok nângân nângânyene orop yaneâmâ emet tuhune sâam hân kendâm saran kâkâlep yane kânângâm emet tuhujetâ tinj tinj kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwinj njiwinj sâam ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotnje emetyene tuhune sâam hân kendâm saran kakneak kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhujetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâam ge imbuap. Yawu.” Yawu sâam ekyongop.

Yesune Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesune Anitâhât sâtgât den ya topjambâek sâam tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtne otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topjambâek yap yune Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manop ya Yesune henjengguop.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesune den ya sâam pesuk pilâm pumnehembâ gemu lohimbi dondâne watmâ ariwi. ² Otmu sâap yan lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manopje Yesu ekmâ yan gotjan bam yuwu sâam ekuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topne topne biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanjan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yune pesuk sânihiâkgât nanjan.” Yawu sâam âikuop.

³ Yawu sâamu walipgum yuwu sâam ekuop. “Nângâhiahian. Âlepne, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâam walipgumu yanâk biatbangimu âlepne olop. ⁴ Yawu otmu Yesune yuwu sâam ekum hângânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotje ki sâam tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseje hotom u uhât girem den kulemgup ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sâanomai. “O, lok hâk bâle tetewanjiop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâamâmâ yakât topne nângânomai.” Yawu sâam hângângumu ariop.

Yesune honj bawa âlâ henjengguop.

(Luka 7:1-10)

⁵ Yesune yapâ pilâyekmâ gem ari ikne kapi tipine Kapanauum yan yâhamu Roma tembe lâu yengât kunyene âlâne yâkâlen ari yuwu sâam ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât honj bawa âlâ mesek sântjan kinsap.

⁷ Sâamu sâop. “Âlepne ari henjengguom.”

⁸ Sâamu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepne bia. Yakât gâne nâhât emelan ariwuatgât ki nanjan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ honj bawane ya âlepne otbuapgât nanjan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonane nâ gurâ buku nombotje yengât kunyene sâam nihimu manman. Yakât otmâ nâne tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken arijet sâamune âlepne nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhujet sâam âi yingiman ya gurâ âilongo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepne otbuapgât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuŋe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manŋetâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yengât sâm pat kuyiŋgiop ya lok ondop mem yingimu yeŋeâmâ hâmbâi belângen ari hem nâpumŋan kionmâ hâhiwin bâlêŋe nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâm ekyongop. ¹³ Benŋe tembe lâu ya yuwu sâm ekuop. “Gâŋe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâŋe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hon bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâmu âlepŋe olop.

Yesuŋe Petoro hewunŋe mem henŋenŋuop.

(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuŋetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatŋe biatmu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatŋetâ yan emetsâpŋe olop.

¹⁶ Emetsâpŋe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe weke bâlêŋaŋe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ Yesuŋe sâmu weke bâlêŋaŋe ya yengâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ ariŋetâ henŋemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe den kulemguop ya yan bonŋe Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topŋe topŋe teteningiop yamâ yâkŋe mâmâŋe otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâŋe teteâkgât Yesuŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk mem henŋemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâm olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem henŋemyongomu lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâm yakât hon bawalipŋe ekyongomu wanga mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Sonŋoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâm ekuop. “Lok pato, nâ awonŋe bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotŋe pâlâmŋe biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaŋe kurihiŋet. Yâhâ gâmâ yiwerenŋe nâ orowâk arirehât nanŋan.” Yawu sâop.

Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

²³ Den yawu sâŋ tin pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatŋetâ dengân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop.

²⁵ Yawu otmu wanga kâlehen to gemu guhulakbe sâŋ olop. Guhulakbe sâŋ olop yan Yesu wanga hâmenan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu hoŋ bawalipŋe mândem yuwu sâŋ ekuwi. “Pato, toŋe harannon-gomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâŋ mândewi.

²⁶ Mâdenjetâ sâop. “Wongât yen kingityenjahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândân tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki nanŋai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yengât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon nanŋai?” Yawu sâŋ yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ²⁷ Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâŋ, yan ariwi. Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arinjetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ enakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋe mângâeyelekmu sâp kâlep manmâ gamin-iowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelekmâ kingityenjahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu. ²⁹ Yesu orop enakbiân weke bâleŋe mângâeyelekbŋe yuwu sâŋ ekuwi. “Gâ Anitâhât nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otningiwe sâŋ takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlânâmâ bau kingitŋe orowâkŋe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinjetâ yekmâ yuwu sâŋ Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbe sâŋ oat otmâmâ âlepŋe watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sânetâ sâop. “Âlepŋe nanŋai yawuâk otŋet.” Yawu sâmu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otŋetâ bau yaŋe sururuk sâŋ ba hem patoembâ tâwoŋ sâŋ dengânân kionetâ haranyongop. ³³ Haranyongomu yan bau galemyongom manbŋe ekmâ sururuk sâŋ ari kapi ya ambolipŋe ekyongowi. ³⁴ Ekyongonetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nâŋgâm kapiyenambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosa pilâwaŋgiop.

(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹ Yawu nâŋgâm ekŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm wangaen yâhâm âwurem ikŋe kapi, kutŋe Kapanau, yan ariwi. ² Ari kinjetâ yapâ lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinjetâ Yesuŋe biwinjahât topŋe ekmâ nâŋgâm lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋe den sâop ya nâŋgânetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikŋak konok tosanenŋe âlepŋe pilâningimap. Lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâŋ oap. Yawu otmu ki ârândân oap.” Yawu sâŋ Yesuhât nâŋgânetâ bâleop.

⁴ Nāngānetā bālemu biwiyenahât topne ekmâ yan yuwu sâmb ekyongop. “Yeje nâ neknetâ lok bâlene otmu yan biwiyenaje yawu nangai. Ya nāngāmune ki ârândân oap. Yakât yuwu sâmbune nāngānet. ⁵ Wuân âi tuhumune ekjetâ dopjan otbuap? Yuwu mon sâmb ekuwom. “Nâne tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât nine topne yuwu sâmbune nāngānet. Nâ Anitâne hāngānnohomu gewangât tosayene pilâyīngim mansan. Anitâne âi sâmb nihiop yukât topne ekmâ nāngānetgât oan.” Yawu sâmb ekyongop. Yawu sâmb ekyongom topne ekmâ keteraknetgât lok parene ya yuwu sâmb ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmbu senyenjanâk yahatmâ geretne lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbi nombotjanje Yesune Anitâhât wâtjan kinmâ âi miop ya ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotne oap.” Yawu sâwi. Yawu sâmb yan Anitâ mepaewi.

Yesune lok tosayene orop dâiyekbe sâmb giop.

(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

⁹ Yesune yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenje meyingiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkne nekâm yuwu sâmb eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nangan.” Yawu sâmb eknohomu nâne yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâmb otmâ sâmbune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutne honj bawalipne kerehâkne net watnelekmâ ganjetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunje sâp yanâk bukulpne otmu lok nombotne ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkne nengâlen ganjetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunje Parisaio lok nombotjanje nen aposolo neneknetâ ki ârândân otmu âinongowi. “Wongât Yesune lok bâlene yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâmb âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâmb âinongojetâ Yesune den ya nāngâm yuwu sâmb matne ekyongop. “Angoân topne katmâ Anitâne sâmbu lok âlâne kulemgup yamâ topne yuwu. “Yeje orotmemeyene bâlene me tosayenahât otmâ hotom ya ujetâ nāngâwan. Yamâ âlepne oap. Yane yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâjât. Gârâmâ yeje biwiyenane konohâk otnomai yamâ ârândân otbuap.” Yawu sâop. Den topne yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmbune nāngānet. Lok mesekyene biane dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatene orop me hâhiwin teteyīngimapneâm dokta yengâlen arimai. Yakât topne yuwu sâmbune nāngānetâ keterahâk. Yengâlen gâtne nombotjanje yuwu sâmb. “Nen lok âlepne, orotmeme âilongo longo otmâ mansain.” Yawu sâmb. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâmb ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeje lok bâlene sâmb betyongojetâ manmai yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât honj bawalipne sâp sâsâjan sot barak ki manminiwi. orotmeme âine yane dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmbu Yoane Baptis orop manbine ga yuwu sâmb Yesu âikuwi. “Nen Anitâne nāngāningimu âlepne olâkgât sâp sâsâjan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmâ. Yâhâ gâhât honj bawalip-ganeâm sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâñetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâumene nângâñet. Lok patone imbi miakbe sâm bukulipñe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem herone otnomai. Sot um nem herone otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeñeñe taka bukuyeñe kunjetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâumene nângâñet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nângâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoñetâ mumbom. Sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâm kinmâ orotmeme embâñan angoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikñe orotmeme âñe kâsikum yingioñe yañe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenñe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunñmâ titâkgum umunñe sem henñengumap. Yâhâ nenñe hâpu tekañan mânunñmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hâñgñe otbuap. Otmu yakât kakñan tâk âñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senñe âlâlâ mem mânunñbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âñanñak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senñe âlâlâ umatñe mânunñnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hâñgñe otmu âñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatñe tetewanñioñe Yesuhât sângum walipgum âlepñe olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuñe den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenñe âlâñe ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwereneâk pârâk sâñ sâñâk bâleap. Yakât gâñe mem yahatbuatgât nangan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuñe yahatmâ nen hoñ bawalipñe menenekmu ariwin. Arimunñe imbi âlâ watnenehop yâkât topñeâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenñe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yañe Yesuhât betñan watmâ ari biwiñe yuwu nângâop. “O nâ Yesu teteñan mem wâiwom yamâ ki orotñe. Anulakmangât ki wâiwom. In sângumñeâk walipgum âlepñe otbe.” Yawu nângâop. ²² Yawu nângâm watmâ arimu Yesuñe sângum bârârâhâk kâlep mânunñahop. Yan ari sângum potonñan in walipgumu engatñe kakñambâ olelem ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâñe yiwerene biwiñe nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâñe nângâhihimu hepge sañ yap.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepñe olop.

²³ Nenñe yapâ gem ari lok galemñahât baratñe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunñe emet yakât kâlehen lohimbi dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatñetâ yuwu sâm ekyongop. “O, baratyetñe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmñe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionñet.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ nahat otmu giringbangiwi. ²⁵ Giringbangiñetâ senñan genjetâ hângânyongomu yaehen gewi. Genjetâ mumunñambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhuñetâ kapi gotñe tete ya ambolipñe den pat ya nângâwi.

Lok yâhâp senyetnje suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuje kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetnje bok sâsâne yaje kulem miop yakât den pat nângâm betnan ari yuwu sâmu ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nângâ. Gâne âlepne tânnogowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâmu âikum yanjak Yesuhât kâine munneâk nângâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâne sâmune senyetnje suk sâmu emet galemne ekde sâmu nanğawot, me bia?” Sâmu sâowot. “On, yawu nanğait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetnan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetnane nângâm kepeiawot yakât bulâne teteyitgiâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu senyetnje suk sâmu emet galemne ehowot. Ekmutâ yuwu sâmu ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nângânmai.”

³¹ Yawu sâmu ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâmu tetemutâ pen pen sâmu arimu lohimbi dondâne nângâwi.

Lok kopa âlâne den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâlenane mângâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâwi. ³³ Yawu sânetâ weke bâlene watmu gaiakmâ arimu laune hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbine alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embânâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotnane Yesuje kulem miop ya ekmâ nângânetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâlene ya yengât amboyenane mâmâne otbanğiap. Yakât otmâmâ weke bâlenane den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotnje âlâne tânnongonjetgât Anitâ ulitgumunne katyehâk.

³⁵ Yesuje kapi ya pilâm kapi tipî tapi tatmâ arap ya biwinan miti emetnje tap dopnan yâhâm gem Anitâne tihityenje otbe sâmu oap yakât den pat âlepne ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotnje mesek me hâhiwin topnje topnje teteyingiop ya gurâ hengemyongop. ³⁶ Hengemyongom yekmâ biwinane yuwu nângâop. Lama galemnye bianje ihilâk mahilâk manmai yakât dopneâk lohimbi gurâ amboyenje bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu mannetâ yekmâ tepnje nângâyingiop. ³⁷ Tepnje nângâyingim nen hon bawalipne den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonnje men menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yene kalam amboje, Anitâ, ulitgunetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâmu eknongop.

10

Yesuje hon bawalipne meyekmâ âi sâmu yingiop.

(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹ Yesuje nen hon bawalipne kâian yâhâp menenekmu bamunne yuwu sâmu eknongop. “Weke bâlenane lohimbi mem mângâeyekbuap yamâ yene watyinginomai. Me mesek me hâhiwin topnje topnje teteyingimu hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu ningim yan mâmâne otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenne yamâ yuwu. Simon yâkât kutnje âlâ Petoro sâmu, imine Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtne, kutyetnje Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma,

otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ angoân lok yengâlen takesihât tewetsenje meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanje Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtje topyeje yuwu. Roma lok ya yengât hâkâj otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtje. Otmu bânjeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjeheh kionjop ya.

Yesuje honj bawalipje hângânyongomu ariwi.

(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

⁵ Otmu Yesuje nen honj bawalipje den âlâen hâum yuwu sâam eknongom hângânongop. “Lama ya yengât galem ki otjetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotje yu hiliwahone sâam oai yakât yâk yengâlen tâj tânjâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâje tihityenje otbe sâam oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yeje angoân Samaria otmu pâku lohimbi yengâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipje nenjanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâam yan nep denje yuwu sâam ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sânetâ mumunambâ yahatnomai. Me nombotje kundat otmâ mansai ya mem hengemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem hengemyongonomai. Me weke bâlejanje mângâyekmâ mansai. Yawuya watyinginomai. Yawu otyinginomai yakât hâmenje mene sâam ki nângânomai. Ninak mâmâje otyingim yakât hâmenje ki meman yakât yengu yawuâk hâmenje ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topje katne sâam bât barak arinomai. Howan ki mem tinangunomai. Me hâk katipje me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipje katmâ yakât kakjan âlâ ki menomai. Hâkyenjan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenje hakyenjan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâje nep tuhunomai yakât hâmenje sâam yinginetâ menjetâ ârandâj otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu angoân hângânyongomune arinomai yan kapi ambolipjanje yuwu mon sâanomai. “Wongât takai yakât topje sânetâ nângâne.” Yawu sâam âiyongonjetâmâ yeje âlepje topje ekyongonomai. Topje ekyongonjetâ lok âlâ me âlâje emelan dâim yâhâ katyeknetâ yanâk tatnomai.

¹² Dâim yâhâ katyeknetâ yanâmâ yuwu sâanomai. “Anitâje tihityenje otmu yakât wâtjan kinmâ yâhâm heronje kakjan mannomai.” Yawu sâanomai.

¹³ Otmâ yâkne yekmâ heronje nângâyingim denyenje nângâne sâanomai yamâ âlepje yâk yengâlen bulâje tetewuap. Yâhâ nombotjanjeâmâ denyenje nângânetâ gemu betyinginomai. Yawu otyinginetâ yengu yawuâk betyingim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilânomai. Nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâje matje umatjeâk yingiwuap. Yakât otmuâmâ yeje kâiyejan wahap me bokosok me yu ya horathuap yamâ tâlim gik beretek menjetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ arinomai. Arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâamune nângânet. Sâp patoen Anitâje Sotom otmu Gomora kapi ambolipjanje orotmemeyenje bâleje otminiwi yakât matje yingimu menomai. Gârâmâ yeje kapi âlâen arinetâ betyinginomai. Yamâ ya yengât tosa ya tatingiwuap. Yakât matje Anitâje hâmbâi umatje dondâ yingiwuap.” Yawu sâam eknongop.

Umatje âlâlâ teteningimu yan ki lohotje otmâ mannom.

(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋanŋinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hânŋânŋongomune sâtŋe metŋe kâlêhen arinomai. Arinomai yan kinŋityenjahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Sonŋo âlâ kutŋe hewam yamâ nânŋân nânŋânŋe tapgât ekmâ nânŋâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenjaŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawamgum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋaŋe kasa otyinŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyinŋinŋetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nânŋânŋetâ keterakiyinŋiwuap,” yawu nânŋâm ki gorâyinŋiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awoŋnenŋaŋe iŋŋe Wâtgât mâmânjahât Heak hânŋânŋumu ge den âlâlâ nânŋân nânŋânŋenjan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât yuwu sâmune nânŋânŋet. Imi ata yenjahâk ahom hionaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yenjahâk ahom hionaknomai. Hionakmâ lok kunŋe yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakŋetâmâ nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonŋetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nânŋâman yakât dopŋeâk yen gurâ hâhiwin yinŋinomai. Hâhiwin yinŋinŋetâ yanâmâ hâkyenŋe ki ihiwe ihiwe otmu lohotŋe otmâ betnihinomai. Yeŋe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasaŋe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekŋetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mannomai. Hâhiwin kakŋan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nânŋânŋet. Kasalipyenjaŋe taka nimnaomlipyenŋe me âwâ mâmâlipyenŋe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenŋe kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenŋe me lok inŋe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunŋe me hoŋ bawalipyenŋe ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyenŋe otmune yeŋe nâhât den tem lâum hoŋ banihim mansai. Gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe nâhât imbiâk yuwu nânŋâm hilipgumai. Nâhâtŋe weke bâleŋe yengât kunyenŋe kutŋe Satan, otmâ kutŋe âlâ Besewulu yaŋe mâmânŋe otbaŋgimu âi yu mem manmap yawu nânŋâmai yamâ imbiâk nânŋâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nânŋâm kasa otyinŋim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nânŋânŋet. Yeŋeâmâ Isirae kapi ambolipŋe yengâlen âi ki tuhum pesuk pilânŋetâek Awoŋnaŋe yâhâpŋe hânŋânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlânŋe ki lohotŋe otmâ pilânekmâ âlâhâlen ariwuapŋe yakât matŋe âlepŋe menomai.

*Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Luka 12:2-7)*

²⁶Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom. ²⁷Yakârâmâ yuwu sâmune nângâñet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotñe nennjiâk tatmâ ekyongomani ya hâmbâi ekyongonjetâ nângâñomai. Yâhâ nâñe den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeñe lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâñe tihitnenñe otmap.

²⁸Ekyongonomai yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nângâñetâ nahat otmu yen nombotñe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenñe ki hilipgunomai. Lok topnenñe yawu tap. Yakât otmâ yeñe ya yengât ki kingityenjahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topñeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkñe konok umut biwiyenñe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeñe yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân Anitâñe tihitnenñe otmap yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Giron giron ekmain yamâ nâi tâñât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topñe himbim ambonañe emet inânñan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ iknñe kundenñe towat manmain. Yawu otmâ Anitâñe topnenñe kerehâk nanñap. Somotnenñe tipi tapi yakât topñe gurâ nângâmu tawâk. Yâkñe tihitnenñe otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenñe ki kurihiakmâ Yesu betbanginom.

(Luka 12:8-9)

³²Lohimbi âlâ me âlâñe “Yesuhâlen biwinañe kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâñe himbim awoñnahât senñan kinmâ topyene sâm tetemene Anitâñe manman kârikñan katyekbuap. ³³Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe topyene kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nângâwanñian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awoñnahât senñan kinmâ “Nâ ki nângâyinñian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yanñe matñe umatñe menomai. Yawu.

Yesuñe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.

(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴Otmu âlâ yuwu sâmune nângâñet. Yenñeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nângâñet. Nâñe hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵Nanlipyenñe âwâlipyenñe betyinjinomai. Me baralipyenñe mâmâlipyenñe betyinjinomai. Me imbilipyenñe iranlipyenñe betyinjinomai. ³⁶Yawu otmâ hep torehenlipyenñe hionakmâ kasa oranjinomai. ³⁷Otmu yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe biwi nângân nângânñane âwânñe mâmânñe yengâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanñe baratñe yengât biwinñe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmai yengât nângâmune ki ârândân otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otñetâ yanâmâ Anitâñe umatñe yingimu menomai. ³⁸Otmu lok âlâ me âlâñe nâhât den lâum âi tuhunjetâ bukulipyenñe nângâm bâleyingim hilipyongone sâm otñetâ yanâmâ, “Bukulipnanñe hâhiwin nihimai” sâm hâkyenñe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otñetâ yanâmâ Anitâñe umatñe

yingimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe âlepŋe yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât nângâmu bulâŋe otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kârikŋe wanŋmune manmâ yâhâwuap.

Buku oraŋjim mannom yakât hâmeŋe menom.

(Mareko 9:41)

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihiaian sâm yan awonŋe hâŋgânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benŋe nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune arinetâ buku otyiŋginomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyiŋgiaian sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe wanbuap dop yawuâk lohimbi ya yingiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nâŋgân nâŋganyenŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yinginetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâm hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

Yesuŋe Yoanehât sâop.

(Luka 7:18-35)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlâŋmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingioŋ.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Lok pato kulet sâwangi sâm Anitâŋe âi nihioŋ ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiŋe yawu nâŋgâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. ³ “Anitâŋe lok âlâ hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topŋe topŋe mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya hêngemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hêngemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ hêngemyongomune ândâpyeŋe pâronŋ sâmu den nanŋai. Otmu nombotŋe bâlewî ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe heronŋe otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmmune tepne heronŋe oap.” Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu âwurewî.

⁷ Hâŋgânyongomu âwurem arinetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu oloŋ ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe

âlepne mânunjakmaineâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yoaneje Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipneje yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâm tetem ekyongorâ nângânetgât nine hoj bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menghiwiuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotneje Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneje potonne sâm teteop.

Yawu otmâ yeje biwiyeneje yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutne Elia sâm yâkne yâhâpne hohetnennen tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwiuap.” Biwiyeneje yawu nângâmai yakât bonne yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângânetâ keterahâkgât biwiyenjan katmâ nângâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneje ya topne katmâ mem gaop. Topne katmâ, Anitâne bulâjanâk tihitnenne otmap ya ekyongomu nângâm biwiyene herone otmu yakât bonne mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yoane nep wanmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneje kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hengenjum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yanjeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkân otmâ betbangiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyingiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângânetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâne sombem patoen hâum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaine komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nenne yahatmâ kep tuhum âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunne ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Yakât dopneâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkân otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaine komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunne bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkân oai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Yoaneje to kârikne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkne ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâleneje mâmâne otbangimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orangim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâne den sâop ya tinâk lâum manmai ya yengât orotmemeyene ekmâ nângânetâ bonne otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuŋe sârekyongop.

(Luka 10:13-15)

²⁰ Emelâk Yesuŋe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topŋe topŋe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyenŋe bâlenŋe me kingonŋ ya ki pilâm metem biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nângâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipŋe yen, Yengâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipŋe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyenŋe bâlenŋe betbangim biwiyenŋe Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yenŋe manman bâlenŋe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipŋe umatŋe menomai ya wangim yenŋe umatŋe amokŋan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipŋe yenŋât sâwe. Yen gurâ yenahât nâŋgânetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâm. “Nenâmâ emelâk himbingât pat otmâ mansain.” Yawu sâm. Ya ki tap. Yengâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipŋe kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyenŋe bâlenŋe ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katŋetâ matŋe kâlâpŋe ki seyebâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yenŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋe orotmeme bâlenŋe otmâ gawi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyenŋe bâlenŋe torokatmâ mansai yakât yenŋeâmâ Sotom ambolipŋe menomai ya wangim umatŋe pato hâlilipŋe menomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe biwi sânduhân katnenekbuap.

(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâm Yesuŋe yuwu sâm âwâŋe ekuop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboŋe, gâhât tep âlep pato nâŋgâhilian. Otmu lok nombotŋe gâhât topŋe nâŋgâne sâm nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopŋeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâŋ otbâp. Yakât topŋe nâŋgâmaiât nâŋgân nâŋgânyenŋe ki mem hewewenŋ tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyenŋe bia, belângen manmai yanŋeâmâ topne nâŋgânetgât gâŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe mem hewewenŋ tuhuyingimat. ²⁶ Âo, gâŋe nâŋgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâŋe ekuop.

²⁷ Âwâŋe yawu sâm ekum yanak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboŋe tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkŋe mâmâŋe otnihimu wuân me wuân otbongât dop tap. Otmu nâŋe awoŋnahât topŋe nâŋgâwangim heŋgenŋuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe awoŋnahât topŋe nâŋgânetgât sâwom yamâ yâkŋak nâŋgânetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotŋan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâŋgâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâŋe yen tihityenŋe otbe sâm oan. Yakât yen umatŋe topŋe topŋe teteyingimu hâhiwin me gorâ kakŋan manŋetâ biwiyenŋe orotok sâmapgât nâhâlen ganŋetâ biwi sânduk yingimune lohotŋan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yanâmâ mâmâŋe otyingimune nâhât wâtŋan kinmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. Otmu umatŋe teteyingimu yan ki pâràk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu honj bawalipnje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune honj bawalipnje nen kerek menenekmu âi kalam biwinjambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmjan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotnje yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunje Parisaionje nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemgup ya lâum âun yu tatmâ nanjain. Girawu otmâ honj bawalipge orop ari buku nombotnje yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otjetâ yekmunje ki ârândân oap.” Yawu sâm ekuwi.

³ Yawu sânetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embânân Dawitije olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hengenjumai. ⁴ Yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banga tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñe konok neminiwi. Lok injeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñe tembe lâulipnje po ondop yingiop. Yawu otmâ yâkñe Anitâhât miti selepjan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâmune nângânet. Mosenje sâmu kulemgui ya topnje sâlikum ki nângâm hengenjumai. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânâk hotom um manbiñe yapâ mem neminiwi. Neñetâ ki bâleop. Yakât denje ki teteop. ⁶ Yakât topnje yuwu sâmune nângânet. Anitâñe hângânnohomu gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyenje ya wangimune ârândân oap. Yakât denje bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topnje teteâkgât Anitâñe yuwu sâmu kulemgui. “Nâñe tosanenñe bialâk sâm hotom umai yakât nângâmune tâñât otmap. Yawu gârâmâ nâñe orotmeme âlepñeâk, buku konok oranjinetgât ukenñe nângâman.” Den tap yakât topnje ekmâ nângâm hengenjuai mâne lohimbiñe otjetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi. ⁸ Anitâñe hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât ambonje. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesune lok âlâ hengenjuop.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesune yapâ arimâmâ miti emetnje âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bâtnje mum pâlâmñe olop yañe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotñe Yesu mem den âiân katne sâm gotyetjan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan âi tuhumaingât Mosenje sâm kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareñe yu hengenjunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sânetâ sâop. “Yakât topnje teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yenjan gâtñe âlâ me âlâhât lamanje tatmâ nângâ nângâ sâpjan lâmân kionmu ambonñe girawu otbuap? Âlepñe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Ambonñe âlepñe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâñât. Lok nenñeâmâ wahap bulâñe. Nenñe Anitâhât senñan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ hengenyononom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareñe yu hengenjuwom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâm yahatmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge

kuwihak.” Yawu sâmu bâtnje kuwihakop. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaionje nângâm bâlewanjim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kujetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hon bawa bulâje

¹⁵ Yawu otjetâ Yesu alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbi nombotnje watmâ ariwinje yâkât den pat nângâm bukulipyenje mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen arinetâ hengemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotnje ki ekyongonomai sâmu kuyingiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâje sâmu poropete lok âlâ, kutnje Yesaia sâmu, yâkne kulemgup ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hon bawane bulâje manmap. Nâje emelâk âi sâmu wanban. Yakât nine Wâtgât mâmânahât Heak hângângumune mâmâje otbanjimu manman kârikne yakât den pat ya lohimbi kerek sâmu tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbi den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotjan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbi biwiyenje orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewen tuhuyekmu biwiyenje sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepjan katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbi yaehen mansainje biwiyenaje yâkâlen kepeim manno-mai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesu lohimbi nombotnje kundat me umatnje topnje topnje teteyingiop yamâ mem hengemyongop. Yesaianje den kulemgup yakât bulâje hengemyongop yan teteop.

Yesu Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâlenje walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

²² Otmu sâp yanâmâ lok senje bok sâje âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâlenaje mângâemu kopa otmâ manop. Yesu lok ya ekmâ sâmu lauje hâreakmu den sâop. Otmu senje suk sâmu emet galem ehop.

²³ Yawu otmu yan lohimbi kingitnje orowâk kinbinje ekmâ pârâk pilâm enjat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtne mon?”

Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâjetâ Parisaionje ekjetâ bâlemu lauyenje butelim yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Yâkât topneâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlenaje mâmâje otbanjiap. Yakât otmâ ya yengât patoyenje, kutnje Besewulu sâmu, kutnje âlâ Satan yâkât wâtjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

²⁵ Yawu sâjetâ Yesu biwiyenahât topnje ekmâ nângâm yuwu sâmu ekyongop. “Yenje nângâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok komot konohâk mansainje yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmainje, yenjahâk yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyenjeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotjak ahom hionjaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kurin sânomai. Yâhâ nâje Satangât wâtjan kinmâ âi yu mian mâne bulâje ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ weke bâlenje watyekmâ yan amboyenje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yenje imbiâk nâhâitnje Satangât wâtjan kinmâ weke bâlenje watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâje yuwu sâmu purik pilâmune nângâjet. Yenje âlâhât wâtjan kinmâ weke bâlenje watyekmai? Yenje “Anitâhât wâtjan kinsain” yawu sâmai. Girawu

otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmâi? Yeñe nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanġan. Yawu ġârâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângâñet. Lok sâtñe âlâñe hâmbâñe mem hanġalakmâ tembe talam lâuakmâ tenġâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasanâñe taka kombo mewanġiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasanâñe kum itit kiom bâleñe tuhuwanġiwuap. Yakât dopñeâk nâñe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleñe watyekmunen ġaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmunen nângâñet. Lohimbi nombotñan nâhât nângâñetâ tâñât otmap yâkñeâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanġan. Yâhâ nombotñe biwiyen pâlâmñe manmâ ki tânnohomaineâmâ mâtâp manġunihimai dop yawu otmap. Yawu nanġan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlewuap. Me Anitâñe âi sâm nihim hângânnohomu ġewan nâhât nângâñetâ tâñât otbuap. Me nâhât nângâñetâ ġiâkgât lohimbi biwiyen kionnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yenġât tosa yamâ Anitâñe pilâyingiwuapġât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâñe Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakñe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambone yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen ġâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yenġât tosa Anitâñe pilâwanġiwuapġât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyan tosa pato menomai.” Yawu sâop.

*Anitâñe biwinenñahât topñe ekmâ nângâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesuñe ikñe biwinahât topñe nângâñetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topñe nanġain. Be esenñe ya ekmâmâ bonñe yamâ ketñe niap me ġalan siap me bia, yakât ki nângâmain. ġalan semu yanâmâ be yu bâleñe sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonñe âlepñe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topñe nanġain. Esenñe ġimbanġum kinmuâmâ bonñe âlepñe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenñe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonñe âilonġo kinbuap yawu sâmain. Yawu ġârâmâ nenñe kâpi esenñan towatñe ġirawu tetemap ya ekmâ yanâmâ ġâmâlâk kâpi bonñe ġirawu kinbuap yakât be nângâmain. Yawu ġârâmâ lok nenñe topnenñe dop yawuâk ekmâ nângâmain. Lok âlâ me âlâñe otñetâ âlepñe otmap ya yekmâ lok mulunñe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu kinġon manmai ya yenġât lok bâleñe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmunen nângâñetâ keterahâk. Nâñe lok henġemyongom mansan ya yeñe ekmâ imbiâk nâhâitñe Satanñe mâmânġe otbanġimu henġemyongoap nângâmâi. Yakât nângâmunen bâleap. Yenâmâ lok perâkñe, biwi nângân nângânñe bâleñe. Yakât otmâmâ lauyenambâ den perâk yawuâk ġa takamap. Yawu yekmâ nanġan. ³⁶⁻³⁷ Yawu ġârâmâ sâp patoen yanâmâ yeñe den perâkñe, me den ġuruk, den yawuya sâmai. Anitâñe manmanyen ekmâ yakât matñe ikñiâk ikñiâk kâpekyinġiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuñe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionen ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuñe den ya sâm tetemu Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotñan yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Ġânġe

kulem topne topne mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topne nângânehât nanngain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sânetâ yuwu sâw purik pilâyîngiop. “Lohimbi hârok yengât topyene girawu tap yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwune nângânet. Imbi kondarâne lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yene biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nângâmai. Yâhâ nâwâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâwune nângânet. Angoân poropete âlâ, kutne Yona sâw, yâhâmâ injan patone kerengetmu tepne kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâwune nângânet. Nâwâ Anitâne hângânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâwu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonaenâmâ kapi âlâ, kutne Niniwe sâw, ya ambolipne ari girem den ekyongomu orotmemeyene bâlene pilâm yâkât den nângâwi. Yâhâ otbi yamâ yene oai yakât dop bia. Yeneâmâ kunyene kârikne otmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm orotmemeyene kingon torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipnâenâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yene orotmemeyene bâlene witgum oai yengât topyene mem tetem anjun yinginetâ ekbom. Nâ Yonahât kunne mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kunjetâ nângâwune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Angoânâmâ lok âlâ, kutne Solomon sâw, Dawiti nanne ya nângân nângânne pato tatbangiop. Otmu yâkât kut patne ya emelâk sâw han tuhunetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepnehen manopne nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâw tohop. Yakât sâwune nângânet. Solomongât nângân nângân pato tatbangiop. Yawu gârâmâ nâwâ Solomongât kunne mansan. Otmu nâne kapi kâlepnehen ki mansan. Hohetyenjan manmâ den kâsikum yingim mansan. Yamâ yeneâmâ nâhât den nângânetâ nahat otmâp. Yakât otmâ mem ge katnekne sâw oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaneâmâ lok senyenjan yahatmâ kinmâ yene nâhât den kum mansai yengât topyene sâw tetemu anjula knomai. Yawu otjetâ Anitâne yakât matne âlâku ikneâk ikneâk yingiwuap.

Weke bâlene weke bâlene nombotne dâiyekmu lok mângâeyekmai.

⁴³ Nâne yengât topyene yu sâw pitingum hengen gumune nângânet. Yene yuwu nângâm tâpikgumai. “Nennahâk kuwihakmâ manman âlângo manmâ yâhânom.” Yen yawu nângâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâlene lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sonda nângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâw yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâw âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ hengen mahom mansap. Nâhât wâtni tipine. Yakât otmâ weke bâlene nombotne wâtyene pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mângâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâw ari weke bâlene bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok angoân hâhiwin kaknan manop yamâ witgum mângâenetâ umatne dondâ tetewangimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâwune nângânet. Yene yenhâk hengen mahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipne
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikne hepne torehenlipnaje taka tirek topnan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenñe gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâñetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Wâe, emba nângâ. Torehenlipnaje taka tirek topnan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesune nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awonñe himbim ambonjahât tem lâum manmainjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâñe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikñan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginñan ari tatbin. Yan tatmunñe lohimbi dondâñe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonjetâ yapâ pilâyekmâ wangaen yâhâop. Wangaen yâhâmu lohimbi takawi yane ginñan ge tatbi. Ge tatñetâmâ wangaen kinmâ ikne den pat yakât topne den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nângâwin.

“Lok âlâñe hote alikne mem hâilonbe sâm newângen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikne ya nombot nombot hâilonmu giop. Nombotne mem hâilonmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ mem hâilonmu hân toñe biaen ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâlne iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân mem âilongo longo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonmu âlâen âlâen giop yakât topñeâmâ yuwu. Nombotne mâtâwân ge talop yamâ nâñe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotñeâmâ hân toñe biaen giop yamâ gihitne kakñeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kâríkne kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotñeâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âlepne pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewukñane langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotne hân âilongoân giop yaneâmâ pururuk sâm âilongo yahalop. ⁹ Nâñe den yan yu biwiyeñan katmâ nângâm henñenjunomai.” Yawu sâop.

Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi ya kerehâk arinjetâ nenñiâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi yenñat senyenñan kinmâ yan girawuhât gâñe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkne nângâñetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunñe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ gamap. Yakât topne ya yeñe tipine nangai. Ya nângâñetâ keterahâkgât topñambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotne Anitâ ki nângâwangim pâlâmne otmâ mansai yaneâmâ Anitâñe tihityeñe otbe sâm oap ya ki ekmâ nângâñetâ keteraksap. Yawuhât yâkñeâmâ Anitâhât topne nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeñe emelâk Anitâhât topne nângâne sâm biwiyeñe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepne nângâñetâ topne tetemap. Yâhâ nombotne nâhât hâkân oai yaneâmâ Anitâhât topne nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topne ki nângâñetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutne Yesaia sâm, yâkne emet inânñan den yuwu kulemgup yakât bonne yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yenñat topyeñe yuwu. Yâkne biwi pâlâmne otmâ nâhât den pat âilongo ya nângâñetâ tâñât oap.

15 Yâhâ nâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benne biwiyenê alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyiŋgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyenê yawu.”

16-17 Yawuhât topne yuwu sâmunê nângânet. Emelâk embânân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotnê yâkât tem lâum manbi yanê kulem nânge mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopnêak yâknê himbingât den pat nânge ekyongom mansan yu nângânê sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmunê nângânet. Yeneâmâ sâp yiwerenê yu nâ orowâk manmâ gam kulem topnê topnê ekmâ nâhât den nângâm heronê kakjan mansai.

Hote mem hâilonmu giop yakât topnê

(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)

18-19 Otmu hote mem hâilonmu giop yakât topnê yuwu sâm ekyongomune nângânet. Lok âlânge hote mem hâilonmu mâtâwân ge talop yakât topnê yuwu. Yamâ lohimbi nombotnê nâhât den nângânetâ ki keterakyiŋgimu manmai. Yawu mannetâ Satanê den ya kum mem gulip tuhumap.

20-21 Otmu hote mem hâilonmu nombotnê hân tonê biaen giop yakât topnê yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomune nângâm heronê otmâ manmai. Nângânetâ kaknêak gem biwiyenân gihitnê kâriknê ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kingityenahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenê nombotnê senyenân genetâ yan lohotnê otmâ pilâmai.

22 Otmu hote mem hâilonmu nombotnê hele biwiŋan giop yakât topnê yuwu. Lohimbi nombotnê den ekyongomune nângânetâ bonnê otmap. Nângânetâ bonnê otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senne âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenê yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ mannetâ manman âlepne ki teteyiŋgimap.

23 Yâhâ hote mem hâilonmu nombotnê hân tonê orowân giop yakât topnê yuwu. Lok yawuyanêâmâ den pat âlepne nângâm hengenɡumai. Nângâm hengenɡum tinâk lâum mannetâ manman âilonɡo lonɡo teteyiŋgimap. Yâk yengât topyênê yawu. Nânge hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

24 Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitânge kasalipnê in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipnê orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânôm yakât topnê nângânêhât den âlân hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlânge kalamânɡen ari hote mem hâilonmu giop. Hâilonmu gemu emetsâpnê otmu âwurem kapiŋan ariop. 25 Âwurem kapiŋan arimu omondânge kasanê yek pilâm taka sait mewangiop. Sait mewangiŋimu yanak kainde yanê hote orop oset guset teteop. 26 Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. 27 Yawu tetemutâ nep ambonê yakât âi lok manbiŋe ekmâ yuwu sâm patoyenê ekuwi. “Lok pato, hote hâilonđâ pururuk sâop ya kainde yanê osetnê tete pururuk sâmu ekmunne ki ârândân oap.” 28 Sânetâ sâop. “Yakât topnê nanɡan. Kasanennê toho âinenne mem bâleniŋgiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanɡat? Yakât yiwerenê ari kainde harutmâ pilânôm me bia?” Yawu sâwi. 29 Sânetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotnê

harutmai hât pilânetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hângânyongomune kainde otmu hote ya towatyetne ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panjetâ hâlâlân sâmu ûnetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot iknjâk katnetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topne

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesune nen biwinen ne Anitâhâlen katmun ne tihitnen ne oap yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutne bândup yamâ lok âlâne kehetne tipine âlâ mem ari kalamnjan katbuap. Katmu yapâ kâmne ga taka yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotne wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wasapâ wasapâ yanje menduhuakmâ ya awatne kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk kelune yakât topne

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâam eknongop. “Lok komotne komotne wasapâ wasapâ mansaine biwiyene nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yene ari nâhât den pat âlepne ekyongonomai. Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. “Imbi âlâne dâmbia golanguwuap. Golangumâmâ matuk mendâremu kelune gemu dâmbia orop menduhumu uken ne bâlene otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesune lohimbi yawu sâam den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ angoân embânânâk poropete âlâne den kulemgup yakât bonne yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulemgup tap.

“Den topne topne Anitâne angoân ki sâam tetemu nângâm gawinjak manmâ gawi. Ya yiwerene yuâmâ nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topne ekyongowom.”

Yawu kulemgup. Den sâop yan bonne teteop.

Hote otmu kainde yakât topne

³⁶ Yesune lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâam âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topne sârâ nângâne.” Yawu sâawin. ³⁷ Sâamun ne sâop. “Lok âlâne hote mem hâilonmâ ariop yakât dop yamâ Anitâne nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânjan kulemnjan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manjetâ tihityene otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den longâm betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmaineâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasane taka sait mewangiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonne tetewuapgât sâam ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonne tetewuap. Yâhâ âi loklipnane kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâam ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâne anelolipne hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matne bâlene kâpekyinginomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilânetâ sewuapgât yan, ya bonnanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâne yâhâpne hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyene kinjon otmâ manmai me bukulipyene otjetâ bâleâk sâam kendâyingimai komot yâhâp yâhâp ya mem matne bâlene kâpekyinginomai. ⁴² Matne kâpekyingim pilâyeknetâ hem nâpumân ge

hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋŋaŋe dâiyekmâ ikŋe laŋŋinŋan katyekmu manman kârikŋan mannomai. Den yuâmâ biwiyenâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâŋe tewetsenŋe hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋan katyekmu bonŋe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâŋe tewetsenŋe mem ari misinŋulop. Misinŋutmâmâ ikŋe muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâŋe taka tewetsenŋe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâtŋe kombo miap sâm nângâmâihât yuwu nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senŋe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenjambâ membomŋeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenŋe yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenŋe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeŋe manman kârikŋe yakât bonŋe mene sâm senŋe âlâlâ tatŋinŋiap yakât ki nângâŋetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkŋe yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topŋe nângâmunŋe keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋe ŋinŋimu yakât bonŋe menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâŋe pânu hâkŋe âilongo nandoroŋe ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yaŋe pânu hâkŋe ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senŋe âlâlâ tatbaŋŋiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membup yaŋeâmâ âwurem ari pânu hâkŋe ya puluhuwuap. Yawu.

Inan itâŋe pilâŋetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topŋe âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋaŋe inan itâŋe pilâŋetâ gemu inan topŋe topŋe yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gamap. Mem dâiŋetâ gamu yan âlepŋe yamâ mem ketetmâ wanŋaen katmai. Yâhâ inan ki neneŋe yamâ pilâŋetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonŋe tetewuap. Anelolipne hângânyongomune ge lohimbi yeŋgât biwiyenŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenjahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe ŋinŋinomai. ŋinŋim kâlâp kâlehen panyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândân nângâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepŋe mansai yamâ hâmeŋe âilongo ŋinŋinomai.” Yesuŋe den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

⁵¹ Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topŋe nângâŋetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “On. yat ya nanŋain.” Yawu sâmunŋe sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nângâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nângâmâmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nângâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk Mosenŋe girem den ekyongop ya sâm tetemune

topnje nangai. Otmâ den yiwerenje yan yukât topnje nangai. Yene den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topnje kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikne kapi ambolipnaje betbangiwi.

(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesune den âlâen hâum sâm tin pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikne kapiân ariwin. Yan ari miti emetjan yâhâ den kâsikum yingiop. Den kâsikum yingimu kapilipnaje den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtne. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topnje topnje yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhum mansap? Yu ekmunje sâtne oap. ⁵⁵ Ikne topnje nangain. Âwâne Yosepneâmâ emet tuhum manmap. Yâhâ mâmâneâmâ nenjan gâtne, kutne Maria. Otmu im-ilipne ya gurâ nângâyingianâk, kutyene. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipne yawuâk.” Yawu sâwi. Topnje kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nângânetâ tângât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesune yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipnaje kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipyene den kâsikum yinginetâ nângânetâ tângât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesune den kâsikum yingimu nângânetâ tângât olop yakât otmâ ikne kapi ambolipnaje yâkâlen biwiyene ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuñetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunje âlâ manop, kutne Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesune âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop. ² Pat ya nângâmâmâ hon bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutne Yoane sâm, yâkne embâgâmbâek topnje katmâ lohimbî toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kuñetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topnje topnje yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

³ Yâhâ Herotne sâmu Yoane kuñetâ muop yakât topnje yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjoân Pilipneâmâ imbi, kutne Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yane lokne hâkân otmâ pilâmuâmâ kahanje Herot ya orop miahowot. ⁴ Yawu otmâ manmutâ Yoane yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâm kuyitgimu yanâmâ Herotne kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbî inñaje “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâm nângâwanjinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotne biwinaje yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanjan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbî sesengâlâkne nâhât nângânetâ dondâ gemu sâm bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipne hângânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetjan katnetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotne teteop yakât herone otne sâm bukulipne nombotne taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otjetâ yanâmâ baratyetnaje yahatmâ kep ândeop. ⁷ Kep ândemu Herotne ekmâ biwinje herone otmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâhât senñan kinmâ sâmune

nângâ. Gâŋe wuân me wuângât nâŋgâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâŋ ari mâmâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Awoŋŋaŋe iri sikum iŋjambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâŋ nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâ enŋatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâŋ baratŋe hâŋgângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet.” Yawu sâŋ ekuop. ⁹ Yawu sâmu Herotŋe den ya nâŋgâm biwiŋaŋe ki ârândân olop. Yamâ benŋe emelâk Anitâhât senŋan sâŋ kârikŋe tuhuop. Yakât otmâ bukulipŋaŋe nâŋgawaŋŋetâ gemapgât den ya launŋan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu pâi emetŋan yâhâ Yoane enŋatŋe hâreop. Enŋatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge baratyetŋe waŋop. Waŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herotŋe olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nâŋgâm lâum ari hanguwî. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwî.

Lok 5000 ya sot yinŋiŋetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuŋe den pat ya nâŋgâm iŋŋe kapi pilâm nen orowâk waŋga mem dengân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunŋe lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ dengân ginŋe watmâ ariwî. ¹⁴ Watmâ ariŋetâ waŋgaembâ kionŋmunŋe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâŋe bukulipyenŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takanŋetâ Yesuŋe yekmâ weŋe nâŋgâm hengeŋyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpŋe otmu yan yuwu sâŋ ekuwin. “Emetsenŋe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânŋmâ kapi tipî tapi âlâ ki tap. Yakât po yinŋimapgât gâ âlepŋe hâŋgânyongorâ yahatmâ kapiyenŋehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunŋe sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinŋiŋetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât nanŋan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Baŋga kândâkdâmâ mome otmu inŋan yâhâp âlâ kârikŋe yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunŋe sâop. “Sot ya mem ga nihiŋet.” Yawu sâmu mem yâhâ waŋbin. ¹⁹ Waŋmunŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatŋetâ sot ya mem himbimân pak sâŋ ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânâk kâsikum yinŋim ariwin. ²⁰ Yinŋimunŋe neŋetâ dopyenŋan olop. Dopyenŋan otmu, nombotŋe talop ya hâwurum mânunŋmunŋe saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunŋe 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyenŋe yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakŋambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilânŋetâ Yesuŋe hâŋgânongom yuwu sâop. “Yeŋe waŋga mem kulet sâŋ ba ariŋet. Nâŋeâmâ lohimbi yu hâŋgânyongomune ariŋetâ yengât betyenŋan watyekbom.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâŋ hâŋgânongomu arimunŋe lohimbi ya gurâ yawuâk hâŋgânyongomu yahatmâ itonŋ galanŋ otmâ ariwî. Ariŋetâ iŋŋiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâŋ pumŋan yâhâop. Pumŋan yâhâ âwâŋe orop den otmutâ emet ŋiŋ sâop. ²⁴ Emet ŋiŋ sâmu nenâmâ waŋga mem ari emelâk dengân tânâmgum

tatbin. Tânâmgum tatmunne ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatje nângâmu yan Yesu je to kakjambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnennje hindakmu hu halak tuhum yuwu sâmu alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmu kinjitenjahât otmâ kâi bâtnen je sâsân sâop.

²⁷ Yawu otmun je yuwu sâmu eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyen je sâsân yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu tepnenn je welâmjan gemu Petoro je yuwu sâmu ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâmu âikuop.

²⁹ Âikumu sâop. “Âlep je, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yan je dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâmu olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bâtnan me.”

Sâmu bâtnan mem yuwu sâmu ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâmu nân nân sâop. ³³ Yawu otmu ekmâ biwinenn je yuwu nângâwin. “Bulânjanâk lok yuâmâ Anitâhât nen je mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâmu yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlep je otbi.

(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kut je Genesaret sâmu, yan ari kionmâ wanja hikmun je kinop. ³⁵ Hikmun je kinmu kapi ya ambolip je Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katjetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolip je nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umat je top je top je teteyingio je ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesu je mem hengemyongoâkgât yuwu sâmu ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gât je kundat me umat je top je top je teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmun je gotyenjanâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlep je otjetgât nanjain.”

Sâjetâ sâop. “Den yai ya âlep je otjet.” Yawu sâmu nombot je sângum je wâim yanjak âlep je otbi.

15

Launennjanak ki mepaem mannom.

(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârok je tâmbâlipnenn je yengât den lâum kinmâ sot nene sâmu bâtyen je piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yan je Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmu âikuwi. ² “Hon bawalip je tâmbâlipnenn je yengât den kum bâtyen je ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk nenjetâ yekmun je dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sâjetâ purik pilâyingim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyen je yâhâp. Anitâ je den sâmu kalop ya kum yen je nângân nângânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otjetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât top je yuwu sâwe. Anitâ je Mose ekumu kulemgup yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipy en je yengât nângây ingim denyen je lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipy en je den bâlen je ki hâiye knomai. Me

ki sâm bâleyinginomai. Yâhâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeŋe den ya kum man-sai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai. ⁶ “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâm ekyongonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmunŋe tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâm betyotgonetâ umatŋe kakŋan mandomawot. Nanlipyenŋe tewet-senŋe mem miti emetŋan katmai yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâŋeâmâ yawu yakât nâŋgâmu dondâ gemap. Yeŋe yawu otmâ yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. ⁷ Yen lok perâkŋe. Anitâŋe yengât topyeŋe tap yakât nâŋgâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuŋe lauyenŋanak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyeŋeâmâ ki hikunekmai. ⁹ Yâkŋe lok senyenŋan kinmâ yeŋe engatyeŋeâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenŋanak perâk perâk sâm orot-memeyeŋe yakâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.” Den kulemguop yakât bulâŋe yengâlen teteap.” Yawu sâop.

*Orotmeme yuŋe mem bâlenenekbuap.
(Mareko 7:14-23)*

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmu lohimbiŋe yâkât gotŋan baŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâm biwiyeŋan katŋet. ¹¹ Yu me ya lauyenâmbâ neŋetâ tepyeŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nâŋgân nâŋgânyeŋambâ tetemu sâŋetâ lauyenâmbâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaŋe nâŋgâŋetâ biwiyeŋan hâumu nâŋgâm bâlehihiâi.” ¹³ Sâmunŋe sâop. “Awoŋne himbim ambonŋe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyek-buap. ¹⁴ Yawu awoŋŋe Parisaio âi ki sâm yingiop. Yawuhât yeŋe yâk yengât nâŋgâm ki gorâyŋgiâk. Parisaio yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyeŋe bok sâsâŋanak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionŋomai. Kionmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topŋe sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândân den topŋe topŋe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nâŋgâŋetâ keterakmap? ¹⁷ Yeŋe sot lauyenâmbâ neŋetâ tepyeŋan gemap. Otmu yaŋak tetmâ pilâŋetâ wahap tâŋât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâŋe yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan tatmap ya sâŋetâ lauyenâmbâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyeŋe yuwu yaŋe umut biwiyeŋe otmu nâŋgân nâŋgânyeŋe mem bâlemap. Nâŋgâm bâleangimai. Me den hakoâ orangimai. Me den belâŋen sahangimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan eŋakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyeŋambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâm aran yuŋeâmâ biwiyeŋe mem bâlemap. Yâhâ bâtyeŋe pirim me ki pirim sot nemai yaŋeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

*Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mareko 7:24-30)*

²¹ Yesuṇe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetṇe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunṇe kapi âlâ, kutṇe Kanan sâm, yan gâtṇe pâku imbi âlâ yaṇe Yesuhâlen taka yuwu sâm ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmune nâṅgâ. Weke bâleṇaṇe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâṇe watdâ ariâkgât naṅgan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ angoân Yesuṇe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâṇe sâm waṇop. Yakât otmâmâ den ya nâṅgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaṇe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâṇ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunṇe Yesuṇe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaṇe Anitâhâlen biwiyenṇe kepeim manṇetgât iṅṅak hângânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwomgât ki hângânnohomu gewan.” Yawu sâm ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâṇe nâ yiwerenṇeâk tânnohohât naṅgan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenṇe sot nem tatṇetâ yan sot lauyenambâ hindâm soso gotṇan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâṅgâmune bulâṇe oap. Gârâmâ nâṇe yuwu sâwe. Nan baralipyeṇe sot neṇetâ wahapṇe lauyenambâ gemap yamâ sosoṇe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâṅgâm den yat ya nâṅgâmune ârândân oap. Gikak naṅgat ya yawuâk teteihiâk.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâm ekumu yanâk weke bâleṇe gaiakbangim ba ariop. Yâhâ imbi yaṇe emetṇan âwurem ari baratṇe ekmâ biwiṇe herone olop.

Kundat topṇe topṇe teteyiṅgiop ya Yesuṇe mem hengemyongop.

²⁹ Yesuṇe menenekmu Galilaia dengân ya ginṇan ge pâku lohimbi yengât hân horatṇambâ ariwin. Ari pumṇe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunṇe kapi ambolipṇeṇe bukulipyeṇe umatṇe teteyiṅgiop ya dâiye kmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotṇe senyeṇe bok sâsâṇe. Otmu ândâpyeṇe bok sâsâṇe. Otmu kâiyeṇe goṇ goṇe. Me bâtyeṇe pareṇe. Me kopa. Me kundat topṇe topṇe teteyiṅgiop ya. ³¹ Dâiye kmâ takanṇetâ Yesuṇe kerehâk hengemyongomu ekṇetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yingṇetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaenṇetâ yanâmâ Yesuṇe sâmu yâkâlen bamunṇe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunṇe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâṅgâyingian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yingimu sen biri yingimapgât inâk ki arinamai naṅgan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunṇe neṇetâ dopyenṇan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunṇe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banṇa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inṇan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunṇe Yesuṇe lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatṇetâ Anitâ mepaem banṇa otmu inṇan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingimunṇe mem newi. ³⁷ Neṇetâ dopyenṇan otmu hângânyongomu

ariwi. Sot nenjetâ torehenje talop ya menduhum mânunmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunje 4000 ya wangio. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesunje hângânyongomu ariwi. Arijetâ nenâmâ wanga âlâ mem kapi âlâ, kutje Maharân sâam, yaken ariwin.

16

*Yesunje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŋanje Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. “Anitâŋe hângângohomu ge mansat sâamai. Ya perâk me bulâŋanâk. Yakât otmâ gâŋe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

² Sâŋetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŋe ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŋe otmu yan himbim topŋe palalaŋ sâam kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâamai. “O, yuâmâ emet hengenjuwe sâam oap. Me sikop otbe sâam oap.” Yawu sâamai. ³ Yâhâ himbim topŋe ya helenjumap. Yanâmâ yeŋe yuwu nâŋgâmai. “O, yuâmâ tonjelâk otbe sâam oap.” Yawu sâamai. Yeŋeâmâ to yambu otmu sikop yakât topŋe ekmâ nâŋgâm hengenjuai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm hengenjuai? ⁴ Yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yengât topyene teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋanje loklipyene betyenehen kionmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betnehen kionetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâam yakât âinohoi. Yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Embâŋân poropete âlâ, kutje Yona sâam, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋanje ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâamu wangaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluŋe

⁵ Wanga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunje yakât otmâ Yesunje yuwu sâam eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluŋanje mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâamu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpgum yuwu sâam alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâam alahumunje biwinennahât topŋe ekmâ yuwu sâam ekonogop. Yen sotgâlâk biwiyene katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenŋe ki tinâk kepeiai. ⁹ Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yenâmâ sotgâlâk nanŋai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje nenjetâ dopyenŋan olop. Nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yanahâk yingimunje newi. Nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ keterakyingimbâp. Yâhâ yeŋe imbiâk nâhâitŋe “sotgât yap” sâam nâŋgânihiai. Yakât yâhâpŋe sâamune nâŋgâm hengenjuŋet. Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluŋe yanŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nângâmunne keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yengât den nângâm lohotne otmaingât yap.” Yawu sâwin.

Petoroŋe Yesuhât topne sâm teteop.

(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutne Kaisaria sâm, kutne âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunne Yesune yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâŋe hângânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbine nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmû sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kunetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ poropete âlâ, kutne Elea, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Poropete âlâ, kutne Yeremia, me poropete âlâ mumunambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunne sâop. “Yâhâ yenjeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmû Petoro, kutne âlâmâ Simon sâm, yâkne yuwu sâop.

¹⁶ “Anitâŋe hângângohomu ge mansat ya nângâmunne bulâŋe otnap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanne tâŋ tâŋ ya nangain.”

¹⁷ Sâmû sâop. “Simon, Yoane nanne, bukulipgaŋe ekgoŋetâ ki yat. Awoŋne himbimân tatmapne den yu biwihan katmu yat yakât Anitâŋe nângâhihimu âlepne oap. Yakât biwihe herone otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topneâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenne kât mem emet tuhumunne njiwiŋ njiwiŋ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopneâk lohimbî nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâŋe mâmâŋe otgihimune lohimbî yengât kunyene manbuat. Yanâmâ yâkne otŋetâ bâlemapgât gâŋe sâm kuyingiwuat nâku yawuâk kuyingiwom. Yamâ yâkne âlepne otŋetgât sâm yingiwuat nâku yawuâk nângâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm olop.

(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewaŋgim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekŋan eknongop. “Topne katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenne, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yengât kunlipyene kerekne sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaŋak mumunambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

²² Yawu sâm eknongomu Petoroŋe dâimu peren pilâm ba yetŋiâk kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, umatne topne topne otnihinomai sâm tat ya ki tetewuapgât nanŋan. Bia kârikne.” Yawu sâop.

²³ Sâmû purik pilâm yuwu sâm ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Satanne tepne herone otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâm nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ loggât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

Manmammenne ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâm ekum yaŋak purik pilâm yuwu sâm eknongop. “Lohimbî âlâ me âlâŋe biwiyene nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne sâm yan

yenjahât ki nângânetâ yahatbuap. Me senne âlâlâ tatyngiap ya biat-ningimap sâam yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne manmanyeje alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne biwi nângân nângânyeje nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ mannetâ yongonetâ munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne senne âlâlâ, iri sikum me manman topne topne yan torokatmâ biwi nângân nângânyeje yan hikum munomai ya je mumunambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matje âlepne Anitâne yingiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâamune nângânet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpne hângânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyerjahât matje âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekma yingiwom. ²⁸ Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâne mansanne galemyeje otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâam alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Yesuŋe Petoŋe, Yakowo otmu imiŋe Yoane ya yeŋeâk meyekmu nen katnenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ² Yan yâhânetâ Yesuhât kun kundenŋeje âlâ otmu ekbi. Otmu senneâmâ dewutâ senne gam irik irik sâamap yawuya teteop. Yâhâ sângumŋejeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâamap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâne meyelehop yaŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otŋetâ Petoŋeje ekmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, kulem aŋgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâamu yanâk kulewoŋboŋ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâne yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe biwinane yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâawuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâamu hoŋ bawalipŋeje nângâm kiŋgityenjahât otmâ kun kundenyeŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyeŋan ba yuwu sâam ekyongop. “Ki kiŋgityenjahât otŋet. Yahatŋetâ arine.” ⁸ Yawu sâamu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yanâk pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâam ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâam tetem ekyongonetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâamu hoŋ bawalipŋeje Elea tetemu ekbi yakât nângâm yuwu sâam âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaiŋeâmâ yuwu sâamai. “Aŋgoân Eleaŋe yâhâpne tetemuâmâ Anitâne hângângumu gewuap yâkât mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâamai. Yamâ girawuhât sâamai?”

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpne tetem mâtâp yai ya heŋgeŋguwuap. ¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâamune nângânet.

Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yengât kunlipyenaje ekmâ yâkât topnje ki nângâm kunjetâ muop. Yâhâ Anitâje nâ hângânnohomu gewan yawuâk nohojetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nângâjetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoanene tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

Yesuhât hoj bawalipnaje weke bâlene watne sâm hâum pâpguwi.

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatjetâ yan lohimbi dondâje lok âlâhât nanje ya nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunje bukulipnenje pumnehembâ ge peneningiwi. Peneninginjetâ yan naom yakât âwâjanje Yesu ekmâ gotjan ga yuwu sâm ekuop. ¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nângâwanji. Weke bâlenaje nanne mem mângâemuâmâ toen kionmap. Otmu senje gâwân gâwân sâm kâlâwân kionmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâje dâim hoj bawalipganje sânetâ weke bâlenaje yâkâlembâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesune nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitje ki tânnongowuap yawu nangai? Yakât nângâmune ki ârandân oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yenje girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganet.” Yawu sâop. Mem yâhânetâ weke bâlenaje mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepne olop.

¹⁹ Âlepne olop yakât topnje nângâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topnje girawuhât nenje weke bâlene ya watne sâm hâum pâpguain?”

²⁰ Sâmunje sâop. “Yen nâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmai mâne âlepne yuwu mon sâmbâi. “O, pumje enda huhuakmâ orotok sâm giâk.” Sânetâ âlepne huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotje tap ya âlepne torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâlene watmune ariap yaje kârikje bâlene. Yakât otmâ yenjâmâ den in sânetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâlene yawuya ekmâmâ topnje katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ denyenje nângâm gaiakmâ ariuwap.” Yawu sâop.

Yesune iknjak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesune yuwu sâm eknongop. “Anitâje hângânnohomu gewan nâhât kasalipnaje nohojetâ mumbom. ²³ Nohojetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâm eknongomu biwinennaje nângâmunje umatje bâlene olop.

Miti emetje yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawinan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunje lok nombotje opon kâmbukjahât takesi meminiwi yaje taka Petoro yuwu sâm âikuwi. “Yengât patoyenaje opon kâmbukjahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâm âikuwi. ²⁵ Yawu sânetâ Petorone sâop. “On, yawu otmagâ.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunje Yesune Petoro yuwu sâm âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâm âihohowe. Lok

komot girawuyane tewetsenye mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenaye me kasalipyenaye?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipyenye kapi ambolipnye tewetsenye ki katmai. Yâhâ kasalipyenye mem ge katyeknetâ yâk yengât amutyenyan mansai yâknyak tewetsenye katmai.” Sâmu sâop. “Bonnyânâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainye opon kâmbuknyan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepnye. Yakât denye bia. Gârâmâ nângânetâ bâlemagât gânye netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gânye inyan itânye mem ari dengânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân inyan kionbuap ya mem tepnye gâim duhatbuat. Tepnye gâim duhatmâ tewetsenye yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Hurun hurun manmâ yâhânôm.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitânye tihitnenye otmuâmâ orowâk manmâ yâhânôm yanâmâ nengâlen gâtne âlâ me âlâhât nângârâ kunnene manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunye naom tipine âlâ gotnenyan kinop ya hâum tirip-nongom yuwu sâm eknongop. ³ “Âinohoi yakât topnye yuwu sâmune nângânet. Nimnaom titipânye Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaye lâum yâkât komot otmai. Yakât dopnyeâk otnomai yanâmâ Anitânye âlepnye yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokat-nomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipânye yenhât nângânetâ gemu hurun hurun manmai. Yakât dopnyeâk yengâlen gâtne âlâ me âlânye yenhât nângânetâ gemu hurun hurun mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlânye naom tipine yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbanyinomaine nâ hon banihimai yakât dop oap.

Otjetâ bâleâk sâm ki kendâyinginom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlânye nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yamâ hambâi matnye umatnye menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanne yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotnye otne sâm oai. Yakât tepne nanjan. Lo-himbi âlâ me âlânye Satangât tem lâum yan, bukulipyenye otjetâ bâleâkgât kendâyingimai yakât matnye Anitânye umatnye yingiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulânye hârenomaihât ki sâwom. Topnye nângânetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaye me kâiyenaye otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenye hem kâlâwân kionmagât ya hârem pilânomai. Topnye yuwuhât yan. Lok âlâ me âlânye dâiyekmu yu me ya otjetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenye Anitâhâlen katnomai. Yawu otjetâ manman kâriknye yingiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlânye senye nombot me nombot yane orotmeme bâlene ekmâ biwiyenye yan ariwuap. Biwiyenye yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenye hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenye Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kâriknye yingiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbangimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâmunê nângânet. Anitâne anjelolipne nombotne naom titipâ yu galempongnet sâmbâ yingioy yanjêamâ yâkât senjan âlôngo mansai. Yakât yenje naom titipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yenje hem nâpumân ge hiliwahomaihat Anitâne yengât sâmbâ hângânnohomu gewan. Yakât nâne mem kuwikyekmune manman âlôngoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâmunê nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonane nombotne ya katyekmu kinnjetâ konok misingurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotne katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepne welâmnan giâk sâmbâ yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopneâk awonane nan baralipne âlâ me âlâne hiliwahomaihat haonmâ ârândân tihityene otmap.

Orotmeme bâlene otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmunê nângânet. Bukuhe âlâne topne âlâlâ mângâhehekmune mem dâirâ yok pilâm yetjiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuhane gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Mosenje den yuwu kulemgup ya watbuat.

“Lok konokne iknjiâk bukulipne âlâ me âlâhât topyene teteâkgât sâmbâ hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanje denyene sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonne (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotne konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkne hengenjuromawot. ¹⁷ Yâhâ bukuhane iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenan hengenjunomai. Yâhâ yâk yengât senyenan iliwetmâ denyene ki nângâwuawâmâ yuwu sâmbâ ekunomai. “Gâmâ kunge kârikne otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâmbâ ekum watnetâ ari manbuap.

Den sâmbâ hâreyingine sâmbâ angoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmunê nângânet. Bukulipyenane yu me ya âlepne otmai ya yenje eknetâ ârândân otmap yawuâk Anitâne ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulipyenane otjetâ bâlemapgât yenje kuyinginomai ya yawuâk Anitâne mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yenje menduhuakmâ lok âlâhât den sâmbâ hârewanginomai yan biwiyene konok otmu Anitâ âikumjetâ topne mem teteknan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâne yengât hohetyenan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topne nângâm hengenjum den sâmbâ hârewanginomai. Otmu Anitâne gurâ yawuâk hârewangiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenne lohimbi otyingim mannom yakât dopneâk Anitâne otningiwuap.

²¹ Sâmbâ Petoronje yuwu sâmbâ âikuop. “Kutdâ, bukune âlâne orotmeme kingon mângâenekmu tosa pilâwangimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâmbâ topne nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmbâ sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâne tosanje pilâwangim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmunê nângâ. Anitâne tihityene otmâ den sâmbâ

hâreyingiwuap. Yakât topnje teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkne ikne âi loklipnje yengât tosa tatyngiop ya mem âwurenjet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyngiop ya ambonjan ambonjan yâkâlen ba sâm tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yañe tewetsenñe ki tatbangiogpât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâñe yuwu sâm ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenñe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândân katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yañe yuwu nângâop. “Nenñe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakñan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikñe.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepñe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâm ulitgumu ekmâ tepñe nângâm tosañe ya pilâwanjiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yañe bukuñe âlâ mem teteop. Otmu bukuñahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbangiop. Mem tetem tosañe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâm ulitguop. “Gâ tepge nângânihim tipñe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetñan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuânâk tatdâ hep toreñenlipgañe tewetsenñe gihñetâ pâi emetñe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipñane nângâm bâlewanjim patoyeñe ekuwi. ³² Ekuñetâ den ya nângâm olop amboñe ya kunmu gamu yuwu sâm ekuop. “Gâ lok bâleñe. Angoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâñe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwanjiat yakât nângâmune umatñe oap.” Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwinñane nângâmu umatñe otmu mem pâi emetñan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ wanjetgât tembe lâulipñe ekyongop. “Lok yu wawî oap yakât hâhiwin wanjetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop. ³⁵ Yakât topñe yuwu tap. Bukulipyeñane mem âlâlâ tuhuyekñetâ tosa ki pilâyinjginomai. Yamâ Hîmbim Awoñnenñane yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyingiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokñe imbiñe ki pilaknomai.

(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuñe den ya sâm pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yanak Yoran to hâtikgum Yuraia hânangen ariwin. ² Arimunñe lohimbi dondâñe denñe nângâne sâm betnenñan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ arinjetâ yâkñe lohimbi dondâ heñgemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotñane taka “Den girawuyaen hâum sâmunñe yan matñe sâm tâpikgumu den âiân katne,” nângâm yuwu sâm Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâñe yeñe engatyeneâk otmâ imbilipyeñe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâñetâ sâop. “Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâñe topñe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me

âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbiñait mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionjakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. Anitâne menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepne yat. Gârâmâ Moseñe girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiñe pilâwe sâm âlepne pilakdomawot yakât topne kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseñe ya otnomgât âlepne sâop. Gâne den yat yuñeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunne ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâñetâ Yesuñe Moseñe den sâop yakât yuwu sâm ekyongop. Moseñe girem den yawu kulemgup yamâ kuyiñgiwehât nângâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyeñe biwiyene kârikne otmu yenahâlâk nângâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi.
⁹ Yakât otmâmâ nâne yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâhât imbiñe mâtâp ki tâpikgum manmu lokñe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yane tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuñe yawu sâmu nenñe yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu orañgimaihât nângâm lok yawuyane imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunne sâop. “Lok kerekne imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotñe mâmâlipyeñe yengât tepyenambâ pâlâmne mannomaihât yawu tetemai. Nombotñeâmâ imbi memai sâm mâtâp manguyiñgimai. Yâhâ nombotñeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tiñ tiñâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâne nângâmu ârândân otmap. Otmu lok nombotñe den yu biwiyene ekmâ topne nângâm yâhâñetâ ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yesuñe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotñe nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyenñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenñe yekmunne ki ârândân otmu kuyiñgiwin. ¹⁴ Kuyiñgimunne Yesuñe nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukne, ki kuyiñginet. Anitâne nimnaom titipâ yu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. Yene kuyiñginetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁵ Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyenñan memuyan jak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyene pato tatyin giap yâk yengât topyene.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâne Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâne âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboñe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepneâk otbehât nangat otmuâmâ girem den hârohâk nângâm lâuwat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotnje ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenjan ki sâwuât. Me den perâk ki sâm kâityongowuat.

19 Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetnje lâum amutyetjan manbuat. Otmu nenjahât nanjangimunjne yahatmap yakât dopneâk buku nombotnje yengât nângâmunje yahatbuap.” Yawu tap. nângâmat yawuâk buku nombotnje tânyongowehât nângâwuât. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senje âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotnje umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senje âlâlâ pato tatbangiop yakât nângâmu biwine umatnje otmu, Yesunje sâop ya ekmu hâi hâine otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesunje yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nângânet. Lok iri sikum pato tatyngiap yañeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otjetâ hâi hâine otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Pusine selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopneâk lok iri sikumyene pato tatyngiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otjetâ hâi hâine otbuap. Lok nombotnje iri sikum pato tatyngiapne yenhâlâk nângâmai. Lok yawuyane himbimân Anitâhât gotjan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nângâmunje sâtne otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yañeâmâ himbingât pat otbuap?”

26 Yawu sâmunje Yesunje sennenje topjan dâñâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokje nângâningimap. Yakât otmâ yeñe yu me ya otne sâm Anitâhât nângân nângânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkne konok manman kârikne ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

27 Yawu sâmu Petorone yuwu sâm âikuop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakjan manmain. Yakât nenje girawu menomgât nangat?” Yawu sâop.

28 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâne yâhâpne nâ hângânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâñe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeñe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yengât topyene ya sâm tetenom. Otmu yeñeâmâ kunlipyene otmâ galemyongom mannomai. 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâñe âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me senje âlâlâ siminje tatyngimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekne nâhât den nângânetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunje yakât matje âilonjo yingimune menomai. 30 Yâhâ lohimbi nombotnane yenhât nângânetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnane yenhât nângânetâ gemu hurun hurun manmai ya Anitâne meyekmu ikjan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawanġimunġe yakât hâmeŋe ningiwuap.

¹ Yesunġe den âlâ yuwu sâŋ eknongop. “Anitâhât hoŋ bawanġinġetâ yakât hâmeŋe yingiwuap yakât topŋe nânġânġetâ keterahâkgât den âlâen hâŋ yuwu sâŋmune nânġânġet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbanġiopŋe omonânâk nep tuhunġet sâŋ kapiân yâhâ nep lok meyehop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yingiwom,” sâŋmu nânġânġetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omonânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetġetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yingiwom.” Yawu sâŋ ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatġetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatġetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâŋmu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhunġet sâŋ ki sâŋ ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâġetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhunġet,” sâop. Yawu sâŋmu ari nep tuhuwanġiwi.

⁸ Nep tipinġe tuhunġetâ emetsenġe potok sâŋmu nep ambonaŋe yahatmâ nep loklipŋe yengât galem ya yuwu sâŋ ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meġet.” Yawu sâŋ ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu ġanġetâ bâinġe meyehop yâk yengâlembâ topŋe katmâ tewetsenġe yingiop. Yingim arim arim anġoân meyehop ya bâinġe yingiop. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yingiop. ¹⁰ Yawu otmu anġoân takawi yaŋe yekġetâ bâlemu yuwu nânġâwi. “Nenġe sâŋ omonânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenġe pato membâmgât dop.” Yawu nânġâwi. Yawu nânġâwi yamâ anġoân takawi me betġan takawi ya hârohâk dop konohâk yingiop. ¹¹ Dop konohâk yingimu yakât tepyenġan tâlimu nep ambonahât dondâ nânġâm bâlewanġim yuwu sâŋ ekuwi. ¹² “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omonânâk menenekdâ nep tuhumunġe sikopŋe irik irik sâŋ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ ġaŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nânġâmunġe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâġetâ nep ambonaŋe lok hohetyenġan kinmâ sâop ya yuwu sâŋ ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikġuan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâŋmune nânġânġetâ ârândân oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingian yu miakmâ ariġet. Nâŋe yen yingian otmu bâinġe takai ya yingian yuâmâ nine enġatneâk watmâ yingian. ¹⁵ Nâŋe tewetsenġe yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nânġâm bâlenihiai yakât nânġâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nânġânġet. Sâp yiwerenġe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeŋe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekŋe manman kârikŋan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe mumbuap yakât sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

¹⁷ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hoŋ bawalipŋe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenjan katnekbup. Bâtyenjan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ¹⁹ Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneŋjetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu bennŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâm u yakât kakŋan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâop.

Bukulipnenŋe yâk yengât hoŋ bayinŋinom.

(Mareko 10:35-45)

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtetŋe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtne yu nâŋgâyitgihât nanŋan.” Yawu sâop.

²¹ Sâm u sâop. “Gâ biwihanŋe girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâm u sâop. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek galemnenŋe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm Yakowo yet Yoane yuwu sâm âiyotgop. “Yakât topŋe ki nâŋgâm denâk sâm yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom yawuâk nâŋgâromawot me?”

Sâm u sâowot. “Ya âlepŋe yat. Umatŋe nâŋgâwualân net gurâ yawuâk nâŋgâromgât nangait.” Yawu sâowot.

²³ Sâm utâ sâop. “Bonŋanâk yawot. Umatŋe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya yet gurâ yawuâk nâŋgâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâŋe tânnohoŋetâ kunlipyenŋe mannom yakât Anitâ ikŋahâk nâŋgâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nâŋgâmunŋe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nâŋgâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nâŋgâm bâleyitgimunŋe Yesuŋe nâŋgâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok papatolipyenŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galem yongoŋetâ yâk yengât amutyenjan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yenŋeâmâ papatolipyenŋe otyinŋimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe nâhât hoŋ bam gam nâ tânnohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ bayinŋim sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayenŋe pilâyinŋiwom. Yawu otbomgât awonŋaŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe nâŋgâyinŋinŋetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu ârândân olâkgât nâŋgâm yawuâk bukulipyenŋe yengât hoŋ bayinŋinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok senyetŋe bok sâsâŋe ya hengemyotgop.

(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

²⁹ Yesuŋe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi dondâŋe betnenjan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunŋe lok yâhâp senyetŋe

bok sâsânje mâtâp ginñan talowot. Tatmutâ lohimbi yañe “Yesu takap” sâñetâ nâñgâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nâñgânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetñan kinbiñe kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikñe sâñ halahum tawot? Den nâñgânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâñ âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nañgawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetñe hâreakmu ekdehât nañgait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetñan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betñan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betepahe sâñ, ya Oliwa punñan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuñe honj bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâñ hângânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan dongi nanñe otmu mâmânje hikum katyelekñetâ kinsawot ya holañmâ meyelekmâ geromawot. ³ Holañyelekmutâ lok âlâ me âlânje yelekmâ âiyotgoñetâmâ yuwu sâñ ekyongoromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetñanñe yu meyelekdehât hângânnotgomu takait. Meyelekmâ arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâñ ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâñ hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ dongi ya holañmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânñan poropete âlânje den kulemgup ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipñe nâñgâñet. Papatolipyeñanñe orotmeme yuwu otmâ mamsai. Yañeâmâ bam gane sâñ yan hâk meme otmâ beâsi kakñanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yuñeâmâ yeñe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikñahât nâñgâmu gemap. Yakât otmâ dongi kakñanâk lohotñan ariop.”

Den yawu tap yakât bonñe Yesuñe dongi kakñan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kingitñe orowâk hâruhuakbiñe Yesuhât nâñgâñetâ yahatmu yeñe sângum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotñanñeâmâ âliwahap esenñe hârem yañe lingatmâ ariwi. Lingatñetâ dongi yañe yakât kakñambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotñe hâruhuakbi yañe yuwu sâñ mepaewi. “Gâmâ tâmbânennje Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitânje âi sâñ gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâñ mepaewi.

¹⁰ Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipñanñe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtñe? Me âlâhât nanñe?”

¹¹ Yawu sâñetâ lohimbi betñan sâwiñe yuwu sâñ ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutñe Yesu, kapi tipinje, kutñe Nasaret sâñ, Galilaia hânân tap yapâ gâtñe.” Yawu sâwi.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehop.

(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

12-13 Yawu sâŋetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe donŋi kakŋambâ kionŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbiŋe senŋe âlâlâ anŋi gunŋi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâŋ ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ anŋi gunŋi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap.” Yawu sâŋ kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyŋgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

14 Gem tiok taok otmâ arim kinŋetâ lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe otmu lok pareŋe ya yâkâlen arinŋetâ hêngemyongop. 15 Hêngemyongomu naom titipâŋe Yesu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâŋ mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionŋsai yakât heronŋe oain.” Yawu sâŋetâ yan hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi.

16 “Naom titipâ kutyeŋe bianŋe mepaeheksai ya ekmunŋe ki ârândân oap. Yakât kuyiŋgirâ hutuk sâŋet,” yawu sâŋ Yesu ekuwi.

Sâŋetâ sâop. “Mepaenekŋetâ nâŋgâŋe ârândân oap. Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe nimnaom titipâ yeŋgât biwiyeŋan kionŋmu heronŋe otbaŋgai.”

Den yawu kulemguwi tap yakât bulâŋe yu tetemu eksai.” 17 Yawu sâŋ ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omon sâmu iwin.

Lakop sâwaŋgimu hâlâlâŋ sâŋ kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

18 Yan imunŋe emet haŋ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunŋe Yesu po waŋgiop. 19 Po waŋgimu senŋe pilâm lakop âlâ mâtâp ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâŋ gotŋan ari ekmâ kehetŋe âlâ ki kinop. Esenŋajak âi omon omon otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetŋe ki kinsap. Esenŋeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yaŋak esenŋe gimbaŋguop.

20 Yawu otmu nenŋe ekmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâŋ âikuwin. “Bâe, yuâmâ topŋe girawuhât esenŋe in yawu gimbaŋguap.”

21 Sâmunŋe sâop. “Sâŋune nâŋgâŋet. Biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâŋ waŋsan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâŋune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu mon otnomai. Pumŋe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâŋ giâk” yawu sâŋ biwi yâhâp ki otmâek ulitgunŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâŋ gewuap. Yawu. 22 Yeŋe yu me ya otne sâŋâmâ anŋoân biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunŋetâ nâŋgâŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe âlepŋe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âlâhât sâtġât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋan tatmunŋe lohimbi nombotŋe yan tatbi ya den pat âlepŋe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnenŋe yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe oran âlâhât sâtġât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeŋe den matŋe kâpeknihiŋetâ yanâmâ nâŋe âlâhât sâtġât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋġâŋet. Yoaneŋe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtġât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtġât âi ya tuhuop yakât sâŋetâ nâŋġâŋe.” Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâm matŋe kâpekbaŋŋine sâm pâpġum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyeŋe ki katbi?” Yawu sâm den matŋe girawu sâm kâpekbaŋŋinom? Anġulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtġât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâm yan nengât nâŋġâŋetâ bâlewuap. Nâŋġâŋetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâum pâpġum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtġât âi ya meminiop ya nen ki nanġain.” Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtġât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaŋe Anitâhât den lâuwu.

²⁸ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtŋe yâhâp. Otmu âwâyetŋaŋe ataŋe yuwu sâm ekuop. “Nan, gâ âinenŋehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmu sâop, “O, awon, nâmâ hâkâŋ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipinŋe tatmâ yaŋak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetŋaŋe imiŋahâlen ari yawuâk sâm ekuop. Yawu sâm imiŋaŋe yuwu sâop. “Awon, âlepŋe ariwom,” sâop. Yamâ benŋe pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtŋe âlâŋe âwâyetŋahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâm âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ ataŋaŋe âwâyetŋahât tem lâuwot,” yuwu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋġâŋet. Yoaneŋe manman âlepŋe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeŋe denŋe nâŋġâŋetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeŋe lok nombotŋe yekŋetâ bâlemu sâm ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋġâŋet. Lok âlâ me âlâŋe takesihât tewetsenŋe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotŋe lok ihilâk orop manminiwi yaŋe orotmemeyeŋe bâlene ya sâm tetem bet pilâŋetâ yan Yoaneŋe toen mem katyehop. Yeŋeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ yâkât den nâŋġâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaŋe hewewen otmâ kulet sâyingim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeŋeâmâ Yoanehât den nâŋġâŋetâ nahat otmu biwiyeŋe alitmâ Anitâhât komot bulâŋe yan ki torokatsai.

Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.

(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

³³ Otmu yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok pato âlâne wain kâmetnet sâm nep lok meye hop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât wanŋa hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Ya tuhum tin pilânetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetŋe puru pato kinop ya ambonaŋe hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawalipŋe yakembâek hângânyongomu takawi. ³⁵ Hângânyongomu takanetâ nep galemŋe katyehop yaŋe nombotŋe yongom watyekbi, yâhâ nombotŋeâmâ kâtŋe yongonetâ muwi. ³⁶ Benŋe sâp âlâen hângânyongomu takanetâ nombotŋe yongonetâ muwi. Yâhâ nombotŋeâmâ watyeknetâ purik sâm ambonahâlen ariwi. ³⁷ Arineta ambonaŋe den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸ Biwiŋaŋe yawu nângâm iŋne nanŋe hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe iŋne nanŋaŋe takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokumapgât kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topŋehen pilânetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matŋe sânetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otŋetâ âi ambonaŋe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otŋetâmâ âi ambonaŋe yaŋe taka yongomu muŋetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenŋan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim hoŋ bawanŋinamai.” Yawu sâwi.

⁴² Sânetâ sâop. “Anitâne hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâne yuwu kulemuŋop ya yeŋe ki mon sâlikum nângâmâi.

“Nep lokŋe nak âlâ ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi. Bâleŋe sâm mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patoŋe nângâm teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemuŋop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâne yiwerenŋe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmunen nângânet. Yeŋe nâhât nângânetâ gemu hâkâŋ otmâ bet-nihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmunen nâhâlen biwi nângân nângânyeŋaŋe kepeim manŋetâ kunyeŋe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanŋinamai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kionŋmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenŋe haonŋmâ ârândânŋ Yesu betbanŋimain. Yakât otmâ Anitâne nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nângânetâ bâleop. ⁴⁶ Nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi yamâ yuwu nângâwi. “Lohimbî, sesengâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nanŋai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nângâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetŋan katne sâm otbi ya gorâyinŋimu pilâwi.

22

*Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)*

¹ Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlip-nenŋe ya yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât topŋe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yengâlen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi membe sâm sonjo bau otmu sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanŋaŋe imbi membe sâm yan âwâŋaŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hâŋgânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenŋe meyekŋetâ takanet.” Yawu sâop. Yawu sâm hâŋgânyongomu ari ekyongonjetâ ki takawi.

⁴ Yawu otŋetâ âlâkuâk hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hâŋgânyongomu ariwi. “Anjoân bukulipyenŋe hâŋgânyongomune ari ekyongonjetâ ki takai ya yenŋe âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonjet. “Yen nâŋgâŋet. Sonjo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinŋan tuhumunŋe tap. Yakât takanjetâ nanŋaŋe imbi membuap yakât heronŋe otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonjet,” sâm hâŋgânyongomu ariwi.

⁵ Hâŋgânyongomu hoŋ bawalipŋaŋe yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonjetâ nâŋgâm nâŋgâm âlâku nâŋgâop dopŋan dopŋan ariwi. Nombotŋe kalamâŋen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotŋe ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ lok kutdâŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu den mem ariwi ya yongonjetâ muwi.

⁷ Yawu otŋetâ lok kutdâ yaŋe den pat nâŋgâm kuk otmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâlenŋe tuhuyingwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Bukulipnenŋaŋe hâkânŋ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katŋetâ tap ya bâlemagât yuwu otnom. ⁹ Hâŋgânyongomune mâtâp kunŋan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonjetâ taka sot yu nenet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu hoŋ bawalipŋaŋe den sâop yawuâk mâtâp kunŋan yâhâm gem lohimbi âlepŋe bâlenŋe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâŋahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yaŋe lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tathi yapâ gâtŋe lok âlâŋe sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka talop ya ekmâ nâŋgâm bâlewangim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannaŋe imbi membe sâm otmu sâŋgum tok sâsâŋe latmâ taka tat? Ya ki ârândânŋ oap.” Yawu sâop. Yawu sâm den matŋe sâwehât nâŋgâmu umatŋe otmu anulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Yenŋe lok yu kâiŋe bâtŋe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâŋetâ giâk. Pilâŋetâ ge yaehen hâhiwin pato nâŋgâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋeâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyingimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya warŋnom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tiŋ pilâmu Parisaio yenêâk peren pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuŋeâmâ nengât topnenŋe miap. Yakât nâŋgâmunŋe bâleap. Yakât benŋe girawu otmâ sâmunŋe Roma tembe lâunŋe Yesu mem ari pâi emetŋan katŋet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu

sâm hon bawalipyenje otmu Herotgât âi lok nombotnaje Yesu âikuñetâ sâm tâpikgumu topnje mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanğain. Gâñe den imbiâk ki sâmât. Den sâmât ya nângâmunnje bonñeâk otmap. Otmu lohimbinje nângâhihiñetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâñe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâñe uwawapnje bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnennje mansap, kutnje sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wañmain. Yawu gârâmâ ya wañmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sâñetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenje nâhâitnje sâm tâpikguwuap sâm âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenje boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanñe mem nihiñetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmû mem wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanñe yu ekñet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutnje kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmû sâwi. “Roma lok patonennje, kutnje Sisa sâm, yâkât umutnje yakâ.”

Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm katñetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katñetâ tatmap yâk wañnomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ sâtñe otmu pilâm yahatmâ ariwi.

Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunnje pesuk sâmâp.” Yawu nângâmai. Yâkñe yakât topnje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, anğoân Mosenje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâñe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap.

Mumu imiñaje yâkât kambut ya galemğum yâkât welâmân nim-naom mem ga katyekbuap.”

Mosenje yawu kulemgup tap. Yakât topnje sâm eknongohât yuwu sâmunnje nângâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anğoân atayenje kunñaje imbi âlâ memu imbiñaje naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiñaje atanjahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetñaje kambutyetñe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokñe kambutyenje yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenje yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâñe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe poropetelipñe otmu lok nombotñe den ekyongomu kulemgupi yakât topnje yenje ki nanğai. Otmu Anitâ ikñe wâtñe pato tatbangiap yakât topnje gurâ ki nanğai. Yawu gârâmâ yenje nângâm hilipgum den yawu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe lohimbi mumuñambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât añelolipñaje ki miakmai ya yengât dop otmâ ikñiâk ikñiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât topnje yuwu sâmune nângâñet. ³² Emelâk Anitâñe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâñe Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyenje tatmâ gaman.” Yawu kulemgup.

Anitâŋe Mose den ekumu kulempuop yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannoma. Nen kerek nengât kunnennŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop.

Mosehât girem den girawu yaŋe kun kunŋe oap?

(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)

³⁴ Otmu Sarukaioŋe Yesuhât den matŋe sâne sâm hâum pâpŋum pilâwi yakât den pat Parisaioŋe nâŋgâŋetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yengâlen gâtŋe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopŋe yahalop. Yahatmâ Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katŋetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulempuop yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâŋe den âlâ Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipŋe yen ekyongomune nâŋgâŋet. Nengât Kutdânenŋe yamâ Anitâ ikŋe konok tatmap. Nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nâŋgâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuŋe kunŋe oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuŋeâmâ kunŋe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâŋe manbiŋe den yâhâp yukât nâŋgâm den topŋe topŋe kulempuwi.”

Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât sâm Yesuŋe Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâm benŋe purik pilâm yuwu sâm âiyongop. ⁴² “Anitâŋe hâŋgâŋumu gewuap. Yakât topŋe girawu nangi?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heakŋe Dawiti mâmâŋe otbaŋgimu den kulempuop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâŋe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiŋe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe hâŋgâŋumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matŋe kâpekbaŋgine sâm hâum pâpŋum pilâm gem itoŋ galaŋ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuŋe lohimbi nombotŋe otmu hoŋ bawalipŋe nen yuwu sâm eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinennŋaŋe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenŋe yâk yengât amutgen manmunŋe yu ya otrjetgât den undipŋe topŋe topŋe sâm

ningimai yamâ yeŋe gurâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkŋe otmâ memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâm ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenŋe nâŋgâyŋimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ orotmeme topŋe topŋe yuwu otmâ. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyenŋan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmenŋe pato, mânunjakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetŋan yâhâ lohimbi senyenŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmainŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulpnanŋe nekŋetâ yahatmu mepaenekŋetgât nâŋgânomai otmuâmâ yakât nâŋgâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeŋe mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyenŋe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnennŋe mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnennŋe, me awonŋennŋe Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awonŋennŋe ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topŋeâmâ yuwu tap. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu lohimbi hoŋ bayŋgiwuap ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatbuap ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benŋe Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nâŋgâmai. Yeŋeâmâ lohimbi nombotŋaŋe bulâŋanâk Anitâŋe tihitnennŋe olâkgât nâŋgâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp manŋuyŋimai. Yawu otmâ yakât nâŋgâmune bâleapgât yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyŋgiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyŋimai. Yawu otmâ lohimbi senyenŋan topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkŋe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe kâpekyŋgiwuap.

¹⁵ Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yeŋgâlen torokatmâ denyenŋe lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yeŋgât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonŋe bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai.

¹⁷ Yawu sâmai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senŋe âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topŋe ki nanŋai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ

bonje bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denje bia. Yâhâ yâkne hotom une sâam alata gotjan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yañeâmâ bulâje otbuap yamâ lâunomai hât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâam nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâñet. Girawu yakât nângâñetâ yahatmap? Senje âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeñe yakât topne nângâm hâum pâpguai yakât sâamune nângâñet. ²⁰ Lohimbi nombotjanje hotom une sâam alata gotjan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yañeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topne yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukjan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukñahât ki hikumai. Opon kâmbukñahât amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senjan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenje tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboñe Anitâ yâkât senjan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeñeâmâ topne ya nângâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeñeâmâ wahap tâñât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk nerek osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwanjimai. Yâhâ Anitâhât den nombotje umatje pato ekyongomu kulemguiwi yamâ lonğâemai. Lonğâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâam hâreyingimai yan Anitâñe nângâmû ârândâñ olâkgât ki nângâmâi. Yawu otmâ den tâñ tâñâk ki sâam hâreyingimai. Otmu buku nombotje yengât weyeñe ki nângâm tânyongomai. Otmu biwiyeñe Anitâhâlenâk ki katñetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe matje umatje yingiwuap. ²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotje senyeñe bok sâsâñeñe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopñeâk yeñe Anitâhât den bulâje ya betbangim den tâñât tâñât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matje umatje menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâñe aman mem hâkñeâk pirimu biwiñan sot wahapñe yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulipyenñe yekñetâ yahalâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me nângâm bâle, me orotmemeyene kingon ya biwiyeñeñe nângâmâi. Yawu nângâñetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap. Yengât topyeñe yawu tap yamâ ki enjakmâ nanğanjimai. ²⁶ Biwiyeñan yawu tap gârâmâ anğân yeñe biwi nângân nângânyeñe ya sâam pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângâñetâ tâñât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerene umatje teteyingimap yu wangim umatje pato witgumâk teteyingiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihyekmain ya yengât sum kakñanâmâ awu tawu kâmetmunje banban sâam sekñe âlepñe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâam nane gorewan yañe ololon sâam kinmap. Yengât biwi nângân nângânyeñe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeñeâmâ hâkyeñe piriakñetâ salek olâkgâlâk nângâmâi. Yamâ biwiyeñanâmâ nane gorewan yawu yañe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyeñan Anitâhât den bulâje ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâñe mem purik pilâyingimu matje umatje menomai.

*Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.
(Luka 11:47-51)*

²⁹ Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmâi. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋe âilonŋo longo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe banŋan sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yanŋak âlâmâ yuwu sâmâi. “Bâe, anŋoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmâi. ³¹ Yakât yuwu sâmune nânŋâŋet. Emelâk tâmbâlipyenŋe poropete yongonjetâ muwi ya yeŋgât yuwu sâmâi. “Nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât sen mansain.” Yawu sâmâi. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyenŋe otminiwi yakât Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenŋe orotmeme bâleŋe otminiwi ya yeŋe yawuâk torokatmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yinŋiwuap. Yamâ yeŋe wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânŋanâk teteyinŋiwuap.

³⁴ Otmu topyeŋe teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yinŋimune yeŋgâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yinŋim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotŋeâmâ howanân yongom kânâŋgâyeknomai. Nombotŋeâmâ den âian katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. ³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hânŋânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenŋe nânŋâm bâleyinŋim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk. Yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embânŋan topŋe katmâ tâmbâlipyenŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâm, ya kuŋetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. ³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonjetâ muwi yakât huhopŋe yen gurâ umatŋe menomaiâk.

*Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe mem ikŋan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)*

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât topyeŋe yuwu tap. Yeŋgâlen âi meŋetgât Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hânŋânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânŋe kurâk sâm nanlipŋe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopŋeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manŋetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkânŋ otmâ mansai. ³⁸ Yawuhât Anitâŋe betyongomu kasalipyenŋe taka yongom watyekŋetâ kapi yu kâwurumŋanŋak kinbuap. ³⁹ Yakât otmâ nânŋe pilâyekmâ ariwom. Benŋe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenŋe tihitnenŋe otbe sâm mat hânŋângohomu taka. Yakât otmâ biwinenŋe heronŋe pato nanŋain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

24

*Kasalipyenŋe taka opon kâmbukŋe huhum itonŋe galanŋ menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)*

¹ Yesuŋe menenekmu opon kâmbukŋe pilâm ge kambenenŋe kakŋambâ olelem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nânŋâ. Opon kâmbukŋe pato nandoronŋe yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yakât gânŋe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nânŋânŋe.”

² Sâmunje yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbuknje yu eknetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenaje taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem iton galan tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatje topje topje teteyingiwuap yakât Yesunje sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³ Yawu sâm eknongomu nenje pumje âlâ, kutje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bulâje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunje sâop. “Lok nombotnaje taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongojetâ lohimbi dondâje denyenje nângâm lohotje otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyenje nângâm yâk yengâlen torokatmaihât galemyenje orangim man-nomai. ⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topje topje tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu otmâ yuwu nângânomai. “Bâe, emet inânjan Yesunje eknongop yakât bulâje teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâje embânân sâm kalop.” Yawu nângâm imbiâk nâhâitje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nângânomai. Angoân lohimbi hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososoj membuap. Yawu otmu umatje topje topje tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Imbilibyenaje naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopjeâk umatje topje topje teteyingiwuap yakât kakjan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasanaje nâhât den pat âlepne nângânetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotje yongojetâ munomai. ¹⁰ Otmu hilipnongomai sâm yen nombotnaje kingityenjahât otmâ topyeje kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionjakmâ betyenehen kionmâ kasa oranginomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkne nombotnaje yahatmâ yenahâlâk nângâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâje mansain.” Yawu sâm kâityongojetâ lohimbi dondâje yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. ¹² Otmu lohimbi nombotnaje bukulipyenje otjetâ bâleâkgât bukulipyenje kendâyinginjetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopne yamâ Anitâhât komolân gâtje nombotje hionjakmâ biwiyenje pâlâmne otmu buku ki orangim mannomai. ¹³ Yawu gârâmâ umatje âlâlâ teteyingiwuap yan lohimbi nombotnaje Anitâhâlen biwiyenaje kepeim sât gum mannomai. Yamâ Anitâje bulâjanâk mem manman âlepjan katyekbuap. ¹⁴ Yâhâ An-itâje lohimbi kerek yengât tihityenje otbuap yakât den pat âlepne ya lohimbi nângânetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenaje kepeinetgât yene hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Ekyongojetâ ârândân otmu An-itâje hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunetâ kâwurumjanak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

15-16 Yesuŋe kapam me âlâlâ umatŋe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutŋe Danie sâm, yâkŋe umatŋe topŋe topŋe tetewuap yakât emet inânŋan yuwu kulemgup tap.

“Kasalipyenŋe yeŋe lok kutdâ yenahât umutŋe lâum opon kâmbukŋan yâhâ kânâŋâŋetâ kinbuap.” Yawu kulemgup.

Danienŋe den kulemgup ya nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenŋe taka yawu otŋetâ bâlewup ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋenŋe kapi yeŋe pilâm itonŋe galanŋe otmâ hewukŋehen ari misinguraknomai. 17 Otmu Yerusalem kapi ambolipŋenŋe gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinguraknomai. Yawu otmâ emetyenŋan yâhâ itâ parenŋe miakne sâm yakât ki nâŋgânomai. 18 Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiŋe gurâ âwurem taka emetyenŋan iri sikumyeŋe me senŋe âlâlâyeŋe ya miaknehât ki nâŋgânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewukŋehen ari misinguraknomai.

19-21 Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu ŋaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manŋetâ wâteŋe ki tinŋe tinŋe sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenŋe to yambu sâpŋan me tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandoronŋe kakyeŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyeŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. 22 Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop.”

23 Otmu sâp yan lok nombotŋenŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap.” Yawu sâŋetâ ki nâŋgâyinŋinomai. 24 Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋenŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyingim mannomai. 25 Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyenŋan katmâ galem oranŋinomai.

26 Yâhâ sâp yan lok nombotŋenŋe den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâŋetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋenŋe den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hâŋgângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai.

27 Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laŋinŋenŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ hanŋe sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai. 28 Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai.

*Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.
(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)*

²⁹ Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenñe otmu omongât emetsenñe yamâ bok sâmu omoñ sahakbuap. Omoñ sahakmu pitu yañe himbimâmbâ pek sâm genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpñe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiñe ekmâ kâi bât sân sân otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâñe yâhâpñe hângânnohomu elem kuleworboñ kakñambâ gemune nekñetâ sâtñe ot-buap. ³¹ Âwurem gewom yan añelone âlâñe lâmunñe kunmu añelolipne hângânyongomune emetsenñe gahañehen geheñehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikñahât pat Anitâñe kuyingimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopñeâk hâmbâi den yan yukât bulâñe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuñe emet inânñan den eknongop yakât bulâñe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muñetâek bulâñe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâñe bulâñanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâñe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikñe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuñe âwurem gewuap sâp ya ki nanñain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângâñet. Sâp gewom lohimbi kerekñe yakât ki nanñai. Otmu añelo himbimân tatmai yâkñe gurâ yawuâk ki nanñai. Otmu ninak gurâ ki nanñan. Awoñne himbim amboñe ikñahâk nanñap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpñe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk embânñan Noañe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noañe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeñe âi yenjahâlâk nângâm manbi. Yawu manñetâ Noañeâmâ wanga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepñe mansainâk sâm gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâñe nângâmu tonjelâk pato gemu to niñ niñ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopñeâk lohimbi nombotñe âlepñe mansainâk sâm otñetâ yan Anitâñe yâhâpñe nâ hângânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyeñe tuhun gulip malap mannomai yamâ Anitâñe nombotñe ya meyekbuap. Nombotñe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotñe meyekmâ nombotñe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeñe gewom yakât sâp yeñe ki nanñai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenñe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyinginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipñe sen galem manmâ emet kapiyeñe galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopñeâk Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeñe ki nanñai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ

mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronje nângânomai.

*Hoŋ bawa âlepŋe bâlepŋe yâk yetgât topyetŋe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpŋe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âilonŋo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patonjaŋe âwurem taka heronje otbaŋgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nângâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom henŋengguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâlepŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patonjaŋe pârâk sân sânak taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipŋe bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyenŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmŋe manbi yakât otmâ lambeyenŋe ya toŋe saŋ sâop. Otmu lambe toŋe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manŋetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatŋetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpŋat galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋŋinŋet.”

⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyenŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipŋe âlâ sem talop ya meŋetâ lanŋinŋe pato olop.

⁸ Yawu otŋetâmâ bukulipyenjaŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe gâim ninginŋet.” sâm ulityongowi. ⁹ Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnennjanâk miain. Yawu gârâmâ yenak aŋgim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takanŋet.” ¹⁰ Yawu sâŋetâ aŋgim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukulipyenjaŋe ge lok ya penawaŋŋinŋetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatŋe manŋum sot newi.

¹¹ Nem tatŋetâ imbi nombotŋe ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sâŋetâ sâop. “Bia, ba ariŋet. Nâ ki nângâyinŋian. Yen wonân gâtŋe?” Yawu sâm watyehop.

¹³ Yakât topne yuwu sâmunê nângânet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanğai. Yakât otmâ galemahom henğenğum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topne
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâmunê nângânet. Lok âlâne kapi kâlepnehen ariwe sâmi âi loklipne yongonmu ganetâ yuwu sâmi ekyongop. “Senne âlâlâ tatnihiap yu galemğum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâmi âi loklipne tewetsenne mem dopyenjan âlâku iknjiâk iknjiâk yingiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop wañmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop wañmu miop. Bâineâmâ 1000 kina yakât dop wañmu miop. Yawu yingim yanak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopneâmâ âi topne topne tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopne âi topne topne tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopne âi ki tuhuop. Yâkneâmâ tewetsenne ya mem itâ hambunjan mânunjmâ tunğu topnan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyenane sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipne tewetsenne yingiop ya yongonmu ganetâ âlâku iknjiâk iknjiâk yuwu sâmi âiyongop. “Tewetsenne yingiwani yane mem âi tuhunetâ amon teteap?” Yawu sâmi âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopneâmâ 5000 kina yâhâpne teteop ya mem ga yuwu sâmi ekuop. “Lok pato, gâne 5000 kina nihion yane mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâmi bâtnan kalop. ²¹ Bâtnan katmu patonane yuwu sâmi ekuop. “Âi mendâ âilonğo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopne ga ekuop. “Lok pato, gâne 2000 kina nihion yane mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.”

²³ Yawu sâmi wañmu sâop. “Âi mendâ âilonğo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopne ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nângâm henğenğuan. Gâ lok sâtnje. Lok âlâ me âlâne gâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sânetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kingitnahât otmâ tewetsenne nihion ya biatgihimap sâmi itâ hambunjan mânunjmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâmi wañop.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanğat. Lok âlâ me âlâne nâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâne tewetsenne gihiwan yu mem kâmetnetan katdâ tatmu tewetsenne âlâkuâk teteop mâne gâne mem bâtnan katdâ ârândân otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanğan. Bukuhanje 5000 kina mem kinsapne nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe wañbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmunê nângânet. Anitâne lok âlâ me âlâ âi sâmi yingimu biwiyenane kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâne otyingimu âilonğoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâmi yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watnetâ yaehen ge hemğat pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otŋetâ matŋe yingiwom yakât sâwe. Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu purik sâŋ gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yengât den sâŋ hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinŋetâ galemŋe hohetyeŋan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kinnomai. ³³ Nâŋe dop yawuâk lohimbi kerek mem ketetyekbom. Nombotŋe nine pat mannomai yamâ bonâŋen katyekbom, otmu nombotŋe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbi Anitâŋe hân himbim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâŋ ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiŋetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehôp yanâmâ osom nihiŋetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnaŋe pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban yan nâhât tepyeŋe nâŋgâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awonŋe tihit ambonaŋe manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâŋ ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâŋe den eknongoat yu nâŋgâmunŋe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwin? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupŋe gekmâ yan buku otgihiwin? ³⁹ Me pâi emetŋan talon yan, me kundat umatŋe topŋe topŋe tetehihowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin nanŋain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sâŋetâ sâwom. “Yeŋe nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâ geheŋe manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaŋ sâŋ nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâŋ ekyongom benŋe kanehen kinnomai ya yuwu sâŋ ekyongowom. “Nâŋe sotgât po nihimu manban yan ki um nihiŋetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehôp yan ki osom nihiŋetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyeŋan yâhâ ki katnekbi. Me senŋe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânnohowi. Me kundat umatŋe tetenihiop, me pâi emetŋan mem katnekŋetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâŋe emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeŋe pilânekmâ Satan otmu hoŋ bawalipŋe yengâlen torokatmâ orowâk tatŋetâ kâlâpŋe seyekmu hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâŋ ekyongomune yâkŋe yuwu sâŋ buiaknomai. “Sâp girawuân gâŋe sotgât, me tohât, me senŋe âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetŋan katgekŋetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nâŋgâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâŋ buiakŋetâmâ yuwu sâwom. “Yeŋe nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâ geheŋe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaŋ sâŋ nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâŋ hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâŋ kinmawân kionŋnomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manman torokatmâ ya ambokum heron maron manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm benŋe girawu tetewangiŋuap yakât nen hoŋ bawalipŋe eknongop. ² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ Anitâŋe nanŋe bulâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât howanân nohom kânâŋgâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbŋe ekŋetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunŋe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâŋe to kukŋe mem Yesuhât kunŋan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewangiŋu manminiop ya hengenguop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoŋ bawalipŋe ekmunŋe ki ârândânŋ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândânŋ oap. ⁹ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋe puluhunŋetâ yakât hâmeŋe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunŋe Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândânŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yunŋeâmâ kulem oap yukât wongât nâŋgânŋetâ bâleap? Nâŋe nâŋgâmune âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmune nâŋgânŋet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yunŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunŋan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmune nâŋgânŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yunŋe kulem otniŋiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yurasiŋe Yesu betŋehen kionŋbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matŋe wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmeŋeâmâ nenŋe kât nanŋe 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanŋe ya warŋbi. ¹⁶ Warŋetâ miakmâ yakât kakŋan girawu otmâ lohotŋan menomaihât nâŋgâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Homban ya kutŋe âlâmâ Natik Homban ya tâlâhumu nenŋe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâŋe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?”

18 Sâmunje sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekunomai. “Nengât bawapinenne yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâne hoj bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm ekunomai.” Yesunje den yawu sâm eknongop. 19 Otmu nenje Yesunje sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

20 Emet omoj otmu menduhuakmâ sot nem tatmunje yuwu sâm eknongop. 21 “Yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtne lok âlâne betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekbup.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu nângâm biwinenne umatne otmu yakât topne nângâne sâm nenje iknjiâk iknjiâk yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

23-24 Yawu sâm âikumunje yuwu sâm eknongop. “Anitâne sâmu kulemgui yakât bonje nâhâlen tetemu nohojetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtne âlâne oto konohân nâ orop sot nendomait yâkne betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matne hâmbâi umatne dondâ membuap. Yakât otmâ mâtânje ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu yanâk Yurasinje âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?”

Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

26 Otmu sot nem tatbin yan Yesunje banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem nenjet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

27 Ningimu nemunje yanjak wain to mem Anitâ yâhâpne mepaem gâim ningim yuwu sâm eknongop. “Yen to yu mem nenjet. 28 To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gamu mumbom Anitâne nâhât nângâm den sâm kalop yakât bulâne tâj tâjâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yengât tosayenje Anitâne pilâyngiwuapgât mâtâp tetem heנגenguwup. 29 Nâ sâp yiwerenje wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâne âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” 30 Yawu sâm tin pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanjim ya pilâm Oliwa pumjan yâhâwin.

Petorone betbangiwuap yakât Yesunje sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

31 Mâtâwân yâhâm tatmunje yuwu sâm eknongop. “Anitâne emet inânjan poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nâne sâmune lama yengât amboyenje ya kujetâ mumbup. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemgup tap.

Den yakât bonje yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnane taka meneknetâ yen kerekne kingityenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. 32 Menekmâ ari nohojetâ mumbom yamâ benje mumunambâ yahatbom. Mumunambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyngim tatmune yen aksihâk arinjetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkneâmâ kinŋityenahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋâwanŋian,” sâwuât. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kinŋitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohonŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâmu otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkne sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe peren pilâm ba awon orop den tipinŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewanŋiwe sâmu olop yakât nânŋâmâ biwinŋe umatŋe otmu yuwu sâmu ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâmu ekyongom peren pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awon, umatŋe tetenihiwe sâmu oap yu nânŋârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inŋetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwerenŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki otŋet. ⁴¹ Biwiyeŋeâmâ hewewenŋe oap. Yâhâ wâtyenŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâmu yâhâpŋe purik sâmu ba Anitâ ulitgum sâop. “Awon, sâp yiwerenŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuâtgât dop ki otbuap otmuâmâ nanŋat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba honŋe bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi.

⁴⁴ Yawu otŋetâ kalimbunŋe âwurem ba den sâop yawuâk sâmu ulitguop. ⁴⁵ Âwânŋe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba honŋe bawalipŋe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanŋai me? Wongât aman pâlâmŋe im tai? Emelâk Anitânŋe yu otbomgât hânŋânnohomu gewan. Yakât topŋe teteâkgât kasalipnanŋe menekmâ ari hilipnohomomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bânŋ, yen yahatmâ enda yekŋet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yenŋâlen gâtŋe betnehen kionŋapŋe taka kinsap. Yakât yahatŋetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâmu eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yenŋât kunlipyenŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋanŋe lok sesenŋâlâk hânŋânyongonŋetâ bukenenŋe Yurasinŋe dâiyekmu Yesu mene sâmu takawi. Takanŋetâ nen orop ahomaingâtân nânŋâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasinŋe kullem girawu otmu menomai yakât yuwu sâmu

ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasine Yesu gotnan tân tânjâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâm parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesune yuwu sâm ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâmu kasalipnane in yawu ga mewi. ⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyenjahât hon bawa ya ândâpne nombot topnambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesune ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matne hâmbâi tewet yunjahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.” ⁵³ Gâ nâhât topne ki nangatgât yawu oat. Nâne âlepne awojne ekumune anelolipne kingitne orowâkne tânohojetgât hângânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekjetâ arinomaihat dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awojne ekumune anelolipne hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ iknak âi sâm nihiop yakât mâtâp mangunjetâ bonne ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândân olâkgât nanjan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâm kasalipne yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtne metne âlâlâ mem takai. Yene nâhât lok bâlene sâm menekne sâm takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâm takai? Ya ekumene bâleap. Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ den kâsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitâne poropetelipne den ekyongomu kulemgawi yakât bulâne âun teteap.” Yawu sâmu ekmunne hâknenne biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâm den haknan sâwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kingitnennjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunne Petoroje iknâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene, kutne Kaipa sâm, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennane menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinjetâ Petoro yâhâmâ emet ginjan tembe lâune emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyenan ari kinmâ den girawu hikunomai sâm yakât ândâp katmâ nângâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nângâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunne muâkgât den golâ topne topne gahaem haknan sâwi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondâne den girawuân hâum sânetâ kunlipyenane nângânetâ ârândân otbuap yakât pâpguwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyenan gâtne lok yâhâp yane yahatmâ emelâk Yesune den sâop ya nângâm hilipgum den imbiâk haknan sâowot. “Lok yunêâmâ yuwu sâmu nângâwit. “Anitâhât opon kâmbukne emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpne hilâm kalimbu kâlehen tuhum manguwom. Lok âlâ me âlâne ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu haknan sâmûtâ Yesune olotojâk kinop.

⁶² Olotojâk kinop yakât Kaipane yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunne yakât matne ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunne ki ârândân oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâmu benne Yesune yâhâpne olotojâk kinop. Olotojâk kinmu witgum sâop. “Bâin witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonjahât senjan âihohowoman yukât

matŋe sârâ nâŋgâne. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hângângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipaŋe nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sângum mem duhatmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawerŋan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukŋe hâlililŋe yap. Yakât girawu tuhunomgât nanŋai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâm kundenŋan tâpguwi. Tâpgum gâtŋe sângum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpŋetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpgum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋe yuwu sâm âikuwi. ⁶⁸ “Bâiŋ, ândâpge âlâŋe huhuap? Anitâŋe hângânnohomu gewan sâmat. Ya bulâŋe sâmat otmuâmâ yiwerenŋe âlâŋe ândâpge huhumu eksat yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâm kum senŋan gem mem âlâlâ mângâewi.

Petoroŋe Yesu bethanŋiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroŋe emet ya hawinânâk kinmu hotom uminiwi ya yengât lok kunyeŋahât hoŋ bawa imbi âlâŋe ekmâ yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaiŋet Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâŋe den yat yakât ki nanŋan.” ⁷¹ Yawu sâm pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manŋetâ yekman.”

⁷² Yawu sâm ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senŋan kinmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ lok yakât ki nâŋgâwanŋiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtŋe nanŋain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât engat ya sârâ nanŋain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksain.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâŋetâ sârereakmâ sâop. “Bâiŋ, âlepŋe Anitâhât senŋan den membom otbuawâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok sâmu tai yuâmâ bulânânâk ki nâŋgâwanŋian.” Yawu sâop. Yawu sâmu oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwanŋian” sârâ kalimbunŋe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋjâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet haŋ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnenŋe Yesu muâkgât sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetŋan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenŋe Yurasinŋe Yesu mumbuapgât den sâm hârewanŋiwi yakât den pat nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yâkŋe kât nanŋe 30 wanŋi ya mem sururuk sâm ari yuwu sâm ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosanŋe bia yamâ nâŋe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatŋe mian.” Sâm u sâwi. “Tosa ambonŋe. Gikak henŋenguwuat.”

⁵ Yawu sâŋetâ nângâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenŋe wanŋi ya mem ari opon kâmbukŋan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâm ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe tewetsenŋe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenŋe yuâmâ Yurasinŋe Yesu betŋehen kionŋop yakât hâmenŋe. Yawu gârâmâ yuŋe opon kâmbukŋahât pat sâm katmunŋe ki ârândân otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlânŋe amanŋ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlêpnehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutŋe yuwu, “Hepŋak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutŋe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonŋe teteop yamâ emet inânŋan Anitânŋe sâm u poropete âlâ, kutŋe Yeremia sâm, yâkŋe kulemgup ya yuwu. “Tsirae nengât kunlipnenŋe lok âlâ muâkgât sâm hârewanŋim yakât kât nanŋe 30 kasanŋe wanŋi. Tewetsenŋe wanŋi ya mem ari lok âlâ amanŋ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâm Anitânŋe den eknohop.” Yawu sâm kulemgup tap.

Yesuŋe olop miop yakât Pilatoŋe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe Yesu mem Pilatoŋe sâm hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katŋetâ tatmu Pilatoŋe yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâm u ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâm u sâop. “Onŋ, den bulânŋe yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotŋe yâkât hakŋan sâwi. Hakŋan sâŋetâ den matŋe ki sâop. ¹³ Ki sâm olotonâk kinmu Pilatoŋe topŋe nângâwe sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Girawu otmâ den sâm tai yakât matŋe ki kâpekyinŋiat?”

¹⁴ Yawu sâm âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtŋe olop.

Yesuŋe kuŋetâ muâkgât Pilatoŋe den sâm hârewanŋiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatoŋe yuwu nângâop. “Lohimbi dondânŋe Yesuhât nângâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyenŋe nângâŋetâ bâlemu yanak muâkgât sâm hârewanŋim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâm engat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbinŋe yuwu sâm den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topŋe yuwu. Yesu yamâ tosanŋe bia. Gârâmâ gânŋe ihilâk ki otbanŋiuwat.” Den yawu sâm katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanŋ ârândânŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbŋe nângâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holanŋuat sâminiwi ya holanyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâlenŋe, kutŋe Yesu Barawa sâm, âlâ me âlâ holanŋmu gewuapgât nângâm Pilatoŋe lohimbi ya yuwu sâm âiyongop.

“Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yengâlen giâkgât nanjai?”

²⁰ Yawu sâm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnennaje lohimbi biwiyenjan kionmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋetâ muâk,” sâŋet sâm eŋgatyenjan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât nanjai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât nanjain.” Sâŋetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitâŋe hâŋgângumu giop sâmai yâkât girawu otbaŋgiwomgât nanjai?”

Sâmu ŋerekŋe berendenâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

²³ Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâmû âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât nanjain.” Yawu sâwi.

²⁴ Yawu sâm kunyeŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâm Pilatoŋe yahatmâ kinmâ topyeŋe teteâkgât to osom katmâ senyenânâk bâtŋe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâm oai yamâ yengât tosa. Yune nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyenânâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” ²⁵ Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândâŋ menenekbuap.” Yawu sâm hârewi.

²⁶ Yawu sâm hâreŋetâ Pilatoŋe sâmû Barawa ya holaŋetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepŋak kin pisilin sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hâŋgânyongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

²⁷ Tembe lâulipŋe Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe nombotŋe meyekŋetâ gawi. ²⁸ Gam Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâwangim hâk katipŋe kâkâlep, kurin takop takop yamâ lok kutdâŋe mânunjakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunbaŋgiwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem gongongum lok papato yengât ŋerenden ya dop kum kunjan kepeim âlihithbaŋgiwi. Âlihithbaŋgim kapam âlâ bâtŋe bonâŋgen wanŋetâ mem gotŋan ba senjan gem girinbaŋgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanjain.” Yawu sâm senjan gewi. ³⁰ Senjan gem kundenjan tâpguwi. Otmu kapam wanbi yanjak bâtŋan hindâm kunjan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipŋe kurin ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mânunbaŋgim yanjak mem howanân kum kânâŋgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikŋahâk howanŋe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtŋe houŋ sâmû lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yamâ Kirene gâtŋe ya mem tetem sâwanŋinŋetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutŋe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topŋeâmâ “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuŋe hâhiwin dondâ nâŋgâmapgât

wain to otmu to nasin bâlene ya orowâk menduhum gâim wanjetâ nemu nasinbanjimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipne tuhum pilâmâmâ ikne howanân kum kânângânetâ kinmu hâk katipne ya mem “Âlâne miakbuap?” sâam mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyene iknjiâk iknjiâk kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yane miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakjan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutne Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâam kulemgowi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânângâyeleketâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbi nombotne mâtâp ya watmâ howan hâlânmâ arim takawine Yesu ekmâ lauyene butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâne emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukne yamâ nâne liakum hilâm kalimbu biwinjan tuhum manguwom,” yawu sârâ nângâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâam kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenne “O, Anitâhât nanne bulâne” sâanom.” Yawu sâwi.

⁴¹ Yawu sânetâ benne hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwine senjan gem lohimbi kinbi ya yuwu sâam ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yune lok nombotne tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikneâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenne yâkâlen katmâ tem lâuwanjinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sâanom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sâanom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikjak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanne bulâne. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Iknahât yawu sâop. Gârâmâ bâinj Anitâne tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâam senjan gem kinjetâ yanâk lok bâlene yotgom kânângâyeleketâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâne nângâmu emetsenne bok sâamu omon sahapop. ⁴⁶ Omon sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinne âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesune kândâtne kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâam halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awon, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotjane nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâam ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtne âlâne sururuk sâam ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pân pân kepeim wain to bâlene yan katmâ mem yâhâ Yesune niâkgât laujan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukulpjane yuwu sâam ekuwi. “Pilâ. Eliane himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutne kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâam kinjetâ Yesune kârikneâk halahum yajak bâine kambiamne tok sâamu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi innane opon kâmbukne yakât biwine ekmai sâam sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yane pânjambâek tok sâam hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. Yawu otmu mososon pato miop. ⁵² Mososon pato memu yan hân orotok sâamu

lohimbi nombotņaje emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum aņ sâam kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaņe ari Yesuņe mumuņambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâņetâ yan kapi ambolipņe orowâk eņakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâņmâ kinbiņe mososoņ pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâņanâk Anitâhât nanņe.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotņe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipņe. Yâkņeâmâ Yesuhât hoņ baminiwi yamâ kutyeņe yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtņe, âlâmâ Mariahât nambeņe Yakowo yet Yose mâmâyetņe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetņe.

Yesu lâum ari hangui.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet ņiņ sâmu yan lok âlâ, kutņe Yosep sâam, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkât iri sikumņe pato tatbaņgiop. Otmu yâkņe Yesuhâlen biwiņaje kepeim manop. ⁵⁸ Lok yaņe Yesu lâum ari hanguwe sâam Pilatoâlen ari tetewangiop. Tetewangiimu launjan mem tembe lâulipņe hâņgânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waņbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waņetâ bukulipņe orop Yesu lâum ari kât mâtâpņe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepņe yan hannohonomai sâmu nanlipņaje kât mâtâpņe kusânâmâ mem tiņgâloņetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâņgum kaok âiņe yaņe katipgum kâlehen lâum ba katņetâ talop. Katņetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunņetâ ba mâtâpņe ya maņguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboņe otmu nambeņe Yakowo yet Yose mâmâyetņaje yan ge tatmâ we bâle nâņgâm talowot.

Tembe lâu katyekņetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haņ sâmu, tatmâ nâņgâminiwin sâp yakât omoņânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeņe otmu Parisaio yaņe Pilatoâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâam ekuwi. “Patonenņe, den tipiņe sâmunņe nâņgâ. Yesu lok perâk yaņe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naņgat. “Nâ nohoņetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu naņgain. Yawu gârâmâ hoņ bawalipņaje lâum ari âlâengen misingutņetâ tatmu den imbiâk yuwu sâam lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuņambâ yahatsap.” Yawu sâam kâityongom aņgoân yakât nâņgâņetâ yahalop ya witgum torokatņetâ umatņe topņe topņe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaiņât gâņe tembe lâu nombotņe katyekdâ ari sum yakât galemņe kinņetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât naņgain.” Yawu sâam ekuwi.

⁶⁵ Sâņetâ sâop. “Bâiņ nâhât tembe lâu meyekņetâ ari sum galemgum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipņe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpņe maņguop ya ekmâ deņgop kutakum mem ginņan katņetâ merakio. Yawu otmâ Yesuhât bukulipņaje tuhum gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaiņât Sisahât towat deņgowân katbi. Deņgowân katmâ tembe lâu galem katyekņetâ kinņetâ âwurewi.

28

Yesuņe mumuņambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet hanj sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtne otmu nambene orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososonj pato memu anjelo âlâ hâk katipne kaok bolanj bolanj yane himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulpnane lâum hâpunjetâ ba sum mâtâpne manjuop ya yâkne lâum hâpunmâ pilâm kaknan yâhâ talop. ³ Otmu anjelo yakât kundenne lanjine dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kaknan ge tatmu ekmâ tembe lâu yane umutyene arimu kâi bâtyene sâs sâs sâs derepyongop. ⁵ Yawu otmâ anjelo imbi yâhâp yuwu sâs ekyotgop. “Yet kingityetjahât ki otset. Yetne Yesu howanân kuwi ya ekde sâs takawot ya nanjan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nângâm in yawu âwurem ari honj bawalipne yuwu sâs ekyongoromawot. “Kutdânenne emelâk mumunambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk arinetâ penanjinomai.” Yawu sâs ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nângâm koahowot yamâ biwiyetne herone pato nângâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâs honj bawalipne yengâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesune mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nângâm mepa sangnan otbanjiowot. ¹⁰ Yawu otbanjgimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâs honj bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yane den golâ gahaem sâs haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâs ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemne kinbi ne sururuk sâs ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyene kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonetâ opon kâmbukjahât galemlipyene orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yane Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenne hâmenje pato yingim “den golâ yuwu sâs nomai,” sâs engatyerjan gewi. ¹³ “Nen omonj derep kâmbuknan aman pâlâmne imunje Yesu honj bawalipne tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sâs nomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatone den yu nângâm hilipyongomapgât nenne sârereyekmâ topne yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâs hâmenje yinginetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâs haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerene yu Yura kapi ambolipne den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesune den bâne sâs ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kaknan nen honj bawalipne kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesune pumne âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunne Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepawin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotne ekmâ engat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesune gotnenne ga kinmâ yuwu sâs eknongop. “Anitâ Awojne mâmâne otnihimu yâkât wâtne kinmâ himbimân gâtne me hânân gâtne, ehekne ki ehekne kerek yengât kunyene tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yingim gan yu mem hânne kulemnan ari lohimbi kâsikum yinginetâ nâhâlen biwiyene kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awojne otmu nâ otmu Wâtgât mâmânahât

Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbi toen mem katyekŋetâ nenŋe tihityeŋe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yingim gan ya kerehâk kâsikum yinginetâ biwiyenŋe tiŋâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândân mâmâŋe otyingimune nâ orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penanŋiaknom.” Yawu sâm den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepñe Marekoñe kulemguop.

Yoaneñe âi topñe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanñe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepñe yakât topñe ya yuwu. ² Poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, Anitâñe yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Anitâñe nanñe yuwu sâm ekuop. “Nine hoñ bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâm ari mâtâp mengihiwuap.” Yawu sâm nanñe ekuop.”

³ Yawu sâmâmâ torokatmâ mâtâp mewanñiñuwap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewanñinjet. Otmu uk sâm huruñ sâm, pumñe lauñe yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ ya talâk.”

Yawu sâm ekyongop.” Yesaiañe den yawu kulemguop tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneñe lohimbi toen katyekbe sâm yakât topñe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâñe yâk ekne sâm arinjetâ yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyene kinjon âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbañinjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayene pilâyinñiñuwap.” Yawu sâm ekyongop. ⁵ Yawu sâmu ya nângâm hân pato âlâ, kutñe Yuraia sâm, ya ambolipñe otmu kapi âlâ, kutñe Yerusalem sâm, ya ambolipñe kinjitñe orowâkñe yâkâlen ari orotmemeyene bâleñe ya kerehâk sâm teteneñetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneñe hâk katipñe yamâ songo âlâ, kutñe kamele sâm, yakât somotñe mendermâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkñe let yawu pâñan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, nenñopdâ, me gonñaran yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtñe pato tatbañgiap. Nâmâ lok tâñât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâñe yâkât itâkat kâpekñe golewanñiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeñe orotmemeyene bâleñe betbañinjetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeñe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâñe ikñe Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyinñiñuwap. Mâmâñe otyinñimu manman bulâñe mannomai.” Yoaneñe Kutdâhât nângâm yawu sâm ekyongop.

Yoaneñe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuñe kapi âlâ, kutñe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâm Yoran to ginñehen ariop. Yan arimu Yoaneñe mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp

yanâk himbim pâronj sâmu Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge Yesu māmâñe otbañgiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâñe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinañe gâhâlâk nângâm kepeihektan.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakñan Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe Yesu hângângumu hewukñe kârikñe lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâlenje yengât kunyeñe, kutñe Satan sâam, yâkñe Yesuhât biwinjahât topñe ekmâ nângâwe sâam olop. Yawu otmu yakât kakñan Anitâñe anjelolipñe hângânyongomu ge Yesuhât tihitñe otmâ tânguwi.

Yesuñe âi topñe kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakñan Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop yakât den pat Yesuñe nângâop. Ya nângâmâmâ nep topñe katbe sâam âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâñe tihitnenñe otmap yakât den pat yuwu sâam ekyongop. ¹⁵ “Anitâñe tihitnenñe otbe sâam oap. Yakât otmâmâ yeñe orotmemeyenje bâlenje betbangim den pat âlepñe ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhum manñet.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuñe hoñ bawalipñe imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginñan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetñe Anderea yet Simon. Yâhâmâ inñan mem dâire sâam dengân tânâmñan ba inñan itâñe pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâam ekyotgop. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenje inñan dâim mansawot. Gârâmâ nâñe meyelekmune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâam ekyotgop. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senñe âlâlâ yetñe pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutñe Yeweraio sâam, yâkât nanyâhâtñe, kutyetñe Yakowo yet Yoane orowâk kinñetâ yehop. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wangaen tatmâ inñan itâñe hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatñetâ yekmâ yan nanyâhâtñe yotgonop. ²⁰ Yotgonmu nângâm âwâyetñe otmu âi loklipñe pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuñe weke bâlenje watmu gaiakmâ ariop.

(Luka 4:31-37)

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manñetâ Yura nengât tatmâ nângâ nângâ sâp yan Yesuñe miti emetñan kapi ambolipñe orowâk menduhuakñetâ Anitâhât topñe sâam ekyongop. ²² Ekyongomu nângânñetâ bonñe otmu biwiyenñe heronje otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainje den sâmai ya nângâmunnje porap otmap. Yâhâ lok yunjeâmâ den eknongoap yu nângâmunnje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâam kinñetâ lok âlâ weke bâlenñe mem mângâemu manminiop yanñe miti emetñan yâhâop. Yâhâmu weke bâlenñe biwi nângân nângânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop. ²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonje. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâam takat me?

Gâhât topge nanġan. Gâmâ, Anitâhât nanġe bulâġe mansat. Otmu Anitâġe hâġġâġohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâġ gion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâġu yuġu sâġ sâġaġġop. “Kâmbukġe. Gâ ġaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâġu weke bâleġe yaġe ġaiakmâ ba arimu lok ya senġe ġâġwâġ ġâġwâġ sâġu launġe barakġaġak pato otmâ ġe iop. ²⁷ Yawu otmâ ġe imu lohimbġi miti emetġan tatbġe ekġetâ sâtġe otmu yuġu sâġ alahuwi. “Bâe, ġirawu? Ki orotġe oap. Wâtġe pato tatbaġġiap yakât otmâ weke bâleġe sâġaġġimu denġe lâġm ġaiakmâ ba arap.” Yawu sâġi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâġetâ ġalilaia hân nombot nombot huhum ġingarakmâ ariop.

Yesuġe sâġu Petoġo hewunġe âlepġe olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuġe miti emetġambâ ġem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetġât emelan yâhâġi. Otmu Simon hewunġe hâġġe kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuġe kâlêhen yâhâġu emelan tatbġe mesek kuop yakât topġe ekuwi. ³¹ Ekuġetâ mâġdemu yahatmu yanâk hâġġe sâġduk sâop. Hâġġe sâġduk sâġu emetsenġe purik sâowân sot um yġġġop.

³²⁻³³ Sot um yġġġimu nem tatġetâ oġoġ olop. Oġoġ otmu yan kapi ya ambolipġaġe lohimbġi kundat yongop otmu weke bâleġaġe mâġġâġeyekmu manġiniġi ya meyekmâ ari emet yakât ġotġanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴ Menduhuakmâ kinġetâ Yesuġe kundat topġe topġe teteyġġġop ya sâġu âlepġe otbġi. Otmu weke bâleġaġe mâġġâġeyehop ya ġurâ watyekmu ġaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topġe ekmâ nâġġâġi. Ya lohimbġi sâġ tetem ekyongonġetâ nâġġâġmai sâġ kuyġġġop. Otmu oġoġ sâġu kapi yan iwi.

Yesuġe ikġe den pat âlepġe ekyongop.

(Luka 4:42-44)

³⁵ Otmu emet enġatġe nâġġâm Yesuġe yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulpġe orop yahatmâ pâinġetâ biatmu yuġu sâġi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâġ pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuġu sâġ ekuwi. “Kapi ambolipġaġe taka pâinġeksai. Yakât âġurem bane.”

³⁸ Yawu sâġetâ yuġu sâġ ekyongop. “Yu hâlâġmâ kapi tatmâ arai yâġġe yawuâk Anitâhât topġe nâġġâġetâ keterahâġġât ġewan. Yakât otmuâmâ pilâġeykmâ kapi nombotġe yenġâlen arinehât nanġan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari ġalilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipġaġe den pat âlepġe nâġġâġetġât miti emetġe ârândân yâhâm ġem ekyongop. Otmu weke bâleġaġe lohimbġi mâġġâġeyekbi ya ġurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâġ bâle tetewaġġġop ya Yesuġe mem hengenġuop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâġ bâle tetewaġġġimu manopġe Yesu ekmâ ġotġan ba yuġu sâġ ekuop. “ġâġe sârâ kundat topġe topġe biatġġġġi-wuapġât dop tap. Yawu sâġetâ nanġan. Yakât otmâ âlepġe otbomġât nâġġâġuat yamâ âlepġe otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâġu Yesuġe wenġe nâġġâm ekuop. “Nâġġâġihian. âlepġe walipġohomune hâġ bâle ya biatġġihiâk.” ⁴² Yawu sâġ walipġumu biatbaġġġimu âlepġe olop. ⁴³ Yawu otmu yuġu sâġ ekum hâġġâġġuop. ⁴⁴ “ġâ otġihian yukât den pat bukulpġe ki ekyongowuat. Hotom umai yenġâlen konok arirâ hâġġe eknomâi. Yawu otmâ yan Mosenġe hotom u uhât ġirem den

kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiñe hâk bâle biatgihiap yukât topñe nângânomai.” ⁴⁵ Yawu ekum hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu lohimbi dondâñe nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuñe tânyongoâkgât pawarak guwarak otmaiñe yanjak Yesuñe kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanjak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patñe nângâm lohimbi dondâñe ari mem tetewi. Ari mem tetenjetâmâ mem hengemyongop.

2

Yesuñe lok pareñe yâkât tosa pilâwanjiop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹ Yesuñe tipñe tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetñan yâhâop. Emetñan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipñane nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. ² Ari titâkunjetâmâ kawe biatmu nombotñe emet umbiñan kinmâ ândâp katbi. Yawu otñetâ den pat âlepñe ekyongop. ³ Ekyongom tatmu yanâk lok pareñe âlâ talop yâkât bukulpñe imbât yañe Yesuñe mem kuwihâk sâm mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. ⁴ Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâñe emet umbiñan kinmâ mâtâp manguyingwi. Mâtâp manguyingñetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbâñan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâñe mem kusatmâ mem katñetâ Yesuhât gotñan giop. ⁵ Otmu Yesuhâlen biwiyeñane kepeiwi yakât topñe ekmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. Anitâñe tosahe yiwerenñe pilâhihiap.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu sâm ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yañe den sâop ya nângâñetâ bâlemu biwiyeñane yuwu nângâwi. ⁷ Anitâ iknjak otmapgât dop. Yâkñe konok tosanenñe pilâningimâp. Gârâmâ lok yuñeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yamâ ekmunñe bâleap. Yawu sâm Yesuhât nângâñetâ bâleop.

⁸ Nângâñetâ bâlemu biwiyeñe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmune biwiyeñane yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. ⁹ Wuân âi tuhune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâñe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâñe hângânnohomu gewangât tosayenñe haonmâ pilâyingim mansan. Anitâñe nep sâm nihiop yukât topñe ekmâ nângâm hengenjuñetgât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâm ekyongom yanjak lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm senyenjanâk yahatmâ geretñe lâuakmâ emetñehen ariop. Arimu lohimbi hâlânñe kinbiñe Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ nep miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenñe puwâk otmu eksain.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Yesuñe hon bawañe âlâ miop ya kutñe Lewi

(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuñe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia dengân ginñehen ariop. Arimu lohimbi dondâñe denñe nângâne sâm kapiyeñe pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanñetâ Anitâhât topñe ekyongop.

¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otjetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanje, kutje Lewi sâm, yâkneâmâ takesi membe sâm tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Lewiye tewetsenje meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhâmutâ Yesu hon bawalipnaje peneyitginetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatjetâ Lewihât bukulpnje otmu lok nombotnje Mosehât girem den ki lâum manminiwiye Yesuhât den nângâne sâm emelan yâhânetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatjetâ Parisaio nombotnje Mosehât girem den sâm kâsikum ningiminiwiye belângembâ kinmâ yekjetâ ki ârândân otmu hon bawalipnje yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesu lok bâlenje yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâm âiyongonetâ Yesu den ya nângâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok mesekyeje bianje dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyingimap yaje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topnje yuwu sâmune nângânetâ keterahâk. Yengâlen gâtje nombotnaje yuwu sâmai. “Nen lok âlepne, nen orotmemenenje âilonjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmne manmai. Lok yawuya yengât sâm ki gewan. Yeje lok bâlenje sâm kewilâyekjetâ belângen manmai yawuyaje orotmemeyene bâlenje pilâm Anitâhâlen biwiyene kepeim denne lâum bulâne mem tetenetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hon bawalipne sâp sâsânan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)*

¹⁸ Yoane bukulpnje otmu Parisaio lok nombotnaje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenaje hikum sâp sâsânanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtje nombotnaje Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâne nângâningimu ârândân olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hon bawalipnajeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândân sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sânetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok patone imbi miakbe sâm bukulpnje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herone otnomai. Herone otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenaje taka bukuyene kunetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yiwerejeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu ikne orotmeme âine kâsikum yingiop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topnje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânunjmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânunjmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot yaje golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâne lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângine otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk âine orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâne mânunjuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap.

Yakât otmuâmâ nenñe tâk âinjanak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânunñomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hânñe otmu âinje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesu honj bawalipñe orop tatmâ nânğâ nânğâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)

²³ Tatmâ nânğâ nânğâ sâp âlâen Yesuñe honj bawalipñe nen kerek menenekmu âi kalam biwinjambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmñan po nin-giop. Yawu otmuâmâ buku nombotñe yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunñe Parisaionje nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseñe girem den kulemgup ya lâumâun ya tatmâ nanğain. Yakât girawu otmuâmâ honj bawalipgane bukulipyene yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otñetâ yekmunñe bâleap. Yakât otmâ gâñe kuyingirâ âlâku ki otnomaihat nanğain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâñetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embânñan Daw-itñe olop yakât den pat sâlikum ki nânğâm hengenğumai. Yakât topñe nânğâñetâ keterahâgât yuwu sâmune nânğâñet. Dawitñe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunñe âlâ manop, kutñe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñe konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu iknje tembe lâulipñe sotgât bâleñetâ yan iknjak Anitâhât miti selepñan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatanje sot kâmbukñe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotñe talop ya mem tembe lâulipñe ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nânğâ nânğâ sâp yukât topñe sâmune nânğâñetâ keterahâk. Emelâk embânñan Anitâñe tatmâ nânğâ nânğâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâm kuningim kalop. Yamâ nenñe Anitâ heronje nânğâwanğim mepaem biwi sânduk mannehât sâm kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâñe hânğânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nânğâ nânğâ yakât ambonje. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

3

Tatmâ nânğâ nânğâ sâp âlâen Yesuñe lok âlâ hengenğup.

(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)

¹ Tatmâ nânğâ nânğâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bânñe mum pâlâmñe olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nânğâ nânğâ sâpñan Yesuñe lok pareñe ya mem hengenğuwuap me bia?” sâm Parisaio nombotñane Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiñe gotyetñan ba kinbi. ³ Gotyetñan ba kinñetâ Yesuñe lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmu yahatmâ kinmu benñe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Moseñe den kulemgup ya topñe girawu tap? Tatmâ nânğâ nânğâ sâpñan lok hengenğyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyenje umatñe otmu olotonâk kinbi. ⁵ Olotonâk kinñetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikñe otmâ hiliwahonomai yakât nânğâm tepñe nânğâyingiop. Tepñe nânğâyingim lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bânñe pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaionje ya ekmâ yakât nânğâm bâlewanğim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyene nombotñane lok pato âlâ, kutñe Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yengâlen

ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kunjetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe kâsikum yinŋiop.

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nen menenekmu miti emetŋambâ gem Galilaia dengân ginŋehen ariwin. Arimunŋe kapi gotŋe tete ya ambolipŋe dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâkgât nengâlen takanjetâ heŋgemyongop. Heŋgemyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhunjetâ lohimbî kingitŋe orowâkŋe kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipŋe. ⁸ Nombotŋeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunŋe, kutŋe Yerusalem sâm, ya ambolipŋe. Otmu kapi pato ya hawamgom kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ Iru-maia ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋeâmâ kapi kutyetŋe Tiro otmu Siron ya ambolipŋe. ⁹⁻¹⁰ Lohimbî yawuyane heŋgemnongoâk sâm taka hawamnongowi. Hawamnongonjetâ lohimbî dondâ heŋgemyongop. Heŋgemyongom tatmu mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekbi. Mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nâŋgâm Yesuŋe eknongomu wanŋa âlâ dengân ginŋan talop ya mem dâimunŋe gotnenŋanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbî nombotŋe weke bâlenane mângâeyehop ya Yesuŋe watyekmu gaiakmâ den kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Nenŋe topge nanŋain. Gâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâwi. ¹² Yawu nâŋgâwi yakât otmâ lohimbî ekyongonjetâ nâŋgâmai hât sâm kuyinŋiop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe yengât kutyeŋe

(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)

¹³ Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nengât âi sâm ningiwe sâm otmâ nongonmu lohimbî ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumŋan yâhâmunŋe yuwu sâm eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topŋe kâsikum yinŋiwomgât meyeksan. Den kâsikum yinŋim hâŋgânyongomune ari nâhât den pat âlepŋe sâm ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâlenane lohimbî nombotŋe mângâeyekmap ya watyekŋetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenŋe yuwu. Simon, yamâ kutŋe âlâmâ Petoŋ sâm kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâkŋe nep kârikŋe tuhuowot ya ekmâ yan Yesuŋe kutyetŋe âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topŋeâmâ yuwu. “Denyetŋe kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiŋe. Otmu nombotŋeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yengât topyeŋe yuwu. Kasalipnenŋe Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. ¹⁹ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kionop ya. Yesuŋe âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk pumŋambâ gewin.

Yesuŋe Satan mem ge katbuap yakât sâop.

(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)

²⁰ Pumŋambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunŋe lohimbî dondâŋe Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekŋetâ sot ki newin. Inâk tatmunŋe Yesuŋe sot ki

niop yakât otmâ lohotnje olop. Lohotnje olop yamâ lohimbi dondâje gâjak bamat nâjak baman otmâ hâmbiñ gumbiñ tuhuñetâ hâpunakmâ hengemyongop. Nep tuhum tatmu wâtje houñ sâop. Wâtje houñ sâmu yan lok nombotnje ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesunje kunje iton galan otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sâñetâ iknje hepñje torehenlipñje den pat ya nângâm tângune sâm emetyenje pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohoñetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñje Yerusalem kapiângembâ toho tatbiñje ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâleñje ya yengât amboyenje, kutñeâmâ Besewulu sâm, kutñje âlâmâ Satan, yâkñje Yesu mâmâñje otbangimu yâkât wâtñan kinmâ weke bâleñje watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâñetâ nângâm yuwu sâm purik pilâyinjiop. “Satangât weke bâleñje ki ahom hionjakmai. ²⁴ Yakât topñje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaiñje yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyenje kâwurumñan kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenñje komot konohâk otmâ mansaiñje yahatmâ ahom hionjakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyenje biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenñje Satangât komotñak ahom hionjakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriñ sânomai.”

²⁷ “Nine topñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok sâtñje kârikñje âlâ me âlâñje iknje manmanñje torokatmâ teteâkgât hâmbâñje mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasarñje taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasarñje kum itit kiom bâleñje tuhuwangiwuap. Dop yawuâk nâñje Satan mem ge katbom. Yamâ angoân yâkât weke bâleñje watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yenñje imbiâk nâhâtñje senduk banearâ bâleñje mâmâñje otbangimu âi memap nângâmai. Yawu nângâm tâpikguai yakât topñje nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâñje otñetâ bâleap. Me Anitâñje âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângâñetâ tâñât oap. Me lohimbiñje nâhât nângâñetâ giâkgât sâm biwiyenñan kionñomai. Lok yawuyenñje orotmemeyenñje bâleñje bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâñje pilâyinjiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâñje Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heakñje âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboñje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuyenñje tosa pato dâiwuap yamâ Anitâñje tosa ya pilâwangiwuapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepñje torehenlipñje

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk iknje hepñje torehenlipñje takawi. Taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenñje gâ ge.” ³² Yawu sâñetâ lok âlâ yan talopñje yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipgñje taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesunñje nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepñje torehenlipñje taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yenñeâmâ nâhât hepñje torehenlipñje bulâñje oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuŋe Galilaia dengân ginŋan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepŋe ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâŋe taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuŋetâ yapâ pilâyekmâ wangaen yâhâop. Wangaen yâhâmu lohimbi takawi ya dengân ginŋan ge tatŋetâ wanga orotok sâam endânân baop. ² Endânân bam wangaen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe nânŋâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâamune nânŋâŋet. Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋbe sâam newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âilonŋgo lonŋo tuhuwi yan mem hâilonŋmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ nâiŋe in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âilonŋgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâamu hewukŋaŋe langumu derepgum gimbanŋumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâam âilonŋgo yahalop. Yâhâ nombotŋeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotŋeâmâ hote pawut purik papato sâamain dop yawuya tefeop.

⁹ Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nânŋâm henŋenŋunomai.” Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi kerekŋe yahatmâ itonŋ galaŋ otmâ gem ariwi. Ariŋetâ nombotŋe yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem gaŋetâ nen honŋ bawalipŋe kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nânŋâmunŋe ki keteraksap. Yamâ topŋe sârâ nânŋâmunŋe keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâam âikumunŋe yuwu sâop.

¹¹ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipŋe nanŋai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansaiŋeâmâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ mannŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkŋe nâhât hâkânŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeŋe alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nânŋâŋetâ keterakmap. Yâhâ biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ nâhât den pat yu nânŋâŋetâ tâŋât oapgât hili-wahonomai. Yamâ nânŋâm henŋenŋuai mâne biwiyeŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâunŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyŋingimbâp.” ”

Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe

(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³ Yawu sâam benne yuwu sâam eknongop. “Nâŋe den yan yu ki nânŋâm henŋenŋuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâamune yeŋe nânŋâŋetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâamune nânŋâŋet. ¹⁴ Lok hote alikŋe mem

hâilonjmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbi sâm ekyongomunje nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikne nombotne mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topne yuwu. Yamâ lohimbi nombotne Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanje den ya kum mem gulip tuhumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotne hân toje biae giop yakât topne yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomune nângâm herone otmâ manmai. Nângâjetâ den ya kakneâk gem biwiyenjan gihitne kârikne ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipne takanjetâ yekmâ kingityenahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyenje nombotne senyenjan gemai yan lohotne otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotne mem hâilonjmu hele biwijnan giop yakât topne yuwu. Lohimbi nombotne den ekyongomune nângâjetâ bonje otmap. ¹⁹ Nângâjetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewet-senne, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenjan yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepne ki teteyingimap.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotne hân toje orowân giop yakât topne yuwu. Lok yawuyanêâmâ den pat âlepne nângâm heנגengumai. Nângâm heנגengum tinâk lâum manjetâ manman âlôngo longo teteyingimap. Yâk yengât topyenje yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjêâmâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenje Lambeân hâum sâop.

(Luka 8:16-18)

²¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tungunan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunje kinmâ sem lanjinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topne yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. Yâhâ omoj kâtâpnan otjetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne hanj sâmâ tetekjan eknom. ²³ Nâje den yan yu biwiyenjanâk katmâ topne nângâm heנגengunomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topne teteâkgât sâmune nângâjet. Yen oap ambonje ikniâk ikniâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matje Anitâje yingimu âlâku ambonjan ambonjan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâje nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainje ya nângâjetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât den nângâjetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenje pâlâmne manmâ ki nângâjetâ keterakmâ heנגenguwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâje tihitnenje otmap yakât topne

²⁶ Yawu sâm Anitâje tihitnenje otmâ menenekbuap yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâje newân ari yu me ya kehetne katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topne ki nângâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takam yajak esenne huhumap. Esenne huhum yajak pato otmâ yan bonje otmap. Yamâ kehetne hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtne bonje otmawân osetne ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonje otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topne yuwu sâmune

nângâñet. Anitâhât den lok biwiyenjan katmunñe tatmu yâk yengâlen bonñe tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topñe

(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeñe biwiyenñe Anitâhâlen kepeinjetâ tihityenñe oap yakât topñe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nâñgâñetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nâñgâñet. ³¹ Nak âlâ kutñe bândup yamâ lok âlâñe kehetñe tipñe âlâ mem ari kalamñan kalop. ³² Katmu tatmu kâmñe ga takam yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangiye kmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatñe kun kunñan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesunñe ikñe den pat âlepñe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nâñgâñetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenñeâk tatbin yan topñe nâñgâmunñe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesunñe sâmu to siru nâñ nâñ sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesunñe den yawu sâm tiñ pilâm emetsâpñe otmu yuwu sâm eknongop. “Wanğaen yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenñe lohimbi ya pilâyekmâ wanğaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunñe nombotñe gurâ betnenñan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Dengân ya tânâmgumunñe yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toñe wanğa kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesunñeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakñambâ aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu nen hon bawalipñanñe yahatmâ wanğa hâmenñen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanğa yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunñe yahatmâ siru ya kuwanğimop. Kuwanğimu to yanñe nâñ nâñ sâop. ⁴⁰ Nâñ nâñ sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kingityenjahât oai? Anitâñe haonmâ ârândân tihitnenñe otmap yakât topñe ki nanğai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâñe tânyongowomgât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topñe girawu? Siru kuwanğimu yanjak to yanñe nâñ nâñ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesunñe weke bâlenñe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâñ nâñ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wanğaembâ lâum kionmâ arimunñe lok âlâ weke bâlenñe mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topñe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâlenñe mângâemu omonñe hilâmñe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwinjan, me hân teñ sâñan me âlâen âlâen yan ikñe kun kândâtñe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtñe kârikñe otmu kapi ya ambolipñanñe ari kâinñe bânñe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikñe, kutñe sein sâm, yanñe kâinñe bânñe mem menduhum

sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekjetâ tepyeje hindâm pilâm kapiyenari ariwi. Lok yakât topje yawu.

⁶ Lok yaŋe ewâŋân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâŋe nângâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepŋehen ki arinehât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapŋan bau sesengâlâkŋe tomot tuhum kinjetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâŋetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi. Bau yengâlen ge mânunjakmâ mângâyekjetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoŋ sâm dengânân kionjetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kinŋitŋe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kinŋitŋe orowâkŋe dengânân kionjetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipŋe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ yakât topje nângâne sâm Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleŋaŋe lok mângâenjetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânunjakmâ tatmu ekbi. Ekjetâ sâtŋe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonjetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonjetâ nângâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuŋe menenekmu wangaen yâhâmunŋe yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu othom? Yen orop arinehât nanŋan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerenŋe Anitâŋe nângâhihimu nângân nângânŋe keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nângâŋetâ sâtŋe olop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewaŋgiopŋe Yesuhât sângum walipgum âlepŋe olop.

(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm wanga mem âwurem ariwin. Âwurem ari wangaembâ ge dengân ginŋan kinmunŋe lohimbi dondâŋe Yesu ekne sâm taka hawamnongom kinbi. ²² Yawu otmâ kinjetâ miti selepŋahât galem ya yengât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâm, yâkŋe gotŋan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâm oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari wârâ âlepŋe olâkgât nanŋan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenŋe takawin yakât den pat

ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm Yesu ekne sâm taka mem hawam mewam tuhunenekŋetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnennŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmai yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yengâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato menjetâ tewetsenŋe pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nâŋgâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sâŋgum potonŋan in walipguwom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâmu hâkŋe nâŋgâmu âilonŋo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe hâkŋe katmâ nâŋgâop. Hâkŋe katmâ nâŋgâm yaŋak engatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe walipnohoap?” sâm âiyongop.

³¹ Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakŋetâ nennan gâtŋe âlâŋe yuwu sâop. “Lohimbi dondâŋe hawam mewam tuhunenekŋetâ wâiakmâ kin-sain. Yakât otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋaŋe mon walipgohoi.” ³² Yawu sâm ekumu senŋe senŋe olop. ³³ Senŋe senŋe otmu imbi yaŋe kâi bâtŋe kârâŋ kârâŋ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotŋan ba walipgum yan âlepŋe olop yakât topŋe kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

³⁵ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm ki nâŋgâm yawu otmâ Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâm lohimbi nombotŋe katyekmu kinŋetâ Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotŋan ba kinmâ gilâp nâŋgâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleŋe oai?”

⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmu girinŋangiwi. Girinŋanŋetâ Yesuŋe hâŋgânyongomu yaihen kionbi. Yaihen kionŋetâ âwâŋe mâmâŋe otmu hoŋ bawalipŋe kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâŋetâ Yesuŋe imbi sihan ya bâtŋan mem denyenŋan yuwu sâm ekuop. “Talita, koum.” Yakât topŋeâmâ yuwu. “Barat tipiŋe, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâŋe mâmâŋaŋe ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuŋe sâmu sot um waŋetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipŋaŋe betbaŋgiwi.

(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

¹ Yawu otmâ Yesuŋe ikŋe kapiân âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ² Ari manmunŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu

lohimbi dondâne nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtne. Âlâne nângân nângân topne topne yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunne sâtne oap. ³ Yamâ hep torehenlipne nângâyîngiain. Imilipne, kutylene Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipne ya gurâ nângâyîngiain. Yâhâ mâmâylene Maria yâhâmâ nenjan gâtne. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânôm?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipne nângâyîngiwi yakât otmâ den kâsikum yîngim manop yamâ nângânetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesune biwiyenjahât topne ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipnane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yînginjetâ nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipylene den kâsikum yînginjetâ nângânetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesune den kâsikum yîngimu nângânetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâne biwiyene yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotnane biwiyene yâkâlen katnetâ hengemyongop yamâ getek âlâ. Yawu otnetâ yekmâ nângâmu sâtne otmu hohetyenjan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikne kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topne nângânetâ keterahâkgât den kâsikum yîngiop.

Yesune hon bawalipne meyekmâ âi sâm yîngiop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷ Otmu Yesune hon bawalipne kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nângânet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topne sâm ekyongonomai yamâ nâne mâmâne otyîngimune weke bâlene watyeknetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topne katne sâm sot me senne âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenne hakyenjan ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipne ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyejahât katipne katmâ howan konok tinaŋgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyeknetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipnane orotmemeyene bâlene betbangim biwiyene Anitâhâlen katnet sâm nâhât den pat âlepne ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matne umatne yîngiwuap. Yakât otmuâmâ yene yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyejan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek menjetâ gemu betyîngim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbine orotmemeyene bâlene betbangim biwiyene Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepne ekyongowin. ¹³ Den pat âlepne ekyongom yan weke bâlene nângâyekbi ya gurâ watyekmunne gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotne mesek otbi me kundat topne topne teteyîngiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutne oliwa sâm, yakât kehetjahât tonane mem kunyenjan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunne âlepne otbi.

Yoane kunjetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenne yawu otyîngiwin yakât den patne pererene sâm arimu lohimbi dondâne nângâwi. Nângâmâmâ nombotnane Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ,

kutje Yoane sâm, yâkne embânâmbâek topne katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutje Herot sâm, yâkne tembe lâulipne hângânyongomu ari kuñetâ muop. Muop yamâ mumunambâ yahatmâ kulem topne topne yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotjañeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yañe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotjañeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embânân poropete lok nombotjañe Anitâhât tem lâum kulem topne topne mem âiyeñe tuhuwi. Yakât dopneâk lok yuñe Anitâhât den eknongom kulem topne topne memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahunetâ Herotjañeâmâ denyeñe nângâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune engatje hârewi. Yâkne mumunambâ yahatmâ kulem topne topne yu miap.” Yawu sâop. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotje sâmû Yoane kuñetâ muop yakât topne yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Angoân Pilipjañeâmâ imbi, kutje Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yañe lokne hâkân otmâ pilâmuâmâ kahanje Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneñe nângâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâm kuyitgimu imbi yañe Yoanehât dondâ nângâm bâlewanjiop. Nângâm bâlewanjim yan Yoane girawu otmâ kuñetâ muâk nângâm manminiop. Yâhâ Yoaneñe Anitâhât laune lâum uwawapne bia manmâ gaop yakât Herotje ekmâ nângâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanjiop. Gorâwanjimu yan imbiñahât mâtâp manguwe sâm otmâ tembe lâulipne hângânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetjan katjetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum wanmu nângâm herone otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nângâmu biwiñan hâumu biwi yâhâp otminiop.

²¹ Yawu otminiop yamâ imbiñeñeâmâ Yoane kuñetâ muâkgât nângâminiop. Mâne mânê mânê yakât bonje teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotje teteop yakât nângâm herone otne sâm bukulpne nombotje taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotje, otmu tembe lâulipne ya yengât kunlipyeñe, otmu kapi tipi tapi Galilâia hânân tatmâ arap ya yengât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nângâwanjiwi. ²²⁻²³ Sot nem herone otjetâ yanâmâ baratyetjañe yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyeñe âlepne otmu herone nângâwi. Herone nângâñetâ Herotje yuwu sâm ekuop. “Barat. Anitâhât senjan kinmâ sâmune nângâ. Iri sikum senje âlâlâ tatnihiap yu me ya eknâlema ya âlepne eknohorâ nombotje kâsikum gihiwom.”

²⁴ Yawu sâm ekumu imbi yañe ari mâmâñe yuwu sâm ekuop. “Awonjañe ikne iri sikumne me senje âlâlâ tatbanjiap ya “nombotje gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nanjat?” Sâmû sâop. “Yoane yamâ kuñetâ muâkgât nanjan. Yakât otmâmâ “Yoane engatje hârem kunje mem ga nihiñet,” yawu sâm ekuwuat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmû baratjañe tepne yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâm ekuop. “Gâñe tembe lâulipge ekyongorâ in yawu ari Yoane engatje hârem kunje kondoân katmâ mem ga nihiñetgât nanjan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmû âwâñañe Anitâhât senjan sâm kârikne tuhuop yakât nângâm biwiñane umatje dondâ olop. Yawu otmu bukulpne yengât

senyenjan kinmâ den ya ekuop yakât anulakman sâam den ya launjan miop.
²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu sururtuk sâam pâi emetjan yâhâ
 Yoane engatje hâreop. ²⁸ Engatje hârem kunje mem kondoân katmâ mem
 ge wanop. Wanmu lâum mâmânahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe herone
 olop. ²⁹ Yakât den pat ya Yoane hon bawalipñane nângâm lâum ari kât
 giopñe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuñe nen hon bawalipñe hângânnongomu kapi âlâen
 âlâen ari yâkât den pat âlepñe kâsikum yingwin. Kâsikum yingim pesuk
 pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwin
 me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunje yan
 lohimbi dondâñe bam gam hâmbin gumbin tuhunenekñetâ sot ki um
 newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuñe yuwu sâam eknongop. “Lohimbi
 dondâñe nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekñetâ girawu
 otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nângâm den alahunom? Yakât
 otmâ pilâyekmâ ari nenñiâk tatmâ nângâm hâknenñe menom.” Yawu
 sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanga âlâ mem dengân ya hâtikgum
 lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbi nombotñane nenekmâ ya pilâm dengân
 ginñeâk watnenekmâ ariwi. Arinjetâ kapi âlâlâ dengân ginjan tatmâ
 arap ya ambolipñane kapiyeñe pilâm peneyingñetâ ari ari dengân ginjan
 kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinjetâ wangaembâ gemunje
 Yesuñe yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyene bianje manmai yakât
 dopñeâk lohimbi yuñe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ wenje nângâm An-
 itâhât den topñambâek kâsikum yingwi. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingimu emetsâpñe
 otmu yan yuwu sâam ekuwin. “Emetsenñe emelâk purik yap. Gârâmâ
 yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene
 houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ arinjet. Hângânyongorâ ari yenahâk sot
 puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunje yuwu sâam eknongop. “Âlepñe yenahâk sot kâsikum
 yingñet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu
 otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yingimunje nenjetâ dopyenjan
 otbuap? Nenñe sot puluhum um yinginom yuâmâ lok âlâñe emetsenñe
 nombolân yâhâp yakât biwiñan âi tuhum pesuk pilâm hâmeñe memap
 yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu
 ki orotñe.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunñe sâop. “Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâñetâ
 nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâam ekuwin. “Nengâlen banja kândâkdâ
 mome otmu injan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunñe sâop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi
 tapi tatmâ arinjet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatñetâ
 komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatñetâ sot ya mem himbimân pak sâam ekmâ Anitâ
 mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lo-
 himbi ya kerehâk yingimunñe newi. ⁴² Yâhâ injan gurâ yawuâk yingimunñe
 nenjetâ dopyenjan olop. ⁴³ Nenjetâ dopyenjan otmu sot nombotñe talop ya

hâwurum mânunmunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunne 5000 yakât dop olop.

Yesune to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilânetâ Yesune hângânngom yuwu sâop. “Yenê wanga yu mem kulet sâam Besaita kapiân arinjet Arinjetâ nâmâ lohimbî yu hângânyongomune arinjetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâam hângânngomou arimunne lohimbî ya gurâ hângânyongomou yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinjetâ iknjiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâam pumjan yâhâop. ⁴⁷ Pumjan yâhâ âwâne orop den otmât emet omon olop. Âwâne orop den otmât pesuk sâamu gem dengân ginnehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunne ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâam ba hâum pâpgum tatmunne emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmnjan hâum pâpgu gupgu ot tatmunne Yesu ikjak to kakjambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakjambâ takamu ekmâ tepnenne hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâawin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâam kinjitenjahât otmâ kâi bâtnenne sâan sâan sâop.

Yawu otmunne yuwu sâam ekonngop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyene sâan sâan yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâam wangaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâam njinij njinij sâop. Sânduk sâam njinij njinij sâop ya ekmunne âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banga mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yanê nenjetâ dopyenjan olop ya ekmâ Yesuhât topne nângâwin mâne saru kakjan takamu siru njinij njinij sâop ya ekmunne ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânnenne pâlâmnje olopgât Yesune yu ya olop yakât topne ki ekmâ nângâmunne keterahop.

Yesuhât sângumne wâim âlepne otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutne Genesaret sâam, yan ari kionmâ wanga hikunne kinop. ⁵⁴ Hikunne kinmu kapi ya ambolipne taka Yesu ekmâ nângâwi. ⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatne topne topne teteyingioy ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesune wosaken ariop yan lâuyekmâ ari hengemyongoâkgât yuwu sâam ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtne kundat me umatne topne topne teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunne gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepne otjetgât nanjain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepne otjet.” Yawu sâamu nombotjanje sângumne wâim yarak âlepne otbi.

7

Launenjanak ki sâam mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekne tâmbâlipnenne yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâam bâtyene piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim hengenngumâm umi neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenne yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom

bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhum yan neminiwi. Otmu buku nombotŋaŋe yawuâk otŋet sâm kendâyingiŋetâ yanak lok kingitŋe orowâkŋe denyenŋe lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyenŋe yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhunŋetâ yan nenŋe tâmbâlipnenŋe yengât den kum bâtnenŋe ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunŋe nenekmâ nângâŋetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Honŋ bawalipgaŋe tâmbâlipnenŋe yengât den kum bâtyenŋe ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk nenŋetâ nângâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sâŋetâ purik pilâyŋgim yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyenŋe yâhâp. Yakât otmuâmâ embâŋân emet inânŋan poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâm, yâkŋe yengât topyenŋe teteâkgât den kulemuŋop ya yuwu.

“Lohimbi yunŋe lauyenŋanak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenŋeâmâ ki hikunekmai. ⁷ Yâkŋe lok senyenŋan kinmâ yenŋe engâtyenŋeâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenŋanak perâk perâk sâm orotmemeyenŋe yakâlâk nângâŋetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemuŋop yakât bulâŋe yengâlen teteap. Yenŋe Anitâhât den bulâŋe yamâ betbaŋgim tâmbâlipyenŋe yengât nângân nângânyenŋan teteop ya nângâŋetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yenŋe Anitâhât den bulâŋe ya katipgum yenŋe nângân nângânyenŋan tetemap ya sâm lohimbi biwiyenŋan kionŋetâ nângâŋetâ bulâŋe otmap. ¹⁰ Yakât topŋe yuwu sâwe. Anitâŋe Mose ekumu girem den âlâ kulemuŋop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenŋe yengât nângâyŋgim denyenŋe lâum manŋet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenŋe den bâlenŋe ki hâiyeKNOMAI. Yâhâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yenŋe girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yenŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ nâŋe sot me senŋe âlâlâ âlepŋe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topŋe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topŋe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senŋe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetŋan ari katmune tatbuap yakât yaŋe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” ¹² Yawu sâm betyotŋonŋetâ hâhiwin kakŋan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenŋe nanlipyenŋe âwâ mâmâlipyenŋe betyŋgim tewetsenŋe mem miti emetŋanâk katŋetgât yenŋe kendâyŋginomai. ¹³ Yamâ Anitâŋeâmâ yakât nângâmu dondâ gemap. Yenŋe Anitâhât den nângâŋetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yenŋe orotmemeyenŋe âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâŋe betbaŋgim yenahâlâk nângâŋetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunŋeâmâ yaŋe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuŋe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinŋetâ lohimbi inŋe manbi ya yâhâŋe sâmu yâkâlen gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyenŋan katŋet. ¹⁵ Wuân me wuân nenŋetâ tepyenŋan gemap yaŋeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nângân nângânyenŋan tetemap ya sâŋetâ lauyenŋambâ ga takamap yaŋeâmâ bulâŋanâk mem

bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyeŋan katnomai yanâmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâŋ ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topŋe eknongomu nâŋgâne sâŋ âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunŋe sâop. “Bâe, hilâm ârândâŋ den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmap? Lohimbi inŋe nâŋgâm pâpgumai yakât dopŋeâk yeŋe nâŋgâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâŋune nâŋgâŋet. Sot neŋetâ tepyeŋan gemap yanjak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaŋe biwi nâŋgân nâŋgâŋeŋe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâŋ eknongop. Yakât yuwu nâŋgâmain. Sot, me hân tete topŋe topŋe, me nâi sonjo topŋe topŋe kalop yamâ âlepŋeâk hârok. Yaŋe ki mem bâlenenekmap. Yawu nâŋgâmain.

²⁰ Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nâŋgân nâŋgâŋeŋambâ tetemap yamâ lauyeŋambâ ga takamap. Yaŋeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyeŋe yuwu otmai yaŋe umut biwiyeŋe otmu nâŋgân nâŋgâŋeŋe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipeŋe yeŋgât betyeŋehen kioŋmai. Me tepyeŋe umatŋe otmap, me nem ŋatak, me wawi. Me kâirahomai, me nâŋgâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahangimai, me den belâŋen sahangimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuŋa, me sait topŋe topŋe karangimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâŋ aran yuŋeâmâ lok nâŋgân nâŋgâŋeŋambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâŋ menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenekmai hât Yesuŋe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbi nombotŋaŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nâŋgâm takaop. Yâhâ weke bâleŋaŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâŋ ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yeŋgâlen sâŋ ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋune nâŋgârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yingimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâŋgâŋune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâŋune nâŋgâ. Nan baralipyeŋe sot neŋetâ lauyeŋambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosonŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat yu nâŋgâŋune ârândâŋ oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwereŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâleŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmu talop.

Yesuŋe lok kopa heŋgeŋguop.

³¹ Yesuŋe Galilaia dengân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ñerek tap, yapâ ari Galilaia dengân ginŋan ga takawin. ³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawi guwawi sâmniop ya bukulipŋaŋe mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâronŋ sâmum nim-bilamŋe keterakmâ hewewenŋ olâk sâm ulitguwi. ³³ Ulitguŋetâ lohimbi ya pilâyekmâ memba perenŋ pilâm baowot. Ba ikŋe bâtnan tâp tuhum lok yakât ândâpŋan wâim yanak nimbilamŋan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâronŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmum ândâpŋe pâronŋ sâop. Yawu otmu launŋe hewewenŋ otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm lohimbi ya kuyiŋgiop. Kuyiŋgiap yamâ denŋe ki nâŋgâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhuŋetâ lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Yakât otmâ kuyiŋgim yâhâmu nâŋgâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. ³⁷ Sâm haok tuhuŋetâ nâŋgâm yuwu sâwi. “Lok yuŋe lohimbi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu mansai ya hengemyongom mansap yakât nâŋgâmunŋe âilongo dondâ oap. Lohimbi ândâpŋe bok sâmum mansai ya sâmum pâronŋ sâmum den nâŋgâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmum lauyenŋe hewewenŋ otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yingwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem hengenŋuop yakât den pat ya lohimbi kingitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmum sotyenŋe nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmum yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyingian. ³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepŋehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomai.”

⁴ Yawu sâmum yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunŋe nenetâ dopyenŋan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmumŋe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmum sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmumŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁷ Otmu inŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionŋmâ ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁸ Nenetâ dopyenŋan otmu hâŋgânyongomu ariwi. Sot nenetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋumŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yanŋe ariŋetâmâ menenekmu wanŋaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionŋe ekuwi.

(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

¹¹ Dalimanuta kapi mem wanŋaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋanŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitânŋe hâŋgângohomu gion ya perâk me

bulâjanâk sâmai? Yakât sârâ Anitânje nânghâhihimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nânghâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ nânghâm biwinje umatnje otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yenjêâm wongât kulem tetemu ekne sâm nangai? Ya nânghâmune ki ârândân oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâm pilâyekmu wangæen yâhâm dengân nombot hâtikgum ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk kelunje
(Mataio 16:5-12)

¹⁴ Wangæen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesunje yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk kelunjanje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenje yakât topnje nânghâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunje biwinennjahât topnje ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topnje ki nânghânetâ keteraksap? Me kulem topnje topnje mem gaman ya ekmâ topnje ki nânghâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje nenjetâ dopyenjan olop. Sot nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mânunjetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunje sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanjahâk yingimunje newi. Nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunje sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topnje emelâk nânghâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesunje lok senje bok sâsâne hengenjuop.

²² Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wangæembâ gemunje yan kapi ambolipnanje Yesu ekmâ nânghâm lok âlâ senje bok sâsâne ya dâim toho Yesunje wâimu âlepne olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunjetâ lok ya dâim ari kapi betjehen kinmâ bâtnjan tâp tuhum senjan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senje tipnje hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâm âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpne bâtnjan tâp tuhum senjan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâm ekmâ keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop.

²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuât. Kapi betjehembâ hawangum ari emetgan yâhâwuât.” Yawu sâm ekum hânghangumu ariop.

Petoroje Yesuhât topnje sâm teteop.

(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutnje Kaisaria sâm, kutnje âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânâmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâm âinongop. “Lohimbinje nâhât girawu nânghâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotnanje gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kunjetâ muop ya mumunjambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnanjêâmâ, “Poropete âlâ, kutnje Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yanje purik sâm ge mansap,” sâmai.

Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunŋe sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nâŋgâmai?”

Sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hângâŋohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu tetekŋan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâm kuniŋiop. “Yeŋe nâhât topne ki sâm tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm olop.

(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaŋginomai yakât tetekŋan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeŋgât kunlipyeŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

³² Yawu sâm eknongomu Petoroŋe sâmu peren pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwaŋgiwe sâm olop. ³³ Kuwaŋgiwe sâm otmu yanâk Yesuŋe nengât orowâk nâŋgâŋet sâm purik pilâm nenekmâ yuwu sâm den matŋe kâpekbaŋgiop. “Yawu yatgât Satanŋe tepŋe heroŋe otbuap. Yâhâ Anitâŋe den sâm nihiop ya den yat yuŋe ki miap. Gâmâ loggât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâm ekumu peneningimutâ Yesuŋe lohimbi dondâ mambotbaŋgim kinbi ya ekyongomu gotnennŋan gaŋetâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ orowâk manne sâm yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyiŋgiap yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândâŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihat dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matŋe umatŋe Anitâŋe yiŋgiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyeŋehen kionŋmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kionŋmâ orotmemeyeŋe otmâ ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yiŋgim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyiŋgiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hângânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe itonŋ galanŋ otmâ ariwi. Arinŋetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen ki

mum metenjetâek Anitâñe tihityeñe otbe sâm lok bulâñe nâ hângânnohomu âwurem ge tihityeñe otbisâm.” Yawu sâop.

Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakñan Yesuñe Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumñe âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinjetâ Yesuhât kun kundenñe âlâ otmu sângumñane lanjñe pilâm kaok bolanj bolanj otmu sikopñe elemân hâumu kaok siliñ siliñ otmap yakât dopñe ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâñe meyelehop yañe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoñ bawalipñane yelekmâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanñe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunñe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanñan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patoñe ge pumñe ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâñe den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap ya yeñe mem biwiyenñan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikrjêâk kinmu ekbi.

⁹ Yanâk pumñambâ âwurem ge mâtâwân tatñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Pumñan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ kulem eksai yukât topñe ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikrjak “mum yahatbom” sâop yakât nângâm kiwilim yenjiâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nângâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjêâmâ yuwu sâmâi. “Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleañe yâhâpñe tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmâi. Yamâ girawuhât sâmâi?”

¹²⁻¹³ Sâñetâ sâop. “Yamâ bulâñanâk yai. Elea yâhâpñe tetewuawân yai yakât mâtâp mewangiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Anitâñe poropete den ekyongomu kulemgowi yakât topñe yuwu tap. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Yura ambolipñane mem âlâlâ tuhum betgunjetâ sâtgum mumbuap. Den yawu tap yakât topñe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nângâñet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopñeâk lok âlâñe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipyenñe nângâm hilipgum enjatyeneâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemgowi yakât bonñe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hoñ bawalipñane weke bâleñe watne sâm hâum pâpguwi.

(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)

¹⁴ Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbi dondâñe lok âlâhât nanñe nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâpgum pilâwin. Hâum pâpgum pilâmunñe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñane sennenñan genjetâ sahanñim kinmunñe bukulipnenñe pumñehembâ gem peneningiwi. ¹⁵ Peneninginjetâmâ lohimbi yañe Yesu ekñetâ tepyeñe yahatmu yâkâlen ba heronñe otbangiwi. ¹⁶ Heronñe otbanginjetâ Yesuñe

yuwu sâm âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahanjai?”

¹⁷ Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipgaŋe tânnotgoŋet sâm nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu. ¹⁸ Weke bâleŋaŋe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm lauŋe barak barak otmâp. Yawuhât hoŋ bawalipge yuŋe weke bâleŋe yu watŋet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâpgum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuŋe ya nâŋgâmu ki ârândânŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâŋgân nâŋganyerŋe ki tânnongowuap nanjai? Yawu nâŋgâm biwiyerŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiiai yakât nâŋgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

²⁰ Naom ya dâim gamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mângâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge kârânŋ kârânŋ sâm lauŋe barak barak otmu iop.

²¹ Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewangŋop?”

Sâmu sâop. Lepatŋambâek tetewangimu yuwu otmâ gamap. ²² Weke bâleŋaŋe sâpjanâk mem mângâemu toen ge hanahomâp. Me senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kionŋap. Yawu otmâp yan bâsok hiliwahomâp. Yawu gârâmâ tepge nâŋgânitgim tânnotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋganyerŋe kepeimaiŋe yu me ya otnehât nâŋgâmai yamâ tânyongomune ârândânŋ otmâp.” Yawu sâop.

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu nâŋgâmunne bulâŋe otmâ biwinanŋe gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nâŋgânihirâ den yat yukât bulâŋe tetenihiâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondânŋe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuŋe weke bâleŋe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleŋe, yuwu sâmunne nâŋgâ. Gâŋe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâŋe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleŋaŋe mângâem hu halak tuhum kâronbanŋim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotŋan kinbiŋe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” ²⁷ Yawu sâŋetâ Yesuŋe bâtŋan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpguai?”

²⁹ Sâmunŋe sâop. “Yamâ weke bâleŋe watmunne ariap yuâmâ kârikŋe bâleŋe. Yâhâ yeŋe watne sâm hâum pâpguai. Yawu gârâmâ weke bâleŋe yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyerŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watŋetâ denyenŋe nâŋgâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe ikŋak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesuŋe den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunŋe Yesu Anitânŋe hânŋangumu giop kasalipŋaŋe sâp ki kâlep

otmuâk kuŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuŋambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nâŋgâmunŋe ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpŋe âikune sâŋ otmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunnennŋe pato otbuap yakât sâŋ pawarak guwarak otbîn. Yakât sahaŋgim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunŋe Yesuŋe yuwu sâŋ âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahaŋgai?” Yawu sâmu in den nâŋgânâk tatbîn. ³⁵ Yawu tatmunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yeŋambâ gâtŋe âlâ me âlâŋe kunyeŋe pato otne sâŋ otnomai yaŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayiŋginomai. Hoŋ bayiŋgim manbuap lok yawuyakât nâŋgâmunne ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâŋ naom tipiŋe âlâ gotnennŋan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâŋ eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâŋe tem lâunihim naom tipiŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe otbaŋgiain sâŋ yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaŋ sâŋ awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâk buku otbaŋginomai.” Yawu sâop.

Lohimbiŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemaŋ yaŋe buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoaneŋe yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtŋe âlâŋe kutgan gohonmâ weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nennŋe nâŋgâm bâlewaŋgim kuwaŋgiwin.”

³⁹ Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâŋe kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaŋe yakât kakŋan ki sâŋ bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiŋginomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nengât ki nâŋgâŋetâ gemaŋ yaŋe nengât buku manmai. Biwinâŋe yawu naŋgan. ⁴¹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manŋetâ lohimbi âlâ me âlâŋe manmanyenŋe ekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâŋ, buku otyiŋgim tânyongonomai yakât hâmeŋe hâmbâi menomai. Yawu.”

Otŋetâ bâleâk sâŋ ki kendâyiŋginom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yeŋgâlen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yeŋgât mâtâp maŋguyiŋginomai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwe. Topŋe nâŋgâŋetgât yakât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenâŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. Topŋe yuwuhât yan. Wuân me wuânŋe lok âlâ me âlâ dâiyekmu otŋetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyeŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikŋe menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe yu me ya eknâlem kâiyenâŋe sururuk sâŋ ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyeŋe hem kâlâwân arimapgât ya

hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâwe. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe senyeŋe nombot me nombot yaŋe yu me ya eknâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyeŋahât tosa yakât otmâ umut biwiyenye hem kâlâpgât pat otmap sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenye Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikŋe yingiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaŋe ki bok sâwuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâmu nane gorewaŋe nembuap yakât dopŋeâk hâhiwin pato nâŋgâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyŋingiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyenye teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoŋmain yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî yengât hohetyenŋan mannomai yanâmâ manmanyenye eknêtâ heronŋe otbuap. Kâtembe yamâ ukenŋe. Yawu gârâmâ nenŋe helenŋan ki hikum ikaimunŋe yamâ pâlâmŋe otmap. Pâlâmŋe otbuap yamâ girawu otmunŋe yâhâpŋe ukenŋe otbuap. Yakât otmuâmâ yenye tem lâunihim buku oraŋim mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunŋe lohimbî dondâŋe denŋe nâŋgâne sâm takanêtâ emelâk den kâsikum yingiminiop yawuâk kâsikum yingioŋ. ² Den kâsikum yingim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâm tâpikgumu yaŋak den âiân katnom,” yawu nâŋgâm yaŋak yuwu sâm âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyenŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi yakât matŋe nâku âiyongomune sâŋet. Den yai yakât emelâk Moseŋe girem den kulemguoŋ ya sâŋetâ nâŋgawe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguoŋ. “Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâŋetâ Moseŋe den kulemguoŋ yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyenŋe biwiyenye kârikŋe otmu yenahâlâk nâŋgâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseŋe kuyŋingiwêhât otmâ ki kulemguoŋ. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimbî yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nâŋgân nâŋgânyetŋe konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. ⁹ Anitâŋe menduhuelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu arinêtâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. ¹¹ Âikumunŋe yuwu sâop. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe yakât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe

membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâne lokne pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

Yesune nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbi nombotne nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otjetâ nenne yekmunne ki ârândân otmu kuyingiwîn. Kuyingimunne Yesune nenekmu ki ârândân otmu yuwu sârn eknongop. “Kâmbukne, ki kuyinginet. Anitâne nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. ¹⁵ Yakât sârnune nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenane kepeimai. Yâhâ oai yakât dopneâk âwâ mâmâlipyenane otnomai yamâ Anitâne meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikneâk ikneâk lâuyekmâ kunyenjan mem Anitâne lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyene pato tatyngiop yâk yengât topyene.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sârn otmunne lok âlâ sururuk sârn taka yuwu sârn âikuop. “Bawapi, manman koko salek ambone mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândân otmu Anitâne manman kârikjahât pat kunihwuap?”

¹⁸ Sârn sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek ambone” yat? Anitâ konohâk manman koko salek ambone tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâne âinohoat yakât matne yuwu sârnune nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemguat ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotne ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyingiwuat. Hakyenjan ki sârwuat. Den perâk ki sârn kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetne lâum amutyetjan manbuat.”

²⁰ Sârn sâop. “Bawapi. Girem den sârn arat yuâmâ njanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sârn sâop. “Yuwu otbuat. Senne âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotne umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sârn iri sikum me senne âlâlâ dondâ tatbangiop yakât nângâmu biwine umatne otmu hâmene bâleop. Yawu otmâ yajak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesune engatne kakjambâ olelem nenekmâ yuwu sârn eknongop. “Lok iri sikum pato tatyngiapneâmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeim tem lâuwangine sârn otjetâ hâi hâine otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sârn nângâmunne ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sârn eknongop. “Bukulipne, yuwu sârnune nângânet. Pusine selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ ba membe sârn hâum pâpgumap. Yakât dopneâk lohimbi iri sikumyene pato tatyngiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sârn otjetâ hâi hâine otbuap. Lohimbi nombotne iri sikum pato tatyngimap yane yehâhâk nângâmai. Lohimbi yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnomaihât nângânetâ umatne otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu nângâmunje sâtje otmu yuwu sâmu âikuwin. “Lohimbi girawu yaŋe otjetâ ârândâŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyingiwuap?”

²⁷ Yawu sâmunje Yesuje sennenje topŋanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâmu loŋgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâmu yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe katjetgât lok âlâ me âlâŋe nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyenŋe, me imi garilipyenŋe, me nan baralipyenŋe, me hep torehenlipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyingiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâlenŋe yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyenŋe orop heronŋe otminiwi ya wangim heronŋe pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotŋe yeŋahâlâk nângâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe ki meyekbuap. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmâ ikŋan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikŋak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³² Yesuje yawu sâmu eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiâŋen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatŋe âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topŋe yuwu sâmu eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nângâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânôm. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenŋan katnekbuap. Bâtyenŋan katnekmu den âiân katnekmâ mum-bomgât den sâmu hârenihinomai. ³⁴ Den sâmu hârenihim Roma lok yengâlen katnekjetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benŋe howanân nohonjetâ mumbom. Mumune hannohonjetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâmu eknongop. Yawu sâmu eknongomu Yerusalem yâhânôm yakât nângâmunŋe biwinenŋe umatŋe otmu nângâm ketet otbin.

Bukulipnenŋe yâk yengât hon bayinginom.

(Mataio 20:20-28)

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtŋe, Yakowo yet Yoanenŋe, Yesuhâlen ba yuwu sâmu âikuowot. “Bawapi, netŋe yu me yakât nanŋait ya sâmutŋe âlepŋe otnitgiwuatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetŋe biwiyetŋe girawu nanŋawot ya sâmutâ nângâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek tihitnenŋe otdâ heronŋe nângâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nângânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutŋe lohimbi kunlipyenŋe mannomgât nanŋait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topnje ki nângâm denâk sâam yawot. Umatnje âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me? Otmu hâhiwin kakjan katneketâ sât gum mumbom yakât dopneâk sât gum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepne yat. Umatnje nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nangait.”

Sâmutâ sâop. “Bonjanâk yawot. Umatnje âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nângâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nângâm mundomawot.
⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâne tânohojetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikjahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâam ekyotgomu yakât den pat nângâmunne bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ⁴² Nângâm bâleyitgiwin yakât Yesune nângâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lok papatolipyenane nângâmai dopjan lohimbî galemyongojetâ yâk yengât amutyejan manmâ hâhiwin kakjan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeneâmâ papatolipyenane otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaije nâhât honj bam gam nâ tânohojetgât ki gewan. Nâneâmâ lohimbî honj bayingim sârereyekmâ kinmune nohojetâ mumbom. Mum yan tosayene pilâyingiwom. Yawu otbomgât awonjane âi sâam nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyenane nângâyinginetâ yahalâkgât mejetâ hurun hurun otmu yâk yengât amutyejan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne nenekmu ârandân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyene yengât honj bayinginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesune lok senne bok sâsâne hengeguop.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yawu sâam eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhamunne lohimbî dondâne betnenjan watnenekbi. Arimunne lok âlâ senne bok sâsâne, kutne Batimaio sâam, yamâ Timaio nanne, mâtâp ginjan talop. Tatmâ senne âlâlâhât umburuk otmâ yajak lohimbî mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbî yane “Yesu takap,” sânetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâamu lohimbî gotjan kinbi yane kuwangiwi. Kuwanginetâ witgum halahuop.

⁴⁹ Yesune ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâam lohimbî ya ekyongop. Ekyongomu senne bok sâsâne ya yuwu sâam ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sânetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâam âikuop. “Girawu otgihiwehât nangat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.” Yawu sâamu yan senne hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâop.

11

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp kutyetne Betepahe otmu Betani sâam, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwin. Yan

yâhâ Yesune hon bawayâhâtne yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. ² “Kapi tipine ewapâ tap yan dongi nanne âlâ hikum katjetâ kinsap ya lok ki kakñan tatmai ya holañmâ mem geromawot. ³ Holañmutâ lok âlâne yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâmûâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwerene âi teteap. Yakât otmâ patonetñane yu mendeñât hângânnotgomu takait. Mem arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekuromawot.”

⁴ Yesune yawu sâm hângânyotgomu yâhâ dongi nanne ya emet âlâ hawañan hikum katbi ya holañowot. ⁵ Holañmâ kinmutâ lok yan kinbine yelemâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâne sâmû yu holañde sâm oawot?”

⁶ Yawu sâm âiyotgoñetâ yâku Yesune den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm ekyongowot. ⁷ Ekyongomutâ nângâyitginetâ holañmâ mem giowot. Mem gemutâ nenne hâk katipne kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunne kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ⁸ Yâhâmunne lohimbi dondâ hâruhuakbine Yesuhât nângâñetâ ya-hatmu yenje sângum kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotñaneâmâ âliwahap esenne hârem yanje lingatmâ ariwi. Lingatmâ ariñetâ dongi yanje ya kakñan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbi kinjitne orowâk hâruhuakbine yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenne Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. ¹⁰ Anitâne âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenne Dawitine olop yakât dopñeâk galemnongowe sâm otmâ takat. Yakât nângâm herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunne Yesune opon kâmbukñan yâhâop. Opon kâmbukñan yâhâ senne âlâlâ mem angi gunji otbi ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenne potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlân sâm kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunne Yesu po wanjiop. ¹³ Po wanjimu senne pilâm lakop âlâ mâtâp ginñan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetne mem nembom sâm gotñan ariop. Ari eksan mâne esen yambuñanjak pato otmu kehetne ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetne ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetne âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmû nângâwin.

Yesune opon kâmbukñan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunne Yesune dongi kakñambâ kionmu yanjak opon kâmbukñan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukne kâlehen lohimbi senne âlâlâ angi gunji otmâ hâmenje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesune nângâm bâleyingim watyehop. Watyekmâ kakñan tat tat, tewo, kembâ emetne tuhum ya kâlehen katjetâ talop, senne âlâlâyenje mem purik pilâyingimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinjetâ yan lohimbine senne âlâlâyenje ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yâehen kionmai sâm mâtâp manguyingiop. ¹⁷ Mâtâp manguyingim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânñan Anitâne poropete âlâ ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ angi gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune angim bero emetñe yawuya oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yengât lok kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe den sâop yakât nângâñetâ bâlemu Yesu mem pâi emetñan katne sâm otbi. Yamâ benñe yuwu nângâwi. “Lohimbi sesengâlâkñe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkñe den sâmap ya nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwangiñetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetñan katne sâm nângâñetâ umatñe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuñe yawu sâm ekyongomu nenne yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesuñe sâmu hâlâlân sâop yakât topñe
(Mataio 21:20-22)

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunñe Yesuñe lakop yakât sâop yañe esenne mum hâlâlân sâm kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroñe ekmâ Yesuñe lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâm ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâñe oran lakop endakât sâon ya esenne mum hâlâlân sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu engatñe kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yeñe yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyeñe Anitâhâlen kepeim ulitgunetâ nângâyingimu yanâmâ yakât bulâñe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Yeñe pumñe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. “Pumñe yuñe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Yeñe yu me ya Anitâñe sâmu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeñe kepeim yuwu nângânomai. “Nenne Anitâhâlen biwinenñe kepeim ulitgununñe nângâningimap yakât dopñan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmunne nângâñet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotñe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayeñe pilâyinginginomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeñe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyingingiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbi nombotñe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matñe kâpekyinginginomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeñe yen gurâ otñetâ bâlem gap yakât matñe kâpekyingingiwuap.” Yawu sâop.

Yesuñe âlâhât sâtgât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukñan yâhâwin. Yan yâhâmunñe hotom uminiwi ya yengât lok kunñe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnennñe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Gâñe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sâñetâ sâop. “Yeñe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matñe kâpekniñetâmâ nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yoaneñe âlâhât sâtgât

otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâjetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matje kâpekbangine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoaneje âi miop yamâ Anitâje âi sâmu wanmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângâjetâ ki bulâje olop?” Yawu sâmu nenje matje girawu sâmu kâpekbanginom? Anulaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâje “Yoaneje Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nângâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenje yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuje nângâm nongonomai yakâ.” Yawu nângâwi. ³³ Yawu nângâm yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nanjain.”

Sâjetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok pato âlâje wain kâmetjet sâmu nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendârejetâ gewuapgât wanga hâwiwi. Otmu emetyenje tuhuwi. Âi ya tuhum tin pilâjetâ nep ya galemgunomai sâmu katyekmâ ikje âlâengen ari sâp kâlep manop. ² Arim sâp kâlep manmu wain kehetje ya puru pato kimmâ hululu sâop. Yawu otmu ambonaje ikjahât hâruhunihijet sâmu hoj bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. ³ Takamu wain galemje manbi je kum watjetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaje hoj bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhujetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaje hoj bawa je kalimbune hângângumu takamu kujetâ muop. Kujetâ mumu kalam ambonaje hoj bawalipje dondâhâlâk hângânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonjetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam ambonaje biwinaje yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwinaje yawu nângâm ikje nanje hângângumu ariop. ⁷ Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenje ikje nanaje takap. Âwâje mumu yan kalam yuâmâ yâkje ambokuwuap. Yakât otmâ kumunje muâk. Kumunje mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâmu kum kekae topjehen pilâjetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otjetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yâkje taka yongomu mujetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Anitâje hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâje den yuwu kulemgup ya yeje ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokje emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikje otmâ kinsap.

¹¹ Yâhâ emet tuhuwinje ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patonje

nângâmu teteap. Ekmunje sâtje oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemgup tap.

¹² Yesunje den âlâen hâum sâop yunje hotom uminiwi ya yengât lok kunje otmu bukulipyenje yengât topyenje miop. Yakât nângânetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbinje Yesuhât nângânetâ yahalop. Yakât otma yâk yengât nângâm gorâyinjimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâam yu ya katmunje tatmap ya wajnom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaionje Yesuhât nângânetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâam hikuwi. “Nenne den girawu yaen hâum Yesu âikumunje matje sâam tâpikguwuap? Matje sâam tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunje mem pâi emetjan katjetâ tabuap.” Yawu sâam den hikuwi. Yawu otma bukulipyenje nombotje otmu Herotgât âi lok nombotje Yesuhât topje ekjetgât hângânyongowi.

¹⁴ Hângânyongonetâ Yesuhâlen taka yuwu sâam âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nanjain. Gâne den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunje bonneâk otmap. Otmu lohimbinje girawu nângâhihiyai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunje Anitâne nenekmu ârandân otbuap yakât den tâj tâjâk eknongomat. Yakât otma wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenje mansap, kutje Sisa sâam, yâhâmâ haonmâ ârandân takesi wajmain. Yawu gârâmâ yawuâk wajmâ yâhânom me bia? Yakât gâne girawu nanjat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâam âikuwetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenje nâhâitje sâam tâpikguwuap sâam âinohoi me? Yawu gârâmâ kât nanje âlâ mem nihiwetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâamu wajetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekjet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?”

Sâamu sâwi. “Roma lok patonenje, kutje Sisa sâam, yakâ.”

¹⁷ Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâam yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wajnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâam katjetâ tatma yâk wajnomai.” Yawu sâam ekyongomu nângânetâ sâtje otmu yahatma ariwi.

Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Arinetâ bukulipyenje, kutyenje Sarukaio sâam, yanje tohowi. Yâkne yuwu nângâmai. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otma mumunje pesuk sâamap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topje nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, anjoân Mosenje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewanjimu lok ya mumbuap.

Mumu iminane yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nim-naom mem ga katyekbuap.”

Mosenje yawu kulemgup tap. Yakât topje sâam eknongohât yuwu sâmunje nângâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anjoân atayenje kunjane imbi memu imbinane naom ki mewanjimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetnane kambutyetne ya mem manmâ yâku yawuâk

naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlânŋe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe poropetelipŋe otmu lok nombotŋe den ekyongomu kulemgui yakât topŋe ki nanŋai. Otmu Anitâ ikŋe wâtŋe pato tatbangiap yakât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ yenŋe nâŋgâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâŋe lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipŋenŋe ki miakmai ya yengât dop otmâ ikŋiâk ikŋiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâmunŋe nâŋgâŋet. Nak topŋan kâlâp semu lan lan sâop ya Mosenŋe ekbe sâm gotŋan baop. Gotŋan bamu Anitâŋe yuwu sâm ekuop.

“Nâŋe Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yengât kunyenŋe tatmâ gaman.” Yawu sâm ekumu kulemgui.

²⁷ Anitâŋe Mose den ekumu kulemgui yakât topŋeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenŋe manmâ gawî. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaŋetâ gaŋetâ benŋe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnennŋe yamâ Anitâ. Topŋe yawu tap. Yamâ yenŋe den ya nâŋgâŋetâ keterakyiŋimbâp.” Yawu sâop.

Mosehât girem den ya girawu yaŋe kun kunŋe oap?

(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)

²⁸ Yesuŋe Sarukaio yengât den yawu sâm purik pilâyŋgimu nâŋgâŋetâ sâtŋe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopŋe den ya nâŋgâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgui yapâ gâtŋe girawu ya yakât nâŋgârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgui ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâ ambonennŋe pato yâk ikŋe konok tap. ³⁰ Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnennŋenŋe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoŋ bawangim yâhânom.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenŋahât nanŋangimunnŋe yahatmap yakât dopŋeâk bukulpipnenŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuŋeâmâ Anitâŋe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapî, den bulânŋe sârâ nâŋgâmune ârândânŋe oap. Anitâ ikŋe konok kunnennŋe pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nâŋgân nâŋgânnennŋe yâkâlen kepeim tem lâuwangim manmâ yâhânom. Yâhâ nenŋahât nanŋangimunnŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgâningiâkgât noniŋ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu lonŋaem hotom umunnŋe yakât Anitâŋe nâŋgâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ârândânŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâŋe Anitâhât topŋe tipŋe nanŋat. Yakât otmâ biwihanŋe yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitŋe otmâ manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângânetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyenjaŋe Yesuŋe den sâm tâpikguâkgât ki âikuwi.

Anitâŋe hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.

(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)

³⁵ Yesuŋe den matŋe yawu purik pilâwangim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtŋaŋe Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâŋe hângângumu ge tihitnenŋe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâŋe oap. Yamâ yeŋe yakât topŋe pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. ³⁶ Emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti biwiŋan kionŋmu yuwu sâop.

“Anitâŋe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitâŋe hângângumu gewuap yakât Dawitiŋe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeŋe eknohoŋetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matŋe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaioŋe orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm arinêtâ lohimbi nombotŋaŋe yâkât den nângânetâ âilonŋo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋaŋe nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimaiŋe sângumyeŋe kâkâlep mânunjakmai yaŋe holuŋ holuŋ sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yeŋahât nângânetâ yahatmu miti emetŋan me lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe amokŋan yingimu menomai. Yâk yengât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyeŋan kionmaiŋat biwiyeŋe galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nenŋe peren pilâm ba tewetsenŋe kondoân katmai yakât gotŋan kinbin. Kinmunŋe lok iri sikum pato tatyingiop dondâhâlâkŋe yâhâ tewetsenŋe mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katŋetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesuŋe ya yekmâ eknongomu nenŋe gotŋan bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyeŋe pato tatyingiapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikŋe tatbangimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmu âilonŋo oap. Yâhâ lok iri sikumyeŋe oropŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai ya yekmu ki dopŋan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyenjaŋe taka opon kâmbukŋe huhum iton galaŋ menomai yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâŋ tin pilâmu opon kâmbukŋambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenŋe kakŋambâ olelem opon kâmbukŋe ekmunŋe âilonŋo olop. Yawu otmu bukunenŋe âlâŋe yuwu sâŋ Yesu ekuop. “Pato, yu nâŋgâ. Opon kâmbukŋe pato nandoronŋe yu ekmunŋe senŋe âlâlâ kârikŋajak tuhuwi yaŋe âilonŋo lonŋo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âilonŋo lonŋo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenjaŋe taka huhum iton galaŋ mem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâŋ eknongomu ya pilâm pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa sâŋ, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukŋe yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkŋe Yesu orop peren pilâm ba kinmâ yuwu sâŋ âikuwi. “Gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâŋ otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu sâŋ âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâŋetâ sâop. “Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâŋ kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâŋetâ lohimbi dondâŋe denyenŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yengâlen torokat-nomai. Yakât otmâ engatyenŋan geŋetâ loholemai hât biwiyeŋe galemgum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyenŋan me kâlepŋehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyŋgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâŋe emelâk sâŋ kalop yakât bulâŋe teteap,” yawu nâŋgânomai. Otmu kapam topŋe topŋe tetemu yan yeŋe nâhâitŋe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâŋgânomai. ⁸ Anŋoân lohimbi hânŋan kulemŋan mansai dondâhâlâkŋe kasa orangim ahonomai. Otmu mososon hânŋan kulemŋan mososon awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Imbilipyenjaŋe naom mene sâŋ otmai yan naomŋe hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakŋan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâmâ hâkyenŋe sânduk sâmap. Yakât dopŋeâk umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât kakŋanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeŋe galem tin tin orangim mannomai. Mitihât kasaŋaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yen hakyenŋan sâŋ den âiân katye-knomai. Otmu yeŋe miti emetŋan yâhâ nâhât den pat sâŋ ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyenjaŋe den sâŋ hâreyiŋŋetgât yâk yengât senyenŋan katyekŋetâ kinnomai. Yâk yengât senyenŋan kinmâ nâhât den pat âlepŋe sâŋ tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmaiŋe nâŋgâŋetgât yeŋe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâŋe sâŋ kalop. ¹¹ Otmu ekyongonŋetâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyiŋŋetâ “Den mâtâpŋe girawu

watmâ sâmb ekyongomunne nângânetâ keterakyinjiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingiwiuap. Sâp yanâmâ Awoŋnenŋaŋe ikŋe Wâtgât māmājahât Heak hângāngumu ge den âlâlâ nāngān nāngānyenān katmu nāhât den pat âlepŋe sām kusānmâ ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyinjiwuap yakât yuwu sāmune nāngānet. Imi ata yenjahāk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyene yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraŋinetâ kunlipyenŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkŋe gurâ yawuâk oraŋinetâ yongonetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeŋe nâ orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohāk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nāngāman yakât dopŋeāk yen gurâ hâhiwin yinŋinomai. Hâhiwin yinŋinetâ yanâmâ hâkyeŋe ki biuk sâwuap. Yeŋe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuŋetâ kâwurumŋaŋak kinbuap.

(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den yuwu kulemgup.

“Kasalipyenŋe opon kâmbukŋan yâhâm orotmeme bâlene topŋe topŋe otnomai. Yawu otŋetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipŋe pilâm iton galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai.” Yawu kulemgup.

Den kulemgup yu biwiyenān katmâ nāngām mannomai. Yawu mannomai gârāmâ kasalipyenŋe otŋetâ bâlewup ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galaŋ otmâ hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe gurâ yawuâk sururuk sām ari misiŋguraknomai. Yawu otmâ emetyenān âwurem ari itâ pareŋe miakne sām yakât ki nāngānomai. ¹⁶ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaiŋe âwurem taka emetyenān iri sikumyeŋe miaknehât ki nāngānomai. Yekmâ yapâek hewukŋehen ari misiŋguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ŋaŋa hewâk hewâhāk mem hikakmâ manŋetâ wâtyeŋe ki tin tin sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipyene to yambu sâpŋan takamai sām Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyenŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandorŋe kakyeŋan yâhâwuap. Kândikum Anitâŋe lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârāmâ umatŋe kakyeŋan yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewup. ²⁰ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sām kalop. Yâhâ ki sām kalop mâne lohimbi hârok muŋetâ hâmeyeŋe ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sām yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hângāngumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hângāngumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sām ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nāngānomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ oain sām oain sām otmâ yuwu sām ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sām nihim hângānnohomu ge mansan.” Yawu sām nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyingim mannomai. ²³ Yawu gârāmâ yâkŋe engatyenān genetâ

lohotnje otmaihât emet inânjan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oraŋginomai.

Yesuje âwurem gewuap yanâmâ aŋelolipŋaŋe meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatnje topnje topnje tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmû omoŋ sahakbuap. ²⁵ Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekŋetâ ae senj senj otbuap. ²⁷ Sâp yanâmâ aŋelolipne hângânyongomune emetsenŋe gahanjehen geheŋehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmmain. ²⁹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuje emet inânjan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.

(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbi kerekŋe yakât ki nanŋai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki nanŋai. Otmu ninak gurâ ki nanŋan. Awoŋne himbim amboŋe iŋjahâk nanŋap. ³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanŋai. Yakât otmâ biwi pâlâmŋe manmaihât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³⁴ Lok kutdâ âlâŋe emetŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari tipinje manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipŋe âi sâm yingim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yingian yu tinjâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanŋap. Omoŋ derep kâmbukŋan, me emet engatŋe nâŋgâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki nanŋap. Yakât otmâ yâkŋe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopŋeâk nâŋe sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yingian ya tinjâk mem mannomai. ³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomainje biwi nâŋgân nâŋgânyenje nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit hombanj ya tâlâhuop. Otmu hombanj yakât kutŋe âlâmâ “Natik Hombanj” yawu sâmmain. Hombanj ya tâlâhumu yanâmâ

hotom uwi ya yengât kunlipyenye otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiye menduhuakmâ Yesu kumunye mumbuap sâm yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benje yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Homban otbuap. Yakât otmâ halihu lohimi dondâne taka menduhua-knomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenje Yesu mem pâi emetjan katmunje tatmu lohimbije eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunje kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu mem kumunye mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunjan imbi âlânje to kukje orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesu menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutje Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya hengenjuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunje imbi âlânje to kukje suk sukje âlâ, hâmenje yahat yahatje ya mem emelan tatbinân gaop. Ga manje mem hindâm Yesuhât kunjan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotjanje ekjetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukje suk sukje yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya ekmunje ki ârândân oap. ⁵ Nenje to yu âlepje mem arimunje lok nombotjanje 1000 kina yawuyanje puluhunjetâ yakât hâmenje mem ari lohimi umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sânetâ Yesu nângâmu ki ârândân otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukje. Pilânet. Imbi yujeâmâ kulem oap yukât nâne nângâmune âilonjo oap. Yakât yuwu sâmune nângânet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manjetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuje to kukje suk sukje ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Nâhât den pat âlepje yu hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuje kulem otuhiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betjenen kionbuapgât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hon bawalipje kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenje âlâ kutje Yurasi sâm, yâkne hotom uminiwi yengât kunlipyenye yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmenje membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nângâm heronje otmâ hâmenje wanjomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm menjetâ lohimbije ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hon bawalipje orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet han sâmu nenje yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanje âlâ gâim katmunje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâm âikumunje Yesu bukuyâhâtnenne yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hon bawa lok âlâ âsâpne lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât ambonje yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawapinenjanje yuwu yap. “Nâne hon

bawalipne meyekmune emet yukât biwiñe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiñe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâm ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâm ekumutâ lok yañe dâiyelekmâ emet biwiñe âlâ mem henjenñetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senñe âlâlâ mem dinñan tuhurumawot.” Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuñe den ekyotgop ya watmâ senñe âlâlâ mem dinñan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinñan tuhumutâ emetsâpñe otmu yan Yesuñe menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸ Nem tatmunñe Yesuñe yuwu sâop. “Sâmunenângâñet. Yeñe nâ orop manmâ lau konok nem buku orangim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlâñe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenñan mem katnekbuaap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nâñgâmunñe biwinenñe umatñe otmu yakât topñe nâñgâne sâm nenñe iknjiâk iknjiâk yuwu sâm âikuwin. “Gâñe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm âikumunñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe sâmu kulemgui yakât bonñe nâhâlen tetemu nohoñetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtñe âlâñe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkñe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matñe hâmbâi umatñe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâñe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanñan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²² Otmu sot nem tatbin yan Yesuñe banja mem Anitâ mepaem motkmâ ningim yuwu sâm eknongop. “Yu mem neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâm mem ningimu newin.

²³ Ningimu nemunñe yañak wain to mem Anitâ yâhâpñe mepaem gâim ningimu newin. ²⁴ Ya mem nemunñe yuwu sâm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom Anitâñe nâhât den sâm kalop yakât bulâñe tâñ tâñâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yengât tosayenñe Anitâñe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem henjenñuwuap. ²⁵ Nâ sâp yiwerenñe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunñe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâñe âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶ Yawu sâm tiñ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewañgim ya pilâm Oliwa pumñan yâhâwin.

Petoroñe betbangiwiuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunñe yuwu sâm eknongop. “Anitâñe emet inânñan poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nâñe sâmunen lama yengât amboyenñe ya kuñetâ mumbuaap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemgup tap.

Den yakât bonñe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnane taka menekñetâ yen kerekñe kinñityenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸ Menekmâ ari nohoñetâ mumbom yamâ benñe mumunambâ yahatbom. Mumunambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyinñim tatmune yen aksihâk arinñetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwanŋiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kinŋityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋâwanŋian,” sâwuât. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikŋe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kinŋitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohonŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ âwâŋe ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe awonŋ orop ba den tipinŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunŋe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenŋiâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewanŋiwe sâmu olop yakât nânŋâmu biwinŋe umatŋe otmu yuwu sâmu ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.” Yawu sâmu ekyongop.

³⁵ Yawu sâmu katyekmâ perenŋ pilâm ge pare im Anitâŋe nânŋâmu umatŋe ya pesuk sâwanŋiâkgât yuwu sâmu ulitguop. ³⁶ “O Awonŋ, gâmâ yu me ya otbe sâmu ki hâmu pâpgumat. Umatŋe yu tetenihiwe sâmu oap ya nânŋârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inŋetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. “Simon, aman pâlâmŋe im tat yukâ. Nâ yiwerenŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki ot.” ³⁸ Yawu sâmu ekum benŋe yuwu sâop. “Biwiyeŋeâmâ hewewenŋ oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu ekyongom benŋe perenŋ pilâm ba kinmâ anŋoân sâop yawuâk sâmu Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba honŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi. Yawu inŋetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anŋulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otŋetâ benŋe kalimbunŋe perenŋ pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâmu ekyongop. “Bâe, yen nanŋai me? Wongât aman pâlâmŋe im tai. Emelâk Anitâŋe yu otbomgât hânŋânnohomu gewan. Yakât topŋe teteâkgât kasalipnaŋe menekmâ ari hilipnohomomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bânŋ, yen yahatmâ enda yekŋet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yenŋâlen gâtŋe betnehen kionsapŋe taka kinsap. Yakât yahatŋetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâmu eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yenŋât kunlipyenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnenŋe lok sesenŋâlâk hânŋânyongonŋetâ bukonnenŋe Yurasinŋe dâiyekmu Yesu mene sâmu takawi. Takanŋetâ nen orop ahomaingât nânŋâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasinŋe kulem

girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennjan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasinje Yesu gotnjan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewi. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyenjahât honj bawane ya ândâpne nombot ya topnambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesune yuwu sâm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapangât sâtne metne âlâlâ mem takai. Yene nâhât lok bâlene sâm menekne sâm takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândân nâmâ Anitâhât opon kâmbuknjan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitâne poropetelipne den ekyongomu kulemgui yakât bulâne yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunne hâknenne biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunne yanâmâ lok sihan âlâ sângum kaok latmâ kinopne betyenehen ariop. ⁵² Betyenehen arimu ekmâ mem hilipgum sângumneâk mem kon pilânetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâm ariop.

Yesu muâkgât den haknjan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kinjitnennjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunne Petoroje iknjiâk betyenehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyene otmu Yura lok nengât kunlipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekne emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuaknetâ tembe lâu emet yakât galem kinbi kâlâp unjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatjetâ Petoroje yâk yengât hohetyenjan ba kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbiye girawu tuhumunne muâkgât nângâm den golâ topne topne gahaem haknjan sâwi. Yawu otmâ lok dondâne den girawuân hâum sânetâ kunlipyenane nângânetâ ârândân otbuap yakât pâpguwi. Den sâm ariwi yane ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotnane yahatmâ yuwu sâm haknjan sâwi. ⁵⁸ “Lok yunjeâmâ den âlâ yuwu sâmu nângâwin. “Opon kâmbukne emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpne hilâm kalimbu kâlehen tuhum manguwom. Lok âlâ me âlâne ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nângâm tâpikgum haknjan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yane gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenane yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunne yakât matne ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunne ki ârândân oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu benne Yesune olotojâk kinop. Olotojâk kinmu witgum âikuop. “Bâin, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâne ikne nanne bulâne ya hângângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nângâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâne hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne wâtne nihim âlâkuâk hângânnohomu elem kulewonjon kaknambâ âwurem ge yengât kunyene tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtne ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

63 Yawu sâmu den ya nângâmu bâlemu yahatmâ ikne sângum mem duhatmâ bukulipne yuwu sâmu ekyongop. “Bâin, den kâmbukne hâliline sâmu nângâmunne pesuk yap. 64 Ikjahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâmu oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanngai?” Yawu sâmu âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otjetâ biwiyene konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâin, yu otmu bâleapgât muâkgât nanngain.” Yawu sâmu hârewanngiwi.

65 Sâmu hârewanngim nombotnane yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtne sângum âlâ mem senne sâhâm kâtâpgunetâ kinop. Senne sâhâm kâtâpgum ândâpne huhuwi. Ândâpne huhum nombotnane yuwu sâmu âikuwi. “Bâin, ândâpge âlâne huhuap? Yakât sârâ nângâne.” Yawu otjetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbine kum me âlâlâ huhuwi.

Petorone Yesu betbanngi

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

66 Yawu otbannginetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. 67 Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyehât hon bawa imbi âlâne towatne ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Âe, gâmu Yesu Nasaret ambonje orop manngjetâ yekman.” Yawu sâmu ekuop.

68 Yawu sâmu nângâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâne den yakât ki nanngan. Gâne den yat yakât topne ki nângâm hengennguan.” Yawu sâmu yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

69 Gokorok isemu imbi yane yâhâpne ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipne orop manngjetâ yekman.”

70 Yawu sâmu Petorone yâhâpne kurihiapop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbine Petoro towatne ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanngain. Bulânganâk gâmu Galilaia ambonje.” Yawu sâmu ekuwi.

71 Yawu sâmu ekugetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâin, yuwu sâmune nângânet. Nâ Anitâhât senngan kinmâ den membom otmuâmâ yâkne matne nihiwuap. Lok yai yakât nâne bulânganâk ki nângâwanngian.” Yawu sâop.

72 Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpne isiop. Gokorok isian mâne Yesune emet inânngan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâne nâhât “ki nângâwanngian” sârâ kalimbune otbuap yan gokorok yâhâpne isewuap.” Yawu sâop ya nângâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

1 Otmu emet han sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenne hârokne in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânngan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutne Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetngan ariwi. 2 Dâim Pilatohâlen arinjetâ yâkne yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

3 Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene den golâ topne topne sâmu Yesu hânngan sâwi. 4 Yakât otmâ Pilatone Yesu yuwu sâmu âikuop.

“Den topnje topnje gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matnje ki kâpekinyiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmu sâtne olop.

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâŋ hârewanjiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombanj ârandânjâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbiŋe nânġâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋjekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutŋe Barawa sâŋ, yâkŋe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoŋe yuwu nânġâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nânġâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeŋe nânġâŋetâ bâlemu yanak muâkgât sâŋ hârewanġim nâhâlen mem takai.” Yawu nânġâop. Yâhâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetŋan tatbi yapâ gâtŋe âlâ holaŋmu ġiâkgât ekuwi. Ekuŋetâ yuwu sâŋ âiyongop. “Nâŋe Yura yengât lok kutdâ yu holaŋmune ġiâkgât nanġai me bia?” Yawu sâŋ âiyongop.

¹¹ Yawu sâŋ âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe lohimbiŋe Pilato ekuŋetâ Barawa holaŋmu ġiâkgât engatyenjan gewi. Yakât otmâ lohimbi yaŋe Barawa holaŋmu ġiâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekuŋetâ Pilatoŋe yuwu sâŋ âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbanġiwomgât nanġai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânânġâŋetâ muâk.”

¹⁴ Sâŋetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânânġâŋetâ muâkgât nanġain.” Yawu sâŋ sâŋ hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatoŋe lohimbi yaŋe ikŋahât nânġâŋetâ yahalâkgât lauyenjan mem tembe lâulipŋe ekyongomu Barawa holaŋetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ hepnak kin pisilin sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hânġânġongomu howanân kuŋetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋe Yesu mem âlâlâ otbanġiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipŋe yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe meyekŋetâ ga menduhuakbi.

¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipŋe kâkâlep, kurin takop takop yamâ lok kutdâŋe mânunjakmâ manminiwi yawuya mem mânunbanġiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem gongongum lok papato yengât nerenen ya dop kum kunjan kepeim âlihithanġiwi. ¹⁸ Yawu otbanġim gotŋan ba senŋan gem girinbanġim yuwu sâŋ ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanġain.” Yawu sâŋ senŋan gewi. ¹⁹ Senŋan gem kundenŋan tâpguwi. Tâpgum kapam âlâ mem kunjan lawitbi. ²⁰ Senŋan geŋetâ dopŋan otmu hâk katipŋe kurin ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mem mânunbanġim yanak mem howanân kum kânânġâne sâŋ dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatjetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutje Simon sâam, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetje. Yâhâmâ Kirene hânân gâtje. Mem tetem Yesu wâtje houj sâopgât sâwanjinjetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutje Golihata sâam, yan ariwi. Kut yakât topjeâmâ “Lok Kunje Hahitje,” yawu.

²³ Yan ari Yesuje hâhiwin dondâ nângâmapgât wain to otmu to nasin bâleje, kutje Miri sâam, ya orop menduhum gâim wanjetâ nemu nasinbangimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipje tuhumm pilâmâmâ ikje howanân kum kânângâjetâ kinmu hâk katipje ya mem “Âlâje miakbuap?” sâam mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhumm kutyenje iknjiâk iknjiâk yan kulemgum amanân mânujetâ giop. Mânujetâ gemu mem gulip malap tuhumm yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yaje miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omonânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânângâwi. ²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunjan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâam kulemgowi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânângâyalekjetâ nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâje emet inânjan den sâop yakât bonje teteop. Den yamâ yuwu. “Nâje nine hoj bawa hângângumune gemu lohimbije ekjetâ lok bâleje yawu olop.” Yakât bonjeâmâ lok bâleje yâhâp orop yongom lâum kânângâyekjetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbî nombotjae mâtâp ya watmâ howan hâlânjâmâ arim takawije Yesu ekmâ lauyeje butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâje emelâk yuwu sârâ nângâwin. “Opon kâmbukje yamâ nâje liakum hilâm kalimbu biwinjan tuhumm manjuwom,” yawu sârâ nângâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehakmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâjetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikumm ningiminiwinje senjan gem yuwu sâam alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâje hângângumum ge Yura nengât tihitnenje otmâ kutdânenje mansap sâmai. Lok yuje lohimbî nombotje tânyongmu ekmâin. Yâhâ girawu otmâmâ ikjeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giap? Kâpehakmâ gemu eknomm otmuâmâ biwinenje yâkâlen katmâ tem lâuwanginom. Yâhâ ki kâpehakmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâam senjan gewi. Senjan genjetâ lok bâleje yotgom kânângâyalekjetâ nombot nombot kinowot yâkje gurâ yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan, Anitâje nângâmu emetsenje ya omon sahap. Omon sahakmâ yapâ ari emetsâpje 3 kilok otmu emet lanjenje âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesuje kândâtje kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâam halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topje yuwu. “O, Awonj, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu lohimbî nombotjae nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eli-ahât mon sâam ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sâjetâ hohetyenjan gâtje âlâje sururuk sâam ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pân pân kepeim yaje wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ laujan kalop. Yawu otmâ bukulpje yuwu sâam ekyongop. “Eliaje himbimâmbâ ge tânguâkgât

nângâm kutŋe kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu Yesuŋe den kârikŋe halahum yaŋak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi inŋaŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâmu sâŋgum kâlep pato hikuŋetâ ya kâtâpŋuminiop. Sâŋgum yaŋe pânambâek tok sâmu hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeŋe âlâ hâlânâm kinopŋe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotŋe pererŋ pilâm endânân ba kinbi ya yengât hohetyerŋan kinbi ya yengât kutyeŋe Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe, otmu âlâmâ Mariahât kut nambenŋe otmu yâkât nanyâhâtŋe yâhâp, kutyetŋe Yose otmu imiŋe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoŋ bawangim gawi. Yâhâ imbi nombotŋeâmâ Tihit tihit hombanŋ ya ekne sâmu Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yaŋe kinbi.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutŋe Yosep sâmu, yâkât topŋeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtŋe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennŋe yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâkŋe nâŋgawânŋetâ yahalop. Otmu Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnennŋe otmâ yâhâwuap yakât biwiŋaŋe mem mambotmâ manmâ gaop. Topŋe yawu. Yâhâ Yesuŋe muop yan lohimbi kerekŋe Tihit tihit Hombanŋ emet haŋ sâmu tetewuap yakât nâŋgâm sot kâle otmu senŋe âlâlâ mem dinŋan tuhuwi. Yakât nâŋgâm Yosepŋe ikŋe hâkŋahât tihitŋe ki nâŋgâm Yesu lâum ari hanguwe sâmu Pilatohâlen ari tetewangiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâmu ekumu nâŋgâm Pilatoŋe engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâŋe ari ekmâ taka sâmu nâŋgâwe sâmu hoŋ hâŋgâŋumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekmâ âwurem taka “Emelâk muap,” sâmu Pilato ekuop. Ekumu Pilatoŋe Yosep nâŋgawangiop. Nâŋgawâŋimu yâkŋe sâŋgum kaok âlâ puluhuo. Yawu otmâ bukuliŋe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâŋgum yaŋe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpŋe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâm mem tingâlônŋetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. ⁴⁷ Maŋgumu arinŋetâ Maria Matala kapiân gâtŋe otmu nambenŋe, Yose mâmâŋe, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesuŋe mumuŋambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtŋe, nambenŋe ya Yakowo mâmâŋe, otmu Salome yâkŋe Yesu pirinom sâmu kendiŋân ari to kukŋe suk suk âlâ puluhuwî. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu haŋ sâmu yahatmâ sumâŋen ariwi. Mâtâwân arim yenjiâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³ “Yâhâlen kât pato nandoroŋe hâpunŋetâ mâtâpŋe ya maŋguop. Yakât otmâ âlâŋe tânnongom kât ya hâpunŋetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴ Yawu sâmu alahum ariwi. Ari senyeŋe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunŋetâ mâtâpŋe ya tetekŋan

kinmu ekbi. ⁵ Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipñe kaok kâlep mânunjahop yañe tatmu ekbi. Ekmâ umutyenñe ariop.

⁶ Lok yañe yuwu sâm ekyongop. “Yen kinñityenjahât ki otñet. Yesu Nasaret ambonñe howanân kuwi ya ekne sâm takai ya nanñan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunjabâ yahatmâ arap. Ga gewâkñeâk ekñet. ⁷ Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoñ bawalipñe nombotñe ya yuwu sâm ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumunjabâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewanginomai.” Yawu sâm ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâm ekyongomu kinñityenjahât otmâ kâi bâtyenñe sâñ sâñ sâm yapâ pilâm sururuk sâm ba ariwi. Ari lohimbi nombotñe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepñe Marekoñe kulemguoop yakât den potonñe âlâ lok âlâñe yuwu kulemguoop tap.

Yesuñe Maria Matala kapiân gâtñe tetewangioop.

(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)

⁹ Tatmâ nânğâ nânğâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet hañ sâmu yanâmâ Yesuñe mumunjabâ yahaloop. Otmu Maria Matala kapiân gâtñe, ikñak emelâk weke bâleñe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlembâ gahaeakmâ ariwi. Anğoân yâkâlen tetewangioop. ¹⁰ Tetewangimu yanâmâ yâkñe ari Yesuhât hoñ bawalipñe menduhuakmâ yâkât we bâle nânğâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ¹¹ “Yesuñe mumunjabâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nânğañetâ porap olop.

Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp teteyitgiop.

(Luka 24:13-35)

¹² Otmu yakât kakñan Yesuñe hoñ bawayâhâtñe yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmûtâ kun kundenñeñe âlâ olop. ¹³ Lok yañe ekmâ âwurem sururuk sâm ari bukulipyetñe yakât ekyongomutâ nânğañetâ yawuâk porap olop.

Yesuñe hoñ bawalipñe den bâiñe ekyongop.

(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoñ bawalipñe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunñe Yesuñe teteningioop. Otmu mumunjabâ yahatmu ekmâ taka bukulipñenñe eknongonñetâ nânğâmunñe porap olop yakât Yesuñe den sâningioop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yinğim gan yu mem hânñan kulemñan ari lohimbi kâsikum yinğinomai. ¹⁶ Kâsikum yinğinñetâ nânğañetâ bonñe otmu biwiyeñeñe nâhâlen kepeinñetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñeñeâmâ nâhât den pat ya nânğañetâ ki bonñe otmu biwiyeñe alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâñe matñe umatñe yinğimu menomai.

¹⁷ Lohimbi nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomaiñeâmâ nâhât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe yuwu menomai. Nâhât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyekñetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenñe purik sâmu den anğo sânomai. ¹⁸ Otmu sâtñe metñe topñe topñe otmu hambe gumbamñe ki hilipyongonñetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatñe teteyinğiwuap ya gurâ tânyongonñetâ âlepñe otnomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹ Yawu sâm eknongomu pesuk sâm Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâne orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakñan kutdânenñaje mâmâne otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepne lohimbi ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topne topne memunnje ekmâ den pat ya nângâñetâ bonne olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepŋe Lukaŋe kulemguoŋ.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuŋe hohetnennan manmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiŋe den pat âlepŋe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesenġâlâkŋe kulemgui. ³⁻⁴ Otmu nâŋe gurâ den pat ya topŋambâek nânġâm henġenġum kulemgum katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ anġoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nânġâm henġenġuwuat. Den pat ya yuwu tap.

Anġelo âlâŋe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe Yuraia ambolipŋe yenġât kunyeŋe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yenġâlen ġâtŋe lok âlâ, kutŋe Sakaria sâŋ. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ ġâtŋe. Yâkŋe imbi âlâ, kutŋe Elisapet sâŋ, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ ġâtŋe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuŋe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwangim gamutâ Anitâŋe yelekmu ârândân olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiŋe amboŋan amboŋan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katġetâ opon kâmbukŋahât biwiŋe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinġetâ Anitâhât anġelo âlâ, kutŋe Gawirie sâŋ, hotom uminiwi yakât alata bonâŋen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaŋe ekmâ pâràk pilâop.

¹³ Yawu otmu anġelo yaŋe yuwu sâŋ ekuop. “Sakaria, ki kinġitġahât ot. Imbihaŋe naom miâk nânġâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâŋe nânġâhihimu imbihaŋe naom membuap. Naom yakât kutŋe Yoane sâŋ kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinġitŋe orowâkŋe yet orop heronŋe nânġâwanginoma. ¹⁵ Nanyetŋe yaŋe tem lâuwangim manmu Anitâŋe nânġâwangimu ârândân otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikŋe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakŋe mâmânŋe otbâŋgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen bi-wiyenŋe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embânġan Anitâhât poropete âlâ, kutŋe Elia sâŋ, yaŋe yâkât wâtŋan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândân otminiop. Yakât dopŋeâk nanyetŋaŋe manmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yâhâ âwâlipyenŋe nan baralipyenŋe kuk otyinġimai ya biwiyenŋe mem huruŋ tuhuyinġimu kaok oranġinoma. Otmu lohimbi kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orot-memeyenŋe bâleŋe pilâm tem lâuwangim mannomai. Nanyetŋaŋe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewangiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaŋe yuwu sâŋ âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ ġâhât den ya nânġâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nânġâmune bulâŋe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nânġâ. Nâ Gawirie, Anitâhât honġ bawanġiman. Yâkŋe hânġânnohomu ge den yu ekgohoaŋ. ²⁰ Yawu ġârâmâ

den ekgohomune nângâm biwi yâhâp oat yakât matŋe den biaek man-buat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâŋe tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâŋ yanâk biatmu, lok sombo ya ikŋiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opoŋ kâmbukŋan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiŋe “Girawu otmâ kâihumboŋ ot tap?” sâŋ mam-botbanŋiwi. ²² Yawu otŋetâ yâk yeŋgâlen ge den ekyongowe sâŋ otmu eŋgatŋe maŋguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opoŋ kâmbukŋan yâhâmu Anitâŋe biwiŋe mem purik pilâwaŋgimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâŋetâ den sâwe sâŋ bânŋanŋak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpŋe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakŋan imbiŋe ya tepŋe olop. Tepŋe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâŋe nâŋgânihiŋe tepne oan yakât otmâ ki anulakbom.” Yawu sâŋ emetŋanâk tatmu emetsenŋe mome pesuk sâop.

Aneloŋe Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenŋe mome pesuk sâmu yan, Anitâŋe anelo, kutŋe Gawirie, ya yâhâpŋe hâŋgâŋumu giop. Hâŋgâŋumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutŋe Maria sâŋ, ya tetewaŋgiop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtŋe yakât otmâ lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋ, yâkât pat kuwaŋŋetâ manop. ²⁸ Anelo yaŋe tetewaŋgim yuwu sâop. “Anitâŋe nâŋgâhihiŋe mâmâŋe otgihiap yakât otmâ biwihaŋe heronŋe otbuat.”

²⁹ Yawu sâŋ ekumu nâŋgâm kiwilim biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Den eknohoap yakât topŋe girawu?”

³⁰ Biwiŋaŋe yawu nâŋgâmu yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe nâŋgâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâŋe tepge otmâ naom membuat yâkât kutŋe Yesu sâŋ kunbuat. ³² Lohimbiŋe yâkât nâŋgâwaŋŋetâ yahatmu “Anitâ pato nandoronŋe yâkât nanŋe” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânennŋe Anitâŋe tâmbânennŋe Dawiti lok kutdâ sâŋ katmu bukuliŋe galemyongom manop. Yakât dopŋeâk Anitâŋe nange âi sâŋ waŋmu ³³ Yakop sen nengât kunnenŋe kinmâ tihitnenŋe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâŋe girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwihan gemu Anitâŋe mâmâŋe otgihiŋe tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk man-buap. Yawuhât lohimbiŋe ekmâ kutŋe “Anitâhât nanŋe” sâŋ kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nâŋgâ. Anitâŋe yu ya otbe sâŋ yakât ki hâum pâpŋumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nâŋgâwaŋgimu tepŋe otmâ manmâ gamu emetsenŋe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewaŋgiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoŋ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe teteâkgât nanŋan.” Yawu sâmu aneloŋe pilâm ariop.

Mariaŋe Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariaŋe Sakaria imbiŋeit yetgâlen ariwe sâŋ kapiŋe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halâŋen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ heronŋe otbanŋiop. ⁴¹ Heronŋe otbanŋimu yanâk tepŋe kâlehen naom talop yaŋe kâlâwahomu nâŋgâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Elisapet

mâmâne otbangimu bukune yuwu sâm ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâne gâ nângâhihim mâmâne otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekne gâhât nângâhihiñetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâne mâmâne otbangimu tihitnenne otmu Kutdânenne sâm tem lâuwangim mannom. Nâmâ imbi inne mansan. Yamâ gâne nâhâlen takarâ nângâmune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yune kâlâwahomu nanngan. ⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâmunne nângâ. Anitâne anelo âlâ hângangumu ge den ekgohop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi herone nanngat.” Yawu sâop.

Mariane Anitâ mepaem herone otbangiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariane yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât honj bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenne otmapne nângâhihim mâmâne otnihiap. Yakât otmâ lohimbi komotne komotne tetem mannomaine nâhât nângâñetâ yahatmu “Anitâne nângâwangiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboñane mâmâne otnihim kulem miap yukât nângâmune ewe membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât nângâm tem lâuwangimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtne pato nandorone tatbangiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵² Lohimbi yene engatyeneâk watmâ manmâ hâkyene mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyeneñane lohimbi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheñe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyene orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbi po manmai ya tihityene otmâ sot kâle yingimap. ⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât pat kuyingiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbi nengât tihitnenne otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenne Awaraham yâkât pat kuwangiop. Pat yakât bulâne nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariane yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emet-senne kalimbu pesuk sâmu kapiñehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakñan Elisapetne nanñe miop. Yâhâ Kutdâne nângâwangimu nanñe miop yakât nângâm hep torehenlipne otmu kapi ambolipñane herone nângâwangiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipñane menduhuakmâ naom yakât hâkñahât undip tuhuwangine sâm, âwâne Sakaria, yâkât kutne membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sâñetâ mâmâñane kuyingim yuwu sâop. “Bia, kutne Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepne yat yamâ bukulpige me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâm kuanñiwi. Otmu “Âwâñane girawu nanngap?” sâm bâtyeneñane kai toka otmâ tape kiripi mem wanñi.

⁶³ Tape kiripi mem wanñetâ yuwu kulemgup. “Kutne Yoane sâm kunom,” yawu kulemgup. Kulemgumu ekmâ nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât laune hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâne naom ya mâmâne otbangim ikne den biwiñan katmu lohimbi ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nângâñetâ sâtne otmu kapi ambolipñane yakât den pat sâm haok

tuhunjetâ lohimbi Yuraia halângen manmâ ariwiñe nângâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nângâwi.

Sakariane Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariane Anitâ mepaeop yan Wâtgât māmāñahât Heakñe biwiñe mem hewewenñ tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenñe Anitâñe nen lohimbilipñe manman bâlenambâ menenekmâ tihitnenñe otbe sâm tâmbânenñe Dawiti yâkât senâmbâ gâtñe âlâ kânângâwuap. Yawu otmâ māmâñe otbangimu yâkñe manman âlepñan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenñe nongom itit kiom tuhuningimaihât sâreerenekmâ tihitnenñe otmu mannom. ⁷² Yakât nângâm emelâk embâñan tâmbâlipnenñe yengât pat kuyingioy yakât ki nelânguop. Ya mem mete tuhum poropetelipñe ekyongomu kulemgowi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkñe kasalipnenñe yengât bâtyenambâ menenekmu biwinenñe sânduk sâm tem lâuwangim manmâ yâhânomgât pat Awarahangât kuwangioy. ⁷⁵ Yakât otmâ nen Isirae lohimbiñe tem lâuwangim ki kîngitnenñahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwawapñe bia manmunñe nenekmu ârândân otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanñahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yunñe Kutdânenñe kulet sâwangim ari mâtâp mewangiuwup. Otmu nenñe orotmemenenñe bâlenñe bet pilâm Anitâhâlen biwinenñe kepeimunñe tosanenñe pilâningiwuap yakât den eknongomu nângânom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkñe yâkât nângâñetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatñe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Nen omon bâlenñan dop yawu manmain. Yâhâ emet hanj sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmpñe papato yanñe tetemu tatmâ yanak emet hanj sâmap. Emet hanj sâmu emet-senñe ga takamap. ⁷⁹ Yakât dopñeâk Anitâñe kaok nângâningim ikñe honj bawa himbimâmbâ hângângumu ge ikñe lanñe biwinenñan pilâmu hanj sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunñe manman kârikñan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariane yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiñe hâwimu lok otmâ nângân nângânñe keterakbangioy. Yawu otmâ âwâñe māmâñe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyenñan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetñe nanñe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutñe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yengât kunyene pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Ahusto sâm. Yâkñe puwâk lohimbi amon mansai ya yengât dop nângâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyene kulemgunomaihât den katingim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekñe kutyene katne sâm kapiyene tâmbâñan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâñan Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Dawiti sâm, yâkñe Yuraia hânân kapi âlâ, kutñe Betelem, yan teteop.

Yawu gârâmâ Ahustone den katyিংgiop yan Dawitihât senâmbâ gâtne, lok âlâ, kutne Yosep sâmb, yâku yawuâk kapiņe tâmbâņan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâmb pat kuwaņgiwi, yamâ kutne Maria sâmb, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetne, kutne Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâņan ariowot. ⁶ Arimutâ omoņ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiņe gewâk meņetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetņan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanņe miop. Mem bulimakaone sot kondoân neminiwi yan sângumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotņan lok nombotņane bau âlâ, kutne lama sâmb, ya galemyongom tatbi. ⁹ Tatņetâ yan Anitâhât aņelo âlâne yâk yengâlen tetemu, yâkât laņinņane siliņ siliņ sâmb ekmâ umutyene ariop.

¹⁰ Umutyene arimu yuwu sâmb ekyongop. “Kiņgityenahât ki otņet. Nâne den âilongo ekyongowe sâmb teteyingian. Yakât yuwu sâmbune nâņgâņet. ¹¹ Anitâne ikņe hoņ bawa hânggângumu ge sârereyekmâ tihityene otbuap sâmb ya yiwereņe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutne Kiristo. Yâkne kutdâene otmâ tihityene otbuap yakât nâņgâm lohimbi kiņgitne orowâkne herone otnomai. ¹² Otmu mâmâņane ṇaņa ya sângumân katipgum bulimakaone sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâņgâņetâ bulâne otbuap.” Yawu sâmb ekyongop.

¹³ Yawu sâmb ekyongomu yanâk aņelo kiņgitne orowâkne tetem bukuyene penewangim yuwu sâmb Anitâ kiki mewangim mepaewi.

¹⁴ “Anitâne lohimbi yekmu ârândâņ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oraņginomai. Yakât otmâ yeņe herone otmâ Anitâ Himbim Amboņe mepaenjet.”

¹⁵ Yawu sâmb kiki mewangim mepaem himbimân âwurem yâhâņetâ lama galemguwiņe yuwu sâmb. “Kutdâne aņelo hânggângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâmb lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâmb yâhâ Maria, Yosep, nanyetne mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariane nanņe ya sângumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan aņelone teteyingim ṇaņa yakât den pat ekyongomu nâņgâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgoņetâ nâņgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Marianeâmâ den ya nâņgâm biwiņan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât aņelone lama galemne den ekyongop ya ekņetâ bulâne otmu yâkne âwurem ari Anitâ mepaem herone otbaņgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakņan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmb hâkņahât undip tuhuwangim kutne Yesu sâmb kunbi. Yâhâ Mariane tepņe ki olop sâp yan aņelone tetewangim kutne Yesu sâmb kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuņe Kutdâhât hoņ bawaņgiwuapgât Yosep yet Mariane pat kuwaņgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiņe naom meņetâ hepyene saņ sâmbuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâne Mose den âlâ ekumu kulemgum katyিংgiop yamâ yuwu tap. “Âwâne mâmâņane kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihiromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepne Yesu lâum

Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemguop yamâ yuwu. “Nanlipyeñe kunñe tetenomai yamâ Kutdâhât hoñ bawañginomaihât pat kuwañginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutñe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbañgimu Anitâhât tem lâuwangim uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge Isirae lohimbi tihityeñe otmâ kasalipyenñe watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kioñmu Anitâhât hoñ bawañe tetem Isirae lohimbi yengât tihityeñe otbuap ya ekbuap yakât nâñgâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariane Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe Simion mem hewewenñe tuhumu yawuâk opon kâmbukñan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepñe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetñe wañmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâñe nâñgâñihirâ yiwerenñe Isirae nengât tihitnenñe otbuap yâk eksangât biwine huruñ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwinenñe kepeim mannom yan gâñe nengât tihitnenñe otmâ manman âlepñan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbiñe manman âlepñahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât lañjanñe biwiyeñan pilâmu hañ sâyinñiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeñe kepeim Isirae nengât heronñe nâñgâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâñe mâmâñe nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâñe yâk yetgât nâñgâyitgiâkgât Simionñe ulitguop. Yawu otmâ mâmâñe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâñgâ. Nen Isirae lohimbiñe nangahât nâñgâmâmâ hionaknomgât Anitâñe sâm kalop. Nombotñe yâkâlen biwinenñe kepeim manmâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe menom. Yâhâ nombotñeâmâ yâk betbangim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manñetâ Anitâñe ikñe kai toka sâm senyenñan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yengât topyeñe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuñetâ mumbuap yan we bâle pato nâñgâwuap. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

³⁶ Otmu Simionñe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongom manopñe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topñe yuwu. Imbi yakât kutñe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratñe, Asehât senâmbâ gâtñe. Yâkñe lokñeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokñe muop. ³⁷ Lokñe mumu ikñe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yañe omoñe hilâmñe opon kâmbukñan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâñan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkñe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge Isirae tihityeñe otmâ kasalipyenñe watyekbuapgât nâñgâm biwiyeñe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepñe Anitâhât den tinâk lâum hotom uwañgimutâ pesuk sâmu opon kâmbukñambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân

âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâñe māmâñe ot-banġimu kâiñe hâwimu nâñġân nâñġânñe keterahop.

Maria yet Yosepñe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumu Yosep yet Mariañe nanyetñe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yam-bunje kâiân yâhâp otbanġiop. ⁴³⁻⁴⁴ Homban ya ekñetâ pesuk sâmu lohimbi iton galan kapiyenehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepñe nanyetñe ki ekmâ lohimbi nombotñe orop arap nâñġâowot. Yawu nâñġâm yetñiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatñetâ ñij sâop. Emet ñij sâmu bukulipyetñe yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet han sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ han sâmu pâinmâ opon kâmbukñan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbi kâsikum yinġiminiwi ya yengât denyene nâñġâm Yesuñe topñahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesuñe yâk orop den huhuwi ya lohimbi yan tatbiñe nâñġânñetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâñe māmâñeñe mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ māmâñeñe yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutñe biatmu gorâ kakñan takait. Gâñe wongât otmâ mâñġâneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâñe awonñahât nep tuhuan ya emelâk nâñġâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nâñġâmutâ ki keterakyitġiop. ⁵¹ Yamâ māmâñeñeâmâ nanñahât den ya biwiñan katmâ nâñġâm gaop.

Yawu otmâ âwâñe māmâñe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitġim manmâ gam kundenñe sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâñe māmâñe otbanġimu nâñġân nâñġânñe keterakmâ hengenġuop. Yawu gamu lohimbñe ekñetâ âilonġo olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutñe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânâñġânñetâ lohimbi kerek nengât kunnennje pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutñe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Tarakoniti ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Lisania sâm, yâkñeâmâ Awilene kapi ambolipñe galemyongom manop. ² Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetñe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanñe, kutñe Yoane sâm, yâkñe lok ki manmaiângen ari manmâ âi topñe kalop. ³ Yan manmu Anitâñe ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyene bâlene ya kerek betġuñetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayene pilâyinġiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, Anitâñe yuwu sâm ekumu kulemġuop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewanġinjet. ⁵ Otmu uk sâm huruñ sâm,

pumŋe launje ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhunetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonjon manjon ya hengenjunomai. Otmu mâtâp gâwikŋe ya mem pererenj tuhunomai. ⁶Yawu otmâ Anitânje lohimbi kerek yengât tihityeŋe otbe sâm oap yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaianje den yawu kulemguoŋ tap yakât bulânje yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸Yoaneŋe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kingitŋe orowâkŋe yâkŋe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariŋetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkŋe. Otŋetâ bâlem gamap yakât matŋe Anitânje meŋet sâmu yakât yeŋeâmâ kingityenahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepŋe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâŋgâŋetâ ki ârândân oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nâŋgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulânje mansain. Yakât otmâ Anitânje nengât ki nâŋgâm bâleningimap.” Yawu ki nâŋgânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitânje sâmu kât yuŋe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai.

⁹Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlân sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenŋe wuân otmunŋe ârândân otbuap?”

¹¹Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipŋe yâhâp tatyŋgiwuapŋe bukulipyenŋe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepŋe âlâ ya yŋginomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyŋginomai.” ” Yawu sâop.

¹²Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotŋaŋe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenŋe wuân otmunŋe ârândân otbuap ya eknongorâ nâŋgâne.”

¹³Sâŋetâ sâop. Kunlipyenŋe “Takesihât dop yuwu meŋet” sânomai yawuâk menomai. Yeŋe andemŋe ya waŋgim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴Yawu sâm ekyongomu Roma yengât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu nanŋat? Nenŋeâmâ wuân otmunŋe ârândân otbuap?” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yeŋe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinginomai. Otmu tewetsenŋe yinginetgât ki hakyenjan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenjahât kunlipyenŋe puluhuyeknomai yakât nâŋgâŋetâ ârândân otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoaneŋe lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nâŋgâm yuwu sâwi. “Anitânje ikŋe hon bawâŋe hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶Yawu sâŋetâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe orotmemeyenŋe bâlene betbaŋŋinetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya mem kâpekâ golewaŋgiwomgât dop ki tap. Otmu tânguowomgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmânjahât Heak hâŋgângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin

kakŋan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Neneŋahât pat otmap ya konohân mem hâwurunetâ tatmap. Yâhâ ki neneŋahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenŋahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yakât tem lâum manmâ yâhânôm yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋginjet sâm den âlâlâ ekyongom eŋgatyenjan giop.

Herotŋe otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe iminjahât betŋehen kionmâ kahaŋe, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneŋe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. ²⁰ Girem den ekuop ya nâŋgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetŋan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneŋe toen mem katnenehâk sâm lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariŋetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtŋum Yesu kakŋan ge mâmâŋe otbaŋgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinanŋe gâhâlâk nâŋgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipŋahât kutyeŋe

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topŋe katmâ Anitâŋe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanŋe, Set sâm, ya teteop. Setgât nanŋe, Enosi sâm, ya teteop. Enosiât nanŋe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanŋe, Mahalali sâm, ya teteop. Mahalalihât nanŋe, Yaret sâm, ya teteop. Yaretgât nanŋe, Enok sâm, ya teteop. Enokgât nanŋe, Metusela sâm, ya teteop. Metuselahât nanŋe, Lamek sâm, ya teteop. Lamekgât nanŋe, Noa sâm, ya teteop. Noahât nanŋe, Sem sâm, ya teteop. Semgât nanŋe, Arapasat sâm, ya teteop. Arapasatgât nanŋe, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanŋe, Sela sâm, ya teteop. Selahât nanŋe, Ewe sâm, ya teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâm, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâm, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâm, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâm, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâm, ya teteop. Tarahât nanŋe, Awaraham sâm, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâm, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâm, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâm, ya teteop. Peresiât nanŋe, Hesoron sâm, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâm, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâm, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâm, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâm, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâm, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâm, ya teteop. Boasiât nanŋe, Owet sâm, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâm, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâm, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâm, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat

sâm, ya teteop. Matatgât nanñe, Mena sâm, ya teteop. Menahât nanñe, Melia sâm, ya teteop. Meliahât nanñe, Eliakim sâm, ya teteop. Eliakingât nanñe, Yonam sâm, ya teteop. Yonamgât nanñe, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanñe, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanñe, Simion sâm, ya teteop. Simiongât nanñe, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanñe, Matat sâm ya teteop. Matatgât nanñe, Yorim sâm, ya teteop. Yoringât nanñe, Eliese sâm, ya teteop. Eliesehât nanñe, Yosua sâm, ya teteop. Yosuahât nanñe, Ere sâm, ya teteop. Erehât nanñe, Elimatam sâm, ya teteop. Elimatamgât nanñe, Ati sâm, ya teteop. Atihât nanñe, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nanñe, Neri sâm, ya teteop. Nerihât nanñe, Salatie sâm, ya teteop. Salatiehât nanñe, Seruwawe sâm, ya teteop. Seruwawehât nanñe, Lesa sâm, ya teteop. Lesahât nanñe, Yoanan sâm, ya teteop. Yoanangât nanñe, Yota sâm, ya teteop. Yotahât nanñe, Yosek sâm, ya teteop. Yosekgât nanñe Semen sâm, ya teteop. Semengât nanñe, Matatia sâm, ya teteop. Matatiahât nanñe, Mata sâm, ya teteop. Matahât nanñe, Nahai sâm, ya teteop. Nahaihât nanñe, Esili sâm, ya teteop. Esilihât nanñe, Nahum sâm, ya teteop. Nahumgât nanñe, Amosi sâm, ya teteop. Amosihât nanñe, Matatia sâm, ya teteop. Matatiahât nanñe, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanñe, Yanai sâm, ya teteop. Yanaihât nanñe, Meliki sâm, ya teteop. Melikihât nanñe, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanñe, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nanñe, Eli sâm, ya teteop. Elihât nanñe, Yosep sâm, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nângâm hilipguwi. “Yosepgât nanñe, Yesu sâm, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâñe himbimâmbâ hângângumu ge manop. Otmu Yesuñe manmu yambu 30 otbañgimu nep topñe kalop.

4

Satanñe Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.

(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹ Anitâhât Wâtgât māmânjahât Heakñe Yesu māmânñe otbañgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtñe houñ sâop.

³ Yawu otmu Satanñe biwiñahât topñe nângâwe sâm yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândân tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe mianñim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyeñe pato ya yengât senñe âlâlâ dondâ tatyinñiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop. ⁶ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe galemyeñe katnek sâm eknohonomai yamâ âlepñe galemyeñe katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâñe nâ mepaenekbuat

yanâmâ galemyeñe katgekmune senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawanjim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbanan yâhâowot. Yâhâm Satanñe yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teñ sâmapgât Anitâñeâmâ anjelolipñe hângânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kion. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilâwanjim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmmune tângât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanñe pilâm sâp girawuân topñe mem tetewom nâñgâm manop.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yingio.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe Yesu mâmânñe otbangimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñe sâmu haok tuhunetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nâñgâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetñe ârândân ari den kâsikum yingimu heronñe otbangiwi.

Nasaret kapi ambolipñe Yesuhât nâñgâñetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikñe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândânâk miti emetñan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipñe ekyongomu Miti pepaen kulemgui ya sâlikuwe sâmu yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaianñe pepa kulemguiop ya wanjetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe mâmânñe otñihim âi yuwu sâmu nihiop. Lohimbi biwiyeñe orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepñe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatñe kakñan mansai yâk holanyekbom. Yâhâ lohimbi senyeñe bok sâsânñe ya henjemyongomune senyeñe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin nâñgâmai ya mem hewewenñe tuhuyekmune biwi heronñe nâñgânomai. Yâhâ Kutdânñe lohimbi nâñgâyingim tihityeñe otmâ manman âlepñan katyekmu manmâ heronñe nâñgâwanjinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem gonjongum hoñ bawa âlâ wanmâ ge talop. Ge tatmu miti emetñan tatbi kerekñe denñe nâñgâne sâmu ândâp

katbi. ²¹ Ândâp katñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanjai yukât bulâñe yiwereñe teteap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yâkât nâñgâñetâ yahatmu den âilongo eknon-goap sâm nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotñaje yâkât nâñgâñetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanñe yukâ.”

²³ Yawu sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeñe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi hengemyongomat gârâmâ gike tânahô.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâñetâ nâñgâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâm eknohonomai. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâhât poropetelipñaje kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yingñetâ nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyeñe den kâsikum yingñetâ nâñgâñetâ tâñât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâñet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutñe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenñe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekñe poyeñahât otmâ manbi. ²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâñe Elia ekumu iñe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâñe kambut ya tângumu yâñe Elia sot um warjiniop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâñet. Anitâhât poropete âlâ, kutñe Elisa sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipñe sesengâlâkñe hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtñe ki âlepñe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutñe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtñe, yâk konok âlepñe olop.” Yawu sâm ekyongop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu miti emetñan tatbiñe nâñgâñetâ bâlemu kuk bâleñe otbi. ²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betñehen hem bâleñe tap yapâ hâpuñetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰ Mem gewi yamâ Anitâñe mâmâñe otbañgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

Yesuñe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingñiop.

(Mareko 1:21-28)

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutñe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen miti emetñan yâhâ den kâsikum yingñiop. ³² Den kâsikum yingñimu nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningñiap. Nâñgâmunñe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleñaje mem mânggâemu manminiop yañe miti emetñan tatmâ Yesuhât denñe nâñgâop. Yawu otmâ weke bâleñaje biwi nâñgân nâñgânñe mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboñe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanñan. Gâmâ Anitâhât nanñe bulâñe mansat. Otmu Anitâñe hângângohomu nâ bukulpne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwañgiop. “Kâmbukñe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleñe yañe gaiakmâ ba arimu lok ya sennje gâwâñ gâwâñ sâmu launje barakñajak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbañgiap yakât otmâ weke bâleñe sâwañgimu tem lâuwañgim

gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷Yakât den pat ya sâm haok tuhunjetâ kapi nombot nombot huhum lingarakmâ arimu lohimbi kinjitne orowâkne nângâwi.

*Yesuŋe sâmu Simon hewunŋe âlepŋe olop.
(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)*

³⁸Yesuŋe yahatmâ miti emetjambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutŋe Simon Petoro, yâkât hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuŋetâ emelan yâhâop. ³⁹Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanŋimu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yanŋe yahatmâ sot um yingimu newi. ⁴⁰Um yingimu nem tatŋetâ emetsenŋe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ kunyenjan mem hengemyongop. ⁴¹Otmu weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ari kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomaihat kuyingiop.

*Yesuŋe den pat âlepŋe ya Yuraia lohimbi ekyongop.
(Mareko 1:35-39)*

⁴²Emet han sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipŋanŋe pâinŋetâ biatmu kapi ya pilâm betŋan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâm mem alitbi. ⁴³Mem alitŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ kapi ârândân ari Anitâhât den kâsikum yingimune lâum mannomai yakât hânŋânnohomu gewan.” Yawu sâop.

⁴⁴Yawu sâm Yuraia hânân kapi tipî tapi tatmâ arap yan ari miti emetŋe ârândân yâhâm gem den kâsikum yingiop.

5

*Yesuŋe honŋe bawalipŋe nombotŋe meyeŋop.
(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)*

¹Hilâm âlâen Yesuŋe Genesaret dengân ginŋan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondânŋe Anitâhât den nânŋâne sâm yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwî. ²Yawu otŋetâ wanŋa yâhâp talop yakât ambolipŋanŋe wanŋaembâ gem inŋan itânŋe pirim kinbi. ³Pirim kinŋetâ Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkât wanŋaen yâhâm yuwu sâm ekuop. “Ga puli kuŋetâ endun bane.” Yawu sâmu puli kum endun banŋetâ lohimbi yanŋe dengân ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâ Yesuŋe yahatmâ wanŋa hâmenjan yâhâ kinmâ den kâsikum yingiop. ⁴Den kâsikum yingimu pesuk sâmu Simon yuwu sâm ekuop. “Dengân tânâmŋan ba inŋan itânŋe pilâŋetâ gemu inŋan dondânŋe yakât kâlêhen kutakulakŋetâmâ mem dâinŋetâ gawuap.”

⁵Sâmu sâop. “Lok pato, nenŋe omoŋe inŋan itânŋe pilâmunŋe giap yamâ inŋan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpŋe ba inŋan itânŋe ihilâk pilâmunŋe gewuap.” Yawu sâop. ⁶Yawu sâmu inŋan itânŋe pilâŋetâ gemu inŋan dondâhâlâk yakât kâlêhen kutakulakŋetâ mem dâinŋetâ tiririk sâm tok sâwe sâm olop. ⁷Tok sâwe sâm otmu yanak benŋe bukulipyeŋe wanŋa âlâen kinbi ya sâŋetâ ga tânyongowi. Tânyongonŋetâ inŋan itânŋe ya mem dâinŋetâ wanŋa yâhâp pik sâmu guhulakde sâm olowot.

⁸⁻¹⁰Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtŋe, imi ata, kutyetŋe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe, yâkŋe inŋan dondâ ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroŋe Yesu

mepaem yuwu sâop. “Main, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepne. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleje. Yakât otmâ nâje hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerene ijan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeñaje kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâm ekumu puli kunjeta wanja ya dengân ginñan yâhamu yan âiyeñe pilâm Yesuhâlen torokatñeta orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manop ya Yesune henjengguop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

¹² Yesune kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikne tete-wanjimu manopne Yesu ekmâ yan gotñan bam yuwu sâm âikuop. “Lok pato, gâje sârâ kundat topne topne biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâñeta nangan. Yakât otmâ nângânihirâ hâk bâle yune pesuk sânihiâkgât nangan.” Yawu sâm âikuop.

¹³ Sâmu sâop. “Nângâhihian. Âlepne, walipgohomune hâk bâle biatgi-hiâk.” Yawu sâm walipgumu yanâk biatwanjimu âlepne olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesune yuwu sâm ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Mosenje hotom u uhât girem den kulemgup ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiñe hâk bâle biatgihiap yukât topne nângânomai.” Yawu sâm ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu den pat ya lingarakmâ kapi ârândân arimu lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbi kundat otbi gurâ Yesune mem hengemnongoâk sâm yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuneta yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

Yesune lok pareñe yâkât tosañe pilâwanjiop.

(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)

¹⁷ Hilâm âlâen Yesune lohimbi den kâsikum yingjiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotne kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotne âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otñeta Anitâñe Yesu mâmâñe otbanjimu lohimbi hengemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariñeta lohimbi dondâñe emet umbiñan kinmâ mâtâp manguyingwi. ¹⁹ Mâtâp manguyingñeta yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpgum mâtâpgât pâinmâ emet gimbâñan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâñe mem kusatmâ mem katñeta lohimbi hohetyñan Yesuhât gotñan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyeñaje kepeiwi yakât topne ekmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâñe tosahe yiwerene pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkne nângâñeta bâlemu biwiyeñe ekmâ yuwu sâm ekyongop. ²² “Yeñe nâ nekñeta lok bâleñe otmune biwiyeñaje yawu nangai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. ²³ Wuân âi tuhumune ekñeta dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâje tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâñe hângânnohomu gewangât tosayeñe

pilâyîngim mansan. Anitâñe âi sâm nihîop yukât topñe ekmâ nâñgâñetgât oan.” Yawu sâm ekyongop.

Yawu sâm ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretñe lâuakmâ emetñehen ariop. ²⁶ Arimu lohimbî hâlânñmâ kinbîñe Yesunje Anitâhât wâtñan kinmâ nep miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotñe tetemu eksain.” Yawu sâwi.

Yesunje hoñ bawañe âlâ miop ya kutñe Lewi.

(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

²⁷ Otmu Yesunje emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutñe Lewi sâm, yâkñe tewetsenñe emetñan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanñan.” ²⁸ Yawu sâm ekumu Lewiñe tewetsenñe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiñe Yesuhât heronje nâñgâwanñim dâimu emetñan yâhâowot. Emetñan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotñe meyekmu ganetâ sot pato uyingimu newi. ³⁰ Nem tatñetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwiñe belângen kinmâ yekmâ nâñgâñetâ bâlemu hoñ bawalipñe yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesunje takesi meme lok otmu lok bâlenje yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâm âiyongoñetâ Yesunje den ya nâñgâm Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Lok mesekyenje bianje dokta yengâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyene orop me hâhiwin teteyîngimap yanje konok dokta yengâlen arimai. Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñetâ keterahâk. Yengâlen gâtñe nombotñane yuwu sâmai. “Nen lok âlepñe, nen orotmemenenñe âilonjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâm pâlâmñe manmai. Lok yawuya yengât sâm ki gewan. Yenje lok bâlenje sâm kewilâyekñetâ belângen manmai yawuyanje orotmemeyenje bâlenje pilâm Anitâhâlen biwiyenñe kepeim denñe lâum bulâñe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoñ bawalipñe sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³ Yesunje den yawu sâm ekyongomu lok nombotñane yuwu sâm ekuwi. “Yoane bukulpñe otmu Parisaio lok nombotñane Anitâhât âi menehât nâñgâm yâkâlen biwiyenñe hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoñ bawalipganeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâñetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Lok patonje imbi miakbe sâm bukulpñe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mânê kasalipyenñe taka bukuyenje kuñetâ mumbuap yanâmâ engat hako nâñgâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yiwereñeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mânê nâ nohoñetâ mumbom sâp yan engat hako nâñgânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu iknje orotmeme âinje kâsikum yîngiop yanje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm hâpu golâenâk mânunñmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanñan mânunñmâ

kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiñe otbuap. Yâhâ yakât kakñan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senñe âlâlâ mânunñuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenñe tâk âiñarjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânunñomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâmi ki tok sâwuap. Yâhâ hângiñe otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe. ³⁹ Otmu yuwu sâmune nângâñet. Imbilipnenñane senñe âlâlâ mem iri âiñan mânunñomâ hikâm arimai ya lândem iri hângiñe bâleñan ki mânunñomâ hikâm arimai. Iri âiñahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu honj bawalipñe orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu honj bawalipñe âi kalam biwiñambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik yingio. Yawu otmuâmâ buku nombotñe yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nenjetâ Parisaioñe yekmâ Yesu yuwu sâmi âikuwi. “Mosenje girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nangain. Yakât girawu otmuâmâ honj bawalipgane bukulipyenñe yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otrjetâ yekmunñe bâleap. Yakât otmâ gâñe kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nangain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sâñetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embânân Dawitiñe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hengenñumai. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Dawitiñe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunñe âlâ manop, kutñe Awiata sâmi. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhum Anitâhât pat sâmi katminiwi ya yâkñe konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñe tembe lâulipñe sotgât bâleñetâ yan ikñak Anitâhât miti emetñan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatanñe sot kâmbukñe sâmi kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotñe talop ya mem tembe lâulipñe ge kâsikum yingimu newi. ⁵ Yâhâ Anitânñe hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonñe. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâmi ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe lok âlâ hengenñuop.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe miti emetñan yâhâm den kâsikum yingio. Yâhâ lok âlâ bânñe bonânñen mum pâlâmñe olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan Yesuñe lok parenñe ya mem hengenñuwuap me bia?” sâmi Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotñane Yesu mem den âiân katne sâmi bamu bam watbiñe gotyetñan ba kinbi. ⁸ Gotyetñan ba kinñetâ Yesuñe biwiñenahât topñe nângâm lok parenñe ya yuwu sâmi ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benñe Parisaio ya yuwu sâmi ekyongop. “Sâñetâ nângâwe. Mosenje den kulemguop ya topñe girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok hengenñongonom me hilipyongonom? Yakât sâñetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâmi âiyongomu biwiñenñe umatñe otmu olotonâk kinbi.

Olotoŋâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nâŋgâm tepŋe nâŋgâyiŋgiop. Tepŋe nâŋgâyiŋgiop lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâtŋe pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe ya ekmâ biwiyeŋe kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbaŋgine sâmu den alahu gulahu otbi.

Yesuŋe aposololipŋe meyehop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹² Emet ŋiŋ sâmu Anitâ orop den otbe sâmu Yesuŋe pumŋan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haŋ sâop. ¹³ Emet haŋ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtŋe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâmu yiŋgiop. Yawu otmâ kutyeŋe pato Aposolo sâmu yiŋgiop. Lok yamâ kutyeŋe yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâmu imiŋe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanŋe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yengât topyeŋe yuwu. Kasalipyenŋe Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâmu otminiwi yan gâtŋe. Âlâmâ Yakowo nanŋe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe lohimbi mem heŋgemyongop.
(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumŋehembâ gâlikŋan gemu lok nombotŋe denŋe nâŋgâm watbiŋe peneyiŋgiwi. Peneyiŋgiŋetâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâmu yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru giŋŋan tap ya ambolipŋe. Lohimbi yanŋe yâkâlen ariŋetâ den kâsikum yiŋgiop. Yâhâ lohimbi nombotŋe weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ ariŋetâ âlepŋe otbi. Otmu kundat otbi ya heŋgemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtŋe pato tatbaŋgiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiŋe âlepŋe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambeŋe wâim âlepŋe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuŋe lohimbi den ekyongop.
(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otrjetâ Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. “Den bonŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeŋetâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâlê yiŋgimu neŋetâ ârândâŋ otyiŋgiwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyenŋan sâmu mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk tâmbâlipnennŋaŋe Anitâhât poropete yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem heronŋe kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyeŋe heronŋe otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâm ekyongom lohimbi manman sânduhân manñetâ tepyeñe umatñe otnap ya yengât yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi senñe âlâlâ tatyinñiapiñe hop sambe kakñan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleñan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakñan kinmai yañe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi herone kakñan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokñan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâñet. Emelâk embâñân poropete perâkñane Anitâhât den kelangatmâ papatolipyene kâityongominiwi. Kâityongoñetâ ki nâñgâmâk papatolipyenane herone otyinñiwi. Herone otyinñiwiâke yamâ den perâkñe sâwi yakât matñe Anitâne yinñimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiñe yengât nâñgâm herone otyinñinomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ herone otyinñinomai yan lohimbiñe herone otningiai yakât otmâ Anitâne gurâ yawuâk nenekmu ârândân oap yawu ki nâñgânomai.”

Kasalipnenñe buku otyinñinom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nâñgâñet. Yeñe kasalipyene buku otyinñinomai. Otmu lohimbiñe yengât hâkân otmâi yâk gurâ yawuâk buku otyinñinomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyeñan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeñe ya yengât umam sâyinñinomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâne mângâeyeknomai yan yakât matñe ki kâpekyinñinomai. Lok âlâ me âlâne ambonahât bâleñe hân meyingim yañak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinñetâ mâtâwânâk yeñe hân âlâkuâk yinñinñetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâne yu me ya ninginñet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yinñinomai. Me lok âlâ me âlâne senñe âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sâm ninginñet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenane tânyongoñetgât nâñgâmai yeñe gurâ nâñgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotñane yen buku otyinñinñetâ yengu yâk konok buku otyinñinomai yakât Anitâne nâñgâmu ki ârândân otbuap. Yâhâ lok nombotñane ki buku otyinñinñetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinñinomai yakât Anitâne yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotñane yen orop buku konok manne sâm tânyongoñetâ yengu yakât matñe yâk konok tânyongomai. Yawu otmâi yañe lok bâleñe bukulipyene orop tânahomai orotmeme ya ki wangiwuap. Yakât otmâ Anitâne yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeñe kasalipyene buku otyinñinomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yinñim yakât matñe ninginñetgât ki nâñgânomai. Yawu otyinñinomai yanâmâ Anitâ yahat yahatñane meyekmâ nine nanne baratne sâm tihityene otmu mannomai. ³⁶ Anitâne yen lok bâleñe umam sâyingimu yakât matñe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotñane mem âlâlâ tuhuyekñetâ yengu yakât matñe ki kâpekyinñinomai.

Lohimbi yengât den ki sâm hâreyinñinom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yeñe lohimbi yengât den ki sâm hâreyinñinomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât ki sâm hâreyinñiwuap. Otmu yeñe lohimbi yekmâ ki sâm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâm ge katyekbuap. Yâhâ yeñe lohimbi yengât tosayeñe pilâyinñiwuap otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât tosayeñe pilâyinñiwuap. ³⁸ Yeñe

lohimbi tânyongom senne âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâne ya wangim hop sambe yingiwuap. Iri mânunmâ tâtâkumunne pik pato otmap yakât dopneâk Anitâne yingiwuap. Yakât otmâ Anitâne yingimap yakât dopneâk yengu yinginomai.”

Yesune den âlâen hâum sâm ekyongop.

³⁹ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok senyene bok sâsânanak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionnomai. Kionmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâne bawapilipyene ki wangiyeenomai. Naom âlâ me âlâne yu me yakât topne nângâm hengenjunomai yanâmâ bawapilipyenane nângâmâi yakât dopneâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Gâne bukuhahât senjan wahap tipine tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enakmâ nângangimâk bukuhahât yuwu mon sâwuap. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihwe.” Gâ yawu sâwuap otmuâmâ lok perâkne. Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tânât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kinjon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topne topne

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbiene yene topyene nânganginetgât Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenne omon omon pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbangumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu gin gârârân yane ham ki otmap. Otmu hamne gin gârârân ki otmap. Yamâ topyene iknjiâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwijn nângân nângân âlepne me bâlene tatmap ya yawuâk launambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyejan nângân nângân âlepneâk tatmapne orotmemeyene âlepne otmâ uwawapne bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyejan nângân nângân bâleneâk tatmapne orotmemeyene bâlene otmâ bukulipyene mângâeyekmai. Yawu.”

Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa

(Mataio 7:24-27)

⁴⁶ Yesune lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yene “Kutdânenne Kutdânenne,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm hengenjum lâumai yane dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nângân nângânyene orop yaneâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yane kânângâm emet tuhunetâ tinj tinjâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwin njiwin sâm ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotnane emetyene tuhune sâm hân kendâm saran kakneâk kânângânomai. Yawu tuhunetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

7

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.

(Mataio 8:5-13)

¹ Yesuŋe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yengât kunyeŋe âlâhât hoŋ bawaŋe mesek sâtŋan kinop. Yâhâ tembe lâu yaŋe ikŋe nanŋahât nâŋgâwaŋgimâp yakât dopŋeâk hoŋ bawaŋe yakât nâŋgâwaŋgiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâŋetâ nâŋgâm tembe lâu yaŋe Yesuŋe ga hoŋ bawaŋe heŋgeŋguâkgât Yura yengât papatolipyenŋe nombotŋe hâŋgânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâŋe ekuwi. “Roma tembe lâu yengât kunyeŋe âlâ nengâlen biwiŋaŋe kepeimu nen orop mansain. Lok yuŋe ikŋe tewetsenŋaŋe lok puluhuyekmu nengât miti emetŋe ya tuhuniŋiwi. Yakât otmâ denŋe nâŋgâm ari tâŋguwuâtŋat nanŋain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋe ekuŋetâ nâŋgâyingimu orowâk ariwi. Ariŋetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipŋe hâŋgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâŋe ekuwi. “O lok pato, bukunenŋe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan gawuatŋat ki nanŋan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoŋ bawaŋe yu âlepŋe otbuapŋat nanŋan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwaŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yengât kunyeŋe sâŋe nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipŋe âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâŋe âlepŋe nâhât tem lâunihim ariwai. Me âi wuân me wuân tuhunet sâŋe âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapŋat nanŋan.” Yawu sâŋe den kalop ya bukulipŋaŋe Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâŋe ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonŋo oap.” Yawu sâŋe ekyongop. ¹⁰ Yawu sâŋe ekyongomu tembe lâu bukulipŋaŋe purik sâŋe yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâŋe yan ariŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyenŋan sâŋetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâŋe bukulipŋaŋe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato betyenŋan sâŋetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâŋe kambut ya ekmâ tepŋe nâŋgâm “Ki ise,” sâŋe ekuop. ¹⁴ Yawu sâŋe ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinŋetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâŋe ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâŋe ekumu mumuŋambâ yahatmâ dendât otmu ekŋetâ sâtŋe bâleŋe olop. Otmu imbi kambut ya nanŋeit yetgât Yesuŋe “lohotŋan manset” sâŋe ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbi yan kinbiŋe ya ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâŋe ikŋe poropete âlâ hâŋgâŋgumu taka hohetnenŋan mansap.” Yâhâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Lok yuŋe tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan katnenekmu mannomgât Anitâŋe hâŋgâŋgumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuŋe lok sihan ya mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbiŋe sâŋ haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi.

Yesuŋe Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

¹⁸ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop yâkâlen ari hoŋ bawalipŋaŋe Yesuŋe lohimbi heŋgemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuŋetâ nâŋgâm hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp den yuwu sâŋ ekyotgom Kutdâhâlen hâŋgânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâŋ âikuromawot. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâŋ ekyotgom hâŋgânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâŋ ekuowot. “Yoaneŋe lohimbi toen mem katyekmapŋe yuwu sâŋ hâŋgânnotgomu takait. “Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu ge tihitnenŋe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuŋe lohimbi kundat otbi ya dondâhâlâk heŋgemyongop. Otmu weke bâlenŋe lohimbi mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeŋe bok sâsâŋe ya senyeŋan walipyongomu senyeŋe suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesuŋe Yoanehât hoŋ bawayâhâtŋe ya yuwu sâŋ ekyotgom. “Yerâmâ ari kulem topŋe topŋe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanŋai. Otmu nombotŋe bâlewî ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe heronŋe otmâ mansai.” Yawu sâŋ Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât biwi nâŋgâm yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmune tepne heronŋe oap.” Yawu sâŋ ekyotgom hâŋgânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hâŋgânyotgomu âwurem arimutâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Yoane lok ki manmaiâŋen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâŋ yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai.

²⁵ Yawu olop ya ekne sâŋ ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâŋ ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiâŋen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâŋ yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâŋ tetem gaop ya nâŋgâne sâŋ ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋaŋe yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap.

²⁷ Yakât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâŋ tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane hâŋgângumune kulet sâhihim mâtâp menŋihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yoane nep waŋmu miop yakât nâŋgâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneŋe kulet sâhihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâŋgâm heŋgengum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me

âlâñe nâhât den pat âlepñe yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâmb ekyongomu lohimbi sesengâlâk, lohimbi inñe, takesi meme lok, yawuñe nângâñetâ bulâñe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneñe Anitâhât den ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkñeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneñe ekyongop yakât hâkân otmâ denñe nângâñetâ tâñât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuñe den âlâ yuwu sâmb ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângâñetâ keterakyiñgiâkgât den girawu yaen hâum sâmbune nângâñetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâñe sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenñe yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmbunñe ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunñe bâleap.” Yawu otnomai yakât topñe teteâkgât yuwu sâmbune nângâñet. Yakât dopñeâk Yoaneñe herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneñe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkân otmâ sâmb ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâmb ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeñe ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunñe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopñeâk yeñe otmâ mansai. Gârâmâ yeñe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkân oai. Yakât yuwu sâmbune nângâñet. Emelâk Yoaneñe to kârikñe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkñe ki neminiop. Yakât yeñe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeñe nâhât yuwu mon nângâmâi. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oranjim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâñe den sâop ya tiñâk lâum manmai ya yeñgât orotmemeyene ekmâ nângâñetâ bonñe otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâñe Yesuhât kâñe piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutñe Simon sâmb, yâkñe Yesu memu emetñan yâhâ bukulpñe orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâñe nângâmâmâ to kukñe suk sukñe âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betñehen kinmâ isemu gilâpñe târân sâmb kâñan giop. Kâñan gemu somotñe kâlep pato yañe mem gowasiñmâ kereñ mewangiop. Yawu otmâ to kukñe ya moselemu kâñan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonñe ekmâ biwiñane yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuñe ki orotñe oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topñe nângâm hengenjum kuwangimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesuñe biwiñahât topñe nângâm yuwu sâmb ekuop. “Simon, den sâmbune nângâ.” Sâmb sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmb sâop. “Den âlâen hâum sâmbune nângâ. Lok âlâñe bukuyâhâtñe tewetsenñe yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenñe yitgimu mem ari yañe senñe âlâlâ puluhuahowot. Otmu yakât kakñan “matñe nihiromawot” sâmb ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenñe ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâmb ekuowot. “Tewetsenñe ki tatnitgiap.

Yakât otmâ girawu otmâ tosa matnje kâpekmutnje pesuk sâwuap?" Yawu sâmu ekumutâ yuwu sâop. "Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepne ariyet." Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetnaje tosayetnje pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtne lok girawu yaje herone pato nângâwangiop, 50 kina wanop yaje me 5 kina wanop yaje?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina wanop yaje herone pato nângâwangiop."

Sâmu sâop. "Âlepne yat." ⁴⁴ Yawu sâmu imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâmu ekuop. Naje emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yunjeâmâ isemu gilâpnaje kâinan gemu pirim somotnaje gowasiñmâ kereñ menihiap. ⁴⁵ Gâne ki parahuneksat. Yamâ imbi yunjeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâne nak toje ki katnihiat. Yamâ imbi yunjeâmâ to kuknje suk suknje, hâmenje yahat yahatnje ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yunjeâmâ nângânihiap. Yakât topnje nângâm hengenjuwatgât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâne bukuñahât tosa umatnje pilâwangimu yakât herone pato nângâwangiwuap. Yâhâ lok âlâneâmâ bukuñahât tosa hewewen pilâwangimu yakât herone kakneâk nângâwangiwuap. Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâne imbi yukât tosa umatnje emelâk pilâwangiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâmu imbi ya yuwu sâmu ekuop. "Tosahe pilâhihian."

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiñe den ya nângâm biwiyenaje yuwu nângâwi. "Lok yukât topnje girawu? Girawu otmâ "Tosahe pilâhihian" yawu yap." Biwiyenaje yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesune imbi ya yuwu sâmu ekuop. "Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihap. Yakât nângâm lohottjan ari." Yawu sâop.

8

Imbi nombotnje Yesu orowâk ariwi ya yengât topyene

¹ Sâp yakât kakñan Yesune hon bawalipnje meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârandâñ yâhâm gewi. Otmu lohimbine Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityene otyingiwuap yakât den pat âlepne Yesune ekyongop. ² Otmu imbi nombotnje orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu. Imbi nombotnje emelâk kundat otbi ya hengenmyongop. Yâhâ nombotnje âlâmâ weke bâlenaje mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutnje Maria, Matala kapiân gâtne, ya weke bâlene nombolân yâhâpne mângâenjetâ watbangiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutnje Yoana sâmu. Yâhâmâ Herotgât hon bawa âlâ, kutnje Kusa sâmu, yâkât imbine. Yâhâ âlâmâ, kutnje Susana sâmu. Otmu imbi nombotnje iri sikumyene orop yâkne Yesu otmu hon bawalipnje tânyongowi. Imbi topyene sâmu aran yu orowâk ariwi.

Hote alikñan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâne kapiyene pilâm Yesuhâlen ari menduhuakñetâ den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. ⁵⁻⁸ "Lok âlâne hote alikne mem hâilonbe sâmu newângen ariop. Ari hote alikne ya nombot nombot mem hâilonmu giop. Nombotneâmâ mem hâilonmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotneâmâ mem hâilonmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotneâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotneâmâ tep tep kum hân âilongo lonjo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikne mem hâilonmu

âlâen âlâen giop yakât topneâmâ yuwu. Nombotne mâtâwân ge talop yamâ lohimbiñe bam gam tâlim lan tuhunetâ nâñe kârâm newi. Yâhâ nombotneâmâ hân toñe biaeñ giop yamâ gihitne kakneâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotneâmâ hewukñan me hele pato biwiñan giop yamâ âilongo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukñane langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotne hân âlepñan giop yañeâmâ tetem pururuk sâm âilongo yahalop. Nâñe den yan yu biwiyeñan katmâ nâñgâm heñgeñgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâm ekyongomu hoñ bawalipñane den ya topñahât nâñgâne sâm âikuwi. Âikuñetâ sâop. ¹⁰ “Anitâne tihitnenne otmâ gamap yakât topne yeñe tipine nanñai. Yâhâ lok nombotne nâhâlen ki torokatmâ mansaiñeâmâ biwiyeñe pâlâmne otmâ mansai. Biwiyeñe pâlâmne otmâ manñetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkne nâhât nâñgâm hâkân otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyeñe alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâñgâñetâ tânât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâñgâm heñgeñguai mâne biwiyeñe Anitâhâlen katmâ denñe lâunñetâ tosayeñe emelâk pilâyñgimbâp.”

Hote mem hâilonmu giop yakât topne

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikñan hâum ekyongoan yakât topne sâmune nâñgâñet. Anitâhât den yamâ hote alikñahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikne mem hâilonmu giop yamâ nenñe Anitâhât den lohimbi ekyongomunne nâñgâmai yakât dop. Hote alikne nombotne mem hâilonmu mâtâwân giop yakât topne yuwu. Yamâ lohimbi nombotñane Anitâhât den nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñane kepeimaihât Satanñe den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotne hân toñe biaeñ giop yakât topne yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomune nâñgâm herone otmâ manmai. Nâñgâñetâ den ya kakneâk gem biwiyeñan gihitne kârikne ki memap. Yawu gârâmâ umatne âlâ kakyenñan yâhâmap yan lohotne otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotne hele biwiñan giop yakât topne yuwu. Lohimbi nombotne den ekyongomune nâñgâñetâ bonñe otmap. Nâñgâñetâ bonñe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenñe, me âlâlâ ekmâ biwi nâñgân nâñgânyeñane yan hikum nâñgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manñetâ manman âlepne ki teteyñgimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâilonmu nombotne hân toñe orowân giop yakât topne yuwu. Lok yawuyañeâmâ den pat âlepne nâñgâm heñgeñgumai. Nâñgâm heñgeñgum tiñâk lâum manmâ yâhâñetâ manman âilongo longo teteyñgimap. Yâk yengât topyeñe yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenne lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenñe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunñan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunne kinmâ sem lanñine pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topne yuwu. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekñan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyeñan katmâ nâñgâm

hengeṅgunomai. Lok âlâ me âlâṅe nâhât den nâṅgâm biwiyenṅan katmâ mannomaiṅe ya nâṅgâṅetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâṅe nâhât den nâṅgâṅetâ nahat otmu bet pilânomaiṅe biwiyenṅe pâlâmṅe manmâ ki nâṅgâṅetâ keterakmâ hengeṅguwuap.” Yawu sâṁ ekyongop.

Yesuhât hepeṅe torehenlipne

(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâṁ ekyongom tatmu lohimbi kinṅitṅe orowâkṅe denṅe nâṅgâne sâṁ mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinṅetâ ikṅe hepeṅe torehenlipṅaṅe taka gotṅan bane sâṁ otṅetâ lohimbiṅe mâtâp manguyiṅṅiṅetâ betyeṅehen kinbi. ²⁰ Betyeṅehen kinṅetâ lok âlâ Yesu gotṅan talopṅe yuwu sâṁ ekuop. “Torehenlipṅaṅe taka betnenṅehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâṁ Yesuṅe yuwu sâṁ ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yaṅeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâṅe oai.”

Yesuṅe sâṁu to siru nâṅ nâṅ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia dengân pato ya hâtikgum nombotṅen arine sâṁ wangaen yâhâwi. Wangaen yâhâm hâtikgum nombotṅen ariwi. ²³ Arim tatṅetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmṅe iop. Aman im tatmu dengân ya tânâṁṅuṅetâ yanâk siru puṅ puṅ sâṁ pilâop. Siru puṅ puṅ sâṁ pilâmu toṅe wanga kâlehen gemu guhulakbe sâṁ olop. ²⁴ Guhulakbe sâṁ olop yan ekṅetâ sâtṅe otmu hoṅ awalipṅaṅe mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, wanga yu dengân kâlehen guhulakbe sâṁ oap. Harannongomap.”

Yawu sâṁ ekuṅetâ yahatmâ siru kuwangiop. Kuwangimu to yaṅe nâṅ nâṅ sâop. Nâṅ nâṅ sâṁu yuwu sâṁ ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâṅe tihityeṅe otbomgât dop ki tap,” yawu mon nanṅai?” Yawu sâṁ ekyongop. Yawu sâṁ ekyongomu yuwu sâṁ alahuwi. “Bâe, lok yukât topṅe girawu? Siru kuwangimu yaṅak to yaṅe nâṅ nâṅ yap.” Yawu sâwi.

Yesuṅe weke bâleṅe watyekmu gaiakmâ bau yengeṅâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâṅ nâṅ sâṁu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutṅe Gerasene sâṁ, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arinṅetâ kapi amboṅe, lok âlâ weke bâleṅaṅe mânggâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topṅe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleṅaṅe mânggâemu hâk katipṅe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikṅe kapi ambolipṅaṅe ari tâk kârikṅe, kutṅe sein sâṁ, yaṅe kâiṅe bâṭṅe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbiriṅ sâṁu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleṅaṅe mânggâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topṅe yawu. Lok yaṅe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotṅan ge kinop. Gotṅan ge kinmu Yesuṅe weke bâleṅe ya watbe sâṁ yuwu sâṁ ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâṁu hu halak tuhum yuwu sâṁ ulitguop. “Yesu, topṅe nanṅan. Gâ Anitâhât nanṅe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanṅan.” Yawu sâṁ ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâṅgâwe.”

Sâṁu sâop. “Nâṅe weke bâleṅe nombotṅe orowâk tatmâ lok yu mem mânggâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenṅe “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gâṅe nâṅgâningirâ sumânâk mannom. Hem topṅan ki hâṅgânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapñan bau sesengâlâkñe tomot tuhum kinñetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâmb Yesu ekuwi. “Gâñe watnenekbuat otmuâmâ, âlepñe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi. ³³ Bau yengâlen ge mânunjakmâ mângâeyekñetâ sururuk sâmb ba hem patoembâ tâworñ sâmb dengânân kionñetâ haranyongop.

³⁴ Dengânân kionñetâ haranyongomu galemyongom manbiñe ekmâ sururuk sâmb kapi ambolipñe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonñetâ yakât topñe nângâne sâmb Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâlenñe lok mângâenñetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânñe keterakbangimu hâk katipñe mânunjahop ya ekbi. Ekñetâ sâtñe otmu lohimbi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonñetâ Yesuñe weke bâlenñe watyekmu gaiakmâ arinñetâ nângân nângânñe keterakbangiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonñetâ nângânñetâ sâtñe otmu Yesuñe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu wangaen yâhâwi. ³⁸ Wangaen yâhâñetâ yan lok weke bâlenñe watbangiop yanñe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanñan.”

³⁹ Sâmbu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmb kapiân yâhâ Yesuñe hengenñuop yakât den pat kapilipñe ekyongop.

Yesuñe Yairo baratñe mumunñambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm wanga mem âwurem ariwi. Âwurem ari wangaembâ genñetâ dengân ginñan lohimbi dondâñe Yesu ekne sâmb taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinñetâ miti emetñahât galemlipyeñe yengât lok kunñe, kutñe Yairo sâmb, yâkñe gotñan ba mepaem yuwu sâmb ekuop. ⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmb oap. Yawu gârâmâ gâñe ari hengenñuhât nanñan.” Yawu sâop.

Yawu sâmb ekumu Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatñetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâñe nângâm ekne sâmb yâkâlen arinñetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topñeâmâ yuwu. Imbilipnennñe emetsenñe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenñe ekmâ yâhâmbu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiñan dokta yengâlen arimu hep ya sanñ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yanñe Yesuhât betñan bam yâkât sângum potonñan in walipgumu yanâk hepñe sanñ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuñe engatñe kakñambâ olelem yekmâ “Âlâñe walipnohoap?” sâmb âiyongop.

Yawu sâmb âiyongomu yan kurihiakñetâ Petoroñe yuwu sâop. “Lohimbi dondâñe mem hawam mewam tuhunenekñetâ pânñ sâmb kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtñeñe mon walipgohoi.”

⁴⁶ Sâmbu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanñan.” ⁴⁷ Yawu sâmbu imbi yanñe kâi bâtñe kârân kârân sâmbu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sângum potonñan walipgumu hepñe sanñ sâop yakât topñe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmbu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâñe nângâhihimu hepge sanñ yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâmb ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihanŋe kepeim engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotŋan ba kinmâ lohimbi nombotŋe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinŋetâ Petoro, Yakowo, otmu imiŋe Yoane, Yairo, imbiŋeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâm tatbi. Yawu ot tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât otmâ ki isenŋet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋangiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâŋgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuŋe imbi sihan ya bâtŋan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipiŋe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâm u yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuŋe sâm u sot um waŋetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâŋe mâmâŋaŋe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yinŋiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yinŋim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtŋât otmâ ari weke bâleŋaŋe lohimbi mângâeyekŋetâ mansai ya watyinŋinŋetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya henŋemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ tihityeŋe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya henŋemyongonomaihât mâmâŋe otyinŋiop. ³ Mâmâŋe otyinŋim yuwu sâm ekyongom hânŋânyongop. “Âi topŋe katne sâm sot me senŋe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natic ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenŋe hâkyenŋan ki tatbuap. Me pet me hâk katipŋe ya hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinanŋum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbangim biwiyenŋe Anitâhâlen katŋet sâm nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋiwuap. Yakât otmâ kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyinŋim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hânŋânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepŋe ekyongowi. Den pat âlepŋe ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem henŋemyongowi.

Herotŋe Yesuhât den pat nâŋgâop.

(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yenŋât lok kutdâ âlâ manop, kutŋe Herot Antipa sâm, yâkŋeâmâ Yesuŋe olop miop yakât den pat nâŋgâop. Lohimbi nombotŋaŋe yuwu sâŋetâ nâŋgâop. “Herotŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yoane kunŋetâ muop yamâ mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâŋetâ nâŋgâop. “Poropete lok âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâm ge mansap,”

yawu sâwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâŋetâ nâŋgâop. “Anitâhât poropetelipŋe emelâk muwi yâk yengâlen gâtŋe âlâ yaŋe mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sâŋetâ Herotŋe nâŋgâm enŋat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane enŋatŋe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yaŋe yu ya otmâ mansap yakât den pat sâŋetâ nanŋan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nâŋgâm manop.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesuŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepŋe ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuŋetâ meyekmu yenjiâk tatmâ nâŋgâne sâm Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbî kinŋitŋe orowâkŋe nâŋgâm betyeŋehen watyekmâ ariwi. Ariŋetâ yan Yesuŋe tepŋe nâŋgâyinŋim Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinetâ tihityenŋe otbuap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu bukulipyeŋe mesek topŋe topŋe otbi ya meyekmâ takanetâ mem hengemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topŋambâek kâsikum yingimu emetsâpŋe otmu yan hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlânŋmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyeŋe houŋ sâmapgât gâŋe hâŋgânyongorâ ariŋet. Hâŋgânyongorâ ari yenahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sâŋetâ sâop. “Âlepŋe yeŋe sot kâsikum yinginet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen baŋga kândâkdâ mome otmu inŋan yâhâp yawuâk tap. Lohimbî dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenŋe katgekmâ ari sot puluhuyinŋim lâum takanomgât nanŋat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbî taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe lohimbî yu ekyongonŋetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ ariŋet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbî ekyongonŋetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesuŋe sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem baŋga ya motokmâ tipi tapi tuhum hoŋ bawalipŋe yingimu lohimbî ya kerehâk yinginetâ newi. Yâhâ inŋan gurâ yawuâk yinginetâ nenŋetâ dopyenŋan olop. ¹⁷ Nenŋetâ dopyenŋan otmu sot nombotŋe talop ya hoŋ bawalipŋe hâwurum mânunŋetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe hoŋ bawalipŋe katyekmu tatŋetâ ikŋiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoŋ bawalipŋe yâkâlen ariŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbîŋe nâhât girawu nâŋgâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoaneŋe lohimbî toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋeâmâ, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotŋeâmâ, “Anitâhât poropetelipŋe emelâk muwi ya yengâlen gâtŋe âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nâŋgâmai?” Sâmu Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hâŋgâŋgohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu sâop.

21 Yâhâ yakât topnje sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyingiop.

Yesu kunjetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

22 Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâne mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyenje otmu Isirae nengât papatolipnenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekne biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumunambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânôm.

23 Otmu Yesu lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyenje nâhâlen katmaiye nâhâlen torokatne sâm yan yenjahât ki nângânetâ yahatbuap. Me senje âlâlâ tatyngiap ya biatningimap sâm yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârandâj nângâm tem lâunihim mannomai. 24 Yawu gârâmâ benje lok âlâ me âlâne manmanyenje alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenjanje kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongojetâ munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. 25 Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topnje topnje yan biwi nângân nângânyenje hikum manmâ munomai yanje girawu otnomai. Yenjahâk mumunambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihi-nomai yamâ matne yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awojnane yâhâpne hângânnohomu âjelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matne umatne menomai. 26 Hâmbâi sâp patoen Himbim Awojnane yâhâpne hângânnohomu âjelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenjahât matne âlâku iknjâk iknjâk kâpekma yingiwom. 27 Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Yen ki mum metenjetâek Anitâne tihityenje otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityenje otbisâm.” Yawu sâop.

Yesu Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

28 Den yawu ekyongop yakât kakjan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesu Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu iminje Yoane, meyekmu hoj bawalipne nombotne âlâmâ katyeknetâ tatjetâ yenjâk pumne âlâen yâhâwi. 29 Yâhâ kinjetâ Yesu Anitâ ulitgum kun kundenje âlâ otmu sângumjanje lanjinje pilâm kaok bolaj bolaj olop. 30 Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâne meyelehop yanje in yawu tetem kinmutâ 31 himbimâmbâ lanjinjanje siliñ siliñ sâm hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesu Yerusalem kapiân ari Anitâne yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyenjanje kunjetâ mumbuap yakât ekyotgop.

32 Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoj bawalipjanje aman pâlâmne iwi. Yâhâ Mose yet Eleane Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yeknetâ Petorohât hanje tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunje

âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâmu otmutâ Petoroŋe kulem yakât topŋe ki nâŋgâmâk Yesu yawu sâmu ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya mem kâtâpŋumu kingityenjahât otbi. ³⁵ Kingityenjahât otŋetâ elem yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe âi sâmu wanŋmâ hâŋgâŋumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyeŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâmu tiŋ pilâmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoŋ bawalipŋaŋe kulem ya ekbi yakât ki sâmu tetem bukulipyenŋe ekyongowi.

Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâlenŋe watne sâmu pâpŋuwi.

(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

³⁷ Emet haŋ sâmu pumŋehembâ geŋetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyekŋetâ hohetyenambâ lok âlâŋe halahum yuwu sâmu Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topŋe yuwu. Weke bâlenŋe pârâk sânsânâk mângâemu senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâmu hânân ge imu nekamŋe kâtŋi sâmu launŋe barak barak otmu halahumap. Weke bâlenŋe yaŋe haonŋmâ ârândânŋ yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoŋ bawalipŋaŋe watŋet sâmu dâim taka ekyongomune pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuŋe olelem hoŋ bawalipŋe yekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâtŋe ki tânnongowuap yawu nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyeŋaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâŋe pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâmu ekyongom âwânŋe ekumu nanŋe ya dâim Yesuhâlen baop.

⁴² Dâim bamu weke bâlenŋe mângâemu senŋe gâwânŋ gâwânŋ sâmu hânân ge kârânŋ kârânŋ sâmu launŋe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuŋe weke bâlenŋe ya watmu gaiakmâ arimu âlepŋe otmâ âwânjahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuŋe kulem miop yan Anitâhât wâtŋe tetemu ekŋetâ ewe membe olop.

Yesu kuŋetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekŋetâ ewe membe olop sâp yan hoŋ bawalipŋe yuwu sâmu ekyongop.

⁴⁴ “Den yuwu sâmu ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai. Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipnaŋe sâp ki kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâmu ekyongowâke yamâ Anitâŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe mem kopa tuhuyekmu nâŋgâŋetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâmu otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe osetyenŋan gâtŋe âlâ me âlâŋe kunyeŋe pato otbuap yakât sâmu pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahaŋŋetâ Yesuŋe biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm yan naom tipŋe âlâ lâum gotyeŋan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâ me âlâŋe tem lâunihim naom tipŋe yuwuya buku otbaŋginomai. Lohimbi yaŋe naom tipŋe otbaŋgiain sâmu yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâmu

Anitâne hângânnohomu ge mansan yâk buku otbânginomai. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne yengâhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yengât Anitâne nângâyîngimu yahatmap.” Yawu sâop.

*Lohimbiŋe nengât ki nângânetâ gemap yaŋe buku otnîngimai.
(Mareko 9:38-40)*

⁴⁹ Yawu sâŋ ekyongomu Yoaneŋe yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenŋe ekmâ nângâm bâlewangim kuwangiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbi nombotŋane yengât ki nângânetâ gemap yaŋe yengât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyînginomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipŋane Yesu ekmâ ki buku otbângiwi.

⁵¹ Yesuŋe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmŋambâ Yerusalem kapiân ariwe sâŋ biwiŋane nângâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomaihât hoŋ bawalipŋe nombotŋane kulet sâŋ ari emet âlâ mem hengenŋuŋet sâŋ hângânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipŋe ya ekyongoŋetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nângâmâmâ emetyeŋe alitbi. ⁵⁴ Emetyeŋe alitŋetâ hoŋ bawayâhâtne yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nângâmûtâ bâlemu yetŋe engatyetŋeâk otmâ Yesu yuwu sâŋ âikuowot. “Lok pato, nângânitgirâ sâmutŋe himbimâmâbâ kâlâp punduŋ sâŋ ge seyeŋhâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

*Lok yuwuyaŋe Yesuhât tem lâuwangim mannomai.
(Mataio 8:19-22)*

⁵⁷ Mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâne mem teteyekmâ Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpŋuatgât yuwu sâmune nângârâ keterahâk. Songôâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâŋ ekuop.

⁵⁹ Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâŋ ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nângânihirâ ari awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmŋe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiŋe hanguŋet. Gâŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âleŋŋe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâne Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât nanŋan. Yawu gârâmâ nângânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseangim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâne nâhâlen torokatne sâŋ hep torehenlipyeŋe katyekŋetâ kinŋetâ wanŋaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nângâyîngim purik sâŋ âwurem ari yekne sâŋ otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâŋ yîngiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonjet sâm Yesuŋe lok 72 hângânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânenŋane lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwanŋim mâtâp mewanŋinomaihât âi sâm yingim hângânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hângânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ Anitâŋe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoŋ bawalipŋane topyene nanŋanŋinetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlamŋe kinmai. Yâhâ sosoneâmâ sâtŋe bâlene tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosone yingim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hângânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai.

⁴ Hângânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipŋe katnomai yakât houŋe âlâ ki menomai. Me tewetsenŋe hâkyenŋan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâŋ tâŋâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipŋe âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yan yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm herone kakŋan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongonjetâ herone otyinginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepŋe kâsikum yinginetâ nânŋâm yanâmâ bulâŋe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipŋane buku otyinginomai yakât nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yinginetâ tuhumai yakât hâmeŋe meŋetâ ârândâŋ otmap. Yakât otmâ kapi ambolipŋane yen buku otyingim sot um yinginomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋane denyene nânŋâŋetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinginomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nânŋâŋetâ bulâŋe otmu buku otyinginomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem hengemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenŋane kepeinetâ tihityeŋe otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nânŋâŋetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yingiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbi senyenŋan kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap. Yamâ yeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbangiai. Yakât otmâ kâinenŋan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunŋe gemu betyingim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nânŋânomai.

¹² Kapi ambolipŋane orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai ya yengât yuwu sâmune nânŋâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋane orotmemeyene bâlene otminiwi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâlene torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeŋeâmâ Sotom ambolipŋane matŋe menomai ya wangim matŋe umatŋe pato hâliline menomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuŋe sârekyongop.
(Mataio 11:20-24)*

¹³ Lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manbi. Yakât otmâ Yesunŋe sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Mainŋ, Korasin otmu Besaita kapi ambolipnŋe yengât sâwe. Yengâlen kulem topnŋe topnŋe mem gamune eknetâ tâŋât otmap. Yamâ emelâk embâŋân Tiro Siron kapi ambolipnŋe kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâlenŋe otmâ gawi ya betbaŋgim Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yenŋe orotmeme bâlenŋe otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnŋe matnŋe umatnŋe menomai ya wangim yenŋe umatnŋe amokŋan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanauŋ kapi ambolipnŋe yengât sâwe. Yen gurâ yenhâhlâk nâŋgânetâ yahatmu hâkyenŋe mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâŋe himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nâŋgânet. Yenŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâŋe yakât matnŋe umatnŋe pato hâlilinenŋe yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâm hoŋ bawalipnŋe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâŋe sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbiŋe denyenŋe nâŋgânomai yan yengât den naŋgain sâm nâhât den nâŋgânomai. Yâhâ lohimbiŋe denyenŋe nâŋgânetâ nahat otbuap yan yengât den nâŋgâmunŋe nahat oap sâm nâhât den nâŋgânetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiŋe nâhât den nâŋgânetâ nahat otbuap yamâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan yâkât den nâŋgânetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hâŋgânyongomu ariwi yaŋe âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâm yingim hâŋgânyongomu ariwi yaŋe âwurem taka otbi mewi yakât heronŋe nâŋgâwarŋim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâlenŋe watyekmunŋe gaiakmâ ariwi yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

¹⁸ Sânetâ sâop. “Yenŋe ari weke bâlenŋe watyekbi yan hâkne katmâ nâŋgâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopneâk Satanŋe himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgânet. Soron hambenŋe me sâtŋe metnŋe kakŋan tâliŋetâ yan hilipyongomap sâm mâmâŋe otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâlenŋe me yu ya lohimbi mângâeyekmai ya sâyinginŋetâ yengât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâlenŋe yengât tem lâuyinginomai yakât nâŋgâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâŋe himbimân tatmâ kutyenŋe nâŋgâm manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nâŋgâm heronŋe pato otbaŋginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesunŋe tep hero nâŋgâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heaknŋe biwiŋan gemu biwi hero pato nâŋgâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon ambonŋe, gâhât tep âlep pato nâŋgâhihian. Otmu lok nombotnŋe gâhât topge nâŋgâne sâm nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâŋe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneâk yâknŋe lâum manmâ gai mâne ârândân otbâp. Yakât topnŋe nâŋgâmaiâhât gâŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe ki

mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotnje, kutyeje bia, belângen manmai yañeâmâ topne nângâñetgât gâñe nângân nângânyeje mem hewewen tuhuyingimat. Gâñe nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâñe ekuop.

²² Âwâñe yawu sâm ekum tin pilâm benje lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim amboñe tatmap yâhâmâ awoñne. Yâkñe mâmâñe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâñe awoñnahât topñe nângâwanjim heñgenñuan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe awoñnahât topñe nângâñet sâm ekyongowom yañe nângâwanjim heñgenñunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâm ekyongom katyekmu arinjetâ hoñ bawalipñe kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embâñân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotñe yâkât tem lâum manbi yañe kulem nâñe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopñeâk yâkñe himbingât den pat nâñe ekyongom mansan yu nângâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmune nângâñet. Yeñeâmâ sâp yiwerenje yu nâ orowâk manmâ gam kulem topñe topñe memune ekmâ nâhât den nângâm heronje kakñan mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâñe kasane ekmâ buku otbangiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopñe Yesuhâlen ariop. Ari Yesuñe den sâm hilipgumu pâi emetñan katñetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâmû sâop. “Mosenje girem den kulemguop ya sârâ nângâwe.”

²⁷ Sâmû sâop. “Anitâñe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipñe yen ekyongomune nângâñet. Nengât Kutdânenñe yamâ Anitâ ikñe konok tatmap. Nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñane kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwanjim mannom. Otmu mâtâp sâm ningiop ya tâñ tâñâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nanganjimunnje yahatmap yakât dopñeâk buku nombotñe yengât nângâmunnje yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmû sâop. “Âlepñe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuot otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmû lok yañe irelâkmâ yuwu sâm ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmû Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipñane mem tetem kum panñetâ ge iop. Ge imu senñe âlâlâñe ya kombo mewanjim pilâm ariwi. Pilâm arinjetâmâ mumbe sâm olop.

³¹ Mumbe sâm otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtñe âlâñe mâtâp yawuâk ari ekmâ launje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukñahât hoñ bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtñane mâtâp yawuâk ari mem tetem gotñan bam ekmâ biwi pâlâmñe otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbiñe Samaria lohimbi ya yengât nângâñetâ gemu betyingimai. Yawu otyingimaiâkâ yamâ Samaria gâtñe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepnje nângâm gotjan bam hepne piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhawangio. Otmu lok ya lâum ikne dongi kakjan katmâ mem kapiân ari lombaje emet iminiwi yan katmu tatmu omoj konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet hanj sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboje tewetsenne wanmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitnje otmâ mandâ tewetsenne gihian yu ekdâ ki ârândâj otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtne girawu yanje buku otbanguop nanjat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtne lok yanje tepnje nângawangim tihitnje olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesuje honj bawalipne meyekmu lohimbi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutne Mata sâm, garinjeit manowot. Yâkne Yesu otmu honj bawalipne dâieyemu emetyetjan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatjetâ garinje, kutne Maria sâm, yâkne Kutdâhât gotjan ba tatmu den kâsikum wanop. ⁴⁰ Yâhâ Matane ikniâk sot uyingimu garinje ki tânguop. Yakât nângâm bâlewangim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nângâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanjan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tânjât yakât nângârâ yahatsap. ⁴² Garihanjeâmâ nâhât den nângâwe sâm otmu yakât nângâmune âlepne oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topne yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuje Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tinj pilâmu honj bawane âlâne gotjan ba yuwu sâm ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât honj bawalipnane wuân me wuângât sâm Anitâ ulitgunomai yakât topne ekyongop yawuâk eknongorâ nângâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. “Himbim awonnenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepae-hekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ anelolipganje haorjâ ârândâj honj bahihimai yawuâk nenje gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâne hilâm ârândâj tihitnenne otmâ dopnenjanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbi nombotnane mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyingim tosayene pilâyingimain yakât dopneâk gâne umam sâningim tosanenne pilâningiwuat. Otmu Satanje kendâningimu otmunje bâlemap sâm ulitgo-hoingât mâtâp meningi.” Yeje yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoj derep kâmbukjan yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukuyenjahât emet hawijan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekuomai. “O bukune, sâmune nângâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um wanjune niâk.” ⁷ Yawu sâmu emetjanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoj derep kâmbukjan mândeneneksat? Emet gahatne emelâk manjuain. Gârâmâ yahatmâ ki

mem gihiwom.” Yawu sâm ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukunaje emelanâk tatmâ sot ki wanjuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk wanjuap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. “Yeje wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunetâ âlepne nângâyingiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeje buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sânetâ nângâyingimu yanâmâ emet kâlehen yâhânoma. Yakât dopneâk Anitâ ulitgunetâ nângâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyingiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne iknjak mâmâne otyingimu biwiyen sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâmune nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâhât nanñaje po wangimu âwâne ulitgumu yan âwânaje ki nenenje ya wanjuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotne Anitâhât topne ki nângâm henjengumaine nan baralipyeñe yawu otyingimai. Anitâ awonñenne himbimân tatmapne nen ikñiâk ikñiâk topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otyingiañgât Anitâ ulitgunomai yan yeñe nan baralipyeñe otyingimai ya wangim tân tânâk yingiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesuje Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâlene watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleneñe lok âlâ mângâemu laune manguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuje weke bâlene ya watmu gaiakmâ arimu laune hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbî yan kinbiñe ekñetâ sâtne olop.

¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotñaje ekmâ Yesu nângâm bâlewanjim yuwu sâwi. “Yâkât topneâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleneñe mâmâne otbanjiap. Yakât otmâ ya yengât patoyenje, kutne Besewulu sâm, kutne âlâmâ Satan yâkât wâtñan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuje otmâ hilipgumu mem pâi emetñan katñetâ talâkgât nombotñajeâmâ topyenje kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâne nângâhihimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nângânom.”

¹⁷ Yawu sânetâ Yesuje biwiyenahât topne ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok komot konohâk mansaenje yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaine yenahâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyenjeâk kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewulune mâmâne otnihimu weke bâlene watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmâi. Yawu gârâmâ Satangât komotyenahâk ahom hionaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutne biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâlene watyekmâ yan amboyenje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeje imbiâk nâhâitne Satangât wâtñan kinmâ weke bâlene watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâne yuwu sâm purik pilâmune nângânet. Yeje âlâhât wâtñan kinmâ weke bâlene watyeksa? Yeje “Anitâhât wâtñan kinsain” yawu sâmâi. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeje nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanñan. Yawu gârâmâ Anitâne tihityenje otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok âlâne hâmbâne mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senne âlâlâne galemgumu âilonjo tatbanjimap.

22 Yawu gârâmâ kasaŋe lok sâtŋe kârikŋaŋe taka kum itit kiom bâleŋe tuhuwaŋgiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senŋe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewaŋgim ariwuap. Yakât dopŋeâk nâŋe weke bâleŋe amboyenŋe, Satan, mem ge katbom.

23 Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok buku ki otnihimaiŋeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe ki tânnohomaiŋeâmâ mâtâp maŋgunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mângâeyekmai.

(Mataio 12:43-45)

24 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâŋe yeŋgât topyeŋe yu sâm pitiŋgum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenŋahâk kuwihakmâ manman âlonoŋo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sondanâŋen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” 25 Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipinŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mângâenom.” Yawu sâop.

26 Yawu sâm ari weke bâleŋe bât nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aŋoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mângâeŋetâ umatŋe dondâ tetewaŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

27 Yesuŋe den yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ lohimbi hohetyeŋan imbi âlâ kinop yaŋe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoat ya nâŋgâmunne ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaŋe ekmâ gâhât tepŋe heronŋe nâŋgâhihim mepaehekmâ mansap yawu naŋgan.”

28 Sâmu sâop. “Âlepŋe yat yamâ Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lâum manmai yaŋeâmâ heronŋe kakŋan mannomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionŋe ekuwi.

(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)

29 Yesuŋe kulem âlâ tuhumu eknehât nâŋgâm lohimbi kingitŋe orowâkŋe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe yuwu otŋetâ ekmune bâlemap. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nâŋgâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmunne nâŋgâŋet. 30-32 Aŋoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Aŋoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe, ya nâŋgân nâŋgânŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepŋehen manopŋe nâŋgâop. Nâŋgâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmunne nâŋgâŋet. Solomongât nâŋgân nâŋgân pato tatbaŋgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâlepŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yingim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât

den kum mansai yengât topyeŋe sâm tetemu anjolaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yingiwuap.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.

(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

³³ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunŋuŋan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe âlepŋe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeŋe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kionŋnomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwiyenŋan Anitâhât laŋinŋaŋe pilâmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeŋe sem laŋinŋe pilâmu emet biwiŋe haŋ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâm tiŋ pilâmu Parisaio âlâŋe Yesu dâim emetŋan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ angoân Yesuŋe bâŋe ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekŋetâ sâtŋe otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbi âlâŋe aman mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeŋaŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me orotmemeyeŋe kingoŋ ya biwiyenŋaŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yengât topyeŋe yawu tap yamâ ki enâkmâ nanŋangimai. Anitâŋe lohimbi kândikyotgop yan hâkyetŋe biwiyetŋe yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ angoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerenŋe umatŋe teteyingim gap yu wangim umatŋe pato teteyingiwuap.

⁴² Parisaio yeŋeâmâ nâŋgâm tâpikgumai. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyeŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwangimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemguiwi yamâ longâemai. Longâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotŋe yengât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yingiwuap.

⁴³ Yeŋe miti emetŋan yâhâ lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muŋetâ hanyongowi ya yengât sum kakŋambâ ki nâŋgâmâk bam gamai.” Yawu sâm ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâm ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ho-hetyenŋan gâtŋe lok âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Bawapi, gâŋe Parisaio lok den sâyingiat yaŋe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Nenñe yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipñe topñe topñe sâam ningimai. Yamâ yeñeâmâ denyenñe ya ki lâum watmai. Den sâam ninginjetâ umatñe kakñan manmain. Yawu manmunñe biwinenñe mem huruñ pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitânñe matñe umatñe yingimu menomai.

⁴⁷ Yeñeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunñe barbar sâam sekñe âlepñe otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yengât tâmbâlipyenñe poropete lok ya yongonjetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâamune nângânñet. Tâmbâlipyenñe poropete yongonjetâ muwi ya yengât sumân yeñe awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângânñetâ ârândân oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutñe “Anitâhât nângân nângânñe” sâam, yan den âlâ yuwu kulemgui tap. “Hoñ bawalipñe nombotñe âi sâam yingimune yengâlen taka Anitâhât topñe kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeñe nâhât den pat bialâkgât nombotñe mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ yongonjetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâawe. Emelâk Anitânñe ikñe poropete hângânyongomu denñe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenñe nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopñe ya yeñe menomai. Yakât topñe nângânñetâ keterahâkgât yuwu sâawe. ⁵¹ Embânân topñe katmâ tâmbâyeyñe lok âlâ, kutñe Awe sâam, ya atanñe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutñe Sekaraia, yamâ opon kâmbukñan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuñetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonjetâ muwi yakât huhopñe ya yeñe menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yeñeâmâ Anitâhât den kurihinjetâ tap. Yeñeâmâ Anitâhât hâkân otmâ yâkât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotñe yâkât den nângâm tem lâuwangine sâam otmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe teteyingiwuap.” Yawu sâam ekyongop.

⁵³ Yawu sâam ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kakñan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe Yesuhât nângâm bâlewangim sâam ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâam hilipgumu nângâm den âiân katne sâam yu yakât âi pâi tuhumm gawi.

12

*Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Mataio 10:26-27)*

¹ Otmu lohimbi kinñitñe orowâkñe Yesuhât den nângâne sâam taka pâñ sâwi. Taka pâñ sâam Yesu hoñ bawalipñe mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe yuwu sâam ekyongop. “Parisaio yâk yengât matuk keluñe mem bâleyekmapgât galem orangim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenñe yâhâp otmâ topyeyñe kurihiakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâamune nângânñet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânñet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotñe nennjiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yeñe lohimbi ekyongonjetâ nângânñomai.

Anitâne wawaeneneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kingityenahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeje yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârandân yâkne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonaje emet inânjan nângâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbanginom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâne himbim awonjahât anelolipne yengât senyenjan kinmâ topyene sâm tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâne himbim awonjahât anelolipne yengât senyenjan kinmâ “Nâ ki nângâyingian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yane matne umatne menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâm nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ tângât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lohimbi kendâyinginginomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyngiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitâne pilâyngiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyane tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâmune nângânet. Yeje galem tinâk orangim mannomai. Kasalipyenane nâhât den pat âlepne nângânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâm ekyongomunne nângânetâ keterakingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyngiwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awonnenne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepne sâm kusânâm ekyongonomai.

Senje âlâlâ yakât nângâmunne yahatbuap.

¹³ Lohimbi kinbi ya yengât hohetyenambâ lok âlâne Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, sâmune nângâ. Awonnetjahât bâtne bâine ya atanane iknjâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâne ekurâ nombotne hionmâ nihiâkgât nanggan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâñe yet galemyotgom manbehât lok kunnennañe ki sâam nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâñet. Senñe âlâlâ me iri sikum ya Anitâñe biwinennjahât ki sâam katningiop. Yamâ hâknennjahât sâam kalop. Yawuhât bukulipnenñe iri sikumyene orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinjom.”

¹⁶ Yawu sâam den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetñe pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwinañe yuwu nângâop. “Siwit kehetñe pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipñe siwit kehetñe katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetñe katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronñe maronñe nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâñe yuwu sâam ekuop. “Gâ kopa. Omonñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâñe membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topñe yuwu tap. Lohimbiñe iri sikumyenhât tepyene umatñe otmâ mansai ya yengât Anitâñe nângâmu bâlemap. Yakât otmâ munetâ pesuk sâamap.” Yawu sâop.

*Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

²²⁻²³ Yawu sâam lohimbi ekyongom benñe hon bawalipñe yuwu sâam ekyongop. Senñe âlâlâ me iri sikumyene yakât ki nângâñetâ yahatbuap. Manmanyenjahât bulâñe yamâ umut biwiyenñe. Yâhâ yengât manman yamâ Anitâñe emelâk senñe âlâlâ lâtakuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenñe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâam biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâamune nângâñet. Kembâ ekmmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmâi. Yamâ himbim ambonañe haonmâ ârândân sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâñe haonmâ ârândân tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yenjahât girawu mannom sâam yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. Yenñe wâtyenñan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpgunomai.

Yakât topñe yuwu sâamune nângâñet. ²⁷ Hahop ekmmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunñe âilongo longo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutñe Solomon sâam, yâkñe hâk katipñe kulem melem mânunjakmâ manop. Yanñe hahop suriñe sekñe âlepñe tetemap yakât dopñe ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop suriñe ekmunñe âilongo otmap. Yawu gârâmâ ikñahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririñ sâam kinmap. Anitâñe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenñeâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenñe yuwu ki nângânomai. “Anitâñe pâlâmñe otmâ ki tihitnenñe otmap.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâamune nângâñet. Bulâñanâk Anitâñe haonmâ ârândân tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotñe Anitâhât topñe ki nângâmâñe sângum me iri sikum me senñe âlâlâ yakât nângâñetâ yahatmap. Yawu otñetâ ki ârândân

otmap. Yakât otmâ otmaiân yeñe ki torokatnomai. ³¹ Yeñeâmâ lo-himbî nombotñañe Anitâhâlen biwiyeñañe kepeñjet sâm yâkât den ekyongonjetâ nângânomai. Yawu otmâ manñetâ himbim awoñnenñe topyeñe nângâmapñe dopyeñan yingimu ki umburuk mannomai.

Bukulipnenñe tânyongonom.

(Mataio 6:19-21)

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyeñañe kepeim ki gorâyingingimu mannomai. Awoñnenñe Anitâñe heronje nângâyingingim tihityeñe otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikñan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senñe âlâlâ tatyingingiap yamâ mem buku nombotñe ki tatyingingiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otñetâmâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyingingiop yakât bulâñe yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talañe ki kumbuap, me selonje ki hârewuap, me ki bum-bumguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñañe kepeim manñetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe âwurem gewuap sâp ya ki nanñain.

³⁵⁻³⁶ Yesuñe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Hon bawalipñe yengât lok kutdâyeñañe kapi kâlepñehembâ âwurem taka emet hawinjan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatñe mewanñinomai. Yakât otmâ lambeyeñe saum katñetâ sem tatmu mambotbanginomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbangim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heronje nângâyingingiwuap. Heronje nângâyingingim itâñe kâpekma katmu tatmu sot um yingiwuap. ³⁸ Yâhâ omon derepñan kapi ambolipñe kerekñe aman pâlâmñe inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hon bawalipñe sen golâ otmâ mambotbangim tatñetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyingingiwuap. Buku otyingingimu yâkñe heronje nângâwanñinomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenñe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyinginginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sâñ sâñak takamaihât kapi ambolipñe sen galem manmâ emet kapiyeñe galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopñeâk Anitâñe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeñe ki nanñai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronje nângânomai.” Yawu sâm ekyongop.

Hon bawa âlepñe bâleñe yâk yetgât topyetñe

(Mataio 24:45-51)

⁴¹ Yesuñe yawu sâm ekyongomu Petoronje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesuñe purik pilâwangim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâñe kapiñe pilâm kapi kâlepñehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hon bawañe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâñe nep lok nombotñe galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yanje âi ya biwiñañe mem galemyongomu âilongo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patonñe âwurem taka heronje otbangiwuap. ⁴⁴ Yawu otbangim galem pato katmu ikñe senñe âlâlâñe yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmune nângâñet. Hon bawa yanje biwiñañe

yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâne âi yu membom?” Yawu sâp biwiñane pâlâmne otmu ki galempongom hengeñguwuap. Yawu manmâ to kârikne nem biwi hâlim otmu umatne topne topne teteyingiwuap. Yawu otmâ lok bâlene yengâlen torokatmâ ki orotne otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiñane pâlâmne otmu manbuap yan patonane pârâk sâp sâpâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotne nâhât den nângâm hengeñgunomai yanâmâ yakât nângânetâ gemu betbañginomai. Yawu otnomai yakât matne Anitane matne amokñan yingimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ nâhât den nângâm pâpgumai yane otjetâ bâlemap yâhâmâ Anitane matne kakneâk yingimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ âi sâp yingimune ya tuhum hengeñgunomai ya yengât nângâmune ârândân otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâp yingimune ya biwiyenane tinâk lâum tuhunomai ya yengât gurâ yawuâk nângâmune ârândân otbuap.” Yawu sâp ekuop.

Yesuñe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.

(Mataio 10:34-36)

⁴⁹ Yesuñe den âlâ yuwu sâp ekyongop. “Anitane lohimbi yengât biwiyenahât topne nângâm kâsipyongom matne âlâku ikñiâk ikñiâk yingimu menomai yakât hângânnohomu gewan. Yâhâ matne yingimu menjetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatne âlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya tetenihim pesuk sâekgât nanjan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmune nângânet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâne hânân gewan yakât yen hionaknomai. Hionakmâ yuwu oranjinomai. ⁵² Lohimbi nanne baratne mome manmaine hionakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oranjin hionaknomai. Otmu iranñe iranñe ya gurâ yawuâk kuk oranjin hionaknomai.” Yawu sâp ekyongop.

Yesuñe kulem âlâlâ tuhuop yakât topne hâum pâpguwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuñe hon bawalipne yawu sâp ekyongomâmâ benne lohimbi kinbi ya yuwu sâp ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâp oap”. Sânetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâp otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâp oap.” Sânetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkne. Yene elem kulewonbon yakât topne ekmâ nângâm hengeñguai. Yâhâ nâne kulem âlâlâ memune eksai yakât topneâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm hengeñguai?

⁵⁷ Wongât engatyeneâk otmâ orotmeme âlepne me bâlene ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkne yakâ.”

Den sâp tetem kaok nanjanjinom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyeñe âlâ me âlâne kuk otyingim den âiân katyekne sâp dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâp tetem kaok nanjanjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâp tetenetâ yâkne mem pâi emetñan katyekbuap. Pâi emetñan katyekmu tatmâ yene ombeyeneâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapne pâi emetñan

tatnomai sâmb sâp katyîngiwuap ya pesuk sâmbu yanâmâ genomai.” Yawu sâmb ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenñaje kepeim mannom.

¹ Yawu sâmb ekyongop sâp yanâk lok nombotñaje Yesuhâlen ari den pat yuwu sâmb ekuwi. “Galilaia ambolipñaje noniñ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutñe Pilato sâmb, yâkñe tembe lâulipñe hângânyongomu Galilaia ambolipñe yongonjetâ hepyeñe gemu noniñ bulimakao hepnje orop oset guset olop.” ² Yawu sâmb ekuñetâ yuwu sâmb ekyongop. “Pilatonje tembe lâulipñe hângânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmb. “Muwi yengât tosa bâlenje yañeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokñan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeñe orotmemeyenje bâlenje ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matñe yîngimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmbune nângâñet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipñe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topñan kinñetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yengât yuwu ki sâmb. “Tosayenje bâlenje yañeâmâ Yerusalem kapi ambolipñe nombotñe yengât tosayenje wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihiyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmbune nângâñet. Yeñe orotmemeyenje bâlenje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenñaje kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâmb tiñ pilâm den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâñe koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâñe kinbuapgât sâpñe tetemu taka ambonañe bulâñe hâuwe sâmb ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemñe yuwu sâmb ekuop. “Bulâñe hâuwe sâmb ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmbu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topñe lawitmâ pitimunñe yanâmâ bulâñe kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpñan Yesuñe imbi âlâ hengenñuop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñe opon kâmbukñan yâhâm den kâsikum yîngiop. ¹¹ Den kâsikum yîngiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâlenñe mângâemu kun kândâtñe konok otmâ pareñe manmâ gamu yambunje kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuñe imbi ya ekmâ kunñan mem yuwu sâmb ekuop. “Imbi, yiwerenñeâk âlepñe otbuat.”

¹³ Yawu sâmb kunñan mem kuwihakmâ tâñ tâñâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuñe tatmâ nângâ nângâ sâpñan imbi ya hengenñuop gârâmâ miti emetñahât galemñaje galemñaje nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâmb ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpñe yamâ hilâm nombolân konok tap yan takañetâ hengenñuopgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan imbi hengenñuop yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotñe.”

¹⁵ Yawu sâmbu Yesuñe purik pilâwanñim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkñe. Tatmâ nângâ nângâ sâpñe ârândân yeñe dongi bulimakaoñe pekeâmbâ holanyekmâ dâim ari to yînginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ dongi me bulimakao umutyenje bia yakât nângâmunenje tâñât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtñe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâlenñe mângâemu pareñe otmâ manmâ gap. Nâñe tatmâ nângâ nângâ sâpñan hengenñumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâmb ekyongomu sâmb ge kathinje

nângâm anulakbi. Yâhâ lohimbi innaje Yesune olop miop ya ekmâ herone otbangiminiwi.

Bândup yakât topne

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manjetâ tihityene otmap yakât topne teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângânetâ keterakbuap? ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângânet. “Nak âlâ kutne bândup yamâ lok âlâne kehetne âlâ mem ari kalamnan kalop. Katmu tatmu kâmpne ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatne kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluje yakât topne

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotne komotne wosapâ wosapâ mansaine biwiyene nâhâlen katmâ tem lâunihinjetgât yene ari nâhât den pat âlepne ekyongonomai. ²¹ Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbi âlâne dâmbia golanguwuap. Golangumâmâ matuk mendâremu keluje gemu dâmbia orop menduhumu ukenne bâlene otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimgât mâtâpne yamâ gâwik gâwikne

(Mataio 7:13-14,21-23)

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlânâmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesune Anitâhât den lohimbi kâsikum yingiop. ²³ Yawu otmu lok âlâne yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikne. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambene arine sââmâmâ hâmbin gumbin otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yene mâtâp ya tân tânjâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângânet. ²⁵ Nâ mâtâp amborne. Yakât otmâ mâtâp manguyingimune lok dondâhâlâkne arine sâm hâum pâpgum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sânetâ sâwom. “Nâ ki nângâyingian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâne kapinennjan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sânetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyingian. Yene orotmeme bâlene otmai. Yakât otmâ arinet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâne yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipnaje tatmâ sot nem herone otbanginomai ya yekmâ yene tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yanâmâ lok topne topne, emetsenne ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kingitne orowâkne taka menduhuakmâ nem herone otjetâ Anitâne tihityene otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotnaje yenjahâlâk nângânetâ yahatmap yane Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnaje yenjahâlâk nângânetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ Anitâne meyekmu iknjan torokatnomai.

Yesune Herotgât sâop.

(Mataio 23:37-39)

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotnaje ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotne gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sâjnetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâlenje watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya hengemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâp nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâkne ya, ekuonomai. ³³ Nâne yuwu sâmune nângâjet. Anitâhât poropetelipnaje ikñahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipnaje yongonjetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesune Yerusalem kapi ambolipne yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâp ekyongom Yerusalem kapi ambolipne yengât tepne nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topnye yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâne ikne hon bawalipne hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânaje kurâk sâp nanlipne dâiye kmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinan manjetgât sâman. Yamâ yeje nâhât hâkâj otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyenaje taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumñajak kinbuap. Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benje sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâp eknohonomai. “Anitâ Kutdânenñaje tihitnenne otbe sâp mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenñaje herone pato nanjain.” Yawu sâp eknohonomai.” Yesune yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok âlâ bitâp tetewangioy ya Yesune walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyenaje bukulpne nombotne Yesu orop dâiye kmu emetñan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesune otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatnetâ lok âlâ bitâp pato tetewangioy Yesu ekbe sâp yâhâop. ³ Yâhâmu Yesune ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâp âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi ki tuhunomgât Mosenje girem den âlâ kulemgup. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lohimbî hengemyongowomgât dop tap me bia? Sâjnetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâp âiyongomu biwiyeje umatne otmu olotonjâk tatbi. Olotonjâk tatnetâ Yesune lok ya bitâpñan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesune yuwu sâp ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan naom âlâ me bulimakao âlâ lâman kionmu ya pilânetâmâ lâmanâk tatbuap me mem dâinetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâp âiyongomu yawuâk olotonjâk tatbi.

Hâknenne ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwinan Parisaio nombotñaje yenjahât nângâjetâ yahatmu kou senñan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâp ekyongop. ⁸ “Bukuyeje âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâp dâiye kmu emetñan yâhâ kou senñanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotne yen orowâk dâiye kbup yâkne kou senñanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yeje kulet sâyingim kou senñan tatnomai yan lok papato takanjetâmâ emet ambonaje yen yuwu mon sâp ekyongowuap. “Wa, bukulpne, yuâmâ yengât kawé bîa, keteraknet.”

Yawu sâmb ekyongomu anjakmai hât angoân yâhâmâmâ kou topnan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatnetâ emet ambonaje kundup mem kou sennan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatnet” sâmb ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otnetâ yanâmâ bukulipye nângâyingeretâ âlongo otbuap. ¹¹ Yakât topne yuwu sâmbune nângânet. Lok âlâ me âlâne yenahât nângânetâ gewuap ya yengât Anitâne nângâmbu yahatbuap.”

¹² Yawu sâmb ekyongom emet ambonje ya yuwu sâmb ekuop. “Kapi ambolipne orop herone otmâ sot um nenom sâmb imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumye nje orop mansai ya ki dâiekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matne sâmb dâieketetâ yâk orop sot netetâ pesuk sâmbuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângâ. Gâne herone otmâ sot um lok dâiekbuat otmuâmâ lok tângât, kopa, parene, senye nje bok sâsâne yawuya dâiekbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiekmâ bêt belaiâk sot um yingirâ nem herone otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne lohimbi mumunambâ mem yahatnenekbuap yan iknjak yakât matne gihiwuap. Yakât otmâ biwihanje herone nângâmbuat.” Yawu sâop.

Himbimân herone otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâmb ekumu nem tatbi ya yengâlen gâne âlâne den ya nângâmâmâ yuwu sâmb ekuop. “Anitâne himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem herone otnom yakât nângâmbune tepne herone oap.”

¹⁶ Yawu sâmb ekumu den âlâen hâmb yuwu sâmb ekuop. “Lok kutdâ âlâne bukulipne orowâk herone otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpne otmu yan songo bau me sot kâlê topne topne um hâwurumu en âtâmun kinop. Ya ekmu ârândân otmu hon bawa âlâ hângângumu ari yâkât bukulipne yuwu sâmb ekyongop. “Songo bau sot kâlê yamâ emelâk umunje siap. Yakât otmâ ganetâ herone otmâ nenom,” yawu yap” sâmb ekyongop. Ekyongomu hâkân otbi.

¹⁸ Lok angoân ekuop nje yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâmb ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâneâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk nerek puluhumune kapi kâlêpnehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâneâmâ yuwu sâop. “Yiwere nje âk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sânetâ hon bawa nje âwurem ari lok kutdâne den sâmbi ya ekumu nângâmbu bâleop. Nângâmbu bâlembu hon bawa nje ya yuwu sâmb ekuop. “In yawu ari mâtâp kunnan kinmâ lok umburuk, me lok parene, me ândâpye nje bok sâsâne, me senye nje bok sâsâne, lok yawuya yuken yaken arine sâmb oai ya ekyongorâ taka sot yu netet.” Yawu sâmb ekum hângângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetnan yâhâ tatbi. Yâhâ tatnetâ hon bawa nje yâkâlen yâhâ yuwu sâmb ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu nangat?”

²³ Sâmbu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyeknetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takanetâ yanâmâ emetne

pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulipne angoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuñe yawu sâm ekuop.

Manmannenñe ki alitmâ manmâ yâhânom.

(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbi kinñitñe orowâkñe Yesu betñan arinjetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâñe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nângânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeñe, me imbi naomlipyeñe, me imi atalipyenñe, me wârâ toulipyenñe betyinginomai. Otmu yeñe manmanyenñe ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâñe nâhât den lâum âi tuhunjetâ bukulipyenñe nângâm bâleyingim hilipyongone sâm otnomai yanâmâ hâkyenñe alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe emet tuhune sâm angoân tewetsenñe amon yañe senñe âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângâñetâ tewetsenñe biatmu pânjan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbiñe emet ya torehenñeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenñan gem girinjingim yuwu sânomai. ³⁰ “Lok yuñeâmâ saran kânângâñetâ giop yamâ tewetsenñe biatmu pânjan pilâñetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok kutdâ âlâ me âlâñe kasalipyenñe orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ angoân biwiyenñe yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenñe endaken lok kinñitñe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenñe yongonomgât dop ki otbuap.” ³² Yenahât yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Angoân kasalipyenñe orop buku konok manne sâm hoñ bawalipyenñe hângânyongoñetâ ari mem lohotñe tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe senñe âlâlâñe me iri sikumyeñe kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyingimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Kâtembe ihm solân hoñmâ sot ya nemunñe launenñan memap. Yakât dopñeâk yenâmâ lohimbi hohetyenñan manmâ manman âilongo manñetâ yekmâ Anitâ heronñe nângâwangim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmñe otbuap. Yawu otmu girawu tuhunñe âlâkuâk ukenñe otbuap? Yamâ ki orotñe. Pâlâmñe sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenñanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbangimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokñe yenahât nângâñetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotñe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkñe Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi. ² Arinjetâ yan Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio lok yâkñe

nângânetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuŋe takesi meme lok otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sânetâ nângâm Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaŋgiwuap. Gârâmâ ya yengât ho-hetyenambâ konok âlâne misinjurakbuap. Yawu otmu ambonaŋe nombotŋe ya katyekmu kinnetâ konok misinjurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misinjurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipŋe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misinjurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heronŋe otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângânet. Lok 99, yâkŋe yuwu nângâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmemenenŋe âilonŋo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmŋe mansai. Lok yawuya yengât Anitâŋe heronŋe pato ki nângâyinŋimap. Gârâmâ, lok konohâkŋe orotmemeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiwuap yanâmâ Anitâŋe heronŋe pato nângâwaŋgiwuap. Yawu.”

Tewetsenŋe kionbaŋgimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâŋe lohimbî meyekmâ tihityeŋe otmap yakât topŋe nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbaŋgiwuap. Yâhâ 20 toea kionbaŋgimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipŋe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenŋe kionnihop ya mem tetean. Yakât otmâ heronŋe otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok konohâkŋe orotmemeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât aŋelolipŋaŋe lok yakât heronŋe nângâwaŋginomai.”

Lok âlâ nanŋaŋe iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtŋe yâhâp manbi. ¹² Mannetâ nanŋe betŋan gâtŋaŋe âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, senŋe âlâlâ nâhât sâsâŋe ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senŋe âlâlâ yâkât sâsâŋe ya kâsikum waŋmu miop. ¹³ Yawu otmu nanŋe ya nep tuhum getek manmâ, senŋe âlâlâ ya puluhum yakât hâmeŋe tewetsenŋe miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari heŋ otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenŋe miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yaŋe sotgât pâinmâ kapi ambonŋe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi waŋop. Bau galemgu kinop yan po dondâ waŋgimu bau yakât sot wahapŋe mem nembe sâm otmu kuwaŋgiwi. ¹⁷ Yawu otbaŋgiŋetâ nângân nângânŋe tetemu yuwu nângâop. “Awoŋnahât nep loklipŋaŋe sot pato nem mansai. Nâ nanŋe tâŋ tâŋ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwa-howoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoŋnahâlen âwurem ari yuwu sâm ekuwom. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatŋe oap. ¹⁹ Yakât otmâ aŋulaksan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâm menekdâmâ hoŋ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰ Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm aknangen takamu âwânaje senje pilâm ehop. Ekmâ tepne nângâm sururuk sâm ari nanje lâum hâmeje hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanjanje yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatŋe oap. Yawu otmâ anjun pato gihiwan. Otmu nâhurâ anulaksan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâm ekumu âwânaje hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmŋan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipŋe âiŋe mem ga mânunbanŋiŋet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanŋan katŋet. Otmu kâi katipŋe katbanŋiŋet. Nenŋe heronŋe otbanŋinomgât bulimakao nanŋe gâim unetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanŋe gâim unetâ semu nem heronŋe otbanŋiwi.

²⁵⁻²⁶ Heronŋe otbanŋiŋetâ yan nanŋe kunŋe yaŋe newângembâ taka kapi ginŋan kinmâ heronŋe maronŋe giriŋ get get otmâ kinbi ya nângâm hoŋ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât heronŋe otmâ tai?”

²⁷ Sâmû sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetŋe eknongomu bulimakao nanŋe ya kum gâim umunŋe siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu nângâm âwânahât nângâm bâlewangim kapi betŋehen kinop. Yâhâ hoŋ bawa yaŋe âwânje ekumu âwânaje ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

²⁹ Ekumu hâkân otmâ yuwu sâop. “Nanŋat. Nâŋe tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâŋe ki heronŋe otnihimat. Otmu noniŋ nanŋe âlâ ki nihirâ bukulpne orop um nem heronŋe otmain. ³⁰ Yawu gârâmâ nangaŋe senje âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenŋe pilâm meteop. Yâkŋe âun âwurem takamu hoŋ bawalipge ekyongorâ bulimakao nanŋe kum gâim unetâ semu nem heronŋe otbanŋiai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmû âwânaje yuwu sâm ekuop. “Nanne, gâŋe nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senje âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâm kuhihimune tap. ³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heronŋe otbanŋimunŋe ârândân oap.” Yawu sâop.

16

Galemŋe senje âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumŋe tewetsenŋe otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbanŋiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihiâkgât sâm âi waŋop. Yawu gârâmâ lok yaŋe lok kutdânahât tewetsenŋe mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋe yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi waŋon yâkŋe senje âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”

² Yawu sâm ekuŋetâ lok kutdâyeŋe yaŋe lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâhât tewetsenŋe mem gulip tuhunihiat” yawu sâŋetâ nanŋan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senje âlâlâ tatnihiap yakât topŋe mem tetewom.”

³ “Yawu sâm hângângumu ari biwiñaje yuwu nângâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatne tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senje âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâm yakât anjulsan. ⁴ Yiwerenje nângâmune teteap. Bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nângânihinomai. Yawu nângânihim lok kutdânaje watnekbuaap yanâmâ menekñetâ orowâk mannom.” Biwiñaje yawu nângâop.

⁵ Yawu nângâm bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikñiâk ikñiâk mem dâiyehop. Yâhâ angoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmû sâop. “Nak bulâñahât toje ya âsâp 100.” Sâmû sâop. “Âlepne toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgû.”

⁷ Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmû sâop. “Siwit kehetne ya itâ 1000.”

Sâmû sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgû.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânaje galemne yakât nângân nângânne pato tatbanjiap nângâm herone pato nângâwanjiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotñe iri sikumyene galemgu manman sânduhân manmai yakât nângân nângânyene pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânyene ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Yene Anitâhât tem lâuwangim iri sikum, me tewetsenne, senje âlâlâ ya galemgu hengenngum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yingim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ yâhâñetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâñe manman kârikñan katyekmâ yakât hâmerne yingimu menomai. Yawu.”

Âi tâñat me âi pato yakât topñe.

¹⁰ Yesune den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâñe âi tâñat biwiyenaje tinâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyenaje lâum tuhum hengenngunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe âi tâñat tuhum hilipgunmaineâmâ yakât dopñeâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹ Yakât otmâ yene tewetsenne me hângât wahap topñe topñe yawuya ki galemgu hengenngunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâñe manman bulâñe ki yingiwuap. ¹² Yâhâ bukulipyene yengât senje âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâñe yengât pat kuyingiop ya hâmbâi ki yingimu menomai.

¹³ Yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. “Lok konokñe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiñaje kepeim herone kakñan tuhuwanjiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakñan nep ya ki tuhum hengennguwuap. Yakât topñe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyene arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesune Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesune yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotñe iri sikumyene alilakmâ manbiñe nângâñetâ gemu sennan gewi. ¹⁵ Sennan genetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbîñe yekñetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâñetgât yene lohimbî senyenjan kinmâ Anitâhât den lâuin sâm otmâi.

Yamâ Anitâneâmâ yengât biwiyenahât topne nangap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbiñe ekñetâ âlepñe otmap yamâ Anitâne ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâmune nângâñet. Moseñe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemgui ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemñe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeñetâ tihityeñe otbuap yakât den pat âlepñe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbi kñitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu yakât bulâñe mene sâm oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuapgât Anitâne sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

¹⁸ “Den âlâ sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe imbiñahât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe imbi pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap. Otmu imbi âlâñe lok pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumñe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenñe pato tatbañgiopñe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipñe âlonço lonço hanjalakmâ hilâmñe hilâmñe sot topñe topñe nem hop sambe kakñan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutñe Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikñe tetewangimu hâhiwin kakñan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yañe emetñan tatmâ sot nemu wahapñe gowelan kionop ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetñan iminiop. Emet gowetñan im tatmu sosoñe taka useñe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât anelolipñe lâum yâhâ Awaraham gotñan katñetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hangui. ²³ Yâhâ mumu umutñe hem topñan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nângâop. Yawu otmâ senñe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

²⁴ Yelekmâ den kârikñan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. “Awon, yuwu sâmune nângâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâleñe nanjan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipñe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamñe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nângâ. Emelâk heron otmâ hop sambe kakñan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakñan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakñan tap. Gâmâ hâhiwin pato nângâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenñan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtñe âlâ me âlâñe gâhâlen gene sâm hâum pâpgunomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuân gane sâm yawuâk hâum pâpgunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awon, den âlâ sâmune nângâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkñe yuân ge hâhiwin nângâmaiñe Lasaro hângângurâ ari girem den ekyongomu nângân nângâñeñe pâron sâekgât nanjan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseñe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemgui ya sâlikum nângânomai. Nâñe ki hângângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awon, yuwu sâmune nângâ. Moseñe den kulemgup otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemgui ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyenñe bâleñe bet pilâm Anitâ tem lâuwanjinomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmunê nânghâ. Mosenê girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropetelipnaje den kulemgui ya sâlikum nânghânetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñaje mumunambâ yahatmâ ari ekyongonmai otmuâmâ yakât dopñeâk yâkât den nânghânetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hânghângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesunê den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topñe

(Mataia 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesunê hon bawalipñe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekñe lohotñe otmâ yuwu yawu otrjetâ bâlemu tosa menjetgât Satanñe kendâyîngimap. Otmu lohimbi âlâ me âlânê bukulipyeñaje otrjetâ bâleâkgât kendâyîngimai yamâ Anitânê matñe umatñe yîngimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânê bukulipyeñe kendâyînginjetâ otrjetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyeñaje ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyeñe galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlânê bâleñe topñe topñe mânggâhehekmu ekurâ yetñiâk tatmâ den henjengguromawot. Yawu otmutâ ârândân otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhañe orotmeme kinjon mânggâhehekmâ yahatmu nombolân yâhâpñe otbuap. Yawu gârâmâ mânggâhehekbua ya sâm tetem tosañe pilâwangiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepnê tosañe pilâwangiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinennaje kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmu hon bawalipñaje yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den ekonon-gomat ya kerek nânghâmunñe yakât bulânê tetewuapgât nangain. Yakât otmâ mem hewewen tuhunenekdâ gâhâlen biwinennaje tinâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmunê nânghânet. Nak âlâ, kutñe bândup, yamâ lok âlânê kehetñe tipñe âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmñe ga takamu yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotñe wangim kinmap. Yakât dopñeâk nâhâlen bi-wiyeñaje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñetâ denyenê nânghâm hindakmâ saruân kionbuap.” Yawu sâop.

Nenñe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtñe âlâ me âlâhât hon bawalipyeñaje nonin bulimakao galemgun nep tuhum emetsâpñan kapiân âwurem ganjetâ yuwu ki sâm ekyongonmai. “Emetyenjan yâhâ tatñetâ sot um yîngiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonmai. “Sot um nihiñetâ nemune ârândân otmu yeñe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonmai. ⁹ Yakât yuwu sâmunê nânghânet. Lok kutdâlipyeñaje hon bawalipyeñe nep sâm yîngimai ya tuhunetâ ki mepaeyekmai. In nânghâyînginjetâ ârândân otmap. ¹⁰ Yengât topyeñe yawu tap. Nep sâm yîngimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hon bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyîngiop ya Yesunê henjemyongop.

¹¹ Yesuŋe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmŋambâ arim yanŋak Samaria hân hâlânŋmâ kapi bâiŋehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipŋe lok nombolân imbât hâk bâle teteyiŋgimu manminiwi. Otmu Samaria gâtŋe lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminiopŋe yâk yengâlen torokatmu lok bât nombot nombot hârok yawu othi. Yâkŋe Yesu ekmâ kâlepŋehembâ kinmâ ¹³ den kârikŋan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâŋe nâŋgâningihât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâŋetâ sâop. “Hotom umai yengâlen arinŋetâ hâkyeŋe eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatŋetâ hâkyeŋe âlepŋe olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyeŋe âlepŋe otmu enâkmâ Samaria gâtŋe ya iŋŋiâk âwurem ari Yesuhât gotŋan ba kinmâ heronŋe otbaŋgim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesuŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bât nombot nombot hârok hengemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtŋe yunŋak Anitâ mepaeuwe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihanŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe oat. Yakât otmâ lohotŋan bam ari.”

*Yesu âwurem gewuap yakât sâop.
(Mataio 24:23-28,37-41)*

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotŋaŋe Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâŋe tihitnenŋe otmu manman sânduhân mannom?” Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe topŋe katmâ tihityeŋe otbuap sâp yan kulem topŋe topŋe ki tetemu ekmâ kiwilinomai. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topŋe katmâ tihitnenŋe otbuap. Me endaken topŋe katmâ tihitnenŋe otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe emelâk tihityeŋe otbe sâm hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu arinŋetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâŋe âwurem ge tihityeŋe otmune biwiyenŋe sânduk sâekgât biwiyenŋe ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai. ²⁵ Yâhâ angoânâmâ Yura nengât papatolipnenŋaŋe nâhât hâkâŋ otmâ hâhiwin nihiŋetâ sâtŋum mumbom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sâŋ sâŋâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet.

Emelâk embânŋan lok âlâ, kutŋe Noa sâm, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noaŋe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâm manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ wanŋa kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâmu tongelâk pato gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

28 Yâhâ yakât dopņeâk lok âlâ, kutņe Lot sâm, yâkņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ sonġo bau sot kâle nem yenhâlâk nâņġâņetâ yahalop. Imbi aņġi ġuņġi otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topņe topņe tuhujetâ Lotņe Sotom kapi ya pilâm ariop. 29 Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap mannjetâ Anitâņe nâņġâmu himbimâmbâ kâlâpņe punduņ sâm ge kapi ambolipņe kerek sem gulip tuhuyehop. 30 Yakât dopņeâk lohimbi nombotņe âlepņe mansainâk sâm otrjetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hâņġânnohomu gewom.

31 Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâņmâ mannomainje kasalipyene takanjetâ yekmâ emetyenjan ki âwurem ari itâ pareņe menomai. Otmu lohimbi newân kinnomainje kasalipyene takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyenjan iri sikumyene miaknehât ki nâņġânomai. 32 Emelâk embâņân himbimâmbâ kâlâpņe punduņ sâm ge Sotom kapi ambolipņe sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiņe kamberne kakņambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeņe nâņġâm hâkyene miangim mannomai. 33 Yakât otmâ yuwu sâmune nâņġâņet. Lok âlâ me âlâņe manmanyene alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyenje kepeim tem lâunihijetâ yan lohimbi belângen mansainje yekņetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyekbuap. 34 Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâņe nombotņe ya meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. 35 Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. 36 Yâhâ hat mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap.”

37 Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâņetâ sâop. “Yâhâ umatņe âlâlâ tetewuap yakât emet inâņņan ekyongom gaman. Yukât bulâņe hâmbâi tetewuawân ekmâ topņe nâņġâm henġenġunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutņe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

1 Yesuhât hoņ bawalipņe hilâm ârândâņ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotņe otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. 2 “Kiap âlâ lohimbi yengât den sâm hâreyingim yan Anitâhât nâņġâmu gemu ki ewe katyehop. 3 Yâhâ kapi amboņe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuņmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepņe den sâm hârerâ imbi âlâņe mâņġâenehop yakât matņe kâpekbaņġiwom.”

4 Yawu sâm ekuminiop yamâ denņe ki nâņġâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiņe yuwu nâņġâop. “Anitâhât nâņġâmune gemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. 5 Yawu ġârâmâ imbi kambut yuņe haonmâ ârândâņ kâi kâi liņnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapġât ihilâk nâņġâwaņġiwom.” Yawu sâop.

6 “Yâhâ imbi yaņe kiap ya ekumu tâņġuop yamâ yuwu. 7 Nen Anitâhât tem lâuwaņġim manmainņe haonmâ ârândâņ ulitgum yâhânom otmuâmâ nâņġâningiwuap. Yâkņe biwi pâlâmņe otmâ dennenņe ki nâņġâwuapġât dop âlâ ki tap. 8 Ulitgumunņe in yawu nâņġâningiwuap. Yawu nâņġânomai. Yawu ġârâmâ Anitâņe nâ lok bulâņe hâņġânnohomu himbimâmbâ âwurem

gewom sâp yan lohimbi kinğitne orowâkne nâhâlen biwiyeñe tinğak kepeim mambotnihim mannoma me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotñe yeñahât nângâñetâ yahatmu “nen lok âlepne, uwawapne bia mansain” sâmbukulipyeñe yeñgât nângâñetâ gemap. Lok yawuya yeñgât nângâm Yesune den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukñan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yañeâmâ ikñahât nângâmu yahatmu senne ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmune nângâ. Lok nombotñe kapam kumai, kombo otmai, otñetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiñan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenne senne âlâlâ tatnihiap yakât sâsâñambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yañeâmâ gulujan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nângânihi. Nâ lok bâleñe mansanâke yamâ ki pilânekuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe takesi meme lok yâkât nângâwanğim tosañe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosañe yawuâk tatbañgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâñe hâkyeñe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâñe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe yeñahât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya yeñgât Anitâñe nângâmu yahatbuap.” Yawu sâmbekyongop.

Yesune nan baralipyeñe lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimbi nombotñe nan baralipyeñe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyerñan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ hoñ bawalipñe yekñetâ ki ârândân otmu kuyingwi. ¹⁶ Kuyingñetâ Yesune nimnaom ekyongomu ganetâ hoñ bawalipne yuwu sâmbekyongop. “Kâmbukne, ki kuyingñet. Anitâñe nimnaom titipâ yu yeñgât tihityeñe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. Yeñe kuyingñetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanğim manñetâ tihityeñe otmap. Yakât dopñeâk yeñe tem lâuwanğinomai yanâmâ Anitâñe tihityeñe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâñe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâmbekyongop.

Lok iri sikumyeñe pato tatyinğiap yâk yeñgât topyeñe

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

¹⁸ Yawu sâmbekyongomu Yura yeñgât papatolipyeñe âlâñe Yesu yuwu sâmbâikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâñe girawu otmune ârândân otmu Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâñe âinohoat yakât matñe yuwu sâmbekyongomâ nângâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotñe ki yongorâ munomai. Kombo

ki meyingiwuat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetnje lâum amutyetjan manbuat.”

²¹ Sâmú sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ njanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmú sâop. “Yuwu otbuat. Senje âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotnje umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.
²³ Yawu sâmú iri sikum me senje âlâlâ dondâ tatbangiop yakât nângâmu biwiñe umatnje otmu hâmenje bâleop.

²⁴ Hâmenje bâlemu ekmâ Yesuje yuwu sâm honj bawalipnje ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyngiapñeâmâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangine sâm otñetâ hâi hâñe otmap. ²⁵ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Pusiñe selonj watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopñeâk lohimbi iri sikumyeñe pato tatyngiapñe Anitâne tihityeñe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otñetâ hâi hâñe otbuap.

²⁶ Yawu sâmú nângâñetâ sâtñe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbi girawuyaje otñetâ ârândâñ otmu Anitâne manman kârikjahât pat kuyingiwuap?”

²⁷ Sâñetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângân watmâ arinomialhât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topñe âlâ tap. Yakât otmâ yeñe yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomialhât dop tap. Yâkñe konok manman kârikñe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmú Petoroñe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakñan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmú sâop. “Lohimbiñe nâhâlen biwiyenje katñetgât lok âlâ me âlâñe nâhât den ekyongonomaiñe âwâ mâmâlipyeñe, me imi garilipyenje, me imbi naomlipyeñe, me hep torehenlipyeñe, me senje âlâlâ siminje tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyeñe orop heronje otminiwi ya wangim heronje pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje mumbuap yakât kalimbunje sâop.

(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

³¹ Yesuje honj bawalipnje kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâñet. Yiwerenje Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunje emelâk emet inânñan Anitâhât poropetelipñaje lok bulâñe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâñe tetewuap. ³² Yâhâ lok âlâñe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenjan katnekbup. Bâtyenjan katnekmú den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneknjetâ yâkñe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin pato nângâwom. ³³ Otmú benñe howanân nohonjetâ mumbom. Mumunñe hannohonjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmú yakât kakñan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângâñetâ biwiyenje umatñe otmu nângâm ketet othi.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋeŋuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

³⁵ Mâtâwân arim tatŋetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe betyenjan watyekbi. Yawu otmâ arinjetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŋan lok âlâ, senŋe bok sâsâŋe talop. Tatmâ senŋe âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbi mâtâwân bam ganetâ ulityongom tatminiop. ³⁶ Yawu otmâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe mâtâp yawuâk arinjetâ kâiyeŋe munŋe nâŋgâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtŋe takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sâŋetâ nâŋgâm den kârikŋan halahumu yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâŋe nâhât wehe nâŋgânihi.”

³⁹ Yawu sâmu lohimbi gotŋan kinbiŋe kuwaŋgiwi. Kuwaŋginjetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesuŋe nâŋgâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâmu lohimbi ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya lok nombotŋaŋe dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât nanŋat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanŋan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe teteihiâk.”

⁴³ Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbiŋe ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutŋe Sakaio sâmu, yâkât den pat

¹⁻² Yesuŋe Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumŋe pato tatbaŋgiop, kutŋe Sakaio sâmu, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyeŋe manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyenjan kinmâ tik sâmu Yesu ekbe sâmu otmu ki ihiop. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyeŋmâ sururuk sâmu ari nak âlâ mâtâp ginŋan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakŋan tatmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu nâŋgâm tatmu Yesuŋe nak amutgen ga kinmâ senŋe pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nâŋgâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâmu ekumu pilâm ge heronŋe otmâ dâimu emetŋan ariowot.

⁷ Emetŋan ari yâhâmutâ lok kerekŋe ekŋetâ bâlemu sâmu guhuŋmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuŋe lok bâlenahât emelan yahap? Ya ki orotŋe.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaionŋe Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, sâmune nâŋgâ. Tewet-senŋe me senŋe âlâlâ tatnihiap ya mem hionŋmâ lohimbi umburuk man-sai ya kâsikum yinŋiwom. Otmu lohimbi kâityongom yengât tewetsenŋe konok meyiŋgiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yinŋiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi bâlenŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihat nâŋgâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinjetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwihaŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihap.”

Lok hilâm ihi, konam yakât den

(Mataio 25:14-30)

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotjan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbi orowâk ariwi yaŋe biwiyeŋaŋe yuwu nângâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu kasalipnenŋe watyekmu arinomai. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

¹² Biwiyeŋaŋe yawu nângâwi yakât otmâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâŋe lok âlâ mem kânângâmu yâkŋe lohimbi galemyongowuapgât sâpŋe tâlâhuop. ¹³ Yawu otmâ lok yaŋe lok kutdâŋahâlen ariwe sâm âi loklipŋe bâlâk ŋerek yongonmu gaŋetâ tewetsenŋe kina bâlâk ŋerek ya ârândâŋâk yingim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepŋehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenŋe yingian yuŋe mem âi tuhuŋetâ tewetsenŋe tetewuap yakât dopŋe âwurem takamune tiripnohoŋetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe lok yakât hâkâŋ otmâ galemyeŋe ki olâkgât nângâm lok hoŋ hâŋgânyongonjetâ lok kutdâŋeŋahâlen ari yakât denŋe sâwi.

¹⁵ Denŋe sâŋetâ lok kutdâŋeŋaŋe ki nângâyingiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepŋehen ariop yaŋe âwurem taka âi loklipŋe tewetsenŋe yingiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenŋe yingiwon yaŋe mem âi tuhuŋet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok aŋgoân gaopŋe yuwu sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ŋerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe, tewetsenŋe tipŋe gihiwan yaŋe mem âi tuhurâ âilonŋo teteap. Yakât otmâ nâŋe galem katgekmune kapi bâlâk ŋerek ya ambolipŋe galemyongowuat.”

¹⁸ Yawu sâmu hoŋ bawa âlâŋe gam sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepŋe, nâŋe galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm ekumu arimu hoŋ bawa âlâŋeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nângâm henŋeŋuan. Gâ lok sâtŋe. Lok âlâ me âlâŋe gâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâŋetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kingitnahât otmâ tewetsenŋe nihion ya biatgihimap sâm sâŋgumnâŋe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ŋerek ya ambonjahât bâtnan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhât nep kâmetŋetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâŋetâ naŋgat. ²³ Yakât otmâ tewetsenŋe gihiwan yu mem kât emetŋan katdâ tatmu tewetsenŋe âlâkuâk teteop mâne nângâmune ârândâŋ otbâp.”

²⁴ Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuŋaŋe kina bâlâk ŋerek mem kinsapŋe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnambâ kina bâlâk ŋerek ya mem bukuŋe waŋet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ŋerek miap.”

²⁶ Sâŋetâ sâop. “Yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyeŋaŋe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâŋe otyingimu âilonŋoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâŋe galemyeŋe ki manbehât yeŋe lok kutdânenjahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonjetâ yuân

ga sennennjanâk yongonjetâ munjet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesune den yan hâum ekyongop.

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesune hon bawalipne meyekmâ yapâ arinetâ lohimbi kingitne orowâkne betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp, kutyetne Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesune hon bawayâhâtne yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipine ewapâ tap yan dongi nanne âlâ hikum katnetâ kinsap ya lok ki kakjan tatmai. Ya holanmâ mem gero-mawot. ³¹ Holanmutâ lok âlâne yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holan sawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwerene âi teteap. Yakât otmâ patonetnane yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekuromawot.

Yesune yawu sâm hângânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem tete-owot. ³² Dongi nanne emet âlâ hawinjan hikum katbi ya holanowot. Holanmutâ ambonane yelemkâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâne sâmu yu holan de sâm oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmu sâowot. “Yiwerene âi teteap. Yakât otmâ patonetnane yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekumutâ nângâytigimu holanmâ mem giowot. Mem ge yetne hâk katipne kâlep kalowot ya holanmâ lotohom kakjan kalowot. Katmutâ kakjan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhânetâ lohimbi kingitne orowâk hâruhuakbine Yesuhât nângânetâ yahatmu yene hâk katipne kâkâlep ya holanmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Lingatmâ arinetâ dongi yane ya kakjan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumne yakât talapjan gewi. Genetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawine yakât nângâm herone otbângim Anitâ mepaem den kârikjan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenne Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâne âi sâm ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ herone otgihim mepae-heksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâm mepaenjetâ Parisaione yuwu sâm Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyingirâ hutuk sânet.”

⁴⁰ Sânetâ sâop. “Nâne kuyingimune hutuk sânomaiâmâ kât yune âlepne herone otnihim den sâm mepaeneknomai.”

Yesune Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginjan ari tatmâ ekmâ tepne nângâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipne. Biwi sânduhân manne sâm yakât mâtâpne yiwerene teteap yamâ eknetâ ki keterakyingiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwerene Anitâne wawaeyekmâ tihityene otbe sâm hângânnohomu takanâke yamâ nâhât nângânihinetâ tânjât oap. Yakât matne sâp âlâen kasalipyenane taka hawamyongom mâtâp manguyinginomai. Mâtâp manguyingim pan kârikne tap enda limbârongum ge emetyene huhum gahaem itit kiom tuhuyingim yongonjetâ munomai. Yawu otyinginetâ kapi yune kâwurumjanjak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukjan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâñetâ Yesune donji kakñambâ kionmu yanak yapâ opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukñe kâlehen lohimbiñe senñe âlâlâ anji gunji otmâ kinbi ya yekmâ Yesune nâñgâm bâleyingim yuwu sâm ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgupop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan manmâ araiñe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândân Yesune opon kâmbukñan yâhâ lohimbi den kâsikum yingiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenñe Yesu kune sâm otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kingitñe orowâkñe Yesuhât denñe nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

Yesune âlâhât sâtgât âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesune opon kâmbukñan yâhâ kinmâ ikñe den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenñe yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi. ² “Gâñe oran âlâhât sâtgât otmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

³ Sâñetâ sâop. “Yeñe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matñe kâpekniñetâmâ nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topñe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yoaneñe âlâhât sâtgât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâñetâ nâñgâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matñe kâpekbañgine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenñe yuwu mon sânom. “Yoaneñe âi miop yamâ Anitâñe âi sâm wañmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matñe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâñgâñetâ ki bulâñe olop?” Yawu sâmu nenñe matñe girawu sâm kâpekbañginom? Anulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâñe “Yoaneñe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtgât âi mem manop,” yawu nâñgâmai yakâ. Yakât otmâ nenñe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuñe nâñgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâñgâwi. ⁷ Yawu nâñgâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneñe âlâhât sâtgât âi meminiop ya nen ki nañgain.” ⁸ Sâñetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâñe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)

⁹ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâm nep lok meyhohop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain tonje ya mem mendâreñetâ

gewuapgât wanga hâwiwi. Âi ya tuhum tin pilânetâ nep ya galemgunomai sâam katyekmâ ikne âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetne ya puru pato kinmâ hululun sâop. Yawu otmu ambonane iknahât hâruhunihiyet sâam hon bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. Takamu wain galemne manbine kum watnetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonane hon bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhunetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam ambonane hon bawa kalimbune hângângumu takamu yawuâk mângâenetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam ambonane “Giratbe” sâam nângâop. Nângâmu tetemu biwinane yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwinane yawu nângâm ikne nanne hângângumu takaop. ¹⁴ Hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenne ikne nanne takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yâkne ambokuwuap. Yakât otmâ kumunne muâk. Kumunne mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâam kum kekae topnehen pilânetâ iop.

“Yawu otjetâ kalam ambonane taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkne taka yongomu munetâ lok ondop meyekmâ kaweyenan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâam ekyongomu nângânetâ porap otmu “Yawu ki otyingiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sânetâ yuwu sâam âiyongop. “Anitâhât poropete âlâne den kulenguop yukât topne eknohetâ nângâwe.

“Nep lokne emet tuhum nak âlâ eknetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap.”

Yawu kulenguop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanginomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yune putuk sâam kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâam yu ya katmunne tatmap ya warjom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesune den âlâen hâum sâop yune hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângânetâ biwiyenan tâlimu Yesu mem pâi emetnan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbine Yesuhât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyngimu pilâm Yesune den sâam tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesune sâam tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenan katnetâ yâkneâmâ mem pâi emetnan katnetâ talâkgât nângâm lok perâkne nombotne meyekmâ tewetsenne yingim engatyenjan gewi. Engatyenjan genetâ yâkne Yesune den sâam tâpikguâkgât yâkâlen ari topyene kurihiakmâ yuwu sâam âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâne den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunne bonneâk otmap. Otmu lohimbine gâhât girawu nângâhihiyai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândân otbuap yakât den tâng tângâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenne mansap, kutne Sisa sâam, yâhâmâ

haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ yawuâk wanmâ yâhânôm me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâm âikuñetâ biwiyenahât topñe nângâm yuwu sâm ekyongop.

²⁴ “Kât nanñe âlâ mem nihiñetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmû wanñetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanñe yu ekñet. Âlâhât towat kât nanñe yuân tap? Me âlâhât kutñe tap?” Sâmû sâwi. “Roma lok patonennñe, kutñe Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâñe sâm yu ya katñetâ tap otmuâmâ yâk wanñomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katñetâ tatmap yâk wanñomai.”

²⁶ Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ sâtñe otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuñe lohimbi senyenjan kinmâ sâm tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâm otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâñe mumunambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâñe mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunñe pesuk sâmâp.” Yawu nângâmai. Yâkñe yakât topñe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Bawapi, angoân Moseñe den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâñe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap.

Mumu imiñañe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nim-naom mem ga katyekbuap.”

Moseñe yawu kulemgup tap. Yakât topñe sâm eknongohât yuwu sâmunnñe nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayenñe kunñañe imbi memu imbiñañe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu imiñañe atañahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetñañe kambutyetñe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokñe kambutyenñe yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyenñe yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâñe mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâñe membuap.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Hânân yuân imbi angi gunji otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâñe lohimbi mumunambâ mem yahatyekmu manman kârikñan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipñañe ki miakmai ya yengât dop otmâ yenñe ikñiâk ikñiâk mannomai. ³⁶ Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmu anelolipñe yengât dop otmâ manman kârikñan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâñe mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Nak topñan kâlâp semu lanñ lanñ sâop yakât den pat Moseñe kulemgup. Den kulemgup yan Kutdâhât yuwu kulemgup. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenñe Yakop yâk yengât kunyenñe tatmâ gamap.” Yawu kulemgup tap. ³⁸ Den kulemgup yakât topñeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenñe manmâ gawî. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganñetâ ganñetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnennñe yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yenñe den ya nângâñetâ keterakyinñimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâmû den âlâhât ekune sâm otñetâ umatñe otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotñañe yuwu sâm ekuwi.

“Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunje ârândân oap.” Yawu sâm ekuwi.

Anitâje hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuje âiyongop.

(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesuje yuwu sâm âiyongop. “Anitâje hângângumu ge tihitnenje otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmâi.

⁴² Yawu gârâmâ Dawiti iknjak yuwu sâop.

“Anitâje nâhât patone yuwu sâm ekuop.

⁴³ Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitiye den yawu sâop yakât yuwu sâmunje nângânet. Anitâje hângângumu gewuap yakât Dawitiye yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmâi. Den sâmâi yamâ Dawitiye den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunje keterahâkgât yeje eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matje sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesuje sâm ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbiye denje nângâm biwi golâek manjetgât den kârikjan yuwu sâm hoj bawalipje ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotjanje nenekjetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimainje sângumyerje kâkâlep mânurjakmâ yanje holuj holuj sâmu yâhâm gemai. Otmu yenjahât nângânetâ yahatmu miti emetjan yâhâ senjanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyerje kombo meyingimai. Yawu otmâ topyerje kurihiakmâ lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ hâkyenjanak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâje matje amokjan yingimu menomai. Yâk yengât topyerje yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenjan kionjmaihât biwiyenje galemahom mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

21

Imbi kambut âlâje nanje kurin kurin yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

¹ Yawu sâm ekyongomâmâ Yesuje senje pilâm lohimbi iri sikumyerje pato tatyngiopje tewetsenje mem kondoân katmâ arinetâ yehop. ² Katmâ arinetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopje tewetsenje nanje kurin kurin yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuje ekmâ hoj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Lok iri sikumyerje pato tatyngiapje tewetsenje nombotjeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yujeâmâ nanje kurin kurin yâhâp kârikne tatbangimap ya bâine katsap. Yakât otmâ Anitâje imbi kambut yu ekmu âilonjo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyerjanje taka opon kâmbukne huhum iton galan menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotjanje opon kâmbukne ekjetâ âilonjo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukne yu senje âlâlâ kârikjanjak tuhuwi yu ekmunje âilonjo lonjo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sânetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukne yu ekjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyerjanje taka huhum iton galan

mem senné âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.
(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)*

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâne opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonne sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Lok nombotnane taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihiñetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingsiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâm kalop yakât bulâne teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topne topne tetemu yan yeñe nâhâitne “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Anjoân lohimbi hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topne topne tetemu yan umatne âlâlâ yuwu teteyingiwuap. Hânjan kulemjan mososon awawi guwawi membuap. Po pato teteyingiwuap. Mesek topne topne teteyingimu lohimbi dondâhâlâkne munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatne âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasane nâhât den pat âlepne nângânetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai. Otmu yeñe miti emetjan yâhâ nâhât den pat âlepne ya ekyongonjetâ yâkne nângânetâ ki bulâne otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyenane den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyeknetâ kinnomai. ¹³ Yâk yengât senyenjan kinmâ yeñe nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpne girawu watmâ ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap” yakât ki nângâm gorâyingsiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nane den âlâlâ nângân nângânyenjan katmune lauyeñe hewewen otmu den pat âlepne sâm kusânmâ ekyongonomai. Sâm kusânmâ ekyongonjetâ kasalipyenane denyenye ya kuyingine sâm hâum pâpgunomai. Yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeñe nâ orop biwinenñane kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyeñe, imi atalipyenye, wârâ toulipyenye, hep torehenlipyeñe, bukulipyenye, otmu lohimbi kerekne nângâyingsinetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotne yongonjetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyinginetâ yanâmâ hâkyenye ki biuk sâwuap. Yeñe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumñanjan kinbuap.
(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)*

²⁰ Yesune torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyenye yengât hep bero kinjetne orowâkne taka Yerusalem kapi hawamgum kinjetâ kapi ambolipñane yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nângânomai. ²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinjetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñane pilâm iton galan otmâ hewukñehen ari misinguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñane gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinguraknomai. Yâhâ nep

tuhuakmâ mannomainje âwurem taka kapiân iri sikumyenje miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewuknehen ari misinguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbinje otjetâ bâlemap yakât matje menomai yakât nângâm emelâk emet inânjan miti pepaen kulemgui.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu njan hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyene ki tinj sâwuap yanje hewuknehen arine sâm otjetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatje pato nandoroje kakyenjan yâhâwuap. ²⁴ Nombotje yongonetâ munomai. Yâhâ nombotje âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen arinetâ hoj bayingim mannomai. Yawu otyingim Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumjanak kinbisâp yakât Anitâje sâm kalop. Yâhâ Anitâje nângâyingimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenje watyekjetâ arinetâ kapiyenje ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuje âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topje topje tetemu eknom.
(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

²⁵⁻²⁶ “Umatje topje topje tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenje, omongât emetsenje, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm genjetâ kulem topje topje tetemu ekmâ kingityenjahât otmâ “Wosapâ ari misinguraknom,” sâm tepyenje hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâje âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekmune mannomaihât sâpje tâlâhuap sâm senyenje ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâje yâhâpje hângânnohomu elem kuleworboj kakjambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekjetâ ae senj senj otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopjeâk hâmbâi den yan yukât bulâje tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuje emet inânjan den eknongop yakât bulâje tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki mujetâek bulâje tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâje bulâjanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâje kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuje torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katjetâ seloje ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopjeâk nâje pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekje otmai memai yakât matje Anitâje yingimu menomai. Yakât otmâ yenje to kârikje ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, songo bau, me senje âlâlâ topje topje miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyenje ki hukum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatje topje topje teteyingimu biwiyenje orotok sâmu loholemaihât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim ulitgum mannomai. Yawu manjetâ nâje âwurem ge lohimbi biwiyenjahât topje ekmâ nângâm den sâm hâreyingiwom yanâmâ yenje ki anulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

37-38 Yâhâ omonânâk ârândân lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât denne nângâne sâam opon kâmbuknan yâhâ tatnetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet ninj sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumnan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâam hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natic Homban ya tâlâhuop. Otmu homban yakât kutne âlâmâ “Tihit tihit Homban” yawu sâmai. ² Homban ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi menduhuakmâ Yesu kumunne mumbuap sâam yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kunetâ mumu lohimbine ekmâ kuk otmaihât yok pilâm lohotjan mem kunetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasine Yesu betnehen kionbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hon bawalipne kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtne âlâ, kutne Yurasi sâam, yâkât biwinan Satanne kionop. Satanne biwinan kionmu hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunlipyene yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nângâm herone otmâ hâmerne wanjomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm merjetâ lohimbine ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hon bawayâhâtne sot um mem dinjan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natic Homban ârândân lama nanne gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesune Peto ro yet Yoane yuwu sâam ekyotgom hângânyotgop. “Yetne kulet sâam Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunne orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutne semu ganetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hon bawa lok âlâ âsâpne lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betnan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhââmâ emet yakât ambone yuwu sâam ekuromawot. “Nengât bawapinennane yuwu yap. “Nâne hon bawalipne meyekmune emet yukât biwine âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwine ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâam ekuromawot. ¹² Yawu sâam ekumutâ lok yane dâiyelekmâ emet biwine âlâ mem hengengetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senne âlâlâ mem dinjan tuhuomawot.”

¹³ Yawu sâam hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesune den ekyotgop watmâ senne âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

Yesune hon bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinjan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesune hon bawalipne nombotne meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatnetâ Yesune yuwu sâam ekyongop. “Sâamune nângânet. Anitâhât den ki lâum manmaine menekmâ Roma yengât bâtyenan katneknetâ yâkne mem âlâlâ tuhuneknetâ sâtgum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku oranjim mannongât nângâm biwinane mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi

Anitâŋe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâŋe bâiŋe tetewuap. Sâp yanâmâ nenŋe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânôm.”

¹⁷ Yawu sâp wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâp ekyongop. “Wain to yu mem gâim angim nenŋet. ¹⁸ Nâŋe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benŋe nenomain yunak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâŋe hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâp ekyongop. “Yu mem angim nenŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâŋe yengât matyeŋe membom. Yakât otmâ sâp sâsâŋan banŋa nem yâhânomai yan nâ nâŋgânihim mannomai. Yawu sâp mem yingimu newi.

²⁰ Sot nem tin pilâŋetâ Yesuŋe wain to ya yâhâpŋe mem yingim yuwu sâp eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom yan Anitâŋe nâhât den sâp kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe lohimbi kerek yengât tosayeŋe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengenŋuwuap. ²¹ Yawu gârâmâ yengâlembâ lok âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeŋan mem katnekbuaŋ. ²² Nâ lok bulâŋe nohoŋetâ mumbom ya Anitâŋe sâp kalowâke yamâ lok yaŋe yawu otnihiwuap yakât matŋe Anitâŋe matŋe umatŋe waŋmu membuap.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâp ekyongomu topŋe nâŋgâne sâp “âlâhât yap” sâp âiahowi.

Yesu hoŋ bawalipŋe sâp kuanŋiwi.

²⁴ Yesu hoŋ bawalipŋe yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe sâp patoen kunyeŋe pato otbuaŋ yakât sâp kuanŋiwi. ²⁵ Sâp kuanŋinetâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâp ekyongop. “Lok papatolipyeŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galempongomai. Galempongonetâ lohimbiŋe yâk yengât amutyenŋan manmâ “Kutdâlipnenŋe” sâp heronŋe nâŋgâyingimai. ²⁶ Papatolipyeŋe otyingimai yawu yeŋeâm ki otnomai. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyeŋe yengât nâŋgâyinginetâ yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenŋan mannomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât kunyeŋe pato tatne nâŋgâmaiŋe bukulipyeŋe yengât hoŋ bayingimomai. ²⁷ Sâŋetâ nâŋgâwe. Lok girawuya yengât lohimbiŋe nâŋgâyinginetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nâŋgâyinginetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakolonŋe otyingimai ya yengât nâŋgâŋetâ yahatmap? Bulâŋanâk in tatmâ sot nemai ya yengât nâŋgâyinginetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâm hoŋ bayingiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityeŋe otmâ galempongowomgât pat awonŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya galempongonomaihât nâŋe nep sâp yingian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp ya yengât den sâp hâreyingimomai ya sâp yingian.” Yawu sâop.

Petoroŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâp ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâp ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâpune nâŋgâ. Matuk mendâremunŋe toŋe gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanŋe topyeŋe mem tetewe sâp hâhiwin yingiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâŋe

nângawangim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyenê houŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihanê tiŋâk kepeim bukulipge mem hewewenê tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Potoronê yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetŋan katgekŋetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nanŋan. Me gâ gohonetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan. Nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petro, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâ betnohom ki nâŋgawangian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbunê otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hângânyongomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yinŋiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâŋetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenê yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nâŋgâm den âlâ yuwu kulemgui yakât bulânê nâhâlen tetewuap. “Yâkât nâŋgâŋetâ lok bâlenê yawu oap.” Den yakât bulânê nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ kapam ki tatyingiap yâkŋeâmâ yengât hâk katipŋe tuhum pilâm yanê mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sâŋetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denŋe âlâ ki sâwe.”

Yesunê Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesunê omoŋ ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumŋan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumŋan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatŋetâ hoŋ bawalipŋe katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyenê houŋ sâmu lohotŋe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitŋet.”

⁴¹ Yawu sâm ekyongom perer pilâm bam gâtŋanê ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awon, umatŋe tetenihiwe sâm oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁴³ Yawu sâm ekumu biwiŋe houŋ sâmapgât anelo âlânê himbimâmbâ ge mâmânê otbânŋiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkŋe biuk sâmu nâŋgâm Anitâhâlen biwiŋanê tiŋâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtŋe papato tirin târân sâm gemu ekmain yakât dopŋe tirin târân sâm hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe yengâlen ba yekmu biwiyenê umatŋe otmu yanak aman pâlâmŋe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmŋe inetâ mândeyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Lohotŋe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitŋet.” Yawu sâop.

Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâm ekyongomu bukuyenê âlâ, kutŋe Yurasi, yâkŋe lok sesenŋâlâk dâiyekmu takawi. Takanetâ Yurasi kulet sâyinŋim Yesuhâlen

ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Menekŋetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâm ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâm hoŋ bawalipŋaŋe yuwu sâm âikuwi. “O kutdâ, nâŋgâningirâ tewet mem lawityekne.”

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe yahatmâ tewetŋe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoŋ bawanŋe ya ândâpŋe bonâŋen ya topŋambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesuŋe “Pilânet,” sâm kuyiŋgiop. Yawu sâm kuyiŋgim hoŋ bawa yakât ândâpŋe ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu opon kâmbukŋahât tembe lâu yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene yekmâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapangât sâtŋe metŋe âlâlâ lâum takai. Yeŋe nâhât lok bâlene sâm menekne sâm takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâm takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâŋe hilâm ârândâŋ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbiden kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omongât Amboŋaŋe biwiyene mem hâlingumu meneknomaihât Anitâŋe sâm kalop.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyene pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi ariŋetâ Petoroŋe yok pilâm betyenŋan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâŋetâ tembe lâu yaŋeâmâ emet hawiŋan ba kâlâp uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatŋetâ hoŋ bawa imbi âlâŋe Petoro ekmâ yuwu sâm tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmu Petoroŋe kurihakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nâŋgâwanŋian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmu tatŋetâ benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmu sâp ki kâlep otmuâk benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboŋe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtŋe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksan. Nâŋgâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lok sâm tai endamâ bulâŋanâk ki nâŋgâwanŋian.” Yawu sâm oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâŋe purik sâm Petoro ehop. Ekmu yan Yesuŋe emet inânŋan den yuwu sâm ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwanŋian” sârâ kalimbune otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³ Otmu tembe lâu nombotŋe Yesu galemŋum kinbiŋe senŋe sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. ⁶⁴ Ândâpŋe huhum nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap?” ⁶⁵ Yawu sâm senŋan gem hâim hilitbi.

Yesuŋe ikŋe topŋe sâm tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otñetâmâ emet hanj sâmu yanâk Yura yengât papatolipyenê, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenê, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe menduhuañetâ tembe lâulipyenêñe Yesu mem yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâmi âikuwi. ⁶⁷ “Anitânge tihitnenñe otbe sâmi hângângohomu ge mansat me bia?”

Sâñetâ sâop. “Nine topne sâmi tetem ekyongomuneâmâ nâñgâñetâ ki bulânge otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yenê matñe ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulânge pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatñe, Wâtgât Amboñe, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmi nâñgâm pârâk pilâm yuwu sâmi ekuwi. “Kutne “Lok Bulânge” sâmi gikak ahonakmat. Yakât nâñgâmunñe “Anitâhât Nanñe” yawu oap. Yakât sârâ nâñgâne. “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâmat me.”

Sâñetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitânge hângânnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmi sâwi. “Bâin, den kâmbukñe hâliñe sâmi nâñgâmunñe pesuk yap. Ikñahât nâñgâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâmi yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katñetâ kinmu yuwu sâmi hakñan sâwi. “Roma lok yengât kunyenê pato yâk takesi ki wanjet” sâmi lohimbî engatyenñan gemap. Otmu ikñahât nâñgâmu yahatmu yuwu sâmi ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemyongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâmi hakñan sâwi.

³ Yawu sâmi Pilato ekuñetâ yâkñe purik sâmi Yesu yuwu sâmi âikuop. “Yura lohimbî yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâmi sâop. “On, den bulânge yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmi hotom uminiwi otmu lohimbîñe denñe nâñgâne sâmi ga kinbi ya Pilatonje yuwu sâmi ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmi iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yunê yâhâm gem kapi ambolipñe den kâsikum yingim engatyenñan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâmi Pilato ekuñetâ yuwu sâmi âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtñe me?”

⁷ Sâmi sâwi. “On, yan gâtñe.”

Sâñetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nâñgâop. Yakât otmâ Pilatonje ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁸ Yâhâ Yesunje olop miop yakât den pat ya Herotñe emelâk nâñgâop. Yakât otmâ Yesunje kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nâñgâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen arinjetâ ekmâ tep âlep nâñgâop. ⁹ Otmu den hakñan sâmi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe yahatmâ kinmâ den topñe topñe hakñan sâmi. ¹¹ Yawu otñetâ Herotñe otmu tembe lâulipñe orowâk senñan gem hâim hilitbi. Yawu otñetâ Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu hâk katipñe kâkâlep, kurin takop takop lok kutdânge mânunjakminiwi yawuya mem katbangiwi. Yawu otbangim Pilatohâlen

dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem ariñetâ ekmâ “Herotñe nângânihiap,” sâam Pilatoñe Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânñan kasa orangim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâam hârewañgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatoñe katmu ikñe den sâsâ emetñan ari menduhuakbi. Menduhuakñetâ yan lohimbi inñe dondâhâlâkñe yekmâ denyeñe nângâne sâam ba hawamgum kinbi. ¹⁴ Pilatoñe yuwu sâam ekyongop. “Lok yuñe lohimbi yengât engatyeñan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâam yeñe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takañetâ senyenñanâk âi pâi tuhum sâam hârewañgim ekmune tosañe bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotñe sâam hârewañgiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkñe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benñe nâhâlen yâhâpñe mem takai. Bulâñanâk yuwu sâamune nângâñet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombañ ârândâñâk Pilatoñe yuwu otminiop. Lok tosa otñetâ pâi emetñan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbiñe nângâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holanyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâam ekyongop. “Lok yu kumunñe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiñetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ holanmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutñe Barawa sâam, yâkñe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gaop yakât lohimbi kerekñe den kârikñan halahum yuwu sâwi. “Barawa holandâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuñetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatoñe Yesu holanmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holanbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbi yañe iliwetmâ den kârikñan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâñetâ muâk, Howanân kum kânângâñetâ muâk.”

²² Yawu sâñetâ Pilatoñe âlâkuâk yuwu sâam ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâñe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ yanâmâ holanmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyeñe kârikñe otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâñetâ muâk.” Yawu sâñetâ Pilatoñe loholem lauyenñan miop. ²⁴ Lauyenñan mem Yesu kuñetâ muâk sâam sâam hârewañgiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângâñetâ yahalop gârâmâ yâk holanmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatñetâ lok âlâ, kutñe Simon sâam, yâhâmâ Kirene hânân gâtñe, newângembâ takamu mewi. Mem Yesuhât howan ya kambeñan katñetâ lâum Yesu betñan sâop. Otmu lohibi dondâhâlâkñe betyeñan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotñe Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñetâ Yesuñe purik sâam yekmâ yuwu sâam ekyongop. “Nâhât ki isenjet, yeñe otmu nimnaomlipyeñe yenjahât iseangñet. ²⁹ Hâmbâi umatñe

topne topne teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunnje âlepne oap. Nenjeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotnaje pumne yukât yuwu sânomai. “Bâok sâk kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumune yakât dop oai. Nak golâ unjetâ semu kâlingumap yamâ nak mumune unjetâ sem lanj lanj sâmap. Nâ nohonjetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yenhâet iseanginet.” Yawu sâk ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenaje pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâk meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutne, Lok Kunne Hahitne sâk, yan ari Yesuhât hâk katipne tuhum pilâm ikne howanân kum kânângânetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyeleknetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyinginetâ Yesune yuwu sâk Anitâ ulitguop. “Awon, otnihiai yukât topne ki nanjai. Yakât otmâ tosayene pilâyingihât nanjan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyenaje yâkât hâk katipne mem “Âlâne miak-buap?” sâk mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katnetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutylene ikniâk ikniâk yan kulemgum amanân mânunjetâ giop. Mânunjetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yane miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yengât papatolipyenaje Yesu girinbangim lohimbi ekmâ kinbi ya yuwu sâk ekyongowi. “Lok yune lohimbi nombotne tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâne hângângumu ge Yura nengât tihitnennje otmâ kutdânennje mansap otmuâmâ ikne tânahom howanâmbâ kâpehakhâ giâk.” Yawu sâk sennan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyenaje gurâ yawuâk sennan gem girinbangiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne âlâne ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonnan pân pân kepeim yane wain to bâlene yan walipgum mem yâhâ laujan kalop. ³⁷ Laujan katmâ yuwu sâk sennan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehakhâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunjan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâk kulemgowi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyeleknetâ kinowot ya âlâne yawuâk sennan gem yuwu sâk sâwangiop. “Bâe, lok kopa. Anitâne tihitnennje otbe sâk hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehakhâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâmu bukuñaje nekanjan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnennaje dop konohâk sâk hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netjeâmâ otmutne bâleop. Yakât otmâ sâk hârenitgim notgonjetâ mundom yane ârândân oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâk bukuñe ekuop. Denne purik sâk Yesu yuwu sâk ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nângâ. Anitâne hângângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nângânihiuwat.”

⁴³ Sâmu sâop. “Emet ki nijn sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴Yawu sâm ekumu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâne nângâmu emetsenje bok sâmu omon sahap. Omon sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinje âlâkuâk pilâop. ⁴⁵Otmu emelâk lohimbi inje opon kâmbukne yakât biwine ekmâ sâm sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yane pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. ⁴⁶Sâp yanâk Yesune den kârikjan halahum yuwu sâm Anitâ ekuop. “Awon, mumbé sâm oan. Yakât otmâ umutné me.

⁴⁷Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânâm kinopne ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepne.” Yawu sâop. ⁴⁸Otmu lohimbi kinbinje kulem âlâlâ tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nângâm biwiyene umatne otmu emetyenjehen âwurem ariwi.

⁴⁹Otmu imbi nombotjanje Galilaia hân pilâm Yesu betjan takawi yâkne bukulipylene orowâk kâlepjan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguiwi.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Otmu lok âlâ, kutne Yosep sâm, yâkât topneâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtne. Otmu Anitâne Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ ikne hon bawane hângângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotjan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenane Yesu muâkgât den sâm hârewangiwiâke yamâ yâkne nângâmu ki ârândân otmu sâyingiop. Lok yane Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangiop. ⁵²⁻⁵³Tetewangimu laujan memu bukulipne meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum kaokne katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, diki yawuya, yamâ emelâk kusânâm mem tingâlonjetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴Yâhâ momeje emetsâpne sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵Emet nij sâwe sâm otmu yan imbi nombotjanje Galilaia hân pilâm Yesu betjan takawine Yosep orowâk ari sângum kaokne Yesu katipgum kât mâtâpjan katjetâ talop ya ekbi. ⁵⁶Ekmâ to kukne suk suk âilonjo mem ga Yesu pirine sâm otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embânân Mosenje girem den âlâ kulemgup ya yuwu tap. “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nângâwi.

24

Yesune mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹Emet hanj sâmu imbi yane yahatmâ to kukne suk suk mem sumângen ariwi. ²Ari senyene pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manguop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpne ya tetekjan kinmu ekbi. ³Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. ⁴Yesuhât pâinjetâ biatmu kinjetâ yanâk anelo yâhâp yâk yetgât hâk katipne kaok bolan bolan yane pârâk sânsânâk teteyingim kinowot. ⁵Teteyingim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyene ariop.

Umutyene arimu yuwu sâm imbi ya ekyongowot. “Yenâmâ wongât lok senje golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yene Galilaia hânân yâk orop manjetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷Emelâk yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâne nâ lok bulâne nângâm

bâlenihim Roma yengât bâtyenjan mem katnekmu nohojêta mumbom. Mumune hannohojêta hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbom.” Yesune yawu sâmbonyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâmbonyongomutâ nângân nângânyene pâronj sâmu nângâjêta teteop. ⁹ Nângâjêta tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoj bawalipne kâiân konok otmu bukulipnye nombotje 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yengât kutyejêtmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtje, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâje. Yâkneâmâ bukulipnye orowâk ari den pat ya Yesu hoj bawalipne ekyongowi. ¹¹ Ekyongojêta nângâjêta porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroje yahatmâ sumângen sururuk sâmb ari lâm sâtnânâk kinmâ ehop. Eksan mâne sângum kâlep mem Yesu katipgum katbi yanahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâmb nângâm kiwilim emetjan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtje lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotjanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipnyeje Yesu kujêta muop yakât alahum weyetje nângâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesune teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenje ehowerâke yamâ lok ondop orop arain yawu nângâowot. ¹⁷ Yawu nângâmutâ Yesune yuwu sâmb âiyotgop. “Wuân denje alahuawot?” Sâmb hameyetje bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukuje âlâ, kutje Keleopa sâmb, yâkne yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnennje othi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipne kerekne nanjain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpkuat?”

¹⁹ Sâmb sâop. “Wuân otbihat yat?”

Sâmb sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amboje otbangiwi yakât alahum gait. Anitâje Yesu mâmâje otbangimu yâkât den kâsikum ningim kulem topne topne tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbikerekne nângâwanjêta yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnennje yâkât den nângâjêta nahat otmu “Kujêta muâk” sâmb hârewangiji. Yawu sâmb hârewangim Roma lok galemlipnennje ekyongojêta yâkne lauyenjan mem howanân kujêta muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkne Isirae nengât kasalipnennje yongom watyekmu arinamai yawu nângâm biwinennje mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kujêta muop. ²²⁻²³ Âun emet hanj sâmb imbi nombotjanje sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâmb eknongoai. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumunambâ yahatsap” yawu sâmb eknongoawot.” ²⁴ Imbi yaje yawu sâmb eknongojêta bukulipnetje nombotjanje sumângen ari imbi yaje den yai ya yene senyenjan Yesu ekjêta ki tap.”

²⁵ Yawu sâmb ekumutâ Yesune yuwu sâop. “Nângân nângânyetje umatje. Emelâk Anitâje poropetelipne den ekyongomu kulemguiwi ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâmbune nângâyet. ²⁶ Anitâje tihitnennje otbe sâmb ike hoj bawaje hângângumu ge manmu kujêta hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumunambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâje sâmb kalop.” ²⁷ Yawu sâmb topne katmâ Mose otmu Anitâhat poropetelipjanje miti pepaen den kulemguiwi ya sâmb kusânmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginñan ariwi. Yan arimâmâ Yesuñe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâam olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet nñj yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâam emetyetñan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatñetâ Yesuñe bañga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenñe yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nâñgân nâñgânyetñe pâronñ sâamu kundenñe ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuñe âlâ yañe bukuñe yuwu sâam ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropeteliñe nombotñe otmu Moseñe miti pepaen den kulemguiwi yakât topñe sâam kusânmâ eknotgomu nâñgâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikñe hoñ bawalipñe kâiân konok otmu bukulipyenñe nombotñe orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâam ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumuñambâ yahatmâ Simon Petoro tetewangimu eksap.”

³⁵ Yawu sâam ekyotgonñetâ benñe kutdâñe mâtâwân yâk teteyitgim emetyetñan ari bañga mem motokmâ yitgimu yan kundenñe ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân konok teteyiñgimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuñe pâràk sânsânâk teteyiñgiop. ³⁷ Teteyiñgimu ekmâ “weke takap,” sâam pâràk pilâm kiñgityenjahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otñetâ yuwu sâam ekyongop. “Wongât biwiyenñe ahom niaksap? Nâñe teteyiñgian yuwu weke ki teteyiñgimap. Yakât otmâ kâine bâtnè yu walipnohom nâñgâm hengenñet. Weke bia. Nâ ninak gamune enjaksain. Yakât otmâ biwiyenñe sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâam ekyongomu nâñgâñetâ porap olop yamâ kâine bâtnè kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ heronñe nâñgâwangiwi. Yawu otñetâ yuwu sâam ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihiñetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâam ekyongomu inñan âlâ hot um katbi ya wañetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâam tepyenñe hâlâlâk nâñgâwi.

⁴⁴ Yesuñe inñan ya nem tiñ pilâm yuwu sâam ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topñe topñe kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâam ekyongowan. “Emelâk emet inânñan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropeteliñe nombotñenñe nâhât nâñgâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâñe tetem hengenñuwuapgât Anitâñe sâam kalop.” Yawu sâam ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu sâam ekyongom den kulemguiwi ya kâsikum yingimu nâñgâñetâ.

⁴⁶ Den ya nâñgâñetâ keterakyiñgimu den bâiñe yuwu sâam ekyongop. Emelâk emet inânñan miti pepaen den âlâlâ kulemguiwi yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâñe lohimbî kerek yengât tihityenñe otbe sâam ikñe hoñ bawa hâñgângumu ge manbuap. Manmu lok bâlenñe mem âlâlâ tuhuñetâ hâhiwin nâñgâm mumbuap. Mumu hangunñetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu Anitâñe mumuñambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbîñe orotmemeyenñe bâlenñe bet pilâm nâhâlen biwiyenñe kepeino-mai otmuâmâ Anitâñe tosayenñe pilâyingim meyekbuap. Otmu yenñe ari nahat den pat âlepñe sâam haok tuhuñetâ lohimbî hânñan kulemñan manmâ araiñe nâñgânmai. ⁴⁹ Otmu nâñe Wâtgât mâmâñahât Heak

hângângumune ge âi sâm yingian yukât mâmâne otyingimu menomai ya awonnanê sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotno-mai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuê himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betani sâm, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâne mâmâne otyingîâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyeñe heronê otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,

Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepne Yoaneje kulempuop.

Yesuhât topne

¹ Anitâhât Kai Toka yañeâmâ embânâmbâek Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetne konohâk tatmâ gaowotjak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topñambâek Kai Toka yañe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenñe, pitu topne topne ekmain ya otmu hânân âliwahap topne topne ehekñe, ki ehekñe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtñe âlâñe ikñahâk ki teteop, bia kârikñe. ⁴ Kai Toka yañe manman kârikñahât amboñe oap. Yakât otmâmâ lañinñe ikñambâ gâtñe yañe lohimbi biwinennan pilâmu hañ sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoñ bâlenan pilâmu omoñ kâlehen manmaine kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât lañinñe lohimbi biwinennan pilâmu ya ekmâ nângâmunne bulâñe otmu yâkâlen biwinennane katnehât Anitâñe lok âlâ, kutne Yoane, ya âi sâm wanmu takaop. ⁸ Taka lañinñe amboñahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewangim yâkât den pat âlepne sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ lañinñahât amboñe yakât topne yuwu tap. Yâkñe lohimbi kerek nengât biwinennan lañinñe pilâmu ekmâ nângâmunne keterakningiâkgât ge hohetnennan manop.

¹⁰ Kai Toka yañe ge hohetnennan manop yan lohimbi kiñgitne orowâkñe topne nângâm hâum pâpgum ki ekñetâ keterahop. Ikñak Anitâhâlen kândiwahom lohimbi katyelekmu yapâ tetem gawinje amboyenñe ekmâ topne hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikñe torehenlipne yengât hohetyenñan takamu ekñetâ ki keterakyingiopgât betbangiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotñe yâkâlen biwinenñe katbin yamâ mâmâñe otningimu Anitâhât nan baralipne otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipne otmâ mansain yakât topne yuwu tap. Lohimbi katyelekmu yapâ tetem gamunne sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipne ki otbin. Me lok nombotñe nengât sen yañe tetem sambe otñet sâm imbi miakmâ manbi yañe gurâ bia. Anitâ ikñak mâmâñe otningimu yakât nan baralipne otmâ gain.

¹⁴ Bâin, Kai Toka yañe ge imbi tepñambâ tetem lok otmâ hohetnennan manmâ tep âlep nângâningiop. Nângâningimu manmanñe ekmunne bulâñe otmu Anitâhât nanñe ombe bisinje dopyetne konohâk yawu otmutâ yelekbîn. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneje ekmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nângâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâñe embânâmbâek meñnahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâñe kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikñe yakât amboñe tep âlep nângâningimap ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nângâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâñe Mose ekumu girem den topne topne kulempuop ya ekmunne manman tawi tawinje oap. Yâhâ sâp yiwerenñeâmâ Anitâñe Yesu Kiristo hângângumu ge wawaeneneksap

ya ekmunje bulâje dondâ oap. ¹⁸ Nenne Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkne ikne nanje ombe bisine hângângumu ge manop. Yâkne yawu olop yan nenje Anitâhât topje nângâm hengenjunehât yâkne sâm tetekjan tuhumu nângâm hengenjuwin.

Yoaneje lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

¹⁹ Kândikum lohimbiye orotmemeyene bâlene ya betbanginetâ Yoaneje âi topje katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topje nângâne sâm hotom uminiwi yengât kunlipyenje bukulipyenje nombotje hângânyongowi. Hângânyongonetâ hoj bawalipyenje meyeknetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nângâne.”

²⁰ Âikuñetâ sâop. “Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemnongowuap sâmai ya nâ bia.”

²¹ Sâmû sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nângâne. Emelâk embâñan poropete âlâ, kutje Elia sâm, manop. Yâkne yâhâpne tetem hohetnenñan manmâ Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewangiwiuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâñetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmû sâwi. “Anitâne poropete âlâ hângângumu ge mâtâp meningiwuap nângâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâñetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

²² Sâmû sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerenje âwurem ari papatolipnenje girawu sâm ekyongomunje nângâñetâ ârândânj otbuap? Bâin, gike topge tâñ tâñâk sârâ nângâneâyâ.”

²³ Sâñetâ sâop. “Nâje lok ki manmaiângen manmune lohimbiye nâhâlen takañetâ yuwu sâm ekyongom mansan.

“Pumje launje uk sâm huruñ sâm ya kum kilikmâ mem ârândânj merândânj tuhuñetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewangiñet.”

Den yu poropete âlâ, kutje Yesaia sâm, yâkne kulemgup.”

²⁴ Yawu sâmû Parisaio lok orowâk takawine yuwu sâm âikuwi.

²⁵ “Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemnongowuap sâmmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliane yâhâpne tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topje girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sâñetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenjan mansap yâkât wâtne âlâ tatbangiap ya ekñetâ ki keteraksap.

²⁷ Hâmbâi lok yane âi topje katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inñe mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekmâ golewangiwiomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâm ikñahât nângâmu giop.

²⁸ Yâhâ Yoaneje kapi âlâ, kutje Betani sâm, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matje yawu ekyongomu purik sâm Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneje Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet hanj sâmû Yesune Yoanehâlen ariop. Arimu akñangembâek ekmâ yuwu sâm lohimbi toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekñet. Endamâ Anitâne hângângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât

otmâ dop kum sâmunen nângânet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukjahât galem mansaije hotom une sâm yan lama nanje kum gâim unjetâ semu hotomnaje yâhâmu Anitâje nângâningimap. Yakât dopneâk lok endane tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kunjetâ mumbuap yakât otmâ Anitâje hângângumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topne yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkneâmâ âi topne katmâ tuhumu eknomai. Nâne embânâmbâek meñjahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâne kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nângâwangiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbije yâkât topne nângânetâ keterahâkgât nâne mâtâp mewangim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topne yuwu sâmunen nângânet. Emelâk nâne yâkât topne ki nângâm manban yan Anitâje nâne toen katyekbom yakât yuwu âi sâm nihim hângânnohop. “Gâne lohimbî toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunjan tatbuap lok yane lohimbî manman âilongoân katyekmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâje otyingiwuap.” Yawu sâm eknohop. Yawu sâm eknohomu laune lâum lohimbî toen katyekmâ yanak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne kembâ hât gum ge mâmâje otbangiop. ³⁴ Mâmâje otbangimu yakât topne nângâm henjenguan. Yâhâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yoaneje Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuje nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet han sâmu Yoaneje ikne hon bawayâhâtne, nâ otmu lok âlâ, kutne Anderea, Simon Petrohât imiñe, menelekmu dengân âlâ, kutne Galilaia sâ, yakât ginñehen ariwin. ³⁶ Arimunje Yesuje gam wanginenekmâ bamu Yoaneje ekmâ yuwu sâm eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda eksset. Yâhâmâ Anitâje hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kunjetâ mumbuap yakât otmâ Anitâje hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu, nângâmutne bonne otmu Yoane pilâm Yesu betnan sâmutne orowâk ariwin. ³⁸ Yesuje purik sâm yuwu sâm eknotgop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâmutne sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmu orowâk ari emetnan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunne emetsenne emelâk purik sâm giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereane, pilânelek mâ yahatmâ, ari atane, kutne Simon, mem tetem yuwu sâm ekuop. “Anitâje lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenne otmâ galemnongowe sâm ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutneâmâ Kiristo. ⁴² Yawu sâm netgâlen dâim takamu Yesuje Simon ekmâ yuwu sâm ekuop. “Simon, Yoane nanje, gâmâ yiwerene kutge âiñe, Kepa sâm gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topneâmâ benben me kon yawu.

Yesuje Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet han sâmu Yesuje Galilaia hânângen ariwe sâm olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutne Pilip sâ, ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyene kutne Besaita, ya ambolipne. ⁴⁵ Yesuje Pilip memu yâkne in yawu ari bukune âlâ, kutne Natanae sâ, ya yuwu sâm ekuop. “Emelâk

Anitâñe hon bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropeteliññe kulemgui ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanñe, Nasaret kapi amboñe,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâmu sâop. “Yakât nâñgâmunne gemap. Nasaret kapi ambolipñe âlâ me âlâñe tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bâinj. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâmu Natanañe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâm eknongop. “Yu ekñet. Lok yuâmâ Isirae amboñe otmu tâñ tâñâk mansap.” Yawu sâop. ⁴⁸ Yawu sâmu Natanañe âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipñe ki gohonsap yan lakop kurinj amutgen Anitâ mepaem tatdâ geksan.” ⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanñe. Isirae nengât kunnenñe mansat.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kurinj amutgen geksan yakât otmâ topge nanñan. Yu sâm tetem ekgohoañ yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topñe topñe memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.” ⁵¹ Yawu sâm ekum benñe yuwu sâm eknongop. “Bulânânâk yuwu sâmunne nâñgâñet. Anitâñe bulânânâk hângânnohomu gewan yakât topñe teteâkgât ewapâ himbim pâron sâmu yâkât añelolipñe mâmâñe otnihim yâhâm gem otñetâ yekmâ nâhât topñe ekmâ nâñgânmai.” Yawu sâm eknongop.

2

Kana kapiân Yesuñe kulem miop.

¹ Yawu sâm eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutñe Kana sâm ya Galilaia hânân tap yan gâtñe âlâñe imbi membe sâm otmu bukuliññe heronñe nâñgâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya ambonañe Yesu ikñe otmu mâmâñe otmu nen hon bawañipñe dâinenekmu orowâk emetyetñan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunñe wain to ya biatmu Yesu mâmâñe yakât sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Meñ, yakât ki nâñgârâ gorâhihiâk. Anitâ ikñak nâñgâmu âi topñe katbehât nanñan.”

⁵ Sâmu mâmâñe emet amboñe yakât hon bawa âlâ yuwu sâm ekuop. “Nannañe yu me ya otñet sâwuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen aman papato bâñ nombolân konok ya tatyngiop yakât topñe yuwu. Yura lohimbi Anitâñe nâñgâningimu ârândân olâkgât to yanñe mem sot nenehât senñe âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtñe to osom neminiwin. Otmu kâi bâtnenñe piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuñe emet ambonañe hon bawañipñe yuwu sâm ekyongop. “Ba to osom mem ga amanân gâñetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâñetâ pik sâop. ⁸ Yawu otñetâ yuwu sâm ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemyenñe ya wañetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba wañetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yanñe emelâk purik sâm wain olop. Yawu otmu galemyenñe nemu ukenñe otmu biwinñe yuwu nâñgâop. “Wain tonñe emelâk biatningiap. Yu nemune ukenñe oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nâñgâm yakât topñe hâum pâpñuop. Yawu gârâmâ to osom mem wañbiñe yakât topñe nâñgâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenñe otmu yanñak lok imbi miop ya yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Anñgânâmâ wain ukenñe sâm bukuliññe gâim yingñetâ nem biwiñe hâlim otñetâ yakât kakñanâmâ wain pâlâmñe gâim yingñimai. Yâhâ gâñeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nâñgâmunne âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuŋe Kana kapi yan âi topŋe katmâ kulem memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinenŋaŋe kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuŋe imilipŋe otmu mâmâŋe meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunŋe hilâm mome pesuk sâop.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Hombaŋ ya tâlâhumu Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukŋan yâhâmunŋe yan lok nombotŋaŋe kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senŋe âlâlâ aŋgi gunŋi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya Yesuŋe yahatmâ yuwu sâm sâyinŋiop. “Awoŋnahât opon yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ aŋgim bero emetŋahât dop oap.” Den yawu sâm tewetsenŋe hâukum kinbi ya yengât kakŋan tat tat, tewo, me senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyinŋiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânennŋe, kutŋe Dawiti sâm, yâkŋe den kulemguop ya nângâmunŋe teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbi nombotŋaŋe gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotŋe otmai sâm biwinanŋe kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nângâmunŋe teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu ariŋetâ Yura papatolipnennŋaŋe ekŋetâ bâlemu yuwu sâm ekuwi. “Gâŋe oat yu nângâmunŋe dondâ bâleap. Âlâŋe mâmâŋe otgihimu yu oat? Gâŋe wuân kulem mendâ nenŋe gekmâ Anitâŋe nângâhihimu oat yawu nângâmunŋe ârândânŋ otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâŋeâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwiŋan tuhum manŋuwom.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâm ekyongomu sâwi. “Mainŋ, papatolipnennŋaŋe opon kâmbukŋe yu yambu 46 biwiŋan tuhuwi. Gârâmâ gâŋeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwiŋan tuhum manŋuwom” yat. Den yat yakât nângâmunŋe ki ârândânŋ oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuŋe den sâop yakât topŋe yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuŋetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topŋe sâop. Yakât otmâ mumuŋambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nângâmunŋe bulâŋe olop.

²³ Yesuŋeâmâ Tihit tihit Hombaŋ yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topŋe topŋe memu lohimbi kingitŋe orowâkŋe ekŋetâ bonŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otŋetâ lohimbi nengât biwinenŋe ekmapŋe topyeŋe ekmâ nângâop. Topyeŋe nângâm yanŋak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoŋe manman kârikŋahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâkŋe Yura nengât lok kunŋe manop. ² Omoŋ âlâen lok yaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nanŋain. Gâŋe kulem topŋe topŋe memaŋ yu lok nombotŋe Anitâ orop ki mansaiŋe kulem yuwuya menomaihat dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâm oat ya emelâk nanġan. Yakât yuwu sâmune nânġâ. Lok âlâ me âlâ Anitâġe tihityeġe olâk sâm māmâlipyeġe yengât tepyeġambâ tetewi yakât dopġeâk yâhâġe teteġetġât nanġan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk meġnahât tepġe kâlehen yâhâ tatmune yâhâġe menekbuap. Ya ki orotġe.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nânġâ. Lok âlâ me âlâġe orotmemeġe bâleġe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeġe katnomai yamâ toen katyekno-mai. Toen katyekġetâ Wâtġât māmâġahât Heakġe māmâġe otyingimu Anitâġe tihityeġe otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekġe māmâlipnennġe yengât tepyeġambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinennġe yamâ Wâtġât māmâġahât Heakġe māmâġe otningim mem hewewen tuhunenekmu manman kârikġahât mâtâp teteningimâp. ⁷ Yawu ġârâmâ “mâmâhahât tepġambâ teteon yakât dopġeâk yâhâġe tetewuat,” sâm eġgohoan yakât ki nânġârâ sâtġe otbuap. ⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune den ya nânġârâ keterakġihiâk. Sîru ya wosapâ topġe katmâ takamâp? Otmu wosaken bâiġe arimâp? Yakât topġe ki nânġâmain. Sîru pilâmâp ya munġeâk nânġâmain. Yakât dopġeâk Wâtġât māmâġahât Heakġe māmâġe otyingimu biwiyenġe hewewen otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyenġe âlâhâlen kinmap yakât ki eġakmâ nanġanġimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nânġâm pâpġuan. Âlâkuâk sârâ nânġâwe.” ¹⁰ Sâmu sâop. “Ġâġeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbi kâsikum yingirâ yakât nânġâhihiġetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topġe ki nanġat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nânġâ. Nennġe sennennġe eġmain otmu biwinennġan tetemu nânġâmain ya sâm tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu ġârâmâ yeġeâmâ dennennġe nânġâġetâ gemu bet pilâmai. ¹² Yâhâ nâġe manman topġe topġe yakât ekyongomuneâmâ nânġâġetâ ki bulâġe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbingât topġe ekyongomune nânġâġetâ bulâġe otbuap? ¹³ Lok âlâġe himbimân ki yâhâm purik sâm ge yakât topġe lohimbi ekyongomâp. Nâ konok Anitâġe himbimâmbâ hânġânnohomu ge yakât topġe ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Moseġe yuwu otbomġât dop olop. Isirae lohimbiġe lok ki manmaiâġen manmâ otġetâ bâleop yakât matġe hambe sâtġe metġe yaġe yingimu muwi. Yakât otmâ Moseġe hambe umutġe hâwim nahân kepeim kânâġġâmu eġmâ yan âlepġe otbi. Yakât dopġeâk lohimbi kerekġe otġetâ bâlemap ya yengât tosayenġe biatyingîâkġât Anitâġe sâmu nâ howanân nohom kânâġġânekġetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ ġâtġaġe lok âlâ me âlâġe biwi nânġân nânġânyenġe nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayenġe biatyingimu manman kârikġan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâġe ikġe eġġatġeâk otmâ lohimbi kerek wawaenenekmâ ikġe nanġe ombe bisîġe hânġâġumu ge nengât kawennennġan kinmu howanân kuġetâ muop. Yawu ġârâmâ yâkâlen biwinennġe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikġe ya menom. ¹⁷ Anitâġe nanġe hânġâġumu ge manman kârikġan torokatnenehop. Yakât otmâ nennġe yâkâlen biwinennġe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinennġe hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikġahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapġât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotġaġe Anitâ nanġahât

Yoanene ikne topne sâm tetem ekyongop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâne Yoanehât honj bawalipnje yengâlen arimu Yura ambolipnje Anitâne yekmu ârândây olâk sârn to piri-akbi orotmeme yakât den sahangiwî. ²⁶ Den sahanginjetâ Yoanehât honj bawalipnane ari yuwu sârn ekuwî. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yoran to nombotgen manmunne lok âlâne gâhâlen takamu yâkât nângârâ yahalop. Lohimbi sesengâlâkne nângâninginjetâ gemu lok yakâlenâk arinjetâ toen mem katyeksap. Yakât nângâmunnne dondâ bâleap,” yawu sâwî.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmunen topne nângânetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipnane imbi yâkât pat kuwanginimai. Pat kuwangineta manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan herone otnomai. Yakât dopneâk lohimbi sesengâlâkne Yesuhâlen torokatneta herone oan. ³⁰ Sâp yiwerene yupâek lohimbi kingitne orowâkne nângâwangineta yahatmu yâkâlen torokatnomai. Yâhâ nâmâ nângânihineta gemu âi tuhumi tin pilâm gulip otbom.” Yawu sâop.

Yoaneņe Yesuhât topņe sâm ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâm ekyongop yakât topñeâmâ yuwu. Nenñe menlipnenñe yengât tepyenjambâ tetewin. Gârâmâ manmannenñahâlâk nângâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâne Yesu hângângumu giop. Yakât otmâ kunnenñe pato otmâ âwâñahât topñe eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne denñe nângâñetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenñe tiñâk kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâne nanñe wawaemu biwiyetñe kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwâñeñe âi sâm wañmâ hângângumu giop. Gem yan kunnenñe manmâ Wâtgât Mâmâñahât Heakñe mâmâne otbangimu âwâñahât den ya tân tâñâk

eknongom mansap. Yâkne den eknongop ya nângâmunnje bulâne otmu yâkâlen biwinennjañe kepeimain. ³⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñjañe kepeim mannomai yamâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe yâkât den betbangim mannomai yamâ Anitâñe kuk otmâ hâhiwin yingimu nângâm tatbisâi.

4

Yesuñe Samaria yengâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâñe Yoanehâlen ariñetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiñgitñe orowâkñe Yesuhât nângâñetâ yahatmu yâkâlen takanjetâ yâkât sâtgât nen hon bawalipñjañe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaionje nângâñetâ bâleop. ³ Nângâñetâ bâlemu yanjak Yesuñe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâm otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yengât hân tânâmñambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlâ, kutñe Sika sâm, ya mewin. Otmu emelâk embânânâk kapi yakât gotñan tâmbânenñe âlâ, kutñe Yakop sâm, yâkñe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuñan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanñe Yosep pilâwanñgiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunñe sikopñe dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginñan ge tatmâ hâknennje mewin.

Manman kârikñahât to yakât ambonje yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâm kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunñe yan ikñiâk tatmu imbi âlâñe to osowe sâm kapiângembâ giop. Gemu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “To osom niñdâ nembehât nanñan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiñjañe nângâop. “Yen Yura lohimbiñe nenekmâ nângâm bâleningim nengât tera me osom bero yañe ki katmâ nemai.” Biwiñjañe yawu nângâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukñe yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitâñe hewewenâk otmâ lâtâpnongomâp yakât topñe gâñe ki nanñat. Otmu nine topne gurâ ki nanñat. Nanñat mâne emelâk manman kârikñahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâm ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânñe mem manman kârikñahât to yat ya osowuat?” ¹² Yâhâ tâmbânenñe Yakopñeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipñe otmu lama bulimakao osom yingimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopñe otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nângâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâñe neñetâ yâhâpñe tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu gârâmâ nine manman kârikñahât to osom yingimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yañe pundun pundun sâm ga takamu ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Main, lok pato. Nâñe hilâm ârândân to yupâ osowe sâm kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niñdâ nemune yâhâpñe tohât ki katnekbuaupgât nanñan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâm purik pilâwanjiop. ¹⁸ “Gâ lok imbât yañe mem pilâheki. Yamâ yiwerenñe mengekmu mansawot yamâ lokge bulâñe bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonñe.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Maiñ, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. ²⁰ Yawu gârâmâ ekgohomune nâñgâ. Emelâk tâmbâlipnennñe pumñe yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yenñeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanñe bonñe otmai?” Yawu sâm âikuop.

²¹⁻²⁴ Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nâñgâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumñe yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topñeâmâ ikñiâk tap. Yâhâmâ pumñe me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumñe âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâliñe bia. Yakât otmâ Anitâ awonñennñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otningimu awonñennñahâlen biwinennñe kepeim mepaemunñe nâñgâmu ârândâñ otbuap. Yen Samaria ambolipñeâmâ Anitâhât topñe ki nâñgâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâñe hoñ bawañe âlâ hângângumu ge Yura hohetnennñan tetem yen me nen kerek tihitnenñe otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenñeâmâ Anitâhât topñe nâñgâm hengenñuain.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâñe hoñ bawañe âlâ hângângumu ge tihitnenñe otbuap ya emelâk sâñetâ nâñgâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoñ bawa yakât kutñeâmâ Kiristo.

²⁶ Sâmu sâop. “Hoñ bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâñe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. ²⁷ Sâm tan mâne nenñe sot puluhum takam Yesuñe imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pâràk pilâm imbi yañe wuân den âikuop yakât ki âikum topñe nâñgâwin. Me Yesuñe wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

²⁸ Yawu otmu imbi yañe âsâñe pilâm kapiângen sururuk sâm ariop. Sururuk sâm ari kapi ambolipñe yuwu sâm ekyongop. ²⁹ “Wâe. Lok âlâñe to lâmñe ginñan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâm tetem eknohop. Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai yañe takap mon.” ³⁰ Yawu sâmu nâñgâm ekne sâm kapi pilâm takawi.

³¹ Mâtâwân gem tatñetâ nenñe sot ne sâm Yesu ekuwin.

³² Ekumunñe sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yenñe yakât topñe ki nanñai.”

³³ Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenñe yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâñe sot wañmu niap mon?” Yawu sâm âlâhuwin.

³⁴ Yawu sâmunñe sâop. “Nâmâ Awonñe hângânnohomu ge tem lâuwangim nepñe tuhum mansan yañe nâhât sot kâlê oap.

³⁵ Otmu nengât nep topñahât nâñgâñetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Emetsenñe imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtñe âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbiñeâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopñeâk biwiyeñe hewewen otmâ manman kârikñan arine sâm otmâ tai. Yenñeâmâ lohimbi dondâñe mansai ya yengât nâñgâm âi menet. ³⁶⁻³⁷ Yakât torokatmâ sâmune nâñgâñet. Lok nombotñe nep tuhumai. Yâhâ nombotñeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhât nep tuhumai me yakât bonñe menomai ya yâhâp yâhâp heronñe kakñan mannomai. Yâhâ bonñe âlemu mem katñetâ tatbuap

yañeâmâ lohimbiñe hewewen otmâ Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manmâ manman kârikñe menomai yakât dopñeâk oap. ³⁸ Otmu emelâk lok nombotñeñe nâhât nep tuhuwi ya bonñe âlem kinsaiñe manman kârikñe menjetgât yen hângâyongomune ari meyekñet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuñe Samaria gâtñe imbi yakât biwiñe ekmâ olop miop ya tâñ tâñâk sâam tetem ekuop yakât kapi ambolipñe ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâam ekuñetâ nângâyîngiop. Nângâyîngimu kapiyenjan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunñe den pat âlepñe ekyongomu lohimbi dondâñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe kepeiwi. ⁴² Biwiyeñe kepeim imbi ya yuwu sâam ekuwi. “Angoân gâñe den sârâ nângâmunñe bulâñe olop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ yâkñe sâreerenekmâ manman kârikñe ningiwe sâam ge mansap ya ikñe launambâ eknongomu nângâmunñe bulâñanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe kepeiañ.” Yawu sâwi.

Yesuñe kiap âlâhât nanñe nângâwangimu âlepñe olop.

⁴³ Yesuñe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâamu orowâk Galilaia hânângen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunñe Yesuñe Yerusalem kapi ambolipñe den ekyongomu nângâñetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâam eknongop. “Anitâhât poropetelipñe yeñe kapi me hep torehenlipyeñe orowâk tatmâ den kâsikum yîngiñetâ nângâñetâ nahat otmap.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunñe kapi tatmâ arap ya ambolipñe emelâk tihit tihit homban ekne sâam Yerusalem kapiân yâhâ Yesuñe kulem topñe topñe mem ikñe den pat âlepñe ekyongomu nângâñetâ bonñe olop yañe nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningiñetâ ya pilâm âwurem Yesuñe angoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâam wain olop yan ariwin. Arimunñe Kapanaum amboñe, kiap âlâhât nanñe ya mesek sâtñan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtñan kinmu yan âwânñe Yesuñe Kana kapiân âwurem taka tap nângâm kapiñe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtñan tatmâ pilânenekbe sâam oap. Yakât otmâ ari hengenjuhât nanñan.”

⁴⁸ Sâamu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipñe kulem topñe topñe memune ekneâk nanñai. Eknjetâ sâtñe otmu yanâk nâhâlen biwiyeñe katmai.”

⁴⁹ Sâamu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari hengenjuhât nanñan.” ⁵⁰ Sâamu sâop. “Nângâwangiangât âlepñe hâmeñe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nângâmu bulâñe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoñ bawalipñe nanñe talop yakembâ taka yuwu sâam ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepñe oap.” ⁵² Yawu sâñetâ yuwu sâam âiyongop. “Sâp girawuân âlepñe oap?” Sâamu sâwi. “Oran hilâm tânâmñan kundatñe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâñetâ kiapñe yuwu nângâop. “O, bulâñanâk. Yesuñe eknohop sâp yanâk nanne âlepñe olop.” Yawu nângâm Yesuhâlen biwiñe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipñe yakât ekyongomu kerekñe Yesuhâlen biwiyeñe katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuñe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâam wain olop. Yâhâ kulem yâhâpñe miop yamâ naom tipñe ya âlepñe olop.

5

Yesuŋe lok pareŋe mem heŋgeŋgumu geretŋe lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakŋan Yura nengât hombaŋ âlâ tetemu Anitâ mepaene sâm lohimbî kinŋitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuŋe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi ya hawamgum paŋ sâhâwi yakât hânŋi âlâ, kutŋe Lama sâm, yakât ginŋan bomba âlâ tap, kutŋe Betesira sâm. Otmu bomba yakât ginŋan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbî tatbi yamâ topyeŋe yuwu. Nombotŋe pareŋe otbi, nombotŋeâmâ kâiyeŋe goŋgoŋe, nombotŋe âlâmâ senyeŋe bok sâ sâŋe. ⁴ Tatbi yaŋe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât aŋelo âlâŋe himbimângembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yeŋgâlen gâtŋaŋe aŋgoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbaŋgiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbi ya yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe pareŋe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ aŋelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu gewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuŋe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nâŋgâm âikuop. “Gâ âlepŋe otbehât naŋgat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “Oŋ, yawu naŋgan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu gewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâŋe in yawu gemai. Yakât âlâŋe tânnohomu nâŋe sâm gembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâiŋ gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotŋan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ ariop.

¹⁰ Geretŋe lâuakmâ arimu lohimbî yan kinbiŋe ekmâ nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “In tatmâ naŋgain. Yawu gârâmâ gâŋe geretge lâuakdâ gekmunŋe ki ârândâŋ oap. Papatolipnennŋe tatmâ nâŋgâmain sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâŋetâ sâop. “Yiwerenŋe lok âlâ heŋgemnohoapŋe yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepŋe otmâ yaŋahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok heŋgeŋgohoap ya kutŋe kundâ nâŋgâne.” Yawu sâwi. ¹³ Yâhâ Yesuŋe emelâk yok pilâm lohimbî dondâ kinbî ya hohetyenambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaŋe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senŋe senŋe otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukŋan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Naŋgat. Nâŋe heŋgeŋgohoan. Yakât otmâ yâhâŋe otmâ hilipguwuat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵ Yawu sâmu lok yaŋe Yura papatolipnennŋe yeŋgâlen ari “Yesuŋe heŋgemnohoap” sâm ekyongop. ¹⁶ Yâhâ Yesuŋe tatmâ nâŋgâminiwin sâpŋan lok ya heŋgeŋguop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnennŋe Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinennŋe kepeim manman bulâŋe menom.

¹⁷ Den hikuŋetâ benŋe Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Awoŋnaŋe hilâm ârândâŋ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸ Yâhâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok ya heŋgeŋguop yakât nâŋgâŋetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuŋe Anitâhât “Awoŋne” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnennŋe yuwu nâŋgâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap sâm iŋŋahât nâŋgâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbi.

19-20 Yawu otjetâ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Nine topne ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋe nine eŋgatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoŋnaŋe wawaenekmâ tiripnohomu ikŋahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâŋe ot-nihimu memune ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoŋnaŋe lok âlâ me âlâhât manmanyeŋe torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikŋe yingiwomgât dop tap. ²² Otmu lohimbiŋe otjetâ bâlem gamap ya awoŋnaŋe bâiŋe ki sâŋ hâreyingiwuap. Âi ya nâŋak bâiŋe sâŋ hâreyingiwomgât sâŋ nihiop. ²³ Yâhâ lohimbiŋe Awoŋne ewe katmai yakât dopŋeâk nâ gurâ ewe katneŋet sâŋ âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe betnihimai yaŋe nâ betnihiain sâŋ Awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya betbangimai. ²⁴ Lok âlâ me âlâŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe awoŋnahâlen katmâ denŋe lâum mannomai ya awoŋnaŋe emelâk manman kârikŋahât pat kuyingioŋ. Yakât otmâ manman kârikŋahât mâtâwân manŋetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Awoŋne Anitâŋe hâŋgânnohomu ge nine den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmŋe mansai ya yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomai. ²⁶ Yakât topŋeâmâ yuwu. Awoŋne yamâ manman amboŋe. Yawu gârâmâ manman yakât galemŋe sâŋ nihimu yan dopnetŋe konok oap. ²⁷ Otmu hâŋgânnohomu ge lohimbiŋe otbi mewi yakât bâiŋe sâŋ hâreyingiwomgât sâŋ nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuŋambâ yahatmâ otbi mewi yakât matŋe menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâ betbangim otjetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matŋe umatŋe menomai. Yâhâ nombotŋaŋe Anitâhât tem lâuwangim âlepŋe manbi yaŋeâmâ manman kârikŋe mannomai. ³⁰ Nine eŋgatneâk âi ki tuhuman. Anitâŋe biwinan katmu tem lâuwangim den sâŋ hâreyingiman yamâ nâŋgâmu ârândâŋ otmap.

Yesuŋe kulem âlâlâ miop yan ikŋe topŋe tetem heŋgeŋguop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nâŋgâŋetâ nahat otbâp. ³² Awoŋne manman amboŋaŋe nâhât topne ekmâ nâŋgâŋetgât kulem mem gamap yamâ nâŋgâwangimune bulâŋanâk otmap. ³³ Anjoân hoŋ bawalipyenŋe hâŋgânyongonjetâ Yoanehâlen arinjetâ nâhât topne bulâŋanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlâŋe nâhât topne ki sâŋ tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkŋe nâhât topne ekyongop ya yiwereŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan manŋetgât yan. ³⁵ Yoanehât nâŋgâŋetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋeâmâ balamgât dop olop. Balam sem laŋinŋe pilâmu ekmain yakât dopŋeâk yâkŋe den ekyongomu biwiyeŋan hâumu haŋ sâyinŋioŋ. Haŋ sâyinŋimu anjoân hewewenâk nâŋgâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbangiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkŋe bulâŋanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe âi sâŋ nihim hâŋgânnohomu kulem topŋe topŋe memune yan nâhât topne tâŋ tâŋâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoŋne ki ekmâ denŋeâk nâŋgâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoŋnaŋe poropetelipŋe ekyongomu kulemguwi ya nâŋgâŋetâ ki keterakyinŋimap. Otmu nâhât gurâ nâŋgâŋetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai.

³⁹ Yeñeâmâ manman kârikñe mene sâam poropetelipñe den kulemguiwi ya haonmâ ârândân sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeñe nâhât topne ekñetâ keterahâkgât den yu poropetelipñe kulemguiwi. Yu sâlikum henğengumai mâne âlepñe nâhât topne nângâm henğengumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeñe manman kârikñe mene sâam yan nâhât hâkân otmâ biwiyeñe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe nâhât nângâñetâ yahalâkgât ki gewan. ⁴² Yawu gârâmâ biwiyeñe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk nanğan. ⁴³ Yakât otmâ awonñe âi sâam nihim hângânnohomu gewan yakât nângâñetâ ki bulâñe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe engatyeneâk otmâ yengâlen taka den ekyongomai lok yawuya yengât nângâñetâ yahatmu buku otyingimai. ⁴⁴ Yeñe yenahâlâk nanğanñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak yekmu ârândân olâkgât ki nângâmâi. Ya otmai yakât nângâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâñetâ bulâñe otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeñeâmâ nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeñe ki katmai. Yamâ nâñe awonñahât senñan kinmâ den âiân ki katyekbom. Yakât yuwu sâamune nângâñet. Moseñe Anitâhât girem den kulemguiop yamâ “lâum manmunñe Anitâñe tihitnenñe otbuap.” yawu sâamai. Yawu gârâmâ nâhât topne nângâñetâ keterahâkgât Moseñe den ya kulemguiop. Yakât otmâmâ Moseñe den kulemguiop ya yeñe nângâñetâ bulâñe otmap mâne emelâk biwiyeñe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nângâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâñetâ bulâñe otbuap?” Yawu sâam ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukñambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuñe sot kâsikum yingimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakñan Galilaia dengân, kutñe âlâmâ Tiweria dengân, Yesuñe yakât nombotgen ariwe sâam hoñ bawalipñe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuñe mesek topñe topñe hengemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunñe lohimbi kingitñe orowâkñe betnenñan watnenekbi. ³ Watnenekñetâ ari lohimbi ya pilâyekmâ Yesu orop pumñe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit homban ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunñe lohimbi dondâñe watnenekmâ takawi ya Yesuñe yekmâ yuwu sâam Pilip âikuop. “Lohimbi dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yingimunñe neñetâ dopyenñan otbuap?” sâam âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yingimu neñetâ dopyenñan otbuap ya nângâop. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiñe girawu talop ya sâam tetemu nângâñetâ Pilip âikumu yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbi dondâñe taka tai. Yakât otmâ sot tipñe ikñak ikñiâk nenomai yamâ tewetsenñe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlâñe emetsenñe nombolân yâhâp biwiñan âi tuhum hâmeñe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gâñe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâamu nengâlen gâtñe âlâ, Simon Petoro imiñe, kutñe Anderea sâam, yâkñe yuwu sâam ekuop. ⁹ “Naom tipñe âlâ taka tapñe banğa mome otmu iñan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuñe dopyenñan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâamu Yesuñe yuwu sâam eknongop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonñetâ ge tatñet.” Yawu sâamu launñan mem lok yengât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunñe ge tatbi. ¹¹ Ge tatñetâ Yesuñe banğa ya

mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhum mem ningimu ârândânjâk kâsikum yingimunje newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yingimunje nenetâ dopyenjan olop. ¹² Nenetâ dopyenjan otmu yuwu sâm eknongop. “Sot nombotje tap ya bâlemapgât hâwurum saka sakaen mânunjetâ giâk.” ¹³ Yawu sâm hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuje kulem ya memu eknetâ sâtnje otmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnennjan tetewuap sâtnetâ nângâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâtnetâ Yesuje biwiyenje ekmâ yâkne kutdâyenje mem kânângânekmahât nângâm pilâyekmâ gem ba pumje âlâen yâhâop.

Yesuje to kakjambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omon otmu Yesuje in yawu ki âwurem takaopgât nenje yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâm dengân ginjan gewin. ¹⁸ Ge wanja mem arim tatmunje siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunje kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunje Yesuje to kakjambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânje takap?” sâm ekmâ umutnenje ariop. ²⁰ Umutnenje arimu Yesuje nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kingityenahât ki otjet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâm tepnennje welâmnjan gemu in yawu memunje wanjaen yâhâop. Wanjaen yâhâmu nenje in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipnaje emet hanj sâm Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran wanja konohâk ekin yamâ Yesu honj bawalipnaje yenjâk mem ariwi.”

²³ Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipnaje Yesuhât pat nângâm wanja âlâlâ mem kapiyenehembâ taka emelâk Kutdânenjanje sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinnetâ biatmu yanjak wanja ya yâhâpne mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikjahât sot yakât amboje yamâ Yesu.

²⁵ Wangayenje Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâm âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâm âikuwetâ yuwu sâm ekyongop. “Yaihât sâmune nângânet. Nâne kulem topne topne memune ekmâ topne ki nângâm henjengumai. Yâhâ sot yingimune nenetâ tepyene pik sâop yakât nângâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nângânet. Sot nemain yaje kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek nâsukne pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nângânomai. Yawu gârâmâ sot topne âlâ iknjiâk tap ya nem manman kârikne manmâ yâhânomai yakâlâk nângânomai. Yawu gârâmâ Awonje Anitâne nângânihimu ârândân otmu âi sâm nihim hângânnohomu ge yakât sâtgât manman kârikjahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât den lâune sâm girawu tuhonomgât nangap?”

²⁹ Sâtnetâ sâop. “Anitâne nâ hângânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenje katmâ mannomahât nangap.”

³⁰⁻³¹ Sâm sâwi. “Emelâk tâmbâlipnennje lok ki manmaiângen mannetâ Anitâne himbimâmbâ sot âlâ, kutne mana sâm, yingimu nem manbi yakât

topnje miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâŋe kulem âlâ mendâ ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nâŋgâmunŋe bulâŋe otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunŋe bulâŋe otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe himbimâmbâ sot bulâŋe yingimap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Mosenŋe himbimâmbâ sot bulâŋe ya ki mem tetem yingiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâŋe yamâ yiwerenŋe Awoŋnaŋe yingimu mansai. ³³ Sot bulâŋe yamâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikŋe yingim mansan.”

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândâŋ ningirâ nem yâhânôm.”

³⁵ Sâŋetâ sâop. “Manman kârikŋahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâŋe mâmâŋe otyingimune manman kârikŋahât sot yakât yâhâpŋe ki po yingiwuap. Me manman kârikŋahât to yakât yâhâpŋe ki yekbuap.

³⁶ Yawu gârâmâ kulem topŋe topŋe memune yenŋe ekmâ topŋahât hâum pâpŋum nâhâlen biwiyenŋe ki kepeim mansai. ³⁷ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât Awoŋnaŋe meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyenŋe kepeinetâ ki bety-ongowom. ³⁸⁻⁴⁰ Awoŋnaŋe âi sâm nihim himbimâmbâ hâŋgânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâŋe nekmâ topŋe nâŋgâm hengenŋum nâhâlen biwiyenŋe kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâŋe sâp patoen mumuŋambâ mem yahatyekmune manman kârikŋahât pat emelâk Anitâŋe kuyingimu tap yakât bulâŋe yingimu menomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu gârâmâ “sot bulâŋe yamâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikŋe yingim mansan,” ya sâop yakât papatolip-nenŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. ⁴² “Nenâmâ yâkât topŋe nanŋain. Yâhâmâ Yosep nanŋe yakâ. Âwâŋe mâmâŋe yetgât topyetŋe nanŋain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nâŋgâmunŋe bâleap.” Yawu sâwi.

⁴³ Sâŋetâ sâop. “Kâmbukŋe. Nâŋgâm bâlenihinetâ ki ârândâŋ oap. ⁴⁴ Awoŋnaŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkjak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâŋe mumuŋambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânôm. ⁴⁵ Emelâk emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap. “Anitâ ikŋak denŋe lohimbi biwiyenŋan katmu nâŋgâŋetâ keterakbuap.” Yawu kulemguop. Den yakât bonŋe teteâkgât awoŋnaŋe denŋe lohimbi biwiyenŋan katmu nâŋgâŋetâ hâumu nâhâlen torokatmai. ⁴⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Awoŋnahâlen ki yâhâŋetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâŋe konok Anitâ Awoŋne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

⁴⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmai yamâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyingimune tap. ⁴⁸ Yâhâmâ manman kârikŋahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. ⁴⁹ Manman kârikŋahât sot yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenŋe lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâŋe himbimâmbâ sot âlâ, kutŋe mana sâm, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. ⁵⁰ Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikŋahât

sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nine hepne sunumne nemaijeâmâ ki hiliwahonomai. ⁵¹ Yâhâ manman kârikjahât bulâne teteyingiâkgât nâne konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yengât pat kuyingiwani yu yingimune nem manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenne nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yujeâmâ ki orotne yap. Girawu otmâmâ ikne sunumne ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotne yukâ.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâmi alahujetâ Yesune yuwu sâmi ekyongop. “Ninahât sâmi nângâjetâ ki keterakyingiap yakât âlâku sâmi nângâjet. Nâmâ lok bulâne mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikjan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yujeâmâ manman kârikne yakât bulâne oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâne nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumunjabâ mem yahatyekmune biwinenne kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awonje manman ambonaje hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ yâkne tatmap yakât dopjeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâne manmâ yâhâwom yakât dopjeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenne sot âlâ, kutne mana sâmi, newi yan manman kârikne ki ekbi. Yawu otmâ mum gawî. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikjan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesune Kapanauw yengât miti emetjan yâhâ den yu ekyongop.

Yesune manman kârikne yakât topne ekyongop.

⁶⁰ Yesune nengât papatolipnenne yawu sâmi ekyongomu yan lohimbi denne nângâne sâmi yâkâlen torokatmâ manbi nombotjane alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunne umatne oap yakât otmâ yâkât den yu âlâne nângâwuap?” Yawu sâwi.

⁶¹ Yawu sâmi hâkân otjetâ Yesune biwiye ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâne ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângâjetâ umatne oap? ⁶² Gârâmâ nâne hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângâjetâ bulâne otmu nâhâlen biwiye katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâmi nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâne yeje engatyejanak otmâ manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yâknjak mâmâne otyingimu manman kârikjan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângâjetâ bulâne otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingimu biwiye nâhâlen katmâ manman kârikne mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotjane ki nângâjetâ bulâne otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotjane biwiye Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyeje nângâop. Yâhâ lok âlâne Yesuhât betnehen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topne nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmi nângâjet. Awonje lohimbi âlâ me âlâ mem hewewen tuhuyekbuap yâknjak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotjane nângâjetâ umatne otmu pilâm âlâengen ariwi. ⁶⁷ Arinetâ Yesune hon bawalipne kâian yâhâp yuwu sâmi eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâmi oai me bia?”

68-69 Sâmu Petoroŋe sâop. “Kutdâ, gâŋe konok Anitâhât nanŋe bulâŋe manmâ manman kârikŋahât topŋe eknongorâ nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Gâhât topge emelâk nâŋgâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denŋe lâum manman kârikŋan mannongât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu yuwu sâm eknongop. “Bulâŋanâk nâŋe konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâlene ya yeŋgât amboyenŋe kutŋe Satan sâm yâkŋe yeŋgâlen gâtŋe âlâhât biwiŋan kionŋmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop. ⁷¹ Yâhâ Yesuŋe den sâop yaŋe bukunenŋe Yurasi, Simon nanŋe, yamâ Karioto kapi amboŋe ya miop. Yâkŋe gâmâlâk Yesuhât betŋehen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuŋe den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakŋan Yura nengât papatolipnennŋe Yesu kune sâm otbi. Yawu otŋetâ yaŋak Yuraia hân panmâ kapi tipî tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnennŋe selep tuhuminiwi yakât homban ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipŋe denŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât homban tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ heronŋe otnomai. Gâŋe yan kulem mendâ lohimbiŋe eknomaihat kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbi nombotŋe gâhât den nâŋgâne sâm otmâ mansai ya senyenŋan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbi kerekŋe gâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât gâ tetekŋan kinmâ kulem mendâ eknomaihat nanŋain. Gârâmâ kapi tipî tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe eŋgatyeŋaŋak otmâ yu me ya âlepŋe otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ homban ekne sâm âlepŋe ekmâ heronŋe otnomai. Heronŋe otŋetâ yanâmâ nengât papatolipnennŋe yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ eŋgatneâk ki otman. Awoŋnaŋe sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâlene otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihat sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yeŋeâmâ âlepŋe homban ari ekŋet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu imilipŋe pilâm yenjiâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm ariŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe menenekmu belâŋen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunŋe lohimbiŋe menduhuakmâ sot um nem heronŋe otbi yan Yura nengât papatolipnennŋe Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm geŋetâ lohimbi dondâŋe kiŋgityenahât otmâ Yesuhât den lohotŋan alahu gulahu otbi. Alahum hionjakmâ nombotŋe yuwu sâwi. “Yesuŋe âilonŋo tânnongom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotŋeâmâ sâwi. “Bia. Yâkŋeâmâ lohimbi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu homban ya tânâmgumu Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi kinbi ya den kâsikum yingioŋ. ¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnennŋe ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetŋan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nâŋgâmapgât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denŋe ekyongoan. ¹⁷ Yakât otmâ nine eŋgatnaŋak ki otman ya lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât

tem lâumaineâmâ nângâm hengenġumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk den ekyongomai yaŋeâmâ lohimbiŋe nângâyingiŋetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetŋe konohâk otmu âi sâŋm nihim hâŋgânnohop. Hâŋgânnohomu gewan yâkâlâk nângâŋetâ yahalâk nângâm uwawapŋe bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yeŋe gurâ Moseŋe girem den kulemgup ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topŋe girawuhât otmâmâ nâ nohone sâŋm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâŋm ekyongomu lohimbi kinbiŋe yuwu sâwi. “Main, wonânŋe gohone sâŋm oai? Gâmâ weke bâlenŋe mângâehekmu biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sâŋetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok pareŋe âlâ hengenġuwan. Hengenġumune kulem ya ekŋetâ sâtŋe olop yakât nâŋgâŋetâ bâleap. ²²⁻²³ Nâŋe otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâm hengenġuŋet. Tâmbâlipnennŋe hâkyeŋahât torehennan undip tuhuŋgiminiwi ya yeŋe torokatmâ otmâ yâhânomaiahât Moseŋe girem den kulemgup. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan nanlipyeŋe ihilâk hâkyeŋahât torehennan undip tuhuyingimai. Yawu gârâmâ nâŋe gurâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâpŋan lok pareŋe hengenġuwan yakât topŋe girawuhât nâŋgâŋetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâŋe otmâi memai ya yeŋeâmâ kakŋeâk kakŋeâk ekmâ yakât sâmai. Wongât otmâi memai ya ki ekmâ nâŋgâm hengenġum sâmai. Yakât nâŋgâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipŋe Yesuhât nâŋgâm biwi yâhâp otbi.

²⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennŋe kune sâŋm oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekŋanâk kinmâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennŋe ki kuwaŋgim mansai? Anitâŋe hâŋgâŋumu giop yawu nâŋgâm yakât ki kuwaŋgimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâŋe hâŋgâŋumu gewuap yâkât hep torehenlipŋe ki nâŋgânôm. Otmu topŋe yamâ hâum pâpġunôm. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipŋe yengât hârok nâŋgâyingiain. Yakât otmâ Anitâŋe ki hâŋgâŋumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sâŋetâ Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâŋm ekyongop. “Bulâŋanâk yeŋe hep torehenlipne yengât nanġai. Yamâ benŋe nâhât topne nâŋgâm hâum pâpġuai. Nâmâ nine enġatneâk otmâ ki gewan. Manman bulâŋahât ambonŋe hâŋgânnohomu gewan. Yamâ benŋe yâkât topŋeâmâ yeŋe ki nanġai. ²⁹ Nâmâ yâkŋe hâŋgânnohomu gewan yakât otmâ yâkât topŋe nâŋgâm hengenġuan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu papatolipnennŋe nâŋgâŋetâ bâlemu mem pâi emetŋan katne sâŋm otbi. Yawu gârâmâ mumbuapġât sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuŋe kulem topŋe topŋe mem ġap ya Anitâhât hon bawâŋe âlâ hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmai yaŋe wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulâŋanâk Yesu sâŋm yâkâlen biwiyeŋe katbi.

³² Otmu lohimbi nombotŋe yawu sâŋm alahu gulahu otŋetâ Pariasaiŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yengâlen arinġetâ den hikum Yesu mem pâi emetŋan katne sâŋm tembe lâulipyeŋe hâŋgânyongowi. ³³ Hâŋgânyongonġetâ Yesuhâlen arinġetâ yuwu sâŋm ekyongop. “Nâ yen orop

sâp tâlâwâk manmâmâ hângânnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom.
³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâpŋe ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkŋe yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpgumai yeŋgâlen emelâk bukulpnennŋe den kâsikum yingim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapgât yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhuminiwi yakât homban ya bia otbe sâm otmu yan lohimbi kerekŋe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâ manman kârikŋahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neŋet.
³⁸ Emet inânŋan poropete nombotŋe den âlâen hâum kulemguiwi yakât topŋe yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyeŋe kepeim mannomai yamâ biwiyeŋambâ manman kârikŋahât to ya hindakmâ hirik hirik sâm imbuap.” Kulemguiwi yakât topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuŋe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ki hângângumu giop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe biwi nânŋân nânŋânnenŋe Yesuhâlen katmunŋe yanâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nengâlen ge mâmâŋe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nânŋâm lohimbi nombotŋe yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotŋeâmâ yuwu sâwi. “Bulânâk Anitâŋe lok yuŋe tihitnenŋe olâkgât hângângumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotŋeâmâ nânŋâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboŋe.
⁴² Yamâ Anitâŋe lok âlâŋe tihitnenŋe otbuapgât hângângumu gewuap yamâ Dawithât senân gâtŋe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yakât topŋe yawu miti pepaen kulemguiwi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâŋe ki hângângumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topŋahât yawu sâm alahum hionakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotŋeâmâ pâi emetŋan mem katne sâm otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nânŋâm betbangiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yeŋgât tembe lâulipyeŋe purik sâm kunlipyeŋe yeŋgâlen arinŋetâ yuwu sâm âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?” ⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâmu nânŋâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yanak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nânŋâŋetâ biwiyeŋe gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nânŋâmunŋe porap otmap. Otmu kunlpnennŋe nânŋâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbi inŋe mansai yanŋe Mosehât girem den ki nânŋâm hengeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâm ekyongop.
⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâm tetem

sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewanjinomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenje Yesuhât in yawu sâm hârewanjinmunje ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu bukulipnaje nângâm bâlewangim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipnje yengât nângârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemgui ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâje Galilaia ambonje âlâ poropete âi ki sâm wanmap.” Yawu sâwi. ⁵³ Yawu sâm gem iton galon otmâ emetyenehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenenja kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹ Otmu Yesuje Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumjan yâhâop. ² Emet han sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbuknan yâhâmu lohimbi kinjetne orowâkne denje nângâne sâm menduhuakbi. Menduhuakjetâ den kâsikum yingiop. ³ Den kâsikum yingimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaje imbi âlâje lokne betnehen kionmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuje den sâm hilipgumu topne mem tetenom nângâwi. ⁴ Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokne betnehen kionmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâje loklipyene betnehen kionnomai yamâ kâtnak yongomunje munomaihât Moseje girem den âlâ kulemgup. Bâin, gâjeâmâ girawu nanjat?” ⁶ Yawu sâjetâ Yesuje den nângânâk tatmâ bânjae hânân kulemgup. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikujetâ kuwihakmâ yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtne âlâ tosaen bia yaje topne katmâ imbi yu kumu yan yen hârokne kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yâhâpne yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemgup. ⁹ Yawu sâmu nângâjetâ umatne otmu angoân kunlipyenaje sâm yahatmâ kulet sâm arijetâ arijetâ lok ya hârok arim tin pilâwi. Arim tin pilâjetâ imbi yamâ Yesu orop yetnjiâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesuje kuwihakmâ yuwu sâm ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâm oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâje gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât nanjan. Yawu gârâmâ gâje otdâ bâleap yamâ yâhâpne ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuje laninjan katnenekmu tatmain.

¹² Yesuje ekumu arimu lohimbi kinbi ya iknjan hâum yuwu sâm ekyongop. “Nâ hânjan kulemnan lohimbi mansai yengât laninne otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenaje kepeinomai yamâ sâmune laninne biwiyenjan pilâmu omon bâlenambâ ga manman kârikjahât pat otmai.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Parisaionje yuwu sâm ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâm tat. Yamâ nângâmunje bonje ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâjetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanjan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm henngengan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâm tetemune bonje otmap. Yawu gârâmâ yenjeâmâ nâhât topne ki nângâm henngengui. Yakât otmâ den yai yu nângâmune ki dopnan oap. ¹⁵ Yen gurâ logât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyingine sâm otmaiân topne kakjeâk kakjeâk nângâm sâm hâreyingimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me

âlâhât ki sâm hâreyingiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâm hâreyingim mansan mâne Awoŋnaŋe âi sâm nihim hângânnohomu gewan yâkât sâtgât sâm hâreyingimune bonŋe otbâp.

¹⁷ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den âlâ kulemgup ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâŋe ikŋiâk bukulpŋe yengât topyene teteâkgât sâm hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyene hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Awoŋnaŋe hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmû sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nâŋgâne.” Sâŋetâ sâop. “Yeŋe nâhât topne ki nanŋai. Gârâmâ Awoŋnahât topŋe gurâ ki nanŋai. Yawu gârâmâ nâhât topne nanŋai mâne Awoŋnahât topŋe nâŋgâwâŋgimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukŋe kâlehen tewetsenŋe katŋetâ geminiop yan lohimbi menduhuakŋetâ Yesuŋe den kâsikum yingiop. Sâp yan Parisaio yawu sâm ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetjan mem katnehât nâŋgâwi yamâ mumbuapgât sâp ki tâlâhuop yaŋak ki mewî.

Yesuŋe Himbim Âwâŋahât sâmû ki nâŋgâŋetâ keterahop.

²¹ Yesuŋe yâhâpŋe yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyene bâleŋe tâtâem otŋetâ yakât matŋe umatŋe kâpekyingimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmû yuwu sâm alahu gulahu otbi. “ “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nâŋgâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sâŋetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, ikŋiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleŋe. ²⁴ Yeŋe orotmemeyene bâleŋe tâtâem otŋetâ yakât otmâ matŋe umatŋe kâpekyingimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awoŋnaŋe hângânnohomu ge manman amboŋe mansan. Yakât nâhâlen biwiyeŋe katmâ orotmemeyene kiŋoŋ bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmû lauyeŋe butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sâŋetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yengât topyene sâm tetem den âiân katyekbomgât dop tap. Yawu gârâmâ hângânnohopŋe yu me ya otmap yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ yâkât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuŋe Himbim Âwâŋahât ekyongop yamâ ki nâŋgâŋetâ keterahop. ²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋeâmâ nâ lok bulâŋe howanân nohom kânâŋgâneknomai ya ekmâ nâ manman amboŋe mansan yakât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu keterakyingiwuap. Otmu Awoŋnaŋe den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine enŋatneâk ki otman ya gurâ nâŋgâm henŋenŋunomai. ²⁹ Hângânnohomu gewan yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangimune nekmû ârânâdâŋ otmap. Yakât otmâ ki betnohopam.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmû lohimbi dondâŋe den sâop ya nâŋgâŋetâ bonŋe olop.

Parisaioŋe Awarahamgât sen manbi.

³¹⁻³² Nângâŋetâ bonŋe otmu benŋe yuwu sâm ekyongop. “Yiwerenŋe biwiyeŋe hewewenŋe otmu nâhât den nângâŋetâ bulâŋe oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoŋ bawalipne bulâŋe otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu holanyekbom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâŋe ki menenekŋetâ hoŋ bayingim mansain. Yakât otmâ topŋe girawuhât otmâ “holanyekbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpguain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâŋetâ sâop. “Nâŋe den bulâŋe ekyongomune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe otmainŋe yenŋe wâtyenânâk kinmâ ya bet pilâm manman âilongôân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâlenŋe ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâlenjahât amboŋe ya hoŋ bawanginomai.

³⁵ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lok âlâhât nanŋaŋe âwâŋe orop haonmâ ârândân manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâjahât hoŋ bawalipŋaŋe gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yenğâlen ari hoŋ bayingim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâŋeâmâ Anitâhât nanŋe mansan. Gârâmâ nâŋe holanyekbom yamâ manman bâlenjahât amboŋe hoŋ ki bawanginomai.

³⁷ Yen nombotŋaŋe Awarahamgât sen mansain sâŋetâ ya nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâm nâhâitŋe kumunŋe muâk sâmâi. ³⁸ Nâmâ Awoŋŋe orop biwinetŋan den tatmap yamâ tâŋ tâŋâk ekyongom gaman. Yâhâ yenŋeâmâ amboyenjahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sâŋetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâŋe mansai mâne yâkŋe olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâŋe den bulâŋe eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yenŋeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nângâm manmai. Yenŋe oai yu Awarahamŋe olop ya lâuap. ⁴¹ Yamâ yenŋeâmâ amboyenŋaŋe olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâŋe ki menenekŋetâ san mansain. Awoŋnenŋeâmâ Anitâ ikŋe konok tap.”

Parisaioŋe manman bâlenŋe amboŋjahât tem lâuminiwi.

⁴² Sâŋetâ sâop. “Nine engatneâk otmâ ki gewan. Anitâŋe hângânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeŋe Anitâ mâneâmâ nâhât den nângâm buku otnihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâŋe den ekyongomune nângâŋetâ umatŋe otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nângâŋetâ biwiyeŋan ki hâuyekmap. ⁴⁴ Âwâyeŋe Satan manman bâlenjahât amboŋe, yâkât tem lâunehât nângâmâi. Otmu kândikum emelâk orotmeme kingonŋe otmâ gawiŋeâmâ yâkâlen kândiwahom otŋetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepŋan ki manmâ gaopŋak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâŋe pato oapgât ikŋe engatneâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepŋe otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâŋe den bulâŋe yan yuâmâ nângâŋetâ nahat otnap. ⁴⁶ Yâhâ yenğâlen gâtŋe âlâŋe den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâm nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe den bulâŋe ekyongoman yamâ topŋe girawuhât otmâ

nângânetâ paha den otmap? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâne Anitâhât pat manmai yaŋe yâkât denŋe haonmâ ârândân lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkân otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuŋe tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâm bâlewanŋiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboŋe. Yakât otmâ weke bâlenjaŋe nâŋgân nâŋgânge mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sâŋetâ sâop. “Nâ weke bâlenjaŋe ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awoŋne ewe katmâ tem lâuwangiman. Yâhâ yeŋeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbiŋe ewe katneketgât ki nanŋan. Awoŋne Anitâ ikŋiâk nâŋgânihim lohimbiŋe ewe katnekmâ tem lâunihinetgât nâŋgâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nâŋgânet. Lok âlâ me âlâne nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâŋeâmâ “nâhât tem lâum mannomaineâmâ manman kârikŋan mannomai,” yawu yat. Yawu sâm muwi ya yeŋgât kunyeŋe mansan yawu nâŋgâmat. Ya ki orotŋe. Yakât otmâ bulâŋanâk weke bâlenjaŋe mângâehekmu biwi hâlim oat yawu nanŋain. Gâ yawu sâm mepaeaksat yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sâŋetâ sâop. Nâŋe nine mepaeaksan mâne nâŋgânetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoŋne hâŋgânnohomu gewan yâkŋeâmâ mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yahatmap. Yâhâ yeŋeâmâ Awoŋnahât topŋe ki nâŋgâm “Anitâ Ambonnenŋe” sâm imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâŋeâmâ yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ “ki nâŋgâwanŋian,” sâman mâne lok perâkŋe otmâ den membâm. Yeŋe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopŋeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum tem lâuwangimune ârândân otmap. ⁵⁶ Tâmbâyeŋe Awarahamŋe nâ tetem âi tuhumune bulâŋe tetemu ekbehâlâk nâŋgâm nâhâlen biwiŋaŋe kepeim heronŋe otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topŋe nâŋgâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâm tetemune nâŋgânet. Embânân Awaraham ki manop yapâek tatbanŋak tatmâ gawanŋak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nâŋgânetâ bâlemu “O, Anitâ konok embânân talopŋak tatmâ gamap.” Yawu nâŋgâm kât lâum kune sâm otŋetâ misingurakmâ opon kâmbukŋambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senŋe bok sâsâŋe Yesuŋe heŋgeŋguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp yan nen Yesuhât hon bawalipŋe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ekbîn. Lok yamâ mâmâŋahât tepŋambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâm Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât tosaŋhât otmâ mâmâŋahât tepŋambâ senŋe bok sâsâŋe yuwuâk teteop. Ikŋe orotmeme bâleŋe yakât me âwâŋe mâmâŋe yetgât tosa yakât yu olop?”

³Yawu sâm âikumunje yuwu sâop. “Ya bia. Iknje orotmemeje bâleje me âwâje māmâje yetgât toshât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ hejgenjgumune eknjetâ âlâ kândâkdâ olâkgât māmâjahât tepjambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵Yakât nângâjetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Nâje kulem topje topje mem den ekyongomune yan lanjnjane bi-wiyenjan pilâmu hanj sâyinjimap. Yakât otmâmâ nâ hângânnohomu gewan yâkne māmâje otningimu tem lâuwangim manmunje yan lohimbinje yâkât wâtjahât bulâje ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omoj sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

⁶Yawu sâm hân mem tâpgum golangumu toâk toâk otmu lok yakât senjan lâwâlem yuwu sâm hângânguop. ⁷“Gâ arimâmâ Siloam dengânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topjeâmâ yuwu, “hângânnohop” yawu. Yawu sâm hângângumu ari to piriakmu senje suk sâmu ehop.

⁸Yawu otmâ âwurem arimu bukulpnje otmu lohimbi emelâk topje nângâminiwiye ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senje bok sâsâje mâtâp ginjan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâm alahuwi. ⁹Nombotnjane sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotnjaneâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâjetâ lok ya ikjahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰Yawu ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹Sâjetâ sâop. “Lok âlâ, kutje Yesu sâm, yâkne hân mem tâpgum golangum sennan lâwâlem yuwu sâm eknohoap. “Gâ Siloam dengânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹²Yawu sâmû âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sâjetâ “Nâ ki nanjan,” sâop.

Parisaionje âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴Yawu gârâmâ Yesunje tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok ya hejgenjguop. Yakât otmâ lok nombotje ekmâ kinbinje lok ya mem den âiân katne sâm Parisaio yengâlen dâim ariwi. ¹⁵Dâim arinjetâ Parisaionje girawu otmâ senje hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikujetâ yuwu sâm ekyongop. “Yesunje hân mem tâpgum golangum sennan lâwâlemu yajak ari Siloam dengânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmû Parisaio nombotnjane yuwu sâwi. “Yesunje tatmâ nângâ nângâ sâpjan hân mem tâpgum golanguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunje Anitâje ki hângângumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotnjaneâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleje otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâm hionjakbi.

¹⁷Hionjakmâ yajak witgum lok ya yuwu sâm âikuwi. “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topje tipije nângâwanjat ya sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât hejgemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸Yâhâ Parisaio nombotnjane senje hâreakmu ehop yakât den pat nângâjetâ ki bulâje olop. Yakât otmâ topje yâhâpne sâjetâ nângâne sâm âwâje māmâje yuwu sâm âiyotgowi. ¹⁹“Nanyetje senje bok sâsâje yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwerenjeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nângâne,” sâm âiyotgowi.

20-23 Yâhâ emelâk Yesuñe lok ya ki hengeñguop yan Parisaioñe den yuwu hikuwi. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâñe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunñe miti emetñan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâñe mâmâñeñe kewilânelekñetâ yaehen manmait sâm kingityetñahât otmâ yuwu sâowot. “Netgât nannetñe yu bulâñanâk senñe bok sâsâñe yawuâk mem ga katbit ya nanñait. Yawu gârâmâ topñe girawuhât otmâ senñe hâreakmu eksap ya ki nanñait. Yamâ yâkñe ñaña tap mâne yâkât topñe ekyongombât. Gârâmâ ikñe âikuñetâ topñe ekyongoâk.” Yawu sâowot.

24 Yawu sâmûtâ nanyetñe yâhâñe yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât senñan kinsat yakât otmâ den bulâñanâk sârâ nâñgâne. Nenâmâ Yesuhât topñe nanñain. Yâhâmâ lok bâleñe. Gâñe yâkât girawu nanñat?”

25 Yawu sâm âikuñetâ sâop. “Bâe, yeñe lok bâleñe yai yamâ ki nanñan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenñe lok yañe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ nanñan.” Yawu sâop.

26 Yawu sâmu kunyeñe kârikñe otmâ sâwi. “Sârâ nâñgâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

27 Sâñetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeñe usut usulâk âi pâi tuhuneksai? Yeñe yâkât honñ bawangine sâm âinohom tai me?” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu sârekguwi. “Wae, gâñeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenñeâmâ Mosehât girem den lâumain. 29 Anjoân Anitâñe girem den Mose ekuop yamâ nanñain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topñe ki nanñain.” Yawu sâwi.

30 Sâñetâ sâop. “Bâe, yai ya nâñgâmunne nahat oap. Lok yañe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeñe girawuhât otmâ âlâhât sâtgât ot-nihiop yakât nâñgâm pâpñuai? 31 Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu nanñain. Orotmeme bâleñe otmâ manmaine âi tuhune sâm Anitâ ulitgunetâ ki nâñgâyîngimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe ewe katmâ tem lâuwangimainne ulitgunetâ âlepñe nâñgâyîngimap. 32 Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâñe lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nâñgâman. Yakât otmâmâ yuwu nanñan. 33 Lok yuâmâ Anitâñe ki hângângumu giop mâne ki hengeñguop yanñe Yesuhâlen biwine kalop.”

34 Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhañe mengehoh yapâek manman bâleñe manmâ gamat. Yakât gâñe girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânâm ari,” sâm watñetâ ba ariop.

Senñe bok sâsâñe hengeñguop yañe Yesuhâlen biwine kalop.

35 Watñetâ ariop yakât den pat Yesuñe nâñgâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “Gâñe lok bulâñahâlen biwihane kepeim mansat me bia?”

36 Sâmu sâop. “Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwerenñe tiripnohorâ ekmâ biwinane yâkâlen kepeim manbehât nanñan.” Yawu sâop. 37 Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

38 Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine gâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

39 Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbi topyenñe ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotñeâmâ “emelâk nâñgâmain” sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpñunomai. Yâhâ nombotñaneâmâ “ki nâñgâmain” sâmai yamâ sâmunne nâñgâñetâ hanñ sâyîngiwuap.” Yawu sâop.

40 Yawu sâmu Parisaio yan kinbiñe nângâm yuwu sâm âikuwi. “Main, nenñe mepaeakmaingât hâum pâpgum ki nanngaingât yat me?”

41 Sâñetâ sâop. “Nâhât topne nângâm biwiyenñe nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayenñe biatyîngimbâp. Yâhâ yenñeâmâ “emelâk nângâm pesuk pilain” sâm biwiyenñe nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayenñe ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesunñe tihit otningimap.

1 Yesunñe iknjan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângânñet. Lama amboyenñe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlânñe lama kombo mene sâm lama galemñe tirek topñan kinmap yakât otmâ peke betñehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionmâ kombo membuap. 2 Yâhâ lama amboyenñe dâiye kmâ nak sândukñehen katyekmu kinñet sâm peke betñehembâ ki kionmap. 3 Yâkñeâmâ tirek tâñ tâñâk yakât galemñe ekumu nângâwangimu kâlehen ba lama kutyenñe iknjâk iknjâk yongomap. 4 Yongonmu ga peke hindâmu denñe nângâm amboyenñe watmâ arimai. 5 Yâhâ lok ondopñe pup taka dâiye kmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ engat towatñe ango nângâm ki betñan watnomai.” Yawu sâop.

6 Yesunñe den yu iknjan hâum sâmu nângânñetâ ki keterahop.

7 Nângânñetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yenñat amboyenñe bonñe. 8 Anjoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotñenñe Anitâhât lama taka dâiye kmâ âlâengen arine sâm yongonñetâ denyenñe ki nângâyîngiwi. 9 Nâmâ tirek galemñe kinman. Lohimbi âlâ me âlânñe manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinñetâ tihityenñe otmune kilik milik mannomai. 10 Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbi mem bâleye kmâ itit kiom tuhuyîngimai. Yâhâ nâmâ manman kârikñe yîngimune yan manmâ yâhânñetgât gewan. Yawu.

11 Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemñe âlepñe mansan. Yakât otmâmâ lok bâleñe âlâ me âlânñe nâhât lama hilipyongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. 12-13 Yâhâ lama amboyenñe nep lok meyekmu yâkât lama galemñe yongom yan hâmenjahâlâk nângâmai. Yawu gârâmâ soso hulin âlânñe lama neyekbe sâm takawuap yamâ kinñityenjahât otmâ pilâye kmâ arinomai. Arinñetâ soso yanñe nombotñe neyekmu nombotñe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

14-15 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetñe hikuakmâ konohâk otmu nanngangiait. Yakât dopñeâk nine lama orop biwinenñenñe kepeiakmâ konohâk otmu nanngangiain. Yakât otmâmâ nânñe tihityenñe otmâ sârereyekmune nohoñetâ mumune yâkñe manman sânduhân mannomai. 16 Nohoñetâ mumbom yakât kakñan nine lama nombotñe emelâk Anitânñe manman kârikñahât pat kuyîngimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nângâm yenñâlen torokatmâ komot konohâk otñetâ nâ ninak amboyenñe otmâ yâhâwom.

17-18 Yâhâ tihityenñe otmâ sârereyekmâ mumbomgât awonñenñe hânñannohomu gewan. Gem biwinetñe konok oap yakât otmâ launñe lâum hewewenñâk otmâ kaweyenñan kinmune nohoñetâ mumbom. Yakât otmâmâ awonñe orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanngangian yakât otmâ lok âlâ me âlânñe yenñahât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene

ki kinbuap sâwangât nohoŋetâ mumbom. Yanak benne mumuŋambâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

¹⁹ Yesuŋe den yawu sâmu Parisaioŋe nâŋgâm hioŋakmâ nombotŋaŋe yuwu sâwi. ²⁰ “Weke bâlenjaŋe mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwaŋgiai?” ²¹ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâlenjaŋe lok senyeŋe bok sâsâŋe hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmâp. Gârâmâ weke bâlenjaŋe lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioŋe Yesu kâtŋak kune sâm otbi.

²² Otmu emelâk hâkulpnennjaŋe yâhâpŋe opon kâmbukŋe mem miwirikum yanak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombanj tâlâhuop. Otmu hombanj ya gelâk sâpŋan teteop. ²³ Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋeâmâ Solomongât selep yan Yesuŋe yâhâop. ²⁴ Yan yâhâmu Parisaioŋe mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenŋe engat yâhâp oain? Anitâŋe hâŋgângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâŋ tâŋâk eknongorâ nâŋgâne.” Yawu sâwi.

²⁵ Sâŋetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmâp. Yâhâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ yan topne tetemap. ²⁶ Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâŋe ki manmai. Nâhât lama bulâŋe manmai mâne kulem memune ekŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen katbâi. ²⁷ Yawu gârâmâ nâhât lama bulâŋe ya yeŋgât topyeŋe nâŋgâm yongonmmune betnan watnekmai. ²⁸ Yawu otmai yamâ nâhât wâtŋan kinmâ manman kârikŋan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe nâhâlembâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰ Yâhâ Awoŋne kunnenŋe pato tatmapŋe nâhât lama yaŋe nâ orowâk mannomgât pat kuyiŋgim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yaŋe yâkâlembâ mem dâiyekŋetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoŋ oporop dopnetŋe konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹ Yesuŋe yawu sâmu nâŋgâŋetâ bâlemu kâtŋe mem kune sâm otbi. ³² Kune sâm otŋetâ sâop. “Awoŋnaŋe âi sâm nihiop ya âilonŋo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtŋe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilonŋo mem gaman yat yakât bia. Gâŋe “Anitâ orop dopnetŋe konok oap,” sâmat yakât nâŋgâmunŋe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleŋe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâŋetâ sâop. “Bâe, Anitâŋe den sâop ya yeŋgât miti pepaen lok âlâŋe kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâŋe den yawu sâop ya kulemguop. ³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe tâmbâlipyenŋe yeŋgât galemlipyenŋe âi sâm yiŋgim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. ³⁶ Otmu yâk yeŋgât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hâŋgânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nâŋgâmâk tatmâ nâhâtŋe Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap sâmai ya nâŋgâmmune ki ârândân oap. Anitâŋe emelâk yâk yeŋgât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâŋe kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekŋetâ Awoŋnahât dop ki otmâp otmuâmâ âlepŋe denne nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu

gârâmâ kunyeñe kârikñe otmâ denne nânġâñetâ gemu betnihim mansai. ³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nânġâm Awoñ orop dopnetñe konohâk oap yakât nânġâñetâ keterakyingiâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu nânġâñetâ bâlemu mem pâi emetñan katne sâmu otñetâ hohetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneñe lohimbi mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimbi kingitñe orowâkñe arim ekmâ yâkâlen biwiyeñeñe kepeim yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Yoaneñe kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkñe Yesuhât topñe eknongop yamâ bulânjanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâp yakât kakñan lok âlâ, Betani kapi amboñe mesek sâtnan kinop, kutñe Lasaro sâmu, touyâhâtñe Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Mariañeâmâ to kukñe suk suk âlâ mem Yesuhât kânjan moselemu gemu pirim somotñeñe kereñ mewangio. ³ Yâhâ mesek sâtnan kinmâ pilâyelekbe sâmu otmu touyâhâtñeñe Yesuhât yuwu sâmu den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nânġâ. Bukuhe yamâ mesek sâtnan kinsap.” Yawu sâowot. ⁴ Den yawu katmutâ Yesuñe nânġâm matñe yuwu sâmu katmu âwureop. “Imiyetñeñe ki pilânenekbuap. Mesek sâtnan kinsap yakât huhopñe yamâ lohimbi dondâñe Awoñne netgât nânġâñetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵ Yâhâ Yesuñe Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepñe dondâ nânġâop. ⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nânġâm hilâm kalimbu pesuk sâmu yañak nen hoñ bawalipñe yuwu sâmu eknongop. ⁷ “Yahatñetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâmu nenñe yuwu sâmu ekuwin. “Lok pato, nengât papatolip-nenñeñe yâhâlenâk gâ gohone sâmu otbi. Yakât yiwerenñe âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâmunñe Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Anitâñe emet hanġât me omonġât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenñe mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenñan ki ten sâmap. ¹⁰ Yâhâ omonġâñe ki ekmâ henġengum arim gamain. Yawu otmâ kâinenñan ten sâmap. ¹¹ Yiwerenñeâmâ hilâmġât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenñe Lasaro in aman pâlâmñe iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkñe den kelanġatmâ eknongomu nânġâmunñe ki keterakmu yuwu sâmu ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapġât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanġain.”

¹⁴ Yawu sâmunñe Yesuñe den tâñ tâñâk yuwu sâmu eknongop. “Lasaroñe emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nânġâm henġengum biwiyeñeñe nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne heronñe oap. Bân, yahatñetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu bukunenñe âlâ, kutñe Toma sâmu, kutñe âlâmâ Boho boho, yuwu sâmu eknongop. “Kutdânenñeñe arinom nanġap. Yakât âlepñe nen hârok arimunñe nongonñetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuñe mumunambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihîjetâ hilâm imbât oap” yawu sâm eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlân mâek tap yakât otmâ bukulipyeje dondâje kapi pilâm kahân takawi.

²⁰ Yâhâ Matane “Yesu mâtâwân takam tap,” sânetâ nângâm garije pilâm penewangiwe sâm giop. ²¹ Gem ekmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjaŋe ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gâŋe wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepŋe nângâhihiwuap.” Yawu sâm ekuop.

²³ Sâmu sâop. “Imihe âlepŋe mumuŋambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanŋan.”

²⁵ Sâmu sâop. “Manman amboŋe yamâ nâ. Otmu mumuŋambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboŋe nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ manmainŋe munomai yakât kakŋan mumuŋambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpŋe munomaihat dop âlâ ki tap. Den yan yu nângârâ bonŋe oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nângâmune bonŋe oap. Otmu Anitâŋe tihitnenŋe olâk sâm nanŋe hângângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya nanŋan.” Yawu sâop.

Yesuŋe wenŋe nângâop.

²⁸ Yawu sâm âwurem ari garije den halowâk ekuop. “Kutdânenŋe mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Mariane Yesu penewangiwe sâm yahatmâ sururuk sâm ariop. ³¹ Yahatmâ arimu bukulipŋe kak takawi yaŋe “Mariane wenŋe nângâm sumângen ari isewe sâm oap,” sâm yahatmâ betŋan watbi.

³² Mariane sururuk sâm ari Yesu penewangim isem kinmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjaŋe ki pilânenekbâp,” Yawu sâop. ³³ Yawu sâm isemu bukulipŋe watbiŋe orowâk isewi. Isenjetâ yekmâ Yesuŋe tepŋe nângâyiŋgim yuwu sâm âiyongop. ³⁴ “Yâk wosapâ kurihwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ Yesuŋe yekmâ tepŋe nângâyiŋgim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbi kinbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Ekŋet. Nângân nângânŋe yâkâlen kepeim manmapgât yawu oap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotjaŋeâmâ yuwu sâwi. “Lok senŋe bok sâsâŋe ya emelâk senŋe lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro henŋenŋuop mâne ki mumbâp. Ki henŋenŋuop yakât nângâmunŋe bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sânetâ Yesuŋe nângâmu ki ârândânŋ otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katjetâ tatmu kât pato âlâŋe mâtâpŋe manŋuwi. ³⁹ Ya ekmâ “Kât ya hâpunjetâ ariâk,” sâm ekyongop.

Ekyongomu Matane sâop. “Kutdâ, kurihimunŋe hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâm korokŋe pilap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihanŋe kepeim manbuat yanâmâ nâŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekgohowan.” Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunjetâ arimu yâkŋe himbimân pak sâm ekmâ yuwu sâm ulitguop. “Awonŋ, gâ ulitgohomune nângânihimat ya nanŋan. ⁴² Yawu gârâmâ lohimbi kinsai yunŋe gurâ gâŋe

hângânnohorâ gewan ya ekmâ nângâñetâ bulâñe olâkgât senyenjan kinmâ ulitgohohan.” ⁴³ Yawu sâam purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ge.” ⁴⁴ Sâamu uk sâam yahalop. Yâhâ kâñe bâtnje yamâ mem sângum kaok yañe sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenñe ya gurâ sângumñak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuñe yuwu sâam ekyongop. “Sângum ya holanmâ pilâñet.” Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaionje Yesu mumbuap sâam den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yesuñe kulem miop yan lohimbi dondâñe kak taka kinbiñe ekmâ biwiyene yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotñañeâm kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi. ⁴⁷ Ekyongonjetâ yañak Parisaionje hotom uminiwi ya yengât kunlipyene ari yuwu sâam ekyongowi. “Lok yuñe kulem topñe topñe memap yakât girawu otne?” ⁴⁸ Mâtâp ki manguwanginom yamâ lohimbi kerekñe yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatñetâ Roma kunlipnennañe nângâñetâ bâlemu tembe lâulipyene hângânyongonjetâ taka nengât opon kâmbukñe kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâawi.

⁴⁹ Yawu sâñetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Kaipa sâam, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyene pato manop. Yâkñeâmâ yahatmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nângâm hâum pâpgumai.” ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâam ekyongomune nângâñet. Nen Yura lohimbi kerekñe hiliwahomaingât lok yuñahâk muâk sânom.” Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikñahâk ki sâam teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyene manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâñe yamâ Yesuñe kawenennjan kinmu kuñetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansaiñe Anitâhâlen biwiyene katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikñahât pat kuningiop ya menomgât kawenennjan kinmu kuñetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipañe sâop yapâek topñe katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpñetâ pâinmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuñe hon bawalipñe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutñe Eparaim sâam ya lok ki manmai yakât horatñehen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakñanâmâ nengât Tihit tihit hombanj tâlâhumu yan lohimbi dondâñe Anitâñe nângâyingimu ârândân olâkgât toen piriakne sâam Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâap yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Parisaionje lohimbi yuwu sâam ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâñe ekmâ ga eknongomu nenñe pâi emetñan mem katnom,” sâawi. Yakât otmâmâ Yesu ekñetâ biatmu opon kâmbukñan yâhâm yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanñai. Yesu hombanj yu kakñe ki mon ekbuap.” Yawu sâawi.

12

Mariñe to kukñe âilonjo moselemu Yesu kâñan giop.

(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)

¹ Yâhâ Yura lohimbiñe menduhuakmâ Yesuhât mambotñetâ bialop. Otmu yakât kakñan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Tihit tihit hombanj tetewuap ya utâpgumu Yesuñe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuñe Lasaro mu-muñambâ mem yahalop. ² Yan arimunñe kapi ambolipñe nombotñañe Yesuhât heronje otmâ orowâk menduhuakmâ sot uñetâ newin. Nem tatmunñe Lasaronje Yesu hâlânñmâ talop. Otmâ Matañe sot um hâum

ningimu newin. ³ Nem tatmunne gariñaje nak âlâ toñe kukñe suk suk, hâmeñe yahat yahatñe, moselemu Yesuhât kâiñan gemu somotñe kâlep pato yañe mem gowasiñmâ kereñ mewangiop. Otmu kukñe yañe pindindiñ sâñ hâmenenñan yâhâop. ⁴ Kukñe nâñgâm nengâlen gâtñe âlâ, kutñe Yurasi, Karioto kapi ambonje yamâ gâmâlâk Yesuhât betñehen kionbuap yañe sâop. ⁵ “Bâe. To kukñe suk suk yu mem ari lok nombotñe yingimunñe yakât hâmeñe, wan tausen kina yawuya ningiñetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenñe katipñe galemgum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ iñjahât nâñgâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâñ ekuop. “Kâmbukñe, ki sâñ guhuñmâ tatñet. Kulem miap yu ekmune ârândâñ oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohoñetâ mumbom yan to torehenñe tap yuñe mem yâhâpñe pirinekbuap. Yawu gârâmâ yu ki mem hâñgângum tewetsenñe mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manñetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuñe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâñe nâñgâm ekne sâñ takawî. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop ya nâñgâwihât ekne sâñ takawî. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasarone mumuñambâ yahalop yakât ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyeñe Yesuhâlen kathbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeñe nâñgâñetâ bâlemu den yuwu sâñ hikuwi. “Lohimbi kingitñe orowâkñe Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop ya nâñgâm yâkâlen torokatmaiñetâ yâhâp yâhâp yotgomunñe mundomawot,” sâwi.

*Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâmu herone otbangiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)*

¹² Emet hañ sâmu nenñe yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunñe lohimbi dondâñe Tihit tihit homban ekne sâñ Yerusalem kapiân taka tatbiñe Yesu kapiân takawuap ya nâñgâwi. ¹³ Ya nâñgâm kapi pilâm gem matuk yawuyaek yakât esenñe hârem mâtâwân kinñetâ gamunñe herone otbangim sâwi. “Anitâñe Isirae nengât tihitnenñe otbuat sâñ kunnennje katgekmâ âi sâñ gihim hâñgângohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâñ herone otbi. ¹⁴ Herone otñetâ Yesuñe dongi nanñe âlâ mem kakñan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânñan poropete âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipñe nâñgâñet. Yengât kutdâyeñe dongi nanñe kakñan tatmâ yengâlen takamu ekmâ herone nâñgâwanñinomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyinñiwuap.”

Den kulemguop ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâp yanâmâ hoñ bawalipñe nenñe dongi ya dâim ge wanmunñe kakñan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâñe teteop yakât hâum pâpguwin. Yâhâ Yesuñe himbimân âwurem yâhâop yakât kakñan yukât nâñgâmunñe keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop yakât lohimbi dondâñe ekbi. Otmu yâkñe bukulipyenñe ki ekbi ya ekyongonñetâ nâñgâwihât Yesu ekne sâñ mâtâwân ge penewanñim herone otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Herone otbangiñetâ Parisaio nombotñaje ekmâ nâñgâm bâlewangim yuwu sâñ alahu gulahu otbi. “Bâe, nenñe lohotñe ot tatmunñe lohimbi kingitñe orowâkñe Yesuhâlen torokatnomosai

yukâ. Yakât otmâ girawu otmunje yan Yesu watmâ tai yu pilânet?" Yawu sâwi.

Yesuje mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipnje nombotjaŋe Anitâ mepaene sâm Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâm bukunenŋe âlâ, Pilip sâm, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtŋe, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuŋetâ Pilipŋe bukuŋe Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nâŋgâm matŋe yuwu sâm ekyotgop. "Bâiŋ, Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihat sâpŋe tâlâhuap. ²⁴ Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâmutâ keterahâk. Senjo alikŋe ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâmŋe ki gamu bonŋe ki otmap. Yâhâ senjo alikŋe hân kâlehen katmunŋe tatmâ kâmŋe pururuk sâm yahatmâ esenŋe huhumap. Yawu otmâ suriŋe pilâm yarjak bonŋe otmap. Yawu gârâmâ senjo alikŋe konok yapâek bonŋe pato tetemap. Yakât dopŋeâk nohoŋetâ mumune hânân katneŋetâ gemune yapâ gâtjaŋe lohimbi dondâŋe manman bulâŋe mem tetenomai. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâyet. Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋe manmanyenahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyeŋe katmâ mannomai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai. ²⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ hoŋ banihinomai yaŋeâmâ tem lâunihihi mannomai. Yawu manŋetâ Awoŋjaŋe meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenjaŋe hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷ Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yu biwine umatŋe oap. Biwine umatŋe otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awoŋ, umatŋe bâlenŋe yu kaknan yâhâmapgât nâŋgânihirâ pilâm ariwehât nanŋan. Yamâ benŋe yawu bia. Umatŋe yu kaknan yâhâmu sâtŋum mumbehât hâŋgânnohorâ gewan. ²⁸ Yakât otmâ sârâ umatŋe yu me ya kaknan yâhâwuap yu ekmâ lohimbi dondâŋe mepaehekŋetgât nanŋan." Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwâŋjaŋe yuwu sâop. "Emelâk kulem topŋe topŋe mem garâ ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai." Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe denŋe nâŋgâm sâwi. "Âo, himbim gunŋuruŋ sâmu nanŋain." Yâhâ nombotjaŋe sâwi. "Bia, aŋelo âlâŋe den ekumu ombeŋe munjaŋe ŋawaŋ ŋawaŋ sâm arimu nanŋain," yawu sâwi.

³⁰ Yawu sâŋetâ Yesuje yuwu sâm ekyongop. Anitâŋe den yiwerenŋe eknohomu nangai yuâmâ biwine houŋ sâmapgât ki yap. Yeŋe nâhât nâŋgânihiŋetâ keterahâkgât yap. ³¹ Sâp yiwerenŋe yupâek Anitâŋe lohimbi yeŋgât biwiyeŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ sâm hâreyiŋgiwuap. Yâhâ lohimbi bâlenŋe yeŋgât amboyenŋe, kutŋe Satan sâm, ya mem ge katmune yâkât wâtŋe pesuk sâwuap. ³² Yakât topŋeâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânâŋgâneŋetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyeŋkumune nâhâlen torokatnomaihat nanŋan." Yawu sâop. ³³ Mem âlâlâ tuhuŋetâ mumbuap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterakiŋgiâkgât Yesuje yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu lohimbi yan kinbiŋe nâŋgâŋetâ ki ârândân otmu yuwu sâm âikuwi. "Bâiŋ, yat yawu bia. Mosenŋe den âlâ kulemguop ya yuwu tap. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yamâ manman kârikŋan

manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâneâmâ yuwu sâmat. “Anitâne lok bulâne hângânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânângâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâne lok bulâne hângângumu gewuap yakât topne yamâ nângâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sânetâ sâop. “Sâp yiwerene yuâmâ sâmune lanjinjane biwiyejan pilâmu hanj sâyinjimap. Yawu gârâmâ lanjinje bok sâmu omonj bâlene sahakmapgât yene lanjinjahât ambonjahâlen biwiyeje kepeim lanjinjanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek lanjinje bok sâmu yan omonj sahakbuap. Yawu otmu omonjan mannomaine bam gane sâm mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesune den sâm tinj pilâm pilâyekmâ ge misingurahop.

Lohimbi kinjitne orowâkne biwiyeje Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesune hânân manop yan kulem topne topne memu Yura lohimbinje yakât topne ekjetâ ki keterakmu yanak yâkâlen biwiyeje ki katbi. ³⁸ Yâkâlen biwiyeje ki katbi yakât emet inânjan poropete âlâ, kutne Yesaia sâm, kulemguop yakât bulâne teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ekyongomunje kapi ambolipnane nângâjetâ ki bonje otmap. Otmu gâne mâmâne otningirâ kulem topne topne memunje ekjetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyejanjeâmâ ki kepeimai.” Yawu kulemguop. ³⁹ Anitâhâlen biwiyejanje ki kepeiwi yakât topne teteâkgât Yesaiane den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbi nombotjane Anitâhât hâkâj otmâ nângâm kâkâsuk man-sai. Yakât otmâ biwiyeje alitmâ hiliwahonjetgât yâkne nângân nângânyene mem gulip tuhuyingimu ki nângâjetâ hâumap. Otmu senyene mem kâtâpgumu ki ekjetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwâjane âi sâm wanop ya tuhum tinj pilâm mumunambâ yahatnu ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiane emet inânjan ekmâ nângâm kulemguop.

Miti emetjahât galem nombotjane biwiyeje Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetjahât galem nombotjaneâmâ biwiyeje Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyejanje nângâyinjinetâ yahalâkgât lohotjanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâne nângâmu ârandâj oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaione nângâm bâleyingim miti emetjambâ kewilâyekjetâ yaehen manmaihât Yesuhâlen biwiyejanje kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesune torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyeje kepeimai yamâ biwiyeje nâhâlen kepeiain sâm awonje hângânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlâk nângâmai yamâ nângânihaiain sâm awonje hângânnohomu gewan yâk nângâwanjimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lanjinje pilâmu lohimbinje ekmâ hengenjumai yakât dopneâk nâne hohetyenjan ge manmune nâhât manmannahât lanjinjane biwiyejan pilâmu hanj sâyinjimap. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâne omonjan torokatmâ manmaihât biwiyeje nâhâlen kepeim manjetâ hanj sâyingiâkgât gewan.

⁴⁷ Nâne lohimbi den âian katyekmâ matne yingiwelhât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikjan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât

otmâ lohimbi nombotŋaŋe nâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matŋe yingiwom yakât topŋe yuwu.⁴⁸ Den ekyongomune nângâŋetâ gemu bet pilâmai den yunahâk sâp patoen topyeŋe mem tetemu Anitâŋe matŋe yingiwuap.⁴⁹ Nâŋe den ekyongom gaman yuâmâ nine eŋgatneâk ki ekyongoman. Awoŋnaŋe den yu ekyongowuat sâm hângânnohomu gewan.⁵⁰ Yakât topŋe yuwu tap. Awoŋnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomaŋe yânamâ manman kârikŋan manmâ yâhânomaŋe ya nângâmune bulâŋe otnap. Yakât otmâmâ awoŋnaŋe den yu ekyongowuat sâm nihiop. Yawuâk ekyongoman.” Yesuŋe yawu sâop.

13

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yengât kâiyeŋe piriop.

¹ Emet omoŋ otmu haŋ sâwuap yan Tihit tihit hombaŋ tetemu Yesuŋe pilânenekmâ âwâŋahâlen âwurem yâhâwuap yakât nângâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nângâmune keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin.² Otmu bukunenŋe âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanŋe, kutŋe Yurasi sâm, Karioto yan gâtŋe. Yamâ Satanŋe emelâk yâkât biwiŋan kionŋu Yesu betŋehen kionbuap yakât biwiŋe kalop.³ Yawu gârâmâ Yesu âwâŋaŋe wâtŋe waŋmâ hângângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbaŋgiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatŋe tete-waŋgimu yakât kakŋan âwâŋahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanŋe ki alilop.⁴ Yawu otmâ nenŋe bukulpnenŋe yengât nângâm hoŋ bayinginehât Yesuŋe nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sângum kâlep mânunahop ya tuhum pilâm kereŋ âlâ mem pâŋan kepeiop.⁵ Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoŋ bawalipŋe konok konok kâinenŋe piriningiop. Piriâmâ kereŋ meningiop.⁶ Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâiŋe piriwaŋgiwe sâm otmu yakât Petoroŋe nângâmu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât nanŋan.”

⁷ Sâmu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanŋat. Hâmbâi mâne gâmâ topŋe nângârâ keterakbuap.”

⁸ Sâmu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukŋe, pilâ.”

Sâmu sâop. “Nâŋe kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekmaŋe gikiâk manbuatgât nanŋan.”

⁹ Sâmu sâop. “Bâiŋ, âlepŋe gâŋe pirinekbe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuap. Gâŋe bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanŋan.”

¹⁰ Sâmu sâop. “Yen kerekŋe omoŋânâk piriaksaihat salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyeŋe konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyenjan gâtŋe âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop.

¹¹ Yurasiŋe iŋke betŋehen kionbuap yakât nângâm sâop.

¹² Otmu kâiyeŋe ya kerehâk piriŋ pesuk pilâm sângumŋe holaŋmâ kalop ya yâhâpŋe mem mânunahop. Mânunakmâ gewâkŋan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. “Yiwerenŋe kâiyeŋe piriyeŋsan yukât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet.¹³ Yeŋeâmâ “Patonenŋe” me “Kutdânenŋe” sâm nohonmai. Nâŋe yengât kunyeŋe manman yakât nohonmai ya nângâmune ârândân oap.¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nâŋe kunyeŋe oan yakât otmâmâ yeŋe hoŋ bawangiakmâ mannomaŋe hat dop kum

kâiyeŋe pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe hoŋ banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe hoŋ hâŋgânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otjetâ amutyenjan manbomgât dop bia. ¹⁷ Yakât nâŋgâm sâp yiwerenŋe yu hoŋ bayinŋian yakât dopŋeâk hoŋ bawangiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe nâŋgâmu ârândân otmu biwi heronŋe mannomai.

Yesuŋe ikŋe betnehen Yurasinŋe kionbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenahât topŋe nâŋgâm tem lâunihim mannetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niait yaŋeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonŋe teteâkgât yen tai yu osetyenjan gâtŋe âlâŋe mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâŋe sâp yiwerenŋe yu den ekyongoan yukât bonŋe tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap yakât topŋe ekmâ nâŋgâm hengenŋunomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe buku otnihimai yaŋe nâ otnihiain sâm yan awonŋe hâŋgânnohomu gewan yâk otbanŋimai. Yawu gârâmâ nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune arinjetâ buku otyinŋinomai. Yawu otyinŋinomai yaŋe yen otyinŋiain sâm yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

Yurasinŋe Yesu betnehen kionbuapgât sâop

(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

²¹ Yesuŋe yawu sâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâop. “Bulâŋanâk ekyongomune nâŋgâŋet. Yen tai yu osetyenjan gâtŋe âlâŋe betnehen kionbuap.” ²² Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nâŋgâmunŋe teteop. ²³⁻²⁴ Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâŋmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoronŋe sennanŋak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm eknohomu nâŋgâm nâŋe Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nâŋgâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ wanmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi wanmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satanŋe biwiŋan kionŋop. Biwiŋan kionmu yanŋak Yesuŋe nâŋgâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwerenŋe yu me ya otbehât nanŋat. Ya âlepŋe otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesuŋe Yurasi yawu sâm ekuop yakât topŋe bukuliŋŋe ki nâŋgâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasinŋe nengât tewetsenŋe galemŋum manminiop. Yakât otmâ bukuliŋŋe nombotŋe yuwu nâŋgâwi. “Yurasinŋe tewetsenŋe mem ari sot puluhuâkgât Yesuŋe ekuap,” yawu nâŋgâwi. Yâhâ nombotŋeâmâ “Yurasinŋe tewetsenŋe sâlikum nombotŋe hârem lok umburuk mansai ya yinŋiâkgât ekuap,” yawu nâŋgâwi. ³⁰ Yesuŋe sot mem motokmâ wanmu miop yanâk Yurasinŋe yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenŋe kepeiakmâ buku oranŋim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesuŋe yuwu sâm ekonŋop. “Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe lohimbi kerekŋe nâŋgâm hengenŋunetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbi dondâŋe ekmâ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekŋetâ ewe membe otmu yanŋak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukulipne, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nângânet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeŋe arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâŋe biwinanŋe kepeiyekmâ mansan yakât dopŋeâk yengu biwiyenŋe kepeiakmâ buku oranŋim mannomai. ³⁵ Yawu oranŋim mannomai yanâmâ yeŋe nâhât hoŋ banihim mansai yakât yen yekmâ nângâŋingim henŋenŋunomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betguwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipŋanŋe gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nângâ. Gâŋe nâ betnohom topne kurihwuat. Betnohorâ kalimbunŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe henŋenŋuwuap yakât sâop.

¹ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nângâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit tihit amboŋahâlen biwiyenŋe kepeim manmai yakât dopŋeâk nâhâlen gurâ biwiyenŋe kepeim mannomai. ² Awoŋe tatmap yan emet biwiŋe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâŋe emelâk yakât sâm tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yenŋât kawe memune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenŋe henŋenŋum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâum âi sâm nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenŋanŋe kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâm, yâkŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariwuat ya ki nanŋain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâŋe Amboŋeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nângânetâ bulâŋe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yan manman kârikŋan mannomai. ⁷ Yeŋe nâhât topne nângâm metewi mâne Awoŋnahât topŋe emelâk nângâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nângânomai yamâ Awoŋnahât topŋe nângâm henŋenŋunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu Pilipŋe sâop. “Kutdâ, awoŋnenŋe tiripnongorâ eknehât nanŋain. Ekmunŋe biwinenŋe huruŋ sâwuap.”

⁹ Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanŋat? Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât topne nanŋap yamâ Awoŋnahât topŋe gurâ nanŋap. Topnetŋe yawu tapgât wongât “awoŋnenŋe tiripnongorâ ekne” sâm eknohat? ¹⁰ Nâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetŋe hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topŋe

nanġat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâġe den ekyongoman yuâmâ nine enġatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâmân. Awoŋ orop biwi nâŋġân nâŋġânnetġe konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkġe mâmâġe otnihimu yâkât wâtġan kinmâ kulem topġe topġe mem gaman. ¹¹ Yawu ġârâmâ Awoŋ orop biwi nâŋġân nâŋġânnetġe hikuakmâ konohâk tatmait ya nâŋġâġetâ bulâġe olâġġât nanġan. Ya nâŋġâġetâ ki bulâġe otbuap otmuâmâ kulem topġe topġe mem gamune ekmai yakât nâŋġânmai yanâmâ netġât nâŋġâġetâ bulâġe otbuapġât nanġan. ¹² Bulâġanâk ekyongomune nâŋġâġet. Awoŋnaġe mâmâġe otnihimu yâkât wâtġan kinmâ âi memune bulâġe tetemap. Yakât otmâ Awoŋnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâġe pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbi âlâ me âlâġe nâhâlen biwiyenâġe kepeim manġetâ mâmâġe otyiŋġiwom. Yawu otyiŋġimune nâhât wâtġan kinmâ âi meġetâ bulâġe tetewuap. ¹³ Awoŋnahâlen arimune yan yeġe biwiyenâġe nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepġe nâŋġâyiŋġiwom. Nâŋġâyiŋġimune bulâġe tetemu lohimbiġe ekmâ Awoŋne mepaenomai. ¹⁴ Yakât yâhâpġe sâmune nâŋġâm heŋġenġuġet. Yeġe nâhâlen biwiyenâġe kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepġe nâŋġâyiŋġiwom.

Wâtġât mâmâġahât Heak ġewuap yakât Yesuġe sâop.

¹⁵ Yeġe nâhâlen biwiyenâġe kepeim mannomai yakât bonġe yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶ Yawu manġetâ nâġe Awoŋne ulitgumune yâkġe ikġe Wâtġât mâmâġahât Heak hâŋġâŋumu ge mâmâġe otyiŋġimu yâkât wâtġan mannomai. ¹⁷ Yâhâ yeġe yâkât wâtġan mansai. Yakât otmâ yeġe yâkât topġe nanġai. Yâhâ hâmbâi yâkġe biwiyenâġe ge mâmâġe otyiŋġiwuap. Lohimbi biwiyenâġe pâlâmġe otmâ belâŋgen mansaiġe yâkât topġe ki nanġai. Yakât otmâmâ ya yeŋġâlen ki ge mâmâġe otyiŋġiwuap.

¹⁸ Nâ yiwerenġe pilâyekmâ ariwoman. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaiġât nâġe âwurem ġewom. ¹⁹ Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakġan lohimbi biwiyenâġe pâlâmġe otmâ belâŋgen manmaiġe âlâkuâk ki neknomai. Yawu ġârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâġe mumuġambâ yahatmâ manman kârikġan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeġe ġurâ mumuġambâ yahatmâ nâhâlen torokatġetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰ Yâhâ mumuġambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoŋ orop biwi nâŋġân nâŋġânnetġe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topġe yeġe nâŋġâm heŋġenġunomai. Otmu yen orop biwi nâŋġân nâŋġânnetġe hikuakmâ konohâk mansain ya ġurâ nâŋġâġetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbi âlâ me âlâġe nâhâlen biwiyenâġe kepeim manmai yamâ nâhât den nâŋġâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyenâġe kepeim mannomai yamâ Awoŋnaġe wawaeyekmâ tihityenġe otbuap. Otmu yeġe nâ orop konohâk otġetâ yanâmâ nâġe biwiyenâġe ġemune topġe nâŋġâm heŋġenġunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm u Yurasi Simon nanġe yâkât nambenâġe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nâŋġâwe. Biwinenġe ġâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenġan ġerâ topġe nâŋġâm heŋġenġunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belâŋgen mansai ya yeŋġât biwiyenâġe ki ġerâ topġe nâŋġânmai?” Yawu sâop.

²³ Sâm u sâop. “Lohimbi âlâ me âlâġe nâhâlen biwi nâŋġân nâŋġânyenâġe kepeim manmaiġe nâhât denne nâŋġâm lâumai. Lohimbi yawuya Awoŋnaġe wawaeyekmâ tihityenġe otmu net orowâk manmâ yâhânomai.

24 Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne biwi nângân nângânyenâne nâhâlen ki kepeim manmaine nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâne den kâsikum yingim gaman yuâmâ nine engatneâk otmâ ki kâsikum yingiman. Awoŋnane sâam nihiop ya kâsikum yingiman. 25 Yâhâ sâp yiwerene yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topŋambâek ekyongoan. 26 Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakŋan Awoŋnane ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâne otyingimu nâne den kâsikum yingiminiwan ya bunewâk nângânetâ keterak yingiwuap.

27 Nâ pilâyekmâ yâhâwoman. Biwiyene iton galan otmapgât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmaine yen biwi sânduhân katyekne sâam otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkŋe otnomai yawu ki otbom. Nâneâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nângâm ki gorâyingiâk. 28 Emelâk yuwu sâam ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanŋai. Yâhâ yene nâhâlen biwiyenâne kepeim mansai mâne nâne Awoŋnahât sâtgât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nângâm herone nângâmbâi. 29 Nâne yiwerene den ekyongoan yukât bulâne tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topŋe nângâm henŋenŋunomai. 30 Yiwerene manman bâlenjahât ambonane honŋ bawalipŋe hângânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâne yen orop den kâlep huhunomgât sâp bia. Yamâ benŋe manman bâlenjahât ambonne yakât amutgen ki mansan. 31 Yawu gârâmâ nâne Awoŋnahâlen biwinane kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekŋe nângânetgât Awoŋnahât tem lâuwangiman. Lâuwangim umatŋe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâam ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatŋetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuŋe wain tâkŋan hâum ikŋahât topŋe sâop.

1 Yesu ikŋan hâum yuwu sâam eknongop. “Nâ wain tâkŋe yan hâum ninahât topne sâam ekyongomune nângânet. Nâmâ wain topŋe yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatŋe yawuya. Yâhâ Awoŋneâmâ wain kalam yakât ambonne yawuya. Ikŋahâk wain bulâne kingitŋe orowâk kinâkgât hârâtŋe kum henŋenŋumap. 2 Yâhâ awatŋe âlâhât bonŋe ki kinmap yamâ Awoŋnane hârem panmu hâlâlân sâmap. Yâhâ awatŋahât bonŋe kinmap yamâ bonŋe kingitŋe orowâk kinâkgât hârâtŋe kum henŋenŋumap.

3 Yakât dopŋeâk nâne den kâsikum yingim gaman ya nângânetâ bulâne otmu biwiyenâne nâhâlen torokatmai. 4 Nâhâlen torokatŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtŋan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatŋe pak sâam gewuap otmuâmâ yan bonŋe âlâ ki kinbuap. Yakât dopŋeâk yene nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonŋe yengâlen ki tetewuap.

5 Nâneâmâ wain topŋe yakât dop oan. Yâhâ yeneâmâ wain kele awatŋe yakât dop oai. Gârâmâ yene nâhâlen torokatŋetâ orowâk mannom yamâ yengâlen bonŋe âilonŋo tetewuap. Yâhâ yene nâ pilâneknomai yamâ yengâlen bonŋe âlâ ki tetewuap. 6 Yâhâ wain awatŋe âlâne bonŋe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlân sâwuap. Hâlâlân sâmu kâlâwân unetâ sewuap. Yakât dopŋeâk lohimbi âlâ me âlâne pilâneknomai yamâ Awoŋnane panyekmu hem nâpumân ge kionetâ kâlâpŋe seyekbuap. 7 Yâhâ yene nâhât den lâum manŋetâ biwinenŋane hikuakmâ

konohâk otbuap yan yeŋe yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepŋe nâŋgâyingiwom. ⁸ Yeŋe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonŋe manman âilonŋo yeŋgâlen tetewuap. Yeŋgât manman tetemu lohimbiŋe yekmâ nâhât honŋe bawalipne sâm Awoŋŋe mepaenomai. ⁹ Yâhâ Awoŋŋe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopŋeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomai hât nanŋan. ¹⁰ Nâŋe Awoŋŋe hât tem lâum manmune yaŋak yâkŋe biwiŋe kepeinekmâ gamap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwiŋe kepeiyekmâ yâhâwom.

¹¹ Yeŋe nâhât den nâŋgâm biwiŋeŋan katmâ herone kakŋan manŋetgât nâŋe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomai. Yanâmâ yeŋgât nâŋgâm nâku yawuâk biwi hero nâŋgâyingiwom. ¹² Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manŋetgât nanŋan. Nâ orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgâin yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât tep âlep nâŋgâwâŋgim sâreŋetâ yakât yongonŋetâ munomai yuŋe buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeŋe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulpne yawu mannomai.

¹⁵ Yâhâ lok kunŋe âlâŋe ikŋe biwiŋan den tatmap ya honŋe bawalipne ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoŋŋe den eknohomap yamâ nâŋe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâŋgâm honŋe bawalipne ki sâyingiwom. Yamâ bukulpneâk sâmune ârândâŋ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ yeŋe ki menekbi. Nâŋe yen meyekmâ âi sâm yingim hâŋgânyongomune arinomai. Ari lohimbi nâhât den pat âlepŋe ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan mannomai. Yakât otmâ yeŋe wuân me wongât nâŋgâm nâhât wâtŋan kinmâ Awoŋŋe ulitgunomai yamâ âlepŋe nâŋgâyingiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâŋe sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe biwiŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oraŋgim mannomai.

Lohimbi belâŋen manmaiŋe Yesuhât komot yeŋgât hâkâŋ otmai.

¹⁸ Lohimbi belâŋen manmaiŋe kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yeŋgât kasa otyinginomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâleŋe otmâ mansai ya yeŋgâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyingimbâi. Yawu gârâmâ yenâmâ emelâk nâŋe nine pat kuyingim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yaŋe yeŋgât hâkâŋ otmâ mem ge katyekne sâm otmai.

²⁰ Nâŋe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiŋeŋan katmâ nâŋgânomai. Lohimbiŋe lok kunŋe otmu yakât honŋe bawalipne yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinginomai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopŋeâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotŋeŋe nâ buku otnihim denne nâŋgâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotŋeŋe buku otyingim denyenŋe nâŋgâmbâi. ²¹ Lohimbi belâŋen mansaiŋe Awoŋŋe hâŋgânnohomu gewan yâkât topŋe ki nanŋai. Topŋe ki nanŋai yakât otmâ yen gurâ kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâŋe hânân yu ki ge Awoŋŋe hât topŋe ekyongowan mâne yâkŋe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâyeknomai hât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhât hâkâŋ otmâ betnihim manmaiŋe yanŋe nâ otnihiaŋ sâm Awoŋŋe

otbangimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Nâne hohetyenjan manmâ kulem topne topne ki orotne ya mewan mâne ki eknetâ tânjât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoŋnâit betnitgim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonne teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokne imbiâk kasa otnihiai.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awoŋne ekumune ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kionmu nâhât den pat âlepne nângânetâ bulâne otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topne katmâ gain yakât mem hewewenjuhuyekmu nâhât den pat âlepne sâm hanjuhunomai.”

16

¹ Yesune den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyene âlâhâlen katmaihiât den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiene yengât hâkân otmâ miti emetjambâ kewilâyeknetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yane Anitâhât sâtgât oain sâm yongonjetâ munomai. ³ Yamâ Awoŋ orop netgât topnetne ki nângâm hengenjum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânjan den yu ekyongoan. Arimune yenjiâk tatnetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nângâm mannomai.

Wâtgât mâmâjahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hângânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât topne girawuhât yâhâwuât sâm ki âinohomai. ⁶ Nâne katyekmâ yâhâwom sâmune nângânetâ biwiyene umatne oap.

⁷ Bukulipne, bulâjanâk sâmune nângânet. Nâne ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne ki ge mâmâne otyingiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hângângumune ge mâmâne otyingim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiene nâhâlen biwiyenane ki kepeim tosa otmai ya engatyenjan gemu nângânetâ keterakyingiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâne lohimbi yekmu ârândân olâkgât âi sâm nihiop ya tuhum tin pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topne gurâ nângâm hengenjunomai. ¹¹ Otmu Anitâne manman bâlenjahât ambone sâm hârewangim mem ge kalop yakât nângânetâ keterakbuap. Yawu nângâm hengenjum nâhâlen biwiyenane kepeim mannomai.

¹² Nâne sâp yiwerene den umatne topne topne tap ya kâsikum yingimbâm. Yamâ yiwerene yakât topne nângânomaihiât dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge den bulâne ekyongomu nângânomai. Yawu otmu yâkât topne nângâm hengenjunomai. Yâkneâmâ ikne engatneâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâne otyingimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topne nângâm hengenjunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nângân nângânyene mem kusânyingimu nâhât topne nângânetâ keterakyingiwuap. Nângânetâ keterakyingimu nâhât nângânetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâne Awoŋnahât nângân

nângânjan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yanjak nâku yawuâk Wâtgât māmâjahât Heak ekumune topne sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât hon bawalipnaje engat hako sâp kâlep ki nângâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom.” ¹⁷ Yesu ye yawu sâm ekongomu nângâm pâpguwin. Nângâm pâpgum nenjahâk yuwu sâm alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoṇnahâlen yâhâmune ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topne girawuhât otmâ yap?” sâm yakât topne pâpgum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâm otbin. Yawu nângâmune biwinenṇe ekmâmâ yuwu sâm ekongop. “ “Nâṇe pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomune nângâm biwi yâhâp otmâ topjahât âinohone sâm oai. ²⁰ Yakât yuwu sâm ekyongomune nângânet. Nâṇe pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem engat hako nângânmai. Engat hako nângânmai yanâmâ lohimbi belângen mansaiṇe kândâtyeṇe kuwiknomai. Otmu yengât biwi nângân nângânyeṇe umatṇe otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakṇanâmâ âlâkuâk herone pato nângânmai. ²¹ Den yukât topne nângânetâ keterahâgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipnenṇe naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kionmu yan hâkyeṇe sânduk sâmu herone pato nângâm yakât kakṇan hâhiwin nângâmâi ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopṇeâk nâṇe pilâyekmâ arimune engat hako nângânihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ tepyeṇe sânduk sâmu herone pato nângânmai. Herone nângânetâ lok âlâ me âlâṇe yâhâpṇe engat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâp yan nine topne ki nângâm pâpgunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulâṇanâk sâmune nângânet. Yeṇe biwiyenṇe nâhâlen kepeim wuân me wongât nângâm awone ulitgunomai yamâ âlepṇe nângâyingiwuap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topne katbin yapâek yeṇe wuân me wuângât awone ki ulitgum ganetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerenṇe yupâek âlepṇe nâhâlen biwiyenṇe kepeim awone ulitgum manṇetâ nângâyingimu herone kakṇan manmâ yâhânmai.

²⁵ Nâṇe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awoṇnahât topne ya nângânetâ keterakbuapgât tâṇ tâṇâk ekyongowom. ²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyenṇe kepeim awone tâṇ tâṇâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâṇe yengât kaweyenṇan kinmâ hilâm ârândân ki ulitguwom. ²⁷ Nâmâ âi topne ki katmâek awone orop embânâmbâek tatmâ gam yanjak pilâm hânân yuân gewan ya nângânetâ bulâṇe otmu biwiyenṇe nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awoṇnaye wawaeyekmâ tihityeṇe otmap. ²⁸ Bulâṇanâk nâ Awoṇnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhum pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesu ye yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yiwerenṇeâk eksain. Gâṇe den tâṇ tâṇâk eknongorâ yakât topne tetemu nângâmune âlepṇe oap. ³⁰ Gâṇe biwinenṇe kerek ekmâ nângâmat. Yawu gârâmâ biwinenṇan tap yakât ki hâum pâpgumat. Yakât otmâ Anitâṇe hângângohomu ge mansat yakât nângâmune bulâṇe oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmune sâop. “Âlepṇe nâhât topne yiwerenṇe nângâm biwiyenṇe nâhâlen tiṇâk kepeim mansai. ³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk

kingityenjahât otmâ pilânekmâ tiok taok otmâ âlâhu kapijan kapijan arinomai. Arijetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awoŋne orowâk tatdom.³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmunen nângâjet. Yeŋe nâhâlen torokatjetâ biwi nângân nângânnenŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeŋe yawu manjetâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ ki lohotŋe otnomai. Yamâ nâŋe emelâk manman bâlenjahât amboŋe mem ge katmâ kunyeŋe pato mansan ya nângâm mannomai.”

17

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yeŋgât nângâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuŋe den yawu sâm eknongom senŋe pak sâm himbimân ekmâ âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, lohimbiŋe nekjetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâŋe mâmâŋe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbi kerek wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm oat yakât bulâŋe ekmâ mepaehekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimbi kerek yeŋgât kunyeŋe otmâ manbuat” sâm âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbi yeŋgât manman kârikjahât pat kuyingion yamâ biwiyeŋe mem hewewen tuhurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâŋe yingiwom. ³ Yâhâ manman kârikjahât topŋe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâŋe tatmâ gamat. Otmu gâŋe tihityeŋe otbe sâm nâ hângânnohorâ gewan. Ya lohimbiŋe nângâjetâ bulâŋe otmu netgâlen biwiyeŋe kepeim mannomai yamâ manman kârikŋe yingimune menomai. ⁴ Gâŋe âi sâm nihim hângânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe ekmâ mepaeheknomai. ⁵ Awoŋ, embâŋân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetŋe konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoŋ, angoân lok kâiân konok yu lok bâlenŋe yeŋgâlebâ meyhon. Meyekdâ nâhâlen torokatjetâ gâhât topge sâm tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâŋe den eknohon yamâ kerehâk sâm tetem ekyongomune nângâjetâ bulâŋe otmap. Otmu gâŋe hângânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nângâjetâ bulâŋe otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nângâm nâhât âi torokatmâ tuhum tin pilâm net orop mannomgât mâmâŋe otyingihât nanŋan. Mâmâŋe otyingirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âleŋe ekyongonjetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe nângâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yeŋgât nângâm ekgohoan. Yâhâ lohimbi belângen manmai ya yeŋgât ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitâ Awoŋne. Topge ikniâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuât. Yiwerenêamâ hoŋ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoŋ bawalipne yuŋe yuân torokatmâ lok bâlenŋe yeŋgât hohetyenŋan mannomai yamâ gâŋe mâmâŋe otyingim tihityeŋe otbuat. Mâmâŋe otyingirâ netŋe biwinetŋe konohâk otmap yakât dopŋeâk lok yuŋe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoŋ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuŋe pilânekmâ ari hiliwahomaihât mâmâŋe otyingim gaman. Yâhâ gâŋe mâmâŋe otnihimat yawuâk mâmâŋe otyingiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâŋe teteâkgât bukuyeŋe âlâ osetyenŋan gâtŋe âlâŋe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâm nihion ya memune heronje nângânihimat yakât dopņeâk honj bawalipņane nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan heronje nângâyingiwom. Yakât topņe nângâm heronje kakņan mannomaihât nâņe senyenjan kinmâ den ekgohoan yu nanğai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nângâņetâ bulâņe otmu orotmemeyenje bâleņe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbingât pat oai. Yakât otmâ lok bâleņenje ya yengât nângâm hâkâņ otmâi. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbingât pat mansai. Yakât otmâ gâņe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâņetgât ki nanğan. Yawu gârâmâ Bâleņahât Amboņenje mem hilipyongomapgât mâmâņe otyingihât nanğan. ¹⁷ Mâmâņe otyingirâ orotmeme bâleņambâ keterakmâ gâhât den bulâņe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâņe angoânâk âi sâm nihim hângânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepņe ekyongom gan. Yakât dopņeâk nâku âi sâm yingim hângânyongomune ari lohimbi den pat âlepņe yakât ekyongonomai.

Yesuņe ikņe komolipņe nengât nângâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awonj, sâp yiwerenje yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâm ulitgohoan. Hâmbâi lohimbi dondâņe nâhât den pat âlepņe nângâņetâ bulâņe otmu biwiyenje nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nângâ. ²¹ Awonj, gâ orop biwi nângân nângânnetņenje kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopņeâk lohimbi yaņe netgâlen biwiyenjanje kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanğan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belângen mansaiņe manmanyenje ekmâ yuwu nângânomai. “An-itâņe Yesu hângângumu ge mâmâņe otyingimu yaņak biwi konok otmâ buku oraņgimai.”

²²⁻²³ Otmu gâņe hângânnohom mâmâņe otnihirâ ge hohetyenjan manmune biwinetņe konohâk otmait yakât topņe nângâm hengenğuai. Yakât dopņeâk nâņe hângânyongom mâmâņe otyingimune nâ orop biwiyenje konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânņan kulemņan mansaiņe gâņe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityenje otbe sâm nâ hângânnohorâ gewan yakât topņe nângâm hengenğunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awonj, lohimbiņe biwiyenje nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâņe embâņân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihaņe kepeinekmâ gâ orowâk himbimân tatbisâit yakât sâm nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâņe tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awonj, lohimbi belângen mansaiņe gâhât topge ki nanğai. Yawu gârâmâ nâņeâmâ gâhât topge nângâm lok yuņe nâhâlen biwiyenje katmâ mansai ya ekyongomune tipņe nângâņetâ keteraksap. Yakât otmâ gâņe wawaenekmâ hângânnohorâ gewan ya nângâm hengenğuai. Yâhâ nâņe kulem membom yan gâņe wawaeyekmat yakât topņe nângâm hengenğunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyenjanje Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesuņe yawu sâm âwâņe ekumu pesuk sâmu honj bawalipņe nen menenekmu ba to tipņe âlâ, kutņe Kitoron sâm, ya hâtikguwin. Ya hâtikum

nak âlâ, kutŋe Oliwa, ya kambatŋe kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuŋe menenekmu yan yâhâ tatmâ nâŋgâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nâŋgâop. ³ Yakât otmâ Yurasiŋe betŋehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtŋât otmâ tembe lâulipyeŋe dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senŋe âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem tetenenekŋetâ umatŋe yu Yesu kakŋan yâhâwuap ya emelâk nâŋgâop yakât otmâ katnenekmâ gotyerŋan ba yuwu sâŋm âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe yâkât pâinsain,” sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawiŋe denŋe nâŋgâm pâràk pilâm umu-tyeŋe arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpŋe âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe,” sâwi.

⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hoŋ bawalipne yu pilâyekŋetâ yahatmâ ariŋetgât nanŋan.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâŋm yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâŋe teteop. “Awonŋ, gâŋe lok yu mâmâŋe otyingirâ nâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai yu yengât tihityeŋe otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâmu Petoŋe tewetŋe mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyeŋe manop yâkât hoŋ bawaŋe, kutŋe Maiko sâŋm, yamâ ândâpŋe nombot ya topŋambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesuŋe ekmu bâlemu yuwu sâŋm ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatŋe yu tetenihimu sâtŋum mumbomgât Awonŋe mâtâp sâŋm nihioŋ ya ki watbomgât nanŋat hâ? Âlâŋe yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesuŋe yawu sâŋm ekumu Roma tembe lâu ya yengât kunyenŋe sâmu tembe lâulipŋe otmu Parisaio yengât tembe lâulipyenŋe Yesu mem bâtŋe sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutŋe Anasi sâŋm, yâkât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutŋe Kaipa sâŋm, yâkât amatŋe. Yâhâ Kaipa yamâ homban yakât hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaŋeâmâ nen Yura lohimbî kerekŋe hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nâŋgâm papatolipnenŋe ekyongop.

Petoŋe Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhâŋetâ Petoŋo otmu bukunenŋe âlâŋeâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasiŋeâmâ bukunenŋe ya nâŋgâwaŋgimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhâŋetâ yawuâk watyekmâ betyenŋan yâhâop. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petoŋeâmâ emet hawiŋan peke yakât hâŋgi hâlâŋmâ kinop. Yawu gârâmâ bukuŋe Anasihât emelambâ ge hoŋ bawa imbi âlâŋe hâŋgi galemŋum kinop ya ekumu hâŋgi hindâmu yanâk Petoŋo gurâ kâlehen yâhâop. ¹⁷ Kâlehen yâhâmu imbi yaŋe ekâm sâop. “Âo gâmâ Yesu hoŋ bawaŋgim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

¹⁸ Otmu sâp yanâmâ bâlâpne bâleje olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotnje kâlâp unjetâ semu hon bawa nombotnje orowâk menduhuakmâ kâlâp nângâm kinbi. Kâlâp nângâm kinjetâ Petoroje hohetyenjan ga kinmâ kâlâp nângâop.

Kaipaje Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesuje nen hon bawalipne menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topne hotom uminiwi ya yengât kunyenaje nângâwe sâp âikuop.

²⁰⁻²¹ Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipne orop miti emetjan me opon kâmbukjan yâhâ menduhuakjetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipnaje menduhuakmai yan lok senyenjanâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nângâmai ya âiyongorâ yâkne sânomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu tembe lâu âlâje yahatmâ Yesu ândâpne huhum yuwu sâp ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyeje ya nekamjan yat?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Nâ den bâleje yan otmuâmâ yakât topne sârâ nângâwe. Nâmâ den âlepne yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

²⁴ Benje, Anasiye sâmu Yesu bâtnje sâhâm menduhuwi ya ki holarjmâek mem lamatje, kutje Kaipa sâp, yâkâlen dâim ariwi.

Petoroje Yesu âlâkuâk betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nângâm kinop. Nângâm kinmu lohimbi orowâk kinbinje towatje ekmâ nângâmâmâ yuwu sâp ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksain.” Yawu sânetâ topne kurihiakmâ “Nâ bia,” sâp irelahop.

²⁶ Sâmu hotom umai ya yengât kunyenjahât hon bawa âlâhât ândâpne Petoroje kârâm hâreop yakât hep torehenje âlâ orowâk kinbinje Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulâjanâk Yesu miai yan gâ orowâk kinjetâ yeksan.” Yawu sâp ekuop.

²⁷ Yawu sâmu “nâ bia” sâp irelahop. Irelakmu yanâk gokorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arinetâ yan mumbuapgât den sâp hârewangiwi. Otmu emet han sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâp, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbinje angoân pâku lohimbi yengât emetyenjan yâhâmai sâp samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbinjan kinbi. ²⁹ Emet umbinjan kinjetâ Pilatoje emelambâ ge yuwu sâp âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yuje otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sânetâ sâop. “Yeje girawu otbanjinom nangai ya âlepne yeje girem den watmâ otbanjinjet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâp hârewangiain. Yawu gârâmâ nenje lok âlâ kumunje mumbuapgât mâtâp manjuningiwi. Yawuhât

otmâ gâñe konok sâm hârewanğirâ mumbuapğât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ anğoânâmâ Yesunje “Nohom howanân kânângâneknomai,” sâop yakât bonñe teteâkgât Yura nengât kunlipnenñaje Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâiñ, yawu sâñetâ Pilatonje purik sâm emetñan yâhâ Yesuhât sâmumem ganetâ yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike enğatgeâk otmâ yat me lok âlâñe ekgohomu nângâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtñe. Nâñe Yura yengât topyeñe ki nângâman. Gâñe girawu olongât papatolipğane menğekmâ nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbi yu yengât lok kutdâ ki manbe sâm oan. Yâhâ nâñe yâk yengât lok kutdâ manbe sâm oan mâne papatolipnenñaje menekmai sâm nine hoñ bawalipñaje yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyeñe mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulâñanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâñe yakât topñe ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbiñe den bulâñe nângâne sâm otmai yañe nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonñe ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatonje Yesu muâkgât sâm hârewanğiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâm benñe emet umbiñan gem Yura nengât papatolipnenñe yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit hombañ ârândâñ pâi emetñan lok tatminiwi yapâ gâtñe âlâ kapi ambolipñaje sâñetâ holanyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombañ yuân lok kutdâ yu sâmune holañetâ ge manâkgât nanğai me bia? Me lok âlâ sâmune holañetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetñambâ holañdâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetñan katñetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipñaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sâñetâ Pilatonje ikñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtñe metñe yañe kândâtñan lawitmâ hâkñe orowâk mem gahaewi.

² Lawitmâ tâk âlâ, sâtñe metñe, kon pan pan me hatman yawuya yañe mem kunñan pân pân kepeiwanğiwi. Yawu otmâ sângum kurin pâwâwân yamâ lok kutdâñe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbanğiwi. ³ Yawu otmâ senñan gem yuwu sâm ekuwi. “Bâe. Yura yengât lok kutdâ pato. Gâñe torokatmâ kinmâ yâhâwuatgât nanğain.” Yawu sâm ândâpñe huhuwi. ⁴ Yawu otbanğinjetâ sâtğum kinmu benñe Pilatonje emet umbiñan ge yuwu sâm lohimbi ya ekyongop. “Yengât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geñetâ yeñe senyenñaje ekñet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmu Yesu tâk sâtñe metñe ya kunñan kepeiwanğiwi otmu sângum kurin latbanğiwi ya yawuâk tatmu mem geñetâ yuwu sâm

ekyongop. “Yengât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât nanġan.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu tembe lâulipyeŋe Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nanġai ya yenhâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmû sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den loŋgâeop. Yakât matŋe muâkgât sâm hârewaŋġain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ nâŋgâm kingitŋahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹ Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmû den olotoŋâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoŋâk kinsat? Holaŋkeŋetâ ge manbuat me howanân gohoŋetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmû sâop. “Anitâŋe papatolipge ya biwiyenŋan kionmu galem sâm katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâŋgânnohomu takan yaŋeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokŋan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmû Pilatoŋe holaŋmune ariâk sâm nâŋgâm ketet olop. Nâŋgâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâŋe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapŋe gâhât patohe, kutŋe Sisa sâm, ya mem ge katbe sâm oap. Yesuŋe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâŋe Yesu yu holaŋdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbaŋġiwuat. Yakât otmâ umatŋe teteap yukât Sisa ekumunŋe sâm hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikŋeâmâ sâm hâre hâre kawenŋan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutŋe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topŋeâmâ yuwu tap. “kawe konŋak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenŋe purik sâwe sâm otmu yan Pilatoŋe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoŋ otmu yan Tihit tihit hombaŋ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Ekŋet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmû sâwi. “Lok yuŋe muâkgât nanġain. Yakât otmâ howanân kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok kutdâyeŋe yu howanân kuŋetâ muâkgât nanġai hâ?”

Sâmû hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Pilatoŋe Yesu ya howanân kuŋetâ muâkgât sâm hâreop. Sâm hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikŋahâk howanŋe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutŋe yamâ Yura nengât denân Golihata sâm, yan gewi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kuŋetâ Pilatoŋe den âlâ yuwu sâm howan kunŋan kulemuop. “Yesu, Nasaret kapi amboŋe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemuop. Yâhâ den kulemuop yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemuop. Yawu kulemgumu lâum kânâŋgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ

Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawiŋe ekmâ sâlikuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyenjaŋe ya nângâm Pilatohâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunŋe ki ârândân oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgu. “Lok yunjeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgu.” Yawu sâwi.

²² Sâŋetâ sâop. “Kulemguan ya pilâŋetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senŋe âlâlâ mem kâsikuŋetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok aŋgim miakbi. Yâhâ sâŋgumŋe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nennan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâm pepa tipî tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanân mânunetâ ge talop. Mânunetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutŋe teteop yaŋe sâŋgum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemguop yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senŋe âlâlâ yamâ mem kâsikum aŋgim miaksai. Otmu sâŋgumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteap yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguop yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kuŋetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât gariŋe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotŋan kinban. Yawu kinmunŋe Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepŋe nângâm yuwu sâm ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâm ekum yuwu sâm eknohop. “Buku, meŋnetŋe yuâmâ gâŋe galemguwat,” sâm eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwâŋaŋe Yesu âi sâm waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nângâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenŋe biatmu pâlâmŋe olop ya gâiŋetâ yan giop. Otmu yan kinbiŋe keren wahapŋe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katŋetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu launjan katŋetâ niop. ³⁰ Nem yan “Âi sâm nihiop ya dopŋan oap.” sâop. Yawu sâm goselek sâm bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpŋan bâlemu omoŋ otmu yan Tihit tihit homban pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiŋetâ hotom uminiwi yengât kunlipyenjaŋe ari Pilato yuwu sâm ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit homban tetemu yan lok bâleŋe ya howanân kinŋetâ yekmunŋe bâlewuap. Yawu gârâmâ gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyeŋe kum lotohoyekŋetâ munomai. Munetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sâŋetâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetŋe kum lotohoyelekŋetâ muowot. ³³ Kâiyetŋe kum lotohoyelekmâ

Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiŋe ki kum lotohowi. ³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâŋe ingepŋe mem Yesuhât gasumŋan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyenânâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nâŋâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenâŋe kepeim manŋetgât yu tâŋ tâŋâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbaŋgiwi yan yakât bulâŋe teteop ya yuwu.

“Yakât hahitŋe konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâŋe âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâuŋetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâm Yosepŋe Pilatohâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutŋe Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkŋe biwiŋe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenŋe yenŋât kingitŋahât otmâ topŋe kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nâŋgâwanŋimu ari bukulpŋe meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hanguiwi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ aŋgoân omoŋ âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkŋeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukŋe suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatŋe pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoŋe hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukŋe yaŋe piriowot. Pirim sâŋgum kâkâlep yaŋak katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopŋe âlâ emelâk kusânâmâ mem tingâloŋetâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombaŋân yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaŋ ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepŋehen arinomaihat sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumuŋambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet engatŋe nâŋgâm Maria, Matala kapi amboŋe, sumâŋen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunŋetâ ge lâm mâtâpŋe kum bâp maŋguop ya hindakmu mâtâpŋe kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoŋe orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. “Papatolipnenŋe Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misiŋgutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâmu net gurâ sumâŋen ariwit. Nâŋe sururuk sâm Petoŋe wangim kulet sâwan. ⁵ Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtŋanâk kinmâ olelem eksan mâne sâŋgum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yaŋahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Petoŋe belâŋen takaop yaŋak burunduŋâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sâŋgum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sâŋgum tipiŋe mem Yesu kunŋe katipguwi ya âlâŋe kitâ mem ketetmâ heŋgenŋum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunŋe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuŋambâ yahalop nâŋgâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotŋaŋe emet inânŋan

Yesu mumunambâ yahatbuap yakât topnje kulemguiwi ya ki nângâmutnje keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benje purik sâm âwurem ariwit.

Yesuje Maria, Matala kapi amboje, tetewangiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetjan taka lâm sâtnan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmû anjelo yâhâp yaje Yesu katnetâ iop ya hâlânâm nombot nombot talowot. Konokneâmâ kunjehen talop. Yâhâ âlâ yaneâmâ kânjehen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misingutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâm kambenje kakjambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboje mon?” nângâop. Yawu nângâmu Yesuje âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâje sârâ Yesu lâum ari âlâengen misingutsai otmuâmâ âlepnje eknohorâ bukulipnje ari ekyongomune taka menehât nangan.”

¹⁶ Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatnje ekmâ nângâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topnje yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awonjahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâje âwurem ari bukulipnje ekyongowuat. Ekyongom nâhâitnje yamâ “Anitâ awonnenjahâlen ewun âwurem yahap” sâm ekyongowuat.” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâmu Mariane taka den ya nen honj bawalipnje eknongop.

Yesuje honj bawalipnje teteyingiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omonj otmu yanâmâ nen honj bawalipnje papatolipnenje yengât kingitnenjahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatnje kâriknje mangum tatbin. Menduhuakmâ tatmunje Yesuje hohetnenjan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyeje hurunj sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmâmâ birinje bâtnje kuwi otmu ingepnje gasumjan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinenje heronje olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunje yâhâpnje sâop. “Yen biwiyeje hurunj sâek. Awonjane nâ hângânnohomu gewan yakât dopneâk nâku yen hângânyongomune arinomai,” sâop. ²² Yawu sâm kahapumjane hângutnenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heaknje mâmânje otyingimu yâkât wâtjan kinnomai. ²³ Wâtjan kinmâ yâkât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyinginginomai yamâ Anitâje buku otyingiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyinginginomai yamâ matnje umatnje yingiwuap.” Yawu sâop.

Yesuje gutnje Toma tiripgumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuje teteningimu gutnje ekbin sâp yan bukunenne âlâ, kutnje Toma sâm, kutnje âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâm ekuwin. “Kutdânenje nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunje sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ birinje bâtnje kuwi otmu ingepnje gasumjan hâuop yakât gutnje nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nângâmune bulâje otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatnje kâriknje mangum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin.

Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningim sâop. “Yen biwiyenŋe huruŋ sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâmu purik pilâm Toma yuwu sâmu ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yanak gasumnan ya yawuâk mem nâŋgâ. Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihanŋe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâŋanâk gâ Anitâ orop dopyetŋe konohâk mansat.” ²⁹ Sâmu sâop. “Gâŋe yiwerenŋe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihanŋe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbi nombotŋanŋe ki nekmâ biwiyenâŋak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe huruŋ sâmu heronŋe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yamâ kerehâk ki kulemguan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbîn yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ nanŋe Yesu hâŋgângumu giop yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenâŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenâŋe kepeim denŋe lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtgât otmâ hoŋ bawalipŋanŋe iŋan dondâ mewi.

¹ Sâp yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe nombotŋe Tiweria dengân yakât ginŋan menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutŋe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutŋe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâmu yan gâtŋe, otmu lok yâhâp biwiyetŋe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. ³ Menduhuakmâ tatmunŋe emet nŋi sâwe sâmu otmu Petoronŋe yuwu sâmu eknongop. “Nâmâ ge iŋan dâiwehât nanŋan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâmu gemunŋe wanŋaen orowâk yâhâwin. Ari omonŋe pâlâmŋe manbin.

⁴ Emet han sâmu yan Yesuŋe dengân ginŋan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatŋe ekmunŋe ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâmu âinongop. “Bukulipne, yen iŋan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmu eknongop. “Iŋan itâŋe ya wanŋa nombotgembâ panŋetâ gewuap yanâmâ iŋan mem dâinomai.” Yawu sâmu yanak benŋe wanŋa nombotgembâ pilâmunŋe gemu iŋan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakŋetâ mem dâim wanŋaen katne sâmu otmunŋe umatŋe dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâŋe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenŋe yakâ.” Ekumune uk sâmu petŋe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tŋinŋenŋe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionmâ Kutdâhâlen yolonŋ otmâ ariop. ⁸ Yawu otmuâmâ nenâmâ wanŋaenâk tatmâ puli kum iŋan itâŋe dâim dengân ginŋan yâhâ kionbin. ⁹ Yesuŋe banŋa âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu iŋan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yiwerenŋe iŋan miai ya nombotŋe mem katŋetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoronŋe wanŋa hâmenŋan yâhâ iŋan itârâek mem dâim ginŋan gaop. Yâhâ iŋan 153 ya itâ kâlêhen kutakulakbi. Yawu gârâmâ iŋan yamâ papatoek yamâ benŋe iŋan itâŋe ya ki berendenŋ sâop. ¹²⁻¹³ Iŋan nombotŋe katmunŋe semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nâŋgâmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

14 Yâhâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan dengân ginŋan menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yaŋe kalimbuŋe olop.

Yesuŋe Petoŋo den bâiŋe ekuop.

15 Nem pesuk pilâmunŋe Yesuŋe Simon Petoŋo yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋeâmâ bukulipgaŋe biwiyenŋe hikunekmâ mansai ya wangiyeqmâ biwihanŋe tiŋâk hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmû sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâmâ buku otgihiman ya nanŋat.”

Sâmû sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwerenŋeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityenŋe otbuat.” 16 Yawu sâm yaŋak yâhâpŋe yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe biwihanŋe tiŋâk hikunekmâ mansat me bia?” Sâmû sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâŋe buku otgihiman ya nanŋat.”

Sâmû sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemyongowuat.” 17 Yawu sâm kalimbuŋe yuwu sâm âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuŋe kalimbuŋe âikuop. “Gâŋe buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petoŋe nâŋgâmu biwiŋan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senŋe âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâŋe buku otgihiman ya nanŋat.”

Sâmû sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galemyongom wawaeyekmâ manbuat.

18 Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topŋe sâwe. Gâŋe angoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nâŋgâminion yanâmâ âlepŋe arim tohominion. Yâhâ gâŋe sombo otbuat yanâmâ bâtge pilârâ lok bâlenŋe sâhâm menduhum ki ariwe nâŋgâwualâŋen dâihekmâ arinamai.” Yawu sâm ekuop. 19 Yâhâ Yesuŋe topŋe yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoŋe Yesuhât tem lâuwangim manmu umatŋe yawu tetewangiwuap. Umatŋe tetewangiwuap yan ki lohotŋe otmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotŋe otbuap ya lohimbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaenamai. Yakât otmâ yuwu sâm ekuop. “Gâmâ biwihanŋe nâhâlen tiŋâk kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

20 Yawu sâmû Petoŋe kambeŋe kakŋambâ olelem nâ nehôp. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk ologât menduhuakmâ sot bâiŋe newin yan yâk orop hâlâŋakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâŋe betŋehen kionbuap yakât âikuwan. 21 Yâhâ Petoŋe nekmâmâ yuwu sâm Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

22 Sâmû sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nâŋgâm ketet otbuat.” Yawu sâm ekuop.

23 Den yawu sâop yamâ bukulipnaŋe nâŋgâm hilipgum kelanŋatbi. Kelanŋatmâ nâhâitŋe “ki bâlewuat” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuŋe ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nâŋgâm ketet otbuat,” yawu sâm Petoŋo ekuop.

24 Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nâŋgâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâŋe dondâ.

25 Otmu Yesuŋe olop miop yakât pâŋe konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâm yingio. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâm olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ñerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâm ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipŋe tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwereŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe ariŋetâ nenŋahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋŋe Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihat dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Anŋoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâm ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpŋumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimâŋenâk ekmâ kinŋetâ aŋelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolan bolan, yaŋe pâràk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâm ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimâŋenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimâŋembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yengât kutyeŋe

¹² Yawu sâm ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawî. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yengât kutyeŋe yuwu. Petoro, imiŋe Anderea, Yakowo,

imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanŋe Yakowo, otmu Yakowo nanŋe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâm otminiwi yaŋ gâtŋe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipŋaŋe ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimbi nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyenŋe menduhuakmâ tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoŋ bawanŋim gamain. Yâhâ Yurasiŋe betŋehen kionmâ lok bâlene dâiyekmu taka Yesu mewi.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiŋe Yesu mem bâtyenŋan kalop yakât hâmeŋe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyenŋaŋe tewetsenŋe wanbi. Tewetsenŋe wanŋetâ yaŋe mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betŋehen kionŋop yakât Yurasiŋe nâŋgâm otmâ hilipguan sâm aŋulahop. Yawu nâŋgâm yaŋak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepŋe bâok pilâop. Tepŋe bâok pilâmu tepŋe komŋe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâŋgâm Yerusalem kapi ambolipŋaŋe hân yakât kutŋe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Hepŋak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nâŋgâm Petoroŋe yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe tâmbânennŋe Dawiti yâkât biwiŋan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemgup yakât bulâŋe teteap.

“Lok âlâ emetŋan ki tatmu emetŋe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemgup.

“Nepŋe pilâop ya lok âlâŋe mem galemguwuap.” Yawu kulemgup tap.

²¹ Yakât otmâ nenŋe bukunenŋe âlâ mem Yurasihât gewâkŋan katmunŋe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneŋe âi topŋe katmâ lohimbi mem toen katyehop sâp yapâek nenŋe Yesuhâlen torokatmâ biwinennŋe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtŋe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ yahalop yakât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroŋe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutŋe Yosep Yusito, kutŋe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekâm yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâŋe biwinennâhât topŋe kerehâk nâŋgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâŋgârâ ârândân oap yâkât kutŋe biwinennŋan katdâ ekmâ nâŋgânom. ²⁵ Yâhâ Yurasiŋe nepŋe pilâm ikŋe mâtâwân ariop yakât gewâkŋan lok ya katmunŋe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum aman kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyeŋe âlâŋe yapâ kutŋe Matia kulemgup ya mem teteop. Mem tetemu benŋe aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge aposolo mâmâŋe otyiŋgiop.

¹ Yesu mumunambâ yahalop yakât kakñan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutñe “Pentikosi hombanj” yawu kunbi. Pentikosi hombanj otmu yan lohimbi Yesuhâlen biwiyenjañe kepeim manbiñe Anitâ mepa sanjan otbangine sâm emet âlâen menduhuakmâ tatbi. ² Menduhuakmâ tatñetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nângâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamñe yawuyanñe kunyenñe kakñan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyingim lauyenñe mem hewewenñe tuhumu denñe denñe sâm ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiñe Pentikosi hombanj ya ekne sâm kapiyenñe pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nângâm lohimbi sesengâlâkñe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi yengât denyenñe nângâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenjañe kepeim manbiñe Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benñe lohimbi takawi yanñe den ya nângâñetâ denyenñe âlâku ikñiâk ikñiâk olop. ⁷ Yawu olop yanak benñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipñe kerek. Nenñan gâtñe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenñe den sâñetâ nanñain? ⁹ Nengât topnenñeâmâ yuwu. Nen kapi kâlepñehembâ takain. Nen nombotñe Pata ambolipñe, nombotñe âlâmâ Meria ambolipñe, nombotñe âlâmâ Elam ambolipñe, nombotñe Mesopotamia ambolipñe, nombotñe Yuraia hânân kapi tipî tapi tatmâ arap ya ambolipñe, nombotñe Kaparokia ambolipñe, nombotñe Ponto ambolipñe, nombotñe Asia ambolipñe, ¹⁰ nombotñe Pirihiia ambolipñe, nombotñe Pampilia ambolipñe, nombotñe Aihita ambolipñe, nombotñe Apirika ambolipñe, nombotñe Kirene kapi nombotñe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipñe. ¹¹ Nombotñe Kereta ambolipñe, nombotñe Arawia ambolipñe, otmu nombotñe Roma ambolipñe. Nen yawunñe tain. Nen nombotñe Yura lohimbi bulâñe. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ Yura nengâlen torokatñetâ orowâk mansain. Nen lok topñe topñe. Yawu gârâmâ Anitâñe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipñenñe nenñe denânâk sâñetâ nanñain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topñe nângâne sâm pâpguwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topñe girawu?” sâm alahuwi.

¹³ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñenñe Yesuhât lohimbi yekmâ senyenñan gem yuwu sâwi. “Yenñe wain to dondâ nenñetâ biwiyenñe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroñe yahatmâ kulem ekbi yakât topñe ekyongop.

¹⁴ Yawu sâñetâ Yesuhât aposololipñenñe yahatmâ kinmâ Petoroñe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topñe ekyongomune nângâñet. ¹⁵ Omoñânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yunñe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yoele sâm, yâkñe den kulemguop yakât bulâñe yiwerenñe tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâñe yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâñe nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge lohimbi mâmâñe otyingiwuap. Mâmâñe otyingimu lohimbiñe nâhâlen biwiyenjañe

kepeim mannomai yaŋe nâhât den sâm tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyenye mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâŋanâk sâp yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe hoŋ bawalipne mâmâŋe otyiŋgimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbi kerek matŋe yingimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâŋgâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmgât emetsenŋe bok sâmu omoŋ bâleŋe sahakbuap. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe yaŋeâmâ kurin hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatŋe topŋe topŋe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekŋetâ sâtŋe otmu hu halak tuhunomai. ²¹ Sâp yan lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâŋe yawu sâm eknohop.” Den yawu kulemguop tap.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

²² Petoroŋe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Yesu Nasaret amboŋe ya mâmâŋe otbaŋgimu hohetnenŋan manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâŋe hâŋgâŋumu giop yawu nâŋgâmain. ²³ Yawu gârâmâ yeŋe Yesuhât hâkâŋ otmâ lok bâleŋe yeŋgât bâtyenŋan katŋetâ yâkŋe mem howanân kuŋetâ muop. Yawu otbaŋgiwi yakât Anitâŋe emelâk emet inânŋan nâŋgâmu ârândâŋ otmu mâtâp ya sâm waŋop. Mâtâp ya sâm waŋmu yaŋak benŋe howanân kuŋetâ sâtgum muop. ²⁴ Kuŋetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânŋan tâmbânennŋe Dawitiŋe Yesuŋe mumuŋambâ yahatbuap yakât nâŋgâm yuwu kulemguop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nanŋan. Biwi yâhâp otmangât mâmâŋe otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âleŋŋe otmu tem lâuhihim heronŋe nâŋgâhian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuŋambâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nâŋgâm biwine ki houŋ sâwuap. ²⁸ Gâŋe nâŋgân nâŋgânne mem pâron pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nâŋgâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nâŋgâm biwine heronŋe otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemguop tap.

²⁹ Tâmbânennŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Yâkât sumŋe ekmain. ³⁰ Anitâŋe poropete âi sâm waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânâŋgâmune kawehan kinmâ nine lohimbi galemyongowuap.” ³¹ Anitâŋe yawu sâm pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nâŋgâm Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulemguop.

“Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu kulemguop.

³² Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. ³³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu gewuap

yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât māmâjahât Heak ya hângângumu ge māmâje otningimu denne denne sâmunne nanjai.

³⁴ Otmu Dawiti ikjak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânjan den yuwu kulempuop.

“Anitâje nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ māmâje otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” Yawu kulempuop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kujetâ muop ya yeje amboje oai. Yawu gârâmâ Anitâje mumunambâ mem yahatmu kunnenne tap. Yakât otmâ Kutdânenne sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkne Yesuhâlen biwiyene katbi.

³⁷ Petoroje yawu sâm lohimbi ekyongomu nângânetâ biwiyenjan hâumu aposolo nombotje ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenne girawu otmunne Anitâje nenekmu ârândâj otbuap yakât sânetâ nângâne.”

³⁸⁻³⁹ Sânetâ sâop. “Anitâ Kutdânenneje ikne Wâtgât māmâjahât Heak hângângumu ge yen otmu lohimbi kâlepnehen mansai māmâje otyingimu Yesuhâlen biwiyenane kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyingiop. Yakât otmâ orotmemeyene bâlene bet pilâm Yesuhâlen biwiyene katjetâ Anitâje tosayene pilâyingsiwuap. Yawu otjetâ benne nenne Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunne Wâtgât māmâjahât Heakne ge māmâje otyingimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroje biwiyenjan kionmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkne ihilâk mahilâk manmai ya Anitâje matje umatje yingimu menomai. Yawu gârâmâ yeje orotmemeyene bâlene bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ yâkne tihityene otbuap.” ⁴¹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kingitje orowâk, dopyene 3,000 yawuyane Petorohât denne nângânetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyene katbi. Yawu otjetâ aposololipnane toen mem katyeknetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbiye biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatjetâ aposololipnane yâkât den kâsikum yingiw. Kâsikum yinginetâ nângâm biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sangan otbangim manbi. Otmu sâp sâsâjan menduhuakmâ buku orangim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipnane kulem topne topne mejetâ lohimbi belângen manbiye kulem ya ekjetâ sâtnje olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyene kepeiwine biwi konok otmâ sot kâle senne âlâlâ mem menduhum konohân katjetâ tatmu yane mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotnane iri sikumyene puluhum yakât hâmeje mewi ya mem bukulipyene nombotnane yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yingiw. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârândâj Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpne ârândâj emetyenjan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep herone nângâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otjetâ lohimbi belângen manbi nombotnane orotmemeyene ya ekjetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroŋe lok pareŋe mem heŋgeŋguop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpŋe ârândânâk opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpŋe âlâen Petoro yet Yoaneŋe Anitâ ulitgure sâŋ opon kâmbukŋan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmânâhât tepŋambâek pareŋe teteopŋe bukulipŋe ekyongomu hilâm ârândân opon kâmbukŋahât gahatŋe âlâ, kutŋe “Mâtâp âilongo lonŋo” sâŋ yan lâum ari katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukŋan yâhâm geminiwi yaŋe tewetsenŋe nihiŋet sâŋ ulityongominiop. ³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukŋan yâhâmûtâ yelekmâ ulityotgom. ⁴ Ulityotgomu Petoroŋe nâŋgâm “Wa, buku” sâŋ in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâmu lok pareŋe yaŋe tewetsenŋe nihiwomap sâŋ tepŋe kilik kilik sâmu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâŋ ekuop. “Senŋe âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâŋmune nâŋgâ. Yesu Kiristo Nasaret ambonaŋe gâ heŋgeŋgohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâŋ ekum bātŋe bonâŋen memu yahalop. Memu yanâk kâŋe sâsilipŋe tâŋ tâŋ otmu hewewenâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Yâhâ lok yaŋe heronŋe otmâ soŋ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiŋe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareŋe yuŋe opon kâmbukŋahât mâtâp âilongo lonŋo yan tatmâ senŋe âlâlâhât ulitnongomap. Âlepŋe oap yakât nâŋgâmunŋe ki orotŋe oap,” yawu sâŋ nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukŋe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâŋ selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutŋe “Solomongât selep” sâwi. Lok yaŋe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyenŋan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroŋe Yesuhât topŋe ekyongop.

¹² Yawu otŋetâ Petoroŋe yekmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netŋe wâtnetŋambâek lohimbi heŋgemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapŋe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nâŋgânitŋiŋetâ yahalâk. ¹³ Topŋe yuwu tap. Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlipnenŋe yengât Anitâ, yâkŋe ikŋe nanŋe Yesu hâŋgângumu ge hohetnenŋan manop. Yâkât kulân lok yu memutŋe Anitâŋe heŋgeŋgumu bam gamu eksai. Yâhâ yeŋeâmâ Yesuhât nâŋgâŋetâ gemu pâku lohimbi yengât bâtyenŋan katbi. Yawu otŋetâ Pilatonŋe holaŋbe sâmu yan yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ Yesu ya sâŋ ge katbi. ¹⁴ Yâkŋe uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeŋe hâkâŋ otmâ betbaŋgim lok bâlenŋe, kutŋe Barawa sâŋ, yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu Pilato ekuŋetâ lauyenŋan mem Barawa holaŋmu arimu Yesu kuŋetâ muop. ¹⁵ Kuŋetâ muop yamâ lok inŋe ki kuŋetâ muop. Manman kârikŋahât ambonŋe ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶ Lok pareŋe yuŋe âlepŋe oap yukât topŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Yesuhât kulân lok pareŋe yu memutŋe Yesuhâlen biwiŋe katsapgât Anitâŋe heŋgeŋgumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe papatolipyeŋaŋe orop Yesuhât topŋe pâpŋum gamai. Yakât otmâ kuŋetâ muop. ¹⁸ Emelâk emet inânŋan Anitâŋe Yesuhât nâŋgâm poropetelipŋe yengât biwiyeŋan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenŋe otbuap yâkŋe anŋoân

hâhiwin nângâm mumbuap.” Yawu kulemgui tap. ¹⁹ Anitâñe tosayeñe pilâyîngiâkgât yeñe orotmemeyenñe bâlenñe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeim manñet. ²⁰ Yawu otmâ manñetâ Anitâñe mâmâñe otyîngimu biwiyeñe sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânennñe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuñe tihitnenñe olâk sâm Anitâñe hângângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹ Anitâñe embânâmbâek emet inânñan poropeteliñe yengât biwiyeñan den katmu kulemgui yakât topñe yuwu tap. Manmannenñe kuwikningiwuap yakât Anitâñe nângâmu ârândân otmu Yesu hângângumu âwurem gewuap. ²² Yakât torehenñe Moseñe yuwu kulemgui tap.

“Kutdânenñe Anitâñe nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikñe den kâsikum yîngim mansan yakât dopñeâk Anitâñe nengât komolân gâtñe lok âlâ mem poropete âi sâm wañmu ikñe den kâsikum yîngimu lohimbiñe tem lâuwanginomai. ²³ Yâhâ lohimbi nombotñeâmâ denñe nângâm hâkân otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemgui tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inânñan lok âlâ, kutñe Samue, yâk otmu Anitâhât poropeteliñeñe Yesu Kiristonñe tetem manmâ kulem topñe topñe mambuap yakât den yawuâk kulemgui. ²⁵ Emelâk embânân Anitâñe Awarahangât pat kuwañgim yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtñe lok âlâñe tetem lohimbi hânñan kulemñan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilongoân katyekmu heronñe nângâwañgim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropeteliñeñe den ya torokatmâ lohimbi sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâñe tâmbâlipyeñe yengât pat kuyîngiop ya yen gurâ pat yañe meyeksap. Gârâmâ yakât bulâñe yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbiñe orotmemenenñe bâlenñe bet pilâm Anitâ nanñahâlen biwinennñe kepeim manman âilongoân manmâ heronñe nângânongât angoân Anitâñe yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetñan katyelekñetâ talowot.

¹⁻³ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe ya Petoro yet Yoaneñe lohimbi ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunyeñe otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiñe den pat ya nângâñetâ ki bulâñe olop. “Yesu mumuñambâ ki yahalop. Ya ki orotñe,” yawu nângâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetñan katyelekñetâ talowot. Pâi emetñan tatmutâ emet hañ sâop. ⁴ Yâhâ Petoronñe lohimbi kingitñe orowâk Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoronñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyenñe ekyongop.

⁵ Emet hañ sâmu Yura yengât papatolipyenñe otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yîngiminiwi yâkñe Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukñahât lok kunñe âlâ, kutñe Anasî, otmu lamatñe, kutñe Kaipa, otmu bukuyâhâtñe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyeñe orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiñe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok parenñe âlâ

mem henġenġuowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiġe yuwu sâġm âiyotġop. “Âlâhât sâtġât otmâ lok pareġe yu henġenġuowot?”

⁸ Yawu sâġm âiyotġomu Anitâhât Wâtġât mâġmâġahât Heakġe Petoro mâġmâġe otbaġġimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenġe otmu Anitâhât hotom umai yenġât kunlipyeġe yen yuwu sâġm ekyongomune nânġâġet. ⁹ Netġe lok pareġe yu ekmâ tepnetġe nânġâwaġim memutġe âlepġe olop yakât otmâ yeġe menenekmâ den âiân katnenekġetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepġe olop yukât topġe ekyongomune nânġâġet. Topġe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboġe, yâhâmâ howanân kuġetâ muop. Kuġetâ muop yamâ Anitâġe mumuġambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtġan kinmâ lok yu memutġe âlepġe otmâ mansap. Yawu ġârâmâ yeġe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbî kerek ekyongonġetâ nânġânomaî. ¹¹ Emelâk embâġân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemġuwi yakât bulâġe Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokġe nak âlâ ekġetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâġe lâum kânânġâmû kuhupin kârikġe oap.” Den yawu kulemġuwi tap.

Yeġeâmâ emet tuhuwi ya yenġât dop otmâ Yesu betbaġġim kuġetâ muop. ¹² Yuwu sâġmune nânġâġet. Anitâġe Yesu hânġânġumu ġe manman kârikġe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtġanâk kinmâ manman kârikġan mannomġât dop tap. Lok ondopġe mâġmâġe otningimu manman kârikġan mannomġât dop âlâ ki tap.”

Yura yenġât papatolipyeġaġe Petoro yet Yoane sâġm hâreyitġiwi.

¹³ Petoro yet Yoane, yâhâmâ nânġân nânġân emetġan ki yâhâowot. Yawu ġârâmâ Yura papatolipyeġe yenġât senyeġan kinmâ den ya kâlâpġe orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkġe denyetġe ya nânġâġetâ ewe membe olop. Yawu otmu nânġân nânġânyeġe pâroġ sâġmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ ġawi. Yakât otmâ den kâlâpġe orowâk eknongomutâ nanġain.” yawu sâwi. ¹⁴ Otmu Petoro yet Yoaneġe lok henġenġuowot yâk orowâk kinbî yakât otmâ den purik pilâytġine sâġm hâum pâpġum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hânġânyonġetâ emet betġehen ġe kinġetâ Petoro yet Yoane yetġât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenġe lok yâhâp yu ġirawu otyitġine? Yâkġe Yesuhât wâtġan kinmâ lok pareġe emba memutâ âlepġe olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipġaġe emelâk nânġâm meteai. ¹⁷ Yawu ġârâmâ den yuġe kapi ârândânġ pererenġ sâġm arimu nânġâmâihât nenġe kuyitġimunġe yâkġe ki âlâkuâk Yesuhât wâtġan kinmâ lohimbî yâkât den kâsikum yinġinomaî.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonġetâ meyekmâ âwurem ġaġetâ yuwu sâġm Petoro yet Yoane ekyotġowi. “Yetġe kî âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbî kâsikum yinġiromawot.”

¹⁹ Yawu sâġetâ Petoro yet Yoaneġe yuwu sâowot. “Yenâk nânġâm ekġet. Yenġât den lâum Anitâhât den pilâmutġe yâkġe nânġâmû ki ârândânġ otbuap. ²⁰ Yesu Kiristoġe den âlâlâ eknongom kulem topġe topġe mem ġaop yakât den pat ya netġe mem kurihiromġât dop ki tap. Ya sâġm haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpġe kuyitġim holanġelekġetâ ġem ariowot. Lohimbî innġe kinġitġe orowâkġe kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipġe yenġât nânġâġetâ yahalop. Yakât otmâ Yura

papatolipyenaje wahap âlâ ki otyitgiwi. ²² Lok âlepne olop yâkne parenje otmâ manmu yambu lok yâhâp nerek olop.

Anitâne Yesuhât aposololipne mâmâne otyingîâkgât yâkât lohimbinje ulitguwi.

²³ Yura papatolipyenaje Petoro yet Yoane holanyeleknetâ gem bukulipyetne yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyenaje kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴ Ekyongomutâ nângâm biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenne Anitâ. Gâne hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalon. ²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânjan gâhât Wâtgât mâmânahât Heakne tâmbânenne Dawiti yâkât biwîjan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nângâmâne yenahât nannganjetâ yahatmu biwiyenje kâlâp siap? Wongât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu Anitâ yet hon bawañe mem ge katyelekn sâw oai? Anitâne tihityene otbe sâw ikne hon bawa hângângumu gewuap. Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyenaje biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihat dop âlâ ki tap.” Dawitine den yawu kulemguop tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâw ulitguwi. “Ambonenne Anitâ, den âlâ sâmunne nângâ. Dawitine den kulemguop yakât bulâne teteop yakât topne yuwu. Gâne tihitnenne otbe sâw Yesu hângângurâ ge tem lâuhihim uwawapne bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatone Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenne menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâw den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yene engatyeñeak ki watbi. Emelâk emet inânjan gâne gike engatgeak otmâ yu ya tetewuap ya sâw kalon. ²⁹ Yakât otmâ yâkne kuninginjetâ lohotne otmaingât gâne mâtâp manguyingim nen hon bawalipge mâmâne otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepne sâw haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtñan kinmâ lohimbi mesekyene orop ya hengemyongonom. Otmu kulem topne topne memunne eknetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâne otningihât nângâm ulitgohoin.” Yawu sâw ulitguwi.

³¹ Yawu sâw ulitgunjetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepne ya sâw haok tuhum lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbinje biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ buku orangim manbi.

³² Yesuhât lohimbinje biwiyene hikuakmâ konohâk otmu senne âlâlâ tatyngiop ya menduhum konohân katnetâ tatmu yane mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesune mumunambâ yahalop yakât den pat ya aposololipñane lohimbi belângen manbi ya ekyongonjetâ nângânetâ bulâne olop. Otmu Anitâne mâmâne otyingimu kulem topne topne menjetâ lohimbi kerekne yekmâ herone nângâyingiwi. ³⁴ Otmu senne âlâlâylene kâsikum angim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki umburuk manbi. Lohimbi nombotñane senne âlâlâylene puluhunjetâ yapâ tewetsenne mem aposolo yinginetâ galemguwi. ³⁵ Otmu tewetsenne menduhuminiwi yapâ aposolone mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongonjetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambone, lok âlâ, kutne Yosep sâw, yâkât yuwu sâwune nângâ. Lok yakât kutne âlâmâ Banawa yawu sâw aposolone

kunminiwi. Kut yakât topñeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtñe yakât otmâ opon kâmbukñahât âi mem manop.
³⁷ Yâkñe ikñe hân puluhunjetâ yapâ tewetsenñe mem aposolo yingiop.

5

Anania imbinjaitñe otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutñe Anania sâm, yâkât imbinje, kutñe Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetñe puluhunjetâ yapâ tewetsenñe miowot.
² Yawu gârâmâ tewetsenñe nombotñe ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotñe âlâmâ Ananiañe mem ari aposolo yingiop. ³ Otmu Potoroñe yuwu sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmune nângâ. Girawu otmâ Bâlenjahât Amboñe Satanñe biwihan kionbe sâm otmu ki kârikñe otmâ kinsat. Yetñe Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heak kâitgum hânyetñe puluhuwi yakât tewetsenñe nombotñe mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhuwi yan yetñe Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenñe alitsawot yunje âlepñe otbâp. Yâhâ tewetsenñe yunje Anitâhât pat otbuap yawu sâm kâitnongom nombotñeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁻⁶ Yawu sâm Ananiañe den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotñe emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwu. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matñe mum imu lohimbi yan kinbinje ekñetâ sâtñe olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbinjañe lokñahât den pat ki nângâmâk Petorohâlen takaop. ⁸ Takamu Potoroñe yuwu sâm âikuop. “Hânyetñe puluhunjetâ yapâ tewetsenñe miowot ya lokgañe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yingiap yakâ.”

⁹ Sâmu Potoroñe yuwu sâm âikuop. “Wongât yetñe biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmânjahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiyai. Yiwerenje gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.”

¹⁰ Yawu sâm ekumu yâku yanâk kâñe topñan purik sâm ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokñe lâum ge hanguwu yanâk lâum ge hanguwu. ¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotñe nângâñetâ sâtñe olop. Yawu.

Yesuhât aposololipñe kulem topñe topñe mewu.

¹² Aposolo yâkñe kulem topñe topñe meñetâ lohimbinje ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotñe biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâñ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi. ¹³ Yawu otminiwi yan lohimbi dondâhâlâkñe nângâyinginetâ yahalop yamâ Yura papatolipyeñe hilipnongomai sâm yâk yengâlen ki torokatbi. ¹⁴ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe Yesu Kutdânenjahâlen biwiyeñe kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi. ¹⁵ Otmu kapi ambolipñe bukulipyeñe pareñe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipñe hengemyongonjet sâm gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekñetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Potoroñe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutñe longâyekmu âlepñe otnomai.” ¹⁶ Otmu Yerusalem hâlânñe kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe bukulipyeñe tisi mesek otbi otmu weke bâlenjañe mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takañetâ hengemyongowi.

Anitâhât anjelo âlâŋe aposolo pâi emetŋambâ mem holanyekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposoloŋe yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe otmu ikŋe bukulipŋe Sarukaio komolân gâtŋaŋe nâŋgâŋetâ bâleop. ¹⁸ Nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. ¹⁹ Katyekŋetâ tatŋetâ emet ŋiŋ sâmu iwi. Otmu omoŋ tânâmŋan Kutdâhât anjelo âlâŋe mândeyekmu yahatŋetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâm ekyongop. ²⁰ “Yeŋe opon kâmbukŋan yâhâ manman kârikŋahât den pat âlepŋe ya topŋambâek lohimbi kâsikum yinginomai.” ²¹ Yawu sâmu emet haŋ sâmu den ya lâum opon kâmbukŋan yâhâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingwi.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyeŋaŋe bukulipŋe meyekmu Yura yengât papatolipyenŋe yengâlen ariŋetâ orowâk menduhuakmâ den emetŋan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanŋet sâm opon kâmbukŋahât tembe lâu nombotŋe hâŋgânyongoŋetâ pâi emetŋan yâhâwi. ²² Yâhâm pâinyekŋetâ biatmu âwurem taka yuwu sâm ekyongowi. ²³ “Nen pâi emetŋan arim takain. Yâhâ pâi emetŋahât galem yaŋe gahatŋe kârikŋe maŋgum galem kinŋetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâm takain,” sâm ekyongomunŋe gahatŋe mem pilâŋetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunŋe biatsap.”

²⁴ Yawu sâŋetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu tembe lâu yengât kunyeŋaŋe den ya nâŋgâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. ²⁵ Yawu otmâ tatŋetâ yanâk lok âlâŋe taka yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok pâi emetŋan mem katyekbi ya opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim kinŋetâ yeksain.”

²⁶ Yawu sâm ekyongomu yâkŋe opon kâmbukŋahât tembe lâu hâŋgânyongoŋetâ ari lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe denyenŋe nâŋgâm kinbi ya yekmâ “Yâkŋe kât mem nongomai” sâm aposolo ya lohotŋan meyekmâ den emetŋan ariwi.

Aposoloŋe Yesuhât topŋe Yura yengât papatolipyenŋe ekyongowi.

²⁷ Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyenŋe yengât senyenŋan katyekŋetâ kinŋetâ hotom uminiwi ya yengât kunyeŋaŋe yuwu sâm ekyongop. ²⁸ “Oran Yesuhât den lohimbi ki kâsikum yinginŋet sâm kuyingwiin. Yamâ yeŋe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbi kâsikum yinginŋetâ yâkŋe sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kapiân tai ya kerekŋe nanŋai. Otmu Roma tembe lâunŋe Yesu kuŋetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâwi.

²⁹ Yawu sâŋetâ Petoŋe purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yengât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yengât sâtgât otmâ Roma lokŋe Yesu mem howanân kuŋetâ muop. Mumu hangui yamâ topŋe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenŋe yengât Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. ³¹ Isirae lok nenŋe Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuapgât yâkŋe Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. ³² Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât denŋe lâum manmai ya yengât nâŋgâm Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mâmâŋe otyingimap. Nenŋe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâŋe otningimu kulem topŋe topŋe mem mansain.” ³³ Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bâlemu aposolo yongone sâm otbi.

Parisaio âlâne yahatmâ bukulipne sâm sânduk menduk tuhuyehop.

³⁴ Aposolo yongone sâm otjetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâne Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutje Gamalie, yâkne yahatmâ kinmâ tembe lâulipye ekyongomu aposolo meyekmâ emet betjeheh ge kinjetâ bukulipne yuwu sâm ekyongop. ³⁵ “Bukulipne, yeje lok yu in yawu mem bâleyekmai hât yuwu sâmune nângânet. Yeje nângâm hengen gumâmâ girawu otyinginomai yakât topje tetemu ekmâ nângânomai. ³⁶ Emelâk lok âlâ, kutje Teuta, ikjahât nângâmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenne watyekmunne arijet” sâm lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otjetâ ikne kunetâ mumu loklipne iton galan otmâ kinbi. Yawu otmâ otjetâ ki ihiop. ³⁷ Yakât betjan Roma lok kunyenane Yura nengât dopnenne nângâwe sâm otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtje, kutje Yurasi, yâkne lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâm otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kunetâ mumu loklipne kerek yongom watyeknetâ tiok taok otmâ arijetâ kutyeje bialop. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeje aposolo yu ki yekmâ sânet. Yâkne yeje engatyejeâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. ³⁹ Yâhâ lok yuje Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâm otmunne hâi hâine otmu pilânom. Otmu nep yukât amboje Anitâ mem ge katne sâm otnom. Biwinane yawu nanjan. Yawu.” ⁴⁰ Yawu sâm ekyongomu nângânetâ ârândâj otmu tembe lâulipye ekyongonetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepne ya lohimbi ki kâsikum yinginomai sâm kuyingim pilâyeknetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposolone Yesuhât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingwi yakât matne papatolipyenane yongowi yakât nângânetâ biwiyene âlepne olop. ⁴² Yawu otmâ hilâm ârândâj opon kâmbuknan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepne ya kâsikum yingim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingwi.

¹ Sâp yan lohimbi kingitne orowâkne Yesuhâlen biwiyene katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senne âlâlâyeje konohân menduhujetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipne Yerusalem kapiân kandi taka tatbiye Yerusalem kapi ambolipne orop senne âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipnane yuwu sâwi. “Senne âlâlâ menduhum katmunne tap yapâ nep lokne mem nengât kambut ki dopjan tânyongoai. Ya ekmunne dondâ bâleap.”

² Yawu sânetâ Yesuhât aposololipnane lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongowi. “Nenne senne âlâlâ menduhum katjetâ tap yuâk galem gum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yinginomgât mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu mansai komot yapâ gâtje lok nombolân yâhâp mem teteyeknetâ nep yingimunne senne âlâlâ yu galem gum kambulipye kâsikum yinginomai. ⁴ Yawu otjetâ benne nenjeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sânetâ nângânetâ ârândân olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyenê yamâ yuwu. Setepano yâkne Yesuhâlen biwîjane tinâk kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otbangim gaop. Otmu nombotne âlâmâ kutyenê yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu bâineâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen ganetâ yâkne kunyenjan mem Anitâ ulitguwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotne yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunetâ lohimbi kingitne orowâkne Yesuhâlen biwiyenê katmâ yâk yengâlen torokatnetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtne dondâne denyenê ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenê katbi.

Setepano mewî.

⁸ Anitâne Setepano nângâwangim mâmâne otbangimu kulem topne topne memu lohimbinê eknetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotne Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipnane opon kâmbuknan yâhâ Setepanohât den kaknan sâwi. ¹⁰ Den kaknan sânetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne Setepano mâmâne otbangimu den sâmu denyenê ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyingimu ari lok yane lok nombotne mem teteyekmâ engatyenjan genetâ yâkne yuwu sâm Setepano haknan sâm lohimbi ekyongowi. “Setepanone Mosehât girem den kelangatmâ den ango lohimbi kâsikum yingimap. Otmu Anitâhât opon kâmbuknahât nângâmu gemu Anitâ sâm bâlewangimu nanngain.” ¹² Yawu sânetâ Yura yengât papatolipyenê otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbi nombotnane nângânetâ biwiyenê kou kâlâp semu Setepano mem den emetnan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ angoân lok engatyenjan gewi ya ekyongonetâ ga Setepano haknan yuwu sâwi. “Lok yunê haonmâ ârândân Anitâhât opon kâmbuknahât nângâmu gemu Mosehât girem den sâm ge katnap. ¹⁴ Yuwu sâmu nanngain. “Yesu Nasaret kapi ambonane opon kâmbukne huhum iton galan tuhuwuap. Otmu Mosenê girem den otmu opon kâmbuknahât orotmeme sâm ningiop ya kum orotmeme ango ningiwuap.” Yawu sâmu nanngain.” Yawu sâm Setepano haknan sâwi. ¹⁵ Haknan sânetâ menduhuakbinê Setepano eknetâ yâkât kundenenê anjelo kundenê yawuya teteop.

7

Setepanone Yura tâmbâlipyenê yengât topyenê sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyenane Setepano yuwu sâm âikuop. “Den yai yu bulâne yai me?”

² Sâmu Setepanone yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulpne den sâmune nângânet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenne Awaraham yâkne Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatne, Lanjinne Ambonane tetewangim yuwu sâm ekuop. ³ “Gâne kapihe tâmbâne, hep torehenlipge, bukulpge pilâyekmâ nâne kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwangim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâŋe bâleop. Âwâŋe bâleop yakât kakŋan Anitâŋe yâhâpŋe tetewangim yuwu sâmu ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâmu ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenŋe mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamŋe imbiŋait kâsi manoworâke yamâ benŋe yâkât tepŋan gâtŋaŋe hân yu ambokunomaihât Anitâŋe pat kuwangiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâmu ekuop. “Gâhât senŋe hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipŋe hoŋ bayingim manmâ yâhâŋetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hoŋ bayingim manŋetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâŋe lohimbi ya matŋe umatŋe yingimune pilâyekŋetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâmu ekum pat kuwangiop. Pat kuwangiop ya nâŋgâm mannomaihât hâkyenjahât torehenŋan undip tuwangim manmâ yâhânomai ya sâmu kalop. Otmu yakât kakŋan Awaraham nanŋe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwangiop. Otmu Isaka nanŋe Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwangiop. Otmu Yakop nanlipŋe kâiân yâhâp tetenŋetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuwangiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipŋaŋe yâkât hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotŋaŋe taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipŋaŋe yawu otbaŋgiwiâke yamâ Anitâŋe tihitŋe olop. ¹⁰ Otmu nâŋgân nâŋgânŋe pato tetewangimu Aihita lok nombotŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeŋe, kutŋe Parao sâmu, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arinŋetâ Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu Paraonŋe yâkât orotmemeŋe ekmu ikŋan gâtŋe otmu ikŋe emet otmu Aihita kapi ambolipŋe ya galemnyongom manâkgât âi sâmu wanop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenŋaŋe sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâŋetâ nâŋgâm Yakopŋe nanlipŋe yan hâŋgânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeŋe ekuŋetâ manmâ manmâ benŋe âlâkuâk hâŋgânyongomu ariwi. Arinŋetâ Yosepŋe atalipŋe teteyingim ikŋahâk topŋe sâmu tetem ekyongop. Teteyingim atalipŋe dâiyekmâ Parao hâlen arinŋetâ topyeŋe sâmu tetemu nâŋgâop. ¹⁴ Yakât kakŋan Yosepŋe âwâŋahât den katmu âwâŋaŋe ikŋe senŋe âlâlâŋe otmu hep torehenlipŋe lohimbi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipŋe gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânŋan Awarahamŋe Sikem kapiân Hemohât nanlipŋe yengâlen hân âlâ puluhop yan hahityeŋe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manŋetâ Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâŋe menomai hât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeŋe âlâ belâŋgen tetem manopŋe Yosepgât topŋe ki nâŋgâop. ¹⁹ Lok yaŋe tâmbâlipnenŋe mem ge katyekmâ hâhiwin yingiop. Otmu nimnaomlipyenŋe tetem sambe sambe otmai sâmu nanlipyeŋe tetewi ya lâum kapi betŋehen pilâyekŋetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânenŋe Mose tetemu âwâŋe mâmâŋaŋe emetyetŋan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenŋe kalimbu

pesuk sâop. ²¹ Emetsenñe kalimbu pesuk sâmu hahitñe tinñ tinñ sâmu ekmutâ iwit nanñe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakñan yolon yolon otmâ bam gam tatmu Parao baratñane ekmâ mem taka ikñahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipñe yengât nângân nângân emetñan yâhâmu den kâsikum wañetâ nângân nângân pato miop. Nângân nângân pato mem Aihita ambolipñane ekñetâ sâtñe otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu Isirae bukulpñe girawu mansai sâm yâk yengâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâñe Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwiñane yuwu nângâop. “Anitâñe mâmâñe otnihimu bukulpñe tânyongom Paraohât bâtnambâ dâiye kmune hân âlâengen ari nennahâk galemahom mannom ya nângâm hengen guai,” biwiñane yawu nângâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbiñe ya ki nângâwi. ²⁶ Aiop, emet hanñ sâmu Mosenje âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâm ekyotgop, “Wongât yetñe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopñe yuwu sâm denñe kakñan sâop. “Gâ ki nângâhihiain. Âlâñe galem sâm katgekmu takat?” ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâm oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nângâm Mosenje Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtñe mem yâkñe nanyâhâtñe yâhâp meyelehop.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumñe topñan kinmu añelo âlâñe nak topñan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹ Ekm sâtñe otmu “Enda wonñe oap?” sâm ya ekmâ hengen guwe sâm gotñan hamu Kutdâñe yuwu sâm ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyenje tatmâ gaman.” Yawu sâmu Mosenje kâiñe bâtnje sân sân sâmu senñe kâtâpgum kâmgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukñe. Yakât otmâ kâihe katipñe tuhum pilâ. ³⁴ Yuwu sâmune nângâ. Komolipne Aihita hânân manñetâ kapi ambolipñane yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ manmâ gai. Yawu manmâ ganñetâ yekmâ umatñe yapâ holanyekbe sâm gâ teteihian. Yakât otmâ mâmâñe otgihim hângângohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâñe yawu sâm ekuop.

³⁵ Yâhâ Mosenje Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâñe yâkât nângâmu gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâñe galem sâm katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Mosenje bukulpñe tânyongom kasalipyenje yengât bâtyenambâ dâiye kmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topñan kâlâp siop yan añelo âlâñe tetewangim kinmâ mâmâñe otbangiop.

³⁶ Anitâñe Mose hângângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memu ekñetâ sâtñe kârikñe olop. Yawu otmâ bukulpñe dâiye kmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutñe saru kuriñ sâm, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâñe nângâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiñe hân liñmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manñetâ Mosenje kulem topñe topñe mem gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Mosenje tâmbâlipnenñe yuwu sâm ekyongop. “Anitâñe hângânnohomu taka tânyongomune âlepñe mansai yuwuâk nengât komolân gâtñe âlâ hângângumu yâkât den kâsikum yingim tihityenje otbuap.” ³⁸ Yawu sâm ekyongop. Otmu Mosenje tâmbâlipnenñe

orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yingim gaop. Otmu iknje Sinai pumñan yâhâmu anjelo âlâne Anitâhât girem den kârikñe sâmu ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benñe papatolipnennñe biwiyenñe kârikñe otmâ den ya hâkân otmâ Mose betbañgim Aihita hânângen âwurem arine sâmu otbi. ⁴⁰ Yawu otñetâ Mosenñe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbi yanñe Mose imiñe, kutñe Aron sâmu, yuwu sâmu ekuwi. “Mosenñe Aihita hânângembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nângâm gulip oap. Yakât otmâ gâñe nak âlâ mem hâwim kânângârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.” ⁴¹ Yawu sâmu ekuñetâ bulimakao umutñe hâwim kânângâmu kinmu sot um gotñan katmâ heronñe otbañgim mepaewi. ⁴² Yawu otñetâ Anitânñe yekmu bâlemu betyingimu biwiyenñe gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâne den yuwu kulemuop.

“Anitânñe yuwu yap. Isirae ambolipñe yuwu sâmune nângânñet. Yen lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyenñe yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ gañetâ yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyenñe yengât Porom Lâpioyenñe, kutyetñe Molok yet Lepan, ya yetgât umutyetñe hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânângâyelekñetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matñe sâmune Bawilon kapi ambolipñanñe taka meyekmâ kapiyenñan ariñetâ yenñe yâk hon bayingim mannomai.” Anitânñe yawu yap.” Den yawu kulemuop tap.

Tâmbâlipnennñe Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnennñe Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manñetâ Anitânñe iknje selep tuhuñet sâmu yakât topñe Mose ekuop. Topñe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnennñe yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gañetâ benñe Yosuanñe galemynñe olop sâp yan Anitânñe mâmânñe otyingimu kasalipyenñe yongom watyekñetâ ariñetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ gañetâ lok kutdâ âlâ, kutñe Dawiti sâmu, yâkñe galemynop. ⁴⁶ Dawitiñe galem yongom manmu Anitânñe ekmu ârândânñe olop. Yakât otmâ opon kâmbukñe pato tuhuwanñiwe sâmu Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nângâwanñiop. Yakât otmâ Dawiti nanñe, kutñe Solomon sâmu, yâkñe opon ya tuhuwanñiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânñet. Anitâ ambonenñe yahat yahatñe nenñe emet me opon mem kânângâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitânñe poropete âlâ yuwu ekumu kulemuop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senñe âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândânñe otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukñan yâhâ tat sâmu tuhunihiñetâ ârândânñe otbuapgât dop âlâ ki tap. Nânñe oponân ki tatman.” Den yawu kulemuop tap.

Setepanonñe sâyingop.

⁵¹ Yen biwiyenñe kârikñe. Biwi nângân nângânynñe ki pâron yap. Tâmbâlipyenñe Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai. ⁵² Emelâk emet inânñan Anitâhât poropetelipñanñe iknje hon bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât

den pat kulemgowi ya kerehâk tâmbâlipyeñe hilipyongowi. Otmu yakât bulâñeâmâ Yesu teteop ya yeñe betbangim howanân kuñetâ muop.
⁵³ Otmu Anitâñe ikñe añelolipñe hângânyongomu ge girem den poropete ekyongonjetâ yâkñe kulemgowi ya yeñe ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kuñetâ muop.

⁵⁴ Setepanoñe den yawu sâm ekyongomu biwiyeñan hâumu kuk nâñgâwâñgiwi. ⁵⁵ Yawu otñetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbangimu himbimân senñe pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm ekyongop. ⁵⁶ “Himbim pâron sâmû Yesu, lok bulâñe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâmû “Den kâmbukñe hâlilîñe yap” sâm lâum dâim kapi betñehen gewi. Kapi betñehen gem kunlipyeñe yeñe hâk katipñe kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutñe Saulo sâm, yâkât kâñe topñan katñetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâtñe kuñetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâm pilakbe sâm otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyîñgihât nanñan.” Yawu sâm pilahop.

Kuñetâ mumu Sauloñe nâñgâmu ârândâñ olop.

8

Sauloñe Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kuñetâ muop yan lok nombotñe Anitâhât tem lâum manbiñe isem lâum sumyeñan ari hangui. Otmu Sauloñeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâm emet ârândâñ yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotñe mem teteyekmâ tembe lâulipñe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetñan katyekbi. Yawu otyîñgîñetâ lohimbi nombotñe Yerusalem kapi pilâm itoñ galan otmâ kapi tipî tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipñeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipñe Samaria ambolipñe den pat âlepñe ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm itoñ galan otmâ ariwi yañe Yesuhât den pat âlepñe kapi ambolipñe ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Pilip sâm, yâkñe Samaria yengâlen ari Yesuñe tihitnenñe olâkgât Anitâñe hângângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topñe topñe mem lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu denñe nâñgâñetâ bulâñe olop. ⁷ Otmu lohimbi nombotñe weke bâleñe mângâyekmu manminiwi ya watyîngimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotñe âlâmâ senyeñe bok sâsâñe otmu pareñe otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyîngimu kapi ambolipñe biwiyeñe heron olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukñe âlâ manop, kutñe Simon sâm, yâkñe ikñe mepaeakmâ hawat topñe topñe tuhuyîngimu ekñetâ sâtñe otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipñe, lok geheñe yahat yahatñe, lok kutyene orop, kutyene bia, kerehâkñe yâkât nâñgâñetâ yahatmu yuwu sâm mepaeminiwi. “Wâtge kârikñe tatgihiap. Yakât otmâ gekmunñe Anitâhât dop oap.” Yawu sâm yâkât kutñe “Wâtgât Ambonje,” sâm yâkât nâñgâñetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâñe tihitnenñe otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepñe Pilipñe ekyongomu nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeñe kepeñetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbukñe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiñe

katmu toen kalop. Toen katmu yâkne Pilip orop manmâ kulem topne topne memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoaneŋe Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipŋe Anitâhât den nângâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu aposoloŋe nângâwi. Pat ya nângâm lohimbî yaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tinâk kepeim manŋetgât Petoro yet Yoane hâŋgânyotgoŋetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyeŋe yuwu sâm ekyotgowi. “Emelâk biwinenŋe Kutdânenŋe Yesuhâlen katmunŋe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otniŋgiop.” Yawu sâm ekyotgoŋetâ nângâm Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgiâkgât kunyeŋan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyeŋan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otyiŋgiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâŋe otyiŋgimu Simonŋe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nângâm tewetsenŋe mem ari yuwu sâm âiyotgop. “Nâŋe lohimbî kunyeŋan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgiâkgât tewetsenŋe yu yitgimune nângânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâm Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otyiŋgimay ya gâŋe tewetsenŋe puluhuwatgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe biwihe ekmu ki ârândâŋ otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenŋe ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topne yuwu nangan. Netŋe kunyeŋan meyekmutŋe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâŋe yakât matŋe gihimu mem hiliwahomatgât nângân nângâŋe bâleŋe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴ Sâm sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetŋak nângânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneŋe Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yingim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipî tapi mâtâp hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ nângâwi.

Pilipŋe Yesuhât den pat âlepŋe Itiopia lok ekuop.

²⁶ Otmu yakât kakŋan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmune nâŋgâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatŋetâ aŋgom kâtiŋ sâop. Yâhâ ki kâtiŋ sâop sâp yan Anitâhât aŋelo âlâŋe Pilip tetewangim yuwu sâm ekuop. “Gâŋe yahatmâ emet kakŋe ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâm ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâm ekum hâŋgâŋgumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipŋe yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutŋe Kandake. Otmu Kandakenŋe ikŋe tewetsenŋahât galem pato âlâ hâŋgâŋgumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangioŋ. Hotom uwangim pesuk pilâm ikŋe hân wangŋe beâsi betŋehen hikum pilâŋetâ dâioŋ yan yâhâ tatmu dâimu kapiŋan âwurem ariwe sâm olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inâŋŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipŋe ehop. ²⁹ Ekmu

yan Anitâhât Wâtgât māmânahât Heakne yuwu sām Pilip ekuop. “We, beâsine hân wanġaġe dâim arap endan bam ek.” ³⁰ Yawu sām ekumu Pilipne sururuk sām ari lok yaġe den sâlikuop ya ekmâ yuwu sām âikuop. “Den sâlikuat yakât topne nanġat me?”

³¹ Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâne yukât topne sām kusânmâ eknohomu nâġġambâm. Yakât otmâ ġaġe hân wanġaġan ġarâ orowâk tatmâ topne eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipne yâhâ hâlânġanġim tatmu orowâk ari-owot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embânġan Anitâne Yesaia den yuwu sām ekumu kulemguop.

“Lama kum ġaġe sām yan lohotġan tatmu lâum arimai yakât dopneâk lok âlâ kune sām otġetâ lohotġan kinop. Yawu otmu ki den nepne pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sām otmâ anġoân somotne hâreġetâ pâlâmne tatmap. Yakât dopneâk yâkne pâlâmne otmâ denyeġe kakġan ki sâop. Yâhâ kuġetâ muowâke yamâ benne lohimbi kingitne orowâkne yâkâlen biwiyeġaġe kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguop.

³⁴ Den ya sâlikum lok kutdâ yaġe yuwu sām Pilip âikuop. “Anitâne âlâhât nâġġam poropete ekumu den yu kulemguop? Poropete ikġahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵ Yawu sām âikumu den ya sām kusânmâ Yesuhât den pat âlepne ya ekumu nâġġam ariowot. ³⁶ Ari to âlâ mâtâp ġinġan ġiop yan arimutâ lok kutdâ yaġe ekmâ yuwu sām ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanġan. Ya nâġġarâ ġirawu oap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepne kionmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanġe. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸ Yawu sām beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wanġaġambâ kionmâ toen ġiowot. Ge Pilipne mem toen kalop. ³⁹ Otmu toembâ ġamutâ yan Anitâhât Wâtgât māmânahât Heakne Pilip lâum âlâengen arimu lok yaġe ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi herone pato nâġġam ariop. ⁴⁰ Otmu Anitâhât Wâtgât māmânahât Heakne Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipne kapi ya ambolipne otmu kapi tipi tapi ya hâlânġmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongop. Yawu otmâ benne Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâne Saulo tetewanġiop.

¹ Sâp yan Saulone biwine kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sām otmâ manop. ² Yawu ġârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sām otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyeġe yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu lauġan mem pepa âlâ kulemgum Saulo wanop yakât topne yuwu. Saulone pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyene Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkne nâġġawanġinġetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetġan katyekmu tatnomai. Topne yawu.

³ Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ lanġinġe âlâ kândâkdâ yaġe siliġ siliġ sām hâuop. ⁴ Siliġ siliġ sām hâumu hâmbinġ gumbinġ otmâ hânân

ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâne yuwu sâm ekuop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmú sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbanjim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gâne yahatmâ kapiân yâhâwuât yan lok âlâne yu ya otbuat yakât sâm tetem ekgo-howuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmú orowâk ariwiñe den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikñe ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinñetâ Sauloñe yahatmâ senñe omonñumu ki ehop. ⁹ Yakât otmâ bukulipñane dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiañe Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi amboñe âlâne Yesuhâlen biwiñane kepeim manop, kutñe Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñe mem purik pilâmu Yesuñe tetewanjim kutñan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmú Kutdâne yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutñe “mâtâp tâñ tâñâk” sâm, yan lok âlâ kutñe Yurasi, yâkât emelan yâhâwuât. Yan yâhâ lok âlâ, kutñe Saulo, Taso kapi amboñe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâne biwiñe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâne yâkâlen ari kunñan mendâ senñe suk sâmú ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâm ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topñe emelâk sâñetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipñe nombotñe gâhâlen biwiyeñane kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipñe nenñe gâhâlen biwinenñane kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetñan katnenekbe sâm hotom umai ya yengât kunyeñane hângâñuñetâ takaop.”

¹⁵ Sâmú sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyeñane nâhât topne nângâñetgât Saulo âi sâm wañmâ hângâñumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepñe ekyongowuap. ¹⁶ Ekyongomu nombotñane nângâñetâ bulâne otbuap. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ nângâñetâ tâñât otmu mem âlâlâ tuhunñetâ hâhiwin kakñan manbuap yakât topñe ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷ Yawu sâmú Ananiañe yahatmâ emet sâpñe kuwanñiop yan yâhâ Saulohât kunñan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmune nângâ. Yesu Kutdânenñane mâtâwân tetehihimu ehonñe nâ hângânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otgihimu senge suk sâmú ekbuat.” ¹⁸ Yawu sâm ekumu senñe gara gara gemu suk sâm ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wañetâ nemu wâtñe tiñ tiñ sâmú ¹⁹ Damasiko ambolipñane Yesuhâlen biwiyeñane kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloñe Yesuhât topñe Damasiko kapi ambolipñe ekyongop.

²⁰ Sâp ki kâlep otmuâk Sauloñe Yura yengât miti emetñe tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topñe ekyongom sâop. “Yesu kuñetâ muop yamâ Anitâhât nanñe bulâne.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ sâtñe otmu yâkât yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulipnenñane Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeñane kepeiwi yâk hilipyongowe sâm otmâ hâhiwin

yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinjetgât hotom umai ya yengât kunyenaje hângângugetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nângâm bulâje otmu yakât eknongoap. Ya ekmunje sâtnje oap.” Den yawu sâm alahu gulahu otbi.

²² Yesuje tihitnenje olâkgât Anitâje hângângumu giop yakât topje Saulonje Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkne nângângetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyeje katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotnaje nângângetâ bâlemu yâkât den kaknjan sâne sâm hâum pâpguwi. ²³ Hâum pâpgum yanjak benje kune sâm yakât den hikuwi. ²⁴ Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâp sâtnjan sip galem otmâ kinbi. ²⁵ Sip galem otbi yakât den pat nângâm omonâdaje Saulo bukulpnaje saka saka pato yakât kâlehen Saulo katjetâ talop. Tatmu ip yaje saka saka yan sâhâm ip potonjan mem tatjetâ pan kârikne kâlep pato yakât manu launambâ yaehen kionjmâ ba ariop.

Saulonje Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶ Yerusalem kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyeje kepeim manbi ya yengâlen Saulonje torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwiyeje Yesuhâlen kalop yakât topje ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denje nângângetâ ki bulâje otmu betbangiwi. ²⁷ Betbanginjetâ aposolo âlâ, kutje Banawa sâm, yâkne Saulo dâim aposolo yengâlen ari sâreereop. Sârerem yuwu sâop. “Saulonje arimu Damasiko mâtâwân Kutdâje tetewangiop. Tetewangimu yâkâlen biwiyeje kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepne Damasiko ambolipne pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu nângâm Saulo buku otbanginjetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepne pahâk ekyongop. ²⁹ Otmu Yura lohimbi nombotje Girik kapiân tetewinje nângâm denje kaknjan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. ³⁰ Otmu Den hikunjetâ Yesuhât komotje ya nângâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katjetâ wangaen yâhâmu mem ikne kapi, kutje Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹ Saulonje Yesuhâlen biwiyeje kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotje lohotnjan manmâ biwiyeje hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâgahât Heakne mâmâje otyingimu Yesuhât den pat âlepne pahâk ekyongonjetâ nângâm lohimbi kinjitne orowâkne yâk yengâlen torokatjetâ sambe sambe otbi.

Petoronje Yesuhât wâtjan kinmâ lok pareje hengenjuop.

³² Petoronje Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yengâlen ariop. ³³ Otmu kapi ya ambonje, kutje Ainea sâm, yâhâmâ pareje otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoronje lok ya ekmâ yuwu sâm ekuop. ³⁴ “Ainea. yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristonje hengenghoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâmu âlepne otmâ yahalop. ³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipnaje nângângetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbi kinjitne orowâkne Yesuhâlen biwiyeje katbi.

Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutŋe Yopa sâŋ, yamâ Lita kapi hâlâŋmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipŋe nombotŋaŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya yengâlen gâtŋe, imbi âlâ, kutŋe Tapita sâŋ, kutŋe âlâmâ Dokasi, yamâ nenŋe denân kutŋe “manŋen”. Imbi yaŋe lohimbi umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷ Tapita ya mesek umatŋe tetewaŋgimu muop. Yakât otmâ lohimbi tânyongominiop yaŋe to kukŋe suk sukŋe yaŋe hâkŋe pirim lâum emet biwiŋe âlâen katŋetâ talop. ³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginŋanâk tap. Otmu sâp yan Petoroŋe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiŋe nâŋgâm lok yâhâp hâŋgânyotgoŋetâ ari yuwu sâŋ Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutŋe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâmutâ Petoroŋe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katŋetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâŋetâ imbi kambut yaŋe mem hawamgum isewaŋgim tatŋetâ yehop. Yâhâ Tapitaŋe ki muop yan sâŋgumyeŋe gâreyiŋgiminiop ya mem tiripguŋetâ ehop. ⁴⁰ Petoroŋe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinŋetâ Tapita gotŋan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâŋ ekuop. “Tapita yahat.” Sâmu yanâk senŋe suk sâŋ Petoro ehop. ⁴¹ Petoroŋe bâtŋan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroŋe den sâmu lohimbi yaŋe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴² Petoroŋe Tapita mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat sâŋ haok tuhuŋetâ Yopa kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. ⁴³ Otmu kapi yan lok âlâ, kutŋe Simon sâŋ, yâkŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhuŋetâ tewetsenŋe meminiop. Petoroŋe yâk orop yan im manop.

10

Aŋelo âlâŋe Konelio tetewaŋgiop.

¹ Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutŋe Konelio, yâhâmâ Roma yengât hep bero ya yengât kunŋe. ² Yâkŋe hep torehenlipŋe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwaŋgim manminiwi. Otmu yâkŋe Yura lohimbi umburuk manminiwi ya yengât tepŋe nâŋgâyiŋgim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpŋe otmu yan Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu aŋelo âlâŋe tetewaŋgim kutŋan kunop. ⁴ Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâŋe Anitâ tem lâuwaŋgim lohimbi umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe otmap. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâŋ, yâkŋe Yopa kapiân nambenŋe orop im mansawot. Otmu nambenâhât emet ya saru ginŋan tap yan lok hâŋgânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷ Yawu sâŋ ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelioŋe hoŋ bawayâhâtŋe lok yâhâp otmu hep bero âlâŋe Anitâhât denŋe lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸ Gaŋetâ aŋeloŋe tetewaŋgim den ekuop ya ekyongom hâŋgânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yaŋak hilâm kârikŋan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroŋe Anitâ ulitguwe sâŋ emet biwiŋe

âlâen yâhâop. ¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po wangiop. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot ujetâ siop. Yawu otjetâ Wâtgât māmâjahât Heakne biwine mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹ Himbim pâronj sâmu anelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunne mem menduhum katmu hânân giop. ¹² Yakât biwinan songo, hambe, nâi topne topne, neneje ki neneje katyehop ya tatmu ehop. ¹³ Gemu yan Kutdâne Petoro kunmâ yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneje bâlene sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohohan yukât ki hâkân otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁶ Den ya kalimbune ekum yakât kakjan anelo yane mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtgât māmâjahât Heakne Petoro biwine mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topne nângâm koahop. Nângâm koakmâ tatmu Konelionhât hon bawalipnane Yopa kapiân taka Simongât emet mem tetem gahatjan kinmâ den sâwi.

¹⁹ Yâhâ Petorone kulem tetemu ehop yakât nângâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât māmâjahât Heakne yuwu sâm ekuop. “Nangat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰ Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohonjetâ gâne ki nângâm kiwiliñ otbuat. Yahatmâ gem yek.” ²¹ Yawu sâmu Petorone yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

²² Sâmu sâwi. “Topne yuwuhât takain. Hep bero kunnenne, kutje Konelio, yâkne Anitâ mepaem manmu nângâwangimu ârândânj otmap. Otmu Yura ambolipnane yâkât nângânetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât anelo âlâne tetewangim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâm, yâkne taka den âlâ ekgohôâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanjetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.” ²³ Yawu sânetâ Petorone dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petorone Konelio ari ehop.

Emet hanj sâmu yahatmâ Yopa kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴ Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelionje bukulpipne otmu hep torehenlipne meyekmu ya yengât mambotmâ tatjetâ takawi. ²⁵ Takanjetâ Konelionje Petorone ekmâ gem lâum parahum herone nângâwangim mepaeop. ²⁶ Yawu otmu Petorone yuwu sâm ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷ Yawu sâm ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ²⁸ “Yene Yura nengât topnenne nanjai. Nenne yen pâku lohimbî yekmâ betyingimain. Otmu nenne yen orop tatnomgât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikne tap. Yakât otmâ nâne pâku lok yekmâ bâlene sâm nângâyingimune gemap. Yawu nângâyingim gaman yamâ yâhâlen Anitâne “Yawu ki nângâwuat” sâm yakât topne eknohop. ²⁹ Yakât otmâ Konelionje lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpguwan.” Yawu sâm Konelio yuwu sâm âikuop. Wongât dâineknjetâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâm Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâm âikumu Konelionje yuwu sâm ekuop. “Wâtgât māmâjahât Heakne biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek

manmâ gamunje hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpne Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipne lajinje orowâk, yâkne tetenihim yuwu sâm eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nângâhihimu ârândân otmap. Otmu lohimbi umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilongo otmap. ³² Lok âlâ, kutne Simon Petoro sâm, yâkne Yopa kapiân nambeje orop im mansawot. Nambenaje bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâm nâje lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâiheketâ orowâk takai. Gâje takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâje Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Petoroje yuwu sâop. “Anitâje lok nengât orot-memenennjahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerenje nângâm henjenguan. ³⁵ Otmu lohimbi komotne komotne hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbi âlâ me âlâje Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesune Yura lohimbi nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât kunnenne tatmâ tihitnenne otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nangai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenje orotmeme bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjae kepeim manjet sâm Yoanene den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Yesu Nasaret kapi amboje mâmâje otbangimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memu ekmunje âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlenaje lohimbi mem mângâeyekbi ya Yesune watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenne yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kunjetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâje mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyingio. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitâje sâm kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu othin. ⁴² Yâhâ lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâm hâreningiwuap ya Anitâje Yesu Kiristo sâm wanop. Yawu gârâmâ sâm hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunje nângânetgât Yesune nep sâm ningio. ⁴³ Emelâk embângâmbâek Anitâhât poropetelipnaje Yesuhât nângâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbi âlâ me âlâje Anitâhât nannjahâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoroje den yawu sâm ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne pâku lohimbi mâmâje otyingio.

⁴⁴ Petoroje yawu sâm ekyongomu nângânetâ Anitâje ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâje otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâm Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenje katbi yanje Petoro betjan sânetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku

lohimbiŋe den sâsâŋe ki sâsâŋe sâm Anitâ mepaewi ya lohimbi takawi yaŋe yekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâŋe iŋŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge pâku lohimbi yu mâmâŋe otyingimu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Petoroŋe sâop. “Emelâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge nen mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimbi yu yengâlen hângângumu ge mâmâŋe otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâm ekyongomu yâkŋe Yesuhât kulân pâku lohimbi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitŋetâ yâk orowâk tipŋe tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingiop.

11

Petoroŋe pâku lohimbi yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbiŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhuŋetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbiŋe yakât den pat nâŋgâwi. Yawu gârâmâ nombotŋeâmâ nâŋgâŋetâ bâleop. Yâkŋe yuwu nâŋgâmai. Pâku lok âlâ me âlâŋe Yesuhâlen biwiyenŋe katmâ yâkât komolân torokatne sâm otnomai yamâ aŋgoân hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuyinginom. Yawu nâŋgâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroŋe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yaŋe yuwu sâm ekuwi. ³ “Gâŋe wongât pâku lohimbi yengât emelan ari bâtyenambâ sot mem nion? Lok yaŋe hâkyenjahât torehenŋan undip ki tuhuanŋim mansai yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap.” ⁴ Yawu sâŋetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topŋambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵ “Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikŋan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋ sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu gotnan giop. ⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban. ⁷ Tatmu ekban yan Anitâŋe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmunne yan himbimâmbâ Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰ Kutdâŋe den ya kalimbunŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹² Taka yaehen kinŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nâŋgâm kiwiliŋ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sâŋetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunŋe den yuwu sâm eknohop. ¹³ “Nâ emetnan tatmune aŋelo âlâŋe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴ Dâim takanŋetâ yâkŋe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayenŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyingimu mannomai.”

Anelone yawu sâm eknohop.” ¹⁵ Konelione yawu sâm eknohomu nâne Yesuhât den pat âlepne ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât māmânahât Heak nengâlen ge māmâne otningiop yakât dopneâk yâk yengâlen ge māmâne otyingiop. ¹⁶ Yâk yengâlen ge māmâne otyingiop ya ekmâ emet inânjan Kutdâne den âlâ yuwu sâm eknongop ya nângâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoanene lohimbi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbine nâhâlen biwiyene katnomai yanâmâ Anitâne ikne Wâtgât māmânahât Heak hângângumune ge māmâne otyingiwuap.” Kutdâne yawu sâm eknongop. ¹⁷ Otmu nenne Yesuhâlen biwinenene katmunne Anitâne ikne Wâtgât māmânahât Heak nengâlen hângângumu ge māmâne otningiop yakât dopneâk pâku lohimbi yengâlen hângângumu ge māmâne otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâne nângân nângân âlâ katbuap ya nâne kuwangiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmune ârândânj oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Petorone yawu sâm ekyongomu nângânetâ bulâne otmu ki denne kakjan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunne âilongo longo oap. Nen Yura lohimbine Yesu Kiristohâlen biwinenene kepeim manmunne Anitâne manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopneâk pâku lohimbine yâkâlen biwiyenene kepeim mannetâ manman kârikjahât pat kuyingimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawane Antiok kapiân ari ya ambolipne Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹ Setepano kunetâ muop yan Yura yengât papatolipyenene Yesuhât komot yongom watyeknetâ iton galan otmâ ariwi. Nombotne Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotne âlâmâ mâtunja âlâ, kutne Kipiro sâm, yan ariwi. Anjoân ariwi yane Yesuhât den pat âlepne yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenene kepeim manbi. Nombotnene kapiyene pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtgât māmânahât Heakne māmâne otyingimu pâku lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenene kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyenene kepeiwi yakât den pat ya sâm haok tuhujetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotne nângâm Banawa hângângunetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitâne tihityene otmu lohotjan manbi ya ekmâ herone nângâyngiop. Otmu Banawane Yesuhâlen biwinene tinâk kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât māmânahât Heakne māmâne otbangimu pâku lohimbi yane Kutdâhâlenâk biwiyenene tinâk kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyene mem hewewen tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenene kepeiwi.

²⁵ Otmu Saulone tânnohoâk sâm Banawane Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anjoân Yesuhât komot ya yengât kutylene pato, “Kiristohât lohimbi”, sâm yonganbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotne Anitâhât den sâm tetewine Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutne Ahawo

sâm, emet inânjan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne po pato tetewuap yakât den biwîjan katmu sâm teteop. Yawu gârâmâ yakât kakjan Roma yengât kunyeje âlâ, kutne Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânjan Ahawone den yawu sâm tetem Yesuhât komot ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâm tewetsenje dopyenânâk menduhui. ³⁰ Tewetsenje menduhum Banawa yet Saulo yitginetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyene yingiwot.

12

Herotne sâmu Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Homban ya kutne âlâmâ Natik Homban ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutne Herot sâm, yâkne tembe lâulipne ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotne mem pâi emetjan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipne ekyongomu Yoane atane, Yakowo ya mem engatne hârejetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenane yakât nângânetâ âlepne olop. ⁴ Otmu tembe lâulipne ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetjan katjetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yane galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbinje natik ya nem pesuk pilânomai yan Herotne Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetjan katjetâ talop yakât den pat nângâm Yesuhât komotne menduhuakmâ Petorohât nângâwangim Anitâ ulitguwi.

Anjelo âlâne Petoro pâi emetjambâ holaŋmu gem ariop.

⁶ Otmu emet han sâmu yanâmâ Herotne Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoŋe yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetjan tatmu ip kârikŋane mem bâtyene menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotne âlâneâmâ pâi emetne yakât gahatjan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinjetâ Kutdâhât anjelo âlâne Petoro tetewangim kinmu, yâkât lanjŋane siliŋ siliŋ sâm pâi emetne kâlehen hâuop. Yawu otmu anjelo yane Petoro mândem yuwu sâm ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikŋe ya holaŋakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu anjeloŋe yuwu sâm ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipne karak. Otmu hâk katipne kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetjambâ gemutâ Petoroŋe biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Oait yu bulâne me amanân eksan.” ¹⁰ Yawu nângâm gahatjan tembe lâu galem kinbi ya wangiyeakmâ, gahatne âlâen ge yawuâk wangiyeakmâ ge paŋ sâhâwi yan bamutâ gahatne paŋ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ anjelo yane yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nângân nângânne tetemu yuwu nângâop. “Yiwerene nângâmune teteap. Kutdâ ikŋahâk anjelo âlâ hângangumu ge Herot otmu Yura papatolipnenne yengât bâtyenambâ holaŋneksan.”

¹² Yawu nângâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâne, kutne Maria sâm, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbi dondâne menduhuakmâ yâkât nângâwangim Anitâ ulitgum tatjetâ nângâop. ¹³ Yawu nângâm emet gahatjan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu honbawa imbi âlâ, kutne Lota sâm, yâkne gahatjan ba ombeŋe towatne nângâop. Yawu nângâm tepne yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatjan taka kinsap,”

sâm ekyongop. ¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nângâm “Ândâpge mangumu sâmât,” yawu sâm ekuwi.

Yawu sâm ekuwetâ kârikne otmâ sâop. “Bulânanâk, gahatjan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen gâtne otmâ umutjanje taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâm alahuwi. Otmu belângen gahatne mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenje hurun sâop. ¹⁷ Yâhâ Petorone emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatjetâ Kutdâne anelo âlâ hângângumu ge pâi emetjambâ holanmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâm tin pilâm yuwu sâm ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulpnenne nombotne ari ekyongonomai.” Yawu sâm ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet hanj sâmu tembe lâu yanje Petoro ekjetâ biatmu “Girawu oap?” sâm pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinjetâ biatmu Herotne kuk otmâ tembe lâulipne nombotne hângânyongomu omonje Petoro galemguwi ya yongonetâ muwi. Yakât kakjan Herotne Yuraia hân pilâm, ikne kapi, kutne Kaisaria sâm, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotne Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipjanje otmâ hilipgunjetâ yakât nângâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipjanje Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotne sâm hâreyingimu sot ki memaihât nângâm Herot orop den hengenune sâm yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutne Bilasto, yâhâmâ Herotgât honbawalipne yengât kunje manop ya tetewanjim tewetsenne wanbi. Tewetsenne wanjetâ yâkne Herot ekumu den hengenunomaihât sâp kalop. ²¹ Sâp kalop ya tetemu Herotne lok kutdâhât senne âlâlâne ya memu hakjan yâhâmu ikne kakjan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimbi nângânetâ ewe membe otmu lok kerekne den kârikjan yuwu sâm ekuwi. “Den eknongoat yu lok denne bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâm mepaewi. ²³ Yawu sâm mepaenjetâ Herotne ikjahât nângâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât anelone ge kumu hom papato bâlenjanje tepne ihm lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nângâm lohimbi kingitne orowâkne Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbi je tewetsenne menduhum katbi ya Banawa yet Saulone mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipyenje yingwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sâm yitgim hângânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotjanje Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyenje yuwu. Banawa, Simion, kutne âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi ambonje, âlâmâ Manaen, yâkne lok kutdâ Herot lepatjambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgunjetâ nângâyingiwuapgât lok yanje sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yuwu sâm ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yenje kunyetjan

mem hângânyotgojetâ ariromawot.” ³ Yawu sâm ekyongomu yâkne âi memutâ bulâne tetewuapgât kunyetñan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgojetâ lok âlâ, kutñe Yoane Mareko sâm, betyetñan sâmu orowâk ariwi.

Pauloñe Elima ekumu senñe omoñ olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko māmâñe otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanja pato âlâen yâhâñetâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât mâtunja âlâ, kutñe Kipiro sâm, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Wanjaembâ ge pâku lohimbi yengât kapi pato âlâ, kutñe Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawañe Yura yengât miti emetñe tatmâ arap ârândâñ yâhâ lohimbi Yesu Kiristohât den pat âlepñe ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâñmâ tatmâ arap ya ambolipñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtñe, lok kâmbukñe yan manmap yâkât kutñe Barayesu, yâhâ Girik denân kutñe Elima sâm kumai. Yâkne ikñe topñe kurihiakmâ “Anitâñe hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâm kapi ambolipñe kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutñe Serehio Polasi, yâk orop buku oranjim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nâñgân nâñgânñe pato. Yâkne Anitâhât den nâñgâwe sâm Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiñe Yesuhât den nâñgâm yâkâlen biwiñe katmapgât Elimañe denyetñe kakñan sâm kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe Saulo, kutñe anjo Paulo, māmâñe otbangimu Elima ekmâ yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kinjon otmat. Gâñe Kutdâhât den bulâne kelangatmâ lohimbi kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâñe. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâñe matñe gihimu senge omoñ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu senñe omoñ otmu lok âlâñe bātñan memu ariromawot yakât nâñgâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiñe ekmu sātñe bâleñe olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânennahât den pat nâñgâmu bulâñe otmu yâkâlen biwiñañe kepeiop.

Pauloñe Pisitia hânân ari den pat âlepñe lohimbi ekyongop.

¹³ Pauloñe bukuyâhâtñe orowâk Papo kapi ya pilâm wangaen yâhâñetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutñe Pampilia sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoñe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetñeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutñe Pisitia sâm, yan kapi âlâ, kutñe Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen Yura yengât miti emetñan yâhâ kapi ambolipñe orop menduhuakbi. ¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâñe yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâñe poropete ekyongomu den kulemguiwi ya kâsikum yingio. Kâsikum yingim tin pilâmu galemlipyenñe Paulo yet Banawa heronje otyitgim yuwu sâm ekyotgowi. “Den eknongomutâ nâñgâm biwinenñe hewewen olâk.” ¹⁶ Yawu sâñetâ Pauloñe yahatmâ “Den nâñgânâk tatñet,” sâm ekyongomu ândâp katñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yura bukulipnetñe, otmu yen pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñañe kepeim mansai yen kerek yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. ¹⁷ Yura lok nengât ambonenñe Anitâ yâkne tâmbâlipnenñe wawaeyekmâ manman kârikñahât pat kuyingio. Otmu yakât kakñan yâkne Aihita

hânân ari kandi manñetâ Anitâñe lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtñe pato tatbañgiapñe Aihita bâtyenambâ holanñekmu taka lok ki manmaiângen manbi. ¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan thithyeñe otmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâñe mâmâñe otyingimu lohimbi komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânñeñe ya mem ambokum manbi. ²⁰ Yawu manñetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâñe kunlipyeñe mem kânângâyekmu yâkñe lohimbi galemnyongom manbi. Galemnyongom manmâ gañetâ poropete âlâ, kutñe Samue sâm, ya teteop. ²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnennñeñe lok kutdâ âlâñe galemnyongomu manne sâm Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueñe lauyenan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtñe lok âlâ, kutñe Kisi sâm, yâkât nanñe, kutñe Saulo, yâk kânângâmû kunyeñe manmâ galemnyongomu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ²² Yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu yâkât gewâkñan Anitâñe Yese nanñe, kutñe Dawiti sâm, ya kânângâm yuwu sâm lohimbi ekyongop. “Yese nanñe, kutñe Dawiti, yâkñe tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoñ banihiwuap. Yakât otmâ nângâwanñian,” yawu sâop. ²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâ, kutñe Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem thitnennñe otbuapgât pat Anitâñe emelâk embânân kuningiop. Pat yakât bulâñe tetewuap nângâm Anitâñe angoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nennñe orotmemenennñe bâlenn bet pilâm Anitâhâlen biwinennñe kepeimunnñe toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵ Otmu Anitâñe Yoane âi sâm wañop ya tuhum pesuk pilâwe sâm otmâ yan lohimbi yuwu sâm âiyongop. “Yeñe nâhât girawu nângâmai? Anitâñe lok âlâ hângângumu ge thitnennñe otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inñe. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâñe yâkât itâkat kâpekñâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbinñe Anitâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nângâñet. “Nen kerekñe Yesu Kiristohâlen biwinennñe kepeimunnñe manman kârikñahât pat kuningiwom nângâm Anitâñe Yesu hângângumu giop. ²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipñe otmu Yura papatolipnennñeñe Yesuhât topñe ki nângâm heñgenguwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñe ârândân miti selepñan yâhâ poropete yengât den sâlikum nângâñetâ ki keterakyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkñe sâm hârewanñijetâ kuñetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâñe tetem heñgenguop. ²⁸ Yesu hakñan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuñetâ muâk” sâm Pilato ekuñetâ nângâyingimu kuñetâ muop. ²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbañgim howanân kuñetâ muop sâp yan emet inânñan Anitâhât poropetelipñeñe Yesuhât den kulemguiwi yakât bulâñe teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meñetâ gemu lâum ari kât mâtâpñe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânñâ mem tingâloñetâ kinop yan lâum ba katñetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. ³¹ Mumuñambâ mem yahatmu lohimbinñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yañe iton galañ otmâ ari yâkât den pat âlepñe Yura kapi ambolipñe ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâñe tâmbâlipnennñe yengât pat kuyingop yakât bulâñe tetemu menomgât Yesu mumuñambâ mem yahalop. Yakât

otmâ Yesuhât den pat âlepne ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuñambâ mem yahatbuap yakât nângâm Anitâne emet inânñan Dawiti ekumu kep kulemgup yakât boñ yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerene yu yakât topne sâm teterâ lohimbi kerekne ekmâ nângâñet sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâne Yesu mumuñambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânñan yuwu sâop.

“Nâne Dawitihât pat kuwanñiwan yakât bulâne kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitine Yura nengât kep âlâ yuwu kulemgup.

“Anitâ pato, gâne lok bulâne nâ ki pilânekdâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâne Dawiti âi sâm wañop ya tuhum lohimbi tihityene otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipne yengât sumân hangunetâ tâtuk sâop.

³⁷ Yâhâ Anitâne Yesu mumuñambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkne tihitnenne otmap. ³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenne Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâm pâpgumain. Yakât otmâ nenne Anitâhât sennan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyeñane kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yene gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyeñane kepeinetâ Anitâne bulâñanâk tosayene pilâyingiwuap. Yakât otmâ den pat âlepne ekyongomune nângâñetâ bulâne olâkgât tâmbâlipnenne yengâlen hâum sâmune nângâñet. ⁴⁰ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yengât kasalipyeñane taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânñan Anitâhât poropete âlâne ekyongomu ya nângâñetâ tâñât olop. Poropeteñe den kulemgup ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângâñetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekñetâ tâñât otbuap. Otmu poropetelipne kulem yakât topne sâm tetem ekyongonjetâ gurâ yawuâk nângâñetâ tâñât otmu munomai.” Anitâne den yawu sâm poropete ekumu kulemgup.

Yâhâ tâmbâlipnenne Anitâhât den nângâñetâ tâñât otmu muwi yakât dopñeâk yene Yesu Kiristohât den pat âlepne yu nângâñetâ tâñât otmu hiliwahomaiñât den yu ekyongoan.” Paulone yawu sâm ekyongop.

⁴² Yawu sâm ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetjambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâm galem-lipyeñane ekyotgonjetâ ariowot. ⁴³ Miti emetjambâ gem arimutâ Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkne betyetñan sâwi. Otmu yâkne Anitâhâlen biwiyeñane tinâk kepeim manñetâ tihityene otbuapgât Paulo yet Banawañe den kâsikum yingim biwiyeñe mem hewewen tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbi kinñitne orowâkne Kutdâhât den nângâne sâm miti emetñan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetñan yâhâñetâ pik sâmu Yura lohim-bine yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otñetâ Paulo yet Banawañe kârikne otmâ yuwu sâm ekyongowot. “Netne Anitâhât den yen ekyongoromgât sâm nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yene yâkât den nângâñetâ ki bulâne otmu manman kârikñahât pat ki menehât nanñai. Yakât otmâ netne yen pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepne yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embânân Anitâne poropete âlâ ekumu kulemgup den yakât bulâne netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoŋe balam saumunŋe laŋinŋe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopŋeâk yen hângânyongomune pâku lohimbi yengâlen ari manman kârikŋahât den pat ekyongonjetâ nângâm biwiyeŋan haŋ sâyinŋimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulemuop yakât bulâŋe netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâm ekyongomutâ den ya pâku lohimbiŋe nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menomaihat Anitâŋe emet inânŋan sâm kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepŋe ya sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kingitŋe orowâkŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekŋetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepŋe sâm haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura patolipyeŋaŋe yakât nângâŋetâ bâlemu kapi ya ambolipŋe yengât kunlipyeŋe otmu imbi kunŋe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinŋinjetâ Paulo yet Banawa watyelekŋetâ ariowot.

⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetŋan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyinŋim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵² Arimutâ benŋe kapi ambolipŋaŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyinŋimu heronŋe kakŋan manbi.

14

Paulo yet Banawaŋe Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetŋan yâhâm Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ nângâŋetâ bulâŋe otmu Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kingitŋe orowâkŋe biwiyeŋe Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotŋaŋe biwiyeŋe kârikŋe otmâ Yesuhât den nângâm hâkân otbi. Yawu otmâ kapi ambolipŋe nombotŋe biwiyeŋan kionjetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkŋe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenŋe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâŋe lohimbi tihityeŋe otbe sâm oap yakât topŋe ekyongomutâ nângâŋetâ bulâŋe olâk sâm Anitâŋe mâmâŋe otyitŋimu kulem topŋe topŋe miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipŋaŋe hionjakmâ nombotŋe Yura galemlipyeŋe yengât den hohewi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionjakbi yakât otmâ Yura galemlipyeŋaŋe kapi ambolipŋe otmu Yura lok nombotŋe yaŋe alahuŋetâ biwiyeŋe kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtŋe yotgonom nângâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nângâm aposolonŋe kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetŋe Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kapi ya ambolipŋe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâŋahât tepŋambâek kâiŋe pareŋe tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Paulonŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongop ya ândâp katmâ nângâm tatmu Paulonŋe ekmâ yuwu nângâop. “Lok yuŋe biwiŋe Yesuhâlen katmu Anitâŋe hengenŋuwuapgât dop tap.” ¹⁰ Yawu nângâm yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yaŋe uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹ Yawu otmu lohimbi yan kinbiŋe kulem

ya ekmâ Likanio yeñe denyeñan den sâwi. Den sâwi yakât topñe yuwu. “Hewukñe lok yâkñe lok hâtñum hohetnennñan taka tetem kinsawot.”¹² Yawu sâñ Banawa ekmâ hewukñe lok âlâ, kutñe Yusi sâñ, ya kunbi. Yâhâ Pauloneâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukñe lok âlâ, kutñe Hemesi sâñ, ya kunbi.¹³ Yawu sâñ yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâñ othi. Otmu hewukñe lok Yusi yakât lok kâmbukñeñe lohimbi sâyñgimu birâm topñe topñe lotohom bulimakao engatñan sâhâm pilâñetâ gemu engatñe hârene sâñ dâim opon kâmbukñe kapi betñehen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitgine sâñ otñetâ Paulo yet Banawañe ya nâñgâm pârâk pilâm sururuk sâñ hohetyeñan ari kinmâ yetgât hâk katipñe kâkâlep mânunjahowot ya mem duwalowot.¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâñ kuyñgiowot. “Bâe, yeñe girawu otne sâñ oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâñ oai? Yeñeâmâ hewukñe lok tâñât ya betyñgim Anitâ Manman Amboñeñe hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyeñeñe kepeim manñet sâñ yâkât den pat ekyongore sâñ takawit.¹⁶ Otmu emelâk embâñâmbâek pâku lohimbi hânñan kulemñan mansai ya yengât tâmbâlipyeñeñe yeñe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleñe topñe topñe otmâ gawi yan undip ki katyñgiop.¹⁷ Yawu gârâmâ ikñe topñe tetekñan ekñetgât hop sambe lâtpâyongomap. Yâkñe sâpñanâk gelâk hâñgângumu gemu kalamyenñan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heronñe kakñan manmai.”¹⁸ Den yawu sâñ ekyongomutâ lok nombotñeñe kunyeñe kârikñe otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtñe kuwi.

¹⁹ Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotñeñe Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipñe yengât engatyenñan geñetâ Paulo dâim kapi betñehen ari kâtñe kuwi. Otmu yâkñe Paulohât muap sâñ pilâm arinñetâ derepgum talop.²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipñe nombotñe Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwiñe kapiângembâ ge ekñetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet hañ sâmu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomutâ kapi ambolipñe lok kingitñe orowâkñe nâñgânñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot.²² Âwureowot yan kapi ârândân Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyeñe orotok sâmapgât mem kârikñe tuhuyekmâ yuwu sâñ ekyongowot. “Nenñe yen orop biwinenñeñe Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunñe lohimbi belângen manmaiñe mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginñetâ ki lohotñe otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe ningimu menom.” Yawu sâñ ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nâñgân nâñgânñan tatmap ya Wâtgât mâmânjahât Heakñe mem biwi nâñgân nâñgânñetñan katmu nâñgâmutâ keterakyitgiâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nâñgâyitgimu yâkñe Yesuhât komotñe komotñe ya yengâlen ari galemlipyeñe mem katyehowot. Otmu Anitâñe mâmâñe otyñgimu Kutdâhâlen biwiyeñeñe tinâk kepeim manñetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepne Perehe kapi ambolipne ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginjan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanga patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbî yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâne mâmânge otyitgimu nepne memutâ bulânge tetewuap nângâm Yesuhât komotne Anitâ ulitgum hângânyotgonetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawañe Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâne mâmânge otyitgim mâtâp meytigimu Yesuhât den pat âlepne pâku lohimbî ekyongomutâ yâkne nângânetâ bulânge otmu Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸ Otmu yan yâkne Yesuhât komot orop sâp kâlewâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotñe Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâm Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenne teteñetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yanâmâ hâkyenahât torehennan undip tuhuyinginomgât Mosenge girem den âlâ kulemgup.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbîne ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâne ki meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.”

² Yawu sâm ekyongonetâ benne Paulo yet Banawañe denyene kakñan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâm den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotne orowâk hângânyongomunne Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyene ekyongonetâ umatne teteap yu sâm hengenjunomai.” Yawu sâwi.

³ Yawu sâm hângânyongonetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepne pâku lohimbî ekyongomutâ nângânetâ bulânge otmu Kutdâhâlen biwiyeñe kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonetâ nângâm tepyene herone pato olop. ⁴ Otmu Yerusalem kapiân arinetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyene yekmâ herone otyingwi. Herone otyingim Anitâne mâmânge otyitgimu pâku lohimbî yengâlen nep miowot yakât topne ekyongowot. ⁵ Ekyongomutâ Parisaio lok nombotne Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwiñe yahatmâ yuwu sâm ekyongowi. “Pâku lokne Mosehât girem den watmâ hâkyenahât torehennan undip tuhuanginetâ âlalongo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroñe den ekyongop.

⁶ Den ya hengenune sâm aposolo otmu galemlipyene yenjâk menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahangim tatñetâ Petoroñe yahatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Nâne pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyeñe kepeinomaihât Anitâne mem sâlipnohom âi sâm nihiop ya nangai. ⁸ Anitâne nen lok kerek biwinennahât topne nângâmapne iñke Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopñeak Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge pâku lohimbî biwiyeñe mem hewewen tuhumu Yesuhâlen biwiyeñe katbi. Yakât otmâ Anitâne pâku lohimbî nângâyingim. ⁹ Nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbîne biwiyeñe Yesuhâlen

kathi yan yâk yengât tosa pilâyîngiop. ¹⁰ Yakât otmâ yeñe wongât Anitâ wangim umatñe âlâ pâku lohimbi kakyeñan katne sâm oai? Emelâk embânâmbâek tâmbâlipnennañe girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâunet sâm nennê ki sâyînginom. Yesu Kutdâñe pâku lohimbi māmāñe otyîngimu yâkâlen biwiyeñañe kepeimai. Yakât otmâ yâkñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe yîngimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâñe Paulo yet Banawa māmāñe otyîngimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topñe topñe memutâ ekñetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nângâwi.

Yakowonje den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawañe den sâm tiñ pilâmutâmâ Yakowonje yahatmâ den yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den sâmune nângâñet. ¹⁴ Anitâñe pâku lohimbi tihityeñe otmu nombotñañe ikrñan biwiyeñañe kepeim mansai ya manman kârikñahât pat kuyîngiop yakât den pat Simonñe eknongomu nanñain. ¹⁵ Emelâk emet inânñan Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâñe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâñe yuwu yap. “Hâmbâi Dawitîñe Isirae lohimbi galemyon-goap ya yengât kasalipyenñe taka yongom itit kiom tuhuyînginjetâ kapi kâwurumñeâk kinbuap. Otmu nângâmune ârândân otmu sese hâkulipyenñe âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âiñe tuhum yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtñe mem kânângâmune lohimbi tihityeñe otmu âilongo longo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânñan kulemñan mannomai ya nine pat kuyîngiwan yâkñe Kutdâhâlen ari honj bawangim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inânñan Kutdâñe den yawu sâm teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinañe yuwu nanñan. Pâku lohimbiñe Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyeñañe kepeine sâm otmai ya yengât ki undip katyînginom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embânâmbâek Yura nengât papatolipnennañe tatmâ nângâ nângâ sâp ârândân miti emetyeñan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawî. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nângâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyînginom. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sothân gotyeñan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu nonîñ bulimakao engatñe sâhâm manñetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyînginom. Yawu.” Yakowonje den yawu sâop.

Pâku lohimbiñe Yesuhâlen biwiyeñañe kepeiwi ya yengât pepa kulemgum katyîngiwi.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenñe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyeñañe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekñetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pânyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi Basawa yet Sila sâm, yâk mem katyielekbi. ²³ Lok yâhâp yuñe Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yîngim hângânyongowi.

“O Bukulipnennê,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipņane Yesu Kiris-tohâlen biwiyenņane kepeim mansai yen Anitâne meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemlipyenņane herone nângâyingim pepa yu kulemgum katyingiain. ²⁴ Umatņe âlâ yengâlen teteop ya nengâlembâ lok nombotņane yene engatyeņeâk otmâ yengâlen taka den topņe topņe ekyongoņetâ nângâwi. Nenņe lok ya ki âi sâm yingim hângânyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenņe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetņe Yurasi yet Sila sâm mem katyelekmâ hângânyotgomunņe taka den ekyongomutâ nângânomai. Yâkņe Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawaņe Kutdâ Yesu Kiristo hoņ bawangim hâhiwin kakņan manmawot. ²⁸ Anitâne biwi nângân nângânnenņan katmu nângâmunņe tetemu undip ki katyinginom yawu nanğain. Yâhâ girem den pâne tâlâwâk ekyongoain yu lâunetâ ârândân otbuap. ²⁹ Pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeņan katnomai yapâ gâtņe ki mem nenomai. Otmu noniņ bulimakao engatņe sâhâm manğunetâ mumbuap ya otmu yakât hepņe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manņetâ ârândân otbuap. Yawu. Nen bukulipyenņe Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yingim hângânyongoņetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotņe mem menduhuyekmâ pepa ya yingwi. ³¹ Pepa ya yingņetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyenņe orotok sâmapgât lohotņan mannomai sâm kulemgui ya sâlikum nângâņetâ tepyeņe herone olop.

³² Anitâne Yurasi yet Sila mâmâņe otyitgimu yâkņe lohimbi ya den kâlewâk ekyongom biwiyenņe mem hewewen tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi yamâ Silaņeâmâ pilâm yan manmu Yurasiņe iķņiâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawaņe Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtņe lok nombotņe orop Kutdâhât den lohimbi kâsikum yingwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâm ekuop. “Netņe angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipņe ekyongomutņe nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenņane kepeiwi. Yâkņe girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmu Banawaņeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekoņe âi pânan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawaņe Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulone nângâmu ki ârândân olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuaņgim pilahowot. Pilakmâ Banawaņe Yoane Mareko memu orowâk wanga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâturja yan ari kionowot. ⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila memu Kutdâņe tihi-tyetņe olâk sâm Yesuhât komotņe hângânyotgoņetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipņe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyenņe orotok sâmapgât mem kârikņe tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silane Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutnje Timoteo, yâkât topneâmâ yuwu. Âwâne yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâne Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânâitnje Yesuhâlen biwiyetnane kepeim manminiowot. ² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipnje Yesuhâlen biwiyenane kepeim manminiwiñe Timoteohât nângâñetâ yahalop yakât otmâ yâkât topnje Paulo ekuwi. ³ Paulo ekuñetâ nângâm Timoteo orowâk arirom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbi yan manbiñe Timoteo âwâne ya Girik amboñe ya nângâm metewi. Yakât otmâ Paulone Mosehât girem den lâum Timoteo hâknahât torehennan undip tuhuwanjiop. ⁴ Yawu otmâ kapi ârândân ari aposolo otmu Yesuhât komotnje Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyenane girem den kulemgum katyinjgiwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipnje ekyongowi. ⁵ Yawu otñetâ Yesuhât komotnje Kutdâhâlen biwiyenane tinâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manñetâ hilâm ârândân pâku lohimbi nombotnje âlâne Yesuhâlen biwiyenane kepeim yâk yengâlen torokatñetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmânahât Heakñe Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silane kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepñe lohimbi ekyongore sâm otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihia otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipnje Yesuhât den pat âlepñe ekyongom ariowot. ⁷ Yawu otmâ Misia hân bâñehembâ ari Bitinia hânân arire sâm otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmânahât Heakñe yawuâk undip katyitgiop. ⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginñan Toroa kapi tawân gemutâ nâne mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban. ⁹ Yawu otmâ emet nñj sâmu orowâk iwin. Otmu omonñdâne Yesuhât Wâtgât mâmânahât Heakñe Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtñe lok âlâne tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâñe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulone eknotgomu nângâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongonomgât Anitâne sâm ningiap.” Yawu sâm Makeronia hânângen arine sâm mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet hañ sâmu wanja patoen yâhâmunñe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet nñj sâowân Samotarake mâtuña yan ari katnenekmu gewin. Emet hañ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunñe. Roma lohimbi kinñitñe orowâkñe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunñe hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³ Otmu kapi betñehen to âlâ tap yan Yura lohimbiñe Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotñe mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongowin. ¹⁴ Otmu Tiatira kapi amboñe, imbi âlâ, kutnje Litia sâm, yâkñeâmâ sângum gârem katmu puluhunñetâ yapâ tewetsenñe miakmâ manminiop. Imbi yanñe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâne biwiñe mem hewewenñe tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nângâmu bulâne otmu

Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop. ¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikŋe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekŋetâ imbi yaŋe yuwu sâm eknongop. “Kutdâhâlen biwinaŋe kepeimune manman kârikŋahât pat kunihap yakât otmâ nâhât emelan takanŋetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâm nenŋe yâkât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâuŋe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetŋan katyelekbî.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenŋan gemunŋe, hoŋbawa imbi âlâŋe mem tetenenehop. Otmu weke bâlenŋe kakŋan memu lohimbi yengâlen ari yu ya teteyiŋgiwuap yakât topŋe sâm tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenŋe me senŋe âlâlâ yakât hâmenŋe sâm waŋminiwi ya mem ari galemliŋŋe yingiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yaŋe Paulo ekmâ betnenŋan gam den kârikŋan yuwu sâop. “Lok yuŋe Anitâ yahat yahatŋe hoŋ bawangim manman kârikŋan manmâ yâhânomgât topŋe eknongone sâm takai.” ¹⁸ Hilâm ârândân betnenŋan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulonŋe nâŋgâmu ki ârândân otmu purik sâm weke bâlenŋe ya yuwu sâm ekuop. “Nâŋe Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâm yânâk weke bâlenŋe yaŋe yâkâlebâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemliŋŋe tewetsenŋe me senŋe âlâlâ yâkâlebâ âlâku ki menomai ya nâŋgâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiplipyeŋe yengât senyenŋan katyeleŋetâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetŋan sâwi. “Yura lok yuŋe kapinenŋan taka ki orotŋe otŋet sâm meme sâsâ tuhunenekmutâ nâŋgâmunŋe dondâ bâleap. ²¹ Yâkŋe orotmeme âiŋe, nen Roma lohimbiŋe ki otmain ya otŋet sâm kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sâŋetâ lohimbi sombemân kinbiŋe nâŋgâm bâleyitgiŋetâ Roma yengât kiplipyeŋe yetgât hâk katipŋe mem duwatmâ tuhum pilâm tembe lâulipyeŋe ekyongonŋetâ kapamŋe dondâ yotgowi. ²³ Yotgonŋetâ hâkyetŋe bâŋ bâlângum hewâk pato otmu pâi emetŋan mem yâhâ katyeleŋetâ tatmutâ gahatŋe ya kârikŋeâk maŋgum heŋgenŋum katyeleŋetâ tatset sâm galem ya ekuwi. ²⁴ Ekuŋetâ pâi emetŋe yakât biwiŋe âlâ tânâmŋan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetŋe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâŋetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoŋ tânâmŋan Paulo yet Silaŋe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotŋe pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi yaŋe nâŋgâyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososoŋ pato mem pâi emetŋe ya gâsuk gâsuk sâm yakât gahatŋe kerek hindakmâ aŋ sâm kinop. Otmu pâi emetŋan ip kârikŋaŋe sâhâyekŋetâ tatbi ya yengât ip kârikŋe ŋerek holaŋakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yaŋe amanâmbâ yahatmâ gahatŋe ya aŋ sâm kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâlenŋe kerek yaehen kionmâ arai sâm tewetŋe mem dâim ikŋe engatŋe kârâm hâreakbe sâm olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulonŋe yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike engatge ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâm galem yaŋe balamgât sâm bukuliŋŋe balam saum waŋetâ pâi emetŋan yâhâm gem yehop. Tatŋetâ yekmâ kâi bâtŋe kârân kârân sâm, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâm âiyotgop. “Nâŋe girawu otmune Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihwuap?”

³¹ Sâm yuwu sâm ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihane kepeim manbuat otmuâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâm Yesu

Kutdâhât den pat âlepne yâk otmu hep torehenlipne yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yaŋe hepyetne piriyitgiop. Piriyitgimu ikne otmu imbiŋe naomne hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikne emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyeŋe kepeiwi yakât biwi hero pato othi.

³⁵ Emet haŋ sâmu Paulo yet Sila holaŋyeleknetâ ariromawotgât Roma yengât kiaplipyeŋe tembe lâu hângânyongonjetâ pâi emetŋan ariwi.

³⁶ Pâi emetŋan ari “holaŋyelekdâ kionmâ ariyet” sâm galem ya ekuwi. Ekuŋetâ pâi emetŋan yâhâ Paulo yuwu sâm ekuop. “Kiaplipnennŋe den katnetâ takap. Yakât otmâ holaŋyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulone tembe lâu ya yuwu sâm ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiaplipyeŋe ki ânotgom topnetne nâŋgâwi? Yawu otmâ lok senyeŋan kapamne imbiâk notgom pâi emetŋan mem katneleknetâ tait. Yamâ yeŋe netgât yohân kionmâ ariyet sâm hângânyongonjetâ taka eknotgonjetâ nâŋgâmune ki dopŋan oap. Kiaplipyeŋe yeŋak taka eknotgonjetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁸ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu yaŋe purik sâm ari kiaplipyeŋe teteyingiwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâm kiaplipyeŋe ekyongonjetâ yâkne nâŋgâm pâràk pilâwi. ³⁹ Pâràk pilâm yâk yetgâlen ari den lohotŋan ekyotgom pâi emetŋambâ dâiyelekmâ ge hângânyotgonjetâ kionowot. ⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyeŋe orotok sâmapgât den ekyongom biwiyeŋe mem hewewen tuhum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silaŋe kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetne Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetne ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yengât miti emetŋan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemguwi yakât alahunetâ tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topne yuwu sâm ekyongowot. “Yesuŋe tihitnenne olâk” sâm Anitâŋe hângângumu giop. Gemu lok bâlenŋe kum mem âlâlâ tuhunetâ sâtgun muowâke yamâ benne Anitâŋe mumunambâ mem yahalop. Yakât topne emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋe miti pepaen kulemguwi tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbi getek âl otmu kapi yakât lok papatolipne yengât imbilipyeŋe nombotne otmu Girik lohimbi Yura yengâlen torokatnetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbi yuŋe Paulo yet Banawaŋe den sâowot ya nâŋgânetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbi sesengâlâkne den ya nâŋgânetâ ki bulâŋe otmu lok hilâm ihi nombotne mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonjetâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ Yura lok yaŋe lok menduhuyekbi ya tepyeŋan kânâŋgânetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâiyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâiyeleknetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotne meyekmâ papatolipyeŋe yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonne lok yâhâp dâim emetŋan katyelekmu tawot. ⁷ Yâkne lohimbi kendâyingimutâ kuk kapam otmâi. Yâkne nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennahât den bet pilâm lok kutdâ âiŋe,

kutnje Yesu sâmb, “yâkne tihitnenne otmap” yawu sâmb yâkât den lohimbi eknongom tawot.” ⁸ Yawu sânetâ kapi ambolipne otmu papatolipyenane den ya nângâm biwiyenân tâlimu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatolipyenane Yason otmu bukulipne ekyongonjetâ tewetsenne katmâ pâi emetne puluhum kionghi.

Paulone Yesuhât topne Berea kapi ambolipne ekyongop.

¹⁰ Emet omon otmu Yesuhât komotne Paulo yet Sila yohân hângânnotgonjetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepne ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbine biwi kârikne otmâ denyetne nângânetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbi yane biwi hewewen otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâne me bia” sâmb hilâm ârândân yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne kingitne orowâkne Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Otmu Girik lohimbi yahat yahatne nombotjane yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Paulone Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne olop yakât den pat sâmb haok tuhunjetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbine nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipne biwiyenân kuin kuin kendâyingiwi. ¹⁴ Yawu otjetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotne ekujetâ kapi ya pilâm saru ginjan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotjane Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâmb otjetâ yuwu sâmb ekyongop. “Yene Sila yet Timoteo ekyotgonjetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâmb ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Paulone Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgin Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topne topne hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwine kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Yura lok nombotne otmu Girik lok nombotjane Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahanjiwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipne otmu lok nombotne kâlepnehembâ taka yan kandi manbine den ango teteminiop yakât topne nângâm hengenjune sâmb alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulone hilâm ârândân sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepne ekyongomu den sahangiminiwi. Otmu kapi yan lok nângân nânganyene orop komot yâhâp manbi, kutylene Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtjane Paulo orop tatmâ den sahanjiwi. Nombotjane Paulohât yuwu sâwi. “Lok yune den ihilâk sâmap. Nângân nângânne bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâne Yesu mumunambâ mem yahalop yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu nombotjane yuwu sâwi. “Lok yune lohimbi ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâmb den âiân katne sâmb den sâsâ emetne âlâ, kutnje Aripako sâmb, yan dâim yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. “Gâne den ango eknongom gat ya nângâmunne ki keterakningimâp. Yakât otmâ topne sâmb hengenjurâ nângâne.” Yawu sâwi.

Paulone Anitâhât den ekyongop.

²² Yawu sânetâ Paulone yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekyongop. “Aten kapi ambolipne yengât orotmemeyene âlâlâ ekmâ yuwu nanjan. ²³ Yene Porom Lâpioyene topne topne mepaem manmai. Nâne kapiyenân ham

gam Porom Lâpioyene dondâ hâwim kânângânetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawene inâk tap yan den yuwu kulemgum katnetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topne ki nângâmain yâkât kawene.” Ki nângâmai ya imbiâk mepaemai yâkât topne âun yuân ekyongomune nângânomai. ²⁴ Kutneâmâ Anitâ. Anitâne hân himbim amboŋe oap. Yâkne hân himbim kândikyotgom wahap topne topne katmâ meteop. Opon kâmbukne tuhumain yan ki tatmap. ²⁵ Anitâne tihitnenne otmâ galemnongomu manman âilonŋo manmain. Yakât otmâ nenne wuân me wuângât Anitâne umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkne topne katmâ lok, kutne Aram sâmb, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlebâ gâtne lok topne topne tetem ganetâ ganetâ sambe sambe otmâ hânŋan kulemŋan manmâ arain. ²⁷ Biwi nângân nângânnenne pâron sâmb Anitâhât towatne mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkne katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunneâmâ yakât andenne yâknak sâmb ningiop. Yâkne kâlepnehen ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâne den yuwu kulemguop tap.

“Yâkne kurihinenekmû mansain.”

Otmu yengâlebâ gâtne lok nombotne yuwu sâmb,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmb.

²⁹ Anitâne umut biwinenne katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenne engatnenneâk otmâ kât, goli, me siliwa, yaŋe mem Anitâhât kundenne tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topne hâmb pâpgum manmâ gamai yakât nângâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arain nen kerekne orotmeme bâlene bet pilâm yâkâlen biwinenne kepeim tem lâuwanginomgât sâmb. ³¹ Otmu ikne hoŋ bawaŋne nen lohimbi kerek den âiân katnenekmâ topnenne mem tetem matne ningimu ârândâŋ otbuap yakât sâmb kalop. Otmu nen kerekne lok yakât topne nângâm hengenŋunomgât Anitâne mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu sâmb ekyongop.

³² Yâhâ “mumuŋambâ mem yahalop” yawu sâmb ekyongomu lok nombotne nângânetâ tânyene hutuk sâmb senŋan gem girinbangiwi. Yâhâ nombotneâmâ yuwu sâmb ekuwi. “Den yat yu sâmb âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nângânom.” ³³ Yawu sânetâ Paulone pilâyekmâ kionop. ³⁴ Otmu lok nombotne Yesuhâlen biwiyenne kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yengâlen gâtne lok âlâ, kutne Dionisio sâmb, yâhâmâ nângân nângâne pato. Yâkne Aripako emelan yâhâ lok nombotne orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutne Damari sâmb, otmu lohimbi nombotne ki yongonsan.

18

Paulone Korinti kapiân ariop.

¹⁻² Paulone Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtne lok âlâ, kutne Akuila sâmb, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiŋe, kutne Pisisila sâmb, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyene, kutne Kalaurio sâmb, yâkne Yura lohimbi kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm iton galan otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkneâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Paulone âi yuwu mem manminiop. Yâkne sângum kârikne gârem kândâkdâek pato yaŋe mem selep tuhumu lohimbiŋe puluhunetâ yapâ tewetsenne mem manminiop.

³ Otmu Akuila imbinâitne nep yawuâk mem manminiowot. Paulone Akuila imbinâit mem teteyelekmu emetyeknan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Paulone tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânâk Yura lohimbi yengât miti emetnan yâhâ Yura otmu Girik lohimbi Yesuhâlen biwiyeñane kepeinetgât engatyenjan gem yâkât den pat âlepne ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteone Makeronia hânângembâ takamutâ penangiakbi. Yapâek Paulone âi ya pilâm Anitâne Yesu hângângumu ge tihitnenne otmap yakât den pat haonmâ ârândân ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nângânetâ tâñât otmu bet pilâm sâm ge katbi. Yakât otmâ Paulone yâk yengât nângâmu giop yakât dop kum hâk katipne kâlep ya mem pân pângumu wahap gemu yuwu sâm ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeñe wahap. Sâp yupâek yen be-tyingim pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongowom.” ⁷ Yawu sâm ekyongom miti emetnambâ pilâyekmâ kapi amboñe lok âlâ, kutne Titio Yasto sâm, yâkne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetne gotnan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Paulone yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Paulone Yesuhât den pat âlepne lohimbi ekyongomu miti emetne yakât galemne, kutne Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipne orowâk nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyeñane kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipne kingitne orowâkne Yesuhât den pat ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeñane kepeinetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omonj âlâen Wâtgât mâmânjahât Heakne Paulo biwiñe mem purik pilâmu Kutdâne tetewangim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotne otmatgât ninâk mâmâne otgihimune den pat âlepne pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipne dondâne nâhâlen biwiyeñane kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuhéknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹ Yawu sâm tetewangim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepne kâsikum yingim manmu yambu konok otmu kakñan emetsenne nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakñan sâm den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyeñane kiap âiñe âlâ, kutne Galio sâm, ya mem Akaia kapi ambolipne yengât kiap pato sâm katmu galemnyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotñane den hikunetâ biwiyeñane konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ yuwu sâm hakñan sâwi. “Nen Yura lohimbiñe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuñe kelangatmâ den ango kâsikum ningim yu lâunet sâm meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâñetâ Paulone den matne kâpekyingime sâm otmu yanâk Galione den hârewangim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok, yeñe meme sâsâ tuhunekñetâ nângâmune bâleap. Lok yuñe yu me ya otmu bâleap mâne denyene nângâyngimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵ Lok kutne me girem denyene yuwu yawu tap yakât sâm tai. Yakât otmâ yenâk sâm hengenjunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶ Yawu sâm watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipñane nângâm bâlem miti emetñahât galemne pato, kutne Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaññetâ kiapne yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulone Korinti kapi yan Yesuhât komolipne orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kenzeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâp yakât dop kum bukulpne ekyongomu somotne korotok hârewangiwi. Somotne korotok hârewanginetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pisisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâp wangaen yâhâwi. ¹⁹ Wangaen yâhânetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulone Yura yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pat âlepne ekyongomu yakât alahu gulahu othi. ²⁰ Otmu Paulone yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekunetâ kuyingim yuwu sâp ekyongop. ²¹ “Anitâne nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpne âwurem takam yekbom.” Yawu sâp pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²² Yapâ ari Yesuhât komolipne Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipine tatmâ benne yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipne Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yanje biwiyene Yesuhâlenâk katmâ mannetgât mem hewewen tuhuyehop.

Apolone Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepne ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nângân nângânne pato manop, kutne Apolo sâp, yâhâmâ Alesandiria kapi ambonje. Yâkneâmâ Anitâhât den kulemguiwi ya sâlikum nângâm pesuk pilâm hewewen otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁵ Otmu Yoanene emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipine nângâop. Yawu tipine nângâowâke yamâ biwine hewewen otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop. ²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbi yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pisisilane denne nângâm emetyetjan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpne sâp hengenngum ekumutâ nângâop. ²⁷⁻²⁸ Otmu Apolone Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâp olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbanginomaihat nângâm Yesuhât komotne pepa âlâ kulemgum wanjetâ ikrak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbanginetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmânjahât Heakne mâmâne otbangimu emelâk Anitâhât poropetelipnane yâkât den kulemguiwi ya topnjambâek kâsikum yingio. Otmu Anitâne tihitnenne otbe sâp Yesu hângângumu giop yakât topne sâp kusânâ ekyongomu nângânetâ bulâne olop. Otmu Yura lok nombotne orop den sahanggiwi ya den amokjan ekyongomu nângâm pâpguiwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewen tuhuyekmu biwiyene Yesuhâlenâk kinop.

19

Paulone Epeso kapiân ariop.

¹ Apolone Korinti kapiân ari manop sâp yan Paulone pumne âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâp âiyongop. ² “Kândikum biwiyene Yesuhâlen katbi yan Anitâne ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingio me bia?”

Yawu sâp âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heak yakât ki nângâmain.”

³ Sânetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topne sânetâ nângâwe.”

Sâmu sâwi. “Yoaneŋe lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Lohimbine orotmemeyenê bâlene bet pilânomaihât Yoaneŋe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyenê kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâne otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. ⁶ Toen mem katyekbi yan Paulone kunyenjan memu Anitâne Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingim nimbilamyenê mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yanê yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândân Paulone Yura yengât miti emetjan yâhâ Anitâne tihityenê otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepne ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâne otmu biwiyenê yâkâlen katjetgât engatyenjan giop. Yawu otmu emetsenê kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotjanê den pat ya nâŋgâŋetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenê kepeiwi. Yâhâ nombotnê âlâneâmâ ândâpyenê kâriknê otmâ biwiyenê alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenjan kinmâ Yesuhât den ya sâm bâlewî. Yakât otmâ Paulone pilâyekmâ ari Tirano den emetjan hilâm ârândân Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwî. ¹⁰ Yawu otmâ manjetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhunjetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipnê kingitnê orowâknê Kutdâhât den pat ya nâŋgâwî.

Siwa nanlipnê otmâ tâpikguwî.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbângimu kulem topnê topnê memu lohimbine eknetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotjanê Paulohât sângum otmu sângum tipnê ârit piriakmap ya mem bukulipyenê kundat otbi yâk yengâlen ari yanê wâiyeknetâ âlepne otbi. Yâhâ nombotnê âlâmâ wâiyeknetâ weke bâlenê gaiakmâ pilâyekmâ ariwî. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetnê âlâhât lok kunê, kutnê Siwa sâm, nanlipnê nombolân yâhâpnê kapi tatmâ arap ya hawangum ari weke bâlenê watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumne wâiyeknetâ weke bâlenê gaiakmâ ariwî yakât den pat nâŋgâŋetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutnê kunmâ weke bâlenê âlâ watne sâm yuwu sâm ekuwî. “Yesu Kutdâhât den Paulone lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyingiop. “Yesu nâŋgâwângian, otmu Paulo gurâ nâŋgâwângian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nâŋgâyângian.”

¹⁶ Yawu sâm lok weke bâlenê mângâeminiop yanê naom ya yongom hâk katipnê otmu petyenê lâum duwatyingim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyenê hewâk hewâk papato yanê emelambâ gem hâk barahâk ariwî. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipnê nombotjanê sâm haok tuhunjetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipnê kereknê nâŋgâŋetâ sâtnê otmu Kutdâ Yesuhât nâŋgâŋetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenê katbi kingitnê orowâknê Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otnetâ bâleminiop ya sâm tetewî. ¹⁹ Otmu hawat topnê topnê, kara sunja mem manbine yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenjan kinmâ kâlâwân pilânetâ sem gulip olop. Pepa unetâ siop yakât hâmenê emelâk tewetsenê âlâhât tipnê yanê puluhuwî. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manjetâ manmanyenê

kiliahop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhunetâ lohimbi kingitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenâne kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakñan Paulone Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâm ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ arai ya yengâlen ari biwiyene mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipine tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâm ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetne Timoteo yet Erasto, yâk hângân yotgomu Makeronia hânângen kulet sâm ariowot. Otmu ikñeâmâ Asia hânânâk tipine manop.

Epeso kapiân umatne âlâ Yesuhât komot teteyingpiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipne kingitne orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenâne kepeim manbi. Yakât otmâ umatne âlâ teteop yakât topne yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutne Demetirio, yâkne ikñe bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilongo longo âlâ, kutne siliwa, yanje mem Lâpioyene âlâ, kutne Atemi sâm, yâkât opon kâmbukne yakât umutne tuhum manminiop. Umutne tuhumu kapi ambolipne otmu kandi taka yan manminiwiñe ya puluhunetâ yapâ tewetsenne pato mem nombotne ikñe nep loklipne puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipne kingitne orowâkne Porom Lâpioyene bet pilâwi yakât otmâ Demetirionje nep loklipne otmu bukulipyene nombotne menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukñahât umutne tuhum yapâ tewetsenne pato main ya nanjai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutne Paulo, yâkne Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipne otmu Asia ambolipne lohimbi kingitne orowâk yuwu sâm ekyongomap. “Lok âlâlâne engatyerajak nângâm Porom Lâpio me yu yakât umutne tuhumai yamâ bulâne bia.” ²⁷ Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topne yuwuhât nângâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipne, kapi nombotne Asia hânân tatmâ arap ya ambolipne otmu lohimbi hânñan kulemñan mansai, nen kerekne Atemi yâkât nângâmunne yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kingitne orowâkne Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenâne kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukne yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningi-wuap.”

²⁸ Yawu sâm ekyongomu biwiyene kum den kârikñan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahât yahatne otmap.”

²⁹ Yawu sâm den kârikñan sânetâ kapi ambolipne kerekne nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtne, lok yâhâp, kutyetne Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulone nângâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotne mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipne lok papato nombotñane yâk ki arim yekebuap sâm den katñetâ arimu Paulone nângâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotñane topne ki nângâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otñetâ umatne yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotñane bukuyene âlâ, yâkne yahatmâ kapi ambolipne kuyingimu pilânet sâm mem katñetâ senyerñan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bātne pilâm kum kuratyongom den

ekyongowe sâam otmu kundenne eknetâ Yura gâtne otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenjâk yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nângâmunne yahat yahatne otnap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkne sâam lohotne tuhuyekmâ yuwu sâam ekyongop. “Epeso kapi ambolipne, yuwu sâamune nângânet. Nennjak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topne lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nângai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yanje ya sâam ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmaiât biwiyene giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yune Lâpionennahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeneâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipnane lok âlâhât nângânetâ bâlemu den âiân katne sâam oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsânan sâam tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâam hengenune sâam oai otmuâmâ papatolipnennje yâk yengâlen ari sâam hengenunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonetâ tepyene yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâam oap. Yakât otmâ lok kutdânenne nângâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilânet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nângânetâ ârândân otmu iton galan otmâ ariwi. Umatne bâlene Yesuhât komot teteyingiop yakât topne yawu.

20

Paulone Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipne tepyene welâmjan gemu itongalon otbi yakât kakjan Paulone Yesuhât komolipne menduhuyekmâ den bâine ekyongom biwiyene mem hewewen tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyene mem hewewen tuhum yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengângen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkne Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenne kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâam saru sâtnan ge wângaen yâhâwe sâam otmu Yura lok nombotnane kune sâam den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotne orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyene yuwu. Piro nanne, kutne Sopata sâam, yâhâmâ Berea kapi amboje. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtne, kutyetne Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboje, kutne Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtne lok yâhâp, kutyetne Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâam ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenne Pilipi kapiân tatmunne Natik Homban ya pesuk sâmu kapi ya pilâm wânga patoen yâhâmunne menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâmu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyingiwin. Peneyingim yan yâk orop tatmunne hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Paulone lok âlâ mumunambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpne pesuk sâmu natik nene sâam emet âlâen yâhâ menduhuakbin. Otmu emet han sâmu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Paulone den kâlep pato eknongomu tatmunne omon kâmbukne olop. ⁸ Otmu emet biwinjan tatbin yan balam saum katnetâ sem

haŋ sâmu tatbin. ⁹ Yâhâ Paulone den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutŋe Yutiko sâmu, yaŋe Paulohât den nâŋgâm senŋe aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kionop. Yâhâ emet yakât biwiŋe kalimbu kakŋan amokŋan tuhuwi yapâ kionmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaŋe in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâmu eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Paulone ge lok ya mem yuwu sâmu ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepŋe yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâmu lok ya yahatmu emelan yâhâŋetâ sot um nem tatmunŋe Paulone Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunŋe emet haŋ sâop. Emet haŋ sâmu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumuŋambâ mem yahalop yakât tepyeŋe welâmŋan gemu emetyeŋan ariwi.

Paulone Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Paulone saru hâlâŋmâ Aso kapiân ariwe sâmu katnenekmâ arimu nenŋe waŋgaen yâhâmunŋe menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunŋe penangiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet haŋ sâmu yâhâpŋan Kio mâtuŋa wangim ari kalimbuŋan Samo mâtuŋa yan ariwin. Yapâ ari imbâtŋan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombaŋ tâlâhuop. Yakât otmâ Paulone Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâmu olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansaiŋe alitnenekŋetâ yan tatmunŋe sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâŋâk ariwin.

Paulone Epeso yeŋgât galemlipyene den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari waŋgaembâ gemunŋe Paulone lok âlâ hoŋ hâŋgâŋumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yeŋgât galemlipyene ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takaŋetâ Paulone den yuwu sâmu ekyongop. “Anŋoân nâŋe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topŋe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nanŋai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwangim huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayingim manban. Otmu Yura lohimbi nombotŋaŋe nohom mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotŋe otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepŋan mannomaihât lohimbi senyenŋan kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe pahâk ekyongowan. Otmu emetyeŋan gurâ ari Yesuhât den topŋambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet sâmu girem den ekyongom engatyenŋan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinan kionmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâmu oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nâŋgâm heŋgeŋguan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândâŋ arim takamune yan Wâtŋât Mâmâŋahât Heakŋe Anitâhât biwiŋan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetŋan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanŋan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâŋe lok kerek tihitnenŋe otbe sâmu oap yakât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesuŋe âi sâmu nihiop. Nep yu tuhumi pesuk pilâwom sâmu yakât biwinane mem nine manmannahât nâŋgâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât den pat âlepŋe kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki eŋaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerenŋe den yuwu sâmu ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe lok kerek

nengât tihitnenne otbe sâm nanne Yesu Kiristo hângângumu ge kawenennan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyeñaje kepeim mannomai ya Anitâne meyekmâ manman kârikñan katyekmu herone kakñan mannomai. Yakât otmâ den topñambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne den yakât nâñgâñetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ amboñe ikñe. ²⁸ Anitâhât nanñaje kawenennan kinmu kuñetâ muop yâkâlen biwinenñaje kepeim manmain otmuâmâ ikñe pat kuningiop yakât bulâñe ya menom. Yâkât komotñe lohotñe otmaiñât Wâtgât māmâñahât Heakñe yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yeñe biwi golâek manmâ yâkât wâtñan kinmâ Yesuhât komot galemynongomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyingiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâñgâñet. Lama yamâ pâlâmñe kinmai. Yawu kinñetâ yan soso hulinñe taka nombotñe yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopñeâk yengâlen gâtñe lok nombotñaje Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepñe kelangatmâ ekyongonomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyeñaje golâek mannomai. Otmu nâñe omoñe hilâmñe Anitâhât den topñambâek yen kerek otmbu ikñiâk ikñiâk kâsikum yingim hâhiwin kakñan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâne tihityeñe otbuap. Anitâne tihityeñe otmap yakât den pat âlepñe nâñgâm manmâ yâhâñetâ biwiyeñe ki houñ sâwuap. Yâkât den tiñâk lâum yâkât amutgen mannomaiñe otmuâmâ manman kârikñahât pat kuyingiop yakât bulâñe menomai.

³³⁻³⁵ Yesuñe den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senñe âlâlâ bukulpnenne yengât tatyngiap yapâ mem kâsikum ninginñetâ herone nâñgâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senñe âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herone pato nâñgâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeñe tânnohom tewetsenñe me hâk katipñe me senñe âlâlâ kâsikum nihinñet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenñe mem dâim sot me senñe âlâlâ puluhum nine otmu bukulpne orowâk Anitâ hoñ bawañgimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek othi me wâtyeñe gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeñe nanñgai. Yakât otmâ nâñe kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manñetgât nanñgan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmgunñetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Paulone “Arimune âlâku ki enaknom” sâop yakât nâñgâñetâ tepyeñe dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katñetâ wañgaen yâhâop.

21

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wañgaen yâhâmunñe menenekmâ mâturja âlâ, kutñe Kosi sâm, yan tâñ tâñâk ariop. Emet hañ sâmu yapâ pilâm ari Loto mâturja wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wanga pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanga yan yâhâmunñe menenekmâ ariop. ³ Ari sennenñe pilâm Kipiro mâturja ekmunñe gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutñe Tiro sâm, ya saru ginñan tap yan ariwin. Otmu wangaembâ gemunñe nep lokñe

wangaen yâhâ senŋe âlâlâ yapâ lâum ba kending emetŋan katŋetâ talop. ⁴ Yawu otŋetâ nenŋeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunŋe hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi ya yengât biwiyenŋan kionŋmu Paulonŋe Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nâŋgâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wanŋa yaŋe kapi ya pilâm ariwe sâm otmu yan lohimbi yaŋe nimnaomlipyeŋe meyekmâ saru sâtŋan ge kinŋetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wangaen yâhâmunŋe yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutŋe Ahawo sâm, yâkŋe Paulo den ekuop.

⁷ Wangaen yâhâmunŋe menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet haŋ sâmu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutŋe Pilip sâm, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotŋe lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâm yingwi ya yengâlen gâtŋe. ⁹ Otmu baralipŋe imbât, imbi tat tatŋe manbiŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenŋe yâk orowâk tatmunŋe lok âlâ, kutŋe Ahawo sâm, yâkŋe Anitâhât den sâm tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkŋe Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letŋe mem holanbangimâmâ ikŋe kâiŋe bâtŋe menduhum sâhâm yuwu sâm eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu yap. “Let yukât amboŋe Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnenŋe yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyenŋan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawonŋe yawu sâm eknongomu, nâŋgâm nen otmu kapi ambolipŋaŋe “Paulonŋe Yerusalem kapiân arimap,” sâm kuwangiwin. ¹³ Kuwangimunŋe sâop. “Wongât tepyeŋe bâlemu kunihai? Nâŋe Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnenŋe pâi emetŋan mem katneknomai yakât ki nâŋgâm gorânihiwuap. Otmu yâkŋe nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâmu witgum ekuwin yamâ nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwiŋan tap ya tetewangiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵ Otmu nenŋe Pilip orop tipinŋe tatmunŋe Paulonŋe eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiânŋen ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipŋaŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya nombotŋe orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuŋa yan gâtŋe, kutŋe Neson sâm, yâhâmâ embâŋâmbâek Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gaop yâkât emetŋe mâtâp pato ya hâlâŋmâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet haŋ sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotŋe orowâk manbin. ¹⁸ Emet haŋ sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunŋe Yesuhât komot ya yengât galemlipyenŋe kerekŋe taka peneninginŋetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâŋe Paulo mâmâŋe otbangimu pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe katbi yakât den pat ekyongop.

Paulonŋe Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Pauloŋe den pat ya ekyongomu nāngāŋetâ Anitâ mepaem yuwu sām Paulo ekuwi. “Bukunenne, yuwu sām ekgohomunne nāngâ. Yura lohimbi kingitŋe orowâkŋe Yesuhâlen biwiyenāŋe kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkŋe gâhât yuwu sâŋetâ nanŋain. “Yura lohimbi nombotŋe pâku lohimbi yâk yengâlen ari mansainŋe Mosehât girem den pilâŋet sām gâŋe engatyeŋan gemat. Otmu nanlipyeŋe yengât hâkyenjahât torehenŋan undip ki tuhuyingitŋe sām kuyingimat. Yawu otmâ Yura lohimbi nengât orotmemenenne pilâŋet sām kuyingimat. Yawu sâŋetâ nanŋain. ²² Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nāngānomai. ²³ Yâhâ yâkŋe nāngâm bâlehilihaimahât yuwu otbuatgât nanŋain. Nengâlen gâtŋe, lok imbât yâkŋe yuwu sām den hikuwi. “Nenne Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunne pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwangim somotnenne korotok hâreanŋinom.” Yawu sām den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenne ki tatyingiap. Yakât otmâ opon kâmbukŋan ki yâhâm Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreanŋiai. Inâk manŋetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâŋe opon kâmbukŋan yâhâ tânyongom tewetsenne katyingiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâ pesuk sâmu Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreanŋinetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimbiŋe gekmâ yuwu nāngānomai. “Paulo hakŋan sâŋetâ nanŋain ya imbiâk sâŋetâ nanŋain. Yâkŋeâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyenāŋe kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyingiwin. “Pâku lohimbiŋe belângen manmainŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao engatŋe sâhâm manŋuŋetâ mumbuap ya otmu yakât heŋŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sām den katmunne ariop.” Yawu sām Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sâŋetâ Pauloŋe lauyeŋan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet haŋ sâmu yâk orowâk opon kâmbukŋan yâhâwi. Opon kâmbukŋan yâhâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyeŋbi. Otmu lok imbât yaŋe “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sām den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom uŋetâ pesuk sâwuap yakât sâp Pauloŋe sām kalop.

Yura lohimbi nombotŋaŋe Paulo mem kune sām otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâ pesuk sâmu, Pauloŋe opon kâmbukŋan yâhâmu Yura lok nombotŋe Asia hânângembâ kandi taka tatbiŋe ekmâ nāngâm bâlewangiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sām lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunne nāngāŋet. Pâku lohimbiŋe nengât nāngâm bâleningitŋetgât lok yuŋe ya yengâlen ari sām ge katnenekmâ engatyeŋan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukŋahât orotmeme ya gurâ yawuâk sām ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukŋan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenŋe yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topŋe yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Pauloŋe Epeso kapi amboŋe âlâ, kutŋe Toropimo sām, yâk orop kapi tânâmŋan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbukŋan yâhâm giawot,” yawu sām hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sām ekyongonŋetâ nāngâm yapâ Yura lohimbi kingitŋe orowâkŋe tepyeŋe kâlâp punduŋ sâmu nombotŋaŋe in yawu sururuk

sâm opon kâmbukñan yâhâm Paulo mem gewi. Mem genetâ yan opon kâmbukñahât tembe lâu âlâñe yekmâ “opon kâlehen yâhâ otñetâ bâlemap,” sâm gahatñe mangup. ³¹ Gahatñe mangumu Paulo mem kune sâm otñetâ yan lok âlâñe yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipñe kerekñe kapam kune sâm otmâ menduhuaksai,” yawu sâm den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeñe pato yâkâlen arimu nâñgâop. ³² Nâñgâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyeñe ekyongomu tembe lâu kingitñe orowâk meyekmâ opon kâmbukñan ariwi. Yan arinjetâ Yura lok nombotñe Paulo kum kinbiñe yekmâ kingityenjahât otmâ pilâñetâ talop. ³³ Pilâñetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeñe patoñe tembe lâu nombotñe ekyongomu Paulo mem ip kârikñe yâhâp mem yañe bânñe sâhâwi. Yawu otñetâ kunyeñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm âiyongop. “Lok yu wonân gâtñe. Wuân otmu bâleap yakât kune sâm oai?”

³⁴ Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otñetâ gulip malip olop. Yawu otmu topñe nâñgâm henñeñuwe sâm tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyenñehen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyenñehen ari tirehân yâhâne sâm otñetâ yan lohimbi kingitñe orowâkñe kuk bâleñe otmâ “Paulo mem kumunñe muâk,” sâm mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp manguyingñiwi. Mâtâp manguyingñetâ tembe lâu yañe Paulo dâim limbâronyekmâ emet gahatñan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatñan yâhâ kinñetâ Paulonñe Girik yengât denân yuwu sâm tembe lâu yengât kunyeñe âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâm oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nâñgâmat. ³⁸ Nâñe nâñgâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi ambonñe âlâñe Roma lok watnenekbe sâm lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiangen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâm oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâñe nâñgâm tâpikguan yawu nanñan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya ambonñe. Âlepñe, gâñe nâñgânihirâ lohimbi yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nâñgâwanñimu Paulonñe tirek kunñan kinmâ bânñe pilâm kum kuratyongomu den hutuk sâñetâ Yura yeñe denân yuwu sâm ekyongop.

22

Paulonñe ikñe topñe sâm tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmunne nâñgâñet. Lok nombotñe den haknan sâñetâ nangai yakât matñe yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet.” Yawu sâop. ² Yura yeñe denyenñan yawu sâm ekyongomu nâñgâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otñetâ yâkñe torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya ambonñe. Yawu gârâmâ awonñe menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukñahât nâñgân nâñgân emetñan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyeñe pato âlâ, kutñe Gamalie sâm, yâkñeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseñe girem den topñe topñe kulemgup ya kerek nâñgâm ba takaman. Otmu papatolipnenñe den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâñ tâñâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeñe Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbiñe Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbi ya kingitñe orowâk hikum pâi emetñan katyekñetâ

tatbi. Otmu nombotnje yongonjetâ muwi. Yawu otyingim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje pato otmu Yura nengât papatolipnenne otban mewar ya kerek nangai. Yâkneâmâ Yura nengât papatolipnenne Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâm hângânnohojetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenne yingirâ nângâhihiñetâmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyenaje kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâtyenjan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matnje yinginom.” Yawu sâm pepa ya nihinjetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Paulonje Yesuhâlen biwiñanje kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikñan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lajinñe âlâ kândâkdâ yanje siliñ siliñ sâm hâunehop. ⁷ Siliñ siliñ sâm hâunekmu hâmbin gumbin otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâñe wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmû sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboñe.”

⁹ Yawu sâmû bukulpne nâ orop ariwiñe lajinñe ya ekbiâke yamâ benñe den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm âikuwan. “Kutdâ, yanak nâ girawu otbomgât nangat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâñe lok âlâ sâm kalop yâkñe ekgohomu nângâwuât.”

¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lajinñanje siliñ siliñ sâm senne hâum omongumu ki ekban. Yakât otmâ bukulpnaje dâinekñetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹² Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutñe Anania. Yâkñe Anitâ mepaem Mosehât girem den tinâk lâum manmu Yura lohimbîñe yâkât nângâñetâ yahalop. ¹³ Yâkñe nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmû ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmû ekban. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâñe emelâk embâñâmbâek Yura tâmbâlipnenñe yengât tihityenje otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenñe otmap. Otmu ikñe biwiñan tap ya gâñe nângâm tem lâuwangiwayatgât yâkñe nângâhihim ikñe nanñe koko salek Amboñe ya hângângumu ge tetehihim den ekgohomu nângâon. Yesuñe den ekgohomu nangat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbî ekyongorâ nângânomaihât Anitâñe mengekâm âi sâm gihio. ¹⁶ Yakât otmâ Yesuhâlen biwiñanje kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananianje den eknohop ya otban.

¹⁷ Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸ Anitâ mepaem tatban yan yâkñe biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâm eknohop. “Gâñe nâhât den pat âlepñe kapi yu ambolipñe ekyongorâ nângâñetâ tãñât otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹ Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwangiwan. “Yesu Kutdâ, âlepñe yat. Yawu gârâmâ nâñe opon kâmbukñahât tembe lâu meyekmâ miti emetñe ârândân ari lohimbî gâhâlen biwiyenje kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamñe yongom pâi emetñan mem katyekñetâ tatbi. ²⁰ Otmu Setepanonje gâhât den pat âlepñe Yura nengât papatolipnenñe ekyongop yan yâkñe mânunjak mânunakñe kâlep ya menduhum nâhâlen katñetâ galemgum kinmune kunjetâ muop. Kunjetâ muop yakât nângâmune ârândân olop.

Yawu otyingiwani yakât den pat sâm haok tuhunjetâ Yura lohimbi kereknye nanjai.”

²¹ Yawu sâm ekumune Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Gâne kapi yu pilâm pâku lohimbi yengâlen ari nâhât den pat âlepne ekyongowuatgât nanjan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

²² Lok nombotjane hewewen otmâ ândâpyene katmâ denne nângâwi. Yamâ benne Paulone “pilâyekmâ pâku lohimbi yengâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nângânetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâlene yuwuya emelâk kunjetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kunjetâ muâk.” ²³ Yawu sâm kuk bâlene otmâ yakât dop kum mânunjak mânunjakyene kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kunjetâ yahalop. ²⁴ Yawu otjetâ tembe lâu yengât kunyene patone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim emet biwinjan yâhâwi. Otmu Yura lohimbinje topne girawuhât kuk otmâ Paulo kunjetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâm tetemu nângâwehât tembe lâu kunyenane “kum âlâlâ tuhunjet” sâm yingiop.

²⁵ Yawu otmâ bâte kâine sâhâm kune sâm otjetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ gotjan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboje. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamne nohone sâm otjetâ nângâmune ki ârândân oap.”

²⁶ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyene pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboje. Yakât otmâ wuân otbanjinomgât nanjat?”

²⁷ Yawu sâm ekumu Paulohâlen ari yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Roma amboje me bia?”

Sâmu Paulone “on” sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyenane ikjahât yuwu sâm ekuop. “Nâne kut “Roma amboje” mewani yamâ tewetsenje pato yingimune kut ya sâm ninginetâ mewani.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboje tetewani.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbinje topne girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipne âikune sâm otbinje pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyene patone tembe lâulipne ekyongomu Roma amboje mem kâine bâte sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwanjiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetjan mem katjetâ talop.

³⁰ Emet han sâmu Yura lohimbinje topne girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâm otbi yakât topne nângâwe sâm otmâ tembe lâu yengât kunyene patone hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene ekyongomu den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo holanmâ dâim yâhâ senyenjan katjetâ kinop.

23

Paulone Yura yengât papatolipyene den ekyongomu den kakjan sahangim hionjakbi.

¹ Paulone Yura yengât papatolipyene yengât senyenjan kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Nâne Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâne nekmu ârândân otmap. Biwinane yawu nanjan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe, kutŋe Anania sâmu, yâkŋe lok nombotŋe Paulohât gotŋan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yeŋe ândâpŋe huhuŋet.”

³ Yawu sâmu ekyongomu Paulonje yuwu sâmu purik pilâwaŋgiop. “Nim-bilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâŋe gohowuap. Mose otmu papatolip-nenŋaŋe den kulemgui ya gâŋe lâum lohimbi sâmu hâreningiwaatgât papatolipnenŋaŋe âi sâmu gihim katgekŋetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâŋe nâhât “Ândâpŋe huhuŋet” sâmu ekyongoat yan girem den ya loŋgâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotŋan kinbiŋe yuwu sâmu ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeŋe ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâŋetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseŋe den âlâ yuwu kulemguiop. “Papatolipyenŋe âlâ me âlâhât ki sâmu bâleyingiwuat.” Den yawu kulemguiop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeŋe otmâ mansap ya ki nâŋgâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotŋe Sarukaio. Yâhâ nombotŋeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Paulonje yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ Parisaio komolân gâtŋe. Otmu awonŋe sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yawu nâŋgâm biwinaŋe memâk mansan. Topŋe yakât otmâ den âiân katnekŋetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâmu ekyongomu Parisaio otmu Sarukaionje den kakŋan sahaŋgim hionjakbi. ⁸ Topŋe yuwuhât den kakŋan sahaŋgim hionjakbi. Parisaionje den kalimbu yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmâp. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aŋelo katyekmu tai”. Otmu bâiŋeâmâ yuwu, “Weke bâlenŋaŋe lohimbi nombotŋe mângâeyekmu umatŋe kakŋan manmai.” Yâhâ Sarukaionjeâmâ den kalimbu yu nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmâp. ⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nâŋgâm denyenŋe kakŋan sahaŋgiwi. Yawu otmâ ariŋetâ Parisaio nombotŋaŋe Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkŋe yahatmâ yuwu sâmu Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nâŋgâmunŋe tosa âlâ ki tatbaŋgiap oap. Yâhâ aŋelo me weke bâlenŋaŋe den ya biwiŋan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâmu Sarukaio ekyongonŋetâ tepyeŋe yahatmu kuk oranŋiŋetâ tembe lâu yengât kunyeŋaŋe yekmâ tepŋe kalihumu Paulo mem kuŋetâ mumap sâmu tembe lâulipne ekyongomu hohetyenŋan ge Paulo dâim emetyenŋen âwurem ari katŋetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoŋ otmu yan Kutdâŋe Paulo tetewaŋgim yuwu sâmu ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepŋe Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongorâ nanŋai yakât dopŋeâk ari Roma kapi ambolipŋe ekyongorâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotŋaŋe Paulo kune sâmu den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet haŋ sâmu Yura lok nombotŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyaŋe biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâmu hâreaŋgim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunŋe mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâmu samut kuaŋgiwi. ¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu Yura yengât papatolipyenŋe yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâmu ekyongowi. “Yeŋe den mem Roma tembe lâu yengât kunyeŋe yuwu

sâm kâitgunomai. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katŋetâ kinmu denŋe yâhâpŋe sâm hengenŋunom.” Yawu sâm kâitgunetâ Paulo dâim genomai yan nenŋe mâtâwân tenŋâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtŋaŋe nâŋgâm taka yayaŋe ekuop.

¹⁶ Den sâm hikuwi ya Paulo behâtŋaŋe nâŋgâop. Nâŋgâm tembe lâu yengât oponyenjan yâhâ yayaŋe ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulonŋe tembe lâu yengât kunlipyeŋe âlâ yuwu sâm ekuop. “Yengât kunyeŋe pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatŋe âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâm ekumu dâim kunyeŋe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatŋe âlâ ekgohoâk sâm Paulonŋe eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâm ekumu kunyeŋe yaŋe lok sihan ya dâim endânân ba kinmâ halowân yuwu sâm âikuop. “Wuân den eknohowe sâm takat?”

²⁰ Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotŋaŋe den perâkŋe yuwu sâm katŋetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura yengât papatolipyeŋe nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpŋe sâm hengenŋunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkŋe yawu sâm katŋetâ takawuap. ²¹ Yawu gârâmâ lok dondâŋe, lok yâhâp ŋerek mon, yawuyaŋe biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kuŋetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâm hâreangim den hikuai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yaŋe tenŋâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matŋe katyîŋgiwuat yakât mambotsai.”

²² Sâmu sâop. “Bâiŋ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikŋe ekuwuat.” Yawu sâm hârewanŋim hâŋgâŋgumu gem ariop.

Tembe lâu yaŋe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yengât kunyeŋe patonŋe tembe lâu yengât kunlipyeŋe yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeŋe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkŋeâmâ beâsi kakŋan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkŋeâmâ iŋgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikŋeâmâ beâsi kakŋan ariwuapgât nanŋan. Yawu otmâ Paulo galemŋum hengenŋum kiap pato âlâ, kutŋe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” ²⁵ Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemŋum katbangiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âlepŋe nanŋe gâ kiap pato mansat. Nâŋe tep âlep nâŋgâhihim topŋe yuwuhât ekap yu kulemŋum katgihian. ²⁷ Tembe lâulipnaŋe lok mem gâhâlen takai yukât kutŋe Paulo sâm. Yâkât topŋe yuwu. Yura lok nombotŋaŋe mem kune sâm othi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma ambonŋe. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyenâmbâ mem kâpekbin. ²⁸ Otmu yâkŋe topŋe girawuhât kune sâm othi ya nâŋgâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura yengât papatolipyeŋe ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi. ²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyenŋe nâŋgâmune kumunŋe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetŋan katmunŋe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yengât papatolipyeŋe lok yu orop girem denyenŋe

yakât sâmb den kakñan sahanginjetâ nângâwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotñaje Paulo kune sâmb otmâ den hikuwi yakât den pat nângâm gâhâlen hângângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotñaje Paulo hakñan sâmbi ya ekyongomune gâhâlen taka sâmb tetem ekgohonjetâ nângâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemuop ya yitgimu tem lâuwangim tembe lâulipñe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet har sâmb tembe lâu nombotñe kâiyene hân tâlim ariwiñe purik sâmb âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakñan ariwiñeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem wanjetâ sâlikuop. ³⁴ Sâlikum yuwu sâmb Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtñe?”

Sâmbu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtñe.”

³⁵ Sâmbu sâop. “Den âiân katgekne sâmb oaiñe takanjetâ gâhât den sâmb hârehihinom.” Yawu sâmb tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yakât emelan yâhâ katñetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yañe Kaisaria kapiân ari Paulo hakñan sâmbi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmbu hotom uminiwi ya yengât kunyene pato âlâ, kutñe Anania sâmb, ya otmu Yura papatolipñene nombotñe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutñe Tetulo sâmb, yâk kerekñe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakñan sâmbi. ² Den hakñan sâñetâ, kiapñe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katñetâ kinmu Tetulonje yahatmâ kiap yuwu sâmb ekuop.

“O Kiapnenñe Peliki. Âlepñe nanñe galemnongorâ buku konok manmain. ³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenñe âlepñeâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekñe heronje nângâhihim mepaeheksain. ⁴ Yawu gârâmâ den sâmbune kâlep otmapgât gâñe gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵ Lok den âiân kinsap yukât nângâmunñe dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyene Nasaret sâmb, yâk yengât kunyene otmâ manmâ lok yuñe Anitâhât den kelangatmâ lohimbi biwiyeñan gemap. Yawu otmâ hânñan kulemñan ari Yura lohimbi kuk otñetâ kapam teteâkgât kendâyingim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶ Otmu nenñe Anitâ mepaem nengât opon kâmbukñan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp manguningiwe sâmb otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukñan yâhâre sâmb otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Moseñe girem den âlâlâ kulemuop ya lâum den sâmb hârewañgine sâmb otbin. ⁷ Yawu otmunñe kiap pato Lisianje taka nengât bânennjambâ miop. ⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katñet sâmb hângânnongomu takain. Yakât otmâ topñe girawuhât den âiân katmunñe kinsap ya gikak âikurâ sâmb tetewuap.” ⁹ Tetulonje yawu sâmb ekumu Yura lok orowâk takawiñe tângum denñe hohewi.

Paulonje sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetulonje yawu sâmb ekumu Pelikinje Paulo ekmâ hâmenañak otmu yahatmâ yuwu sâmb ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nângâm meteat. Yakât otmâ ki nângâm kiwiliñmâ den ekgohowe. ¹¹ Emelâk nâñe Anitâ mepaewe sâmb Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân

yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbiñe nekbi ya âiyongorâ sâm tetem ekgohonomai.

¹² Aiop, opon kâmbukñan yâhâwan yan lohotñan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakñan âlâ ki sâwan. Me miti emetñe tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombêmân bam gam otban yan gurâ lohotñanâk manmâ lohimbiñe kapam kuñetgât âlâ ki kendâyingiwan. Yâku lohotñanâk manmune nekbi. ¹³ Yakât otmâ lok yuñe imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâñe âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Mâtâp âiñe teteop yakât Yura papatolipnennñe nângâñetâ ki bulâñe oawâke yamâ benñe nâñeâmâ nângâmune bulâñe otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Mosenñe den kulemgup otmu Anitâhât poropetelipñe den kulemgui ya nâñe tinâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâñe lohimbi âlepñe otmu lohimbi bâleñe ya kerehâk mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuñe nângâñetâ bulâñe otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâñe otmap. ¹⁶ Otmu lohimbi âlâ me âlâñe nângâm bâlenihimai sâm uwawapñe bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâñe biwine ekmu ârândân otmap biwinañe yawu nangan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embânân nâñe Yerusalem kapi pilâm kâlepñehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipñane bukulpne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewetsenñe menduhum nihiñetâ horj bayingim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulpne yingimune mewi. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbukñan yâhâwan. Opon kâmbukñan yahan mâne lok haknan sâm taiñe mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbi yan kinbiñe kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotñane Asia hânângembâ kandi taka tatbiñe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepñe gâhâlen den sânomai. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyene patone hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnennñe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katneknjetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuñe sâm ekgohoñetgât nangan.

²¹ Yâhâ den âiân katneknjetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotñane nângâñetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap biwinane yuwu nangan. Yakât otmâ den âiân katneknjetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²² Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikiñe Yesuhât den pat âlepñe nângâm henjenñuop. Yakât otmâ kuyingim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyene pato, kutñe Lisia sâm, yâkñe Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyene sâm hârewom.” ²³ Yawu sâm tembe lâu âlâñe Paulo galemgum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotñan galemgum kinbuat. Otmu bukulpñane ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyingiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetñan katñetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikiñe Yura imbi miop, kutñe Durusila sâm. Yakât otmâ imbiñât den sâsâ emetñan yâhâ tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim ganjetâ kinmâ lohimbiñe Yesu Kiristohâlen biwiyeñe kepeim biwi sânduhân manmai yakât topñe ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topñe

topnje torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenne buku orangim uwawapnje bia manmain yakât topnje ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenne galemahom lohottjan manmain yakât topnje ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbî kereknje otmai memai yakât topnje Anitâne ekâmâ âlâku iknjiâk iknjiâk den âiân mem katyekmâ matnje yingiwuap yakât topnje ekyotgop. Yawu ekyotgomu nângâm Pelikine gorâwangimu yuwu sâm ekuop. “Yiwereje sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune menjekmâ ganjetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Paulone pâi emetnje puluhum tewetsenne nihimu membom sâm Pelikine yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyenane herone nângâwanginjetgât Pelikine Paulo ki holarop. Yakât otmâ pâi emetjanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkjan kiap âlâ, kutnje Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyenane hângângumu taka galemnye otmâ manop.

25

Roma yengât kunyenane den sâm hârewangiâkgât Paulone sâop.

¹ Roma yengât kunyenane kiap Pesto âi sâm wanmâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakjan sâwi. Otmu “Paulone Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hângângunjetâ takaek,” yawu sâm Pestone den katmu tembe lâulipne yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitgunjetâ Pestone yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetjan tap. Nâne kapi yuân tipine tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ yengât kunlipyene nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunne Paulo den âiân mem katmune kinmu hakjan sânomai.”

⁶ Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk njerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet hanj sâmu Pestone den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyene Yerusalem kapiângembâ gewine hawangum kinmâ den umatnje âlâlâ hakjan sâwi yamâ bulâneâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otrjetâ Paulone sârearekmâ denyenje kakjan yuwu sâop. “Nâne Yura nengât girem den âlâ ki longâem manmâ gan. Me opon kâmbukjan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyene ki sâm ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewangiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yengât papatolipyenane herone nângâwanginjetgât nângâm Pestone yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune menjekmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâm hârehihiwomgât nanjat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetnje yuân katneknjetâ kinsan. Yakât otmâ gâne yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nanjat. Nâne Yura lohimbî âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹ Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekan mâne âlepne nohombâi. Yâhâ gâne den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkne den haknan sânomai yakât bulâne ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâne menekmâ yâk yengât

bâtyenjan katneknomaihat dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyene iknjak denne sâm hârenihiwuapgât nanjan.” Yawu sâm ekuop.

¹² Yawu sâm ekumu Pestone yakât topne nângâwe sâm iknje bukulpne nângân nângânyene orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matje ekuwi. Matje ekujetâ lauyenjan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnenje iknjak den sâm hârehihiwuapgât nangat. Yakât otmâ yâkâlen hângângohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutje Akiripa sâm, yâkne Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutje Akiripa sâm, garinjât Pesto herone otbângire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa garine yâkât kutje Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestone Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hângine, kutje Peliki sâm, yâkne lok âlâ, kutje Paulo sâm, pâi emetjan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâne Paulohât den sâm hârewangimune kujetâ mumbuapgât nângâm den âlâhâ hakjan sâwi. ¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok âlâhât hakjan sâmai yanâmâ nâne Roma nengât orotmeme âlâ watmâ angoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonane lok yakât senjan kinmâ hakjan sânetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyngimap. Yawu otmâ den sâm hâreyngiman yakât topne Yura papatolipne ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo hakjan sâne sâm otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet han sâmu ekyongomune ganjetâ den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katjetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenane den hakjan sânetâ nângâmune tânat olop. Yâkne Paulo orop yengât girem den âlâhât sâm kuanjim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutje Yesu sâm, emelâk muowâke yamâ benje “Anitâne mumunambâ mem yahatmu mansap,” yawu nângâm Paulone lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Paulone den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakjan sahangiw. ²⁰ Yawu oranjim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâne mem tetewom sâm kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâm ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune mengekma Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâm hârehihiwomgât nangat me bia?”

²¹ Sâmune sâop. “Roma yengât kunyene iknjak denne sâm hârenihiwuapgât nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetjan mem katjetâ tatmâ gap.”

²² Pestone yawu sâm ekumu Akiripane yuwu sâop. “Lok ya iknje launambâ den gemu nângâwehât nanjan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nângâuwat.”

²³ Emet han sâmu Akiripa yet Beanike yâkne menjâleakmâ den sâsâ emetjan yâhâmutâ tembe lâu yengât kunyene pato otmu kapi ambolipne yahat yahatne betyetjan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaine nâhâlen taka lok kinsap yu kumunje mumbuapgât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu gârâmâ nâne den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem

tetewan. Yawu gârâmâ ikŋe nâŋgân nâŋgânŋaŋeâmâ Roma kunnennŋaŋe denŋe sâŋ hârewaŋgiwuapgât nanŋap. Yakât otmâ yâkâlen hâŋgângumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkŋe wuân otmu bâleop yakât pâi emetŋan kat-mune kinsap yakât topŋe nâŋgâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnennŋahâlen hâŋgângumune arimap sâŋ pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpne yeŋe âi pâi tuhuŋetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katŋetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topŋe yeŋe mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâŋ Akiripa ekuop.

26

Pauloŋe ikŋe topŋe sâŋ Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripaŋe Paulo yuwu sâŋ ekuop. “Gâku sârereakdâ nâŋgâwe.” Yawu sâŋ ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâŋ ekuop.

² “Yura lokŋe den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâŋe nâŋgânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ heronŋe nâŋgâhihian. ³ Gâŋe Yura nengât orotmemenenŋe nâŋgâm meteat. Otmu Mosenŋe girem den âlâlâ kulemguop yakât nâŋgâm sâŋ kuangiaŋ ya gurâ yawuâk nanŋat. Yakât otmâ nâŋgânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipŋe tâŋâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋaŋe nâŋgânihiyai. ⁵ Parisaio lokŋe Yura nengât girem den âlâlâ tinâk lâum orotmemenenŋe tâŋ tâŋâk watmâ Anitâ mepaem man-mai. Otmu nâŋe anŋoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embânâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâŋ kinsaiŋe yakât topŋe nanŋai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohonomaihat dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetŋan mem katnekŋetâ mansan yakât topŋe ya âlâhat bia. Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yengât nâŋgâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâŋ nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omoŋe hilâmŋe Anitâ mepaem biwinenŋaŋe hikum man-sain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâŋ ekgohomune nâŋgâ. Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe membomgât nanŋan. Yakât otmâ Yura lok yuŋe den âiân katnekŋetâ kinsan. ⁸ Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tihitnenŋe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap.

⁹ Emelâk Yesu Nasaret kapi ambonŋe yâkât nâŋgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe ki sâŋ haok tuhuŋet sâŋ lohimbi yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinŋiminiwan. ¹⁰ Yerusalem kapiân manban yan topŋe katmâ Anitâhat hotom umai ya yengât kunlipyeŋe yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeŋe lâum tembe lâu ekyongomune lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manminiwi ya kingitŋe orowâk meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe den âiân mem katyekmâ yongonŋetâ munomaihat sâŋ hâreyinŋinŋetâ nâŋgâmune ârândân olop. ¹¹ Otmu nâŋe Yura nengât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betguŋet sâŋ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinŋiwan. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbi yengâlen ari nengât miti emetŋe kapiyeŋan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹² Yawu otyingiwomgât hotom umai ya yengât kunlipyenaje pepa kulemgum nihim hângânnohojêta bukulpne nombotje meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloŋe Yesuhâlen biwiŋaje kepeiop yakât den pat

¹³ O, lok kutdâne Akiripa, gâŋe nângânihirâ den torokatmâ yuwu sâmunne nângâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikŋan himbimâmbâ lanjŋaje siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop. Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenehop ya ekmune sikopŋe kârikŋe pilâm irik irik sâmap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴ Siliŋ siliŋ sâŋ hâunenekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imunŋe yan Yesu Kutdâŋe Yura nengât denân yuwu sâŋ eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosonŋe yu me ya hilipyongomap sâŋ yenŋe ipŋe mem engatŋan hikunêta dâiakmâ hâhiwin nângâmap. Yakât dopŋeak nâŋe menŋekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanŋat.”

¹⁵ Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâmunne kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶ Nâŋe âi sâŋ gihimune hoŋ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nângâ. Nâŋe sâp yiwerenŋe yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷ Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotŋaje den ya nângâŋetâ tânât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheknêta yan nâŋe tihitge otmâ bâtenjambâ menŋekbom. ¹⁸ Otmu mâmâŋe otgihimune lohimbi omonŋe bâlenŋan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongorâ nângâŋetâ Anitâhât lanjŋaje biwiŋenŋan pilâmu haŋ sâyingiwuap. Haŋ sâyingimu omongât manman bâlenjambâ keterakmâ nâhâlen biwiŋenŋe kepeinêta Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgiwuap. Tosayenŋe pilâyŋgim nine nanne baratne sâŋ ikŋe lohimbi yengât nângâm manman kârikŋahât pat kuyŋgiop ya yengât gurâ yawuâk kuyŋgiwuap.” Yesunŋe yawu sâŋ eknohop.

Pauloŋe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmunne nângâ. Yesunŋe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilâm Anitâhâlen biwiŋenŋe kepeim tem lâuwangim lohotŋan mannomaihât nâŋe topŋe katmâ den pat âlepŋe ya Damasiko kapi ambolipŋe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe ekyongowan. Otmu bâiŋeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepŋe ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâŋ opon kâmbukŋan yâhâmunne yan menekmâ nohone sâŋ otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâŋe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyenŋan kinmâ, lok yahat yahatŋe otmu geheŋe, yen kerek Yesuhât den pat âlepŋe ekyongoan. Den ekyongoan yu den âiŋe bia. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâŋ ikŋe hoŋ bawa hângângumu ge lohimbi lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotŋaje yâkât hâkâŋ otmâ mem bâlenŋe âlâlâ mângâenêta sâtŋum muop. Muowâke yamâ benŋe Anitâŋe mumunambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbiŋe yâkâlen biwinenŋaje kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâŋe mumunambâ

mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânjan Mose otmu Anitâhât poropetelipñaje kulemguiwi.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Paulone yawu sâm ekyongomu Pestone uk sâm yahatmâ den kârikñan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetñan sâp kâlep manmâ gaon yanjak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm Paulone yuwu sâm purik pilâwangiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohuan yu bulâje. Gârâmâ gâñeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenñe ki nanjat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripañeâmâ topnenñe nângâm meteap. Emelâk embânâmbâek Anitâhât poropetelipñaje den kulemguiwi yakât bulâje tetekñan tetemu ekmâ yakât topñe ki hâum pâpgumap.”

²⁷ Paulone Pesto yawu sâm ekum benñe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâñe emelâk poropetelipñe den ekyongomu kulemguiwi ya nângârâ bulâje oap me bia? Nângâmune biwihañe nângârâ bulâje oap yakâ.”

²⁸ Sâm Akiripañe sâop. “Gâñe Yesuhât topñe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâm sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuwat yakât ki nanjan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinañe kepeim yâkât den pat âlepñe ekgohuan yu gâ otmu lok kinsai yuñe nângâñetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyeñaje kepeinomaihat Anitâ ulit-gum mansan. Nâñe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihat nanjan. Yamâ ipñe hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tin pilâmu yahatmâ den emetñambâ ge iton galan otmâ ariwi. ³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeñe yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benñe kuñetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetñan katñetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.”

³² Yakât topñe sâm alahu gulahu otñetâ Akiripañe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunnenñe ikñak den sâm hârewangiwuapgât Paulone ki sâop mânê gâñe holañdâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wanga patone Paulo mem Roma kapiângen ariop.

¹ Pestone Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpñe kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipñe ekyongomu Paulo pâi emetñambâ mem saru ginñan geñetâ peneyingiw. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyene “Roma lok kutdâhât komot,” ya yengât kunyene âlâ, kutñe Yulio sâm, yâkñe Paulo otmu pet kulem lok nombotñe âlâ galemyongoâk sâm Pestone bâtnan katyekbi. ² Otmu sâp yan wanga pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wanga ya Asia saru ginñan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutñe Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya ambonje, yâk orowâk wangaen yâhâwin. ³ Wangaen yâhâmunñe yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet hanj sâm wanga ya Siron kapiân arimu Yulione Paulo nângâwangimu wangaembâ ge bukulipñe yengâlen ariwin. Bukulipñe yengâlen arimunñe sot um ninginjetâ nemunñe mâtâpgât senñe âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wangaen yâhâmunñe menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu

yakât otmâ Kipiro mâtuja otmu Asia hân pato ya hohetyetjan ariwin.
⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlânmâ ari saru guluje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wanğaembâ gewin. Otmu wanğa âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yanje Italia hânângen ariwe sâm olop ya Yulionje mem teteop.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ wanğa yan yâhâmunje menenekmâ ari siru pato pilâmu yanak lohotjanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunje wi sâm wanğa mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuja yakât hân potonje, kutje Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru guluje âlâ, kutje Saru Guluje Âilonjo sâm, ya Lasia kapi gotjan tap yan arine sâm hâi hâine otmu ariwin.

Wanğa ya guhulakbuap yakât den Paulonje ekyongop.

⁹ Saru guluje yan tatmunje sikop sâpne tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje girem den yuwu sâm Yulio, wanğa ambonje otmu nep lok yengât kunyene ekyongop. ¹⁰ “Sâmune nângânet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâlene pilâmu wanğa guhulakmu senje âlâlâ biatmu sarunje nen kerek harannongowuap yakât nângâm ki-wilin oan.” ¹¹ Yawu sâm ekyongomu nep lok yengât kunyene otmu wanğa ambonaje denje kuwangimutâ Yulionje yâk yetgât denâk nângâop. ¹² Yâhâ saru gulujan tatbin ya ekjetâ sikop sâpnan wanğane yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuja yan saru guluje âlâ tap, kutje Poiniki sâm. Poiniki saru guluje yakât hân hâmenaje siru kâtâpgumap. Yakât otmâ Yulionje yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru gulujan ari tatnom. Otmu gelâk sâpne tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnennehembâ siru inin kumu ip sâhâtewi ya mem dâinetâ gamu wanğane menenekmu Kirit ginje hâlânmâ ariwin. ¹⁴ Arimunje pumnehembâ siru pato bâlene pilâop, yakât kutje Kahu sâm, ¹⁵ yanje kum wanğa lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunje ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶ Arim arim arim mâtuja tipine, kutje Kauta sâm, yakât nombotgen arimunje tipine âlepne olop. ¹⁷ Yâhâ wanğa yakât dingi saruân gemap sâm nep lok yanje mem dâinetâ wanğa kakjan yâhâmu sâhâwi. Otmu nen kârikne âlâ, yakât kutje Siriki sâm, yan wanğa ya yâhâmap sâm yâkne sângum pato ya dâinetâ gemu betnennehembâ siru pato bâlene pilâmu ariwin. ¹⁸ Emet hanj sâmu siru pato bâlene kumu wanğa gemap sâm senje âlâlâ nombotje saru kâlehen lâum pilâmunje gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet hanj sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senje âlâlâ bâine lâum panmunje giop. ²⁰ Otmu omonje hilâmne siru kârikneâk kum imu yan elem patonje kâtâpnongomu omonj sahapop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenje orotok sâop.

Paulonje den ekyongom mem hewewenjuhuyehop.

²¹ Siru kârikneâk kumu yan lok nombotje sot ki nemâk tatbi. Yawu tatjetâ Paulonje yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nângânetâ bulâne olop mâne Kirit mâtujan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senje âlâlâ kingitje orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâne anjelo âlâ hângângumu ge omonje tetenihim nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâne Roma yengât kunyene yâkâlen ari den ekuwatgât Anitâne sâm

kalop. Anitâŋe nâŋgâhîhimu lok gâ orop wangaen tainje ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kingitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâm biwiyenje huruŋ sâek. Wanga yuŋe bulâŋanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benje nenâmâ ki hilip-nongowuap. Siru pato bâlenje pilâm wanga lâum putuk pilâmu mâtuŋa âlâhât sâtŋan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenje âlepne hikinŋan yâhânom. Anitâhât anelone den yawu eknohomu nâŋgâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap.” Paulone yawu sâm ekyongom biwiyenje mem hewewenj tuhuop.

²⁷ Siru pato bâlenje pilâmu wanga ya bam gam purik gurik otmu tatmunje Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omonj tânâmŋan wanga nep lokŋe “hân utâpguain mon” sâwi. ²⁸ Yawu sâm “yakât dopŋe pilâm ekne,” sâm ip pilâŋetâ amokŋan ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâlâk ŋerek yawu olop. Otmu yapâ tipine ari âlâku ya pilâŋetâ ge kumu yan yakât dopŋe mita lok konok ŋerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neŋ kârikŋan yâhâmain sâm kingityenahât otmâ, wanga betŋan anja imbât talop ya pilâŋetâ giop. Yawu otmâ “emet hanj sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokŋe pilânenekmâ arine sâm otmâ dingi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenje dingi yu mem wanga hâmenjan yâhâ wanjahât anja âlâ pilâmunje gewuap.”

³¹ Yawu sâŋetâ nâŋgâm Paulone Yulio otmu tembe lâulipne yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuŋe pilânenekmâ arinjetâmâ, nen saruân gemunje harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipne mem dingi sâhâwi ya hârem pilâŋetâ dingi ya saru kakŋan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet engatŋe nâŋgâmu yan Paulone lok kerehâk yuwu sâm eknon-gop. “Nen sot ki nem tatmunje Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtneŋne houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunje wâtneŋne tinj tinj sâmu wanjane neŋ kârikŋan yâhâm huhuakbuap yan âlepne hikiâŋen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenje ekmâ biwinenŋane holaŋakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ wangaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunje tepneŋne ârândâŋ olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokŋe wanga biwiŋambâ sot lâum saruân pilâŋetâ gemu wanga yanje hewewenj otmâ ariop.

Wanga ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet hanj sâmu hân ya ekmunje ki keterahop. Yawu otmâ saru atene âlâen yâhâmunje neŋ biaeŋ ekmâ, nep lokŋe “wanjane yan ari ginŋan yâhâek,” sâm wanjahât anja yakât ip hâreŋetâ gemu sâŋgum pato ya dâiŋetâ yâhâmu siruŋe memu saru ginŋan yâhâwe sâm olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmeŋe kârikŋe otmâ tatmu saru pato pilâm wanga betŋe ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokŋe saru kakŋambâ yolonj otmâ arimai,” sâm tembe lâuŋe yongone sâm otbi. ⁴³ Yongone sâm otŋetâ yan kunyenŋe Paulo ya kumai sâm kuyingiop. Kuyingim “yolonj otmâ manmaiŋe sonj pilâm gem arinjet,” sâm ekyongomu lok nombotŋane sonj pilâm ge yolonj otmâ ba hikiâŋen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolonj ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papanje pato yawuya mem kakŋan yâhâŋetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekŋe hikiâŋen yâhâwin.

28

Melite mâtujan ariwi.

¹ Hikiângen yâhâ mâtujan yakât kutje nângâne sâmbolipnje âiyongomunje kutje “Melite” sâmbeknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpñahât otmunje yâkne buku otningim kâlâp hâwurum uñetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nângâm ikaiakmâ tatmunje yan Paulone launjae kârâñ kârâñ sâmb kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiñambâ ga yolondorñ sâmbâtñan ihim kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipñaje ekmâ yuwu sâmb alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matñe. Sarunje ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginñan yâhâmu matñe yu tetewangiap.” ⁵ Yawu sâñetâ Paulone hâmiwuk ya bâñambâ kum pilâmu gemu kâlâpñe siop. Kâlâpñe semu Paulo hâmiwukñe ki ihiop yawuyaek otmâ bâñje welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukñe ihimu yakât hâkne suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâmb dâñâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewangiap yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukñe lok. Hâkne yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulone hengengguop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutje Popilio sâmb, yâkne kapi tatbin ya hâlâñmâ manop. Yâhâ lok yañe buku otningim emetñan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwâñaje tepñan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulone yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunñan mem hengengguop. ⁹ Mem hengengguop yakât den pat ya sâmb haok tuhunetâ nângâm lohimbî mesek topñe topñe teteyingioñe takanjetâ mem hengemyongop. ¹⁰ Mem hengemyongomu yakât matñe lohimbî nombotñaje tep âlep nângâwanñim senñe âlâlâ yahat yahatñe mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtujan yan manmunñe emetsenñe kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpñe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâmb otmunje kapi ambolipñaje herone nângâningim mâtâpgât natik lâum wangaen katñetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpñe tâlâhuop sâp yan wanga pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipñaje lâpioyerne yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanga ambonjañe lâpio yakât umutñe hâwim wanga hâmerñan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wanga yakât kutje “Lâpionenñe boho boho” sâmb kunbi. ¹² Wangaen yâhâmunñe yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunñe hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet hañ sâmu, betnenñehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari wangaembâ gemunñe kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyenjañe kepeim manbiñe taka mem buku otninginjetâ orowâk manmunñe sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunñe Yesuhât komotñe Roma kapiân manbiñe nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotñaje taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenñe yan arimunñe penangiakbin. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ taka kapi âlâ, kutje Anjim Bero Emet Kalimbu sâmb, yan mambotninginjetâ arimunñe

penanggihakbin. Yan Paulone yekmu biwine holanajamu Anitâ mepaem tep herone nângâop.

Paulone Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipylene ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunne tembe lâu yengât kunyenane Paulo nângâwanjimu pâi emetjan ki katbi. Yawu otmâ emet tânjâlân katjetâ tembe lâu konokne galemgumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipylene ganetâ den otnom sâmu Paulone den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkne nângâwanjim ganetâ yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângâjet. Yura bukulipnenne Yuraia hânân manmai me pâku lohimbî yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânâmbâek tâmbâlipnenne Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenne topne topne katningiwi ya ki longâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapne bia manmâ gawanâke yamâ benne bukulipnenne nombotne Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipne Yerusalem kapi yakât pâi emetjan mem katnekjetâ tatban. ¹⁸ Pâi emetjan mem katnekjetâ tatmune Roma yengât kunlipylene topne girawuhât den âiân katnekbi ya nângâne sâmu âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekjetâ mumbomgât dop ki olop. Yanak holanekne sâmu otbi. ¹⁹ Yawu otbiâke yamâ benne Yura papatolipnenne kârikne otmâ kuyingjetâ yapâ gâtne Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihuwagât sâwan. Yâhâ nâne papatolipne den âiân katyekbe sâmu ki otman. ²⁰ Anitâne Yura nengât tihitnenne otmâ ikne hon bawa ne hângangumu gewuagât nângâm biwinenne memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâne emelâk hângangumu giop biwinane yawu nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katnekbi. Yâhâ Anitâhât hon bawa ne yakât topne ekyongowe sâmu dâieyemune takai.”

²¹⁻²² Sâmu sâwi. “Bukulipnenne Yuraia hânân manmaine gâhât den ki kulemgum katjetâ takap. Me lok âlâ ki hângangujetâ nengâlen taka sâmu bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ arane Yesuhât komot yengât sâmu bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâmu oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenne nombotne ki takai yâk orowâk taka tatmunne den huhunom.” Yawu sâmu ekuwi.

²³ Yawu sâmu den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omonânâk Yura lok dondâhâlâkne Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu emet nin sâop. Otmu emelâk embânâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipne den kulemgumi yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topne kâsikum yingjetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katjetgât nângâm engatyan giop. ²⁴ Yâhâ nombotne denne nângâjetâ bulâne olowâke yamâ benne nombotne âlâneâmâ nângâjetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kakjan sahangjetâ Paulone yuwu sâmu ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne poropete lok âlâ, kutne Yesaia sâmu, den yuwu sâmu ekumu kulemgup yakât bulâne yengâlen teteap.

²⁶ “Gâne Isirae lohimbî yengâlen ari yuwu sâmu ekyongo. “Anitâne yuwu yap. Yene biwi pâlâmne otmâ nâhât den nângâjetâ tânjât otmap. Otmu nâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. ²⁷ Yakât

otmâ biwiyenê alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyinwiuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmunê nângânet. Anitânê lohimbi kerek nengât tihitnenê otbe sâm oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâm ningiop. Ekyongomunê nângânetâ bulânê otmu yâkâlen biwiyenânê kepeinomai.” ²⁹ Paulonê yawu sâm ekyongomu den kaknjan sahangim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulonê Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kingitnê orowâknê yâkâlen arinetâ Anitânê tihityenê otbe sâm nanê Yesu hângângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenê katnet sâm engatyenjan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Paulone Roma yengât ekap kulemgum katyinjgiop.

O bukulpne,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipne Anitâne Yesu Kiristohât pat kuyingim yâkât komolân torokatye-hop. Nâ Paulo, nâne pepa yu kulemgum katyinjgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanje, Dawitihât senâmbâ gâtne

Bukulpne, Anitâne Yesu Kiristo hângângumu giop yâkât hon bawa manmâ gaman. Lohimbi hânjan kulemjan manmâ araije Kiristohât topne nângânetâ bulâne otmu biwiyeje yâkâlen katjetgât Anitâne menekmâ aposolo âi sâm nihimu den pat âlepne ekyongom manman. Den pat yakât topneâmâ emet inânjan Anitâne poropetelipne ekyongomu Miti pepaen kulemgumi ya yuwu tap. Anitâhât nanje, Kutdânenne Yesu Kiristo yâkne Yura nengât tâmbânenne, lok pato âlâ, kutne Dawiti sâm, yâkât senâmbâ gâtne. Yawu gârâmâ Anitâne kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yâkât nângâmunne Anitâhât nanje tân tânâk otmap. Otmu Anitâne ikrâhâk tep âlep nângânihim nanje hângângumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yanjak benne pâku lohimbiye biwiyeje yâkâlen katmâ denne lâunjetgât ya yengâlen ari den pat âlepne ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipnane Yesu Kiristohât tem lâuwangim mannetgât Anitâne wawaeyekmâ yâkât komolân torokatye-hop. Yakât otmâ Awoñnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yâkne engatyetneak otmâ nângâyngim tihityene otmutâ biwi nângân nângânyenane hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyngim ulitgum gaman.

Paulone Roma kapi ariwom nângâm biwiñane mem manop.

⁸ Topne katmâ yuwu sâmune nângânet. Emelâk yeje Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeje katmâ tem lâuwangim gai yakât den pat yu lohimbi hânjan kulemjan manmâ araije nângânetâ âilonjo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtjan kinmâ yengât nângâm Anitâ Awoñne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâne âi sâm nihiop ya biwinane tinâk kepeim pâku lohimbiye yâkâlen biwiñenane kepeim mannetgât ya yengâlen ari nanjahât den pat âlepne ya ekyongomune nângâm biwiñen katjetâ bulâne yâk yengâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipnane Yesu Kiristohâlen biwiñenane tinâk kepeim mannetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otyingâkgât nanjan. Yawu nângâm haonmâ ârândân “girawu otmâ takam yekbe” sâm Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâne nângânihimu yengâlen takawom yanâmâ biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu yan tãnahom yâkâlen biwi nângân nângânnenñane tinâk kepeimunne kãrihem tatbuap. Yawu nângâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkne nangap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyeje Kiristohâlen katbi. Yakât

dopneâk yengât bukulipyene nombotne Anitâhât topne ki nângâmaine Kiristohâlen biwiye ne katnetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepne ekyongowom. Yakât biwinane hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. 14-15 Lohimbi kerek ya yengâlen ari den pat âlepne ekyongomune nângânetgât Anitâne âi sâm nihop. Yakât nângâm lohimbi nombotne pepa emetjan yâhâm nângân nângânyene orop mansai otmu nombotne pepa emetjan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbi kâlepnehen me bârâ betnehen manmai, ya hârokne Yesuhât topne nângânetgât nângâyingim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepne ekyongowe sâm biwine hewewen otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepnhât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepne nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunne yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokne yâkâlen biwinenne kepeim mannom yamâ Anitâne tosanenne pilâningim manman kâriknhât pat kuningiop yakât bulâne menom. Anitâ Wâtgât Ambo ne yâkâlen biwinenne kepeim mannom yamâ ki hâum pâpgunom. Den yan yune emelâk poropete âlâne den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanginomai yamâ manman kârikjan mannomai.”

Pâku lohimbi yengât topyene

18 Bukulipne, pâku lohimbi yengât nângâm den âlâ yuwu sâmune nângânet. Pâku lohimbi yengât topyeneâmâ yuwu. Yâkne bukulipyene otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaine Anitâhât den nângânetâ bulâne otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbangim orotmeme kingon otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâne pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topne ekyongomune nângânet. 19-20 Kândik mindikum, Anitâne ikne wâtjan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalop yapâ gâtjane yâkât topne iknjiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topne topne kalop yan ikne wâtjahât towatne tetemu ekmai. Ekmâ tat tat meme ne kârikne tatbangiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkne wahap âlâlâ kalop yan ikne topne tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topne ki nangain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. 21 Yawu gârâmâ Anitâne wahap topne topne kalop yamâ lohimbi nombotjane yâkât bât towatne ekmâ yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yajak nângân nângânyene gulip malap otmu wahap tânjât me hâli ne bia yawuyakât nângânetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyene manguakmu nângânetâ ki keterakmap. 22 Yawu gârâmâ nângân nângânnenne orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. 23 Yawu nângâm tâpikgum Manman ambo ne Anitâ yahat yahatne yâk betbangimâmâ senne âlâlâ topne topne, nâi selon, me songo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwinetâ kundenyene tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângânetâ kinmu yakât nângânetâ bulâne otmu mepaemai.

24 Yawu otjetâ yakât Anitâne betyongomu yene nângân nângânyeneâk watmâ yuwu otjetâ kingon otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotne otmai. 25 Yâhâ Anitâhât den bulâne hâkân otmâ bet pilâm den perâkne nângânetâ bulâne otmu Anitâ Hân Himbim

Amboŋe betbaŋgimai. Betbaŋgim iŋŋak wahap topŋe topŋe kalop yakât nâŋgâŋetâ yahatmu yanâk biwiyenâŋe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbiŋe manman kiŋŋoŋ manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu betyongomu yaŋak yeŋe engatyeŋeâk otmâ orotmeme kiŋŋoŋ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenâŋe loklipyenê pilâyekmâ imbi bukulipyenê orop ekŋâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyenê gurâ yawuâk imbilipyenê pilâyekmâ bukulipyenê orop ekŋâleangim orotmeme kiŋŋoŋ otmâ. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopŋe mesek topŋe topŋe teteyiŋgimap.

28 Otmu Anitâhât den bulâŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim nâŋgâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâŋe betyongomu biwi nâŋgân nâŋgânyenê gulip malap otmu orotmeme kiŋŋoŋ me âlepŋe ya ki ekmâ ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiŋŋoŋ otmâ manmai. 29 Orotmeme kiŋŋoŋ otneâk nâŋgâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmâ. Me sen buhu buhu oraŋgimai. Me bukulipyenê yengât iri sikum me senŋe âlâlâ tatyiŋgimap ya ekŋâlem mene sâŋ biwiyenâŋe nâŋgâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misiŋem nemai, me kâirahomai, me nâŋgâm bâleangimai. Me ahom hionakmai. Me bukulipyenê yongoŋetâ mumai. 30 Me bukuhât den belâŋen sâsâ. Me sâŋ bâleangimai. Me âwâ mâmâlipyenê yengât lauyenê ki lâumai. Yawu otmâ yan yenahât nâŋgâŋetâ yahatmu Anitâhât nâŋgâŋetâ gemap. Otmu bukulipyenê yengât yawuâk nâŋgâŋetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otŋetâ dondâ bâlewuap yakât nâŋgâŋetâ biwiyenâŋe kinmap. 31 Yawu otmâ hep torehenlipyenê, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanŋangimai. Me bukulipyenê orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyenê kou kâlâp semu kuk oraŋgimai yan kaok ki oraŋgimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâŋe umatŋe kakŋan manmai ya ki yekmâ nâŋgâyiŋgimai. 32 Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe yawuâ yotmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâŋe den sâŋ kalop. Lohimbi den ya nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe kunyenê kârikŋe otmâ orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotŋenê orotmeme bâleŋe yawu otmâ yamâ yekmâ heronê nâŋgâyiŋgimai. Pâku lohimbi yengât topyenêâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yengât topyenê

1-2 Yawu gârâmâ Yura lohimbi yengât nâŋgâm yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋŋoŋ otmâ manmai ya yengât manmanyenê ya yeŋe ekŋetâ bâlemu nâŋgâm bâleyiŋgimai me sâŋ hâreyiŋgimai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmâ yakât dopŋeâk yeŋe gurâ yawuâk otmâ. Yakât otmâ yeŋe sâŋ hâreyiŋgimai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen gurâ sâŋ hâreyiŋgiwuap. Yanâmâ yâkât senŋan sâŋ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. 3 Pâku lohimbi nombotŋenê orotmeme kiŋŋoŋ otmâ manmai yamâ Anitâŋe sâŋ hâreyiŋgim yakât matŋe yiŋgimap yaŋe ârândâŋ otmap, yeŋe yawu nâŋgâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe bukulipyenê yengât manmanyenê ekmâ nâŋgâm bâleyiŋgim sâŋ hâreyiŋgimap yamâ

bukulipyenaje manman bâlene otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâne orotmeme kingon wuân me wuângât matne umatne yingiwuap yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekebuap. Yamâ yingimu menomai yakâ. ⁴ Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Anitâne wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepne kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkne ki den âiân katnenekmâ matne umatne ningiwuap,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Yene orotmemeyene kingon ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manjetgât yâkne wawaeyekmâ tihityene otbe sâm mambotyingimap. Yene yakât nângânetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângânetâ porap otmu kunyene kârikne otmâ betbangimai. Yawu otmâ orotmeme kingon yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenjahât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matne âlâhât tipine yingimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâne Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ konohâk menduhunenekmâ matne dopnennan tân tânâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâne nângâningimu yahatmu ikne senjan koko salehâk kinmâ manman kârikjan mannom sâm lohimbi nombotnaje yâkâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âilongo longo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâne nângâyingimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikjahât bulâne yingimu biwiye hureng sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotnaje yenhât nângânetâ yahatmu tepyene umatne otmu Anitâhât den kum manman kingon manmai. Lok yawuyamâ Anitâne kuk otyingim matne umatne yingimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâne Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ otbin mewin yakât matne tân tânâk kâpekningiwuap yakât topne sâmune nângânet.

Anitâne ikne nângân nângânjan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulenguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâne girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâne yekmu ki ârândân otmap. Lohimbi âlâ me âlâne girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekne girem den ya lâum hâum pâpgum tosa miai. Yakât otmâ Anitâne den âiân katyekmâ matne umatne yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâne girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yenhâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matne umatne yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâne ikne nângân nângân ya biwi nângân nângânyenan katmu orotmeme âlepne me orotmeme bâlene yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâne engatyenajak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otjetâ ârândân otmap yan biwiye sânduk sâmap. Yâhâ otjetâ bâlemap yane biwi nângân nângânyenan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiye nanngangimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepne yakât pâne konok yuwu sâmune nângânet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâne sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenjahât topne ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memainkan me biwinenjanâk nângâmain yakât matne ya âlâku ambonjan ambonjan ningiwuap.

Yura lohimbiŋe yenjahât nângâŋetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbiŋe yenjahât nângâŋetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâŋe nângâŋingimu yahatmu ikŋe pat kuningiop. Yakât kakŋan Mose ekumu girem den âlâlâ kulemgup yakât topŋe nenjahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmu ikŋe komot bulâŋe mansain.” Yawu nângâm yenjahât nângâŋetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ yeŋe yuwu me yawu otŋetgât Anitâŋe sâam kalop yakât topŋe yuwu nângâmai. “Nenŋeâmâ girem den yakât topŋe nângâm heŋgenŋum yaŋak benŋe orotmeme bâleŋe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepŋeâk otmain. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunŋe biwinenŋan hâumu manman bulâŋahât mâtâp ya teteningimu tâŋ tâŋâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe mâtâp ya ki naŋgai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunŋe nângânomaihât dop tap. Me nombotŋaŋe girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watnomai. Me nombotŋaŋe ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunŋe âilongo mannomai. Me nombotŋaŋe nângâŋetâ ki keterakyiŋimap yamâ ekyongomunŋe haŋ sâyŋgiwuap.” ²¹ Yeŋe nângâm tâpikgum mâtâp ya tâŋ tâŋâk ki watmai. Yamâ topŋe girawuhât otmâ bukulipyenŋe mâtâp ya watŋet sâam den kâsikum yingine sâam oai? Yâhâ lohimbiŋe senŋe âlâlâ kombo ki mianŋiŋet sâam ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeŋe gurâ kombo mianŋimai? ²² Me loklipyenŋe me imbilipyenŋe betyenŋehen ki kionŋet sâam ekyongomai. Yamâ benŋe yeŋe gurâ buku nombotŋe yengât imbilipyenŋe orop ihilâk eknâleangimai. Otmu kasalipyenŋaŋe Porom Lâpio mepaemai ya ekŋetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeŋe gurâ yâk yengât opon kâmbukŋan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senŋe âlâlâ kâmbukŋe sâam katmai ya kombo meyiŋgimai? ²³ Anitâŋe Yura lohimbi nengât nângâm girem den Mose ekumu kulemgup. Yeŋe yakât yawu nângâm yenjahât nângâŋetâ yahatmap. Yamâ benŋe girem den ya loŋgâeŋetâ pâku lohimbiŋe yekmai yan Anitâhât nângâŋetâ gemap. ²⁴ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbiŋe Anitâhât nângâŋetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâamune nângâŋet. Anitâŋe Yura lohimbi nângâŋingim manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyenŋe torehenŋan undip tuhuangimai. Yawu tuhuangim girem den tâŋ tâŋâk watmai yanâmâ Anitâŋe nângâŋingimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenŋan undip tap yakât nângâm undip ki tuhuangiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yengât sâam manman âlepŋahât pat ki kuyiŋgiop yakât otmâ hâkyenŋe torehenŋan undip ki tuhuangimai. Yamâ Anitâŋe ikŋe nângân nângânŋambâ girem den ya Mose ekumu kulemgup. Yâhâ pâku lohimbiŋe girem den ya pâpgumai ya yengât biwiyeŋan Anitâhât nângân nângân tatmap ya tâŋ tâŋâk watmai. Yanâmâ Anitâŋe yekmâ nângâŋingimu hâkyenŋe torehenŋan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbi hâkyenŋe torehenŋan undip tap yeŋe girem den sâlikum topŋe nângâm heŋgenŋumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyenŋe torehenŋan undip ki tap yaŋe Anitâhât nângân nângân watmaiŋe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâam hâreyiŋginomai. ²⁸ Yakât topŋe yuwu sâamune nângâŋet. Anitâŋe lohimbi yengât nângâm manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop ya girawu yaŋe yakât bulâŋe menomai? Lok yaŋe imbiâk hâkyenŋe torehenŋan

undip tuhuangim topyeje kurihiakmâ lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai yâkne bulâje ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakne lohimbi mem hewewenj tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yâkne bulâje ya menomai. Lohimbije Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai ya yengât nângâyîngimu ârândânj otmap. Yajeâmâ bukulipyenaje nângâyînginjetâ yahalâkgât ki nângâmai.

3

Anitâje Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâje Yura nengât tâmbâlipnenne yengât nângâyîngimu yahatmu ikne pat kuyîngiop. Yakât otmâ hâknenne torehennan undip tuhuangim gamain. Anitâje nângâningimap yakât topne yuwu tap. ² Anitâje ikne den bulâje ya tâmbâlipnenne ekyongomu yakât amboje otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yengâlen ari yakât topne ekyongonjet sâm yîngiop. Sâm yîngiop yanak sâp yiwerenje nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtne kingitne orowâkne Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matne Anitâje nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikne. Yakât otmâ lohimbije Anitâ orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangatmâ âlâ sâmai, otmu nombotne hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu Anitâje ki otmap. Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenje otmunje bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunje ârândânj merândânj otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nângâm bâlehihiñetâ ki bonne otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ logât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune eknet. Nenje otmunje bâlewup yan Anitâje den sâm hâreningimu lohimbije nângâñetâ sâtne otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakñan matne umatne ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewangim imbiâk umatne ningiap yawu sâmunje ki ârândânj otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenje otmunje bâlemap yan Anitâje imbiâk matne umatne ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinennjahât topne nângâm den sâm hâreningimu ki ârândânj otbuap. Yawu gârâmâ Anitâje imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânom.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânom. Nenje Anitâ orop biwinennaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotne hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenje otmâin yawu Anitâje ki otmap. Yâhâ nenje den nombotne hârem pilânom yanâmâ Anitâje ki betnongowuap yakât nângâm lohimbije mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topne girawuhât otmâ den sâm hâreningim matne ningiwuap?

⁸ Yâhâ lohimbije witgum mepaenjetgât nenje ihilâk otneâk nângânom yamâ dondâ bâlewup. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñaje imbiâk nâhât ihilâk otmunje bâleâkgât nângâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotñaje yawu nângâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâje matne umatne yîngimu menomai.

Nen kerekne otmunje bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâje Yura lohimbi nengât nângâmu yahatmu pâku lohimbi yengât nângâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikne. Nen Yura

lohimbiŋe pâku lohimbi yengât amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenŋe yen pâku lohimbi orop orotmemenenŋe bâleŋe me manman kinŋon otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekŋe matŋe menomgât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuŋe emelâk poropete nombotŋe den kulemguiwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekŋe koko salek me uwawapŋe bia ki mansain.

¹¹ Nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe girawu tap ya ki nâŋgâm manmain. Me lok âlâ me âlâŋe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain. ¹² Otmu Anitâŋe mâtâp yuwuâk watmâ manŋet sâŋ katningiop yamâ lok kerekŋe tâpikgum mâtâp bâleŋan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokŋe buku orangim uwawapŋe bia mannomgât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muŋetâ hanyongomunŋe tâtuk sâŋ hâkyeŋe korokŋe bâleŋe pilâmap yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋe den perâkŋe sâŋ bukulipyenŋe kâityongomai. Otmu hâmwuk me soron hambenŋe yawuyanŋe ningimu mumain yakât dopŋeâk lohimbi yawuyanŋe bukulipyenŋe orop sâŋ bâleangimai. Me den bâleŋe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokŋe kapam kune sâŋ in yawu tepyenŋe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haonmâ ârândân bukulipyenŋe yengât nâŋgâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenŋe hilipgumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânŋenŋe ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyanŋe Anitâhât nâŋgâm ki ewe katmai.” Topnenŋeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topŋe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekŋe yâkât den tem lâuwangim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup. Yawu gârâmâ nenŋe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwangimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenŋe pâku lohimbi orop yâkât senŋan kinmâ sârereakmunŋe nenekmu ârândân otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nâŋgâmain yan biwinenŋan hâumu tosa orop mansain sâŋ nanŋanŋim anŋulakmain.

Kiristone manman bâleŋahât paŋgonâmbâ holaŋnenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim tihitnenŋe otmap yakât mâtâp âiŋe teteop. Yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât emet inânŋan Mose otmu poropete lok nombotŋe den kulemguiwi. Yawu gârâmâ mâtâp âiŋe yanŋe girem den hânŋiŋe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiŋe yakât topŋeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenŋe kâsiwahomunŋe ikŋiâk ikŋiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ki ârândân otmap yawu nâŋgâmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋjahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge sârerenekmâ kawenenŋan kinmâ howanân kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân otmu Kiristone manman bâleŋahât paŋgonâmbâ holaŋnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk embânân tâmbâlipnenŋe orotmeme bâleŋe otmâ manbi yakât matŋe Anitâŋe in yawu ki yingiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât nâŋgâmu dondâ bâleop yakât topŋe tetekŋan eknehât ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge nengât tosaŋhât otmâ muop. Yawu otmu biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe nengât kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiop.

27-28 Den ekyongoan yukât topņe yuwu sâmunen nângâņet. Nennjahâk otmâ Anitâhât girem den tâņ tâņâk lâum manmâ gamunņe nenekmu ârândâņ otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenņe hâknennņe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinennņe kepeim manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap.

29 Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâņet. Anitâ Tihit tihit ambonņe engat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikņiâk ikņiâk ki sâm ningiop. Yâhâmâ tihitnenņe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningiop tap. 30 Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinennņe kepeim manmain yanâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. 31 Yawu gârâmâ Moseņe girem den âlâlâ kulemgup ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenņe biwinennņe yâkâlen kepeim denņe tem lâuwanņim manmain yan girem den ya lâumunņe nengâlen bulâņe tetemap yawu oap.

4

Awarahamņe Anitâhâlen biwiņe kepeim manop.

1 Nengât tâmbânenņe âlâ, kutņe Awaraham sâm, yâkņe manman girawu manmu Anitâņe ekmu ârândâņ olop ya ekma nângâne. 2 Awarahamņe ikņahâk otmâ manman âilonņo manmu yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop mâne ikņahâlâk nângâm yâhatbâp. Yawu gârâmâ ikņahât ki nângâm yahalop. 3 Yakât topņe Moseņe kulemgup ya yuwu tap.

“Anitâņe Awarahamgât pat sâm kuwanņiop ya Awarahamņe nângâm yâkâlen biwi nângân nângânņe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâņe biwiņe ekmu ârândâņ olop.”

4 Yakât yuwu sâmunen nângâņet. Nenņe âi tuhum manmain yakât hâmeņe sâm tewetsenņe ningimai. Yâhâ tewetsenņe ningimai yan “Âo, tewetsenņe yingaiin yuâmâ tep âlep nângâm in kâsikum yingaiin,” yawu ki sâmai. Âi tuhumain yakât hâmeņe sâm tewetsenņe ningimai. 5 Yâhâ Anitâņe yeņe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâņe nengât tosa pilâningiâk sâm Anitâhâlen biwiyeņe kepeim manmai ya yengât biwiyeņahât topņe nângâm tosayeņe pilâyingimap. Yâhâ lok nombotņe nennjahâk yu ya tuhumom yakât matņe tosanenņe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nângâyingimap. Topņe yawu tap.

6 Otmu tâmbânenņe Dawitiņe yakât topņe nângâop yamâ yuwu. Anitâņe nengât orotmeme bâleņe me âlepņe ya ki ekma ketetmâ yakât dopņan matņe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâņe biwiyeņe yâkâlen katņetâ tatmap ya yengât nângâyingimu ârândâņ otmap. Lohimbi yawu yâne herone kakņan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyingiwuap. Dawitiņe yawu nângâm yan den kulemgup yamâ yuwu tap.

7 “Lok âlâ me âlâņe orotmeme bâleņe otminiwi ya yengât tosa Anitâņe pilâyingim yakât ki nângâwuap. Lohimbi yawu yâneâmâ biwi herone nângâmai. 8 Yawu manmunņe Anitâņe matņe umatņe ki ningiwuap nângâm herone kakņan mannomai.”

9 Yâhâ herone kakņan manmâ yâhânomai yakât Dawitiņe kulemgup yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop herone kakņan mannomgât kulemgup. Yakât otmâ

Awarahamne olop yakât den pat Mosenje kulemguop ya yâhâpne ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya nângâm biwi nângân nângânne Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâne ekmu ârândân olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamne girawu olop yakât Anitâne ekmu ârândân olop? Iknjak hâkne torehennan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâne ki ekmu ârândân olop. ¹¹ Anjoân hâkne torehennan undip ki tuhuahop yan Anitâne pat kuwangiop yakât nângâm biwi nângân nângânne yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâne ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kakjan yakât nelâmnohomap sâm hâkne torehennan undip tuhuahop. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Awarahamne hâkne torehennan undip ki tuhuahop yan Anitâne biwine ekmu ârândân otmu pat kuwangiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyene torehennan undip ki tuhuangim mansaine Anitâhâlen biwiyenne kepeim manjetâ yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwangiop ya yawuâk kuyingimu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbi hâknenne torehennan undip tuhuangimain nengu Awarahamne olop yawuâk otmu otmâmâ Anitâne nengât nângâmu Awarahamgât sen bulâne otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâne girem den Mose ki ekumu kulemguop yan Awarahamne biwine yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâne ekmu ârândân olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topne topne katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galemguop yâhâmbisâi sâm Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâne mene sâm nenjahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâne pat kuwangiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânnenne kepeim tem lâuwangim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekne nenjahâk Anitâhâten den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matne Anitâne kuk otningim matne ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâne girem den ki sâm kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekne lâum pâpgum gamunne bâleop.

¹⁶ Awarahamne Anitâhâlen biwine kepeim manmu ekmu ârândân otmu pat kuwangiop. Yawu gârâmâ nenne yawuâk Anitâhâlen biwinenne kepeim mannom yakât emet inânnan ikne engatneak otmâ nengât sâm pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâne biatningimapat nenne biwinenne Anitâhâlen kinmap me bia ya iknjak ekma nângâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nângâmap. Topne yuwuhâten nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenne yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâne mansain. Yakât otmâ pat kuwangiop yakât bulâne hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâne Awarahamgât pat kuwangim yuwu sâm ekuop.

“Nâne lohimbi komotne komotne gâhâten sen sâm katyekmune nângâhijetâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamne biwine Anitâhâlen tinâk kepeim manmu ekmu ârândân olop yakât otmâ pat kuwangiop ya ki hârewangiuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânnan nângâm kuwangiop. Yakât otmâ iknjak nângâop ya yawuâk tetem hengenjuop. Otmu Awarahamgât pat kuwangiop ya

nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ¹⁸ Yakât Anitâñe Awaraham ekuop ya yuwu tap. “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâñe hurunduñ sânomai.”

Yawu sâam ekumu nâñgâmu bulâñe otmu ya tetenihiâk sâam biwiñañe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekñe yâkât sen bulâñe mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâñe pat kuwañgim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiñe ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâñgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâñe pat kuwañgiop yakât bulâñe mem tetenihiwuap sâam biwiñañe yâkâlen kepeim kârikñe otmâ manminiop. ²² Yawu nâñgâm manminiop yakât Anitâñe ekmu ârândâñ olop. ²³ Anitâñe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâñgâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâñe mansain nen kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâñe Kutdânenñe Yesu âi sâam wañmâ hângângumu ge tosanenñahât otmâ sâarerenenekmâ kawenennan kinmu kasalipnenñañe kuñetâ muop. Yakât nâñgâm nenñe Anitâhâlen biwinenñañe kepeim manmunñe nenekmu ârândâñ otbuap nâñgâm Kutdânenñe Yesu mumuñambâ mem yahalop.

5

Anitâñe kaok nâñgâningimap yakât nâñgâm heronje otbisân.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonje tosanenñahât otmâ muop yâkâlen biwinenñañe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu kaok nâñgâningimap yamâ topñe yuwu. ² Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ tihitnenñe otbe sâam Yesu Kiristo hângângumu ge muop. Mum yahatmâ nenñe Anitâ orop mannomgât mâtâp âñe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenñe biwinenñañe yâkâlen kepeimunnje Anitâñe tihitnenñe otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nâñgâm heronje otmâ biwinenñañe kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenñañe Kiristohâlen kepeim manmunñe lok nombotñañe nâñgâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benñe biwinenñañe ki orotok sâamap. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâñe menom nâñgâm mannom. ⁵ Yawu manmunñe Anitâñe wawaenenekmâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhumu yâkât wâtñan manmâ yâhâm bulâñe menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâlenje nennahâk tânahom pat yakât bulâñe menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâñahât pâpgumaingât Anitâñe Kiristo kawenennan kinmâ mumbuap sâam sâp kalop ya ekmu ârândâñ otmu hângângumu ge nengât sâam muop. ⁷ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât nenñan hâum yuwu sâamune nâñgâñet. Bukunenñe âlâñe tânnongom uwawapñe bia manmap ya kasalipñañe taka kune sâam otnomai yanâmâ nenñan gâtñe lok âlâñe bukunenñahâlângen otmâ nâñgâmu heronje otmu sâarerem kinmu kuñetâ mumbuap. Yâhâ bukunenñe âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watmap yamâ kalemñe orop ki manmap. Yâhâ kasalipñañe taka kune sâam otnomai yanâmâ nen kerekñe yâkâlengen otmâ kî sâarerenom. “Otmâp ambonje iknjahâk sârereahâk,”

sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenñe bukulipnenñe otyingimain yawu Anitâñe ki otningimap. Nenñe otmunñe bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâñe wawaenenekmâ ikñe nanñe Kiristo hângângumun ge sârenenenehop. Sârenenekmâ kinmu kuñetâ muop yan Anitâhât biwinñe ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe embânân manmâ gawin yan Anitâ betbañgimunñe nângâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanñe hângângumun ge kawenennan kinmu kuñetâ muop. Kuñetâ muop yâkâlen torokatmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmu kaok nângâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikñan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmap. ¹¹ Otmu Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwinennanñe kepeimunñe Anitâñe buku otningiop yawu nângâm mepa sanñan otbañgim heronñe kakñan mannom.

Aramñe Anitâhât den kuop yakât huhopñe mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embânâmbâek orotmeme bâlenñe otminiwi yakât matñe mum gaminiwi. Yakât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Tâmbânenñe Aramñe Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matñe Anitâñe mumuhât pat kuwañgiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâlenñe torokatmâ otmâ ganjetâ ganjetâ sâp yiwerenñe yuâmâ nen kerekñe yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embânân Aramñe Anitâhât den ya longâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu engatyeñeâk watmâ otñetâ bâleminiop yakât huhopñe mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemuop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramñe kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nângâmain.

Yâhâ den sâm aran yukât topñe nângâñetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetñe ikñiâk ikñiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnongowot. Âlâ yuwu. Aramñe otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekñe orotmeme bâlenñe otmain. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benñe âlâmâ yuwu. Anitâñe ikñe engatyeñeâk otmâ tihitnenñe otmâ manman kârikñahât pat kuningiop yakât topñe ikñiâk tap. Yakât bulâñe meñet sâm Yesu Kiristonñe nângâningim ge lohimbi kerek nengât sâm muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennanñe kepeim manmunñe menenekmu ikñe orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmap.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâñe yamâ ikñiâk ikñiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramñe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matñe “mumbuap” sâm hârewañgiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristonñe âwânahât denñe tem lâuwangim nengât tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinennanñe kepeimunñe Anitâ Awoñnennanñe nângâningim lok kingitñe orowâk tosanennñe pilâningiop. Pilâningim ikñahâk tihitnenñe otmu orowâk manman kârikñan mannom.

Kiristonñe manman kârikñahât mâtâp meningiop.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nângânom. Anjoân Aramñe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekñe orotmeme bâlenñe otmain gawi. Yakât otmâ Anitâñe Aramgât “mumbuap” sâm hârewañgiop. Yakât dopñeâk munomai sâm den sâm hâreyingiop. Topñe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristonñe âwânahât denñe

tem lâuwangim kawenennan kinmu kujetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinennaje kepeimunne manman bâlenjahât panjonâmbâ menenekmâ manman kârikjahât pat kuningiop.

²⁰⁻²¹ Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup yakât yuwu sâmunen nângânet. Anjoân Anitâne ikne nângân nângân lohimbî biwiyejan kalop ya ki watmai. Lohimbîne yeje engatyejeâk watmâ otjetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nângâmunne topnenne tetemu anjulukbin. Anjulukmâ yan mumuhât pat otbin yakât nângâmunne biwinenne giop. Yakât otmâ biwinenne dondâ gemu bâlemain sâm Anitâne ikne engatyeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenne yâkâlen biwinennaje kepeimunne âwâñaje nenekmu ârândâñ otmap. Yawu otmâ manman kârikjahât kapiân yâhâmunne orowâk manbisâin.

6

Manman bâlene bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

¹ Den ekyongoan yukât topne yuwu ki nângânom. “Yesu Kiristone sâreerenekmâ kawenennan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândâñ otmu haonmâ ârândâñ tosanenne pilâningimâp. Tosa-nenne yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâlene ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. ² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinenne katmâ manman bâlene bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje. ³ Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Kiristo kujetâ mumu hanguwî. Yâhâ yâkâlen biwinennaje tiñâk kepeiwin yan manmannenne hângine ya biatningimu Kiristone muop yakât dopneâk toen katnenekbi. ⁴ Anitâ Wâtgât Amboñe ikne wâtñambâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopneâk mâmâñe otningimu manman âine mem denne tem lâuwangim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenne bâlene bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje.

⁵ Nenñe Kiristohâlen biwinennaje hikuakmâ konohâk otmâ man-sain. Yakât otmâ Kiristone manmanñe ki alitmâ muop yakât dopneâk manmannenne hângine ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâne Kiristo mu-muñambâ mem yahalop yakât dopneâk sâp pato tetewuawân mu-muñambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinennaje hikuakmâ konohâk otmu mannom. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenñe otmâ hilipgumunne Anitâne nângâm bâleningiâkgât Bâlenjahât Amboñe, Satanñe mem lohotje tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkne mem lohotje tuhunenekmu otmunne bâlewupgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwereñe yu Satanñe mem lohotje tuhunenekmu hon bawangim otmunne bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristone manmanñe pilâm howanân kujetâ muop. Yakât dopneâk manmannenne hângine pilâwin. ⁸ Yawu otbin yanak Kiristone mumuñambâ yahatmâ manman âine mem tatmap yâkâlen biwinennaje kepeim man-sain. Yakât otmâ manman yawuya hanjalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristone muowân lohimbî kerek nengât orotmeme bâlene yakât matñe mem tosanenne pilâningiop. Yawu otmâ

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboŋe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpŋe mumbuap. Ya bia kârikŋe. ¹¹ Otmu yakât dopŋeâk nenŋe Mumuhât Amboŋe Satan bet-baŋŋim Anitâ konok mepaem denŋe tem lâuwangim mannehât Yesu Kiristoŋe âwâŋahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawaŋginom. ¹³ Yawu otmâ yan nâŋgân nâŋgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋŋim tâŋ tâŋâk mannom. ¹⁴ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ kulemguŋetâ ya lâuminiwin yapâek holaŋnenehop. Holaŋnenekmâ mâmâŋe otningimu tem lâuwangim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginom.

Manman Âlepŋahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawaŋginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgân me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayingimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwangim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâui. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋŋoŋâmbâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋŋim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâm aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgengumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenennan hâum ekyongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâm kendaŋŋim girem den hârohâk loŋgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋŋim orotmeme bâleŋe otminiwi yan orotmeme âlepŋe yakât ki nâŋgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewi yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe bâleŋahât paŋŋoŋâmbâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋŋimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. ²³ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋŋim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk wawaenenekmâ Kuldânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe

yâkâlen biwiyenjañe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiñe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nângâñet. Papatolipnennjañe yeñe engatyeneâk watmâ girem den topñe topñe ekyongominiwi ya lâum manmunñe nenekñetâ ârândân otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yañe biatbuap. Yakât topñe yeñe emelâk nângâm hengenñuwi. ²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângâñet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennjañe girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yañe ikñe engatñeâk otmâ lokñe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yañe lokñe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokñe betñehen kionmâ girem den ya longâeap sânomai. Yâhâ lokñe bâlemu manmâ imbi kambut yañe lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki longâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topñe yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâmu muop yan papatolipnennjañe yeñe engatyeneâk watmâ girem den ekyongonñetâ kulemguwi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennjañe kepeiwîn yanâmâ girem den âlâlâ yañe yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristone mumunambâ yahalo yâk orop biwinennjañe hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinmâ Anitâ hoñ bawanñim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmunne nângâñet. Anjoân papatolipnennjañe yeñe engatyeneâk watmâ girem den topñe topñe ya tâñ tâñâk lâunomai sâmu ningiwi. Yamâ benñe girem den lâum pâpguminiwîn. Lâum pâpguminiwîn yan biwinennjambâ nângân nângân bâlene âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunñe biwinennjan hâunenekminiop. Biwinennjan hâunenekmu tepnenñe yahatmu otneâk nângâm Mumuhât Amboñe hoñ bawanñiminiwîn. Yâhâ Kiristone yapâ holañnenekmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhunenekmu Anitâ hoñ bawanñimain.

Girem den nângâmunñe biwinennjan hâumap.

⁷ Papatolipnennjañe yeñe engatyeneâk watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristone holañnenehop yan biwinennje hewewenñak otmu Anitâ hoñ bawanñimain. Yakât otmâ Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâlene sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topñe nângâmain yan orotmemenenñe bâlene yakât topñe keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâñe bukulipyenñe yengât imbilipyenñe ki yekñâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinañ ki hâunekmu keterakñihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nângâmunne biwinañ hâuop yan yu ya topñe topñe ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâlenjahât topñe ki tetem hengenñumu ekbâm. ⁹ Anjoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotñan manban. Yawu gârâmâ bukulipyenñe yengât imbilipyenñe me iri sikumyenñe ki ekñâlem ihilâk otñet sâmu eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâlene topñe topñe tetemu tepne yahatmu otbeâk nângâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenñe orotmemenenñe bâlene bet pilânehât Anitâñe girem den kalop yañe biwinañ hâunekmu ihilâk otbehât

nângâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nângâmune biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboŋe, Satanŋe orotmemene bâleŋe otminiwan yaŋe mem mete tuhunihi mu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe biwi nângân nângânŋambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup yaŋe ki bâleop. Otmu yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahop. Anitâŋe ya kerek ekmu ârândâŋ olop. Yawu nanŋan.

¹³ Yakât topŋe nângânŋetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nângânŋet. Yuwu mon sâmune yan ki ârândâŋ otbuap. “Girem den yamâ âlepŋe. Yawu gârâmâ ya nângâmune biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nângâwom. Wuânŋe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpŋe sâmune nângânŋet. Girem den ya nângâmune biwinan hâunehop yan orotmeme bâleŋe otminiwan yakât nângâmune haŋ sânihi mu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboŋe Satanŋe ya mem mete tuhunihi miniop. Yawu otmâ girem den yaŋe orotmemenennâhât topŋe mem teteŋan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâŋe ikŋe biwi nângân nângânŋambâ Mose ekumu kulemgup ya nângâmmain. Yawu gârâmâ lok topnenŋeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nângân nângânŋenŋambâ manman bâleŋe topŋe topŋe tetemu otmâ Bâleŋahât Amboŋe Satan hoŋ bawangimain. ¹⁵ Yâhâ nâŋe otman meman yakât nângâmune ki dopŋan otmap. Orotmeme bâleŋe ki otbom yawu sâman yamâ benŋe ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepŋe otbeâk nângâman yamâ otbe sâm pâpguman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benŋe otman. Yawu otman yanâmâ girem den yaŋe biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nângâmune âlepŋe otmap. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemap yan nine engatneâk ki otman. Nângân nângân bâleŋe biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepŋe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâŋe âlepŋe otbeâk nângâman yamâ hâum pâpguman. ¹⁹ Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemap ya otman. Yamâ nine engatneâk ki otmâ tâpikguman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nângâman. Lok topnenŋeâmâ bâleŋe dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepŋe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nângân nângân bâleŋe tetemu otmune bâlemap. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinanŋe kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâiŋe otmu otmâ tâpikguman. ²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenŋe biwi nângân nângânŋenŋe ya watmâ hiliwahomaingât âlâŋe yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkŋe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topŋe yuwu nângânŋom. Lok topnenŋe yamâ bâleŋe. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tatmâ tetemu yan Bâleŋahât Amboŋe otŋet sâm biwinenŋan kioŋmap. Biwinenŋan kioŋmap yanâmâ nenŋe wâtnenŋanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoŋ bawangim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtnan konok kinmâ hoŋ bawanginomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manmain.

1-2 Yakât otmâ yuwu sâmunê nângâñet. Nenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu yañak Bâleñe Ambonjahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikjahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâñe den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. 3-4 Yakât yuwu sâmunê nângâñet. Lok biwinenñeâmâ bâleñe. Yakât otmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâñe ikñe nanñe hângângumu ge girem den yakât bulâñe nengâlen teteâk sâm lok otmâ sârerenenekmâ nengât kawenennan kinmu kuñetâ muop yan tosanenñahât matñe miop. 5-8 Yamâ yuwu sâmunê nângâñet. Anitâ orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu manman kârikjahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât māmâñahât Heakñe biwinenñan kionmâ māmâñe otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoñ bawanjimai. Yâhâ lok nombotñane biwiyeñambâ nângân nângân bâleñe tetemap ya otne sâm biwiyeñe kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuñe Anitâhât hâkân otmâ betbangim biwiyeñe kârikñe otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâñe yekmu ki ârândân otmu hiliwahonomai.

9-10 Lok yawuya Kiristohât Wâtgât māmâñahât Heakñe biwiyeñan ki kionmâ māmâñe otyingimu yañak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyeñambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemap ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmâ māmâñe otyingimu Kiristohâlen biwiyeñane tiñâk kepeim manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayenjahât matñe umut biwiyeñe ki hiliwahowuap. 11 Yawu otmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitâñe yekmâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen gurâ mumuñambâ mem yahatyekbuap.

12 Bukulipne, Anitâñe yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtgât māmâñahât Heak yâkât wâtñan kinmâ Anitâhât tem lâuwanginom. 13 Yawu manmunñe biwinenñambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwangim mannom yanâmâ manman kârikñan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemap yakâlâk nângâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopñe yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

14 Yakât yuwu sâmunê nângâñet. Nenñe Anitâhât denñe tem lâuwangim yâkât Wâtgât māmâñahât Heakñe biwi nângân nângânnenñe mem pâron pilâningiâk nângâmain yamâ Anitâñe nenekmu ârândân otmu nanne baratne bulâñe sâm menenekbuap. 15-16 Otmu nenñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan Anitâñe ikñe Wâtgât māmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñan kionmu ki kingitnenñahât otmâ manmain. Yâhâmâ māmâñe otningimu Anitâhâlen torokatmunñe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nângâm “Awoñnenñe, sâm nângâwanjimai. 17 Anitâñe ikñe nanñe Kiristo hângângumu gemu lohimbî belângen manbiñe mem âlâlâ tuhuñetâ sât gum muop. Yâhâ nenñe yâkât tem lâuwangim manmunñe yâk otbangiwi yakât dopñeâk mem âlâlâ tuhunenekñetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâñe himbimân nanñe orowâk

tatdomawotgât pat kuwangiop yakât bulâñe nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâñe menom yanâmâ hânân yuân umatñe topñe topñe teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâñe manman âilongoân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embânân Aram yet Ewane otmutâ bâleop yakât matñe Anitâñe hâhiwin kakñan mandomawot sâp yitgiop. Otmu hânân âli wahap topñe topñe tap ya hârohâk sait kakyenñan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristoñe âwurem gewuawân Anitâñe nanne baratne sâp menenekmâ manman âilongoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyenñan pilâop ya biatmu âli wahap topñe topñe tap yuñe âilongoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâp kalop. ²²⁻²³ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnennaje naom mene sâp naomñe hâliiakmu hâhiwin nângâm tatmâ belângen memai. Yakât dopñeâk hânân âli wahap topñe topñe tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakñan man-sain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâñe nanne baratne sâp menenekmâ hâknennje âñe ningimu manman kârikñahât pat yakât bulâñe menehât nângâm mansain. Yâhâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe ya ki menom sâp biwi yâhâp otmaingât Anitâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otningimap yakât bulâñe nombotñe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku oranjim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denñe tem lâuwangimain, bulâñe yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinennje Kiristohâlen katbin yan manman kârikñahât pat yakât bulâñe hâmbâi menom yakât biwinennaje mem manmain. Yawu gârâmâ bulâñe ya kerehâk teteop mâne ya mene sâp biwinennaje ki mem manbân. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâñe hâmbâi menomai sâp eknongowi ya mene sâp biwinennaje tinjâk mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotñe otmunnje biwinennje gemapgât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu biwinennje ârândân otmap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Nennje Anitâ ulitgunom sâp kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunnje nângâmu ârândân otbuap yakât topñe ki nângâm hengenjumain. Yawu gârâmâ Anitâñe biwinennjahât topñe nângâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe nângâm biwinennjan mem katmu ya sâp tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâñe tihitnennje otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenjahât topñe nângâop. Manmanyenjahât topñe nângâm ikñe nanñahât dop otñet sâp ikñan torokatyekmâ nanñaje ya yengât kunyene tatbuapgât sâp kalop. Ya yengât nângâm sâp kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nângâyîngimu ârândân otmu himbingât pat kuyîngimap ya kârikñe tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinennaje kepeimain nengât tihitnennje otmâ mâmâñe otningimap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâp aran yukât topñe yuwu nângânom. Anitâñe mâmâñe otningimu manman âlepñan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâñe wawaenenekmâ ikñe nanñe hângângumu ge kawenennjan kinmâ mumbuap yakât nângâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nângâm tihitnennje otmâ

yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenne yâkâlen biwinenne katmunne nenekmu ârândân otmu nanne baratne sâm menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristone nengât kawenenjan kinmâ muop. Mumu Anitâne mumunambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâne orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristone wawaenenekmâ tihitnenne otmap. Yakât otmâ umatne topne topne teteningimu hâmbin gumbin manmain sâp yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenne otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilâmai ne mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sârerenenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâm otmai yan biwinenne gemap sâm mâmâne otningim ki pâpgumap. ³⁶ Yâhâ umatne topne topne teteningimap yuwuya ne emelâk Anitâhât lohimbî ya yengâlen teteop yakât lok âlâne den kulenguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunne kasalipnennane hilipnongone sâm watnenekmâ mem âlâlâ tuhuneneknetâ sât gum mansain.”

³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nângânom. Umatne topne topne teteningiwuap yan Kiristohât wâtjan kinmâ kârikneâk manmâ yâhânom. ³⁸⁻³⁹ Anitâne wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenne Yesu Kiristo yâkâlen biwinenne tinâk kepeim mannom yanâmâ umatne topne topne teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatne kakjan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâlene ne mângâenenekne sâm otnomai yan watyekbuap. Me aje lo âlâ me âlâne mem ge katnenekne sâm otnomai yan nenekmâ tihitnenne otbuap. Me lok kutdâlipnennane mem bâlenenekne sâm otnomai yan sârerenenekbuap. Me umatne âlâlâ yiwerene teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepjan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ tai ne mem ge katnenekne sâm otnomai yan gurâ Anitâne yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yawu nângâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetne hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâjahât Heakne biwine ekmu ârândân oap yawu biwina ne nanjan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâjanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî topnennne sâm tetem ekyongomune nângânet. Kândikum emelâk Anitâne lok komotne komotne ya yengât biwiyene ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanne Isaka, sesene Yakop, hâkne Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otjetâ ikne lohimbî bulâne sâm tihityene otminiop. Yawu otmâ hon bawane hângângumu ge manman âlepjan katyekbuap yakât pat kuyingiop. Pat kuyingim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikjahâk hohetyerjan ge manbuap yakât selep tuhuwangim mepaeneta nângâmu ârândân olâkgât orotmeme topne topne sâm yingiop. Yawu manmâ ganeta ganeta yâk yengât senâmbâ gâtnne, imbi âlâ, kutne Maria, yâkâlen Anitâne Yesu Kiristo hângângumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Ambo ne mepaem yâhâmbisâin yamâ bulâjanâk.

Yawu gârâmâ kapilipne kingitne orowâkne Kiristohât hâkân otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manjetâ nâne biwinañe ki orotne nângâyngiman. Anitâne betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepne sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulânânâk. Nâne tosayenjahât otmâ kaweyenjan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embânân Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbi nombotjanak Anitâhât lohimbilipne bulâne manmâ gai. Yakât topne yuwu sâmune nângâñet. ⁷ Anitâne yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihiwan yakât bulâne menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Homban kakñan âwurem takawom yan imbihe Sارانe naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonne yuwu. Sara ikñak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulâne otmâ pat kuwangiop yakât bulâne menomai. Yâhâ Sara potne Hahane naom miop yâkât sen yanjeâmâ pat yakât bulâne ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakanje imbi miop yamâ kutne Leweka. Yâhâ Lewekanje naom boho yâhâp meyelehop, kutyetne Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâne ikñe engatneâk watmâ otmap yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângâñet. Lewekanje irak meyelekbe sâm otmu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Atanjanjeâmâ imiñe hon bawangiwap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânôm. Olowot miowot ya Anitâne ki nângâm ikñe engatneâk otmâ imiñe, kutne Yakop, yâkât senâmbâ gâtñane ikñe lohimbi bulâne otmâ Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâne menomai sâm kalop. ¹³ Sâop yawuâk teteyingiopgât Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkân otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâne yawu otyingiop yakât yâkne otmâ hilipguop yawu ki nângânôm. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Isirae lohimbiñe otñetâ dondâ bâleop yakât Anitâne nângâm bâleyingim yuwu sâm Mose ekumu kulemgup.

“Lohimbi otñetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatneâk otmâ kâsipyongom nombotne hilipyongowom. Yâhâ nombotne âlâmâ yekmâ tepne nângâyngim umam sâyngiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemgup.

¹⁶ Yakât topne yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâne otñetâ bâlemap yan Anitâne matñe yingwe sâm otmap yan lohimbi ya yengât biwiyeñe ki watmâ otyingimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyingimap. Yâku ikñe nângân nângân ya konok watmu ârândân otmap. ¹⁷ Yakât topne yuwu tap. Embânân Anitâne Aihita lohimbi yengât kunyeñe pato, kutne Parao sâm, den ekumu Mosenje kulemgup ya yuwu tap.

“Gâñe kunge kârikne otmâ betnohowuat. Yawu otñihirâ sâmune umatñe topne topne lohimbilipge yengâlen teteyingimu hâhiwin

nângânômai. Yanâmâ nâhât wâtne ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekñetâ yawu otbuap yakât den pat sâm han̄ tuhunetâ hânjan kulemñan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyeñe sâm katgeksan.” Moseñe den yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yakât topñeâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemap yan Anitâñe kâsipyongom ikñe engatñeâk otmâ nombotñe yekmâ mem lohotñe tuhuyekmap. Yâhâ nombotñe âlâmâ betyongomu yenhâk hiliwahonomai.

Anitâñe den eknongop ya ki kakñan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ lohimbi nombotñe betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâñe otmai ambolipñe sâm yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewup. Yamâ wongât? Ikñak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmunne nângâñet. Nen kerekñe otmunñe bâlemu tosa kakñan manmain. Yakât otmâ Anitâñe den eknongop ya ki kakñan sânom. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât aman̄ tuhumi yan hâum sâmunne nângâñet. Imbi âlâñe ikñe engatñeâk den̄gop kutakum aman̄ yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuñe wan̄buap. Wan̄mu yâkñe mem ari bukulipñe orop yan sot um nem heron̄e otnomai. Yawu otmâ aman̄ âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâm mem kalop. Mem katmu aman̄ yan̄e ambon̄e yuwu sâm ekuwuap. “Men̄, gâñe nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nângâmunne bâleap.” Yawu sâm ambon̄e ekuwuap. Yakât otmâ ambon̄añe tuhuwe sâm nângâwuap dopñan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopñan otbuap. Yawu.

²² Yakât topñeâmâ yuwu. Nen lohimbi kerek nenñahâk otmunñe bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtñe pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenñe bâleñe pilâm ikñan biwinenñe katnehât lohotñan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohotñan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbi nombotñe otmu pâku lohimbi nombotñe mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenñañe kepeim mansain. Yâhâ ikñe biwinahât topñe tetemu ekmâ mepaenehât ikñahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândân̄ olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heron̄e kakñan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi Anitâñe menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yun̄e emet inânñan poropete âlâ, kutñe Hosea sâm, yâk ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi hâkân̄ otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekbom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yen̄e nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyekbom yan “Anitâ Manman Ambon̄ahât nanñe baratñe bulâñe,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutñe Yesaia, yâkñe emet inânñan Isirae lohimbi yengât yuwu kulemguop.

“Isirae lohimbi dopnenñeâmâ saru sâtnan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlembâ lohimbi kin̄gitñe orowâkñe Anitâ kutdânennjahât hâkân̄ otmâ den̄e ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ

sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbi getek âlâneâmâ hâmenenne kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotnje âlâ yuwu kulemgup.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Amboñaje itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipnje kerek hilipyongomu kapi kâwurumñajak kinop yakât dopneâk teteningimbâp.” Yawu kulemgup.

Yura lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñaje ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topnje yuwu nângânom. Pâku lohimbiñe Anitâñe yekmu ârândân olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepñe nângâm yâkâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândân otmap.

³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbi Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop.

³²⁻³³ Nenñeâmâ angoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenñaje ki kepeiminiwin. Nenñahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitâñe otningop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâñe mâtâwân kât kârikñe katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kinñitnje orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâñe den kulemgup yakât bulâñe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângâñet. Yerusalem kapi Sion pumñan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipñe yengât kâiyeñan teñ sâwuap. Kâiyeñan teñ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe ya ekmâ yâkâlen biwiyeñaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyeñe dopñan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeñe Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Biwinaje yawu nângâman. Nine kapilipñaje Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim manñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingâkgât nângâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipñaje Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwangine sâm biwiyeñaje hukum mansai yakât topnje emelâk nângâwan. ³ Yâhâ Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât mâtâp ya ekñetâ ki keterakyingimap. Yakât otmâ yeñe engatyeneâk otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâñe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñaje kepeimai yamâ Anitâñe yekmu ârândân otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitâñe Yura lohimbi nenekmu ârândân otbuap yakât emelâk Moseñe den âlâ kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watnomaineâmâ manman kârikñan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñaje kepeinñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât Moseñe den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Biwiyeñaje yuwu ki nângânomai. “Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât bulâñe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâñe himbimân yâhâ mem gewuapgat dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nângânomai.

“Âo, bulâŋe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâŋe yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nâŋgânômai.”

Gârâmâ Kiristone ge tihitnenŋe olâk sâm âlâŋe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâŋe ge embun lok mumuŋe tatmaiângen Kiristo mem âwurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristone himbimâmbâ ge hotnenŋan manmâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Mosenŋe den nombotŋe torokatmâ kulemuop yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâŋgâm alahumunŋe biwinenŋan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe Kiristohâlen kepeim tem lâuwangim manmai. Yawu manmâ yakât topŋe sâm tetem bukulipyeŋe ekyongonomai yamâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋim meyekmu manman kârikŋan mannômai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain yakât otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap. Yakât topŋe lohimbi ekyongomunŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulâŋe yamâ teteningimu menom yakât Mosenŋe den kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannômai ya yengâlen bulâŋe tetemu biwiyenŋe dopŋan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenŋe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe “Biwinenŋe gemapgât tihitnenŋe ot” sâm ulitgunômai yamâ in yawu nâŋgâyŋgiwuap. ¹³ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâŋe tihityenŋe olâkgât biwiyenŋe yâkâlen katmâ ulitgunômai yamâ meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap.” Yawu tap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Kiristone ikŋe den pat âlepŋe ari pâku lohimbi kâsikum yŋginehât ki hâŋgânnonŋop mâne ki ari kâsikum yŋgimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yŋgiwin mâne ki nâŋgâm hengenŋumbâi. Otmu ki nâŋgâm hengenŋuwi mâne yâkâlen biwiyenŋe ki katbâi. Otmu anŋoân yâkâlen biwiyenŋe ki katbi mâne “Biwinenŋe gemapgât tihitnenŋe ot” sâm ki ulitgunumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yŋginom. Emelâk poropete âlâ, kutŋe Yesaia, yâkŋe den kulemuop ya yuwu tap.

“Den pat âlepŋe ya mat taka eknongoai.”

¹⁶ Den yawu kulemuop gârâmâ Yura kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiane den yakâlâk torokatmâ kulemuop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bonŋe bia otmap.” Yawu tap.

¹⁷ Den sâm aran yukât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya buku nombotŋe ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ keterakyŋginimu yanâmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai.

¹⁸ Yâhâ Yura kapi ambolipŋe den pat âlepŋe ya emelâk nâŋgâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâŋe den kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan mansaine Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterakyŋgiâkgât ikŋak wahap topŋe topŋe kalop yan ekmâ ikŋe topŋe nâŋgâmai.”

¹⁹ Yakât otmâ Isirae lohimbiñe emelâk nângâñetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâñe Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yeñe pâku lohimbi yengât nângâñetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yeñe eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkñe nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yeñe yekmâ tepyeñe kâlâp sewuap.”

²⁰ Yâhâ Anitâñe Yesaia den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbiñe nine manman âlepñahât mâtâp yakât topñe ki nângâm manminiwi yañe nângâñetâ hañ sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

²¹ Yawu gârâmâ Anitâñe Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâm ekumu kulemgup.

“Isirae lohimbiñe nâhâlen torokatñetâ wawaeyekbehât nângâm lohotñan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyeñe kârikñe otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâñe Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotñeâk meye-hop.

¹⁻² Emelâk Anitâñe Isirae lohimbi ikñe pat kuyingiop yamâ ândâpyeñe kârikñe otmâ ki tem lâuwañgim gai. Yawu otbi yamâ Anitâñe kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâñe hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipñe yengât topyeñe nângâm hengenpuop. Yakât otmâ ândâpyeñe kârikñe otmâ ki tem lâuwañgim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkñe kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwañgim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboñe, Benyamingât senâmbâ gâtñe. Yakât otmâ emelâk Anitâñe tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwañgiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutñe Elia sâm, yâkñe Anitâ ekum tâmbâlipnenñe yengât yuwu sâop.

³ “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawekum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotñe yongonjetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâm pânneksai.”

⁴ Yawu sâm Anitâñe yuwu sâm ekuop.

“Nâñe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâñe otyingimune kasalipyene yengât Lâpio âlâ, kutñe Bali sâm, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâñe Isirae lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotñeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopñeâk sâp yiwerene yuâmâ Yura lohimbi biwinenñe ekmâ kiwilinenekmâ ikñe engatñeâk otmâ nombotñe betnongop. Otmu nombotñe menenekmu biwinenñane yâkâlen kepeim tem lâuwañgim yâkât pat mansain. ⁶ Yâhâ Anitâñe otbin mewin ya ekmâ yakât dopñan kiwilinenekmâ nombotñeâk umam sâningiop mâne ikñe engatñeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâm aran yukât topñe yuwu nângânom. Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâm Isirae lohimbi dondâñe mâtâp katyingiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâñe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotñe Anitâ ikñahâk menenekmu mansainñe yâkâlen biwinenñane kepeim manmunñe nenekmu ârândâñ otmap. Yâhâ bukulpnenñe kingitñe

orowâkne kunyeñe kârikne otmâ manbi yakât huhopne Anitâñe betyongomu biwi pâlamñe manminiwi. ⁸ Den yan yuñe emelâk den nombotñe kulemguwî ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyeñe kârikne otbi yakât huhopne Anitâñe betyongomu biwi pâlamñe manmâ denñe nâñgâñetâ ki keterakyiñgimâp. Otmu mâtâp watmâ pâpgumai.” Topne yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matne Anitâñe yingîâkgât Dawitiñe den âlâen hâum yuwu sâmu ulitguop.

“Kasalipnañe sot me âlâlâ ekmâ biwiyeñe kilik kilik sâmu mene sâmu yan ki ekmâek pangonân geñetâ meyhâkgât nanñan. Me ki nâñgâm nâñgâm otmâ ari tupaen kionjetâ yongowuapgât sâmu ekgo-hoan. Me umatne kakyenân yâhâmu tânyene houñ sâmu hâhiwin nâñgâmbisâihât nanñan.” Yawu sâmu ulitguop.

Anitâñe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topne âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiñe ki nâñgâm nâñgâm otmâ ari kâlân kâiyenân ten sâmu yan tupaen kionjetâ ki yongop. Yakât topne yuwu sâmune nâñgâñet. Yura lohimbiñe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeimai ya yengât tosayene pilâm manman kârikñahât pat kuyiñgimâp. Yâhâ yâk yengâlen bulâñe teteap yakât Yura lohimbiñe eweakmâ nâñgâm bâleyiñgim bulâñe orowâk membâinâ sânomai. ¹² Yâhâ Yura lohimbiñe biwiyeñe alitmâ Kiristohât hâkân otbi yakât huhopne Anitâñe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nâñgân nâñgânyene keterakyiñgimu Kiristohâlen biwiyeñe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyeñe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâñe lukulenenekmu hop sambe kakñan mannom.

¹³ Yura lohimbi nengât topnenne yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmune nâñgâñet. Pâku lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowehât yâkne menekmâ aposolo âi sâmu nihiop ya biwinañe tiñâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepne ekyongomune Kiristohâlen biwiyeñe katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yawu manñetâ Anitâñe Yura bukulpne betyongomu mansai yañe eweakmâ nâñgâm bâleyiñgim âlâkuâk manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât Kiristohâlen biwiyeñe katnomaihât nanñan. Yakât otmâ âi sâmu nihiop ya tiñâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbi kingitne orowâkne biwiyeñe alitmâ Kiristohât hâkân otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesengâlâkne yâkâlen biwiyeñe kepeiwi ya yengât kaok nâñgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiuap.

¹⁶ Tâmbânenne Awarahamne Anitâhâlen biwiñe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâñe manman kârikñahât pat sâmu yâk otmu yâkât sen kuyiñgiop ya ki biatbuap. Yakât topne den âlâen hâum sâmune nâñgâñetâ keterakyiñgiâk. Sot um yan torehenne yamâ Anitâhât pat sâmu mem ketetmunne ekmu ârândân olop. Yakât otmâ nombotne âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândân olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiñe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinnenñe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâñe ya Anitâñe ekmu

ârândân otmap yakât dopņeâk kele awatņe ekmu ârândân otmap. ¹⁷ Koset alikņe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiņe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan iķjak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatņan bulâņe ki kinbuap yamâ amboņaņe kârâm pilâwuap. Yakât dopņeâk Anitâņe Yura lohimbi nombotņe betyongop. Yâhâ amboņaņe ari himan awatņe kârâm mem taka koset awatņe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinbuap. Yakât dopņeâk pâku lohimbiņe Kiristohâlen biwiyeņaņe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâņe ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyene yengât pat kuyingiop ya yawuâk yengât kuyingimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatņe kârâm pilâwuap yakât dopņeâk Anitâņe Yura lohimbi nombotņe betyongom ya yengât kaweyenjan yen katyehop. Yakât otmâ yenjahât nângâņetâ yahatmapgât yuwu sâmune nângâņet.

Koset amboņaņe topņe lawitmâ pitim hengenġumu yanâmâ awatņe liņgarakmu bulâņe kinbuap. Yakât dopņeâk Anitâņe aņgoân manman kârikņahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyingiop. Yakât otmâ pat kuyingiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâm kuyingiop.

¹⁹ Bulâņanâk pâku lohimbi yengât kaweteteyingâkgât Anitâņe Yura lohimbi biwiyeņe kârikņe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu ġârâmâ biwiyeņe kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otmâ yâkâlen biwiyeņe ki katbihât Anitâņe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiņe yâkâlen biwiyeņaņe tiņâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâņe ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyeņe mepaemaihât yuwu sâmune nângâņet. Emelâk Yura lohimbiņe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu ġârâmâ Kiristohât hâkâņ otņetâ yaņak Anitâņe betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu ġârâmâ himan otmu koset topyetņe iķjiâk iķjiâk. Otmu yakât dopņeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenņe iķjiâk iķjiâk. Yawuâke yamâ Anitâņe yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâņe biwiyeņahât topņe nângâm amboņan amboņan betyongowuap. Yakât nângâm yeņe Anitâ ewe katmâ manņet.

²² Den sâm aran yukât topņe yuwu nângânom. Yura lohimbiņe biwiyeņe kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otbi yamâ Anitâņe betyongom matņe tâņ tâņâk yingiop. Yawu ġârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyeņe katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyeņaņe tiņâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyingiwuap. Yâhâ yeņe Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâņe Yura lohimbi betyongop ya yengât nângân nângânyeņe keterakyingimu Kiristohâlen biwiyeņe katnomai yanâmâ Anitâņe nângâyingim himan awatņe mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinsap yakât dopņeâk iķņe komolân torokatyekmu manman âlepņanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtņe pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenņe iķjiâk iķjiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiņe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâņe yen meyekmâ koset bât bâtņan torokatyehop. Yawu ġârâmâ topyeņe iķjiâk tapgât otmâ kârikņeâk ki tai. Yawu ġârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yengât topyeņeâmâ koset topņe yawuâk tapgât otmâ Anitâņe âlâkuâk koset bât bâtņan torokatyekmu kârikņeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâņe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Anitâne Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yenahât nângânetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nângânet. Wâtgât māmājahât Heakne nângân nângâne mem pārōj pilāmu Yura lohimbi topnenne nângām hengenjuan. Isirae lohimbi kiŋgitne orowākne biwiyene kârikne otmâ mansai ya nanŋai. Yawu gârāmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyene katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nângāmu dopŋan otbuap. Yanāmâ Isirae lohimbi nângân nângānyene keterakyiŋimu biwiyene yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyene yâkâlen katnetâ tosayene pilâyīngiwuap sâp yan emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup yakât bulâne tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumŋan Yerusalem kapi tap yakât ambolipne yengâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ mem kuwikyekbuap. Yanāmâ orotmemeyene bâlene bet pilâm nâhâlen torokatnetâ tosayene pilâyīngiwom. Pilâyīngim orowāk mannongât pat kuyiŋiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârāmâ Yura lohimbiŋe ândâpyene kârikne otmu Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilânetâ yanak Anitâne betyongop. Yakât huhopne yen pâku lohimbiŋe den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katnetâ manman kârikjahât pat kuyiŋiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkneâmâ Anitâhâlen biwiyenane tiŋâk kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopneâk yâk sen nângâyīngim. ²⁹ Yâhâ Anitâne tâmbâlipyene nângâyīngimu ârândân otmu meyehep. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embânân yene engatyeneâk otmâ Anitâhât ki nângâwangim manminiwi. Yawu gârāmâ sâp yiwerene yuâmâ Isirae lohimbiŋe den pat âlepne nângām hâkân otmâ betbangim mansai. Yakât huhopne yen pâku lohimbiŋe den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeim mannetâ Anitâne umam sâyīngim tosayene pilâyīngiop. ³¹ Yakât dopneâk Yura lohimbiŋe biwiyene kârikne otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yane hâmbâi yâkâlen biwiyene katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângām umam sâyīngim tosa pilâyīngiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekne otmunne bâlem gap yakât topne nângāmunne keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât māmājahât Heakne biwinenŋan gemap. Biwinenŋan gemu keterakningimu orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenŋane kepeimunne umam sâningim tosanenne pilâningim.

³³ Anitâne wawaenenekmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkne yu ya otningim gamap yakât nennjahâk topne nângâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwiŋan den girawu tatmap ya nennjahâk nângânomgât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuŋe emelâk poropete lok nombotŋane den kulemguwî ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenahâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârāmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman amboŋane hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ iŋjak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu

hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nângâjet.

“Lok âlâ me âlâje Anitâ tosa katbanginomaihât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

12

Nenñe Kiristohât kâñje bâñje yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Anitâñe ikñjahâk wawaenenekmâ manman kârikñjahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânñan Anitâñe papatolipnenñe yengât orotmeme topñe topñe sâm katyingiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenñe mâtâp katyingiop ya watmâ noniñ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwanñjetâ hâmerñan yâhâmu nângâmu ârândân otminiop. Yakât topñe nângâm yuwu otnomgât nanñan. Anitâñe mâtâp ningiop yu tãñ tãñâk watmâ tem lâuwangim manmâ yâhânom. ² Nenñe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwangimunñe nenekmu ârândân otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belângen manmaine yeñe nângân nângânyenambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâñjahât Heakñe Anitâhât biwinambâ den mem biwinenñan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâñe ikñjahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâjet. Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain. Yakât otmâ yâkñe ikñe âi tuhunomgât bulâñe dopnenñan mem teteningimap. Yakât otmâ nenñe âlâku ambonñan ambonñan biwinenñahât topñe nanñanginom. Yawu gârâmâ nenñahât nângâmunñe ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâñjetâ keterahâk. Kiristone kunnennñe oap. Yakât otmâ nenñeâmâ yâkât kâñje bâñje otmâ mansain. Yâhâ kâñje otmâ yan yâkât hoñ bam gamain. Otmu bâñje otmâ yan lohimbiñe yâkâlen biwiyeñe katñetgât âi memain. Âi sâm ikñiâk ikñiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nângâjet. ⁶ Nenñe yâkâlen biwinenñane kepeim manmain yakât dopñanâk bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomgât biwinenñe mem hewewenñ tuhuop yakât dopñan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yinginomgât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinginom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomgât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulipnenñe yengât biwiyeñe gemap sâm mem hewewenñ tuhuyeknomgât biwinenñan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinginom. Yâhâ iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya nombotñe mem kâsikum lohimbi nombotñe yinginomgât biwinenñan kalop yamâ hewewenñak nembë kalem otyinginom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyeñe manñet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenñane kepeim tãñ tãñâk tihityeñe otnom. Otmu lohimbi yengâlen umatñe âlâlâ teteyingiwuap yan tânyongonomgât biwinenñan kalop otmuâmâ heronñe kakñan tânyongonom.

Biwinenñane kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku oranñine sâm yan hâkñak hâkñak ki oranñinomai. Orotmeme bâlenñe pilâm orotmeme âilonñoak watmâ buku oranñinomai.

¹⁰ Otmu bukulipyenñe orop ewe karangim biwiyeñane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyeñe

hikum hewewenâk otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâne manman kârikjahât bulâne hâmbâi ningiwuap nângâm yakâlâk biwiyenane mem herone kaknan mannomai. Otmu biwiyene gemapgât haonmâ ârândân Anitâ ulitgunetâ mâmâne otyingiwuap. ¹³ Otmu bukulipylene yengâlen umatne âlâlâ teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupne yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinginomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyenan ki pilânomai. Yâhâ yâkne lukuleyehâkgât ulitgunomai. ¹⁵ Otmu lohimbi kahân ari we bâle nângâmai yamâ biwiyene sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyene mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipylene buku âlâhât nângânetâ yahatmu herone kaknan mansap ya yene yawuâk herone otbanginginomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenane hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nannganginginomai. Otmu âi sâm yinginomai ya ekmâ tângât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândân otbuap sâm yenhât ki nângânetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yakât matne ki kâpekyinginomai. Yene umam sâyingim buku otyinginomai yanâmâ lohimbine yeknetâ ârândân otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâne tepylene kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotne tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâne yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ iknjak matne kâpekyingiwuap nângâm ki matne kâpekyinginomai. Yakât emelâk Anitâne den âlâ Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Ninak matne yingimune umatne kaknan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipylene po yingiwuap yanâmâ sot mem yinginetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinginetâ nenomai. Yawu otyinginomai yan yâkne anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matne kâpekyingimaihât biwiyene galemahom buku otyinginomai. Yawu otyinginetâ kasalipylene kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlipnenne yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipylene mansai ya yengât sâwoman. Lok âlâ me âlâne yenhâk gawamangât lok kunne ki otmâi. Anitâ iknjahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patone galemlipnenne katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândân otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyene kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângânetâ gemap. Yakât otmâ Anitâne den sâm hâreyingimu matne umatne menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yanêâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenne otmâi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne orotmeme âlepne otmâi yane gawamangât lok yengât kingityenahât ki otmâi. Lok yawuya yengât gawamangât lokne nângânetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne orotmeme bâlene otnomai yakât Anitâne nângâmu bâlewup. Nângâmu bâlemu gawamangât lok kunlipylene mâmâne otyingimu tem lâuwangim matne yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyane gawamangât lok yengât kingityenahât otjet.

⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe kilikmâ manne sâŋ otmaine gawamangât den lâum manŋetâ yekŋetâ ârândâŋ otbuap. Yâhâ otŋetâ bâlemu nâŋgâŋetâ biwiyenjan hâu yekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yaŋe Anitâhât sâtŋat otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitâŋe lohimbî tihityeŋe otŋet sâŋ gawamangât lok âi sâŋ yingimnap. Yakât otmâ âiyeŋe tuhune sâŋ yan takesihât nanŋe katŋet sâŋ ekyongonomai yan im in yawu katŋetâ ârândâŋ otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topŋe topŋe ya yengâlen tap yakât mene sâŋ otŋetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenŋe katnomai.

Manman kârikŋahât bulâŋe menomgât sâp utâpguap.

⁸ Yâhâ yeŋe lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sâŋetâ tepyeŋe hewewen otmu yinginomai. Yâhâ ambonaŋe yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât nâŋgâŋetâ yahatmu yehâhât nâŋgâŋetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemgup ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senŋe âlâlâ ki ekŋâlem membe sâŋ biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotŋe ki ekyongoan yakât den kunŋe yuwu tap.

“Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nâŋgâyingimunŋe yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu lâum buku âlâhât nâŋgâŋetâ yahatmap, lok yawuyaŋe buku âlâ me âlâhât ki nâŋgâŋe bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopŋe otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu yâkâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâŋe menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekŋe âi kârikŋeâk tuhunehât biwinanŋe nanŋan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Sâp yiwereŋe yuâmâ emet han sâwe sâŋ emet topŋe palalanŋ yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hâŋŋe pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâlenŋe âlâlâ ki otnomai. To kârikŋe ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionakmâ tep bâle nanŋanŋinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbî nombotŋaŋe lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepŋe nanŋe otŋetâ yekmai yakât dopŋeâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbîŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenjanŋe kepeim manŋetgât yâŋe olop miop yawu otmâ tem lâuwanŋim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepŋe sâŋ haok tuhunomai. Tem lâuwanŋim mannomai yan emelâk orotmeme bâlenŋe ekŋâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmain sâŋ biwiyenŋe galemahom mannomai.

14

Nenŋe orotmeme tâŋât âlâlâ otmain yakât Anitâŋe ki nâŋgâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmunen nângânet. Lohimbi nombotnaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tinâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm hengenngumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanginomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyen hikuakmâ konohâk otbuap. ² Yakât yuwu sâmunen nângânet. Lok nombotnaje Kiristohât den nângâm hengenngum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotnajeâmâ gorâyngimu yuwu sâmai. “Main, songo bau yukât topne girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyingim yan nenetâ torehenye in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ songo bau nemaiye buku âlâhât ki nângânetâ gewuap. Otmu Anitâne songo bau nemai ya yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemaiye ya yenngât ki nângâm bâleyingim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâleyingimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenenaje yekmu bâlemap. Kutdânenne Kiristo iknjak lok kerek nengât biwinenye ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenye otmain memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohât tem lâuwangimai yamâ mâmâne otyingimu hâmbâi sâp patoen yâkât senjan kinjetâ yekmu ârândân otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me homban yamâ topne topne tap yakât sâwe. Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm lok nombotnaje hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombotnajeâmâ hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândân Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmunen nângânet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen iknjiâk iknjiâk engatyeenâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne engatyeenâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemaiye Anitâ mepaem nenetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotne âlâ salup konok nemaiye yawuâk Anitâ mepaem nenetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enajkmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât topne yuwu nângânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwerenye mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenne otmâ galemnongoâk sâm Anitâne hângângumu ge muop. Otmu mumunambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkne konok kunnene tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenjahâlâk nângâm mannongât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâne biwinenye ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sâreerenekmâ manman kârikjan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâm bâleanginom. ¹¹ Den yan yune emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Ambone. Yakât otmâ lohimbi kerekne ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenne, gâhât herone nângâhihiain” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekne Anitâhât senjan kinmâ otmain memain yakât ekumunne nângâwuap.

Bukulipnenenaje manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinginom.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanginom. Yâhâ bukulipnenenaje otjetâ bâlemap sâm nenjahâlâk ki nângâmunne yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenaje hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴ Nâne Kiristo

orop biwinetne hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâne oap. Anitâne wahap topne topne, sot kâle, songo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneje sâam samut ki kalop. Wahap topne topne kalop yamâ nenejeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne songo bau me sot kâle ekmâ ki neneje sâam samut katmai yamâ yeje engatyejeâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakjan ihilâk nejetâ biwiyejan hâumu anjolaknomai yamâ yeje wahap. Anitâne orotmeme yawu otjet sâam ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulpnennane songo bau ki nemai ya yengât senyejan songo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewup. Kiristone bukulpnennane yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenje lok sen senân tatmâ songo bau nemunje bukulpnennane yawuyane nenekmâ nengâlen torokatjetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya longâem ihilâk nejetâ biwiyeje orotok sâwuap. Biwiyeje orotok sâmu Kiristo betbangim orotmemeyeje bâlene pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâam nenje lok sen senân kinmâ songo bau ki nenom. ¹⁶ Nenjeâmâ songo bau nemain yan biwinennane nângâmunje ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulpnennane nombotjane nenekmâ sâam bâleningimaihât lok sen senân tatmâ songo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenje sot kâle me songo bau kiwilim nombotje nemain otmu nombotje ketetmain yakât Anitâne ki nângâmap. Yâhâ biwinennane hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim herone kakjan mannehât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimap. ¹⁸ Yawu manmunje lohimbî belângen manmaine nângâninginetâ yahatmu Anitâne nenekmu ârândân otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpne sâamune nângânet. Anitâne sot kâle me songo bau katningiop yamâ neneje hârok. Yawu gârâmâ bukulpnennane nenekmâ nengâlen torokatjetâ orowâk nemunje yan yejak samut katbi ya longâemai sâam lok sen senân tatmâ songo bau me to kârikje ki nenom. Yâhâ bukulpnennane wuân me wuângât samut katmai yane nângâm bâleningimaihât ya yengât senyejan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuje hionjakmain sâam sot kâle me songo bauhâlâk ki nângânom. Yawu gârâmâ biwinennane hikuakmâ konohâk otmu tihit oranginom yakâlâk nângâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâamune nângânet. Anitâne songo bau me senje âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ songo bau me âlâlâ nemain yan biwinennane nângâmunje ki hâunenekmap yan herone nângâmain. Yawu gârâmâ bukulpnennane nombotjane songo bau me to kârikje me âlâlâ yakât samut katmai ya senyejan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâne konok biwinennahât topne nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwi yâhâp kakjan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyeje ekmu ki ârândân otmap.

15

Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulpne, yejahâlâk nângâmahât yuwu sâam ekyongomune nângânet. Kutdânenne Kiristone ikjahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânjan lok âlâne den kulempuop yakât bulâne Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbî gâhât sâam bâlehihimaine nâne tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.” Yawu tap.

Yâhâ Kiristone olop yakât dopjeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulpnennane Anitâhât den topjambâek ki nângâmaine songo bau nenehât

samut katmai ya yengât ki nângâm bâleyingim nennjahâlâk nângânom. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm hengenget sâh lohotjan den kâsikum yingim. ⁴ Emelâk Anitâje den ekyongomu kulemgui ya nângâm mannom. Yawu manmunje umatje topje topje teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunje biwinenje orotok sâwuap. Emelâk manman kârikjan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenjanje mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenjanje kepeim manjetâ umatje âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâje otyingimu ki lohotje otjetâ biwiyenje orotok sâwuap. Otmu biwi nângân nângânyenjanje hikuakmâ konohâk otmu lauyeje menduhum Kutdânenje Yesu Kiristo âwâje mepaenjetgât nângâm ulitgum manman.

Yura lohimbiye pâku lohimbi orop manman kârikjahât bulâje menomai.

⁷ Kiristone buku otningimap yan orotmemenenje yuwu yawu otmâ yakât ki nângâmap. Yakât otmâ bukulipyenje orop biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu ki sâh bâleanjinomai. ⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâje Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikje pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ nenje pat yakât nelânguop nângâmaingât nanje Kiristo hângângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenje Anitâhâlen biwinenjanje kepeim pat yakât bulâje menomgât kulem topje topje mem ikje den pat âlepje eknongop. ⁹ Yâhâ yen pâku lohimbiye yawuâk yâkâlen biwiyenjanje kepeinetâ Anitâje umam sâyingim tosayenje pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuje emet inânjan poropete nombotjanje den kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâje pâku lohimbi orop manmâ kiki mengihim mepaeknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâje Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyingiop ya orop pâku lohimbiye menduhuakmâ heronje otbainginomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenje Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaijanje kulemgui ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtje âlâje tetem pâku lohimbi yengât kunyenje manmâ tihityenje otbuap. Tihityenje otmu lohimbiye yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje orowâk menomgât mâmâje otningimu yâkâlen biwinenjanje kepeim manmain. Yen yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu heronje kakjan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu pat kuyingiop yakât bulâje menomai sâh Anitâ ulitguman.

Anitâje Kiristohât aposolo sâh Paulo âi wanop.

¹⁴ Bukulipne, yenje biwiyenjanje hikuakmâ buku orangim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yenhâk den kâsikum angim tânahonomaihât dop tap. Biwinanjanje yawu nangan. ¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pâku lohimbiye Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manjetgât Anitâje ikjahâk nângânihim Yesu Kiristohât aposolo sâh âi nihio. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepje kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingimu Anitâhât tem lâuwanginetâ yekmu ârândâj olâkgât

nâŋe biwinanŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawangiman. Hoŋ bawangim yan Kiristo orop biwinetŋanŋe kepeiakmu mâmânŋe otnihimu âi memune bulânŋe pâku lohimbi yengâlen tetemap. Yakât nâŋgâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyŋgian yukât pânŋe konok konok nâŋgâm henŋenŋuŋetgât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹ Kiristonŋe mâmânŋe otnihimu âi memune bulânŋe teteap yakât sâwe. Emelâk bukulpnŋanŋe Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipnŋe ekyongowi. Yakât otmâ yâkŋe âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nâŋgâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nâŋgâwi ya yengâlen nâŋe sâŋ ari ekyongowehât nâŋgâwan. Yawu nâŋgâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotŋe ya yengâlen nep tuhum yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepŋe ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe mâmânŋe otnihimu kulem topŋe topŋe memune ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyenŋe katbi. Den yan yuŋe emelâk poropete âlânŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ yâkât den pat ki nanŋai ya yengâlen ari puwâk ekyongonŋetâ nâŋgânŋetâ keterakyiŋgiwuap.” Yawu tap.

Paulonŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm yakât ekyongop.

²² Otmu nâŋe kapi ârândânŋ yâhâm gem den pat âlepŋe ekyongowan yan yengâlen takawom sâŋ yambuŋe berumŋe biwinanŋe hikum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ârândânŋ oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴ Taka tipinŋe tatmâ nâŋgâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanŋanŋinom. Yen orop yan manmâ yapâ yenŋe mâtâp meniŋinŋetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipnŋanŋe Kiristohâlen biwiyenŋanŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipnŋe Kiristohâlen biwiyenŋanŋe kepeim mansai ya ekyongomune nâŋgâm tânyongone sâŋ nanŋe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinanŋe yuwu nanŋan. Anŋoân nen Yura lohimbinŋe kapinenŋe pilâm pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgânŋetâ bulânŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitânŋe tosa pilâyinŋim manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Yakât matŋeâmâ pâku lohimbinŋe Yura lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yengât nanŋe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipnŋe yinŋiwom. ²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋanŋe kepeim mansainŋe tep âlep nâŋgâyinŋim nanŋe yu menduhum katyŋgiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yengâlen takawom. Taka yen orop yan tipinŋe tatmâ nâŋgâm benŋe yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristonŋe mâmânŋe otninŋimu biwinenŋanŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nanŋanŋim mannom. Biwinanŋe yawu nanŋan.

³⁰ Bukulpne, Kutdânennŋe Yesu Kiristonŋe sârerenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât yenŋe nâhât sâŋ Anitâ ulitŋuŋetâ mâmânŋe otnihimu lohimbi belânŋen manmai ya den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋe katnomai. Otmu Wâtgât mâmânŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu biwinenŋanŋe kepeiakmâ man-sain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyenŋanŋe tiŋâk kepeim ulitgunomai. ³¹ Pâku lohimbinŋe nanŋe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipnŋe yinŋiwom. Yinŋimune nâŋgânŋetâ ârândânŋ

otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipņe Kiristohât den pat nângâjetâ gemu bet pilâmaiņe mem bâlenekmaiņât ulitgunomai. ³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâņe nângânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenņe sânduk sâmu heronņe nannganginom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapņe yen orowâk tatmâ tihityeņe olâkgât ulitguman. Ya bonņanâk.

16

Paulonņe Roma yengât nângâyingiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nângâyingian. Yakât otmâ den bâiņe yu sâm hârewe. Tounenņe âlâ, kutņe Piwi sâm, yâkņe Kenģeria ambolipņe Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansai ya yengât hoņ bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiņe kulemguan gârâmâ Piwi waņmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânennņe Kiristonņe buku otningiop yakât dopņeâk yengū buku otbaņginomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waņnomaiņât nanņan.

³ Otmu yengâlen gâtņe lohimbi yâhâp, kutyetņe Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenņe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaiņe mem bâlenekmai sâm hâkyetņe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansaiņe yâk yetgât nângâyitgiain. ⁵ Otmu lohimbi nombotņe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewaņgim mepaemai yengât nângâyingian.

Otmu Asia hânân gâtņe, lok âlâ, kutņe Epaineto sâm, angoân Kiristohâlen biwiņe kalop yâkât nângâwaņgian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutņe Maria, yâkņe yengât nângâmu yahatmu hoņ bayingim mansap yâkât nângâwaņgian. ⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetņe Andoroniko yet Yunia. Nâņe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetņe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetņan katyelekņetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nângâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutņe Ambiliato, yâkât nângâwaņgian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutņe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nângâwaņgian. Otmu bukune, Sitaki yakât nângâwaņgian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutņe Apele sâm, emelâk yâkâlen umatņe âlâ teteop. Yawu tetewaņgiop yamâ Kiristohâlen biwiņe tiņâk kepeim kârikņeâk kinop, yakât nângâwaņgian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipņe yengât nângâyingian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutņe Herorion, yâkât nângâwaņgian. Otmu Narikisohât hep torehenlipņe Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansai ya yengât nângâyingian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaņe Kutdâhât tem lâuwaņgim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutņe Peasi, Kutdâhât âi yakât biwiņe tiņâk kepeim tuhum mansap yâkât nângâwaņgian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutņe Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwaņgimu ekmunņe yahatsap. Otmu mâmâņe yâk wawaeop yakât dopņeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitgian. ¹⁴ Otmu lok kingitņe orowâkņe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtņe nombotņeâk kutyene yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyingian. ¹⁵ Otmu lohimbi yâhâp,

Piloloho yet Yulia, emetyetnan bukulipyetne, Nereo otmu gariŋe, âlâmâ Olimpa, lohimbî nombotne kutyeŋe ki nâŋgâyingian ya orowâk mēduhuakmâ Kiristo mēpaemai yâk yengât nâŋgâyingian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nâŋgânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeim buku orangim mansai yakât heronje nâŋgâm parahua-knomai. Otmu kapiŋe kapiŋe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipne biwiyenâŋe Kiristohâlen kepeim mansainje yengât nâŋgâyingiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nâŋgâm hengen-gum biwiyenân katnet. Anjoân topne katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotnâŋe yengâlen toho yâkât den pat âlepne kâsikum yingiwî. Den kâsikum yingiwî yamâ yējambâ gâtne lok nombotnâŋe yējahât nâŋgâjetâ yahatmu kutdânēnne Kiristohât ki tem lâuwangimai. Yâkne den bulâŋe ya nâŋgâm kelangatmâ bukulipyēne lohotnan mansai ya kâityongom biwiyenân kionjetâ mâtâp tâpikgum hionjakmai-hât galemahom hengen-gum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ anjoân den pat âlepne ekyongonjetâ nâŋgâwî yapâek yeŋe biwiyēne galemahom den ya tâŋ tâŋâk lâum gawî yakât sâm han tuhunjetâ nâŋgâm heronje otban. Yeŋe yawuâk torokatmâ mannetâ den topne topne ekyongonjetâ nâŋgâjetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nâŋgâm biwiyenân katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâŋe yengât biwî nâŋgân nâŋgânyēne mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionjaknomai. Yanâmâ yâkne mâmâŋe otyingimu biwiyēne galemahom lok nombotnâŋe Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat kelangatmai yamâ watyeknetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânēnne Yesu tihitnēnne otmapne biwî nâŋgân nâŋgânyēne mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannetgât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkne nâŋgâyingiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkne yawuâk nâŋgâyingiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Paulonje den yu eknohomu kulemgum katyingian. Nâŋe yawuâk nâŋgâyingian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutne Gaio, yâkât emelan yâhâ mēduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mēpaeyelekmāin. Yâkne nâŋgâyingiap. Otmu lok âlâ kutne Erasto yâhâmâ kapi ambolipnâŋe takesi katmai ya galemgumap, yâkne yawuâk nâŋgâyingiap. Otmu miti lok âlâ, kutne Kuato, yâkne yawuâk nâŋgâyingiap. ²⁴ Kutdânēnne Yesu tihitnēnne otmapne yen kerek biwî nâŋgân nâŋgânyēne mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâiŋe sâmune pesuk sâek. Emelâk embânân Yesu Kiristohât den yukât topne amoknan talop. Yakât otmâ lohimbî kingitne orowâkne yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topne pâpguminiwî. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipnâŋeâmâ yakât topne nâŋgâm hengen-gum emet inânŋan den kulemguwî yu Yesu Kiristonje nen aposololipne kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbî hânŋan kulemnan manmâ araiŋe den yu nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim mannetgât nen gurâ ikne sâtgât den kâsikum yingim mansain.

Yâhâ Kiristohât den kâsikum yingian yu nângâm biwiyeŋan katmâ manno-
mai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyeŋaŋe tinâk kepeim
ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nângân nângânŋe yahat yahatŋe yâkŋe ikŋahâk nanŋe Yesu
Kiristo hângângumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumuŋambâ yahatmâ
himbimân âwurem yâhâmu âwâŋâit tawot. Yawu nângâm nennêâmâ Anitâ
Awonŋennŋe sâŋ heronŋe otbangim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,

Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap anġoân kulemgum katyinjioŋ.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe meyhohop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ kat-nekmâ âi nihioŋ ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyingim ekap yu kulemgum katyinjiait. Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwaŋgim Kutdânenŋe Kiristo mepaem man-main.

³ Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen bi-wiyeŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohohan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋe enġatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hâŋgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otmâp. Otmu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyingimu mansai. Yawu otyingimu nâŋgân nâŋgânyeŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekyongoŋetâ bukulpŋeŋaŋe nâŋgâŋetâ âilonġo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyeŋe Yesuhâlen katbi yakât nâŋe Kiristohât den kâsikum yingiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeiŋetâ mâmâŋe otyingimu tem lâuwaŋgim orotmeme bâleŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kilik kilik sâmu mambothaŋgim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ mannomaihat Anitâŋe meyhohop. Meyehop yakât otmâ ikŋahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhâŋetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senŋan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiŋe yenahâlâk nanġaŋġetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulpine, den umatŋe âlâ yengâlen tap yakât sâŋmune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yâkât hoŋ bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulipge Korinti kapiân mansaiŋe yenahâlâk nanġaŋġetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahaŋgim hionakmâ man-sai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunneneŋe. Yâkât den nâŋgâmuneŋe bulâŋe otmâp,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmuneŋe bulâŋe otmu tem lâuwaŋgimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai.

“Bâe, wonângen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkne kunnenne manmâ den bulâje sâmap ya konok nângâmain,” sâmai. Yâhâ nombotjaneâmâ yuwu sâmai. “On, nenâmâ Yesu Kiristohât den nângâm lâumain. Âlâlâ yengât den nângâmunne helekne otmap,” sâmai.” Den pat yawu eknohojetâ nângâmune ki ârândân oap. Bukulipne, Kutdânenne Yesu Kiristone sârereyekmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop. Yakât nângâm ki hionakmâ ikjiâk ikjiâk otnomai. Yawu otmâ kaok orangim biwi nângân nângânyenane hikuakmâ konohâk otmu den kakjan ki sahanginomaihât nanjan. ¹³ Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanjan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâmune nângânet. Yene hionakmâ nombotjanak Kiristohât komot bulâje mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristone yen komot konohâk mannetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yenhâk ki hionaknomai. Yawu gârâmâ nâne yengât toсахât otmâ howanân ki nohojetâ muwan. Me manman kârikjahât pat yakât bulâje menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitne kunnenne oap sâm den sahangimai? ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne lok yâhâp, kutyetjaneâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekban. Yakât nângâmune âilongo oap. Yamâ wongât? Nâne lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hionakjetâ umatne kakyenjan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶ Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbinje naomne hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne sambenje nâhâitne toen katnenehop ya ki sânomai. ¹⁷ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâm nihiowân yan lohimbi toen katyekbomgât ki eknohop. Yâhâ ikjak sârerenenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwomgât âi sâm nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângânetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângânetâ gemap sâm den pat ya tân tânjâk ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸ Yâhâ Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepne ya lohimbi hiliwahonomaihât pat mansainje nângânetâ tânjât otmap. Yamâ benne nenâmâ manman kârikjahât pat mansainne den pat ya nângâmunne keterakningimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwanjimain. ¹⁹ Den yan yune emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjane yene nângân nângân watmâ bukulipyene den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyene mem gulip tuhumune nângânetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyene oropne yene engatjeneâk otmâ bukulipyene den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹ Yâhâ lok âlâ me âlâne yene nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikne engatjeneâk manguyingiop. Yakât otmâ sâp yiwerene yuâmâ lok nângân nângânyene oropne yenhâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmaine den girawuya Anitâhât biwinjan tap yakât nângâne sâm hâum pâpgumai. Me lok nombotjane menduhuakmâ yu yakât topne nângâne sâm den alahumai yane gurâ Anitâhât den ki nângâm henjenjgumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat

2

Kiristohât den pat nângânetâ hâi hâine otmap sâm den hewewenâk kâsikum yîngiminiop.

¹ Bukulipne, den sâm aran yukât topne nângânetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nângânet. Nâne yengâlen puwâk takawan yan Anitâne tihitnenne otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nângânetâ hâi hâine otmap sâm hewewenâk kâsikum yîngiminiwan. Me emelâk pepa emetjan yâhâumune nângân nângân topne topne kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nângânetâ hâi hâine otminiop. ² Yawu otmâ Yesu Kiristone kawenennan kinmu howanân kuwetâ muop yakât nângâm hengengetgât biwinane kepeim den pat âlepne ya konohâk sâm holanmâ ekyongominiwan. ³ Sâp yan den ya girawu sâm ekyongomune nângânetâ bulâne yengâlen teteâk sâm nângâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotjan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topne topne ki sâm biwiyejan kionminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu biwiyejane Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yengât manmanyene ek-mune Anitâhât wâtjan kinmâ logât nângân nângân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmânahât Heakne biwinennan kionmu Kiristohât den pat nângâmunne bulâne otmap.

⁶⁻⁸ Nâne nângân nângân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotjane nângânetâ keterakmu Kiristohât nângâm tem lâuwangim mansai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Nângân nângân watman yuâmâ lok papatolipnenne yengât nângân nângânyenambâ ki tetemap. Otmu yakât topne gurâ nângâm pâpgum gai. Yâhâ nângâm hengenguwi mâne Kutdânenne Kiristone Anitâ orop dopyetne konok oap yakât nângâm ki hâkâj otmâ howanân kuwetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yengâlen den nângâwe sâm ki ariman. Me lok nângân nângânyene oropne menduhuakmâ yu yakât topne nângâne sâm alahu gulahu otmai ya yengâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yîngim gan yukât topne yuwu tap. Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikne biwiñan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotjane yene nângân nângân watmâ yakât topne nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenne Anitâ orop lanñan tatmâ manman kârikjan mannongât nângâm ikne nângân nângân watmâ Kiristo hângângumu ge yakât topne eknongop. ⁹ Yâhâ Anitâ biwiñan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâne den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbiñe Anitâhâlen biwiyejane tinâk kepeim manmai ya yengât nângâm manman âlepñahât pat kuyîngimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyejane nângâm pâpgumai. Me senyejan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sânetâ nângâmai.” Den yawu tap.

¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan den tatmap yakât topneâmâ ikne Wâtgât mâmânahât Heakne nangap. Otmu lok biwinennahât topne yawuâk nangap. Yakât otmâ Anitâne yâk hângângumu ge biwinennan kionmu Kiristohât den pat nângâmunne bulâne olop. ¹¹ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât lok manmannennan hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât biwiyejan den girawu tatmap ya ki

nângâmai. Yâhâ lok girawuya yengât biwiyeŋan tatmap ya yeŋahâk nâŋgâmai. Otmu yakât dopŋeâk lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan den tatmap ya ki nâŋgâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe konohâk nâŋgâmap. ¹² Yâhâ nenŋeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya nâŋgâm biwinenŋan ki katmain. Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe ningimu man-sain. Yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunehât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu biwinenŋan kionŋmap. ¹³ Biwinenŋan kionŋmap yan lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmain. Yâhâ yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ Anitâhât den bukulipnenŋe kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem pâroŋ pilâmu nâŋgâŋetâ keterakyiŋimap. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok nombotŋe biwiyeŋan ki kionmâ mâmâŋe otyiŋimap yaŋeâmâ manman âlepŋe yakât bulâŋe âlâlâ ekŋetâ tãŋât otmu hâkãŋ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kionmâ mâmâŋe otningimu Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumain. Yawu gârâmâ lohimbi belâŋen manmaine topnenŋe hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nâŋgânomaiahât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nâŋgân nâŋgân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den kâsikum waŋbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoŋ bawangimain.

¹⁻² Bukulipne, yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lepat namân gâtŋe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunŋe nemai. Yeŋeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa yengât dop oai. Yâhâ lohimbi belâŋen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan ki kionmu yaŋak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topŋe ki nâŋgâm heŋgeŋguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune nenetâ ombeyenŋan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belâŋen mansaiŋe Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeŋeâmâ nâŋgâm bâleangim den kakŋan sahangim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunneneŋe.” Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap.” Yawu sâm yan lohimbi belâŋen manmaine otmai yawuâk yeŋe otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawangim Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomutŋe yâkâlen biwiyeŋe katbi. Yâhâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâŋe nep tuhum sot âlâhât alikŋe kâmetmap yakât dopŋeâk nâŋe yeŋgâlen taka topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yaŋe sot âlâhât alikŋe kâmetbuap yakât kakŋan bukune âlâŋe newân ari buruŋ tetemu hele tuhuwuap yakât dopŋeâk Apoloŋe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingiop. Aiop lok yaŋe hele tuhum arimu Anitâŋe konok

lukulemu yan bulâne tetewuap yakât dopneâk māmâne otyingimu yâkâlen biwiyeñe kepeinetâ yengâlen bulâne tetemap. ⁷ Nâne topne katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloneâmâ den kâsikum yingio. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak māmâne otyingimu bulâne yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyeñe kepeim gai. Bulâne yengâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikñak nângâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunne yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hon bawangim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeñe ikñiâk ikñiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetñe hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamñan ari âi tuhuwangimait.

Kiristone manmannenñahât topne mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topne nângâm hengengetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenñe topne katmâ emet tuhune sâam yan saran lâum kânângâmunne gemu yakât kakñan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunne âilongo longo otmap. Yâhâ yakât dopneâk Anitâne âi sâam nihim māmâne otnihimu biwinane tiñak kepeim pâku lohimbi yengâlen ari topne katmâ Kiristohât den pat âlepne ekyongowan.

Otmu yakât kakñan lok nombotne yengâlen taka den ya kelangatmaiñât nângâm nângâm kâsikum yinginetgât nangan.

¹¹ Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunne ñiwin ñiwin sâam kinmap yakât dopneâk Anitâne kuhupin sâam Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânongât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tâñe tuhum yan lok nombotñe âwihio, me bon, me kât kârikne, me simen, me ain yañe mem emet kârikne tuhunomai. Yâhâ lok nombotne âlâneâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotñe mem tuhunetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunne kârikne kinbuap me bâlewup yakât topne Kiristone âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenñe ambonan ambonan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topne teteâkgât yâkne sâmu kâlâpne pundun sâam emet ya semu topnenne tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tâñe ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâne hâmeñe âlepne ningiwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeñe ki ningiwuap. Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenñan iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopneâk Anitâhât senñan manmannenñahât bulâne bia kinmâ añulaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâamune nângânet. Anitâhât opon kâmbukne ya kâlehen ikne kawene tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukne yakât dop otmâ mansai. Yeñe Kiristohâlen biwiyeñe katbi yapâek Wâtgât māmâñahât Heakne ge hohetyenñan tatmâ māmâne otyingim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yeñahât nângânetâ yahatmu tat tat memeyeñe mem bâleaknomai yamâ Anitâne hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpne sâamune nângânet. Yeñe biwiyeñe kâityongomu yeñahât nângânetâ yahatmapgât biwiyeñe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbi belângen manmaine nângân nângân wuân me wuângât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâmu tâñât otmap. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne lohimbi belângen mansai

yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânnenne orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâne nângâyngimu gemap. Yâhâ Anitâne yengât yawu nângâyngimu gemapgât nângân nângân ya pilâm yenhât nângânetâ giâkgât nangan. Yawu nângâm mannmai yan lohimbi belângen manmaiye yengât nângânetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyngiwuap. Den yan yune emelâk lok âlâne den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânye oropne menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâne mem tetene sâm nângân nângânye menduhum buku nombotne kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâne nângân nângânye mem gulip tuhumu yenhâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânye oropne yenhâk nângân nângânye menduhum den hikumai yakât Anitâne nângâm helekne otnap.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâne yengâlen taka yeje den kâsikum yinginomai ya yengât ki nângânetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâne wahap topne topne hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyngiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yengât amutyen manmâ hoŋ bayngim mansain. ²³ Otmu kunnenne yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunne yamâ Anitâ konok.

4

Kiristone biwinenjahât topne ekmâ sâm hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nângânomai. Anitâne ikne den bulâne ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoŋ bawangim mansain. Yeje yawu nângâninginetâ dopŋan otbuap. ² Yâhâ Anitâne nen kerek âi sâm ningimap ya biwinenne tinâk kepeim manmâ yâhânomgât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewup. ³ Yakât otmâ tem lâuwangiman me bia yakât topne eknehât yeje nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topne girawu tap yakât nângâm nine nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topne girawu tap ya nângâman yan Kutdâhât den bulâne nângâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinane nângâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senŋan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikŋak biwinahât topne ekmâ sâm hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenŋe âlâlâ otnehât nângâmain me tihân otmain memain ya Kutdânenŋe âwurem ge mem tetekŋan tuhum sâm hâreningiwuap yakât sâpne Anitâne kalop. Sâp yan nenŋe Anitâhât den kâsikum yingim mansain nengât biwinenjahât topne ekmâ nângâningim hâmeŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. Yakât otmâ yejeâmâ sâp yiwereŋe sâm bâleninginetâ ki ârândâŋ otnap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne Anitâhât nângân nângânne miti denân tap yukât andemne wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topne yeje nângâm hengengetgât den sâm aran yu Apolo orop netŋan hâum ekyongomune nanŋai. Yakât otmâ yeje buku âlâhât nângânetâ yahatmu âlâhât nângânetâ gemu sâm bâleangimai yaŋe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâne sâm yingimu yenhât nângânetâ yahatmap? Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nângân nângânye âilonŋo tetemap

yamâ in ki tetemap. Anitâ iknjak biwiyenjan kionjmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkne wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nenjahât nângâmunje yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâje Paulo aposolo âi sâm warjmu hon bayingim manop.

⁸ Bâe, yeje “Emelâk nângân nângânnenje keterakningimu Anitâhât den topjambâek nanjain,” sâmai. Me “Nenjahâk manman âilongoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyetje manmunje amutnenjan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yaŋe ki ârândân oap. Gârâmâ yeje Anitâhât den topjambâek nângâm kunlipnenje otmâ manman âilongoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manman-nenjahât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâunje lok bâlenje meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbi senyenjan kânângâyeknetâ kinjetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopjeâk Anitâje menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenjan katnenekmu lok bâlenje yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopjeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topje anelone nanjai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbi belângen mansai ya ekyongomunje nângânetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yenjahât nângânetâ yahatmu “Nângân nângânnenje orop manmâ biwinenje galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângânetâ gemu Anitâje ki mâmâje otyingimu bulâje tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yenjahât nângânetâ yahatmu “Anitâje mâmâje otningimu âi topje topje memunje bulâje tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmainje yengât nângânetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâninginetâ gemu lok tawi tawiŋe sâmai. ¹¹⁻¹² Bulânjanâk hop sambe kakjan ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunje lohimbi belângen manmainje nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâje lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohotje otmain. ¹³ Otmu nengât huŋ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohotjan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nângâm anjaknetgât ki ekyongoan. Anjoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângânetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenjanje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyenêâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyenêâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâronj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yeje nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihioŋ ya tâŋ tâŋâk watman. Nâje kâi towat otman yawuâk watmâ manjetgât nanjan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topje nângâm henjenjunomai. Otmu Timoteo orop biwinetjanje Kutdâhâlen kepeim nanje âwânanje tânahomawot yakât dopjeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotjanje nâhâitje ki takawuap sâm yenjahât nângânetâ yahatmu hâmeyeŋe bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâje sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan

yu âlâŋe māmâŋe otyingimu yenahât nāŋgâŋetâ yahatmu sām bâlenihim mansai yakât topŋe nāŋgâwom. ²⁰ Yâhâ yenahâk den topŋe topŋe alahum biwiyenŋe ki galemahom heŋŋeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmap yan ikŋe Wâtgât māmâŋahât Heak hāŋgāŋgumu biwi nāŋgān nāŋgānnennan ge māmâŋe otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengālen taka girawu otyingiwomgât nanŋai? Nāŋe taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanŋai me lohotŋan taka buku otyingiwomgât nanŋai?

5

Lok âlâŋe otmu dondâ bâleop ya ketetŋetâ manâkŋât sâop.

¹ Yengât den pat bâleŋe yuwu sâŋetâ nāŋgâwan. Yengālen gâtŋe lok âlâ māmâŋait yaŋe ki orotŋe otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbiŋe samut kârikŋe katŋetâ tap. Yâhâ yenŋeâmâ yelekmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengālen gâtŋe lok âlâŋe imbi memu nanyetŋe teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetŋe lok otmu māmâŋe ya bâleop. Māmâŋe bâlemu âwâŋaŋe imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanŋe yaŋe māmâŋe orop manmawot. Yawu manmâ lok âwâyetŋe senŋe buhum betŋehen kionmawot. ² Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât aŋulakŋet. Otmu lok ya ketetŋetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yenŋe yelekmâ ki yelekmâ yawu otmâ yenahât nāŋgâŋetâ yahatmap. Yakât nāŋgāmune dondâ bâleap. ³ Nāŋeâmâ kâleŋehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenŋaŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopŋeâk yuwu ekyongomune nāŋgâŋet. Yesu Kutdānenŋe biwinaŋe yâk hikum mansan. Otmu yâkŋe girawu sām hāreyiŋgiop yawuâk lok bâleŋe yukât sām hārewaŋgian. ⁴ Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sām hārewaŋgimbâm yakât nāŋgām menduhuakmâ Yesu Kutdānenŋe yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbaŋŋet. ⁵ Hâmbâi Kutdānenŋaŋe âwurem ge lohimbi biwinenŋahât topŋe ekmâ nāŋgām sām hāreniŋgiuwap. Sâp yan Anitâŋe lok yu membuapgât yenŋe ketetŋetâ ari belāŋen manmu Satanŋe hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâleŋe otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiuwapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yaŋe māmâŋe orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yenahât nāŋgâŋetâ yahatmap? Yakât aŋulakŋet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nāŋgâŋetgât matuk keluŋan hâum sâmune nāŋgâŋet. Imbilipnenŋaŋe dâmbia golaŋgumai. Golaŋgumâmâ matuk mendâreŋetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhunetâ matuk keluŋaŋe sânduk sām ârândâŋ otmap. ⁷ Yâhâ yakât dopŋeâk lohimbi yâhâp yaŋe hohetyenŋan manmutâ orotmeme bâleŋe yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyeleŋetâ belāŋen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendâreŋetâ tatmap yakât dopŋeâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nāŋgâŋet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândâŋâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sām hotom uminiwiŋe lama nanŋe gâim hepŋe tuanguminiwi. Hepŋe tuangum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanŋe gâim hepŋe tuanguminiwi yakât dopŋeâk Kiristohât hepŋe moseleakmu mum yan nengât tosanenŋe bunewâk pilāningiop. ⁸ Yakât otmâ heronŋe nāŋgâwaŋgim um nenom yan

matuk keluje yaje manman bâlenjahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbiñe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki orangiñet sâm pepa kulemgum katyngiwan ya ekñetâ ki keterahop. ¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm heñgenjgumune nâñgâñet. Pâku lohimbi nombotñaje kâwâ konda otmai, me senñe âlâlâ ekñâlem kombo meyingimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yenêâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâlene orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yenêâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹ Yawu gârâmâ topñe yuwuhât den ya kulemgum katyngiwan. Bukulipyene nombotñe “Emelâk biwinenñe Kiristohâlen katbin” sâmaine kâwâ konda otmai, me senñe âlâlâ ekñâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelek-mai, me den belângen sâmai, me to kârikñe nenetâ biwiyeñe gulip otmap, me kombo meyingimai. Bukulipyenñe yawu otmai yamâ kewilâyekñetâ belângen ge manñetgât den ya kulemgum katyngiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanjan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâñe lohimbi belângen mansai yengât sâm hâreyingiwomgât Anitâñe ki sâm nihiop. Anitâ ikñak biwiyeñjahât topñe nâñgâm sâm hâreyingiuwap. Yawu gârâmâ bukulipyene orowâk biwiyeñaje hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe otñetâ bâlemap ya sâm hâreyinginjet. Sâm hâreyinginjetâ ki nâñgânomai ya kewilâyekñetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Mosenje girem den âlâ kulemguoop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâlene otmai ya hohetyenambâ ketetyekñetâ arinomai.”

6

Lohimbiñe hionakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatñe âlâ nâñgâwan yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Yengâlen gâtñe nombotñaje kuk otmâ hionakmaiân angoân papatolip-nenñaje umatñe yu kuwikninginjetâ kaok orangine sâm yâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyene hionakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyekñetâ yâkñe sâm hâreyingimai. Den pat yu eknohonjetâ nâñgâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenñaje kepeim manmainñe lohimbi belângen mansai ya sâm hâreyinginom yakât emelâk Anitâñe sâm kalop. Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaine orotmeme bâlene otmai ya yengât sâm hâreyinginomai. Yakât otmâ den tângât yuwuya yamâ yenjahâk in yawu kuwikmâ kaok oranjimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anelo yengât gurâ sâm hâreyinginom yakât sâm kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok orangimai? ⁴ Yawu gârâmâ yeñe kuk otmâ hionakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkân otmai yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen anunyeñe bia. Yengâlen gâtñe lok âlâ nâñgân nâñgânñe oropñe sâm hâreyingimu ârândân otbuapgât dop tap ya nanjan. ⁶ Yeñe hionakmaiân lohimbiñe Kiristohât den nâñgâñetâ helekñe otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karakñetâ sâm hâreyingimai ya nâñgâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yeñe hionakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpñuñetâ yanjak manman âlepñahât bulâñe yengâlen ki tetem

hengeŋguap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâŋe mem bâleyekne sâm otjetâ yan ki iliwetmâ matŋe kâpekyiŋgimbâi. Me kombo meyiŋgine sâm otjetâ nembe kalem otyiŋgimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yenahât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyenŋe orop sâm bâleŋgimai. Me kâirahom kombo meŋgimai. ⁹ Lohimbi yawu otmâŋe manman kârikŋan ki mannomai. Yakât âlâŋe ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk eŋgatyenŋe kâityongomapgât yuwu sâmune biwiyenŋan mem mannomai. Lok yuwuyanŋe manman kârikŋan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyenŋe pilâyekmâ lok bukulipyenŋe orop manmâ ekŋâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpgum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyenŋe yengât senŋe âlâlâ ekŋâlem miakne sâm otmai, me kombo mianŋgimai, me den bâleŋe hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikŋe nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyanŋe Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embâŋân Kiristohâlen biwiyenŋe ki katbi yan yen nombotŋenŋe orotmeme bâleŋe yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katjetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgiop. Tosayenŋe pilâyŋgimu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋgim manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋe otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewup,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bulâŋanâk yu me ya otnomai yakât Anitâŋe yekmu ki bâlewup. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekŋe yen otmu bukulipyenŋe ki tânyongowup. Yâhâ ninan hâum sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe yu me ya otbom yakât Anitâŋe nekmu ki bâlewup. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinanŋe yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuwu mon sânomai. “Nenŋe sot nemunŋe wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâekgât Anitâŋe sot topŋe topŋe kalop. Otmu sot nem kârikŋe mannomgât Anitâŋe tepnenŋe orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunŋe tepnenŋan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp pesuk sâuwawân Anitâŋe sâmum manman topŋe topŋe biatmâ metewup. Otmu lohimbi nengât hâknenŋe yu kon sâm âiŋe menom yakât Anitâŋe sâm kalop. Anitâhât tem lâuwaŋgim mannomgât wâtnenŋe ningimap. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetŋe hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkŋe ikŋe wâtŋambâek Kutdânenŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopŋeâk nen mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yan yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmâ yâkât launŋe me kâiŋe bâtŋe otmâ hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yengâlen torokatmâ yâk orop buku oraŋgine sâm oai? Kâmbukŋe, pilâŋetgât nanŋan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap. Âlâŋe yakât ki ekyongop? Den yan yunŋe emelâk Mosenŋe den âlâ kulemguop ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetŋe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne biwiyeŋaŋe Kutdâhâlen kepeim mansaiŋe yâk orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât māmâjahât Heak hângângumu biwiyeŋan ge tatmap. Biwiyeŋan ge tatmap yakât otmâ yeŋe engatyeŋeâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenŋe Kiristone kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan manman bâlenjahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenekmâ Anitâ orop manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yâkâlen kepeim tem lâuwanginomai. Tem lâuwangim manŋetâ lohimbi belângen mansaiŋe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otŋet. Yawu otmain sâŋ haonmâ ârândâŋ biwiyeŋe galemahom manŋet. Yâhâ lok âlâ me âlâne kâwâ konda otmai yan yeŋe hâkyeŋe mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleŋe nombotŋe âlâ otmai yaŋe hâkyeŋe ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeŋe manman girawu mannom sâŋ yakât âinohom pepa kulemgum katnihŋetâ ekban. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâne imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâkât tem lâuwangimaine imbi ki menom sânomai yaŋe ârândâŋ otbuap.

² Yawu gârâmâ yeŋgât kapilipyenŋe kiŋgitŋe orowâkŋe imbi yekŋâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbiŋe miakmâ biwiyeŋe hikuakmâ konohân manŋetâ ârândâŋ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâŋe lokŋe imbiŋe miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiŋaŋe lokŋahât pat mansap. Otmu lokŋaŋe gurâ imbiŋahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetŋe ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokŋaŋe me imbiŋaŋe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewenŋ otbe sâŋ yan angoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetŋe hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetŋe alirakdomawot yaŋe ki bâlewuaŋ. Yâhâ ulitguromawot yakât kakŋan Manman bâlenjahât Amboŋe Satan yâkŋe kâityotgomu lohotŋe otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi barak manbom sâmu ârândâŋ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeŋe yawu manŋetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitŋe otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yaŋe nâŋe mansan yuwu manŋetgât nanŋan. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe ikŋak dopnenŋan māmâŋe otningimu manman ikŋiâk ikŋiâk manmain. Yawu otmâ māmâŋe ot-nihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotŋe âlâmâ manmanyenŋe âlâ manmai yamâ Anitâŋe dopyenŋan māmâŋe otyingimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yeŋgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe imbi barak mansan yakât dopŋeâk yeŋe lok me imbi barak mannommai yamâ ârândâŋ otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe hâkyeŋe tihitŋe otnomaihât dop ki tap. Yaŋe lok me imbi ekŋâlenganŋim otmâ tâpikgumaihât âlepŋe miakmâ mannommai.

¹⁰⁻¹¹ Otmu lokŋe imbiŋe miakmâ biwiyeŋe Kiristohâlen kepeim mansai ya yeŋgât Kutdânenŋaŋe sâop ya ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne imbilipyenŋe pilâyeknomai

otmuâmâ imbi yañe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyenye yengât tepyenye huruñ sâmu kaok nângânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹² Otmu lohimbi nombotñan̄e emelâk Kiristohât den pat ki nângâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlân̄e Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepeim manmai ya yengât imbilipyen̄an̄e Kiristohâlen biwiyen̄e ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyen̄an̄e loklipyen̄e orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. ¹³ Otmu imbilipyen̄e gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlân̄e Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepeim manmai ya yengât loklipyen̄an̄e Kiristohâlen biwiyen̄e ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyen̄an̄e orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. ¹⁴ Lohimbi yañe ki pilakmâ mansawot yakât Anitân̄e nan baralipyetñe orowâk nângâyîngimap. Yawu gârâmâ ki nângâyîngimap mâne nan baralipyetñe betyongombâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepeim mansain̄e loklipyen̄e me imbilipyen̄e Kiristohâlen biwiyen̄e ki kepeim mansai yâk orop kaok oran̄jetgât Anitân̄e sâm yîngiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyen̄an̄e ki kepeim manmain̄e loklipyen̄e me imbilipyen̄e pilâyekmâ âlâengen arine sâm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândân̄ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepeim manmain̄e tem lâuwangim loklipyen̄e me imbilipyen̄e Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepein̄jetgât lohottan̄ otyînginomai. Yawu manñetâ manmanyen̄e ya ekmâ Kiristohâlen biwiyen̄an̄e kepeino-maihât mâtâp ki man̄guyînginomai.

Anitân̄e menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhân̄om.

¹⁷ Yâhâ den sâm aran yukât topñe nângân̄etâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotñe komotñe den kâsikum yîngim mansan yakât sâmune nângân̄et. Manman ambon̄e Anitân̄e manmannen̄e ikñiâk ikñiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yen̄e Kiristohât den pat âlepñe nângân̄etâ bulân̄e otmu biwiyen̄e yâkâlen katñetâ Anitân̄e meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. ¹⁸ Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitân̄e nen Yura lohimbi manman âlepñahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâkn̄en̄e torehenn̄an̄ undip tuhuangim gamain. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenn̄an̄e kepeim mansain̄e hâkn̄en̄e torehenn̄an̄ undip tap yakât nângâm topnen̄e ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen̄e pâku lohimbin̄e biwiyen̄e Kiristohâlen katmâ mansain̄e hâkyen̄e torehenn̄an̄ undip ki tuhuanginomai. ¹⁹ Yâhâ hâkn̄en̄e torehenn̄an̄ undip tuhuangimain me ki tuhuangimain yamâ bulân̄e bia. Yamâ orotmeme tângât. Yâhâ Anitâhât nângân̄ nângân̄ watmâ tem lâuwangim mansain̄ yañe bulân̄e oap. ²⁰ Yakât yâhâpñe sâmune nângân̄et. Anitân̄e meyekmâ manman kârikñahât pat kuyîngiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manñetâ ârândân̄ otbuap.

²¹⁻²² Otmu hon̄ bayîngimai ya yengât yuwu sâmune nângân̄et. Lok Kutdâ âlâ me âlân̄e hon̄ banin̄jet sâm meyekñetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiriston̄e manman bâlen̄ahât pangon̄âmbâ holanyekmu yâkâlen yen̄e biwiyen̄an̄e kepein̄etâ Anitân̄e meyekmu biwi sânduhân̄ mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyen̄e yengât amutgen manmâ hon̄ bayîngim mansai

yakât ki gorâyîngiâk. Yâhâ lok kutdâlipyenaje hângânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâmba otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hon bawanjim gai yawuâk hon bawanjim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâmba nângânet. Yeneâmâ Kiristohâlen biwiyen katjetâ Anitâne meye hop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hon bawanjinomai yakât Anitâne sâmba yîngiop.

²³ Kutdânenne Kiristone kawenenne kinmu kunetâ muop yan Anitâne manman bâlenahât pangonâmbâ holarne nekma manman kârikjan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwiyen kionmâ mem gulip tuhuyekmai hât Kiristohât tem lăuwanjim manmâ biwiyen galemahom mannomai. ²⁴ Anitâne meye hop yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâmba nângânet. Yâhâ den sâmba sâmba oan yu Kutdânenne ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristone yakât den pat kâsikum yîngiwongât tepne nângânihim âi sâmba nihop. Ya biwinaje tinâk kepeim manbehât māmâne otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmba nângânet.

²⁶⁻²⁷ Umatne topne topne kaknenne yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansai yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilongo. Yâhâ lok imbilipyen orowâk mansai imbilipyen ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yane miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yengât kakyen umatne âlâlâ yâhâwuap. Umatne âlâlâ yawuya kakyen yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topne yuwu sâmba nângânet. Kutdânenne âwurem gewuap yakât sâmba utâpguap. Yakât otmâ sâmba yupâek lok imbilipyen orop mansai umatne topne topne kakyen yâhâwuap yakât ki gorâyîngiwuap. ³⁰ Otmu weyen nângâm isenomai sâmba utâpguap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyen herone otuapneâm herone kakjanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senne âlâlâ puluhum ambokunomai ya eknâlem yenâk talâkgât biwiyen ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senne âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otuapgât Anitâne sâmba kalop. Yakât otmâ lohimbi senne âlâlâ puluhum angi gunji otmai yane manman yawuâk torokatmâ mannomai hât biwiyen ki hikunomai.

³² Yene manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyîngiâkgât nanjan. Yâhâ lok sihan me lok tat tat yamâ Anitâne yekmu ârândân olâkgât yâkâlen biwiyen hikum tem lăuwanjim. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipyen orowâk mansai umatne teteyîngimu hâhiwin kakjan manmai hât gorâyîngimap. Me imbilipyen herone otyînginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyen yengâlen biwiyen tatmap yan Kutdâhâlen biwiyen tinâk kepeim tem lăuwanjinomai hât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tat yaneâm senne âlâlâ yene yakâlâk ki nângâmai. Yâkneâm Anitâne nenekmu ârândân olâk sâmba biwiyen hewewen otmu Kutdâ hon bawanjinehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyen orowâk mansaiâm loklipyen herone otyînginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeñe girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyîngian. Yeñe umatñe kakñan manmaihât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwangim biwiyenaye yâkalênâk hikum mannomaihât nanñan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândân otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâñet. Imbi yamâ hâkñe katahemu lok nombotñe ketetmai sâm âwânaye iñke engatñeâk lok katbangiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândân oap. Otmu lok yañe baratñe ya membuap yamâ ki bâlewup. ³⁷ Otmu âwânaye baratne alitbom sâm biwîñe nângâmune ârândân otbuap ya gurâ ki bâlewup. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yañe baratñe lok katbangiwup yamâ ki bâlewup. Yâhâ baratñe alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilongo oap.

³⁹ Otmu imbi âlânne lokñe pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lokñe tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokñe mumbuap yakât kakñan lok âlâ membuap yañe ârândân otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotñe Kiristohâlen biwiyenaye kepeim mansai ya yengâlen gâtñe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwîñe yuwu nangan. Imbi kambut âlâ me âlânne lok barak mannomai yañe heronñe nângâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakñe biwînan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotñe Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenñe neñetâ bâlewup me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâñet. Bulânânâk nângân nângânñe pârôn sâmu Porom Lâpiohât nângâñetâ tâñât otmu biwiyenaye Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenñe yeñe neñetâ ki bâlewup yakât topñe nângâm henñeguai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñe Porom Lâpio yakât topñe emelâk nângâwin sâmaiñe hâkyenñe mepaemai. Hâkyenñe mepaem bukulipyenaye Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ ya yengât ki nângâmâi. Yâhâ nombotñe âlânneâmâ bukulipyenaye yengât biwiyenaye gemap sâm nângâyîngim lohotñan otyîngimai. ² Lok âlâ me âlânne Anitâhât biwîñan nângân nângân tatmap yakât topñambâek nângânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topñambâek nangain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânne Anitâhâlen biwiyenaye kepeimai yâhâmâ nângâyîngimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenaye Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenñe yeñak nemai yakât yuwu sâmunne nângâñet. Pâku lohimbiñe nak me kât tâñât me himbimân gâtñe me hânân gâtñe wuân me wuângât towatñe hâwim kânângâm “kutdânennje, kutdânennje” sâm ulitgunetâ ki nângâyîngimap. Nenñeâmâ Porom Lâpiohât nângâmunnje tâñât otmu Anitâ konok “Awoñnenñe,” sâm mepaemai. ⁶ Kutdânennje Kiristonñe awoñnenñe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topñe topñe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwînenñe kepeim wâtñan kinmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topņe bukulipyenęe nombotņanęe ki nâņgâm henęenęuai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenęan katminiwi yakât nâņgâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenęe yuâmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyenęan katmai yakât torehenęe nene sâm biwi yâhâp otmâi. Biwi yâhâp otmâ nenęetâ yanęe biwiyenęe mem gulip tuhumap. ⁸ Bulâņanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenęan katmai yakât torehenęe nenom me ki nenom yakât Anitâņe nâņgâmu tâņât otmap. Yakât otmâ Anitâņe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâņe nenekmu ârândân olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yenęe Porom Lâpiohât topņe nâņgâm henęenęuai. Yawu gârâmâ bukulipyenęanęe yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenęe ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yenęe nâņgân nâņgânyenęe pâronę sâmu Porom Lâpiohât nâņgâņetâ tâņât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe pâku lohimbi yengât opon kâmbukņan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot nenęetâ yan bukulipyenęe âlâ me âlâņe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenęe nenęetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yengâlen torokatņetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manņetâ biwiyenęe orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yanęak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Kiristonęe yen otmu bukulipyenęe yengât tosa hât otmâ muop. Yawu gârâmâ yenęe Porom Lâpiohât sot torehenęe nenęetâ yekmâ bukulipyenęanęe biwi yâhâp kakņan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matņe yenęe tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinanęe yawu nâņgâman. Bukulipne nombotņanęe Porom Lâpiohât nâņgâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyenęan katmai ya yengât senyenęan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâm ya ki nembom.

9

Paulonęe aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâņe yu me ya otmangât lok âlâ me âlâņe kunihino-maihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânennęanęe mâtâwân tetenihihi aposolo nep sâm nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtğât otmâ den pat âlepņe ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenęanęe kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nâņe aposolo nep mem mansangât bulâņe yamâ yenęe orotmeme bâleņe betbangim Kutdânennęe Kiristo tem lâuwangim gai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotņanęe nâhât nâņgâņetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nâņgâņetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yanęe nâņgâm bâlenihim sâm ge katnekmâi sâp yan den matņe yuwu sâman. ⁴ Nâņe yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matņe yenęe sot me âlâlâ tânnohonęet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâman. ⁵⁻⁶ Yesu imilipņe, Petoro, otmu aposolo lok nombotņe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapinęe kapinęe manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matņe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe nombotņanęe Banawa orop netğât “ki tânyotgomunęe yetņak kapi ambolipņe yengâlen ari âi tuhumutâ hâmeņe yitginomai” sâņetâ ki ârândân oap. Yâhâ nâņe imbi memume orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Hep bero

yañeâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yeñe tewetsennaje sotyeñe me kapamgât senñe âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam ambonaje yeñe kalamân gâtñe mem nem manmai. Otmu noniñ bulimakao ambolipñaje yenhâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitâñe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaonje nep tuhuyingimu yan bulâñe nemap sâm lañe ki sâhâm mangunomai.” Yawu tap.

Girem den yu Anitâñe bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop. ¹⁰ Nenñe otmunñe bulâñe tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenñe bonñe tetemu nenomgât nângâm nep kâmetmain. Otmu im-bilipnennaje bonñe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopñeâk nenñe âi topñe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunñe nângâñetâ bonñe otmu yanak manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matñe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotñaje belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benñe angoân nenñe Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângâwihât yeñe lok belângen tohonetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângâwi. Sâp yan nenñe tewetsennahâlâk nângâm den ekyongowin yawu nângâmaiñât sot me âlâlâ ya tânnongoñet sâm ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikñahât mâtâwân undip katyingimain sâm hâhiwin kakñan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topñe nângâm hengenñetgât nen Yura lohimbiñe Anitâhât hotom uwangim mepaeneñât orotmemenenñe ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbiñe nengât kalamân gâtñe mem Anitâhât pat sâm opon kâmbukñan yâhâ katmain. Yakât torehenñe Lewihât komolân gâtñe Anitâhât hon bawangimaiñe miakmai. Otmu noniñ bulimakao gâim Anitâhât hotom umaiñe yakât torehenñe ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopñeâk nenñe Kiristo Kutdânennje hon bawangim komolipñe den kâsikum yingimunñe benñe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâm kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeñe mâtâp ya watmâ tânnohonet sâm ki kendâyingim gaman. Otmu pepa kulemgum katyingian yu gurâ sâlikum ekmâ tatñetâ yengâlen takamune yan tânnohonomaiñât ki katyingian. Nâñe hâmeñe barak hon bayingim gaman. Otmu yawuâk hon bayingim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâñe nângâm bâlenihim nâhâitñe “Tewetsennahâlâk nângâm âi memap,” sâm anun nihinomaiñât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitñe “Imbiâk sâmap” sâmaiñât yeñe sot me âlâlâ ki tânnohonetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimnap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepñe yu kâsikum yingiwomgât sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatñe topñe topñe tetenihimbâp. Yamâ benñe ikñe sâtgât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepae-womgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine engatneâk watmâ nep yu meman mâne yeñe sot me âlâlâ tânnohonet sâm ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâñe âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwangim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeñe sot me âlâlâ tânnohonet sâm ulityongomune bâlewup. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeñe wuân membom yakât yuwu sâmune nângâñet. Nâñe Kiristohât den pat âlepñe yu pâku lohimbi kâsikum yingimune nângâm biwiyenñe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matñe yu

ya tânnohonet sâmi ki ulityongoman. Ya yengât nângâmune tepne herone otmap yamâ nâhât hâmenjahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtgât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sânetâ tem lâuyingiman. Yawu gârâmâ lohimbi topne topne kingitne orowâkne Kiristohâlen biwiyene katjetgât yuwu hon bayingiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbi nengât papatolipnenne girem den topne topne kulemgui yakât ki nângâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnane Kiristohât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilâm papatolipyene yengât girem den yakâlâk nângâm mansai. Yâhâ ya yengât nângân nângânyene pâron sâmu yâkâlen biwiyene katjetgât nâne girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyene âlâlâ mem mansai yakât dopneâk mem mansan. Yâhâ yâkne nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângânetâ gemu betpilâmaihât yâk orowâk lohotnan manmâ orotmemeyene watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipnyene girem den âlâlâ kulemgui yakât topjahât yen pâku lohimbi pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yengât orotmeme âlepne mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yengât girem dengât ki nângâmâk mansan. Yen gurâ nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângânetâ gemu betpilâmaihât yen orowâk lohotnan manmâ orotmemeyene watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwangim Kiristone den eknongop ya tân tânâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbi Porom Lâpio betbangim biwiyene Kiristohâlen katbi. Ya yengât bukulipyene nombotnane Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yakât torehenne nene sâmi otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk nenetâ yane biwiyene mem gulip tuhupap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâmi ya yengât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbi kingitne orowâkne Kiristohâlen biwiyene katjetâ tosayene pilâyingiâkgât nâne lok topne topne mansai yengâlen ari yene orotmemeyene mem manmai yawuâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyene kepeinetâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne orowâk menomgât nângâm lohotnan manman.

²⁴ Otmu nenne manman kârikjahât bulâne menomgât nângâm manmannene girawu manmunne ârândân otbuap? Yakât topne nângânetâ keterahâkgât orotmennenne âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Senne âlâlâ âilongo katjetâ tatbuap ya mene sâmi lok kingitne orowâkne sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokne kârikne otmâ sennan ariwuap yane miakbuap. Yâhâ ya membe sâmi biwinane yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopneâk nenne manman kârikjahât bulâne mene sâmi yakâlâk nângâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senne âlâlâ âilongo ya mene sâmi sururuk sânomaihât sâp katmai yakât nângâm inânnan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi sennan ariwuapne senne âlâlâ âilongo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikjahât bulâne menom yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâne ya membe sâmi nâne manman kârikjahât topne lohimbi kingitne orowâk kâsikum yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâne nekmu bâlemap sâmi mâtâp katnihiop yu tân tânâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbiŋe otŋetâ bâleminiop yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yeŋe mâtâp yu tâŋ tâŋâk watmâ mannomaihât yuwu sâmunen nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipnennŋaŋe Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Mosenŋe galemyongom dâiyekmu saru gulunŋehen takawi. Takanŋetâ Aihita yengât hep berolipyenŋaŋe watyekmâ yongomaihât Anitâŋe sâmu kulewonŋon âlâŋe tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekŋe hân kakŋan liŋmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe katbin yan toen katnenekbi yakât dopŋeâk tâmbâlipnennŋaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe katbi. Anitâhâlen biwiyenŋe katŋetâ Mosenŋe dâiyekmu kulewonŋonŋe kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakŋambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenŋe Kutdâhât tem lâuwangim sâp sâsâŋan nâŋgawangim natik neman yakât dopŋeâk Anitâhât tem lâuwangim sâp sâsâŋan sot âlâ, kutŋe mana sâm, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴ Otmu Kutdânenŋe Kiristohât nâŋgâm wain to neman yakât dopŋeâk emelâk Anitâŋe sâmu kât âlâ bâok sâm yapâ to senŋe hindakmâ gemu tâmbâlipnennŋaŋe newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikŋak tihityenŋe otmu lok ki manmaiâŋen ari manbi. ⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiâŋen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kiŋitŋe orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutŋe tuhum kânâŋgâŋetâ kinmu mepaem orotmeme bâlenŋe topŋe topŋe otbi. Yakât matŋe hilipyongomu muwi. Yakât nâŋgâm nengu Anitâŋe yawuâk hilipnongomap sâm otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose iminŋaŋe Anitâhât hotom uwanginom sâop. Yawu gârâmâ emet haŋ sâmu bulimakao umutŋe yakât hotom uwangim orotmeme bâlenŋe otmâ mepaewi. Yakât Mosenŋe den kulemgupop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuŋe noniŋ bulimakao gâim hotom uwangiwi yakât torehenŋe nem heronŋe otbi. Heronŋe otmâ kâwâ konda dondâ otŋetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakŋan yâk yengâlen gâtŋe lok kiŋitŋe orowâkŋe kasalipyenŋe yengât baralipyenŋe orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nâŋgâm nenŋe otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakŋan po yingimu Anitâhât sâm guhuŋbi. Yawu otbi yakât matŋe Anitâŋe sâmu hambe sâtŋe bâlenŋe yingimu muwi. Yakât otmâ umatŋe teteningimu Anitâhât ki sâm guhuŋnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâm bâleyitgiwi yan yakât matŋe Anitâŋe aŋelo âlâ hâŋgângumu ge lohimbi kiŋitŋe orowâk hilipyongop. Yakât nâŋgâm yeŋe otbi yawu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnennŋaŋe orotmeme bâlenŋe topŋe topŋe otŋetâ Anitâŋe sâmu umatŋe topŋe topŋe teteyingiop yakât den pat Mosenŋe kulemgupop. Yakât otmâ nenŋe den pat ya nâŋgâm biwinenŋan katmâ umatŋe yawuâk teteningimap sâm Anitâhât tem lâuwangim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nâŋgâm mannom.

¹² Yeŋe Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap sâmaiŋe mâtâp ya pilâm mâtâp bâlenŋan kionmaiâhât biwiyenŋe galemahom manŋetgât nanŋan. ¹³ Umatŋe âlâlâ teteyingimu mansai yamâ lok ârândâŋ yawuâk teteningimap. Otmu umatŋe topŋe topŋe teteyingiwuap yan lohotŋe otmai sâm Anitâŋe bulâŋanâk mâmâŋe

otyngiwuap. Mâmâñe otyngmu yâkât wâtñan kinmâ manman âlepñan mannomaiahât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topñe yuwu sâmunen nâñgâñet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpiohât opon kâmbukñan yâhâ sot nene sâñetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topñahât ki pâpñuai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nâñgâñetâ ârândâñ oap me bia? ¹⁶ Kiristonje kawenennñan kinmu kuñetâ hepnje gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunñe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinennñane hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtñum muop yakât dop kum banja mem motokmâ anñim nemain. ¹⁷ Yâhâ menduhunenekmu biwinennñane yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banja kândâkdâek mem motokmâ anñim nemain.

¹⁸ Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenñe âlâen hâum sâmunen nâñgâñet. Yura lohimbiñe tosayenahât nâñgâm noniñ bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukñan yâhâ katmai. Katñetâ tatmu hotom umaiñe ya mem Anitâhât hotom uñetâ semap. Hotom uñetâ semu yakât torehenñe noniñ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu nâñgâñingimai. ¹⁹ Otmu yakât dopñeâk pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmâ yakât torehenñe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâñe bia. Yakât otmâ sot gotyeñan katñetâ tatmap yakât nâñgâmunen tãñât otmap. ²⁰ Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyeñan katmai. Den ekyongoan yukât topñe yuwu sâmunen nâñgâñet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yanâmâ weke bâlenje mepaem sot mem katyñingimai. Yakât otmâ yeñe pâku lohimbi orop sot yakât torehenñe nenomai yan weke bâlenje orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaiahât sot yakât torehenñe ki nenomaiahât nanñan. ²¹ Yâhâ Kutdânennñahât sâtñat otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinennñane hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe weke bâlenje orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nemai. Topñe yawuhât yeñe Kiristo otmu weke bâlenje orowâk biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaiahât dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukñe. Pilâñetñat nanñan. Yawu gârâmâ sot torehenñe nenomai yakât Kutdânennñane nâñgâm bâleyingiwuap. Yeñe sârereakmâ Kutdânennñe mem ge katnomaiiahât dop ki tap. Yakât otmâ yeñe pilâñetñat nanñan.

²³ Yeñe yu me ya otñetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benñe yu ya otmai ya kerekñe ki tãnyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeñe manmanyenahâlâk ki nâñgânomai. Bukulipyenñane manman âilonñgoân manñetñat nâñgâm tihityenñe otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe mem ari anñim bero emetñan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmunen nâñgâñet. Lok âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topñe topñe tatmâ arap yamâ ikñe pat.”

Yawu otmâ mâtâp pato imbiñe anunyene bia manmai ya yengât dop otmâ. ⁶Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâñet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmâ yanje anulakñet sâmi somotyene korotok hâreyingimai. Yâhâ imbilipyenane somotyene ki katipgum lohimbi senyen an kinmâ Anitâ mepaemai ya anulakñet sâmi loklipyenane somotyene korotok hâreyingimbâihât dop. Yakât otmâ somotyene katipgunetgât nanjan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâne ikñe nângân nângân watmâ hânñe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenñeâmâ Anitâ Kunnennene sâmi mepaem somotnenne ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakñan “Âlâne lok yu tânguwap?” nângâm lok yakât gasumñe tâññe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyenane loklipyene ewe katyekmâ somotyene katipgunetgât nanjan. ¹⁰Yawu otnomai yan Anitâhât anelolipñe ikñe mepaem tatmaiñe ki nângâm bâleyingimomai. ¹¹⁻¹²Yawu gârâmâ yene imbilipyene yengât nângâñetâ gemapgât yuwu sâmunen nângâñet. Bulâñanâk Anitâne loggât gasumñe tâññe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menlipnenñane menenekbi. Anitâ Manman amboñe yâkñe konok kunnennene tatmap. Otmu nenñe lokñe imbiñe miakmâ biwinennane hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenñane sâmi kalop. Yakât otmâ biwinennane hionakmu ikñiâk ikñiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³Den ekyongoan yu nângâñetâ ârândân oap me bia? Yakât yuwu sâmunen nângâñet. Imbilipyenane somotyene ki katipgum lohimbi senyen an kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yene orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵Yene biwiyen an tap ya ekmâ nângâñet. Imbilipyene yengât ilanyene ya imbi bukulipyenane ekñetâ âlôngo otmap. Yâhâ loklipyene yengât ilanyene ya lok bukulipyenane ekmâ “Yu ki orotñe” sâmi nângâm bâleyingimomai. Yawu otmâ sâmi somotyene hâreangim yanâmâ enakñetâ ârândân otmap. ¹⁶Otmu den ekyongoan yu nângâm bukulipyenane kakñan sânomai yanâmâ yene sâmi hâreyingim yuwu ekyongonetgât nanjan. “Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai yengât imbilipyenane somotyene katipgum lohimbi senyen an kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otñetgât Kiristohât aposololipñane sâmi katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok longâñetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângâñet. Yene menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinennene kelihahâk sâmi ki galemahomai. ¹⁸Yene yenhâlâk nanjanñetâ yahatmu nângâm bâleangimai. Yâhâ bukulipyene nombotñane den pat yu eknohonetâ nângâmune tipine bulâne oap. ¹⁹Yâhâ yengâlen gâtñe nombotñane Kiristohât den kelanğatñetâ hionakmai yan den kelanğatmai ya yengât topyene mem tetemai yamâ nângâmune âlôngo oap. Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ araiñe yawu otmâ lok yawuya yengât topyene mem tetemai.

²⁰Otmu yene Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. ²¹Lohimbi nombotñe sot pato tatyngiapñe yenhât nângâñetâ yahatmap. Yenhât nângâñetâ yahatmu bukulipyene sot tipine tatyngiap ya ki kâsikum yingimai. Yene yeneâk nemai. Otmu lok nombotñane to kârîkñe dondâ nem biwi hâlim otmâ. Yawu gârâmâ bukulipyene sot tipine tatyngiapñe neñetâ ki dopñan otyngimap. ²²Yen

sot pato nomaine bukulipyene yengât nângânetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyenane ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeje sot pato nene sâm angoân yeje emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilongo oai sâm nâne herone nângâyingsiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenne natic yukât topne aposololipne ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmune nângânet. Emet omon otmu yan Kutdânenne aposololipne orowâk sot bâine newi yan Yurasiye Kutdâhât betjehen kionop. ²⁴ Otmu omon yan Kutdânenne Yesune banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâm ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâne yengât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum banja yu motoksan. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâm yingimu nejetâ yanak wain to gâim yingim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohonetâ hepne gemu mumbomân Anitâne nâhât nângâm mâtâp âine kalop yakât bulâne tetewuap. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâm ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ banja otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenne kawenenjan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem manjetâ Kutdâne âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne yenahât nângânetâ yahatmu Kutdânenne kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât nângânetâ kakne otmu banja otmu wain to yu nemai yan tosa umatje memai. Yakât otmâ tosa memain sâm yeje biwiyene ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândân otbuap yanâmâ banja otmu wain to yu nejetâ umatje yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâne matje yingimu umatje topne topne kakyenjan yâhâwuap. ³⁰ Topne yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyene nombotjane gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeje biwiyene ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândân otmu yanak banja otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâne yakât matje ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Anitâne den âiân katyekmâ matje umatje yingimu menomai. Yâhâ yeje yâk yengâlen torokatmâ yâk orop matje memai sâm Anitâne umatje kakyenjan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâm aran yukât bâine sâmune nângânet. Yeje Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natic nene sâm otnomai yan bukulipyene hârok takanet sâm mamboranjinomai. Mamboranjim tatjetâ hârok takanetâ yan topne katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotje po yingimu sot pato nene sâm otmâ emetyenjen tatmâ sot nejetâ ârândân otmu yanâmâ taka natic nenomai. Yawu otjetâ Anitâne nângâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matje yengâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otningimu âi topne topne mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otningimu âi topne topne mem mansain yakât nângâm pâp gumaihât yuwu ekyongomune nângânet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Ambonane biwiyenjan kionmu yanak Porom Lâpio me wahap tânât, umut biwine bia yawuya hâwim kânângâyekmâ yakât nângânetâ bulâne

otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât biwiyeñan kionmap lok yañe Yesu ki sām bâlewangimai. Otmu biwiyeñan ki kionmap yañe Kutdânenñe sām Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât māmâñahât Heak konohâk tatmap. Iknjahâk biwinenñan kionmâ māmâñe otningimu manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap. ⁵ Manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap yakât dopñanâk âi topñe topñe mem Kutdânenñe Yesu hon bawangimain. ⁶ Yesu hon bawangimain yan Anitâ ikñak māmâñe otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenñe tânahom mannehât Wâtgât māmâñahât Heakñe biwinenñe mem hewewenñ tuhumu manmannenñan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nâñgân nâñgân âlâlâ Anitâhât biwiñan tap ya Wâtgât māmâñahât Heakñe mem lok nombotñe yengât biwiyeñan katmâ mem hewewenñ tuhuyekmu Anitâhât den topñambâek sām kusânmâ bukulipyenñe ekyongomai. Otmu lok nombotñe âlâmâ ya yengât biwiyeñe mem hewewenñ tuhumu Anitâñe yuwu me yawu otmâ tihitnenñe otmap yakât topñe bukulipyenñe kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotñe âlâmâ biwiyeñe mem hewewenñ tuhumu Anitâhâlen biwiyeñane tinâk kepeim wâtñan kinñetâ yengâlen bulâñe yuwu tetemap. Lohimbi mesek topñe topñe teteyingimu mansai ya hengemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotñe âlâñeâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe meñetâ lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotñe âlâmâ lauyeñe mem hewewenñ tuhumu Anitâhât den bukulipyenñe kâsikum yingimai yan nâñgâñetâ bulâñe otmap. Me lok âlâ me âlâñe den âiñe ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmâi me weke bâlenjahâlen mem sâmâi yakât topñe nâñgâm hengengunjetgât lok nombotñe yengât biwiyeñe mem hewewenñ tuhomap. Me lok nombotñe âlâmâ nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmâi. Me nombotñeâmâ biwi nâñgân nâñgânyenñe mem pâron pilâyingimu bukulipyenñe den sâmâi ya nâñgâñetâ keterakmu purik gurik sām lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe ikñe engatñeâk otmâ biwinenñe mem hewewenñ tuhumu bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topñe topñe mansainñe Kiristohât komot konohâk oan.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topñe topñe, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inñe lok kutdâlipyenñe yengât hon bayingimai. Nen kerekñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekñetâ Wâtgât māmâñahât Heak yâknjak māmâñe otningmu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenñe mem hewewenñ tuhumu âi ikñiâk ikñiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtñan kinmâ Kunnenñe Kiristo tem lâuwangim biwinenñane kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet.

¹⁴ Hâknennñeâmâ konohâk. Aiop hâknennñahât torehenñe âlâ âlâ yañe âi ambonan ambonan tuhumai. ¹⁵ Yakât otmâ kâinenñane yuwu mon sâwuap. “Ambonanñe bam gamu nâñe hân tâlim tatmâ hâkâñ oan. Yâhâ bâtnane âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanñan.” Yawu sām hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Me ândâpnennñane yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu nññ nññ sâmu hâhiwin nâñgâman. Yawu gârâmâ ambonahât senñane senñe âlâlâ onom âlepñe ya ekmap yawuâk ekbeâk nâñgâman. Yawu gârâmâ senñane âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât

nanġan.” Yawu sâm hindakmâ pilâwuapġât dop âlâ ki tap. ¹⁷ Yawu ġârâmâ Anitâġe sennennġeâk katningiop mâne ġirawu otmâ sennennġe den nâġġâmbâin? Me ândâpnennġeâk katningiop mâne ġirawu otmâ ândâpnennġe kuġ korok nâġġâmbâin? ¹⁸ Anitâġe ikġe enġatġeâk otmâ lok tuhum hâġġât torehenġe âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu ġârâmâ hâknennġe torehenġe âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannennġe ki tetemu âlepġe manbâin. Hâknennġeâmâ konohâk. Hâknennġahât torehenġe yaġeâmâ nep ikġiâk ikġiâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennennġe bânennġe yuwu sâm ki ekuwuap. “Âo, ġâġe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnennġe kâinennġe yuwu sâm ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât ġâ hindakmâ ġiġiâk ari kindâ pânġajak bam ġawom.” Yawu sâm ki ekuwuap. ²² Yakât otmâ yuwu nâġġânom. Hâknennġahât torehenġe âlâ me âlâ enġakmunġe tâġât otmap ya hârem pilâm âlepġe mannomġât dop ki tap. ²³ Otmu hâknennġahât torehenġe nombotġe âi ki tuhumai yamâ benġe menġaleakmain yan bukulipnennġe nenekġetâ âilongo otmap. Otmu hâknennġahât torehenġe tetekġan tatmu ekġetâ anulakmain sâm hâknennġe tihitġe otmâ pet sâri latmâ kâtâpġumain. ²⁴ Yâhâ hâknennġahât torehenġe nombotġe âlâmâ tetekġan tatmai yamâ ki nâġġâm ketet otmâ kâtâpġumain. Anitâ ikġjak lok tuhum hâġġât torehenġe âlâlâ katmu ârândân olop. Otmu biwi nâġġân nâġġânnennġan kionġmu keterakningimu hâknennġahât torehenġe âlâhât nâġġâm anulakmain sâm hâknennġe tihitġe otmain. ²⁵ Otmu Anitâġe lok tuhum hâġġât torehenġe âlâlâ kalop yakât otmâ hionġakmâ ikġiâk ikġiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yaġeâmâ tânahomai yan hâknennġe sânduk sâm kilik milik manmain. ²⁶ Yawu ġârâmâ hâknennġahât torehenġe âlâ me âlâ hiwinġe otmap yan hâknennġe kerek hâhiwin nâġġâmain. Yamâ benġe hiwinġe ya biatmu yanâmâ hâknennġe kerek sânduk sâm arimap.

²⁷ Aiop, hâknennġan hâum yan yuġe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. ²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitâġe âi ikġiâk ikġiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anġoân nen lok nombotġe lohimbi belângen manmai ya yenġâlen ari Kiristohât den pat âlepġe ekyongomunġe nâġġânomaihât Anitâġe kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lohimbiġe Kiristohâlen biwiyenġe emelâk katbi ya yenġâlen ari Anitâhât biwiġan den âlâlâ tatmap ya sâm holanġmâ ekyongonġetġât lok nombotġe kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yinginġetġât lok nombotġe âlâmâ kut papasu sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem menġetâ lohimbiġe ekġetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâm lok nombotġe âi sâm yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbi mesekyenġe orop hengemyongonġet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbiġe wahap wuân me wuâġġât umburuk otmai ya tânyongonġet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yenġât kunlipyenġe manġet sâm âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotġe yenġât nimbilamyenġe mem purik pilâyningimu den sâsâġe ki sâsâġe sâmâi. ²⁹ Yawu otmâ âi topġe topġe yingimap. Yakât otmâ yen kerekġe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekġe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekġe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekġe kulem topġe topġe ki menomai. ³⁰ Me yen kerekġe lok ki hengemyongonomai. Me kerek yenġât nimbilamyenġe ki mem purik pilâyningimu den sâsâġe ki sâsâġe sânomai. Me bukulipyenġe den sâsâġe ki sâsâġe sâmâi ya nâġġâm purik ġurik sâm lohimbi ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki

yingimap. ³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otyingimu bukulipyeñe tânyongoñetgât nâñgâm biwiyeñe hewewen otmu Anitâ ulit-gum mannomaî. Yawu otmâ bukulipyeñe orop biwiyeñe kepeiakmâ tânahom manñetâ ârandân otbuap.

13

Bukulipnenñe orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Nimbilamnenñe mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmain, me añelo yengât den sâmain yan biwinenñe bukulipnenñe yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nâñgâñetâ hâpu umunñe pãon sâmu munñe pato pilâmap, me himbim guñguruñ sâmap, yakât dopñe otmap.

² Yâhâ Anitâñe ikñe biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap ya nâñgâm hengenñe bukulipnenñe den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinenñe ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâñe ekmu tâñat otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenñe tinâk kepeim yan lokñe ki otmai ya otmunñe bukulipnenñe ekñetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenñe bukulipnenñe yengâlen ki kepeim manmain yan Anitâñe nenekmu gemap.

³ Otmu senñe âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbi senñe âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwanginom yakât huhopñe kasalipnenñe menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinenñe bukulipnenñe yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitâñe nâñgâningimu ki yahatbuap. ⁴ Yâhâ biwinenñe yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotñe mem bâlenenekñetâ yakât matñe ki kâpekyinginom. Me sâmbâleninginetâ yakât nâñgâm mem lohotñe tuhuyeknom. Me nenñahâlâk ki nâñgâmunñe yahatmu hâknenñe mepaenom. Otmu buku nombotñe yengât nâñgâmunñe ki gewuap. Otmu buku nombotñe yengât ki nâñgâm bâleyinginom. ⁵ Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem orangim mannom. Otmu buku nombotñe hâmeân hâluhu otninginetâ yan tepnenñe ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekñetâ yakâlâk nâñgâm matñe yingine sâmbiwinenñe ki mem mannom. ⁶ Yâhâ lohimbi nombotñe otñetâ bâlewuap ya ekmâ heronñe ki nâñgâyinginom. Yamâ benñe uwawapñe bia manmâ otñetâ âlonño otbuap ya yengât heronñe nâñgâyinginom. ⁷ Otmu buku nombotñe mem ge katneneknomai yan matñe ki otyinginom. Me tep bâle nâñgâninginomai yan biwinenñe kepeiyekmâ mem tepyeñe sândukñe tuhuyeknom. Yawu otmunñe yâk orop lohotñan manmâ yâhânomgât biwinenñe mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwereñe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap ya ikñe Wâtgât māmâñahât Heakñe biwinenñan katmu bukulipnenñe sâmbiwinenñe kysânmâ ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap ya topñambâek ki nâñgâmain. Yakât otmâ nâñgân nâñgânnenñe holañakmu yan den kakñeâk kakñeâk kâsikum yingimain. Otmu nimbilamnenñe mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmain ya torokatmâ ki sâmbiwinenñe. Hâmbâi mânne Kiristonñe âwurem ge manman bulânne ningiwuap yan âi topñe topñe mem mansain yu biatbuap. Âi topñe topñe hârok biatbuap yamâ biwinenñe kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisân.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinennjambâ nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ māmâlipnennē ekyongomunne nângânjetâ tânât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nângân nângân ya pilâwin. ¹² Otmu nenjêamâ toen umutnenne enjakmunne âwâlele otmap. Yakât dopjêak Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm hengenjumain. Yawu gârâmâ Kiristoñe âwurem gewuap yan Anitâhât biwiñan nângân nângân topñe topñe tatmap ya topñe nângâm pesuk pilânom. Anitâñe biwinennjahât topñe nângâmap yakât dopjêak nenñe gurâ yâkât topñe nângânôm. ¹³ Yâhâ den sâm aran yukât topñe yuwu tap. Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu Kiristo hoñ bawanjim âi topñe topñe memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anjoân biwinennjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmâ yâhânôm. Buku oranjim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinennjañe kepeim manmâ yâhânôm. Otmu Kiristoñe âwurem ge menenekbuap yakât nângâm biwinennjañe mem mannom. Yawu gârâmâ anjoân biwinennjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannomgât Anitâñe nângâmap.

14

Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamyenē mem purik pilâyīngimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nângâm manñet. Yawu manmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otyīngimu Kiristo hoñ bawanjinetâ bulâñe teteâkgât biwiyenē Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyenē yīnginetâ nângâm hengenjunetgât âi ya biwiyenjañe mem manñetgât nanjan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânjet. Lok nombotjañe Anitâhât den kâsikum ningimai ya nângâmunne keterakningimu manmannenñe kelihakmu manmain. Lok yawuyañe mem hewewenñe tuhunenekjetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotñe âlâ yengât biwiyenjan katmâ nimbilamyenē mem purik pilâyīngimâp. Nimbilamyenē mem purik pilâyīngimu den sâsâñe ki sâsâñe sâñetâ nângâmunne ki keterakningimu yanjak Anitâhât nângân nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikñak lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâñe ki sâsâñe sâmâi yan yenē biwiyenjêak ârândâñ otmap.

⁵ Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe yen kerek nimbilamyenē mem purik pilâyīngimu den sâsâñe ki sâsâñe sânomai yakât nângâmune ârândâñ oap. Yawu gârâmâ nimbilamyenē mem purik pilâyīngimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmâi ya lok âlâ me âlâñe nângâm bukulipyenē purik gurik sâm ekyongonjetâ nângâm hengenjumai yakât gurâ nângâmune âilonjo otmap. Yâhâ lok nombotjêamâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lauyenē mem hewewenñe tuhumu lohimbî belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonjetâ nângâm Kiristohâlen biwiyenē katñetgâlâk biwinanē nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmap.

⁶ Bukulipne, nâñe yengâlen takawom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmune nângânjetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yanē ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât

den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topnje nângâm hengenjunetgât Wâtgât māmâjahât Heakne māmâne otnihimu den kâsikum yingiwom.

⁷ Den sām aran yukât topnje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aion tuhumainân lok âlâne kep topnje katmâ membuapne ombe kârikneâk mem wangam kumbuap ya bukulpnane nângâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohotnan mem wangam kârikne ki kumbuap yan bukulpne nombotne atene âlâengen kinnomaine ombe ki mem hengenjum wangam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi âlâ yongone sām arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tengâ tuhum mambotynginomai. Mambotynginetâ lok tem pato yan gâtne kulet sâwuapne tengâ tuhuai ya yekmâ bukulpne ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyene âlâ yakât ki nângâwuap mon yane tengâ tuhunomai ya yengât lauyenanâk kionmu kunetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopneâk yengâlen gâtne âlâ me âlâhât nimbilamyene Wâtgât māmâjahât Heakne mem purik pilâyngimu den ki nângân nângânne sânomai ya bukulpnyene nângânetâ ki keterakbuap. Yakât nângânetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topnje topnje manmâ dennenne ikniâk ikniâk sâmain. Yakât otmâ lok pupne âlâne hân âlâengembâ taka denyenanâk eknongonomai ya ki nângân. Otmu nen gurâ dennennanâk ekyongomunne ki nângân. Yawu gârâmâ den nângâmain ya bukulpnennane sânomai yanâmâ yâk orop hewewenâk alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Wâtgât māmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmai. Yawu nângâm yan wuân âi menetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângân. ¹³ Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakne lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyngimu den ki nângân nângânne sâmaine den yakât topnje nângâm purik gurik sâm bukulpnyene ekyongonetâ nângân. ¹⁴ Yâhâ Wâtgât māmâjahât Heakne nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nângâm ârândân otnap. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinane nângâm ki sâman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâne sâm mepawom, me kiki mewangiwom ya purik gurik sâmune lohimbî orop kinnom yane nângân. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyene mem purik pilâyngimu den ki sâsâne sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulpnyene den yakât topnje ki nângâmaine yen orop biwi nângân nângân yene ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaeneta nângâm ârândân otbuap. Yamâ bukulpnyene nângânetâ ki keterakyngiwuap. Yakât nângâmune ki dopnan oap.

¹⁸ Yâhâ nimbilamyene mem purik pilâyngimu den sâsâne ki sâsâne sâmai yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiye kmâ sâman. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyenan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâne ki sâsâne sâm ariwomgât ki nângâman. Yâhâ senyenan kinmâ biwinambâ nângân nângân âlepne tetemap ya pâne tâlâwâk ekyongomune nângâm hengenjunetgât nângâman. ²⁰ Bukulpne, nimnaom titipâne yu me ya otnehâlâk nângâmai. Yâhâ yene yawu ki nângân. Otmu Wâtgât māmâjahât Heakne

nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sâne sâm yakâlâk ki nângânômai. Wuân âi menjetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânômai. Yawu gârâmâ lepatne wuân âlâ ombe tatmâ ki nângâm bâleangimai yakât dopneak otmâ biwi nângân nângânyene galemahonômai. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotne yakât den sâm Isirae lohimbi denyenânâk ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbi yune nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyene hângânyongomune hân kâlepnhehembâ taka yene denânâk ekyongonômai. Yawu gârâmâ den ekyongonjetâ yawuak nângâm hâkân otnômai.”

²² Den yawu tap yakât topne yuwu nângânôm. Wâtgât mâmâjahât Heakne launenne mem hewewen tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi yîngimunne nângânetâ bonne otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmaîneâmâ nângânetâ ki bonne otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne nimbilammenne mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmunne nângânetâ biwiyenân hâumu “Kulem yu ki orotne eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yene menduhuakmâ Kiristo mepaenômai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne yen kerek nimbilamyene mem purik pilâyîngimu lauyene menduhum den ki sâsâne sânomai yanâmâ bukulipyenane den yakât topne ki nângâmai me lohimbi belângen manmai yane yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyene gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângâyînginetâ gewuap. ²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyene nombotne Anitâhât den ki nângâm hengenngumai me lohimbi belângen manmai yane denyene nângânetâ biwiyenân hâumu orot-memeyene bâlene yakât nângânetâ han sâyîngiwuap. ²⁵ Yakât nângânetâ han sâyîngimu, “Anitâne yen orowâk manmâ mâmâne otyîngimap,” yawu sâm yâk mepaenômai.

Nenne menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karanginom.

²⁶ Yakât otmâ yene menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnômai. Lok nombotne kep me kiki mewanginômai. Yâhâ nombotne âlâmâ biwiyenambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonômai. Yâhâ nombotne âlâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâ biwiyenân katmap ya ekyongonômai. Me nombotne âlâ yengât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den ki sâsâne sânomai. Me nombotne âlâ yengât biwi nângân nângânyene mem pâron pilâmu den ki sâsâne sânomai ya purik gurik sânetâ bukulipyenane nângânômai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannômai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne lohimbi nombotne yengât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yane yahatmâ âlâku ikniâk ikniâk sânomai. Yawu otnômai yan lok âlâne den ki sâsâne sânomai ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topne nângânômai. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnômai. Wâtgât mâmâjahât Heakne lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne ya lohimbi senyenân ki sânomai. Yâhâ biwiyenânâk nângâm Anitâ herone nângâwanjinômai.

²⁹ Otmu Wâtgât māmājahât Heakñe lauyeñe mem hewewenñ tuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yañe yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sām tâpikguai yakât lok nombotñeñe tatmâ nāngâyinñinimai. ³⁰ Otmu bukuyeñe âlâñe yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât māmājahât Heakñe lok âlâhât biwiñe mem hewewenñ tuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anjoân bâñe pilâmu kândikum sâwuap yañe ekmâ sām tin pilâm ge tatmu benñe yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiñe menduhuakmâ den kakñan ki sahañginimai. Yawu otmâ ewe karañginimai yanâmâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yeñe ki ewe karañgimai. Yakât otmâ Wâtgât māmājahât Heakñe lauyeñe mem hewewenñ tuhuwuap yan ewe karañgim den ya âlâku ikñiâk ikñiâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekñe den ya nāngâñetâ keterakmu yanâmâ biwiyeñe hewewenñ otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiñe kapiñe manmâ araiñe orotmeme yuwu otmai. ³⁴ Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbilipyenñe loklipyenñe yengât amutgen otmâ den nāngânâk tatnomaihât emelâk Anitâñe Mose ekumu kulemgup. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyenñe wuân me wuân topñahât pâpgumai yañe lohimbi senyenñan yahatmâ kinmâ topñe nāngâne sām âikumai yakât den pat nāngâmune bâleop. Yawu otmai yamâ anjun topñe. Yawu gârâmâ emetyenñan ari tatnomai yan loklipyenñe me âwâlipyenñe âiyongonñetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yeñe wuân nāngân nāngân mem Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai ya yengât orotmeme ki watmai? Yeñe kunlipyenñe manne sām oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nāngâñet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeñambâ nāngân nāngân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâñe biwinenñan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyinñinñetâ ya pilâm nâ tem lâunihinimai. Otmu lok nombotñeñe Wâtgât māmājahât Heakñe biwinenñe mem hewewenñ tuhumu Kiristohât hoñ bawangiain sām ekyongonomai ya gurâ ekyongonñetâ tem lâunihinimai. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongonñetâ ki nāngâyinñinimai yamâ yeñe betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâñe sâmunne nāngâñet. Wâtgât māmājahât Heakñe lauyeñe mem hewewenñ tuhumu Anitâhât den bukulipyenñe kâsikum yinñinimaihât nāngâñet. Otmu Wâtgât māmājahât Heakñe bukulipyenñe yengât nimbilamyenñe mem purik pilâyinñimu den sâsâñe ki sâsâñe sânomai ya ki kuyinñinimai. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâñe ki sâsâñe sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otñetâ dopñan otbuap.

15

Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yinñimune nāngâm yâkâlen biwiyeñeñe kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikñahât bulâñe menomai. Yâhâ den pat âlepñe yakât nāngâñetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâñe ya ki menomai. Bulâñe ya ki memaihât den pat âlepñe yakât pâñe tâlâwâk yuwu sām henñenñumune nāngâñet.

3-4 Emelâk Kiristohât aposololipnje yengâlembâ den kunje mewan ya ekyongomune ki nângâm hengeŋguwi. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Kiristone nengât tosehât huhopnje mem muop. Mum hân kâlehen katjetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâne mumuŋambâ mem yahalop yakât den emet inânjan poropete otmu lok nombotŋaje kulemguwi.

5 Yâhâ mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Petoro orop enakmâ den olowot. Yakât kakŋan ikne aposololipnje mem teteyekmu yâk orop den otbi. 6 Yakât kakŋanâmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manbi ya kingitŋe orowâk, dopyenŋe 500 ya wangiop, ya teteyingimu enakbi. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotŋe muŋetâ nombotŋe yawuâk mansai. 7 Otmu yakât kakŋan imiŋe Yakowo yâkâlen tetewangimu enakmâ den olowot. Otmu yakât kakŋan aposololipnje âlâkuâk teteyingimu den otbi. 8 Otmu bâiŋeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihiop yakât yuwu sâmunne nângânet. Wuân me wuân bilakŋe kâpekmai yakât dopŋeâk manmune Kiristone menehop. 9 Yâhâ ki menehop yan ikne komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nângâmune gemap. Otmu aposolo yengât kunyeŋe manbehât ki nângâman. 10 Yawu gârâmâ Anitâne ikne engatŋeâk otmâ nângânihim Kiristo hângângumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yâkât wâtŋan kinmâ aposolo nombotŋaje âi memai ya hârohâk wangiyeŋmâ âi kârikŋeâk meman. Âi meman yukât amboŋe Anitâ. Ikne Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu âi memune bulâŋe tetemap. 11 Yakât otmâ aposolo nombotŋe orop, nenŋe Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunne nângâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nângâm Kutdâhâlen biwiyenŋe katbi.

Anitâne mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

12 Otmu Anitâne Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ topŋe girawuhât otmâ yen nombotŋaje sâm hilipgum “Hâmbâi mumuŋambâ ki yahatnom,” sâmai? 13 Den yawu sâmai ya bulâŋe mâneâmâ Anitâne Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm ekyongomain ya bulâŋe ki otbâp. 14 Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne nenŋe imbiâk ekyongomunne biwiyenŋe yâkâlen katbâi. 15 Otmu Anitâne mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâne Kiristo mumuŋambâ mem yahalop sâm den golâ ekyongombâin. 16 Otmu torokatmâ sâwe. Anitâne mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumuŋambâ ki mem yahatbâp. 17 Otmu Kiristo mumuŋambâ ki mem yahalop mâne yâkŋe tosanenŋe ki pilâm manman kârikŋahât pat kuningimbâp. Otmu nenŋe biwinenŋaje yâkâlen imbiâk kepeimbâin. 18-19 Yâhâ Anitâne manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakŋan mumuŋambâ mem yahatnenekmu manman kârikŋan mannomgât dop ki tap mâne nenŋe den perâkŋe nângâmune bulâŋe otbâp. Otmu lok belâŋen manmaiŋe nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakŋan manmâ gai sâm nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbi nombotŋe biwiyenŋe Kiristohâlen kepeim mum gawiŋe orotmeme bâlenŋe otminiwi yakât tosa ki

pilâyîngimbâp. Yakât otmâ matnje umatnje yîngimu hâhiwin nângâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâñanâk Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopñeâk lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyeñaje kepeinomai nen kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenñeâmâ konok. Tâmbânenñe, kutñe Aram sâm, ikñahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopñe Anitâñe mumuhât pat kuwanjiop. Yawu otmâ lohimbi yâkâlebâ tetemain nen kerekñe engatnenñeâk watmâ otmunñe bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristone mumuñambâ yahalop yan mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan mannomgât mâtâp mem kusânniñgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannom. ²³ Anñoân Kiristone mumuñambâ yahalop. Mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyeñaje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnenñe tatmâ tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipñe yu Anitâñe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboñe, senduk banearâ, susun, me sâtñe metñe topñe topñe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuñambâ mem yahatnenekmu yu ya topñe topñe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboñe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakñan nenñe yâhâpñe ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topñe teteâkgât emelâk Anitâñe lok âlâ den ekumu kulemgupoy ya yuwu tap.

“Anitâñe wahap topñe topñe ya nanñahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topñe topñe” den yuñe nen hânân gâtñe, me himbimân gâtñe, me hân kâlehen gâtñe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikñahâk menenekmâ nanñahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuñe Anitâ ikñahât ki miap. Otmu nanñahât gurâ ki miap. Anitâñe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristone âi tuhum tin pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikñe gurâ yawuâk âwâñahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâñe kunnenñe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyene nombotñaje “Mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâñe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyene emelâk muwi ya yengât nângâm kutyeñe mem kinñetâ toen katyeksa? Yâhâ Anitâñe bukulipyene mumuñambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyeñe mem kinñetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmâi.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nângâñet. Nenñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen arî Kiristohât den pat âlepñe eky-

ongomunje lohimbi nombotñaje topñe âlâlâ mângâenenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâñe mumunjambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nângâm manman. Den ekyongoan yu biwinaje nângâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yengât yuwu nângâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katbi. Yapâek biwiyeñaje yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nângâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñaje kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumunjambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunje pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenñeâk watmâ sot kâle songo bau nem heronje kakñan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumunjambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne songo bau sot kâle nem heronje kakñan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyaje taka yen orop yawuâk otñetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok âlepñaje lok bâleñe orop hero karanjim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñaje lok âlepñe ya yengât engatyenjan kionetâ otbuap. ³⁴ Yeñe nângân nângânyeñe keterakyiñgimu bukulipyenaje Anitâhât den kelangatmai ya yengât nângân nângân ki watñetgât nangan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nângâm anjolakñet.

Mumunjambâ yahatnom yan towatnenñe âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumunjambâ yahatnom? Me mumunjambâ yahatnom yan towatnenñe girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matñe yuwu sâmune nângâñet. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâñe ga takamap. Ga takam hâlihît kânângâmunnje ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikñe mem hân kâlehen katmain yamâ mumap. Mumu yanjak kâñe ga takamu bonñe anjo tetemap. Yen yukât topñe nângâmai yamâ girawu otmâ manmannenñahât topñe pâpgumai? Yawu gârâmâ alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopñeâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâñe ga takamap yakât dopñeâk mumunjambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângâñet. Ârok kehetñeâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâñe ga takam bonñe kinmap yamâ towatñe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ sot âlâlâhât bonñe otmu kehetñe yakât towatñe ikñiâk ikñiâk kalop. ³⁹ Otmu songo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topñe topñe yamâ towatyene ikñiâk ikñiâk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurâ yawuâk ikñiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtñe,” sâmain. Me himbimân emetsenñe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtñe,” sâmain. ⁴¹ Hilâmgât emetsenñe yakât lajinñe ya ikñiâk. Otmu omongât emetsenñe yakât lajinñe ya gurâ ikñiâk. Otmu pituhât lajinñe ya gurâ ikñiâk tap. Yawu.

⁴²⁻⁴³ Otmu dop kum den ekyongoan yukât topñe yuwu nângânom. Menlipnenñaje menenekbi yan wâtnenñe ki teteop. Yâhâ wâtnenñe tinñe

sâmap yapâek mesek topŋe teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunŋe hannongoŋetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâŋe mumunŋambâ mem yahatnenekbuap yan hâknennŋe âiŋe ningimu manman kârikŋan mannôm. Otmu hâknennŋe âiŋe ya ningimu enjakmunŋe âlepŋe nandoroŋe otbuap. 44-49 Kândikûm emelâk Anitâŋe topŋe katmâ hân mem tâmbânenŋe, kutŋe Aram sâm, yâk tuhum yan umutŋe biwiŋe katbaŋgiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Moseŋe den kulemgûop ya yuwu tap.

“Anitâŋe lok tuhum umut biwiŋe katbaŋgimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiŋe muop yawuâk mum gara gara otbi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimâmbâ ge manop yamâ Kutdânennŋe Yesu Kiristo. Yâkŋeâmâ umut biwinennŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkâlen biwinennŋe kepeimunnŋe manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâŋe mumunŋambâ mem yahatnenekmâ hâknennŋe âiŋe ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristoŋe mumunŋambâ yahatmâ hâkŋe âiŋe miop yawuya ningiwuap.

⁵⁰ Bukulipne, den ekyongoan yukât topŋe yuwu nâŋgânôm. Emelâk tosanennŋahât huhopŋe hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâŋe sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannômât dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yâhâ mumunŋambâ yahatnomgât Anitâŋe den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân âŋelo âlâŋe lâmun bâiŋe kunbuap. Lâmun kunmu Anitâŋe in yawu, sennennŋe pelen bok otmap yakât dopŋeâk mumunŋambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannômâ ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmannennŋe âiŋe ningiwuap yakât dop kum sâwe. ⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkŋe tatmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopŋeâk nenŋe hâknennŋe hâŋgiŋe pilânôm. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunŋe hâknennŋe âiŋe ningimu hanŋalakmâ manman kârikŋan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ hâhiwin kakŋan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknennŋe âiŋe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâŋe ya sâm kalopgât otmâ yakât bulâŋe tetewuap. Yakât poropete âlâŋe den kulemgûop ya yuwu tap.

“Anitâŋe Mumuhât Amboŋe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâŋe poropete âlâ den yuwu ekumu kulemgûop.

“Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap.

Otmu hâhiwin yingim yâhâwuâtgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâŋgânŋet. Biwinennŋambâ nâŋgân nâŋgân bâlenŋe topŋe topŋe tetemu ya watmâ otmunnŋe bâlemap. Otmunnŋe bâlemap yan Anitâhât girem den nâŋgâmunŋe biwinennŋan hâumu girem den ya lonŋâem tosa miain sâm nanŋanŋimain. Yawu manmain yakât huhopŋe Manman bâlenŋahât Amboŋe hâhiwin topŋe topŋe ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Kutdânennŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge kawenennŋan kinmâ tosanennŋahât matŋe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennŋe kepeim yâkât wâtŋan kinmunŋe Manman Bâlenŋahât Amboŋe ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe mumunŋambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiŋenŋe Kutdâhâlen tinâk hikum mannômâ. Yawu otmâ âi sâm yingiop yakât biwiŋenŋe tinâk kepeim tuhuŋetâ bulâŋe

topnje topnje tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipnje yengât tewetsenje menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipnje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya nombotnaje senje âlâlâhât umburuk mansai ya yengât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeje girawu tânyongonom sâmbâinohowi yakât yuwu sâmbune nângânet. Galatia kapi ambolipnje tewetsenje menduhunomai sâmbâ mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nânje yengâlen takawom yan nanje menduhum katne sâmbâ pâinjetâ biatmapgât nângâm Sande ârândân menduhuaknomai yan nepyenahât hâmenje memai yakât torehenje mem Yerusalem kapi ambolipnje yengât pat sâmbâ menduhum konohân katjetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeje bukulipyenje nombotnaje nanje mem ari Yerusalem kapi ambolipnje yinginomai sâmbâ lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipnje tiripyongonetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Paulonje nep tuhuwom sâmbâ nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Angoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipnje girawu mansai ya kapi ârândân hawamgum yekmâ yanak yengâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipinje mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenenaje nângânihimu yen orop sâmbâ kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâmbâ mambothom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihinetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanjan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune lohimbi dondâne gurâ mâtâp yu mangunihine sâmbâ oai. Yakât otmâ tipinje tatmâ âi tuhumune Pentikos hombanj otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteonje yengâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nânje Kutdâhât honj bawangim âi meman yukât dopjeâk honj bawangim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbangim mâtâp mewanginetâ lohotjan takamu enaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyenje orop manmâ yâkât mambothangian.

¹² Otmu bukunenne Apolo yâkât yuwu sâmbune nângânet. Bukulipyenaje pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâmbâ ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerejeâm orowâk takanomaihât hâkân oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewangiwap yanâmâ âlepne hângangumune yengâlen takawuap.

Den bâinje sâop.

¹³ Otmu yeje Kiristohât wâtjan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâmbâ biwiyenje galemahom mannomai. Me bukulipyenje nombotne Kiristohât den kelangatmaine engatyen kionmaihiat biwiyenje ki pâlâmne otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguyingimaihât kârihem kinmâ manmanyenje galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo

orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋim hoŋ bawanŋinomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, angoân yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Setepanas sâm, hep torehenlipŋe orowâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yawu othi yapâek manmâ gai ya topyeŋe nâŋgâm heŋgeŋguai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yengât nâŋgâm yâkŋe hoŋ bayiŋim mansai. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yawuya yengât nâŋgâŋetâ yahatmu amutyenŋan manŋetgât nanŋan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki eŋakmâ mansaingât tepne dondâ nâŋgâŋyiŋgian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtŋe, kutyetŋe Potunato yet Akaiko sâm, yâkŋe yeŋe tepyeŋe nâŋgânihiŋai yakât eknohoŋetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nâŋgâŋyiŋgian. Otmu hâŋgânyongomune âwurenomai yan nâŋe heroŋe nâŋgâŋyiŋim mansan yakât den pat ekyon-ŋoŋetâ yen gurâ yawuâk biwiyeŋe huruŋ sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihât nanŋan.

¹⁹ Den bâiŋe sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe biwiyeŋe Kiristohâlen kepeim mansaiŋe yengât nâŋgâŋyiŋgai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Piriŋila, lohimbi nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewanŋim mepaemai yaŋe orowâk yengât nâŋgâŋyiŋgai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainŋe yawuâk nâŋgâŋyiŋgai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yeŋe heroŋe nanŋanŋinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemgwap yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaŋe bâiŋehen kutne kulemgwan yu ekmâ nâŋe heroŋe nâŋgâŋyiŋgian yawu nâŋgânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kutdânenŋe ki ewe katmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yamâ Anitâŋe hilipyongowuapgât nanŋan. Yakât Kutdânenŋe âwurem gewuap.

²³ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenŋaŋe Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinanŋe kepeiyekmâ nâŋgâŋyiŋim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Korinti

Paulone Korinti yengât ekap betjan kulemgum katyngiop.

O bukulpine,

¹ Yen Korinti kapi ambolipne otmu Akaia hânân kapi nombotje tatmâ arap ya ambolipne orop Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangim manjetgât Anitâje meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenne Anitâje Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutje Timoteo, yâkne nâ orop tânahom mansait. Netje herone nâŋgâyŋim ekap yu kulemgum katyngiait.

² Awoŋnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yâkne engatyetneâk otmâ nâŋgâyŋim tihityene otmutâ biwi nâŋgân nâŋganyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyŋim ulitgum gaman.

Anitâje biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatje topje topje teteningimawân Awoŋnenne Anitâ, Tihit ti-hit otmu Biwi Sânduk Amboŋaje mem hewewen tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenne Yesu Kiristo âwâje mepaem mannom. Otmu bukulpnenne yengâlen umatje topje teteyŋgiwuap nenŋe gurâ yâkât wâtjan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵ Emelâk Kiristone ikne den pat âlepne ekyongominiop ya nâŋgâjetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtgum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaje kepeim tem lâuwangim den pat âlepne lohimbi ekyongomunne nombotŋaje nâŋgâjetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopneâk mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋaje Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkne mem hewewen tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim manjetâ manman kârikjan katyekbuapgât nâŋgâm netje tem lâuwangim manmutje umatje âlâlâ kaknetjan yâhâmap. Yâhâ umatje âlâlâ kaknetjan yâhâmap yan ikne wâtjan kinmâ biwinetŋaje yâkâlenâk kepeim manmutje biwinetje ki orotok sâmmap. Otmu yen gurâ yawu manjetâ umatje âlâlâ teteyŋgiwuawân biwiyenŋe ki orotok sâuwap. ⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmaït.

⁸ Bukulpine, emelâk Asia hânân manbit yan umatje dondâhâlâk kaknetjan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâmune nâŋgâjet. Umatje ya kaknetjan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâuwapgât nâŋgâwit. ⁹ Otmu emelâk Anitâje mundomgât sâpne kalop ya tetenitgiwomap sâm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netje wâtnetjanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe han sânitgiâkgât Anitâje nâŋgâmu umatje yu kaknetjan yâhâop. Umatje yu kaknetjan yâhâmu yan biwinetŋaje yâkâlen kepeim wâtjan kindehât mem hewewen tuhunelehop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopneâk mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâm manman âlepjan manbit. ¹⁰ Yawu otmâ umatje kaknetjan yâhâop yapâ menelehop. Otmu sâp

âlaen umatne âlâ kaknetjan yâhâwuawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepjan katnelekbe sâam ki pâpguwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yuwu sâamune nângânet. Umatne kaknetjan yâhâwuap yan yen lok kingitne orowâkne biwiyenjahe hikum netgât nângâm Anitâ ulitgunomai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepne nângânitgimu hâmenetne kinbuap. Yakât otmâ netgât sâam herone otbanjim mepaenomai.

¹² Yehe nângâm bâlenihimaihât yuwu sâamune nângânet. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otnihimu yen otmu lohimbi belângen manmai den perâkne âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyingiman ya gurâ uwawapne bia otyingiman. Yawu otyingiman yan lohimbi belângen manmai ya yengât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyingiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwine ekmu ârândân oap yawu biwinane nanjan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. ¹³ Emelâk den kulemgumune sâalikum topne nângâm hengenjunetgât den ya topnambâek kulemgum katyingiwan. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotjahe den ya sâalikum nâhât biwinan girawu tap yakât nângânetâ ki keterakyingimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinan tap yu nângâm hengenjum ewe katnekjetgât biwine mem mansan. Ewe katnekjetâ biwinenjahe hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenne Yesu Kiristo âwurem gewuawân yâkât sennjan kinmâ herone nanjanjinom.

Paulone Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatne otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ yehe herone nângânihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyingiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yengâlen takamune tipine tatnom. Tipine tatmâ mâtâp menihiyetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne yekmâ benne âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihiyetâ Yuraia hânân ariwom.” ¹⁷ Biwinane yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitne “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâne yu me ya otbom sâam ekyongoman yakât kakjan ninahâlâk nângâmune yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâmâ bulâne Ambohe. Yakât otmâ yâkne den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâne Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanne Yesu Kiristo yâkât den pat âlepne ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristone den imbiâk eknongominiop yawu sâam ki ekyongominiwin. Yâkne Anitâhât den bulâne eknongominiop ya nenne gurâ tân tânâk ekyongominiwin. ²⁰ Otmu emet inânjan Anitâne nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi tihitnenne otmâ ikne horj bawane hângângumu ge manman âlepjan katnenekbuap sâam den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristone hohetnenjan tetem manop yâkâlen den yakât bulâne aksisihâk tetem hengenjuop. Yakât otmâ nenne bulâne yakât nângâm “ya bonjanâk” sâam Anitâ mepaemain. Anitâ ikjak mâmâne otningimu Kiristohâlen biwinenjahe tinjak kepeim kârihem manmain. ²¹⁻²² Yawu manmâ yâhânehât Anitâne menenekmâ nine nanne baratne sâam pat kuningiop. Pat yakât bulâne ki biatningiâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu

ge biwinenŋe mem hewewenŋe tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi An-itâŋe menenekmâ iŋŋan torokatnenekmu manman kârikjahât bulâŋe menom yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmâin.

²³⁻²⁴ Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâŋiŋiwomgât nâŋgâmunne umatŋe olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tâŋ tâŋâk takawan. Yeŋe Kiris-tohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lâum manŋetgât nen Kiristohât aposololipŋaŋe ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yeŋe biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nanŋanŋiŋet sâm yen orop buku oranŋim tânahom mansain. Den yan yu Anitâŋe nâŋgâmu bulâŋe oap.

2

¹ Yâhâ emelâk yengâlen taka den sâŋiŋiwan yan yengâlen gâtŋe nom-botŋaŋe nâŋgâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâŋiŋimune tepyeŋe bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. ² Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâŋiŋimune tepyeŋe bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kakŋan ki katnekbâi. ³ Yâhâ nâŋe topŋe katmâ Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiminiwan. Yakât otmâ yeŋe otbi mewi yakât nâŋgâmunne biwine heronŋe otminiop yakât nâŋgâm yeŋe yawuâk otmâ mannomai, yawu biwinanŋe nâŋgâwan. Yakât otmâ yengâlen takawan mâne tep heronŋe kakŋan katnekbâihât dopŋe otbâp. Yamâ taka den sâŋiŋimune nâŋgâm bâlenihinomai nâŋgâm pepa kulemgum katyŋiŋimune ekbi. ⁴ Yawu gârâmâ biwinanŋe kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguman ya sâlikum nâŋgâŋetâ tepyeŋe bâlewup nâŋgâm tepne nâŋgâŋiŋim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nâŋgâm nâhâtŋe “Nâŋgâningimape yaŋak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nâŋgânomaihât yawu kulemguman.

Lok âlâŋe otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwanŋiwi.

⁵⁻⁶ Yengâlen gâtŋe lok âlâŋe otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbi dondâŋe tep bâle pato nâŋgâwanŋim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewanŋim kewilâŋetâ ari biwiŋe gemu manmâ gap. Lok yaŋe yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeŋe kewilâŋetâ manmâ gap yakât nâŋgâmunne ârândân oap. Den sâm hârewanŋiwi yamâ pesuk sâwanŋimu yengâlen torokalakmu manŋetgât nanŋan. ⁷ Yâkŋe yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwiŋe mumu yaŋak Kiristo betgumapgât yaŋak tosaŋe pilâm biwiŋe mem hewewenŋe tuhunetâ orowâk mannomai. ⁸ Otmu tepyeŋe nâŋgâwanŋim mansai yakât nâŋgâmu keterakbanŋiâkgât buku otbanŋinomai. ⁹ Otmu yeŋe nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewanŋinomai me bia yawu biwinanŋe nâŋgâm pepa kulemgum katyŋiŋiwan. ¹⁰ Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwanŋiwom. Anŋoân yeŋe tosaŋe pilâwanŋinomai yan yengât nâŋgâmunne ârândân otbuap. Yeŋe yawu otŋetâ nâku yawuâk tosaŋe pilâwanŋiwom yan Kiristonŋe yakât nâŋgâmu ârândân otbuap. ¹¹ Otmu Satan Manman bâlenjahât Ambonŋe nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋuain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwanŋinom yanâmâ Satangât mâtâp manŋuwanŋinom.

Paulonŋe Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

¹² Otmu bukune Titone yengâlembâ takamu Toroa kapiân penangiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâam Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbangiwan. Mambotbangiwan yan Kiristo hon bawangim yâkât den pat âlepne kapi ambolipne kâsikum yingiwon. Kâsikum yingimune lohimbi dondâne yâkâlen biwiye ne katbi. ¹³ Yawu gârâmâ mambotbangimune biatmu yanak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipne pilâyekmâ wangga mem Makeronia hânân takawan. Takamune penangiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonetâ nângânetâ âilongo olop.

¹⁴ Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâamu Anitâ mepae-wan. Nenne Kiristo orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu man-main yan Anitâne mâmâne otningimu yâkât âi memunne bulâne tetemap. Mâmâne otningimu Kiristohât den pat âlepne sâam haok tuhumunne hânân kulemnan arimap. Otmu nenne hotomne nângâmune âilongo otmap yakât dopneâk lohimbi hânân kulemnan manmâ araine den pat âlepne ya nângânetâ âilongo otmap. ¹⁵⁻¹⁶ Nângânetâ âilongo otmu Manman Ambonane mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiye ne katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimap. Lohimbi yaneâmâ den pat ya nângânetâ hotomne âilongo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbi nombotne hiliwahonomaihât pat mansaine ya nângânetâ korokne pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângânetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyane âi yu mejetâ dopnan otbuap? Yakât yuwu sâamune nângânet. Kiristone menenekmâ aposolo âi sâam ningiop. Yakât otmâ hon bawangim yâkât den pat âlepne ekyongomain. Ekyongomain yan hotomne pilâmu nângâmune âilongo otmap yakât dopneâk Anitâne nângâningimu âilongo otmap. ¹⁷ Yâhâ lok perâkne dondâhâlâkne biwiye ne kurihiakmâ tewetsennjahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelangatmâ kâsikum yingimai. Yâkne otmai yawu ki otmain. Anitâ iknjak den âlâlâ biwinennan katmap ya ekyongomain. Yâkne nenekmu ârândân olâk sâam Kiristo hon bawangim den tâng tângak ekyongomain.

3

Nenne wâtnenjanâk kinmâ Kiristo hon bawanginomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitne “Iknjahât nângâmu yahatsap” sâamai me bia? Den âlâ yuwu sâamune nângânet. Emelâk lok nombotne yengât bukulipyenane herone nângâyngim pepa mem kulemgum yingwi ya mem taka tiripyongonetâ sâlikum buku otyinginetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiye ne tuhum pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginetâ mem ari tiripyongonom,” sâam ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nane yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât âi yukât topne nângâne sâam otjetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yengât manmanyene ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. ³ Kiristone hângânnohomu ikne den pat âlepne ekyongowan. Ekyongomune nângânetâ Anitâ Manman Ambonane ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiye ne katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâne teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne manmanyene eknomai yan nane Kiristo hon bawangiman yakât topne nângâm henjenggunomai. Yakât otmâ yene pepa kulemgum nihinomaihât

ki nângâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâñe girem den Mose ekumu tape mem kulemgup ya Isirae lohimbiñe sâlikum Anitâhât topñe tipñe nângâwi. Yâhâ sâp yiwereñe yuâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât biwinñan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenñan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenñe wâtñenñanâk kinmâ âi memunñe bulâñe tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenñane tinâk kepeim Anitâhât wâtñan kinmâ âi memunñe nenekmu dopñan otmap.

⁶ Kiristone manman kârikñahât mâtâp âiñe mem teteningiop. Yakât otmâ hoñ bawanñiwehât Anitâñe menekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu mâtâp âiñe ya watmâ yâhâm yan manman kârikñahât bulâñe membom. Yâhâ lohimbiñe girem den nângâmai yan biwiyenñambâ nângân nângân bâleñe tetemu otñetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matñe umatñe yinñimu mem hiliwahonomai.

Kiristone mâtâp âiñe meningiop yakât nângâmunñe yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâñe girem den Mose ekumu tape mem kulemgup. Yakât kakñan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nângâñetâ biwi nângân nângâñenñan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nângâm anulakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yanak hiliwahonomgât pat mansain yawu nângâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepñe nângâmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain. Yawu manmunñe Anitâñe tosa pilâm manman kârikñahât pat kuningimu mansain yawu nângâmunñe biwinenñe huruñ sâmap. Biwinenñe huruñ sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Kiristo hoñ bawanñim mansain.

Kândikum emelâk Anitâñe girem den ya Mose ekumu kulemgup yan ikñe lañinñane siliñ siliñ sâm Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenñe kâiâkñe olop. Kundenñe kâiâkñe olop yamâ Isirae lohimbiñe ekñetâ irik irik sâmu dâñâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepñe nângâmain yan Anitâhât lañinñane biwi nângân nângânñenñan pilâmu hañ sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lañinñane Mosehât kundenñan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lañinñane lok biwinenñan pilâmap yanñeâmâ emelâk gâtñe ya wangim biwinenñan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nângâmunñe âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yinñimunñe nângâmai. Nângâmai yan Anitâhât lañinñane biwiyenñan pilâmu hañ sâyinñiwuap yakât nângâm den tâñ tâñâk kâsikum yinñimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseñe olop yan hâum sâmune nângâñet. Emelâk Moseñe Sinai pumñan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lañinñane Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenñe kâiâkñe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan lañinñe biatmu kundenñe ekmai sâm sângum potonñe mem kundenñe kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benñe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumñan âwurem yâhâop yan sângum potonñane kundenñe kâtâpguop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lañinñane kundenñan hâumu âlâkuâk kaok bolañ bolañ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae

lohimbiŋe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ¹⁴⁻¹⁶ Mosenje kundenŋe kâtaŋgumu Isirae lohimbiŋe ki ekbi yakât dopŋeâk biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe manguakmu Anitâhât den ekyongop ya nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yengât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yawuâk manguakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimâp. Yawu gârâmâ Mosenje âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguiop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sâŋgum potonŋe kundenŋe kâtaŋguop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopŋeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmai yan iŋjak biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâron pilâyŋgimu miti den ya sâlikum nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimâp. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyenŋe katmai yan girem den topŋe topŋe kulemguiwi yapâ holanyekmâp. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhât den nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimâp. ¹⁸ Otmu Mosenje Kutdâ orop den olowot yan yâkât laŋŋŋeŋe Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolan bolan olop yan Isirae lohimbiŋe Kutdâhât towatŋe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopŋeâk mansain yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenneâmâ angoân Kutdâhâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim manbin. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kutdâŋe olop miop yawu otneâk nâŋgâwin. Yawu otneâk nâŋgâwin yan mâmâŋe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunŋe nenekmu tipŋe âlepŋe olop. Otmu yakât kakŋan otbin mewin ya wangim tem lâuwangim manmunŋe nenekmu ârândâŋ oap. Otmu yawuâk mâmâŋe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâŋe olop miop yawu otmunŋe nenekmu dopŋan otbuap. Yakât nâŋgâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiŋe manmannenŋan Kutdâhât towatŋe eknomai.

4

Pauloŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki kelangatmâ ekyongop.

¹ Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yŋgiwehât Anitâŋe tepŋe nâŋgânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatŋe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâŋe. Yakât otmâ Anitâhât senŋan manmâ den ya ki kelangatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekŋe den pat yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâtŋe “Den bulâŋe eknongomâp” sâŋetgât uwawapŋe bia manmâ den tâŋ tâŋjak ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belâŋen manmai ya ekyongomune nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Ya yengât topyene yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Anitâhât laŋŋŋeŋe biwiyenŋan pilâmu Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ haŋ sâyŋgimâp sâm Manman bâlenjahât Ambonŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kâtaŋguyŋgimu omon bâlenŋan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimâp. Nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimâp yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetŋe dop konohâk oap yakât gurâ ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimâp.

⁵ Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâman. Kutdânenŋe Kiristo yâkât tem lâuwangim mepaenŋetgât yâkât den pat âlepŋe kâsikum yŋgim hon bayŋgiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân omon pato sâhâm iop. Omon sâhâop ya Anitâŋe sâmu

lanjinje pilâop. Yakât dopņeāk lohimbi kerek nenje omoņ bâlenjan manminiwin yan yâkņe sâmu lanjinņaje biwinenņan pilâop. Biwinenņan pilâmu haņ sâningimu ikņe biwiņan girawu tap yamâ Kiristone olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtņan kinmain yan biwinenņe ki gemap.

⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât lanjinņaje biwinenņan pilâmu haņ sâningimu ikņe biwiņan tap ya nâņgâmain. Umatņe topņe topņe teteningimu hâhiwin kakņan manmunņe wâtnenņe orotok sâmap. Wâtnenņe orotok sâmu Anitâhât wâtņanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yingimunņe nâņgâņetâ manman âlepņahât bulâņe teteyingimu ekmai. Ya ekmai yan Anitâhât wâtņe ekmai. ⁸ Yâhâ lok belângen manmainņe hâhiwin ningiņetâ biwinenņe orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtņan kinmunņe yanâmâ biwinenņe ki gemap. Yawu manmunņe mâtâp maņguningine sâmap. ⁹ Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benņe Anitâņe nâņgâningimu hâmenenņe kinmap. ¹⁰⁻¹¹ Emelâk Yura nengât papatolipnennņe Yesu mem ge katne sâmap mem âlâlâ tuhum gaņetâ hâhiwin kakņan manmâ muop. Yakât dopņeāk lohimbi belângen manmainņe nen mem ge katnenekne sâmap mem âlâlâ tuhunenekņetâ hâhiwin kakņan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtņan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbi yaņe nenekmâ Yesuņe mumuņambâ yahatmâ mâmâņe otyingimu âi memai nengât yawu nâņgâmai. ¹² Nenņe yengât nâņgâm âi mem hâhiwin kakņan manmain. Yawu manmain yakât huhopņe yeņe yâkâlen biwiyeņe kepeiętâ manman kârikņahât pat kuyingimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatņe tetewaņgimu den kulemuop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinanņe kepeim manban yakât nâņgâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yaņe Kutdâhâlen biwiņe kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopņeāk Kutdâhâlen biwinenņe kepeim ikņe den pat âlepņe lohimbi ekyongomain. ¹⁴ Otmu yâkâlen biwinenņe kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâņe Kiristo mumuņambâ mem yahalop yakât dopņeāk yen orowâk mumuņambâ mem yahatnenekmu yâkât senņan kinnom. ¹⁵ Yakât nâņgâm manman âlepņahât bulâņe yengâlen teteyingiâkgât nenņe hâhiwin kakņan Kutdâ hoņ bawaņgim ikņe den pat âlepņe kâsikum yingim gain. Otmu yeņe gurâ yawuâk den pat âlepņe ya sâmap haok tuhunomai. Sâmap haok tuhunetâ Anitâņe ikņe engatņeâk otmâ lohimbi tihityeņe otmâ Kiristo hâņgâņgumu ge kawenennan kinmu kuņetâ muop yakât nâņgânomai. Yakât nâņgâm lohimbi kiņgitņe orowâkņe tâtâemâk yâkâlen biwiyeņe kepeim Anitâ heronņe nâņgâwaņgim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nâņgâm umatņe topņe topņe teteningimawân biwinenņe ki gemap. Bulâņanâk nenņe hâhiwin kakņan manmâ yâhâp munom. Yawu gârâmâ hilâm ârandâņâk Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwi nâņgân nâņgânenņe mem hewewer tuhumap. ¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwerenņe yuâmâ Kiristo hoņ bawaņgim hâhiwin kakņan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâņe manman kârikņan mem katnenekmu heronņe kakņan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nâņgâm manman kârikņan mannom sâmap biwinenņe galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatņe topņe topņe teteningimu hâhiwin kakņan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nâņgâm umatņe girawuyan keknennan yâhâwuap yakât ki nâņgâm ketet otmain.

5

Anitâje hâknenne âije ningimu hanġalakmâ manman kârikjan mannom.

¹ Umatje girawuyaŋe kaknenŋan yâhâwuap yakât ki nâŋġâm ketet otmain yakât topŋe yuwu. Nenne hânân yuân kandi manmain. Anitâje selep kandi tuhum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu ġârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunŋe hâknenne âije ningimu menom yamâ emet kârikŋe tuhum katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴ Yâhâ hânân yu umatŋe topŋe topŋe teteningimu hâhiwin nâŋġâmainân mumuhât hâknenne ihiwe ihiwe otmap. Yawu ġârâmâ mumunŋe kurihineneknomaihât nâŋġâm ketet otmain. Yâhâ Kiristoŋe âwurem gemu Anitâje hâknenne âije mem ningimu hanġalakmâ manman kârikjan mannomġât nâŋġâmain. ⁵ Otmu Anitâje ikŋe orop manman kârikjan manmâ yâhâmbisâin yakât nâŋġâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâŋe ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât ikŋak Wâtġât mâmâŋahât Heak hâŋġangumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâŋanâk manman kârikjan manmâ yâhânom nâŋġâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nâŋġâmunŋe biwinenŋe ki orotok sâmap. Bulâŋanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu ġârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomġât nâŋġâm biwinenŋe hikum manmain. Yawu manmâ umatŋe topŋe topŋe kaknenŋan yâhâmwân biwinenŋe ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekŋe Kiristohât sennan kinmunŋe otmain memain ya ekbuap. Ekmu ârândâŋ otbuap me ki ârândâŋ otbuap yakât dopŋan den sâm hâreningim ambonjan ambonjan matŋe kâpekningiwuap. Yakât otmâ yuwu nâŋġâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nâŋġâmain. Yâhâ biwinenŋe Kutdâhâlen kepeim hoŋ bawangim manmunŋe nenekmu ârândâŋ olâġġât nâŋġâmain.

Lok yengât kut patyenġahâlâk ki nâŋġâmunŋe yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbiŋe den pat âlepŋe nâŋġâŋetâ bulâŋe olâġġât den tâŋ tâŋâk ekyongom engatyenjan geman. Anitâhâlen biwinanŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim gan yakât nâŋġânihimu ârândâŋ otmap. Otmu yen ġurâ yawuâk nâŋġânihiŋetâ ârândâŋ oap yakât nâŋġâm biwinanŋe mem mansan. ¹² Yamâ benŋe nâŋġânihiŋetâ yahalâġġât ki nâŋġâman. Yâhâ lok nombotŋanŋe ġurâ lok âlâ me âlâhât kut patyenŋe nâŋġâŋetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyenjan girawu tap yakât ki nâŋġâmai. Lok yawuyaŋe yengâlen taka nâhât sâm bâlenomai. Yawu otnomai yan nâŋe Kiristo hoŋ bawangimune umatŋe âlâlâ tetenihihimu Anitâje tihitne otmap yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatŋe topŋe topŋe tetenihihimu hâhiwin kakŋan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinanŋe tiŋâk kepeim âi tuhum hoŋ bayingiman. Sâp yan lok nombotŋanŋe nekmâ nâhâtŋe “Biwiŋe hâlim otmu yu oap,” yawu sâmâi. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristoŋe lohimbi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenŋan kinmu Anitâje betgumu kuŋetâ muop. Yakât otmâ betgumu kuŋetâ muop yan nen ġurâ tosanenŋahât matŋe sâm Anitâje betnongomu nongonŋetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenŋe otmap. Yakât nâŋġâmunŋe bulâŋe otmu nenŋahât nâŋġâmunŋe gemu yâkât tem

lâum hoj bawangim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenne ki katbin yan nângân nângânnenneak watmâ lok yengât kut patyenjahâlâk nângâmunnje yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunnje tânjât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenne katbin yapâek yâkât biwiyan girawu tap ya nângâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyeje katmai yan mem hewewenj tuhuyekmu biwiyejambâ nângân nângân bâlene tetemap ya bet pilâmai. Bet pilânetâ biwi nângân nângânyeje mem pâronj pilâyngimu nângân nângân âlepne biwiyejambâ tetemu watmai.

Anitâje kaok nângâningim tosanenne pilâningimap.

¹⁸⁻¹⁹ Anjoân nen kerekne Anitâhât nângâmunnje gemu betbangim gamunnje nângâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikne engatneak otmâ wawaenenekmâ Kiristo hângângumu ge sârerenenekmâ kawenennjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenne katmunnje nengât kaok nângâningimap. Kaok nângâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nângâm tosanenne pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepne yu ekyongonehât sâm ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunnje Kiristohâlen biwiyejane kepeinetâ yâk gurâ yawuak kaok nângâyngiwuap.

²⁰⁻²¹ Anitâje Kiristo hângângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benne nengât tosehât otmâ kawenennjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ nenje Kiristo orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristone nengât tosehât otmâ muop yakât nângâm kaok nângâningimap. Kaok nângâningim nenekmu ikne nanne baratne bulâne otmâ koko salehâk mansain. Otmu yeje yawuak Kiristo orop biwiyejane kepeiakmâ konohâk otmu mannet sâm ikne sâtgât otmâ ekyongoin.

6

¹ Anitâje ikne engatneak otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâne otningimu manman âlepnehât bulâne teteningimu manmâ gain. Bulâne yawuak teteyngimu manmâ yâhânetgât nângâmain. ² Yâhâ emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Emelâk nâne manman bâlenjahât pangonâmbâ meyekmâ tihityene otbomgât sâp katban ya yiwerene teteap. Yakât otmâ ulitnohojetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitgunjetâ manman bâlenjahât pangonâmbâ meyekmâ tihityene otbuap.

Kiristohât tem lâuwangim biwinenne galemahom mannom.

³ Nenne Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingimain yan nengât nep ekjetâ bâlemu den ya betbangimai sâm biwinenne galemahomain. ⁴ Otmu yeje nengât “Bulâjanâk Anitâhât hoj bawangim târârâk manmai,” yawu sânetgât nenje yuwu otmâ hoj bawangim nep memain. Lohimbi belângen mansaine mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekjetâ mâtâpgât pâpgum hâhiwin kakjan manmâ Anitâhâlen biwinennane kepeim manmâ gain. ⁵ Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwin yan lohimbi nombotnane nângâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetjan katnenekjetâ tatbin. Otmu yapâ holaenenekjetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoje ki iminiwin, me sâp sâsâjan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakjan tuhun

gain. ⁶ Otmu Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu yuwu otmain. Manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otbup yakât topñe nâñgâm hengenñum biwinenñe galemahom uwawapñe bia manmain. Lohimbi nombotñañe mem bâlenenekñetâ yakât matñe ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohotñan otyingim mem buku tuhuyekmain. ⁷ Otmu Anitâhât wâtñan kinmâ den kâsikum yingimunñe nâñgâñetâ bulâñe otmap. Yawu otyingimunñe nengât nâñgâm Anitâhât tem lâum hoñ bawanñim mansai nâñgâmai. Hoñ bawanñim manmain yan Anitâñe nenekmu ârândân otmap. Yawu otmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu lohimbi ekyongomunñe orotmeme bâleñe betbanñim yâkâlen biwiyeñe katmai. Otmu lohimbi belângen manmainñe mâtâp manñuningine sâm otmai yan ki lohotñe otmain. ⁸ Lohimbi nombotñañe nâñgâñingñetâ yahatmap. Yâhâ nombotñañeâmâ nâñgâñingñetâ gemap. Nombotñañe mepaenenekmai. Yâhâ nombotñañeâmâ den belângen sâm bâleningimai. Nenñe den bulâñe ekyongomain yan nengât lok perâkñe sâmai. ⁹ Lohimbi nombotñañe nengât lok kutdâ sâmai. Yâhâ nombotñañeâmâ lok inñe sâmai. Mesek sâtñan kinmain yan lok nombotñañe nenekmâ getek munomai sâmai yamâ benñe belângen wâtñenñe tiñ tiñ sâmum manmunñe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatñe âlâlâ teteningimap yan Anitâñe kuwiknenekmu hâmenenñe kinmap. ¹⁰ We bâle nâñgâmain yamâ biwinenñe heronñe otmap. Lohimbi nombotñañe nenekmâ lok umburuk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi kinñitñe orowâk den kâsikum yingimunñe manman âlepñahât bulâñe topñe topñe yengâlen tetemap. Bonñanâk senñe âlâlâ ki tatningiap. Yawu gârâmâ Anitâñe himbimân yâhâ mannomgât pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Nâñgân nâñgân âlâlâ biwinan tatmap ya âlâ ki kurihian. Nâñgân nâñgân ya kerek sâm tetem ekyongoan. ¹² Yeñe nine nanne baratñe yawu mansai yakât otmâ biwinañe kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeñeâmâ biwiyeñañe ki kepeinekñmâ mansai. ¹³ Yakât nâñgâm biwinenñañe kepeiakñmâ mannehât nanñan.

Lohimbi belângen manmai ya orop biwinenñañe ki hikuakñmâ nâñgân nâñgânyenñe watnom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeñe lohimbi belângen mansai ya orop biwiyeñañe hikuakñmâ nanñanñim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitâñe yen yekmu ârândân olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belângen mansainñeâmâ kinñonñ manñonñ manmai. Yeñeâmâ Lanñinñe Ambonñe, Kiristo, yâkâlen biwiyeñañe kepeim tem lâuwawñim manmai. Yâhâ lohimbi belângen manmai yâkñeâmâ Omonñ Ambonñe, Satan, yakât tem lâuwawñim manmai. Yawu gârâmâ topyeñeâmâ ikñiâk ikñiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyeñañe ki hikuakñmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Ambonñahât opon kâmbukñe yawu mansain. Yakât Anitâñe den âlâ yuwu sâop.

“Nâñe nine lohimbi orop tatmâ tihityenñe otmâ yâhâwom. Tihityenñe otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoñnenñe sâm mepaenekñmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenñe Anitâñe hohetnenñan tatmâ tihitnenñe otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyenñan tatmâ yâk orop biwiyeñañe hikuakñmâ mannonomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitâñe den âlâ yuwu sâm ikñe lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbiŋe orotmeme kiŋgoŋ manmai. Yakât otmâ yeŋe yâk yeŋgât orotmeme kiŋgoŋ ya pilâm ga yeŋeâk manŋet. Yeŋeâk manno-mai yanâmâ nine nanne baratne sâŋ meyekbom. Meyekmune yeŋe gurâ Awonŋenne sâŋ nâhâlen torokatŋetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtgât Ambonjaŋe den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe nine nanne baratne sâŋ menenekmu orowâk tatmunŋe tihitnenŋe otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nâŋgâm ewewangim yâkât senŋan koko salehâk manne sâŋ orot-meme bâlenŋe pilânom. Otmu nâŋgân nâŋgân âlâ me âlâŋe biwinenŋe mem bâleningimap ya gurâ pilânom.

Pauloŋe Korinti yeŋgât biwi hero nâŋgâŋingiminiop.

² Nâŋe yeŋgâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yingim gan ya nâŋgâm lok âlâ me âlâŋe Kiristo ki betguwi. Embâŋâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe biwiyenjaŋe nâ orop kepeiakmâ kaok nanŋangim mannehât nanŋan. ³ Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe nâhâtŋe “Mem bâlenenekmâ mansap,” nâŋgâmai. Yawu nâŋgâmai yamâ den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ biwiyenjaŋ hâûâkgât ki yan. Bulâŋanâk biwinaŋe kepeiyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaŋe yuwuâk kepeiyekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nâŋgâwi ya watmâ gai yakât Titonŋe eknohomu nâŋgâmune biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinaŋe yeŋgât nâŋgâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe umatŋe âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yeŋgât nâŋgâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yeŋgât den pat buku nombotŋe ekyongoman.

⁵ Yawu gârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbi belâŋen manmaiŋe mâtâp manŋuningine sâŋ mem âlâlâ tuhunenekŋetâ umatŋe kakŋan manmâ gain. Otmu Titonŋe yeŋgât ki eknohop yan yeŋgât gorânihimu biwine orotok sâmu manban. ⁶ Yawu gârâmâ biwinenŋe orotok sâmu manmain yan Anitâŋe mem hewewen tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewangimu nâhâlen taka yeŋgât den pat eknohom yan biwine mem hewewen tuhuop. ⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nâŋgâŋetâ biwiyenjaŋ hâumu tepyeŋe nâŋgâm kaok nâŋgânihiai. Yakât otmâ lok nombotŋaŋe sâŋ bâlenihiwi ya kâpekyingim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuŋetâ biwiŋe huruŋ sâop. Otmu yâkŋe taka den pat ya eknohomu biwine huruŋ sâmu heronŋe dondâ nâŋgâŋingian.

⁸⁻⁹ Pepa kulemgum katyingingiwan ya sâlikuŋetâ biwiyenjaŋ hâumu tepyeŋe bâleop. Yakât den pat eknohomu nâŋgâmune umatŋe olop. Yawu gârâmâ tepyeŋe bâleop yapâek kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakŋan ki mansai. Yakât nâŋgâm tepne heronŋe nâŋgâŋingim emelâk pepa kulemgum katyingingiwan yakât nâŋgâmune ki umatŋe oap. Bulâŋanâk angoân tep bâle kakŋan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgâŋingimu kuwihakmâ tâŋ tâŋâk manmâ gam manman bâlenjahât mâtâwân ki kionŋi. ¹⁰ Yeŋe tep bâle nâŋgâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikjahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nâŋgâmune ki umatŋe oap. Yâhâ lohimbi belâŋen manmaiŋe tep bâle nâŋgâmai yan

biwiyenê nâsin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. ¹¹ Angoân tep bâle kakñan katyekban. Yakât otmâ yenê anjulakmâ yanjak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâne wawaeyekmâ umam sâyîngiâkgât nâhât den tem lâum in yawu lok ya den sâm hârewangim matñe wanñi. Yakât otmâ lok yanê otmu bâleop yâkât tosanê yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâne nângâmû ârândân oap. Otmu nâku yawuâk nângâyîngian.

¹² Anitâ biwinenñe ekmapñe nekmu ârândân olâk sâm den kulemgum katyîngiwan. Lok âlânê bukuñe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk nângâm ki kulemgum katyîngiwan. Angoân yenê biwiyenê nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâm den yawu kulemgum katyîngiwan. Den katyîngiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyenê nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyîngiop. ¹³ Yakât den pat Titonê taka eknohomu nângâmune biwine huruñ sâmu mansan.

Otmu yenê buku otbangîetâ heronê nangangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne heronê oap. ¹⁴ Emelâk yengâlen ki takaop yan yenê Kiristohâlen biwiyenê kepeim manbi yakât nângâyîngimune yahatmu ekuwan. Otmu yengâlen takaop yan yengât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbangiwi. Yakât nângâmune biwine ârândân oap. Embânâmbâek den bulânê kâsikum yîngim gan. Otmu nângâyîngimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulânê ekuwan. ¹⁵ Otmu pepa kulemgum katyîngiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbangiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâuwi. Emelâk yengâlen takamu nangangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yengât dondâhâlâk nângâyîngim mansap. ¹⁶ Nâhât den nângâm tem lâuwi yakât otmâ yenê kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne heronê oap.

8

Tepyenê hewewen otmu tewetsenñe menduhuwi.

¹⁻² Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yengât den pat sâmunê nângânet. Yâk yengâlen umatñe topñe topñe teteyîngimu yapâ gâtñenê senñe âlâlâhât pâinmâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benñe Anitâ ikñahâk nângâyîngim tihityenê otmâ biwi heronê kakñan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñe yengâlen umatñe teteap yakât den pat ekyongomune tepyenê hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenñe menduhuwi. ³ Tewetsenñe menduhuwi yan yenê engatyenêak otmâ tipñe tatyîngiop yapâ gâtñe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop. ⁴ Otmu nânê mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonomaihât âinohowi. ⁵ Âinohonetâ nângâyîngimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyenê kepeim Anitâ tem lâuwanñim gamai yakât otmâ tewetsenñe ya menduhum katyîngiwi.

⁶ Yakât otmâ kândikum emelâk Titonê yengâlen taka Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat ekyongomu tepyenê nângâyîngim tânyongone sâm tewetsenñe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yengâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenñe bunewâk menduhum katñetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâm wanñan. ⁷ Yenê Kiristohâlen biwiyenê tinâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmânê otyîngimu manman âlepñahât bulânê teteyîngimu hewewen otma hoñ bawanginehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânñe holarjakmu yâkât den pat âlepñe hewewenâk ekyongonetâ bukulipyenê

nângânetâ âilongo otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain. Yakât otmâ yenje tewetsenñe bunewâk menduhunomaihât nanñan.

8-9 Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araiñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat nângâm tepyeñe nângâyîngim emelâk tewetsenñe menduhum katyîngîñetâ tap. Yâhâ yenje Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeñe yawuâk nângâyîngim mansai me bia sâm yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyîngim mansai otmuâmâ tewetsenñe âlâkuâk menduhunetgât nanñan. Yakât yuwu sâmunen nângânet. Angoân Kiristone âwâñe orop himbimân âilongo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikñahâk lohimbi kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenennan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu manmu kuñetâ muop yakât huhopñe nenñeâmâ himbimân yâhâ manman âilongoân manmâ yâhâmbisâin. Yenje emelâk Kiristohât topñe nângâm henñenñuwî. Yakât nângâm tewetsenñe in yawu menduhunet sâm ki kendâyîngiwom.

10 Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nângânet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotñe tatmâ araiñe tewetsenñe ki menduhuwî yan yenje sâm tepyeñe hewewen otmâ in yawu tewetsenñe menduhuwî. Tewetsenñe menduhuwî yamâ ki dopñan oap. Yakât otmâ yâhâñeâk menduhunomai yanâmâ âilongo otbuap. 11 Kândikum topñe katmâ tepyeñe hewewen otmu tewetsenñe menduhuwî. Emelâk otbi yakât dopñeâk otmâ tewetsenñe menduhunetgât nanñan. 12 Yawu otne sâm yan tewetsenñe tatyîngiap yakât dopñanâk menduhum katñetâ Anitâñe nângâyîngimu ârândân otbuap. Yâhâ pato ki tatyîngiap yaje âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâm otnomai yakât ki nângâmap. 13-14 Otmu Yerusalem kapi ambolipñe hâk sânduhân manñetgât iri sikumyenje pato kâsikum yîngim yenje umatñe kakñan manñetgât ki yan. Sâp yiwerenñeâmâ yâkñe senñe âlâlâhât umburuk manñetâ yenje hop sambe kakñan mansai. Yakât otmâ senñe âlâlâ tânyongonetgât nanñan. Yâhâ gâmâlâk umatñe âlâ yengâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai. 15 Yakât yuwu sâmunen nângânet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnennaje lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâñe sâmu sot âlâ, kutñe mana sâm, omonânâk ârândân himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk angiminiwi. Yakât den pat Mosenje kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbi nombotñe mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyenje kâsikum yîngiwi. Kâsikum yîngiwi yakât otmâ bukulipyenje nombotñe mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenjan olop.” Den yawu tap.

Titonje Korinti yengâlen ariwuap.

16 Anitâñe biwinenñe mem hewewen tuhumu yengât nângâyîngim gamain yakât dopñeâk Titohât biwiñe mem hewewen tuhumu yengât nângâyîngimap. 17 Yakât otmâ ki ekuwan yan ikñe engatñeâk otmâ yengâlen tohowom sâm biwiñe hikuop. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. 18-19 Otmu bukunenñe âlâñe Kiristo hon bawangim yâkât lohimbi kapi tete manmâ ari yengâlen ari den kâsikum yîngim manmu nângâwangiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipñe yengât tewetsenñe menduhum katñetâ tap ya yâk orop mem ari yînginomgât sâwi. Yakât otmâ nâñe hewewen otmâ bukunenñe ya Tito orop hângânyotgomune

yengâlen taka tewetsenŋe mendomawot. Otmu yakât kakŋan nâ orop penangiakmâ tewetsenŋe ya mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinginom. Yingimunŋe lohimbi kingitŋe orowâkŋe Kutdâ heronŋe otbanŋim mepaenomai. ²⁰⁻²¹ Nâŋe uwawapŋe bia manmune Anitâŋe nekmu ârândârŋ olâkgâlâk nâŋgâman. Yawu manmune bukulipnaŋe gurâ ki nâŋgâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotŋaŋe nâhâtŋe “Tewetsenŋe gulipguap,” sâŋ nâŋgâm bâlenihimaihât tewetsenŋe pato menduhunomai ya âlepŋe galemgum hengenŋuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hâŋgânyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenŋe kalimbunŋe yâkât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yâhâmâ biwiŋe hewewenŋ otmu âi topŋe topŋe mem Kiristohât komot hoŋ bayingimu ekŋetâ ârândârŋ otmu mansap. Otmu yeŋe tewetsenŋe yu menduhunomai yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nâŋgâmap. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoŋ bayingim man-mait. Yâhâ bukuyâhâtŋe yuŋe Kiristohât komot ya yengât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nâŋgâm lohimbi dondâhâlâkŋe Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe yahatmap. Yawu otmâ yengât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipne yu hâŋgânyongomune yengâlen takanetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakŋan âwurem ari bukulipyenŋe yakât ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Nâŋgâm nâhâtŋe “Korinti yengât bulâŋanâk sâmap,” sânomai.

9

Paulonŋe Korinti yengât nâŋgâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâŋ tepyenŋe hewewenŋ otmu tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenŋet sâŋ ki sâyingian. ² Emelâk tepyenŋe hewewenŋ otmu tewetsenŋe menduhuwi yakât nâŋgâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yengât senyenŋan mepaeyekmâ yuwu sâŋ ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansainŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yengât tepyenŋe nâŋgâm tewetsenŋe nombotŋe menduhum katŋetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiŋe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeŋe gurâ tewetsenŋe menduhum katŋetâ takaek sâŋ mambotyingim tai.” ³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeŋe tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipŋe orop yengâlen pârâk sânsânâk takanom yan aŋulaknomai. Otmu nâhâtŋe “Imbiâk kâitnongop,” sâŋetâ nâ gurâ yawuâk aŋulakbom. Yâhâ yuwu aŋulakmaingât bukulipnenŋe yu aŋgoân hâŋgânyongomune yengâlen takanomai. ⁵ Emelâk yeŋe tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâŋ den hikum katbi. Yakât otmâ yengâlen taka mem hewewenŋ tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeŋe tepyenŋe hewewenŋ otmu menduhuwi nâŋgâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâtâpnongomap.

⁶ Yeŋe tepyenŋe hewewenŋ otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâtâpyongowuap yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâŋe nep tipinŋe tuhum sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhum sot kâmetbuap otmuâmâ

bulâŋe kingitŋe orowâk membuap. ⁷ Yâhâ lohimbiŋe tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyiŋgimai yamâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimap. Yakât nâŋgâm yeŋe biwiyenjahât topŋe ikŋeâk ikŋeâk nanŋangimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkân kakŋan ki katnomai. Me bukulipyenŋe yengât senyenŋan kinmâ tewetsenŋe tipŋe katŋetâ yâkŋe yekŋetâ aŋulakmai nâŋgâm “Tewetsenŋe ombetâek katnom,” yawu ki nâŋgânmai. ⁸ Anitâŋe wawaeyekmâ lâ tâpyongowuapgât dop tap. Yakât nâŋgâm buku nombotŋe yekmâ tepyenŋe hewewenŋ otmu nembe kalem otyiŋgim tânyongone sâŋ ki pâpŋunomai. Tânyongoŋetâ nombotŋe yenŋan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyenŋan otbuap. ⁹ Emelâk lok âlâŋe lohimbi nembe kalem otmai ya yengât nâŋgâm den yuwu kulemguop.

“Lohimbiŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyenŋe hewewenŋ otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yengât nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeŋe tepyenŋe hewewenŋ otmu lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongoŋetgât Anitâŋe lâ tâpyongomai. Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kingitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeŋe lohimbi nombotŋe nembe kalem otyiŋginomai yan lâ tâpyongomu lohimbi sesengâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yakât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ tepyenŋe hewewenŋ otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³ Otmu yeŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâm biwiyenŋan katmâ yâkâlen biwiyenŋe tinâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyenŋe hewewenŋ otmâ tânyongonomai yan yengât nâŋgâm “lohimbi kalemyenŋe orop,” sâŋ yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴ Anitâŋe ikŋjahâk lâ tâpyongom mem hewewenŋ tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkŋe yengât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵ Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋumu giop. Nanjahât nâŋgâm hop sambe lâ tâpnongomai. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloŋe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâm nâ ewe katneknomai. Kiristone hânân yu huruŋ huruŋ manmâ lohimbi lohotŋan otyiŋgiminiop. Lohotŋan otyiŋgiminiop yawuâk nâŋe yen otyiŋgiman. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe lok nombotŋe nâhât yuwu otmap sâŋmai. “Yâkŋeâmâ loggât nâŋgân nâŋgân perâkŋe ya watmâ den eknongomai. Kâlepŋehen ari manmap yan den kâlâpŋe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotŋan eknongomai.” Yawu sâŋmai. Wongât otmâ nâhât den belâŋen sâŋmai? Nâŋe yengâlen taka lohimbi senyenŋan kinmâ den kâlâpŋe orowâk sâyiŋgiwomgât nanŋai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeŋe ewe katneknomaihât nâŋgâm lohotŋan ekyongoman. ³ Bulâŋanâk lohimbi hârok yengât biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benŋe nâŋe lohimbi engatyenŋan geman yan loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ engatyenŋan geman. ⁴⁻⁵ Nâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi belâŋen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwinan katmu lohimbi nombotŋe den kakŋan sahangimai ya

kāsikum yingimune nāngānetā keterakyiŋgimap. Otmu lohimbi nombotŋaŋe yeŋahāt nāngānetā yahatmu nāngān nāngān ālālā biwiyeŋambā tetemap ya watmai. Yawu otmā Anitāhāt den yakāt nāngānetā gemap. Yāk gurā yawuāk Kiristohāt den pat ekyongomune nāngānetā bulāŋe otmu yākālen biwiyeŋe katmā tem lāuwaŋgimai. Yawu otmā loŋgāt nāngān nāngān yakāt nāngānetā tāŋāt otmap. ⁶ Otmu yeŋe yākālen biwiyeŋaŋe tiŋāk kepeim tem lāuwaŋgim manŋetā taka yekbom. Sāp yan lohimbi nombotŋaŋe āndāpyeŋe kārīkŋe otmā nāhāt den pilāmai yamā sām hāreyiŋgimune matŋe yinginomai.

⁷ Yeŋe lok ālā me ālāhāt kut patyeŋe nāngānetā yahatmap. Yawu otmā yakāt nāngāmune ki ārāndāŋ oap. Yeŋgālen gātŋe lok nombotŋaŋe nenŋe Kiristohāt sātŋāt otmā den kāsikum yingim mansain nāngām yeŋahāt nāngānetā yahatmap. Otmu nā gurā yawuāk Kiristohāt sātŋāt otmā den kāsikum yingim mansan nāngāman. Yakāt otmā yākŋe yeŋahāt nāngāngimai yawuāk nāhāt nāngānihimbāi. ⁸ Kutdāŋe ikŋe sātŋāt aposolo katnekmū āi meman. Āi mem ikŋe komot hānŋan kulemŋan manmā ari ya yeŋgālen ari den kāsikum yingiman. Den kāsikum yingimune nāngānetā keterakyiŋgimu manman ālepŋahāt bulāŋe teteyiŋgimu mansai. Yakāt nāngāmune yahatmu yeŋgāt den pat lohimbi ekyongoman. Yāhā biwi nāngān nāngān yeŋe mem hālim tuhuyiŋgiman sām Kiristohāt den ya tāŋ tāŋāk kāsikum yingiman. Āi yawu meman yakāt otmā takawom yan lok nombotŋe sām bālenihimaiŋe aŋun nihiŋomaihāt dop ki otbuap. ⁹ Yāhā den kulemgum katiŋgian yu sālīkum nāngām ki gorāyiŋgiwuap. ¹⁰ Otmu yeŋgālen gātŋe lok nombotŋaŋe nāhāt yuwu otmap sāmāi. “Kālepŋehen ari manmā den kālāpŋe orowāk kulemgum katningimu takamap ya sālīkum nāngāmune sātŋe kārīkŋe otmap. Yāhā takamu orowāk tatmain yan den lohotŋan eknongomu nāngāmune tāŋāt otmap.” yawu sāmāi. ¹¹ Nāŋe kapi kālepŋehen manmā den kālāpŋe orowāk kulemgum katiŋgiman. Yāhā yeŋgālen takawom yan yawuāk otyiŋgiwom. Lok sām bālenihimai ya den yu ekyongonetā nāngānomai.

¹² Yeŋgālen gātŋe lok nombotŋaŋe bukulipyēŋe yeŋgāt nāngānetā gemap. Yawu otmā yeŋahāt nāngānetā yahatmu yeŋe nāngān nāngān watmā manmanyēŋe ekŋetā ārāndāŋ otmu lok kunlipyēŋe manne sām otmai. Yawu otmai yan otmā tāpīkgumai. Yakāt otmā yākŋe otmai yawu otbomgāt ki nāngāman. ¹³ Nāmā Anitāŋe āi sām nihiop yamā yuwu. Kiristohāt aposololipŋe otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe āi topŋe katmā den pat ālepŋe lohimbi ekyongom gai. Lohimbi ya yeŋgālenāk āi torokatmā tuhuwomgāt ki sām nihiop. Nāmā pāku lohimbiŋe Kiristohāt den pat ālepŋe ki nāngāmai ya yeŋgālen ari ekyongomune nāngānomaihāt āi sām nihiop. Yakāt otmā yeŋgālen taka topŋe katmā den pat ālepŋe ya ekyongowan. Ekyongomune nāngām yākālen biwiyeŋaŋe kepeim manmā gai. Yakāt otmā yeŋgāt nāngāmune yahatmu yeŋgāt den pat ya lohimbi ekyongoman. ¹⁴ Yāhā nāŋe yeŋgālen taka den pat ālepŋe puwāk ekyongowan yan Anitāŋe nāhāt āi lukulemu bulāŋe yeŋgālen teteop. ¹⁵ Yāhā yeŋgālen ki takawan yan bukulipne nombotŋaŋe yeŋgālen taka Kiristohāt den pat ālepŋe puwāk ekyongonetā nāngānetā bulāŋe olop māne Anitāŋe nine āi lukulemu bulāŋe Korinti yeŋgālen teteyiŋgim gap yawu sām lohimbi ekyongombāmgāt dop ki otbāp. Nāŋe Anitāhāt tem lāum Kiristohāt den kāsikum yingimune nāngām yākālen biwiyeŋaŋe kepeim biwi nāngān nāngānyēŋe galemahom heŋgeŋgunomaihāt biwinaŋe meyekmā mansan.

¹⁶ Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbi bârâ betnehen man-sai yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbi yengâlen ari den kâsikum yingimune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenâne kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâne nâhât âi lukulemu bulâne teteap sâm herone nângâwanjim bukulpne yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yune emelâk poropete âlâne den kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne bukulpnennâne nângâninginetâ yahalâk sâm ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyenâne mâmâne otyingimu manman âlepñahât bulâne yengâlen teteap yakât Kutdâyenahât nângânetâ yahatmu bukulpnye ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimbi âlâ me âlâne yenhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâyingimu gemap. Yâhâ Anitâne lohimbi âlâ me âlâhât biwiyene ekmû ârândân otmap yamâ nângâyingimap.

11

Paulone aposolo perâkne yengât topyene sâm teteop.

¹ Lok nombotñane yengâlen taka yenhât nângânetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyingimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. ² Kiristone âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikñan mannomai. Yakât Anitâne pat kuyingio. Pat yakât bulâne biatyingimapgât Kiristohâlenâk biwiyenâne tinâk kepeim târârâhâk manñetgât nangan. Anitâne mem hewewen tuhunekmu tepne nângâyingim mansan yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok âlâne baratne, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwangiwuap. Pat kuwangiwuap yakât kakñan lok ondop yengâlen arimap sâm âwânâne galemngum manbuap. Yakât dopñeak nâne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimune nângâm biwiyenân katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yene Kiristo betgumai sâm biwinâne nângâyingim mansan. ³ Sâp yiwerene yuâmâ Kiristohâlen biwiyenâne tinâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanne hambe hâtgum Aram imbiñe, kutne Ewa sâm, yâkâlen tetem yuwu sâm kâitguop. “Nâhât nângân nângân watmâ otbuat yanâmâ nângân nângânge pâron sâm yu me ya topñambâek nângâwuap.” Yawu sâm kâitgumu yanjak hiliwahop. Yakât dopñeak lok nombotñane yengâlen taka engatyenân gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. ⁴ Anitâne Yesu hângângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotñane yengâlen taka Yesuhât den kelangatmâ ekyongomai. Den ya nângânetâ bulâne olâkgât Wâtgât mâmâñahât Heakne ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap?

⁵⁻⁶ Lok yane den âilongo longo ekyongonjetâ nângânetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyinginetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâneâmâ den sâmune nângânetâ kâiâkne otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetne nângâm hengenñuan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâne kâsikum yingimune nângânetâ keterakyingimap. Yakât otmâ lok

ondop yu “lok aposolo” sâṁ yongonsai yuṇe den ekyongomai yaṇe nâhât den ki wangiap. Yawu nanḡan.

⁷ Anḡoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepṇe kâsikum yingiwān yan tânnohonjet sâṁ ki ulityongominiwan. Yen umatṇe yingiman sâṁ nep mem yapâ tewetsenneṇe mem dâim sot me senṇe âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilonḡo manbi yakât wongât nâḡḡanihinjetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotṇaṇeâmâ yeṇe engatyeneâk otmâ senṇe âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohonjetâ Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopṇe oap. ⁹ Otmu senṇe âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipṇe nombotṇaṇe senṇe âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yeṇe tânnohonjetgât ki sâwan. Topṇe yawuhât yen orop manmâ gawin yan yeṇe ki tânnohom hâhiwin nâḡḡawi. Otmu sâp yupâek tânnohonjet sâṁ ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulâṇanâk biwinanṇe kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâṇe biwinan tatmap ya sâṁ tetem ekyongoman yakât Anitâṇe nanḡap. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatṇe ki yingimune hâhiwin nâḡḡam gai yukât den pat lohimbṇe sâṁ haok tuhuṇjetâ Akaia hân ambolipṇe kerekṇe nâḡḡanomai.

¹² Lok nombotṇaṇe yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nâḡḡanjetâ yahatmu aposolo sâṁ yongonsai. Yâkṇeâmâ nâhâitṇe “Âi tuhum hon bayingimap yakât dopṇeâk nengu hon bayingimain,” sâṁ hâkyeṇe mepaemai. Nâṇeâmâ hâmeṇe barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyeṇe mepaemai ya yengât topyeṇe tetekṇan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâṁ yingiop ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkṇe. Kiristone âi sâṁ nihiop ya mem gaman. Yakât dopṇeâk oain sâṁ oain sâṁ otmâ topyeṇe kurihiakmai. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyeneâmâ Satan. Yâkṇe kâitnongomawân Anitâhât aṇelo hâtḡumap. Amboyenṇe otmap yakât nâḡḡam hon bawalipṇaṇe gurâ topyeṇe kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manṇetâ Anitâṇe yekmu ârândân otbuap sâṁ meme sâsâ tuhuyekṇetâ lohotṇe otbi. Yawu otmâ nâḡḡayinginjetâ yahatmu kut “aposolo” sâṁ yongonsai. Yamâ benṇe amboyenṇe otmap yawuâk oai yakât otmâ nâḡḡamune ki sâtṇe oap. Otmai memai yakât matṇe umatṇe Anitâṇe dopyenṇan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhuṇjetâ umatṇe kakṇan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâṁune nâḡḡanjet. Den sâṁ aran yu nâḡḡam nâhâitṇe “Nâḡḡân nâḡḡanṇe gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sâṇetâ ki ârândân otbuap. Yawu nâḡḡamai yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nâḡḡanjet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenṇaṇe biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nâḡḡân nâḡḡanyeṇe bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸ Yawu gârâmâ anḡoân yuwu sâṁune nâḡḡanjet. Lohimbi kiṇḡitṇe orowâkṇe bukulipyenṇaṇe nâḡḡayinginjetâ yahalâkgât yeṇe engatyene watmâ hâkyeṇe mepaemai. Yâkṇe otmai yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nâḡḡân nâḡḡanyeṇe orop manmâ yu me yakât topṇambâek nâḡḡam mansai. Yawu gârâmâ lok nombotṇe nâḡḡân nâḡḡanyeṇe gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekṇetâ ariai. ²⁰ Lok yawuyanṇe yengâlen taka yuwu yawu otṇet sâṁ meme sâsâ tuhuyekṇetâ nâḡḡam

tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai yan senne âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyeknetâ iri sikumyene biatyingiwuap. Otmu yenhâk galem karakmâ yengât nângâyinginetâ gemu sâyingim mem bâleyekmai. ²¹ Yâkne yawu otyinginetâ nângâyinginetâ yahatmap. Yâhâ nâneâmâ yen orop biwinenne kepeiakmâ mannomgât nângâm lohotnjan otyingiman. Yawu otmune nâhât nângâninginetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yane yenhât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai yakât dopneâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmâi yakât dopneâk yuwu sâmune nângânet. ²² Yâkne yenhât nângânetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipne,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâne Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâne tâmbânenne Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâne menom,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo hon bawangim mansain,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benne nâneâmâ Kiristo hon bawangim otman meman yune yâkne otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâitne “Biwine hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepne sânomai. Nâneâmâ Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingim hâhiwin bâlene nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetnjan katneketâ manban. Otmu dondâhâlâk nohojetâ bâsok muminian yakât topne yuwu. ²⁴ Yura nengât papatolipnenne sâp hârenihinetâ yan tâk âlâ sâtne metne yane kândâtnan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim ganetâ mome olop. ²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyenane kapamne nohojetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenane sânetâ kâtnak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowe sâp wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbuneâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wanganne saruân guhulop yapâ wahap târâpne mem yolon yolon otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. ²⁶ Otmu lohimbi hânjan kulemnan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patone bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyenâ yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaine pâku lohimbi biwiyenâ kionetâ nohone sâp otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâne bâsok hilipnohominiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewuknahât sâtne metnane wanginekmâ ariminiop. Otmu wangaen manminiwan yan saru bâlemu umatne âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkne topyene kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyene mem gulip tuhuyinginetâ hiliwahomai sâp yâk yengât nângâm ketet otminiwan. ²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yingiminiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omonje aman âlepne ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipnahât umburuk otmâ omonje bâlâpnehât otminiwan. ²⁸ Otmu umatne topne topne kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâne tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatne âlâlâ kakyenâ yâhâmap yan mem hewewen tuhuyekbehât nângâm biwine ki hurun sâmap. ²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatne âlâ teteyingimap ya nâne lâuyingim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâne bâlenahât pangonân kionmai yan tepne dondâek nângâyingiman.

³⁰ Nâne ninahât nângâmune yahatmu mepaeakbehât yene nangai me?

Yâhâ nâmâ lohotnje manmâ gamune Anitâje mâmânje otnihimu âi tuhumune bulâje tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan.³¹ Kutdânenje Yesu iknje âwâje, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâjanâk ekyongoan ya ikjak nangap.

³² Umatnje âlâ tetenihiop yakât bânje sâmun nângâjet. Angoân topnje katmâ Yesuhât den pat âlepne ya Damasiko kapi ambolipnje ekyongowe sâm yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenje Kutdâhât den nângâjetâ gemu bet pilâmaine kapi yakât lok kutdâ kutje Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yanje pâi emetjan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekujetâ tembe lâulipnje mem katyekmu mâtâp sâtjan nâhât sip galem otmâ kinbi.³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune bukulipnaje pan kârikje kâlep pato yakât manu launambâ katnekjetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloje himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotnaje yengâlen taka hâkyenje mepaeakmai. Yawu otjetâ yenje nângâyinjjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâje ninahât nângâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yenje ki nângânihijetâ yahatbuap nângâman. Yamâ ihilâk sâmun nângâjet.² Emelâk Kutdâje nângânihimu Wâtgât mâmâjahât Heakje biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaje ari kulem âlâ ehop yakât topnje ki nângâm henjenguan. Anitâ ikjak nangap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nângâmune yahatmu topjahât sâmun nângâjet. Nâje Kiristo orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje menekmu himbimân yâhâwit.³ Yakât âlâkuâk sâmun nângâjet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaje ari ehop, yakât topnje ki nângâm henjenguan. Anitâ ikjak nangap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutje Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit.⁴ Yâhâwit yan Kutdâje den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop.⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nângâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topnje sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulâjanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nângâm nâhâitje “Nângân nângânje gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nângâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbinje nângâjetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nângânihijetâ dondâ yahatmu mepaenekmaihtâ emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nângâwan yakât topnje ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatje âlâlâ kaknan yâhâmu lohotje otman yan Anitâje mâmânje otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nângâjetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanje mâtâp manjuningim hâhiwin kakjan katnenekmap. Yâhâ nâje himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nângâm hâkne mepaemangât Anitâje Satan nângâwangimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nângâmune yahatmap.⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tinj tinj sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakjan yâhâpne kalimbunje ulitgumune yuwu sâm eknohop.⁹ “Wâtge ki tinj tinj sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapgât Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumune ge mem hewewenj tuhuhekbup. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nângâm

wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtñan kinbuat. Wâtñan kinmâ nâ Wâtgât Ambonje yakât topñe nângâm henjenguwuat.” Yawu sâam eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nângâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtñan kinmâ hon bawangimune lohimbi yengâlen bulâñe teteap yakât den pat lohimbi ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimbi ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katñetgât hon bawangiman. Yawu otmune lohimbi nombotñe nângâm hâkân otmâ hâim hilitnekmâ. Otmu lohimbi nombotñe mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin kakñan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtñan kinmâ biwine ki gemap.

Paulonje Korinti ambolipñe buku otyingñop.

¹¹ Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopñeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nângâmune ki ârândân oap. Yawu gârâmâ yeñe lok perâk yengât nângâñetâ yahatmu kut “aposolo” sâam yongonsai yakât nângâm den yu ekyongoan. Yeñe nâhât lok inñe mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâñe tetem gap yañe lok perâkñe âi meñetâ bulâñe teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâamune nângâñet. ¹² Kiristohât aposololipñe yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe meñetâ lohimbiñe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâñeâmâ yengâlen taka kulem topñe topñe memune ekbi. Ya ekñetâ keterakyingimu “aposolo” sâam nohonbâi. ¹³ Nâñe yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteyingñop. Yañe Kiristohât komot nombotñe yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâñe teteyingim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkñeâmâ senñe âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeñeâmâ senñe âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâñe gurâ yen den kâsikum yingñiwan yakât hâmeñe nihñet sâam ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nângâm bâlenihai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbune yengâlen takawom. Yeñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwangñetgât nanñan. Yakât otmâ umatñe yingimune hâhiwin nângâmaiñet tewetsenñe me senñe âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyeñe katbi. Yawu otyingñiwan yapâek âwâyeñe yawu otmâ mansan. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângâñet. Nimnaom titipâñe âwâ mâmâlipyeñe ki galemyongomai. Âwâ mâmâlipyeñeâmâ galemyongomai yakât dopñeâk nâñe yen galemyongom mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manmâ manman kârikñahât bulâñe menomaiñet nângâm hon bayingiman. Otmu nâñe hâkne siwirahom in tatbomgât ki nângâman. Yawu hon bayingim manmâ yâhâwom yan nâhât nângâniñetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatñe yingimune hâhiwin nângâmaiñet tewetsenñe me senñe âlâlâhât ki ulityongowan ya nanñai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñe nâhât yuwu nângâmai. “Paulonje bukuyâhâtñe yâhâp hângânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenñe menduhum yingñiwin ya mem âwurem ari wañowot. Mem ari wañmutâ tewetsenñe nombotñe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hângânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenñe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâtñe hângânyotgomune yengâlen takaowot.

Sâp yan Titone pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhum hângânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetje konohâk. Yakât otmâ nâje biwinaje nângâm otman meman yawuâk otmap. Yâkne yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenje miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanjan.

¹⁹ Bukulipne, yeje den sâm aran yu nângâm nâhâitje “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanjai mon? Nâmâ Anitâhât sennan yuwu sâmune nângâjet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetjañe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyingiman yamâ yeje Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim tânahonjetâ manmanyenjañe kelihahâkgât nângâm otman. ²⁰ Nâje yengâlen taka girawu manjetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yenhâlâk nângâjetâ yahatmu nângâm bâleangim den belângen sâmuniwi. Yawu otmâ kuk orañim hâiakminiwi. Otmu hionakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manjetâ mem teteyekbom me âilonjo mannomañi yakât nângâm mansan. Yakât otmâ manmanyenjahât topje yenhâk nângâm hâkyenje mianjai. Gârâmâ nâje taka girawu otyingiwom yakât yenjâk nanjanjai. Yakât nângâmâk mansan. ²¹ Yen nombotjañe emelâk eknâleangim imbilipyenjañe me loklipyenjañe betyenehen kionminiwi. Manman kingon yawuya manjetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manjetâ lohimbi belângen manmainjañe nenekjetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâñe Kiristohât lohimbi ki mâmâñe otyingimap,” sâm sennenjan genjetâ anjalaknom.

13

Kiristohât wâtje pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunjañe yengâlen takawom. Takamune lohimbinjañe otmâ hilipgumai ya sâm hâreyingiwom. Otmu emelâk Mosenjañe den yuwu kulemgup ya lâum sâm hâreyingiwom.

“Lok âlâñe ikñiâk bukulipje âlâ me âlâñe otmâ hilipgunomañi ya ki sâm hâreyingiwup. Lok yâhâp me amon kitâ yañe menduhuakmâ sâñetâ denyenjañe konok otbuap yamâ nângâñetâ bonje otbuap.” Yawu kulemgup.

Yakât otmâ takamune buku nombotje meyekjetâ lohimbi âlâ me âlâñe otmâ hilipgumai ya sâm tetekjan tuhunjetâ sâm hâreyingiwom.

²⁻³ Emelâk yengâlen yâhâpñe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomapgat ya âlâkuâk sâmune nângâm biwiyenjan katjet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotjañe ândâpyenjañe kârikne otmu orotmeme bâlenjañe otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotje âlâñeâmâ sâp yakât kakñan otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ gai yakât matje hâhiwin topje topje teteyingimu umatje kakñan manmâ gai. Umatje yawu teteyingimawân Kiristohât wâtje tetemu ekmañi. Yâhâ nâje Kiristohât sâtgât otmâ âi mem gan ya ekñetâ tâñât otmu yakât engat yâhâp otmañi. Yakât otmâ nâje yengâlen taka lohimbi ya sâm hâreyingimune matje menomañi yan Kiristohât wâtje pato ya âlâkuâk tetemu eknomañi. Sâp yan nâje yakât sâtgât otmâ âi meman yakât topje nângâm hengenjunomañi. ⁴ Bulâñanâk emelâk Kiristo mem howanân kuñetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtgat Amboñe ikñe wâtjan mumunambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâje yâk orop biwinetjañe hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk

yâkne lohimbi hon bayingim lohotjan otyingiminiop yakât dopneâk nâne lohimbi hon bayingim lohotjan otyingim gan. Anitâne ikne wâtjan Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristone mâmâne otnihimu yâk orop biwinetjane kepeiakmâ konohâk otmu yengâlen taka topyene mem tetewom.

⁵ Yene Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai me bia yakât yenak nanjai. ⁶ Otmu nâne yâkâlen biwinane kepeim wâtjan kinmâ âi meman yakât yene nângânetâ bulâne otbuapgât biwinane mem mansan. ⁷ Yene orotmeme âlepneâk otmâ manjetgât Anitâ ulitguman. Yawu manjetâ takawom yan ki sâm hâreyingiwom. Yawu otmâ nâne Kiristohât sâtgât otmâ âi meman yakât topne ki tetemu lohimbi nâhât nângânetâ gemapne eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nângâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât den nângânetâ bulâne otmu tem lâuwangimai ya yengât herone nângâyingim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yene Kiristohât tem lâum orotmeme âlepneâk otmâ manjetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwangim târârâhâk mannomai yan taka herone nângâyingim lohotjan otyingiwom. ¹⁰ Nâne mem hewewen tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim mannomaihât aposolo sâm katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyebomgât ki sâm nihiop. Yawu gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâyingim hâhiwin yingiwomgât nângâm inânjan girem den yu kulemgum katyingan.

Paulone den bâne sâop.

¹¹ Bukulipne, den bâne yuwu sâmune nângâm hengengunet. Yene manmanyene kingon ya pilâm kuwihakmâ herone nanngangim biwi konohâk otmâ manjetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Ambonane wawaeyekmu biwiyenane hurun sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyenane kepeim mansai yene herone nannganginomai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yane nângâyingiai.

¹⁴ Kutdânenne Yesu Kiristone tihityene otmu biwi nângân nângânyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoñnenne Anitâne mem hewewen tuhuyekmu buku orangim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu ewe karangim mannomai. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Galatia **Paulone Galatia yengât ekap** **kulemgum katyîngiop.**

O bukulpne,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâne ekap yu kulemgum katyîngian. Otmu bukulpne nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hon bawangim mansainne yawuâk nângâyîngiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hon bawangim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokne ki sâm nihiwi. Me Yesu Kiristone aposololipne âi sâm yîngiop yanje ki torokatmâ sâm nihiwi. Anitâne nanje Yesu Kiristo mumunambâ mem yahalop yâkât otmâ yetjak nângânihim âi yu sâm nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenjan kinmu kujetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awoŋnenne, gike engatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenne lok bâlenjahât orotmeme kinŋon ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenjan kinmu kujetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlenjahât panŋonâmbâ holanenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nângâwangim mepaem yâhânom. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yetje Galatia ambolipne yengât nângâyîngim tihityene otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenjanje konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgohan.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatne âlâ tap ya sâwoman. Anitâne ikne engatneâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkân otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepne tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikne. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtjanje taka nângân nângânyene mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepne kelangatmâ biwiyenjan kionŋsai. ⁸ Yakât yuwu sâmune nângânet. Nâne emelâk den sâm ekyongowan ya lok âlâ me âlâne kelangatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâne yakât matne hilipyongoâkgât nanjan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtne âlâ me âlâne, me aŋelo âlâne taka den pat âne sâm ekyongonetâ nângâm kâkâsup otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpne sâmune nângânet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepne sâm ekyongowan. Ekyongomune nângânetâ bulâne otmu mem biwiyenjan katbi. Yamâ benne lok ondowân gâtjanje taka den yu kelangatmâ biwiyenjan kionŋbi. Yakât otmâ Anitâne matne yîngimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nanjan.

¹⁰ Den yan yu topne girawuhât yan? Lohimbiŋe herone nângânihiŋetgât yan? Me nekjetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hon bawangimbâm. Yawu gârâmâ topne yuwuhât yan. Anitâne nekmu ârândân olâkgât yan.

Yesu Kiristone Paulo âi sâm wanmu miop.

¹¹ Nine topne sâm ekyongomune nângânet. Emelâk den pat âlepne ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotne yengât lauyenambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâne ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikne. Yesu Kiristone nâhât topnambâek nângâek sâm biwi nângân nângânne mem pâron pilâmu nângâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâron pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongogetâ nângâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekne Anitâhât nângânetâ yahalâkgât Yura nenne tâmbâlipnenne yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulipne lok sihan orowâk manbinân nâne kârikne otmâ dondâ wangiyekeban. Yakât otmâmâ lohimbine neknetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotne Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiyene Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatnetâ ya yengât mâtâp manguyingiwe sâm dondâ mem bâleyekmâ hilipyongominiwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân menahât tepnambâ ki tetewan sâp yan nâne Kiristohâlen biwinane kepeim hon bawangiowmgât Anitâne sâm katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkne nângâmu ârândân otmu nâne Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâm tetem ekyongowmgât ikne nanane mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kaknan nep topne katbe sâm lok âlâhâlen ari ki âikum nângâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipne Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nângâwan. Kiristo iknak aposolo nep sâm nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kaknan Petoro in ekbe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan yanak yâk orowâk manmutne sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp yan yâk otmu Kutdânenjahât imine Yakowo ya yetjiâk yelekeban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât senjan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matne nihiwuap.

²¹ Nâne nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topne katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune enakbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nângâwi yan ari lohimbi yuwu sâm ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâitne “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwerejeâmâ lohimbi kerekne Kiristohât nângânetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katnetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topne yawu ekyongogetâ nângâm Anitâ mepaewi.

2

Paulone Yesu Kiristohât aposololipne yengâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâne kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kaknan Anitâne biwi nângân nângânne mem hewewen tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunne Kiristohât komot ya yengât kunlipyene orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâne emelâk pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topne nângâne sâm âinohowi. Otmu mâtâp mangunihimai sâm den ya topnambâek sâm tetem ekyongomune nângânetâ keterahop. ³ Topne yuwuhât yan. Nenne Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nângâmunne porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenne Tito, Girik gâtne,

yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkne torehennan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nângâwi. ⁴ Yawu gârâmâ lok perâknae topnenne mem tetene sâm nengât osetnennan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpne mem miwirikum hâkne torehennan undip tuhuwanjine sâm kendâningiwi.

⁵ Kendâningim Kiristohât den pat âlepne ya kelangatne sâm otjetâ denyeje ki nângâwin. Denyeje ki nângâwin yakât otmâ hâkne torehennan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai. ⁶ Otmu Yesuhât komotne papatolipyene yengât nângâjetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenne ekmapne nângâningimu ki gewe yâhawe otmap. Otmu nâne gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nângâmune yahatmap, me ki nângâmune gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâne konok biwinenne ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyenane nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸ Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâne Petoro mâmâne otbangim âi sâm wanmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne kâsikum yingiop. Yâhâ nâneâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâne otnihim âi sâm nihiop. ⁹ Otmu den ya sâm ekyongomune nângâjetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyeje manbiñe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâm hângânotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipne yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbi yengâlen ari âiyetne tuhuromawot. ¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nângâyet. Bukulipnennne nombotne umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sânetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât nanngait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Paulone Petoro hâme hârewanngiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâm nâne Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petorone Antiok kapi ari pâku lohimbi nombotne biwiyene Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manjetâ Yakowohât bukulipne Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewanngiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotje.” Yawu sâm hâme hârewannginetâ bukulipne nombotnane pâku lok yengât hâkyene torehennan undip tuhuyekbiñe nângâm bâlewangimaihât pâku lohimbi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipne yengâlen torokalop. Petorone yawu olop yakât Yura lohimbi nombotnane ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyeknetâ Banawane yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otjetâ nâmâ âwurem ari topyene mem tetem nângâmune dondâ bâleop. Yâkne Kiristohât denne tâñ tâñâk ki watmâ manbi. Petorone otmu bâleop yakât topne teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyenjan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hângiñe ya pilâm, pâku lohimbi yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbiñe Yura nengât orotmeme hângiñe otjetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵ Nenâmâ Yura lohimbi. Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup ya biwinenŋan katmâ nâŋgâmain. Yawu otmâ pâku lohimbiŋe Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmâin. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenŋe yeŋe engatyeŋeak watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemgui. Yamâ lok âlâ me âlâŋe papatolipnenŋe girem den âlâlâ kulemgui ya lâuŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katnomai yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikŋe. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenŋe katbin. Yâkât otmâ papatolipnenŋe yeŋgât girem den yakât nâŋgâmunŋe tâŋât otmap.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenŋe katbin yapâek bukulpnenŋe Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayeŋe orop sâminiwin, yeŋgâlen torokatbin. Ya yeŋgâlen torokatmâ papatolipnenŋe yeŋgât girem den ki lâuingât Yura lok nombotŋeŋe nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâlenŋan dâim ari katnenekmu otmunŋe bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâŋ otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yeŋgât orotmemeyeŋe hâŋŋe ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâmâ papatolipnenŋe yeŋgât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâŋetâ bonŋe otbuap. “Anŋoân Paulone papatolipnenŋe yeŋgât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâtŋe yawu olop sâŋetâ yanâmâ bonŋe otbuap. Yawu gârâmâ topŋe yawu ki tap yakâ. Anŋoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otmâniwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yaŋe ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâmu yaŋahâmâ Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâkŋe tânnohom manman kârikŋahât pat kunihiop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanŋan. Kiristo muop yan manman hâŋŋe ya betbaŋgim muop. Yâhâ Anitâŋe mumunambâ mem yahatmu manman âiŋe miop. Yakât dopŋeak otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenŋe yeŋgât girem den hâŋŋe lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristone mâmâŋe otnihimu yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinanŋe kepeim hoŋ bawaŋgim mansan. Kiristone wawaenenekmâ ge kawenenŋan kinmâ muop yakât ki nâŋgâmunne tâŋât otmap. Yamâ yuwu nanŋan. Papatolipnenŋe yeŋgât girem den lâumunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap mâne Kiristone ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulpne, Galatia ambolipne yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋumu ge nengât otmâ howanân kuŋetâ muop yâkât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋan katbi. Yaŋak benŋe girawu otmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ lohotŋe otŋetâ Yura kapi ambolipŋeŋe yeŋgâlen taka biwiyeŋan kionmâ nâŋgân nâŋgânyeŋe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topŋe wongât Kiristohât mâtâp bulâŋe ya pilâm Yura nengât orotmeme hâŋŋe ya watmâ mansai? Ya ki orotŋe.

² Yakât yiwerenŋe âiyongomune sâŋetâ nâŋgâwe. Yeŋe papatolipnenŋe yeŋgât girem den âlâlâ ya lâuŋetâ yanâmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât

Heak hângângumu ge māmāne otyingiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nāneâmâ Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nāngājetâ bulāne olop. Yawu nāngājetâ bulāne otmu Yesuhālen biwiyene katbi yanāk Anitāne Wâtgât māmājahât Heak hângângumu yengālen giop. ³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârāk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelāk Kiristohālen biwiyene katmâ Anitāhât Wâtgât māmājahât Heak yâkât wâtņan kinņetâ nāngān nāngānyene mem pâron pilāyingimu Kiristohât mâtâp yawuāk watmâ manbi. Yakât otmâ yene yiwerene wâtneņņanāk kinmunne Anitāne nenekmu ârândāņ olāk sām oai ya ekmune ki dopņan oap. ⁴ Yâhâ angoân Wâtgât māmājahât Heakne māmāne otyingimu biwiyene herone otbi. Otmu Kiristohālen biwiyene katbi ya imbiāk otmaihât Yura nengât orotmeme hāngiņe ya pilāņet. ⁵ Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenne yengât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitāne ki māmāne otyingimu kulem topne topne miai. Yuâmâ Kiristohālen biwiyene kepeiai yakât otmâ Anitāne Wâtgât māmājahât Heak hângângumu ge māmāne otyingimu kulem topne topne miai.

Awarahamne olop yakât topne

⁶ Yakât topne teteākġât Awarahamne olop ya sâlikum ekņet. Yakât Moseņe kulemguop ya yuwu tap. “Anitāne Awarahamġât pat kuwaņgiop ya nāngām yâkâlen biwiņe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitāne ekmu ârândāņ olop.” Yawu kulemguop. ⁷ Yakât otmâ Yura nengālen ġâtņane me pâku lohimbi yengālen ġâtne âlâ me âlāne biwiyene yawu katmai yamâ Awarahamġât sen bulāne mansai sām Anitāne nāngāyingimāp. Yakât otmâmâ Anitāne Awarahamġât pat kuwaņgiop yakât bulāne yen orowāk menomai. ⁸ Yawu ġârāmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitāne pâku lohimbi nombotne biwiyene yâkâlen katmâ tem lâuwāngiņetâ tosayene pilāyingiwuap yakât emelāk ināņņan nāngāop. Ya nāngām Kiristo ki hângângumu giop yan ya nāngām Awaraham yuwu sām ekuop. “Hâmbâi ġâhât tepgan ġâtne âlāne tetem lohimbi hânņan kulemņan mansai ya menduhuyekmu manman âilonġoân manmâ herone nāngānomai.” ⁹ Moseņe yawu kulemguop yakât topneâmâ yuwu. Awarahamne Anitāhālen biwiņe katmâ biwi yâhâp ki olopġât Anitāne nāngāwaņgiop. Yakât dopņeāk otnom yamâ Anitāne Awarahamġât pat kuwaņgiop ya ambokunom.

Girem dengât topne

¹⁰⁻¹² Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseņe yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlāne girem den yu tâņ tâņâk ki watnomai yamâ Anitāne matņe umatņe yingimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlāen Anitāne sâmu Moseņe den yuwu kulemguop. “Lohimbi âlâ me âlāne biwiyene Anitāhālen katmâ denne lâuwānginomai yamâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmune nāngāņet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlāne girem den ya tâņ tâņâk watmâ mannomaiņeâmâ manman kârikņan mannomai.” Yawu tap.

¹³ Yawu ġârāmâ âlāne girem den ya tâņ tâņâk watmu ârândāņ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikņe. Yakât nen kerekņe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nāngām Anitāne Kiristo hângângumu ge sârerenenekmu howanân kuņetâ muop. Yakât Moseņe den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonġetâ kinnomai ya yengât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitāne matņe waņmu miap,”

yawu sânomai.” Yawu sâm kulempuop. ¹⁴ Yakât otmâmâ Yesu Kiristone nengât tosehât otmâ kawenennan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâŋe Awaraham pat kuwangiop yakât bulâŋeâmâ ikŋe Wâtgât māmâjahât Heak ya hângângumu ge māmâŋe otningimu manman kârikŋan manmâ yâhânôm.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

¹⁵ Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikŋe otbuap. Ya bukŋe âlâŋe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. ¹⁶ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannômâ yen kerek yingiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁸ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwangim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâm Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

¹⁹ Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulempuop? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimâp. Emelâk tâmbâlipnenŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristone teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hângângumu ge girem den Mose ekumu kulempuop. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

²¹ Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâm kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândân otbâp. ²² Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulempuwi yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm Awaraham kuwangiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenŋe katnehât Anitâŋe hângângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yaŋe manmannenŋe bâlenŋe ya mem tetekŋan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat

otmâ gamunŋe Yesu Kiristoŋe gem yapâ holaŋnenekbe sâŋ nengât sâŋ muop. ²⁵ Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman hanŋalakmâ manmâ yâhânôm.

²⁶ Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yaŋak Anitâŋe nanne baratne sâŋ meyeŋop. ²⁷ Yawu otmâ toen mem katyeŋetâ yanâmâ manmanyenŋe bâlenŋe ya kon sâŋ pilâm Kiristohât manman ya hanŋalakmâ yâkâlen torokatbi. ²⁸ Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutyeŋe orop, me kutyeŋe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoŋe kunnennŋe oap yakât otmâ Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. ²⁹ Emelâk Anitâŋe Awarahamgât pat sâŋ kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topŋe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâŋ katyeŋop.

4

¹ Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanŋe baratŋe mansain. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâŋmune nâŋgâŋet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nennŋe munomân nan baralipnennŋe nengât bât tosa ya yâkŋe galemgunomai. ² Gârâmâ nennŋe ŋaŋayeŋanâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnennŋe wawaeyekmâ tihityenŋe otmai. Tihityenŋe otŋetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyenŋe yengât bât tosa ya yeŋahâk galemguaknomai. Orotmemenenŋe yawu tap. ³ Otmu yakât dopŋeâk nen Yura lohimbiŋe lepat nâŋgân nâŋgânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papaptolipnennŋe yengât girem den yakât amutgen manmâ gawin. ⁴⁻⁵ Otmu embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe hâŋgângumu gewuap yakât sâpŋe kalop. Sâpŋe kalop ya ekmu ârândânŋ otmu nanŋe hâŋgângumu giop. Hâŋgângumu gemu nen kerekŋe Anitâhâlen ari torokatmunŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâŋ menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepŋan ge tetem girem den ya tâŋâk lâum manop. Yawu manmâ nennŋe girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sârerenenekmâ girem den yapâ holaŋneneŋop.

⁶ Anitâ nanŋe holaŋneneŋop yakât otmâ nennŋe Anitâhât nanŋe baratŋe otmâ mansain. Yawu nâŋgânehât Anitâŋe nanŋahât Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâ heronŋe nâŋgawaŋgim “Awoŋnennŋe, kâwiâk nanŋe olon,” sâŋ mepaemain. ⁷ Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heronŋe nâŋgawaŋgim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeŋe emelâk Anitâhât topŋe ki nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâŋ meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop.”

Paulonŋe Galatia ambolipŋe yengât nâŋgâm gorâwaŋgiop.

⁸ Emelâk embâŋân Anitâhât topŋe ki nâŋgâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâŋâtŋe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. ⁹ Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe tep âlep nâŋgâyŋgim meyekmu yâkât topŋe ekmâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yakât otmâ yiwerenêâmâ topŋe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoŋ bawaŋgine

sâm oai? Yanje manman kâriknan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ. ¹⁰ Otmu Anitâne yengât nângâyîngimu ârândân olâkgât Yura nengât orotmeme hângiye yuwuya watne sâm oai? Yeje tatmâ nângâ nângâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukne topne topne ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap. ¹¹ Nâne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne olop ya bet pilâm orotmemenenne hângiye ya miwirikum watmaihât nângâm gorânihiap.

¹² Nâne Yura nengât orotmeme hângiye ya pilâm yen pâku lohimbî mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeje topne girawuhât otmâ sâp yiwerene pilânekâm Yura nengât orotmeme hângiye miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeje nâ buku otnihim laune lâui. Yakât otmâmâ yu oai yu pilânetgât nangan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâne yen orop sâp kâlêwâk manmâ Yesuhât den pat âlepne ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeje tânnohom yan ki nângâm bâlenihim hâkân kaknan otbi. Yâhâ anelo âlâne yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikrak yengâlen takamu buku otbangimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? ¹⁶ Nâne yengât tepne nângâm den bulâne ekyongowan. Yamâ yeje yiwerene nâhâtne “nângâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nangai? Yakât nângâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainne hionaknehât lok ondowân gâtneje taka biwiyenân kionbi. Yâhâ yeje pilânenekmâ yâk yengâlen torokatnetâ yâk orop mepaeneneknetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâne tânyongowomgât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yanje biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne herone nângâyîngimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâne yen orop manmâ biwinenne kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenne holanakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nângâmune umatne olop. Gârâmâ den umatne yu ekyongowe sâm otmune umatne oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatne ya kuwîkbân. Yakât yiwerene mâtâp tetenihimu yengâlen takawomgât nangan. Yakât nângâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnennane naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopneâk yeje Kiristohâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanginetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne olop. Yawuâk torokatmâ manjetgât biwine yengâlâk nângâm tan. Yakât otmâ yiwereneâmâ Yura nengât orotmeme hângiye ya lâune sâm otjetâ yakât otmâ yâhâpne witgum biwiyene Yesuhâlenâk kinâkgât den umatne yu ekyongowe sâm biwine umatne oap. Yeje Kiristo betgumaihat otmâ gorâ bâlene nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtne nombotneje Mosehât girem den ya lâune sâm otmaine yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Moseje den âlâ torokatmâ kulemgup yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahamgât nanyâhâtne yâhâp teteowot. Nanne kunne yâkât kutneâmâ Ismae. Yakât topne yuwu tap. Awarahamne imbiye Sara memu yâkâlen nanyetne membuap yakât Anitâne bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâne Awarahamgât

den hikuop ya nelâmgumu ikne hon bawa imbi, kutne Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanne kunne miop, yamâ kutne Ismae.

Yâhâ nanne âlâ, kutne Isaka sâm, yâkât topneâmâ yuwu. Anitâne Awaraham imbinât yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelâmguop. Otmu Sarane naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanne miop. ²³ Yâhâ nanyâhâtjahât topyetne yamâ ikniâk ikniâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm, yâhâmâ Awarahamgâlen Hahane imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâne den hikuop yakât bulâne Awarahamgâlen Sarane miop.

²⁴ Otmu Anitâne imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikniâk ikniâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikniâk ikniâk mansai. Yakât topne yuwu nanngan. Imbi kutne Haha yanneâmâ hon bawangiminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hon bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumne âlâ tap, kutne Sinai, yan Anitâne girem den Mose wanop yakât dop olop. Hahahât sen yan hon bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipnane Anitâne girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopne yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbine. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hon bawa ki mansai. Otmu Saraneâmâ Yerusalem kapi âine himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenne himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hângine lâumongât dop ki tap.

²⁷ Yakât otmâ Anitâne sâmu poropete âlâne den kulemguop ya yuwu tap. “Imbi kâsi, yuwu sâmune nângâ. Gâneâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nângâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokne imbi ondop memu nanne miop. Yakât otmuâmâ nângârâ gorâhihimapgât yuwu sâmune nângâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yan tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeKNOMAI. Yakât nângâm biwihe gemu herone kakjan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângânet. Anitâne Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihat pat kuwangiop ya yawuâk nanne Isaka kuwangiop. Otmu pat kuwangiop yakât bulâne tetemu nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetjahât torokatmâ sâmune nângânet. Awarahamne Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hon bawangiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yan pato olop. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Sara mâmâne otbangimu nanne miop. Sarane naom memu Haha nanne yan yâkât nângâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopneâk yiwerene lohimbi girem den lâum mansainne nen ki lâum mansain yu nenekjetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmai. ³⁰ Otmu Sarane Awaraham yuwu sâm ekumu laujan miop.

“Potne Hahahât nanne Ismaene gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanngan. Nannetne Isaka yâknjak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanngan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamne Sara laujan miop yakât dopneâk yene otjetgât nanngan. ³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Nenne Kiristohâlen biwinenne yan kepeim mansainneâmâ Sarahât sen oain. Nângâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yengâlen gâtne nombotnane girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukne, yawu ki otjet.

5

Kiristone manman âlepñan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenñe girem den lâum pâpgumunñe tosa teteningimapgât Kiristone nengât sâm gem yapâek holañnenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepñan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holañyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeñe ki pilânenekmâ girem den hângiñe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nângâñet. Yeñe Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât hâkyenahât torehennan undip tuhuanginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristone manman kârikjahât mâtâp âiñe meyiñgiop yamâ nângâñetâ tângât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristone mâmâñe otyiñgiuwapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yeñe girem den pâñe konohâk lâum hâkyenahât torehennan undip tuhuanginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâñe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yengâlen umatñe dondâ teteyiñgiuwap. ⁴ Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Anitâñe yekmu ârândâñ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâñe angoân tepñe nângâm manman kârikjahât mâtâp meyiñgiop ya manguyiñgiuwap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenñe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainñe komot konohâk otbin. Nen hâknennahât torehennan undip tuhuangiwin me yen ki tuhuangiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenñe Yesuhâlenâk kinmu haoñmâ ârândâñ tep âlep nangangim hoñ bawangimain. Yawu otmunñe Kiristone âwurem ge sâreerenekmu Anitâñe umam sâningim mem manman kârikñan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenñe kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristone in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen angoân den pat âlepñe ya nângâm Kiristohât tem lâum hoñ bawangiñetâ yekmune âilongo nandorone olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otñetâ yan Anitâñe undip ki katyiñgiop. Yakât otmâ sâp yiwereñeâmâ âlâñe undip manguyiñgiñetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâñe biwiyeñan kionetâ denyenñe in yawu nângâwi?

⁹ Bukulipne lok amonñe yengâlen takawi? Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Bau ñasiñe yamâ tipñe âlâ. Yawu gârâmâ yañe hâreakmâ sânduk sâm ârândâñ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopñeâk yeñe yâk yengât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manñetgât nanñan. ¹⁰ Yâhâ yengât nângâm ki enñat yâhâp oan. Yeñe ekap kulemgum katyiñgian yu sâlikum nângâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotñeñe biwiyeñan kionetâ biwi nângân nângânyenñe iton galon oap yakât matñe hâmbâi Anitâñe Yura lok ya yingiwuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenahât torehennan undip tuhuangiñet sâm Yura lok nombotñeñe yengâlen takawi ya yengât topyene âlâ sâmune nângâñet. Yañeâmâ imbiâk nâhâitñe “Girem den lâunet sâm hâkyenahât torehennan undip tuhuyiñgim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkñe sâmai yawu otyiñgim mansan mâne, Kiristone nengât sâm muop yakât Yura lokñe den pat ya nângâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. ¹² Bukulipne, Yura

lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yenhât nâŋgâm hâkyenahât torehenŋan undip tuhuangiwi ya hârem pilakŋetgât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yengât manmanyenêâmâ âlâ. Yeŋe girem den lâuŋetgât Anitâŋe ki meye-hop. Yawu gârâmâ yenhât ki nâŋgâŋetâ yahatmu engatyenêak otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yeŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yeŋe ki hionakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe biwinenŋaŋe kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nâŋgâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betbangimain. Yawu otmain yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kionmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nâŋgâmain ya âlâku nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwanŋim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yengât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk engatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe engatyenêak watmâ yuwu otŋetâ manmanyenŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kinŋon mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karangiminiwi, me karasuŋa tuhuangiminiwi, me weke mem yan songo bau kombo neangiminiwi, me bundâŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyingiminiop. Nâŋgâm bâleangiminiwi, otmu tepyenŋan tatmu tatmu kuk kâŋguruk orangiminiwi. Otmu yenhât nâŋgâŋetâ yahatmu hionakmâ kasa orangiminiwi. ²¹ To kârikŋe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotŋe topŋe topŋe otmuniwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyingiop. Yakât otmâ Kiristoŋe yâhâpŋe âwurem gewuawân ikŋe komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu yuwu otmâ manmai. Anitâŋe buku otyingiop yakât nâŋgâm biwiyeŋe sânduk sâmu heronŋe nâŋgâwanŋimai. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu kaok nanŋanŋimai. Bukulipyenŋaŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyingimai. Yenhât nâŋgâŋetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotŋaŋe mem bâleyekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyingimai. Me sâmbâleyinginetâ yakât nâŋgâŋetâ ki sâtŋe otmap. ²³ Lohimbi yawu otmainêâmâ girem den kerek lâuŋetâ ârândân otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiris-tohâlen biwinenŋaŋe tinâk kepeimunŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningiwuap. Yawu otningiwuap yanâmâ nenŋe engatnenŋeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunŋe bâlewuap. ²⁵ Yâhâ yaŋeâmâ biwinenŋe mem hewewen tuhunenehopgât yâkât wâtŋan kinmâ mâtâp sâmbâningiop ya tâŋ tâŋâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenhâlâk ki nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaenomai. Otmu yenhât ki nâŋgâŋetâ yahatmu hionakmâ bukulipyenŋe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnennje lohotņan otyinginom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmunen nângâņet. Yeņe otņetâ bâleâkgât Sattanņe mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe otņetâ bâlewuap yanâmâ yen nombotņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyingimu mansaiņe yuwu otyinginomai. Yesu Kiristonņe hânân gem lohotņan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meningiop. Yakât nângâm bukulipyenņe lohotņan otyinginomai. Otmu yengu yawuâk otņetâ bâlemapgât biwiyenņe galem oranņinomai. ³ Nen lok bâlenņeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe yeņe orotmemeyenahât nângâņetâ yahatmap yamâ ombeyenņe kâityongomap. ⁴⁻⁵ Nanņgai. Âlâku ambonņan ambonņan mannomai. Yakât otmâmâ yeņe buku âlâhât topņe ki ekmâ kiwilinomai. Yeņe biwiyenahât topņe âlâku ikņiâk ikņiâk ekmâ nângâņetâ ârândâņ otmu heronņe otnomai.

⁶ Otmu papatolipyenņe Anitâhât den kâsikum yingim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷ Bukulipne, ombeyenņe kâityongomapgât yuwu sâmunen nângâņet. Anitâņe topnenņe ekmâ nângâmap. Yakât otmuâmâ kâitgunomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbijne wahap âlâlâ otnomai yakât matņe tâņ tâņâk kâpekyingiwuap. ⁸ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe yenjahâlâk nângâm senņe âlâlâ ekmâ biwiyenņe yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâņe pilâyekmu hemân kionņomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heak yâkât nângâm tem lâuwangim mannomai yamâ mâmâņe otyingimu manman kârikņan mannomai. ⁹ Bukulipne, lohimbî hewewenâk tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâņe nângâmu ârândâņ otmu sâp patoen yakât matņe ningiwuap. ¹⁰ Topņe yakât nângâm yuwu otnom. Bukulipnennņe Kiristohâlen biwiyenņe kepeim mansai ya umatņe topņe topņe teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotņe belângen pâlâmņe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâiņe sâm hâreop.

¹¹ Bukulipne, yengât pepa yu lok âlâ ekumune kulemgup. Yu kulemgum yanak kiripi mem nihimu ninak pâņe tâlâwâk kulemguan bâlne towatņe yu ekmâ nâhâitņe “Den yu kulemgup,” nângânomai.

¹² Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbî biwiyenņe Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaiņe bukulipyenņe nângâyinginetâ yahalâkgât yengât hâkyenņe torehenņan undip tuhuyingine sâm yengâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristonņe nengât sâm gemu howanân kuņetâ muop. Yakât buku nombotņe nângâņetâ tâņât otmu nângâm bâleningimai sâm Yura lok yâkņe yeņe hâkyenahât torehenņan undip tuhuanginet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³ Yawu gârâmâ lok yaņe Mosehât girem den lâum hâkyenahât torehenņan undip tuhuangiwiņe den kerehâk ki lâum mansai. Yawu gârâmâ yeņe yawu tuhuanginetâ bukulipyenņe heronņe nângâyinginetgât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴ Nâmâ lok yawuya bia. Yawu gârâmâ nângânihiņetâ yahalâkgât ki nanņan. Nâmâ yuwu nanņan. Kutdânenņe Yesu Kiristo nengât sâm gemu howanân kuwi. Kuņetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âiņe mem teteningiop. Nâņe yakâlâk nângâm hângât wahap topņe topņe yakât nângâmuene tâņât otmap. ¹⁵ Yakât yâhâpņe sâwe. Nen Yura lok hâknennahât torehenņan undip tuhuangiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekņe biwinenņe

Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunne manman âiŋe mem teteningimu himbimgât pat mansain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. ¹⁶ Otmu lohimbi biwiyenŋe yawu nâŋgâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâŋe we âlep nâŋgâyinŋim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâŋe Isirae sen bulâŋe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâŋe Kiristo hoŋ bawangim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp mangunihine sâm mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâŋe hâhiwin ya witgum nihimaihât yenŋe lok yaŋe yenŋâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yenŋât den nâŋgâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

Epeso Paulone Epeso yengât ekap kulemgum katyîngiop.

O bukulipne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipnane Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim Anitâhât tem lâuwangim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâne nângânihimu Yesu Kiristone aposolo sâm âi nihiop ya mem mansan. Nâne herone nângâyîngim ekap yu kulemgum katyîngian.

² Awonnenne Anitâ yet Kutdânenne Yesu Kiristo yâkne engatyetneâk otmâ nângâyîngim tihityene otmutâ biwi nângân nângânyenane kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyîngim ulitguman.

Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otningimu manman âlepñahât bulâne teteningim.

³ Anitâne ikne nanne, Kutdânenne Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenne yâk orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otningimu manman âlepñahât bulâne teteningim gap. Yakât nângâm Anitâ mepaem mannom.

⁴⁻⁵ Anitâne ikñahâk wawaenenekmap. Otmu nenne yâkât senñan tosa barahâk kinnomgât nângâm ikne nanne Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ mumbuap yakât emet inânñan sâm kalop. Yakât otmâ nenne Kiristohâlen biwinennane kepeimunne Anitâne tosanenne pilâningim nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yakât nângâm yâkne emet inânñan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâm kalop. ⁶ Otmu ikñahâk wawaenenekmâ nengât sâm nanne hângângumu giop yakât nângâmunne hâu sâsâ otmâp. Yakât otmâ herone nângâwangim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristone kawenennan kinmu kuñetâ muop yâkâlen biwinenne katmunne Anitâne tosanenne pilâningiop. Otmu ikñahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ otmâp. Yakât dop sâmune nângânet. Nenne saru osomunne sililiñ sâmap. Yakât dopneâk Anitâne wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâne âliwahap topñe topñe, ehekne ki ehekne, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahap topñe topñe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunne kunnenne otmâ tatbuapgât sâm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embânâmbâek yakât topñe amokñan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotñane yeñe nângân nângân watmâ yakât topñe nângâne sâm pâpgum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâne nângân nângânnenne mem pâron pilâningimu yakât topñe nângâmain. Anitâne sâp kalop ya ikñak ekmu ârândâñ otmu den yakât bulâne tetem hengenjuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnennan lok âlâ tetem kunnenne manmâ tihitnenne otbuapgât nângâm Anitâne yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenne lok ya tetem tihitnenne otbuapgât nângâm biwinennane mem mambotbangim gawin. ¹² Otmu pat kuningiop yakât bulâneâmâ Kiristone lohimbi kerek nengât tihitnenne

otbe sâam Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenñe yâk orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nângâmunñe âlâ kândâkdâ otmu heronje nângâwanjim mepaem mannom.

Manman kârikñan mannomgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

¹³ Kiristonje lohimbi kerek nengât tosanenñahât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Yâkât den pat âlepñe ya nenñe yen pâku lohimbi ekyongomunñe nângâñetâ bulâñe olop. Den pat ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâñe meyekmâ nine nanne baratne sâam manman kârikñahât pat nen Yura lohimbi kuniñgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiñgiop. Yakât otmâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge lohimbi kerek mâmâñe otningiwuapgât sâam kalop. Yakât otmâ ya hângângumu yengâlen ge mâmâñe otyiñgiop. ¹⁴ Otmu pat kuniñgiop yakât bulâñe sâp patoen menom nângâm Kiristohâlen biwinenñe tiñâk kepeim mannom. Yawu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu pat yakât bulâñe menom nângâm engat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunñe sâp patoen Anitâñe menenekmâ ikñan torokatnenekmu manman kârikñan manmâ heronje otbanjim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Ambonñe mâmâñe otningimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeñe Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulpnâñe eknohoñetâ nângâm tep hero nângâyinjian. ¹⁶ Yawu nângâm Kutdânenñe Yesu Kiristo âwânâit mepaeyelekman. Otmu Anitâñe yuwu otyiñgiâkgât ulitguman. ¹⁷ Awoñnenñe Anitâ lañinñe Ambonñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge yengât biwiyeñan kionmu nângân nângânyenñe keterakiñgiwuap. Yawu otmu Anitâñe tihityenñe otmap yakât topñe nângâm heñgenñum yâkâlen biwiyeñe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâñe yen orop menenekmâ ikñan torokatnenekmu heronje kakñan manmâ yâhâmbisâingât pat kuniñgiop. Pat yakât bulâñe menomgât nângâm biwinenñe mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Ambonñe ikñe wâtñambâek Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâñe otningimu wâtñan kinmâ Kiristohâlen biwinenñe tiñâk kepeim manmain. Yeñe yakât nângâñetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahatmu yâkñe himbimân yâhâmu ikñe orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristonje Anitâhât hahit mem kinmâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet ambonje, senduk banearâ, susun me sâtñe metñe topñe topñe hânân yu tai kerek yengât kunyenñe tatmap. Otmu emelâk embânân Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunñe kunnenñe tatmap. Otmu yawuâk kunnenñe tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâñe hân himbim ango kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenñe tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkñe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâñe sâam kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunñe kunnenñe tatmâ tihitenñe otmâ yâhâmbisâpgât sâam kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâñe mâmâñe otningimu

Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâp. Otmu nenŋe hoŋ bawanŋimain yan yâkât launŋe otmu kâiŋe bâtŋe yawu otmâ nep mewanŋim manmunŋe ârândâŋ merândâŋ otmâp.

2

Anitâŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâŋe ki mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi sâp yan yeŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeŋe engatyeŋeâk otmâ manman bâlenjahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyeŋaŋe biwiyeŋan kionŋmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwanŋim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimbi belângen mansai ya yeŋgât biwiyeŋan gurâ yawuâk kionŋmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nenŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nenŋe engatnenŋeâk watmâ biwinenŋambâ nâŋân nâŋân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kerek nenekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikŋahâk tepŋe nâŋâningim tihitnenŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosa hât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Nenŋe yâkâlen biwinenŋe katbin yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nâŋgâm biwinenŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayeŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nâŋgâm engat yâhâp ki otmâin. ⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe Anitâŋe kaok nâŋâningim tosanenŋe pilâmu biwinenŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbiŋe yakât nâŋgâŋetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan nannomaihât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nâŋgâm yeŋjahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ ikŋahâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge yeŋgât tosa hât otmâ muop. Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâiŋgim manman kârikjahât pat kuyiŋgimu mansai. Yeŋe wâtyeŋan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yeŋjahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi sâp yan Ambonenŋe Anitâŋe manman âiŋe yiŋgimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepeŋeâk otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimbi topŋe topŋe menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristoŋe nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe ikŋak kunnenŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk yen pâku lohimbiŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâwi. Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwanŋiop ya Yura lohimbi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe gemu yuwu nâŋgâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknenŋahât torehenŋan undip tuhanŋimain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât

otmâ ketetyekmunne belângen manmâ hâkyenahât torehennan undip ki tuhuangimai. Yakât otmâ Anitâne hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.” Yengât yawu nângâminiwin. Otmu hâknennahât torehennan undip tuhuangiminiwin orotmeme yane ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nângâmune tâjât otmap. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yene Kiristohât topne ki nângâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Ambone ikjak nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kujetâ muop. Muop yan yene Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyingiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâne yen orop kaok nângâningimu biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu buku orangimain.

Yâhâ emelâk embânân Anitâne girem den âlâlâ Mose ekumu kulenguop. Otmu Yura papatolipnennane yene nângân nângân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenne den ya lâum yen ketetyekmunne yaehen manjetâ yen orop kasa kârikne manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yane undip kârikne olop. Yawu gârâmâ Kiristone tosanennahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristone tosanennahât otmâ kawenennan kinmu howanân kujetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâne kerek nengât kaok nângâningimâp. Otmu nenne biwinenne sânduk sâmu buku orangim manmain. ¹⁷ Kiristone yawu otningiop yakât den pat angoân nen Yura lohimbi eknongop. Otmu nenne yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yingim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinennan kionmâ yen orop mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinennane kepeimain. Yawu otmunne Kiristone mâtâp mem teteningimu âwâne Anitâhâlen biwinennane kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbine yen pâku lohimbi yekmunne kasa kârikne otmu keterakmâ ikjiâk ikjiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenne yen orop manman bâlenjambâ keterakmâ orotmeme bâlene pilâm Anitâhâlen biwinennane kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâne menenekmu ikne sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topne nângâjetâ keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmune nângâjet. Hân aim saran lâum kânângâmunne kinmap yane Kiristohât aposololipne otmu poropetelipne nengât dop oap. Otmu saran yakât kakjan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaneâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânângâmunne njiwin njiwin sâm kinmap yaneâmâ Kiristo ikjahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakjan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunne emet ya âilongo kinmap yakât dopneâk nenne Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtjan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukne yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâne ikne opon kâmbukjan ge tatminiop yakât dopneâk ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinennan tatmâ mâmâne otningimu manmain. Yawu otningimu biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu buku konok orangim manmâ yâhânom.

3

Anitâne Paulohât nângân nângânne mem pâron pilâwangiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbine Kiristohâlen biwiyenane kepeim Anitâhât komolân torokatnetgât Anitâne ikjahâk nângânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hon bawangim yâkât den pat âlepne ekyongoman. Den pat âlepne ekyongomune lok nombotnane den ya nângânetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katneketâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwinan nângân nângân âlâ nângâm gaop ya nângâmune keterahâkgât nângân nângânne mem pâron pilânihimu nângâwan. ⁴ Otmu den yakât nângâmune biwinambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya pâne tâlâwâk kulemgum katyngian yu ekmâ nângânomai. ⁵ Emelâk embâjâmbâek Anitâne lohimbî âlâ me âlâhât nângân nângânne ki mem pâron pilâyngiop. Yakât otmâ den yakât pâpguwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne den ya mem Kiristohât aposololipne otmu poropetelipne nengât biwinenjan katmu nângâmain. ⁶ Den yakât topne yuwu sâmune nângânet. Nenne Yesu Kiristohât den pat âlepne yen pâku lohimbî ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim mansai. Yawu manjetâ Anitâne nen Yura lohimbî orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunne sâp pato tetewuawân Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne ningimu mem Yesu Kiristo orop herone kakjan tatbisâin.

⁷ Anitâne ikne engatneâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtjan kinmâ Kiristohât lohimbî hon bayngim yâkât den lohimbî kâsikum yingiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbî dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nângâmune gemu Anitâhât lohimbî yengât amutyenjan mansan yawu nângâmune otmap. Yamâ nâne mem bâleyekminiwan yapâek Anitâne menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbî ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nângânet. Kiristone wawaenenekmâ tihitnenne otmu manmannenjahât bulâne teteningimu biwinenne hurun sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topne nenjahâk nângâm ba takanomgât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândâj otmu manman kârikjahât pat kuniwiwuap yakât den sâm holanjmâ pâku lohimbî ekyongomune nângâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Ambonane nen Kiristohât lohimbî kerek mem hewewen tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât bulâne topne topne tetemu anelolipnane ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nângâm emelâk embâjâmbâek yâkne lok âlâ me âlâhât nângân nângânne ki mem pâron pilâyngiop. Yakât otmâ den yakât topne pâpguwi. ¹¹ Yawu otmâ ikne nângân nângân watmâ sâpne ekmâ ârândâj otmu Kutdânenne Yesu Kiristo hângangumu giop yan den yakât bulâne teteop. ¹² Nenne Kiristohâlen biwinenane kepeim Anitâ pahâk ulitgumunne nângâningiwuap. Yakât nângâm nenne biwi yâhâp kakjan ki ulitgunom. ¹³ Nâne Kiristohât den pat kâsikum yingimune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotnane pâi emetjan mem katneketâ manmâ gan. Nâne yengât nângâm hâhiwin kakjan mansan yakât nângâm yene kârihem kinmâ biwiyene ki orotok sâwuapgât nanjan.

Kiristone wawaenenekmap yakât Paulone kulemguop.

14-15 Yen pâku lohimbijne Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim Anitâhât komolân torokatjetâ nen Yura lohimbi orop biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât anelolipne topne topne himbimân tat-mai otmu âliwahap topne topne hânân yu kalop, ehekne ki ehekne, kerek nengât manmannenjahe Awojnenjahe Anitâ iknjak ningimu manmain. Yâkne nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nângâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. 16-17 Anitâ Manman Ambojahe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpgumap. Yawu tatmap yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâje yengât nângâm yâk ulitgumune ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenjahe tinjak kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otjetâ yâk orop biwiyenjahe kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopneâk bukulipyehe orop biwiyenjahe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. 18 Otmu Kiristone wawaenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât topne nângâjetâ keterakyingim hengenjuâkgât Anitâ ulitguman. 19 Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristone wawaenenekmap yakât topnambâek nângâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yehe yâkâlen biwiyenjahe tinjak kepeim manjetâ yanâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâje otyingiwuap. Mâmâje otyingimu manmanyenjahât bulâje âlâlâ teteyingimu Kiristone wawaeyekmap yakât topne nângâm hengenjunomai. Manmanyenjahât bulâje teteyingiwuap yakât dopjanâk âi mem Anitâ hoj bawangim manmâ yu yakât ki pâpgunomai.

20 Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâje otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenjahe Kiristo hoj bawangim nep âlâlâ memunjahe yakât bulâje tetewuap nângâmain ya wangim tetewuap. 21 Yakât nângâm Kiristohâlen biwinenjahe kepeim hoj bawangim manmunjahe bulâje âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

4

Kiristo hoj bawangim tânahom mannom.

1 Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Nâje Kiristohâlen biwinenjahe tinjak kepeim hoj bawangim yâkât den pat lohimbi kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotjahe nângâjetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katnekjetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nângâjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjahe mem hewewen tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tinjak lâum manjetâ lohimbijne manmanyenjahe ekjetâ ârândâj olâkgât nanjan. 2 Otmu yenjahât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ bukulipyehe orop ewe karangim mannomai. Yawu manmâ buku nombotjahe nângâm bâleyinginomai yan biwiyenjahe kepeiyekmâ lohotjan otyinginomai.

3 Sâp yiwerenjahe yuâmâ biwiyenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit orangim biwi sânduhân mannomaihât nanjan. 4 Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak iknjak mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjahe kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunjahe Kiristo iknjak âwurem ge menenekbuapgât nângâm biwinenjahe mem manmain. 5 Kutdânenjeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnenekjetâ Kiristo orop biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmap

yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonnenneâmâ Anitâ ikñak kunnenne pato tatmap. Otmu Anitâne wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân aŋelolipne tai otmu hânân âliwahap topne topne kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtñan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristone ikñahâk biwinennahât topne ekmâ nângâmap. Otmu Wâtgât māmānahât Heak hāngāngumu ge biwinennan tatmâ māmāne otningimap. Yawu otningimu manmannenahât bulāne ikñiāk ikñiāk teteningimap yakât dopñanâk âi topne topne mem Kiristo hoñ bawangimain. ⁸ Den yan yuñe emelâk lok âlāne Anitâhât den kulemgup ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbiñe hoñ bawangiñetgât yâkñe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ māmāne otyingimu âi menjetâ yan bulāne âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulemgup. Den ya ekmâ yuwu nângâmain. “Angoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nângâmain. ¹⁰ Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhamu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenne tatmâ māmāne otningimu yâkât lauñe, otmu kâñe bâtñe yawu otmâ hoñ bawangiñom. Hoñ bawangiñom yâkât den pat sâm haok tuhumunne hânñan kulemñan ariwuap. ¹¹ Yâkñe māmāne otningim âi ikñiāk ikñiāk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotñane lohimbi belāngen manmai ya yengālen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângānomaihât kut aposolo sâm âi ningiop. Yâhâ lok nombotñeâmâ nen tânnongoñetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepne orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâm yingimap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sâm holanmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Anitâhât lohimbi yengât kunlipyene manmâ yâkât den kâsikum yingim galemyongonomaihât kut pasto sâm âi yingimap. Yâhâ lok nombotñeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâm âi yingimap. ¹² Yawu gârâmâ nenñe Anitâ nanñahālen biwinennane tiñâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunne manmannenñe kelihakbuap. ¹³ Yawu otmâ biwi nângân nângānnenñane men-duhuakmâ konohâk otmu Kiristone hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunne Anitâne nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. ¹⁴ Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topne nângāñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângāñet. Nimnaom titipāne bukulipyene orop engalân gangim âwâ māmālipyene yengât den kum ari malon manmai. Yeñe yakât dopñeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlāen hâum sâmune nângāñet. Nenñe wañga mem saru kakñambâ arimain. Arimaināngembâ siru pato pilāmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wañga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopñeâk lok perākñane Kiristohât den kelangatmâ den perākñe topne topne kâityongomai. Yawu otmâ nângân nângānyene mem hâlim milim tuhuñetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeñe biwiyene galemahom manñetâ manmanyene kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. ¹⁵ Bukulipyene orop biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâñ tâñâk watmâ den bulāñeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenahât bulāne tetem gap ya wangim bulāne pato tetewuap. Otmu Kunnenne Kiristone manop yawuâk manne sâm yâkñe olop miop yawuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât

nângâm yuwu sâmunen nângânet. Hâknennêâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâne ikne engatneak otmâ hâknennahât torehenne âlâ âlâ kalop ya watmâ âi ambojan ambojan tuhumai. Yawu otmâ manmannenne tetemu âlepne manmain. Aiop, Kiristone kunnenne tatmap. Otmu nennêâmâ yâkât laune, otmu kâine bâtne otmâ hor bawarjim manmain. Yawu otmâ manmunne yâkne ikne hahit ningimu mem yâkât den tinâk lâum bukulpnenne orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunne manmannenne kelihakmu mannom.

Anitâne manman âine ningimu mem mansain.

¹⁷ Otmu yengâlen gâtne lohimbi nombotnane pâku lohimbine otjetâ bâlemap yawu manmâ otjetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâne Kutdâhât sâtgât otmâ kuyinginetgât yuwu sâmunen nângânet. ¹⁸ Pâku lohimbi belângen manmaine yeje nângân nângânyene bâlene ya watmâ omoj kâlehen manmai. Otmu Anitâne manman âine nen ningimu mem mansain. Yakât topnjahât pâpgum biwiyeje kârikne otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ¹⁹ Otmu eknâleangim orotmeme kinjoj manjoj otneak nângâmai. Yawu otmâ anunyenahât ki otmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ nenne Kiristohât den ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeje kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepneak otjetgât yâkât den bulâne kâsikum yingimunne nângâm gai. ²² Emelâk yeje nângân nângânyene tânjât ya watmâ senne âlâlâ eknâlem otjetâ dondâ bâleminiop. Yawu manjetâ nângân nângânyene gulip malap otmu manmanyene dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâlene otmâ mansai yane mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilânetgât nanjan. ²³⁻²⁴ Yawu otjetâ yanâmâ Anitâne biwiyeje mem hewewen tuhum nângân nângân âine, ikne yawuya, biwiyejan katbuap. Nângân nângân âine biwiyejan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwangim biwiyeje galemgum henjengum mannomai. Yawu manjetâ manmanyene kelihakmu Anitâne yekmu ârândâj otbuap.

²⁵ Nenne Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyeje kurihiakmâ manjetâ manmanyenane tawi tawine otmapgât orotmeme bâlene ya betgum pesuk pilâm den bulâneak alahum tihit oranjim mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne mem bâleyekjetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oranjinomai. ²⁷ Yawu otmâ Satan Manman Bâlene Ambojahât mâtâp manguwanginomai. ²⁸ Yeje lohimbi komborâ ekyongonjetâ ki kombo tuhunomai. Yâkne âi mem manmâ yapâ hâmene mem yeje tânahom nombotne kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai. ²⁹ Den hako ki sahanginomai. Otmu bukulpnyenane biwiyeje galemahom kârihem kinjetgât mem hewewen tuhuyekmâ den lohotjan ekyongonomai. ³⁰ Anitâne meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingioj. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâne yingimu menomai. Yakât nângâm engat yâhâp otmaihât ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyejan tatmâ mem hewewen tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne tep bâle nângâyingimapgât orotmeme bâlene ki tâtâem otmâ mannomai. ³¹ Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâlene hâiaknomai. Otmu ki nângâm bâleanginetâ biwiyeje nasin otbuap. ³² Yâhâ yeje Kiristohâlen biwiyejan kepeim manjetâ Anitâne tosayene pilâyingimap yakât

dopneāk bukulipyenē orop tosayenē pilanjinomai. Yawu otmā ewe karangim lohotjan oranjinomai.

5

Manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim mannom.

¹ Anitâne wawaeyekmâ nine nanne baratne sâam meyekmu mansai. Yakât otmâ yenē gurâ yawuâk bukulipyenē orop biwiyenâne kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ² Kiristone biwiñanē kepeinenekmâ ikne manmanne ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâñahât tem lâuwangim kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningioṗ yakât Anitâne nâñgâmu ârândân olop. Otmu yenē gurâ yawuâk bukulipyenē orop biwiyenâne kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjinomaihât nanjan.

³ Yenē manman bâlene pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ ki ekñâleangim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyenē yengât senne âlâlâ ki ekñâlenomai. ⁴ Yâhâ orotmeme kingon otnomai yanâmâ anjun pato tetemu dondâ bâlewup. Yawu gârâmâ bukulipyenē yengât senyenjan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahanjinomai. Yawu otmâ bukulipyenē yengât nâñgâm Anitâ mepaenomai. ⁵ Lohimbi nombotñanē senne âlâlâ ekñâlem biwiyenē yanâk kinmu yakâlâk nâñgâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yengât Anitâne nâñgâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenâne kepeim mepaemai yawu otnap. Lohimbi yawu otmâ manmaine lohimbi kâwâ konda otmai orop Anitâne manman kârikñahât pat ki kuyingiwup. Yakât otmâ yâkne Kiristo âwâñait orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âlâ me âlâne den imbiâk sâam engatyenjan genetâ orotmeme bâlene yakât nâñgâñetâ bulâne otmapgât yuwu sâamune nâñgâñet. Orotmeme bâlene âlâlâ sâam aran yu lohimbiñe otnomai yanâmâ Anitâne kuk otyingim matne amokñan yingimu menomai. ⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenâne ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸ Emelâk yenē Anitâhât pâpgum omon bânjan manminiwi. Yawu gârâmâ ikne lanññanē biwiyenjan pilâmu Kutdâhâlen biwiyenâne kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manñetâ manmanyenē kelihakmu yakât bulâne âlepneâk tetewup. Yawu tetemu Anitâne manmanyenē ekmu ârândân otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yenē manman girawu manñetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât nâñgâm kiwilim otmâ lohotjan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbiñe omonân ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yengât manmanyenēâmâ tawi tawine. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjinomai. Yâkneâmâ yok pilâm orotmeme bâlene topñe topñe orangimai. Yakât nâñgâm anulakmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenñe yu me yakât nâñgâmunñe hañ sâningimap yakât topñe tetekñan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkne orotmemeyenē bâlene yakât nâñgâñetâ hañ sâyingimu bet pilâñetgât yenē den ekyongom engatyenjan genomai. ¹⁴ Den ekyongonñetâ nâñgâñetâ hañ sâyingimu yanâmâ yâkne manmanyenahât topñe tetekñan tetemu eknomai. Yakât nâñgâm kep yuwu menñetâ nâñgâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumunambâ yahatne. Yawu otmunñe Kiristohât lanññanē biwinennjan pilâmu hañ sâningiwup.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwiñan nâñgân nâñgân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakñe mem biwiyenjan katmu nâñgâñetgât Anitâ

ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manñetâ Kutdâñe yekmu ârândân otbuap yakât nâñgâm kiwilim biwiyeñe galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotñaje Anitâhât topñahât pâpgum orotmeme bâleñe topñe otmâ mansai. Yâhâ yeñeâmâ yâkñe otmai yawu ki otnomai. Yeñeâmâ orotmeme âlepñe orotgât mâtâp teteyingimu lohimbi buku otyingñetâ yâkñe manmanyene ekñetâ ârândân otbuapgât nanñan.

¹⁸ Otnetâ bâlemapgât to kârikñe ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan tatmâ mâmâñe otyingñâkgât nâñgâm mannomai. ¹⁹ Yawu manñetâ biwiyeñan tatmâ mâmâñe otyingñiwuap yanâmâ biwiyeñe herone otmu Kutdâ kiki pali mewañgim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yeñe Kutdânenñe Kiristo orop biwiyeñaje kepeiakmâ konohâk otmu manñetâ wuân me wuân teteyingñiwuap yan Awonñenñe Anitâ herone nâñgâwângim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwângim bukulipyene orop ewe karakmâ buku orañgim mannomai.

Imbilipyene yengât sâop.

²² Imbilipyene yengât yuwu sâmunne nâñgâñet. Kutdânenñe Kiristone yengât kunyene tatmap. Yakât otmâ yeñe ewe katmâ loklipyene yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Kiristone ikñe lohimbi nen sârereneñekmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ kunnenñe tatmu nenñe yâkât amutgen manmain. Yakât dopñeâk imbilipyenaje wuân me wuân otmai yan loklipyene yengât amutgen manmai.

Loklipyene yengât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipyene yengât yuwu sâmunne nâñgâñet. Kiristone ikñe lohimbi nen wawaenenekmâ tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yakât dopñeâk imbilipyene yengâlen biwiyeñaje kepeim tihityene otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâñgâñet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiñe yâkât senñan tosa barak kinmunne menenekmâ onomlipne sâp ikñan torokatnenekbuap. Yakât nâñgâm tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Otmu nenñe manman bâleñambâ keterakmâ yâkâlen biwinennaje kepeimain yakât topñe sâp tetemunne yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekñetâ Anitâñe tosanenñe pirim salatak tuhuningimu yâkât senñan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristone ikñe lohimbi nen nâñgâningim tihitnenñe otmap. Yakât dopñeâk loklipyenaje imbilipyene nâñgâyingim tihityene otnomai yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe hakyenjan umatñe wuân me wuân tetemapgât hakyenahât tihitñe otmâ galemahom manmai. Yakât dopñeâk loklipyenaje imbilipyene yengât nâñgâm tihityene otmâ galemyongom mannomaihât nanñan. Yâhâ loklipyenaje imbilipyene yengât nâñgâyingimai yamâ yeñahât nanñangñimai yawu oap. ³¹ Den yan yuñe emelâk Anitâñe Mose den ekumu kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ imbiñahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetñe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Moseñe den kulemguoop yane topñe âlâlâ miop. Yakât nâñgâmunne topñe âlâ yuwu miap. Kiristone ikñe lohimbi nen orop biwinennaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu

miap. Loklipyenaje yenahât nangangimai yawuâk imbilipyenaje yengât nângâyinginginimai. Otmu imbilipyenaje loklipyenaje ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyenaje yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyenaje yengât yuwu sâmunne nângânet. Yene âwâ mâmâlipyenaje yengât sâtyenjan tem lâuyingim manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâne girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemgup.

“Yene âwâ mâmâlipyenaje yengât nângâyingingim denyenaje lâum manjet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotje âlâlâ Mose ekumu kulemgup yamâ inâk sâop. Yâhâ topnje katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyenaje lâum manjetâ Anitâne nângâyingingimu yanâmâ sâp kâlewâk mannimai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyenaje yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyenaje yengât yuwu sâmunne nângânet. Nan baralipyenaje tepyenaje bâlemu kuk otmaihât ki mem gin gondondon katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galempongom hengenngunimai. Otmu mete pirik pirik otnimai yan lohotnjan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmunne nângânet. Kiristone yen orop manmu yâk hon bawangimbâi yakât dopneâk lok kunlipyenaje ewe katyekmâ tâj tâjâk hon bayinginginimai. ⁶ Yâhâ âi ya galemnaje yekmu ârândân olâkgâlâk nângâm hâkyenajak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâj tâjâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tinâk tuhunomai. ⁷ Yawu otnimai yan lohâk hon bayingian sâm otnimai yamâ Kutdânenne hon bawanginginimai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlâne lok kunlipyenaje yengât nep meyingimai me yenje âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenne âi memai ya ekmu ârândân otbuap otmuâmâ hâmenje âlepne yingimu menomai.

Lok kunne papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunne papato yengât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ Kutdâyenje himbimân tatmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkne lok kerek nengât biwinnenje ekmâ âlâku ikniâk ikniâk dopnennjan matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ hon bawalipyenaje kunlipyenaje ewe katyekmâ lohotnjan hon bayinginginetâ benne kunlipyenaje gurâ topnje âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yenje Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtñjan kinmâ kârihem mannimai. ¹¹⁻¹² Nenne Kiristohât den pat âlepne lohimbî ekyongomunne nângâmaihât lok bâlenaje mâtâp manguningim mansai. Otmu yâkne konok bia. Satangât hon bawalipne, weke bâlene, emet amboñe, senduk banearâ, susun, âi weke, senne âlâlâ sâtne metne topnje topnje, ya kerekne mâtâp manguningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanje biwiyenjan kionjmâ perâkne topnje topnje kâityongomapgât Anitâne

wât yingimu kârihem kinnomai. ¹³ Yuwu otmâ kârihem kinjetâ Satanje hoŋ bawalipne orop mem ge katyekne sâm hâum pâpgum pilâyeknomai.

¹⁴ Nângân nângân bulâje âlâlâ biwiyenambâ tetemu den bulâje sâm lohimbî târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tihit orangim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepne lohimbî ekyongonjetâ nângâjetâ biwiyenje huruŋ sâekgât mâtâp teteyingiwuap yan hewewenâk ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât hoŋ bawalipnaje yengât manmanyenje mem bâleyingimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenaje tinâk kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâje manman kârikjahât pat yakât bulâje yingimu mem Kiristo orop herone kakŋan manbisâihât nângâm engat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbî kâsikum yinginetâ nângânomai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenje mem hewewen tuhuwuap. Yawu otyingimu den ya nângâjetâ keterakyingim hengenjuwuap. ¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbî kerek yengât nângâm haonmâ ârândâŋ Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâlâ biwinan katmâ mâmâje otnihimu Kiristohât den pat âlepne pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângâjetâ keterakyingiwuapgât yene Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimbî kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune lok nombotnaje nângâjetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekjetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâje den pat âlepne lohimbî ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihioŋ. Yakât otmâ nâje tem lâuwangim den ya pahâk ekyongom ki lohotne otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Paulone den bâiŋe sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkne Kutdâhâlen biwiŋaje tinâk kepeim hoŋ bawangim mansap. Otmu nâje bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topŋambâek ekyongomu nângâjetâ biwiyenje huruŋ sâuwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yene Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâyingim tihityenje otmutâ biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ huruŋ sâekgât ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

Pilipi Pauloŋe Pilipi yengât ekap kulemgum katyingiop.

O bukulpne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawanŋim man-sait. Yen Pilipi kapi ambolipŋaŋe Anitâhât lohimbi manmâ bi-wiyenŋe Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nâŋgâyŋim netŋe ekap yu kulemgum katyingiait. Otmu yengât galem mansai me lok nombotŋaŋe tânyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânnohom mansai nâŋgâmune yawu oap yakât nâŋgâyŋimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

² Awonŋenneŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nâŋgâyŋim tihityenŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepa sanŋan otbanŋim gaman.
⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâm tetem ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ biwiyenŋe yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haŋ tuhumune lingarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu haonmâ ârândân biwiyenŋaŋe hikunekmâ tânnohom gai. Yakât nâŋgâm biwinanŋe heronŋe otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yengâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanjak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yenŋe yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmânŋe otyingimu yenŋe hengemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk arinetgât nâŋgâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulpne, torokatmâ yuwu sâmune nâŋgânet. Nâ biwinanŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nâŋgânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâm nihiop yu biwinanŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋaŋe den yu nâŋgânetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepŋe yu nâŋgânetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârereakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nâŋgânetâ keterakmu bulânŋe yengâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâm holaŋmâ biwiyenŋan kionŋan. Yawu otyingimune nâhât hâkânŋe otmâ yanjak âlâkuâk pâi emetŋan kat- nekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândân Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgâyŋim tihityenŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yenŋe tânnohom gai. ⁸ Bukulpne, Yesu Kiristoŋe yengât haonmâ ârândân tep âlep nâŋgâyŋimap. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâŋgâyŋiman. Den yu sâmune Anitâŋe ekmu âlepŋe oap.

Anitâhât sennan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâm ulit- guop.

⁹ Yeŋe biwi nângân nângânyenjaŋe menduhuakmâ konohâk otmâ man-sai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmâp me hâlŋe otmâp. Anitâŋe ekâmâ yawu otmâp ya yeŋahâk ekâmâ kiwilim yan nângân nângânyenjaŋe keterakmu nângâm henŋenŋuŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âilonŋo lonŋo yakât bonŋe yeŋgâlen tetemuâmâ man-nomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbi nombotjaŋe man-manyenjaŋe ekâmâ Anitâ heronja nângâwanŋim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yâkât senŋan koko salehâk otmâ aŋun bia kinnomai.

Paulo pâi emetjaŋ manopgât Kiristohât den pat sâŋetâ lingarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yeŋgât tembe lâulipyenjaŋe yu ya otnihijetâ mansan yakât nângâm hilipgumaihat topne yu sâmune nângâm henŋenŋuŋet. Nâŋeâmâ Yesu hon bawanŋim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yeŋgât tembe lâulipyenjaŋeâmâ lohimbi nombotjaŋe den ya nângâm lâumaihat imbiâk nâ mem pâi emetjaŋ katneketâ manmâ gan. Yawu otni yakât yeŋe biwiyenjaŋe ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetjaŋ katneketâ mansan yakât topŋe tembe lâu otmu lohimbi nombotjaŋe nângâne sâm oai yaŋak nine topŋe otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanŋai. ¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetjaŋ katneketâ mansanâke yamâ benja ki lohotjaŋe oan yakât otmâmâ bukulpine nombotjaŋe nângâŋetâ biwiyenjaŋe hewewenjaŋe oap. Biwiyenjaŋe hewewenjaŋe otmu yaŋak biwi nângân nângânyenjaŋe Kutdânennahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶ Anitâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋe ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe olâkgât âi sâm nihiop, yakât nângâm lok nombotjaŋeâmâ nâ hikunekmâ tânnohom mansai. Tânnohom yawuâk den pat âlepŋe ya ekyongom man-sai. Yâhâ nombotjaŋe âlâŋeâmâ lohimbiŋe nâhât nângâŋetâ gemu yeŋahât nângâŋetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya ekyongom mansai. ¹⁷ Yawu otmâ hâkyenjaŋak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotjaŋe âlâŋeâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokjaŋanâk nângâek sâm sâtyenjaŋak yai.

¹⁸ Yawu otmâmâ topŋe yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topŋe girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topŋe ya sâm ekyongoai. Yakât nângâmune tâŋât otmâp. Yesuhât den pat ya sâŋetâ haŋ sâm ariap yaŋe konohâmâ bulâŋe oap. ¹⁹ Bukulpine, yeŋe nâhât otmâ haonmâ ârândân Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manŋetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmâŋahât Heakjaŋe mâmâŋe otni-himu yâkât tem lâuwanŋim hâhiwin kakjaŋ manmune yan biwine houŋ sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nângâm manmâ yâhâwom.

²⁰ Otmu biwinanjaŋe yuwu nanŋan. Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi topŋe topŋe yâkjaŋe nângâŋetâ bonŋe teteyiŋgiâkgât nanŋan. Yakât yâhâpŋe yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepŋe tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknomai? Hâhiwin nihinomai, me nohoŋetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkjaŋe Kiristohât nângâŋetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. ²¹ Otmu Anitâŋe nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinanjaŋe kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikrjak

umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikjan manmâ yâhâwom.
²² Yawu gârâmâ âi sârn nihiop ya torokatmâ tuhum manbom, me mum
 himbimân yâhâwom yakât nângâmune ki teteap. Nângâm biwi yâhâp oan.
²³ Yakât nâ biwinaje yuwu nanjan. Yiwerenjeak mum yanâmâ Kiristo
 orop torokatmâ manbehât nanjan. Yawu nanjan yamâ mumbomân
 yâhâpne tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nângâm yengât
 gorânihiap.

²⁴⁻²⁵ Yakât otmâ yeje biwiyenaje Yesu Kiristo witgum kepeim hon
 bawanjim manmâ yâhânetgât nâje yengâlen taka tânyongowom. Yakât
 nângâmune uruk uruhâk oap. Anitâje nângânihimu nâje yen orowâk
 sâp kâlep manmâ iknahât topne nângâm hengenjum biwiyeje Yesu Kiri-
 stohâlen hikujetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yingiwom. Den kâsikum
 yingimune nângâm biwiyejan katmâ yapâ gâtneje biwi herone pato
 nângâm mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ yeje nâhât biwiyenaje hikunekmâ
 Anitâ ulitgum mansai yakât bulâneâmâ holanejekjetâ yengâlen takawom.
 Takamune yen orop enajmâ herone otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷ Bukulipne, den umatne âlâ sârn tetemune nângânet. Nâje yengâlen
 ki takawom otbuawâmâ patyeneak nângâwom. Yakât otmâmâ yuwu
 manjetgât nanjan. Yeje manman âlepneak manmâ yâhânetâ lohimbine
 manmanyene ekmâ Kiristohât den pat âlepne nângânetâ hâumu biwiyeje
 yâkâlen katjetgât nanjan. Yawu otmâ yeje biwiyenaje Kiristohâlen
 hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuak torokatmâ man-
 nomai. Yakât den pat ya nângâmâmâ tep hero nângâwom. ²⁸ Otmu
 torokatmâ sâwe. Anitâje yen wawaeyekmâ mâmâje otyingim gamap.
 Yeje yakât nângâm mitihât kasanje taka mem âlâlâ tuhuyeknomai
 yanâmâ kingityenahât ki otmâ biwiyeje orotok sâwuap. Yeje orotmeme
 yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkne yekmâ yuwu nângânomai.
 “Anitâje bulânanâk komot yuâmâ mâmâje otyingimu ki lohotne otmâ
 mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyekomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ
 nenâmâ Anitâje mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nângânomai.
 Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâpne yu torokatmâ sâwe. ²⁹ Anitâje
 mâtâp yuwu sârn katyingiop. Yeje biwiyeje Kiristohâlen katmâ tem
 lâuwangim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasanje mem âlâlâ tuhuyekjetâ
 sâtgum mansai. Sâtgum manjetâ yekmâ yan Kiristohât nângânetâ ya-
 hatsap. ³⁰ Yen Anitâje mâtâp sârn katyingiop ya watmâ sâtgum manmâ
 gai yawuak nâ gurâ sâtgum manmâ gan. Otmu yengâlen puwâk taka
 âi mewan yan mitihât kasanje hâhiwin ningiwi ya nanjai. Yâhâ yi-
 werejeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ nanjaiak. Otmu
 Anitâje mâtâp sârn katyingiop yakât otmâ kasalipyene takanjetâ yekmâ
 yan kingityenahât ki otmâ engat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristone himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruŋ huruŋ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nângân nângânyene Kiristohâlen
 katmâ yâkât wâtjan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkne yengât tep âlep
 nângâyingimu biwiyeje huruŋ sârn mansai me bia? Otmu Anitâje ikne
 Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumu gem mem hewewen tuhuyekmu
 tep âlep nanjanjim mansai me bia? ² Biwi nângân nângânyenaje Anitâ
 yet Kiristo kepeieyekmâ manjetgât nanjan. Yawu manmâ tep âlep
 nanjanjim biwiyenaje konohâk hikuakmâ manjetâmâ nâje angôân biwi

heronje nāngāyīngiwan ya wangim nāngāyīngiwom. ³ Otmu torokatmā sāwe. Yenahāt ki nāngājetā yahatmu hākyenje mepaenomai. Yāhā yenje yenahāt nāngājetā gemu bukulipyenje yengārāmā nāngājetā yahatbuap. ⁴ Otmu yenje manmanyenahālāk ki nāngānomai. Bukulipyenjanje heronje kakñan manñetgāt nāngānomai. ⁵ Yesu Kiristonje ikñahāt nāngāmu gemu himbim pilām ge hānān manop dop yawuāk otmā mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitā yamā ālā ālā ki oawot. Yāhāmā dop konohāk tatmā gamawot yamā benñe Kiristonje ikñahālāk ki nāngām manmanñe alilop. ⁷ Yākñe ikñe engatñeāk otmā himbim pilām hānān giop. Yanāmā Anitāhāt towatñe ya kon sām pilām lok nengāt towatnenñe hañgalakmā lok teteop. ⁸ Lok tetem huruñ huruñ manmā Anitā konok hoñ bawāngim yākñe den sāop yawuāk lāum manmā gaop. Yākāt tem lāum lohotñan manmā ikñe manmanñe ki alilakmu mem ge katmā howanān kuñetā sāt gum muop. ⁹ Yakāt otmāmā Anitāñe mumuñambā mem yahalop. Yawu gārāmā nen lohimbiñe Kiristohāt nāngāmunnje yahalāk gāt nāngām Anitāñe kutñe ālāmā “Kutdā” sām kunop. ¹⁰ Kutñe yawu sām kunop yakāt otmā nen hānān yuān gātñe, me himbimān gātñe, me hān kālehen gātñe nen kerehāk menduhuakmā Yesu mepaem mannehāt sām kalop. ¹¹ Anitāñe nengāt sām Yesu hāngāngumu hānān ge kutdānenñe otmā galemnongom mansap. Yawu gārāmā nen kerekñe menduhuakmā Yesuhāt nāngāmunnje yahatmu Anitā mepaem manmā yāhānom.

Emetsenñe lañinñe pilāmap yakāt dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nā añgoānāk yen orop manmā gawan yanāmā yenje nāhāt laune tem lāum manbi. Yāhā sāp yiwerenēāmā nāñe yen orowāk ki mansan. Yawu mansain gārāmā yenje añgoān den tem lāunihiwi ya ki pilām lohotñe otmā manñetgāt nanñan. Yawu otñetāmā Anitāñe mem hewewenñe tuhuyekbuap yapā yenje yākāt tem lāum hoñ bawānginomai. Yakāt otmā yen Anitāñe himbim gāt pat kuyiñgiop yakāt bulāñe menom sām yākālen biwi nāngān nāngānyenjanje kepeim manñet. Yawu gārāmā engatyenjanje kaityongomu imbiāk nenñe wātñenñanāk manmā bulāñe menom nāngām hilipgumaihāt huruñ huruñ manmā yākāt wātñanāk kinmā tem lāum mannomai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu Anitāñe yekmā nine nanne baratne bulāñe koko salehāk mansai sām den āiān ki katyekbuap. Yakāt otmā yengālen umatñe topñe topñe teteyiñgiuwap yan Anitā ki sām bālewanñinomai. Me lok bāleñanñe mem ālālā tuhuyeknomai yanāmā yāk orop den kakñan ki sahañgim kuk kānguruk oranñinomai. Yawu otmā mannomai yanāmā manmanyenñe ya ekmā yan nāngām bāleyiñgim hakyenñan sānomaihāt dop ālā ki otbuap. Yenñe yawu mannomai yakāt dop kum sāwe. Omoñ bāleñan emetsenñe lañinñe pilāmap yakāt dopñeāk manman kārīkñahāt den ekyongonjetā biwiyenñan lañinñe pilāmu Anitāhāt mātāp ekmā watnomai. ¹⁶ Yen yawu torokatmā manmā yāhām den yamā tiñāk mem mannomai. Yawu otmā manmā Kiristonje yāhāpñe āwurem gewuap yanāmā añun ki nihinomai. Nāñe yen tānyongowan ya imbiāk ki otban ya Kiristonje ekmā nāhāt nāngāmu heronje otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelāk papatolipñenñanñe Anitā mepaem yan noniñ bulimakao gāim katbañgiminiwi. Yakāt dopñeāk yenñe manmanyenñe ki alitāmā benñe Anitā hoñ bawāngim gawi. Hoñ bawāngim gañetā yan mitihāt kasañe taka mem ālālā tuhuyekñetā hāhiwin kakñan manmā gai. Otmu papatolipñenñane noniñ bulimakao gāim katbañgiminiwi

yakât kakñan wain toñe moselenetâ bâiñe gemu yan Anitâñe nâñgâmu ârândân otminiop. Yakât dowâk nâ nohoñetâ hepne moseleakmâ gemu bâiñe ârândân otbuap. Nohomai sâm manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâñe nekmû ârândân otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmâ heronje nâñgânôm.

Timoteohât topñe

¹⁹ Bukulipne, tepne nâñgâyîngiman. Yakât otmâmâ Kutdânennje Yesunje nâñgâñihimuâmâ bukunenñe Timoteo in yawu hâñgângumune yengâlen takawuapgât nangan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinanñe heronje nâñgâyîngim manbom. ²⁰⁻²² Otmu Timoteohât topñe sâmune nâñgâñet. Lok nombotñe nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtñe Timoteo konok nâ orop biwinetñane hikuakmâ konohâk otmu yeñe manman âilongoân manñetgât nâñgâmait. Yamâ lok nombotñane yenhâlâk nâñgâm Yesuhât âi ya hâkân kakñan tuhum mansainjeâmâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topñeâmâ ikñeâk tap. Yâk orop netñeâmâ nanñe âwânñe tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeñe den pat âlepñe nâñgâñetâ keterahâkgât ya kâsikum yîngim gait. Yen gurâ yakât topñe nanñaiâk. ²³ Yawu gârâmâ Roma lokñe girawu otnihino-mai yakât sâñetâ nâñgâm yanâmâ Timoteo in yawu hâñgângumune den mem yengâlen takawuap. ²⁴ Yawu gârâmâ Kutdânennñane nâñgâñihimu holañnekñetâ yengâlen takawomgât nangan.

Eaporitohât topñe

²⁵ Otmu lok âlâhât sâwe. Yengâlen gâtñe Eaporito nâ tânnohoâk sâm hâñgângunjetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Nâñe âi umatñan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetñe konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. ²⁶⁻²⁷ Yawu gârâmâ yâk kundat umatñe tetewangimu bâsok bâleop. Inâk mâñeâmâ kunñe hân kumbâp. Yamâ Anitâñe “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmeñe kinop. Sâp yan nâ pâi emetñan katnekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gan. Yakât kakñan Anitâñe nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nâñgâwuap sâm Eaporito ya mesek sâtñambâ mem henñeñguop. ²⁸ Mesek sâtñan kinop yakât den pat emelâk nâñgâwi. Yakât otmâmâ yeñe Eaporitohât nâñgâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekâm yengâlen takawehât nanñap. Yakât otmâ in yawu hâñgângumune takamu ekmâ biwiyenñe heronje otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk heronje nâñgâwom. ²⁹⁻³⁰ Yengâlen takamu tep âlepñe nâñgâwanñim Anitâ mepaem heronje pato otbañginomaihât nangan. Yeñe tânnohone sâm yan hâñgângunjetâ taka kaweyenñan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanñe ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakñan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeñe yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yengât nâñgâñetâ yahalâkgât nangan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nâñgânôm.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Kutdânennñane tihit-nenñe otmap. Yakât otmâmâ nâñgâwanñim biwiyenñane heronje otmâ mannomai. Otmu biwiyenñe galemahom manñetgât emelâk den kâsikum yîngiwan. Yâhâ sâp yiwerenñeâmâ yawuâk sâm ekyongomune nâñgâñetâ keterakñetgât ki horatneksap. Ya yâhâpñe sâmune nâñgâñet. ² Lok

nombotŋe, lok perâkŋeâmâ nâŋgâm tâpikgum imbiâk hâkyeŋe torehenŋan undip tuhum hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenŋe oain yawu otŋet” sâŋ meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkŋe. Yâhâ topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Soso bauŋe kapi hawamgum sot ihilâk nene sâŋ pâinmai. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuŋe lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyekŋetâ yâk yengâlen ari torokatŋetgât sâŋ hohetyeŋan takai. Yawu gârâmâ yeŋe galemahom hengenŋum mannomai. ³ Lok yawuyaŋeâmâ yuwu nâŋgâmai. “Nen hâknennŋe torehenŋan undip tuhuangimunnŋe yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâŋe yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu yapâ gâtŋaŋe yâk mepaemunnŋe nâŋgâmu âilonggo otmap. Otmu Yesu Kiristoŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât nâŋgâm heronŋe otmâ mansain.

Yakât torehennŋe sâwe. Hâkgât wahap yu me yaŋe tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tâŋâlân otbi. Yâhâ yakât bulâŋeâmâ nenŋe biwinennŋe Kiristohâlen kepeim manmunŋe yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nâŋgâmunne ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topŋe topŋe yaŋe manman kârikŋe ningimap mâneâmâ yakât nâŋgâmunne dopŋan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benŋe papatolipnennŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den âlâlâ kulemguiŋe ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâŋe bukulpine kerek wangiyeŋban yakât topŋe sâŋ tetemune nâŋgâŋet. Nâ Isirae ambonŋe, Benyamîngât senâmbâ gâtŋe. Menŋaŋe menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâŋe sâpŋanâk hâkne torehenŋan undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenŋe tâmbâŋe ya kerek ŋaŋanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yaŋak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnennŋe yengât girem den ya aksisihâk topŋambâek nâŋgâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikŋe. Yâhâ lok nombotŋaŋe girem den yakât nâŋgâŋetâ gemap sâŋ yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyeŋban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnennŋaŋe nâŋgâŋetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋeâmâ yakât nâŋgâmunne tâŋât otmap. Nâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohât topŋe nâŋgâm yâk orop biwinetŋe konohâk olâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ Anitâŋe nenekmu ârândânŋ olâk sâŋ hâkgât wahap topŋe topŋe yakât nâŋgâmunne tâŋât otmap. Nâŋgâmunne tâŋât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmunne yâkŋe âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehennŋe sâmunne nâŋgâŋet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâŋe nekmu ârândânŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikŋe. Yakât otmâmâ ya bet pilâmunne pesuk yap. Topŋe yakât otmâ biwinanŋe Kiristohâlen kepeim manmunne yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe wawaenekmâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristoŋe âwâŋahât sât lâum manmanŋe ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopŋeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanŋan. Yâhâ yâkŋeâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâŋe otnihimu tem lâuwangim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnekbupgât nanŋan.

Anitâŋe mâtâp sâm ningiop yamâ tâŋ tâŋâk watmâ yâhânom.

¹² Bukulipne, yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. Nâŋeâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapŋe bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikŋe manmannê âlepŋe manop yawuâk manbehât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Nâŋe Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâŋe himbimngât pat kunihiop. Yakât bulâŋe membomngât orotmeme hâŋŋe ya bet pilâm mâtâp sâm nihiop ya tâŋ tâŋâk watbom. Ya tâŋ tâŋâk watmâ yâkâlen biwinanê kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâŋe nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenŋe mâtâp ya watmâ manmunŋe tipinê âlepŋe oap nen kerekŋe den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yukât hâkâŋ otmâ yuwu mon nâŋgânmai. “Nenâmâ emelâk Anitâŋe orotmemenenŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmuâmâ topŋe girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomai yamâ Anitâŋe topyene mem tetewuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ benŋe torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe mâtâp sâm ningiop ya watmâ manmunŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât ya pânjan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânom.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe topyene kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ kâityongomaihat yeŋe sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyene mem tetenomai. ¹⁸ Yesuŋe manman âilongo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyanê nâŋgâŋetâ bulâŋe biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyene emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwerenêâmâ ya yengât nâŋgâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpŋe sâwe. Yâŋeâmâ den pat âlepŋe ya nâŋgâŋetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyene kinŋon yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Bâe, yakât nâŋgâm aŋulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hângât senŋe âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâŋe matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekyinŋiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakŋan manmâ yâhânomai. Topyene yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenŋe bulâŋe yamâ himbimân tap sâmmain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenŋe Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kilik kilik sâmumambotbanginom. Yâŋe mem sâreerenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikŋe wâtŋe pato tatbangiap yakât dopŋeâmâ yuwu. Yâŋeâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenŋe pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtŋe pato nandorone tatbangiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkŋe tatmâ kon sâm bumbulele otnap yakât dopŋeâk yâŋe hâknenŋe yu mem kon pilâm hâk âinê ningiwuap. Ikŋak mum yahatmâ hâkŋe âinê miop yawuya ningi mem ikŋan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânom.

¹ Bukulipne, tepne nâŋgâŋingim yakât tohowe sâm oan. Anitâŋe âi sâm nihiop ya tâŋ tâŋâk lâum denŋe kâsikum yinŋim gan. Yakât otmâmâ sâp

patoen hâmeŋe nihiwuap. Denŋe kâsikum yingimune Kiristohâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâm tepne herone dondâ nangan. Otmu yeŋe Anitâŋe mâtâp sâŋ yingiop yakât bulâŋe gulip otmapgât kârihem manmâ yâhâŋetâ ârândân otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yeŋâlen gâtŋe imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkŋe nep pawarakmâ hionjahowot yakât sâŋetâ nangan. Yamâ girawu otmâ hionjahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyen Kiristohâlen torokatŋetâ tânahom den pat âlepŋe ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kârikjahât ekap âlâen kutyeŋe emelâk himbimân kulemgum kalop. Topŋe yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutŋe Sisikusi, ekuŋetâ yuwu sâŋ ekyotgoâk “Hionaksawot yakât Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândân oap. Yawuâmâ kâmbukŋe. Biwi nâŋgân nâŋgânyetŋe Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâŋ ekuŋetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekŋe Kutdânenjahât nâŋgâmâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe herone otmâ hikuakmâ manŋet. Yakât yâhâpŋe witgum sâwe. Kutdânenŋe yu me ya otyingim gamap yakât nâŋgâmâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nâŋgâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenŋe menenekbe sâŋ âwurem gewuap yakât sâpŋe utâpŋuap. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahalâk. Lok nombotŋe yekŋetâ ârândân olâkgât lohotŋanâk manmâ buku konohâk orangim mannomai.

⁶ Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâŋ biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteyingimu yan manmanyen keterahâkgât sâŋ Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otŋetâmâ Anitâ biwiyen ekmappŋe mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yeŋahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitâŋe biwi sânduhân katyekbuapgât wâtŋe tatbangiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâŋe yu sâŋ hârewa. Yu me ya orotmeme âlepŋanâk otmâ manbi ya lohimbiŋe nâŋgâŋetâ âlepŋe nanŋe olop yawuâk yâhâpŋe torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlen maleŋe yawuya ki sahaŋginomai. Yawu otŋetâmâ lohimbi belângen mansaiŋe yekmâ lok mulunŋe, me lok esepŋe, me lok lumbeŋe yeŋgât yawu sânomai. Yâhâ uwawapŋe bia otneâk nâŋgâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oranginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. ⁹ Emelâk nâŋe yen orowâk manmâ yu me ya âilonŋo lonŋo otŋetgât den kâsikum yingimune mem biwiyen katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Amboŋe biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topŋe

¹⁰ Nâŋe emelâk embânân pilâyekban yakât kakŋan yeŋe yu me yakât tânnohone sâŋ yakât mâtâpgât pâinŋetâ bialop. Yuâmâ umatŋe topŋe topŋe teteyingiop yakât nâŋgâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp

ekñetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenjañe hikuakmâ mâtâpgât tewetsenñe tânnohom katñetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyîngiman. ¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerenñe senñe âlâlâ yu me ya dopñan tatnihiap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe tetenihimu yan nângâmune ârândân otmu Anitâ ki sâwanjian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senñe âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbanjian. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenjañe lokgât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otñetâ yan hâhiwin yîngiminiwi. Yakât dopñeâk nâñe Anitâñe tihitnenñe otmap yakât topñe nângâwe sâm hâhiwin kakñan manmâ gan. ¹³ Yakât topñeâmâ yuwu. Yesu Kiristonñe mâmâñe otnihimu manman topñe topñe tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yenjeâmâ biwi nângân nângânyenjañe nâ kepeinekbi sâp yan yenje yu me ya tânnohowi yakât nângâmune ârândân oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topñe nanjai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepñe ya sâm bukulipyenñe ekyongom kapiyenñe hâlânâmâ Makeronia hânân kapi tipî tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipñe nombotñanñe nângâñetâ bâlemu hionakmâ ahowi. Hionakmâ ahonjetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipñe Yesuhâlen torokatbiñe ki tânnohowi. Yenñe konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kakñan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban yan gurâ yâhâpñe yenhâk tânnohonjetâ manban. ¹⁷ Yakât topñe nângâm hengenñetgât yuwu sâmune nângâñet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nângâwan. Yâhâ sâp yiwerenñe yawuâk nângâm mansan. Yenñe tânnohonjetâ Anitâñe matñe yîngiwuap yakâlâk nanjan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pânmâ manmune yenñe Epporitonñe wañbi ya mem toho nihimu dopñan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnenñanñe Anitâñe orotmemeyenñe ekmu âlepñe olâkgât hotom uminiwi. Unjetâ yan nângâyîngiminiop. Yakât dopñeâk yenñe biwi nângân nângânyenjañe hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nângâyîngimune ârândân oap. ¹⁹ Yâhâ yenñe Yesu Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâñe haonmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yenñe yu me yakât pâinjetâ dopyenñan yîngiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awonñenñanñe wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât heronñe otmâ mepaem yâhânom.

Paulonñe den bâñe sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâñe den âlâ nanjan yu sâmune bâñe pesuk sâek. Bukulipyenñe Yesu Kiristohâlen torokatbiñe yengât amutgen mansai ya yengât nângâyîngian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiñe yawuâk nângâyîngiai. ²² Otmu Roma lok kunñe pato, kutñe Sisa sâm, yakât honñe bawalipñe nombotñe hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yanñe gurâ yengât nângâyîngiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenñe Yesu Kiristo tihitnenñe otmapñe yen kerek biwi nângân nângânyenñe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyenñe,
Paulo

Kolosai Paulone Kolosai yengât ekap kulemgum katyngiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denne lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnenŋane Yesu Kiristohât aposolo lok sâm katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nângâyngim ekap yu kulemgum katyngiait. Kutdânenne Anitâne tihityene olâkgât yuwu sâm ulitgum gamait. “O, Awoŋnenŋe, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyngiwuat. Tepge nângâyngim tihityene otdâ biwi nângân nângânyerŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât nanŋait.” Yawu sâm ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkne topne yukât sâm Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nenŋe himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânôm yakât Anitâne bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu biwi nângân nângânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikne komolipŋane biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yanak Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâne mepaem gamait.

⁶ Anitâ ikŋahâk tepne nângâningiop yakât den pat âlepne ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenŋan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katŋetâ kinmap yakât yeŋe topne nângâne sâm engat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopne nângâm mem alitŋetâ bonŋe yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunenŋe Eparanŋe Yesuhât den ya biwiŋane kepeim âi ya tuhum manmapne Yesuhât topne sâm ekyongop. ⁸ Yawu sâm ekyongomu nângânetâ bonŋe otmu Anitâne Wâtgât māmâŋahât Heak hângângumu ge māmâne otyingiop. Māmâne otyingimu yanâmâ buku konohâk oraŋgiwi yakât den pat sâm eknongop.

Kolosai ambolipŋane Anitâhât topne nângâm heŋgeŋgunet sâm Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumait. “O Anitâ, gâne biwiyenŋan kiondâ gike topge otmu nângân nângâne ya nângânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât māmâŋahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pârŋ pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânômai. ¹⁰ Yakât Kolosai ambolipŋane Yesu Kutdânenŋahât den lâum manmâ gaŋetâ bonŋe yâk yengâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândâŋ otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nângân nângânyene tipine tetemu emelâk topge tipine nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nanŋan. ¹¹ Otmu gâne māmâne otyingirâ gâhât wâtgan kinmâ umatne yu me ya teteyngiwuap yan biwiyene ki houŋ sâwuap. Otmu lok bâlene âlâ me âlâne iton galan otyinginetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenômai. Yâkne biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ manŋetgât nanŋan.

12-14 Omoŋ bāleŋahāt ambonaŋe nen omoŋgāt pat otnehāt nāŋgāmap. Yākŋe mem bālenenekmapgāt gāhāt nange Kiristoŋe tihitnenŋe olākgāt mem dāinenekmā laŋinŋan katnenekdā mansain. Yāhā Kolosai bukulpine yāk orowāk biwinenŋe Kiristohālen katmunŋe māmāŋe otningirā pat kuningion yakāt bulāŋe menomgāt sām ningion. Yamā holaŋnenekmā laŋinŋan katnenehongāt yakāt biwinenŋaŋe heronŋe otmā mepaeheksain.” Yawu sām yengāt nāŋgām netŋe haonmā ârândāŋ Anitā ulitgumait.

Kiristo yet Anitā yāk yetgāt dopyetŋe yamā dop konohāk.

¹⁵ Bulāŋanāk Anitā yamā ki ekmain. Yāhā nanŋe Yesu Kiristo yamā kunnenŋe manākgāt hāŋgāngumu gemu ekbin. Āwā nan yāk yetgāt dopyetŋe yamā dop konohāk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gārāmā Yesuāmā Anitāhāt launambā ki sām teoteop. Yāhāmā hānān yuān wahap topŋe topŋe tetem sambe sambe otmā imu ekmain ya ki tetemuāk topŋambāek embāŋambāek orowāk tatmā gaowot. Tatmā gamutā nanŋaŋe āwāghālen kāndiwahom himbimān aŋelo topŋe topŋe ki yekmain ya katyehop. Otmu hānān āliwahap topŋe topŋe ya gurā kerehāk yākŋe konok kalop. Yawu otmā āliwahap yu ya embāŋān tetem gaop. Otmu yiwerenŋe yu tetem gap. Otmu hāmbāi tetem yāhāwuap yakāt kunŋe yamā yāk konok. Me himbimān tap, me hānān yuān tap, me hān kālehen tap, ya yengāt kunyeŋe yāk konohāk. Yāhāmā āliwahap topŋe topŋe katmā tihityenŋe otmā gamap. ¹⁸ Yakāt otmā nen kerek yākāt komot manmunŋe yākŋeāmā kunnenŋe tatmap. Kunnenŋe tatmā māmāŋe otningimu nenāmā yākāt launŋe otmu kâi bātŋe otmā tem lāuwanŋim gamain.

¹⁹ Anitāŋe ikŋe engatŋeāk otmā yan ikŋe nanŋe orop dop konohāk oawot yakāt nāŋgāmu ârândāŋ olop. ²⁰ Yāhā yu me ya ehekŋe, me ki ehekŋe, himbimān tap, me hānān tap, me saruān ālālā tap ya kerek menduhuakmā Anitā ikŋan torokatnehāt nāŋgām nanŋe hāŋgāngumu giop. Gemu yan nengāt tosanenŋahāt otmā howanān kuŋetā muop. Yawu gārāmā Anitāŋe kaok nāŋgāningim sâp patoen menenekmā orowāk tatmā yāhāmbisāingāt pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelāk Anitā betbangim nelāmāk manmā gawi. Otmu benŋe nāŋgām bālewanŋim orotmeme kinŋon otmā manminiwi. ²² Yawu otmā manminiwi yamā benŋe yeŋe Anitāhāt senŋan koko salehāk kin-nomai. Yawu kinŋetā yan kasalipyenŋe hakyenŋan sâne sām otŋetā hâi hâiŋe otmu pilānomaihāt Anitāŋe nanŋe hāŋgāngumu ge muop. Nanŋe muop yakāt otmā Anitāŋe yengāt kaok nāŋgāmap. ²³ Otmu Kiristohāt den pat ālepŋe ya Epaparāŋe ekyongomu nāŋgām biwiyenŋan mem katbi. Yakāt otmāmā yākāt den pat yakāt bulāŋe ya yengālen gulip otmapgāt biwi yāhâp ki otmāek biwiyenŋe yāk hikum manmā yāhānomai.

Pauloŋe Kiristohāt tem lāum hâhiwin kakŋan manmā gaop.

Otmu nine topne sām tetemune nāŋgāŋet. Yākāt den pat ālepŋe ya lohimbi hān torehen torehen hârokŋe nāŋgāŋet sām hānŋan kulemŋan ari den ya sām tetem ekyongowehāt âi sām nihiop. ²⁴ Otmu yeŋe biwiyenŋe yākālen kepeim manŋetgāt sâtŋum manmu kuŋetā muop. Mum yahalop ya ekmunŋe bonŋe otmu denŋe lāum manmā gain. Otmu yāk hâhiwin waŋetā miop yawuāk nen gurā hâhiwin ningiŋetā mem mansain. Yawu gārāmā hâhiwin nihim gai ya nāŋgāŋetâ ârândāŋ olākgāt nāŋgām sâtŋum pâku lohimbi yengālen ari âi yu tuhum mansan. Yākāt ki nāŋgāmune bāleap. ²⁵ Otmu den yan ya yāhâŋe sâwe. Lohimbi hānŋan kulemŋan

manmâ biwiyenê Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hon bawa otbehât Anitâje âi yu sâmbâ nihiop. Yâhâ yene yâkât den topnambâek nângâjetâ biwiyenân hâumu bulâje teteyingâkgât sâmbâ nihiop. ²⁶ Otmu embânâmbâek den yakât topneâmâ amoknan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotnaje yene nângân nângân watmâ den yakât topne nângâne sâmbâ hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwerenêâmâ Anitâhât topne ya nen gurâ kerek nângâmunne keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâmbâ teteningiop yakât topne yuwu. Anjoân Anitâje Yura lohimbi nengât sâmbâ himbimgât manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topne ki nângâm mansainê orotmemeyenê bâlenê pilâm biwiyenê Kiristohâlen katjetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyingiwuapgât dop tap. Den yukât topne yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepne nandorone ya lohimbi nombotne ki nângâmai yâk yengâlen den yane tetem sambe sambe otmâ arimu nângâjetgât nâje biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbi kerekne nangain sâmbâ otmaiâhât Yesuhât topne sâmbâ holarumne ikrak nângâmap dop yawuâk nângâm yanâmâ Anitâhât senjan koko salehâk kinjet sâmbâ otman. ²⁹ Yawu kinjelâk nângâm nâje biwinane nângâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtnan kinmâ tuhumune ârândân otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmbâ nângâjet. Yen otmu Laorika kapi ambolipne nombotne orop biwiyenê konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yengâlen ki takamune enakbin. Otmu nombotne gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yengât nângâm âi yu tuhumune hâi hâine otmu sâtgun manmâ gan. ²⁻³ Anitâje ikne nângân nângân ya embânânâk ki sâmbâ teteop. Yâhâ yiwerenêâmâ nângân nângânne bulâje yamâ Kiristohâlen teteop. Nanje hângângumu ikne nângân nângân ya sâmbâ teteop. Otmu yâkne sâmbâ teteop ya yene nângâm henjengunjetgât ekap yu kulemgum katyingian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipne orowâk biwiyenê orotok sâmapgât buku konohâk orangim biwiyenê hikuakmâ manjetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetne nângâm henjengunomai sâmbâ biwinane hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâje den perâkne sâmbâ biwiyenân kionjetâ ya nângâjetâ bulâje otmu yan biwiyenê orotok sâmapgât den sâmbâ aran yu biwiyenane hikunjetgât nanjan. ⁵ Nâneâmâ kâlepnehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenane kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yene biwiyenane Kiristohâlen tinâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâm biwinane herone otmâ nângâyingim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anjoânâk yen Yesu Kiristone kunyene talâkgât sâmbâ yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâje den âlâen hâum sâmbâ nângâjet. Nak nombotne gihit kândârane gemu tin tin sâmbâ ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tin tinâk mannomai. Otmu Epaparanê yakât topne emelâk sâmbâ ekyongop. Ekyongomu nângâjetâ bulâje otmu herone otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wetgun mannomaihât nanjan.

⁸ Otmu sâp yiwerenê yuâmâ lok perâkne yane den tângât sâmbâ kâityongonjetâ biwi nângân nângânyene yan arimapgât tinâk galemahom

mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyenâje alahum yanjak tetem mum gawi. Den yanje Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nanjai. Anitâ ikjahâk Kiristo oap. Benje yawuâk Kiristone gurâ ikjahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ anelo me weke bâlene topne topne Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenje yâkâlen torokatmâ yâkât wâtjanâk kinmunne dopnenjan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topne yuwu sâmunne nângânetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâm otmâi. Yakât dopneâk nenje nângân nângânnenne hângiye ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenne hângiye ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotje. ¹² Otmu yakât topne âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunetâ manmanne bialop. Yakât dopneâk toen mem katyekbiân manmanyene hângiye biatyngiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtje pato tatbangiapne Kiristo mumunambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanne ânje tetewangiop. Yakât dopneâk toen mem katyekbi yakât kakjan Anitâne manmanyene ânje yingiop. Yakât otmâmâ manmanyene hângiye ya ki torokatmâ miwirikum mannetgât nanjan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yeje Anitâhât topne ki nângâm yan yu me ya otrjetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwerene yuâmâ biwiyenâje Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâne meyekmâ tosayene pilâm himbimgât pat kuyingim Kiristohâlen torokatyehop. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Mosenje girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkne den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatje yawu teteningiop yakât matjeâmâ Anitâne sâmu Kiristo ya nengât tosa-nenjahât otmâ kawenenjan kinmâ howanân kunetâ muop. ¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâlene, me emet ambone, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senje âlâlâ, sâtje metje topne topne kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene tetekjan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyenâje yu ya âlâlâ ki nejet sâm, me ki mejet sâm, me hilâm kâmbukne tat tatgât sâp yan tatmâ nângânet sâm yakât samut karanjimai yanjeâmâ ki ârândân otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. ¹⁷ Manman yawuya yamâ manman tawi tawine. Manman ikne bonje amboneâmâ Yesu Kiristo ikjak oap.

¹⁸ Otmu lok nombotjanje taka yuwu sâm ekyongonetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenje Anitâ tânj tânjâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anelolipjanje nengât sâm Anitâ ulitgunetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nenjahât nângâmunne gemu anelo yengât nângâmunne yahalâk. Yawu otmunjeâmâ Anitâne nenekmu âilonjo otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyene purik sâyingimu kulem topne topne eknetâ tetemap. Yakât konok otmâ yenhât nângânetâ yahat yahatje otmap. Imbiâkbân engatyenâje kâityongomu otmâi. ¹⁹ Lok yawuyanjeâmâ nengât kunje Kiristo yâkât nângânetâ tânjât otmu betbangimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâm kendâyinginetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristone nengât kunje tatmap. Yakât yuwu hâum sâmunne ekjet. Lok girawuyanje

hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtñan manmain. Yakât dopñeâk Yesu Kiristoñe ikñe hahit ningimu wâtñan kinmâ yan Anitâ tem lâuwangim manmâ yâhânom.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâlêñe, me âi weke, me emet ambolipñe, me susun, sâtñe metñe topñe topñe yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeñe Kiristohâlen torokatbiñak topñe girawuhât añelo me âlâlâ ya yengât nângâñetâ yahatsap? Me topñe girawuhât den meme den ekñetâ bonñe oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenñe ekmâ lauyene nângâñetâ “ki neñet” sâm kuyingimai. Yawu sâm kuyingñetâ ekmâ ekmâ kakñambâ “nem ekne,” yawu sâm. Wisâm “ki meñet,” sâm kuyingimai. ²² Yakât yuwu sâmunen nângâñet. Sot topñe topñe nemai ya tepyen gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senñe âlâlâhât samut katmai yamâ logât nângân nângânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nângâñetâ yahatbuap. ²³ Otmu lok yawuyane yeñe Anitâhât añelolipñe mepaeyekñetgât sâm kendâyngiai. Me yehâñet nângâñetâ gemu Anitâñe tepñe nângâyngiâkgât iri sikumyene pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâñetgât biwiyen kionñsai. Den yawuya sâm ekyongoai ya ekñetâ bonñe ki otbuap. Den yawuyane tânyongomu manmanyene galemgum hengemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâñetâmâ nângâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenñe yakât bulâñe himbimân tap.

¹ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahatmu manman âñe mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtñe keterakmu âwâñe Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâñane mumuñambâ mem yahatmu manman âñe miop yakât dopñeâk Anitâñe sâmu yeñe manman âñe mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyene bulâñe himbimân tap ya miaknehâlâk nângâm manñet. ² Yawu manmâ nângâm hângât wahap âlâlâ topñe topñe yakât ki nângâñetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristoñe hângât senñe âlâlâ topñe topñe tap yakât nângâmu tâñât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatñetâ Anitâñe manman kârikñe yingioy yakât bulâñe yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ Kiristo manman kârikñe ambonñe yâhâñe âwurem ge menenekmu yâhânom. Yanâmâ Anitâñe betyongowuap yane nengât nângâñetâ sâtñe otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâñan biwiyene Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kinñe topñe topñe otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu orangiminiwi. Me bukulipyene yengât imbilipyene yekñâlemiwi. Me bukulipyene yengât senñe âlâlâ yu me ya ekmâ nângâm biwiyenane ya mene sâm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem natak, me misinjem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yane mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp manguyingimaggât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikñeâk kinmâ yan biwiyene Anitâhâlenâk katmâ denñe lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâlêñe mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matñe Anitâñe âlepñeâk otyingiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kânguruk, me nângâm bâle bâle, yawuya ki oranginomai. Me ki tepyeŋe kou kâlâp sewuap. Me den bâleŋe maleŋe ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkŋe ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâm mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâleŋe mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeŋe Anitâhât nângân nângân watmâ yâkât topŋe nângâm hengengetgât yâkŋe biwi nângân nângânyeŋe mem pâron pilâyŋim mâmâŋe otyŋim gamap. ¹¹ Yawuhât nenŋe menduhuakmâ biwi nângân nângânnenŋe konohân katmunŋe Yesuŋe nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâŋe hâknenŋe torehenŋan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbŋe hâkyeŋe torehenŋan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunŋe yâkŋe konok kunnennŋe otmap.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâŋe ikŋahâk lohimbŋe nengât topnenŋe ekmâ nângâmap. Ekmâ nângâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbŋe nombotŋe yâkât hâkâŋ otmâ denŋe nângâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinenŋeŋe yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât menenekmâ ikŋe nanŋe baratŋe bulâŋe tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenŋe Kiristo hângângumu tosa pilâningiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk yengât bukulipyenŋe nângâm bâleyŋginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayeŋe pilâyŋginomai. Otmu yen biwi nângân nângânyeŋe menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya orangim mannomai. Biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotŋe yengâlen umatŋe yuwu yawu teteyŋgimu sât gum manmai ya yekmâ tepyeŋe nângâyŋginomai. Me buku nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyŋginomai. Me bukulipyenŋe sâm bâleyŋginomai yakât nângâŋetâ ki sâtŋe otbuap. Ihilâk nângâm kaok oranginomai. Me buku âlâlâhât me âlâlâhât biwiyenŋe ki kendânomai. Me yenahât ki nângâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaenomai. Me sâm bâleyŋginetâmâ nângâm ki biwiyenŋe ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilanŋinet. Otmu bukulipyenŋe nombotŋe nângâm bâleangim hionakne sâŋetâ yanâmâ yen getehâk engatyenŋan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâŋe otyŋgimu biwi kaok otmâ manŋet sâm Anitâŋe meye hop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nângân nângânyeŋeŋe nângâm tâpikgumaihât Yesuŋe den sâm yŋgiop. Ya embânâmbâek biwi nângân nângânyeŋeŋe lâum gawŋi. Kiristohât den nângâm lâum gawŋi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatŋeŋe biwiyenŋan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenŋe Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewangiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heronŋe otbanŋginomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenŋe Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâm katnenehop. Yakât otmâmâ biwinenŋeŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenŋeŋe girawu otminiop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenŋe mepaenom.

Hep torehenje torehenje yuwu orangim manmunje ârândâj otbuap.

¹⁸ Yeŋe Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topŋe katmâ imbi yeŋgât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenje yeŋgât amutgen mannomai.

¹⁹ Yâhâ lok yeŋgât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenje tihityenje otmâ heŋgeŋgum yâk yeŋgât konok biwiyenaje nâŋgâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâlenje ihilâk sâm ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinŋinomai.

²⁰ Yâhâ nimnaomlipyenje otmu lohimbi sihan yeŋgât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenje katbi yakât âwâ mâmâlipyenje yeŋgât sâtyenjan tem lâuyinŋinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâj otbuap.

²¹ Otmu âwâ mâmâlipyenje yeŋgât sâwe. Yen nimnaomlipyenaje biwiyenje hâremaiât den nâŋgâm kinmâ ekyongonomai. Senyenjan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenaje âilonŋo otbuap.

²² Yâhâ âi lok yeŋgât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenje katbi. Yawu gârâmâ lok kunje yeŋgât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemŋaje nenekmu âlepŋe olâkgât hâkyenjanak ki tuhunomai. ²³ Âi tuhune sâmâmâ Kutdânenŋaje nenekmu ârândâj olâkgât biwiyenaje nepgâlâk sipapgum kinmâ tuhunomai. ²⁴ Kiristo yâhâmâ âi kunje topŋe topŋe yakât amboŋe tatmapgât yeŋe âi ya torokatmâ menomai. Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyinŋiop yakât bulâŋe ya hâmbâi himbimân menomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi sâm yinŋinjetâ tuhum mansaiŋe Anitâhât den kum otmâ tâpikgunomai yakât matŋe hâmbâi umatŋeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâŋe topŋe imbiâk mambiâk matŋe ki ningiwuap. Orotmemenenŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap.

4

¹ Lok kunje papato yeŋgât sâwe. Anitâ Kutdâyeŋe himbimân tatmapŋe hâmbâi topyeŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk matŋe yinŋiwuap. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâm hoŋ bawalipyenje tâŋ tâŋâk otyinŋinomai.

Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ulitgunom.

² Bukulipne, yeŋe biwi hewewen otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâm yan biwiyenje uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. ³ Topŋe yuwuhât nengât sâm ulitgunomai. Manman kârikŋe yakât pat ya Anitâŋe Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimbi ya torehen torehen mansai yeŋgât pat kuyinŋiwe sâm oap. Yakât Anitâŋe mâtâp meningimu den ya nenŋe sâm tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâm tetem ekyongomap sâm mitihât kasanje mem pâi emetjan katneŋetâ tatmâ gaman. ⁴ Otmu Anitâŋe biwiyenje mem hewewen tuhumu nâŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

⁵ Otmu lohimbi belâŋen mansaiŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaiât yeŋe tihityenje orangim mannomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenaje ki gulip malap otnomai. ⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâŋ tâŋâk sâŋetâ nâŋgâŋetâ âilonŋo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋaje den yuwu me yawu âiyongonjetâ yakât hâum pâpgum ki kopa otnomai.

Pauloŋe den bâŋe sâm hâreop.

7-9 Bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhât hoŋ bawa bulâŋe manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetŋe menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâm tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyŋgian.

10-11 Lok âlâ, kutŋe Aristako, mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutŋe Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâŋe nanŋe. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanŋe. Yâkŋe gurâ yengât nâŋgâyingiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yengâlen takamuâmâ buku otbaŋginomai. Yura lok kalimbu yunjak kapilipyeŋe pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbi dondâŋe Yesuhâlen torokatŋetgât âi tânnohotâ tuhummansain.

12 Otmu yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Epapara, yâkŋe biwiŋaŋe Yesu Kiristohâlen kepeim hoŋ bawaŋgim mansapŋe yawuâk nâŋgâyingiap. Otmu yeŋe Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwaŋgim manŋetgât ulitgum manŋe. 13 Gârâmâ nâŋe Epapara emelâk nâŋgawaŋgian. Yakât otmâ yâkât topŋe tipŋe sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nâŋgâyingim hâhiwin kakŋan manmâ gap. 14 Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâkŋeâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâyingim mansawot.

15 Nâŋe Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nâŋgâm mansai yâk yengât heronŋe nâŋgâyingim mansan, ya ekyongonŋetâ nâŋgânomai. 16 Ekap yu mem sâlikum nâŋgâm yakât kakŋan Laorika yingŋetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. 17 Otmu Arikipo ekuŋetâ Kutdâŋe emelâk âi sâm waŋmu tuhummamap ya yawuâk tuhummâ yâhâwuap. Yanâmâ Anitâŋe ekmu ârândâŋ otbuap.

18 Nâmâ pâi emetŋan katneketâ manmâ gan. Yakât otmâ nâŋgânihinomai. Anitâŋe yen orowâk talâkgât nanŋan. Otmu lok ekap yu kulemgup yuŋe sâmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap angoân kulemgum katyĩgiop.

O bukulpnennje,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnaje Kutdânenne Yesu Kiristohâlebiwiyenaje kepeim manmai. Yakât otmâ Awoŋnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Tímoteo. Nenne yengât nângâm ekap yu kulemgum katyĩgiain.

Awoŋnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristone engatyetneâk nângâyingim tihityene otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyenaje hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyene yakât sâop.

²⁻⁵ Emelâk nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongowin. Ekyongomunne Wâtgât māmâjahât Heakne biwiyenjan kionmâ mem hewewen tuhuyekmu den ya nângânetâ bulâne olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât māmâjahât Heakne biwiyenjan ki kionmâ mem hewewen tuhuyehop mâne den ya nângânetâ tânât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwangiwi. Yâkâlen biwiyenaje kepeim bukulpnye orop buku oraŋim manbi. Yawu manmâ lohimbi belângen mansai ya den pat âlepne ekyongonetâ nângânomaihât Kiristo hoŋ bawaŋim hâhiwin nângâm gai. Otmu Kiristone âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nângâm biwiyeŋe mem mansai. Otmu umatne âlâlâ kakyeŋan yâhâmawân ki lohotne otmâi. Yawu mannetâ Anitâne meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuyingimu mansai yakât topne tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmâin. Yengât yawu nângâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmu manman âlepjahât bulâne teteyingio. Sâp yan âlâhât wâtŋan kinmâ nep mem manbin yakât topne tetemu ekbi. ⁶ Den pat ya ekyongomunne nângâm Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Sâp yapâek lohimbi belângen manmaiŋe nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyinginetâ Wâtgât māmâjahât Heakne biwiyeŋe mem hewewen tuhumu kârihem kinmâ biwiyeŋe herone olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kunlpnennaje Kiristohât hâkâŋ otmâ yawuâk mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhunetâ yan yâkne manman kârikjahât mâtâp meningiwuap yakât nângâm biwi hero nângâop. Nenne yâkâlen biwinenaje kepeim manmunne yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otningimai gârâmâ nenne manman kârikŋan mannomgât nângâm biwi hero nângâmain. ⁷ Emelâk yeŋe kârihem kinmâ biwi hero nângâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaia ambolipnaje Kiristohâlen biwiyeŋe kepeimaiŋe den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuâk kârihem kinmâ biwi herone nângânomai. ⁸⁻¹⁰ Yengât den pat alahumai yakât topneâmâ yuwu. Angoân nenne yengâlen puwâk

taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yakât herone nângâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkne bet pilâm Anitâ Manman bulânahât Amboŋe yâkâlen biwiyenane kepeim hoŋ bawanŋim gai. Emelâk Anitâne ikne nanne, Yesu, mumunjabâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinenŋane kepeim manmain. Yâhâ lohimbi belângen manmaine orotmeme bâlene tâtâem otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâne yakât matne umatne yingimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesune himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâne mem manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbanŋimain. Lohimbiŋe yengât den pat ya sâm haok tuhunetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipne dondâhâlâkne nanŋai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepne ya nanŋai. Yakât otmâ nenŋe yengât den pat yakât yâhâpne ki ekyongonom.

2

Pauloŋe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenŋe anŋoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepne kapi ambolipne ekyongomunne nombotŋane nângânetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topne nanŋai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunne lohimbi belângen manmaine mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otŋetâ Anitâne mem hewewen tuhunenekmu yâkât wâtŋan kinmunne hâknenŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepne ya ekyongomunne nângânetâ bulâne olop. ³ Otmu den pat âlepne ekyongom biwiyen kionbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenŋe ki kurihiakmâ den perâkne kâityongowin. ⁴ Anitâne lok biwinenŋe ekmapne Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkne nenekmu ârândân olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenŋane tiŋâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiŋe nengât nângâninginetâ yahalâkgât ki nângâmain. ⁵ Me dennenŋe nângâm tep hero nângâninginetgât ki den âilongo longo otmâ biwiyen gewin. Me tewetsenŋe ninginetgâlâk nângâm den pat bulâne ya ki kâimboŋyekbin. Yawu manminiwi yakât topne Anitâ iknjiâk nanŋap. ⁶ Bulânânâk yen me lohimbi nombotŋe âlâne mepaenenekŋetgât ki nângâwin. ⁷ Kiristo ikŋak âi ningim hângânngomou ikne sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeŋe ewe katnenekŋet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenŋe yawu ki ekyongowin. Yâhâ ŋaŋa namân gâtne yamâ mâmâŋane sisikgum nam wanŋmap yakât dopŋeâk nenŋe nângâyingim lohotŋan otyingiw. ⁸⁻⁹ Yawu otyingim biwinenŋe yengâlen kinmu den pat âlepne kâsikum yingiw. Otmu yeŋe tânnongom hâhiwin nângâmai sâm nenŋe Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiw yan nenŋahâk âi tuhun yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenŋe yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topne nanŋai.

¹⁰ Emelâk nenŋe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimunŋe nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenŋe Anitâhât tem lâuwangim uwawapne bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândân olop yawu nanŋain. ¹¹ Otmu âwâlipyenane nimnaomlipyenane wawaeyekmâ tihityen otmai yakât dopŋeâk nenŋe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiw. ¹² Lohimbi nombotŋe biwiyen orotok sâop ya mem hewewen tuhuyekbin. Otmu lohimbi nombotŋe

umatne âlâlâ kakyenjan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâneâmâ meyekmâ ikne kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikjan manmâ herone otbangim mepaenomaihât pat kuyingim tihityene otmap. Yakât otmâ târârâhâk manjetâ manmanyene ekmu ârândân olâkgât ekyongowin.

¹³ Anjoân yengâlen taka Anitâhât den bulâne kâsikum yingiwîn ya nângâjetâ yuwu olop. Den eknongonjetâ nangain yuâmâ lokgât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâne oap. Yawu sâam mem biwiyenjan katbi. Biwiyenjan katmâ nângâjetâ biwiyene kelihakmu yâkâlen biwiyenane tinâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haonmâ ârândân Anitâ mepaemain. ¹⁴ Bukulipne, yene Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manjetâ bukulipyene nombotjane yekmâ nângâm bâleyingim topne âlâlâ mângâeyekmâ gai. Yakât dopneâk emelâk Yura lohimbi nombotjane Kiristohâlen biwiyene katbi yan bukulipyenane nângâm bâleyingim topne âlâlâ mângâeyekbi. Emelâk Anitâne poropetelipne den ekyongomu yâkne Yura nengât tâmbâlipnenne ekyongowi. Tâmbâlipnenne den ya nângâjetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonjetâ muwi. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenne Yesune Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyenane nângâm bâlewangim yawuâk mem âlâlâ tuhum kunetâ muop. Otmu nen aposololipjane gurâ pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomain. Ekyongomunne nângâm Kiristohâlen biwiyene katjetâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenne mâtâp manguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yakât otmâ Anitâne nângâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenne mem bâleyekmâ gawi ya bâine menjetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu umatne âlâlâ kakyenjan yâhâwuap.

Paulone âwurem ari yekbom sâam biwijnane nângâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipne miti emetjahât galem manmai yane mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekjetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenane mum pilâyekjetâ mandu manmai. Ya lohimbine yekmâ tepyene nângâmai. Yakât dopneâk nenne yengât kapi pilâm takawin yapâek yene mandu towat mansai nângâm tepnenne nângâyingim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâam otbin. Yawu otmunne Satanne mâtâp manguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâne yen yekbe sâam yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenne herone nângâyingim yengât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâamune nângâjet. Nenne yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne puwâk ekyongomunne nângâm yâkâlen biwiyenane kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenne Yesune âwurem ge yen orop menenekmu yâkât senjan kinnom. Sâp yan yengât herone nângâmunne Kiristone nângâmu âlepne otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipne miti emetjahât galem manmaine watnenekjetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekjetâ mansai sâam yengât nângâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hon bawangim Kiristohât den kâsikum lohimbi yingimain. Yakât otmâ yâkne yengâlen

taka mem hewewen tuhuyehâkgât hângângumune takamu nâne niniâk tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenne yen ki pilâyekmâ takawin yan yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topje ekyongomunne nângâwi. Den ekyongowin yakât bulâje yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yeje lohotje otmâ Kiristo betgunjetgât Kâitgu Kâitgu Amboje Satanje biwiyenjan kionop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepje imbiâk kâsikum yingiwon mon sâam gorânihimu Timoteo hângângumune yengâlen takaop.

Timoteoje Tesalonike ambolipje yengât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yengâlembâ purik sâam âwurem nâhâlen takaop. Taka yeje Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim buku oranjim manmâ nâhât tepyeje nângânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nângâmune tepne welâmjan giop. Yakât otmâ yengâlen takamune enakmâ tep hero nanganjinomgât nângâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakjan mansan. ⁹ Hâhiwin kakjan mansan yamâ yeje Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâmune biwine hewewen otmu Anitâ herenje nângâwangim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yingimunne nângânetâ keterakyinjiop. Yakât otmâ yengâlen âwurem taka yakât den topjambâek kâsikum yingimune nângânetâ keterakyinjiâk sâam Anitâ ulitgum biwinaje mem mansan.

¹¹ Awojnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesuje nângânihimutâ âwurem taka yekbomgât nangan. ¹² Anitâje yen mem hewewen tuhuyekmu buku oranjim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi belângen manmai ya gurâ nângâyinginimai. Yawu gârâmâ nenne yengât nângâyingimain yakât dopjeâk nângâyinginomaihât nangan. ¹³ Yawu nângâyinginimai yanâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim mannomai. Yawu manjetâ Kutdânenne Yesuje anelolipje meyekmâ âwurem gewuap yan Awojnenne Anitâ yakât senjan kinjetâ yekmu ârândâj otmu nine nanne baratne koko salek sâuwap.

4

Manman girawu manmunne Anitâje nenekmu ârândâj otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâamune nângânet. Manman girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap yakât den kâsikum yingimunne nângâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipje orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âlepje ya ekyongomunne nângânetâ keterakmu lâum manmâ ganjetâ yekmunne tipje âlepje oap. Ya torokatmâ tinâk lâum manjetâ Anitâje yekmu âlepje otbuap. ³ Yeje târârâhâk mannomaihât Anitâje nângâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmaine imbi yekmâ tepyeje uk sâamu otmâ tâpikunjetâ umatje tetemu yakât kakjan miakmâ manmai. Yâkne otmai yawu ki otnomai. Yejeâmâ orotmeme tâj tânjâk watmâ imbi meyeknetâ lohimbi nângâyinginjetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunne nângâwi. Lok âlâ me âlâje bukulipyen yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâne yakât matje umatje yingimu menomai. ⁷ Nenne Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda

ki otmâ mannehât Anitâne menenekmâ ikne Wâtgât māmājahât Heak hāngāngumu ge biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumap. ⁸ Yakât otmâ lok âlâ me âlâne den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sām Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰ Anitâhât Wâtgât māmājahât Heakne biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanŋan. Emelâk yakât topne ekyongomunŋe nāngâwi. Yawu gârâmâ nāne den kâlep ki kulemgum katyīngiwom. ¹¹ Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nāngânet. Yeŋe lohotnjan manmâ tat tat memeyenŋe galemgum henŋenŋum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyenŋe nem watyeknomai. Otmu bukulipyenŋe yengât tat tat memeyenŋe yakât nāngâm ki engatyenŋan genomai. ¹² Yâhâ âi meŋetâ yanâmâ manmanyenŋe tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbi belāngen manmainŋe yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdānenŋe Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³ Bukulipne, lohimbi belāngen manmai yengât sese buwulipyenŋe me âwâ māmālipyenŋe mumai yan “muŋetâ pesuk yap” sām isem we bâle nāngâm manmai. Yeŋe yawu otmaiŋât sese buwulipyenŋe me âwâ māmālipyenŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gam muwi ya yengât sāmune nāngânet. ¹⁴ Yesuŋe muop yamâ Anitâne mumuŋambâ mem yahalop. Yakât dopneâk Yesuŋe himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gam muwi ya Anitâne mumuŋambâ mem yahatyekbuap. Yakât nāngāmunŋe bulānge otmap.

¹⁵ Otmu Kutdānenŋe Yesuŋe aposololipne den kâsikum yīngiminiop yakât sāmune nāngânet. Kiristonŋe âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikne lohimbi muŋetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶ Anŋoân Kutdānenŋe ikne anelolipne yengât kunyenŋe ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdāne himbimâmbâ gemu ikne lohimbi muwi ya mumuŋambâ yahatnomai. ¹⁷ Mumuŋambâ yahatnetâ orowâk elem kakŋambâ yâhâmunŋe Kiristonŋe ge hanân peneningiwuap. Hanân peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸ Otmu biwinenŋe gemap sām yakât nāngâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdānenŋe âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹ Kutdānenŋe pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nāngānom ya emelâk ekyongomunŋe nāngâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyīngiwom. ² Kutdānenŋe gewuap yakât den âlâen hâum sāmune nāngânetâ keterakyīngiâk. Kapi ambolipne yengât kasalipyenŋe sâp girawuân taka itit kiom tuhuyīnginimai ya ki ekyongomai. ³ Kapi ambolipneŋe “Nen gulip mansain,” sām otŋetâ yan kasalipyenŋe taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyīngimai.

Aiop, umatŋe ya kaknennjan yâhâmap sām mâtâp ya mangunomaihât dop ki tap. Yakât topne nāngânetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sāmune nāngânet. Imbi tepdāne naom mene sām otmai yan naomŋe hâliliakmâ tatmu hâhiwin nāngâm belāngen memai. Yakât dopneâk

umatne ya kakyeŋan yâhâmu hâhiwin nângânômai. ⁴⁻⁵ Bukulipne, Kutdâŋe âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunne nângâŋetâ han sâyinŋiop. Yawu gârâmâ yakât topŋahât ki pâpgum mansai. ⁶⁻⁷ Lok nombotŋaŋe biwi pâlâmne manmâ to kârikne nem hâlim milim otmâi. Yawu otmâi yakât umatne topne topne kakyeŋan yâhâwuap ya ki nângâmai. Yâhâ yeneâmâ mambotbaŋgim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânômai. ⁸ Otmu biwiyene galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyekŋetâ biwiyene gemapgât Kiris-tohâlen biwiyene kepeinômai. Me yene sâmbâleangim hionjakmai hât biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. Yawu otmâ Kutdâŋe âwurem ge meyekmâ manman kârikŋan katyekbuap yakât nângâm biwiyene mem mannomai. ⁹ Anitâŋe lohimbi kerek nengât manmannenŋahât matne âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâlene otmâi ya matne umatne yinŋimu mem hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenne Yesu Kiristone sâreerenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât Anitâŋe sâmbâ kalop. ¹⁰ Kiristone kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikŋan mannôm. Yakât otmâ manmunne gewuap me mumunne gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nângâm biwinenne gemap sâmbâp yiwerene tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânômai.

Paulone girem den ekyongop.

¹² Nenŋe Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galem yongom den kâsikum yinŋinŋet sâmbâ katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yaŋe âi ya biwiyene tinâk mem mansai yakât otmâ nângâyinŋinŋetâ yahatmu buku otyinŋinŋetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotŋaŋe konam imai ya sâyinŋinŋetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotŋe biwiyene orotok sâmbâ mansai ya mem hewewenŋe tuhuyekŋetâ biwiyene ârândâŋ otbuap. Otmu lohimbi nombotŋe Anitâhât den ki nângâm heŋgenŋumaiŋe orotmeme inŋe ya otmunne mem bâlenenekmap sâmbâ gorâyinŋimâp. Lohimbi yawuya Anitâhât den topŋambâek kâsikum yinŋinŋetâ nângâm mannomai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe mem bâleyeknomai ya lohotŋan otyinŋinômai. ¹⁵ Lohotŋan otyinŋim matne ki kâpekyinŋinômai. Yawu otmâ buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyinŋiwuap yan haonmâ ârândâŋ Anitâhât herone nângâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu mannomai hât Anitâŋe nângâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne lok âlâ me âlâ lauyene mem hewewenŋe tuhuyekmu den ekyongonŋetâ nângânômai. Yakât ki nângâŋetâ gemu kuyinŋinômai. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâŋe den ekyongonŋetâ nângânômai me orotmeme âlâ otŋetâ eknômai. Yawu otŋetâ yaŋe Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâmbâ yakât ekmâ kiwilim heŋgenŋunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nângânômai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nângânômai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemgumu târârâhâk mannomaihât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyehop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâm Anitâ ulitgunomaihât nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyŋŋian yu sâlikum bukulipyenŋe ekyongonêtâ kerekŋe nâŋgânomai. ²⁸ Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop tatmu yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Tesalonike

Paulone Tesalonike yengât ekap betnehen kulemgum katyinjgiop.

O bukulpnennje,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnaje Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yawu manjetâ Awojnennje Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteone nenne yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjgiain.

² Yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitgumain. “O, Awoj, gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipne Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya yengât tihityenje otmutâ biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoin.” Yawu sâm ulitgumain.

Kiristone âwurem ge biwinenjahât topne ekbuap.

³ Emelâk yene Kiristohâlen biwiyenaje katmâ buku orangim manjetâ yekmunne ârândân olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwangim bukulpnyene orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nângâmunne âlepne oap. Yengât nângâm haonmâ ârândân Anitâ mepaem yâhânomgât nangain. Yawu otmunne âlepne otbuap. ⁴ Otmu lohimbi belângen manmaiye mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakjan katyeknetâ manmai. Yawu otyinginetâ Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim ki lohotne otmâ manmâ gai. Yakât nângâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbi kapiye kapiye manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan manmâ gai yan biwiyenaje ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâne yekmu ârândân otmu tihityenje otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâne otmâin memâin yakât matne dopnennjanâk kâpekningimu memunne ârândân otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbi belângen manmaiye mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan mansai. Yakât matne yâkne yawuâk hâhiwin bâlene yingiwuap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenne Yesune anelolipne meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâne otyingimu lohimbine Anitâhât hâkân otmâ Kiristohât den pat âlepne ki lâumai ya matne yinginomai. Yawu otmâ kâlâpne pundun sâm ge seyekmu hâhiwin nângâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtgât Ambonaje lanjinjan tatmap yapâek mem ketetyekmu omoj bâlenan tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenne yâkâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepne yen ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yawuâk yâkâlen biwiyenaje kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkne âwurem ge menenekmu herone nângâwangim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nângâm yengât yuwu sâm Anitâ ulitgumain. “O Awojnennje Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipnaje Kiristohâlen biwiyenaje katnetâ manman kârikjahât pat kuyingion. Kiristohâlen biwiyenaje kepeim denne tâj tâjâk lâum honj bawangim lohimbi buku otyinginehâlâk

nângâmai. Yakât otmâ yâkne gâhât wâtgan kinmâ buku otyingim manñetâ yekdâ ârândân otbuapgât nanñan. ¹² Gâñe Kutdânenñe Yesu Kiristo orop tihityeñe otmâ mem hewewenñe tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâñetâ Yesuñe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nâñgâmunñe yahatmu mepaenom. Otmu yâkne gurâ meye yawuâk nâñgâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heronñe nanñanñinom.

2

Girem Den Kukuñahât Ambonñe yâkât topñe.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonñe himbimâmbâ âwurem ge ikñe lohimbi menduhunenekbuap yakât topñe nâñgâm henñenñunñetgât yuwu sâmunen nâñgâñet. ² Lohimbi nombotñanñe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kionñmu “Kutdânenñe getek âwurem gewuap.” sâmu nâñgâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotñanñe yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitñe “den yawu sâmap” sâñetâ nâñgâmunen ki bulâñe otmap. Yakât otmâ den ya nâñgâm ki pârâk pilâm biwiyenñe ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâñe wuân me wuân otmâ kâityongonñetâ biwi nâñgân nâñgânyenñe hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmunen nâñgâm biwiyenñan katñet. Kutdânenñanñe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñgitñe orowâkñe gawamangât girem den âlâlâ ya lonñgâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyenñe, kutñe Den kuhuhât Ambonñe ya, tetemu lohimbi kerekñe ekñetâ sâtñe kârikñe otbuap. ⁴ Yâkne ikñahât nâñgâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbinñe senñe âlâlâ Anitâhât pat katñetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbinñe Porom Lâpiolipyenñe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tum lohimbi kerekñe mepaenekñet sâm Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ Anitâ oan sâm kawenñan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Ambonñanñe lok yunñe hiliwahowuapgât sâm kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyenñe, kutñe Den Kuhuhât Ambonñe yâkne tetewuapgât mâtâp manñuakmâ tap. Yakât topñe emelâk ekyongomunen nâñgâwi. Den Kuhuhât Ambonñe tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitânñe kalop. Sâp kalop ya Anitânñe ekmu ârândânñ otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Ambonñe ki nâñgâwanñgiain. Yawu gârâmâ yâkne lohimbi nombotñe yengât kakyenñan mem girem den âlâlâ lonñgâemai. Gâmâlâk wuânñe yâkât mâtâp manñuwanñgim tapñe keterakmu yanâmâ tetekñan tetemu lohimbinñe eknomai. ⁸ Ekmâ nâñgâwanñginñetâ lohimbi kiñgitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge ekmâ launñambâ kahaponñ hânñgutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbânñgiwuap yan lohimbinñe ekñetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Ambonñanñe lohimbi mem bâleyekbuap yakât sâmunen nâñgâñet. Kâitgu Kâitgu Ambonñe Satanñe mâmânñe otbânñgimu kulem perâkñe topñe topñe mem lohimbinñe ekñetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaiñet pat mannomai. Yakât otmâ Anitânñe Nâñgân nâñgân

perâkñahât Ambone hângângumu ge biwiyenjan kionbuap. Biwiyenjan kionmu Den Kuhuhât Ambonaje den perâkñe topñe topñe kâityongomu orotmeme bâlêñe tâtâem otmâ mannomai. Yawu manñetâ sâp patoen Anitâñe biwiyenjahât topñe ekmâ sâh hâreyingimu Kutdânennje Yesuñe ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristone menenekmâ manman kârikñan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikñan katyekbom sâh kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katbi. Yâkâlen biwiyenñe katñetâ Anitâñe nine nanne baratne sâh meyhohop. Yakât otmâ nenñe yengât nâñgâm haonmâ ârândânñe Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenñaje nanñain. Anitâñe meyhohop. Yakât den pat bulâñe orowâk tatmâ kâsikum yingiwini me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwini. Den ya biwiyenjan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manñetâ yanâmâ Kutdânennje Yesu Kiristone yen orop menenekmâ himbim lanñinñan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awoñnenñe Anitâñe ikñahâk wawaenenekmâ biwinenñe mem hewewenñe tuhumap. Yawu otningimu biwinenñe sânduk sâmu manman kârikñan mannom sâh biwinenñe hikum manmain. Yakât otmâ yengât nâñgâm Anitâ yuwu sâh ulitgumain. “O Awoñnenñe Anitâ, gâñe Kutdânennje Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipñe yengât biwiyenñe mem hewewenñe tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbine yetgât wâtyetñan kinñetâ manmanyenñe kelihakmu orotmeme âlepñeak otmâ mannomaihât nanñain.” Yawu sâh Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânennñe tihitnenñe otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenñe, yenñe Anitâ ulitgunñetâ Kiristohât lohimbine yâkât den pat âlepñe sâh haok tuhunomai. Sâh haok tuhunñetâ lohimbine wosapâ wosapâ manmâ arainñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñaje kepeinomai. Otmu yenñe yâkâlen biwiyenñaje kepeim manmâ gai yan lohimbine manmanyenñe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkñe gurâ Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbine manmanyenñe ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenñeâmâ den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbine nombotñaje nengât den ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yenñe Anitâ ulitgunñetâ bâtyenñambâ menenekmâ tihitnenñe otbuapgât nanñain.

³ Kutdânennñaje yengât tihityenñe otbuap. Yawu otmâ mâmâñe otyingimu yenñe yâkât wâtñan kinñetâ Manman Bâlenjahât Ambonaje mem ge katyekbe sâh hâum pâpguwuap. ⁴ Yen den kâsikum yingiwini ya nâñgâñetâ bulâñe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbine belângen manmainñe mem âlâlâ tuhuyekñetâ yanâmâ Anitâñe tihityenñe otmu Kiristohât wâtñan kinñetâ biwiyenñe sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânennñaje biwiyenjan gemu yakât topñe nâñgâm henñenñetgât nanñain.

Nenñe konam ki inom.

⁶ Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Âi mem mannomai sâ den kâsikum yingiwîn ya bukulipyene nombotjae nângânetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ ye den sâyîngîjetâ âi menomaihat nangain. ⁷ Nenne yen orop manbin yan nepgât mâtâpe tiripyongomunne ekbi ya watmâ nep mem manjetgât nangain. ⁸ Lohimbi sennê âlâlâ tânnongowi yakât matje yingiwîn. Otmu ye nê nen tânnongone sâ sennê âlâlâhât pâinmaihat nenne den kâsikum yingiminiwîn yan nennahâk nep tuhum yapâ tewetsenne mem sennê âlâlâ puluhuakminiwîn.

⁹ Den kâsikum yingiminiwîn yakât matje sot me sennê âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenne nepgât mâtâpe watmâ manjetgât nângâm nennahâk nep memunne ekbi. ¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâ ekyongowîn. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yingîjetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtje nombotjae konam im bukulipyene yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyene yengât manmanyene âlepje ya mem bâleyingimai. ¹² Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonjetâ ya nângâm nep menjetâ manmanyene kuwihakmu mannomai.

¹³ Ye orotmeme âlepjeâk otmâ manjetâ biwiyene ki orotok sâwuapgât nangain. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonjetâ nombotjae Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyekjetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyîngîjetâ anulakmâ âi menomai.

Den bâiye sâ hâreop.

¹⁶ Umatje âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Ambojae ikjahâk biwiyene mem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânenne yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguan yu sâmunne kiripi nihimu bâiñehen ni-nak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitje nângâningim mansap yawu nângânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenne otmapje yen orop yâkât wâtjan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâiñ.

Nâ bukuyene,
Paulo

1 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap anĝoân kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Ambonaŋe Yesu Kiristo orop biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim tânahom hoŋ bawangimait. Otmu Kiristone âwurem ge nine lohimbi sâm menenekmu manman kârikŋan mannongât nâŋgâm biwinenŋaŋe mem mansain. Otmu gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awonŋ, gâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgâwangim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâm ulitguman.

Lok nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe kelangatbi.

³ Nâŋe anĝoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâm den ekgohowan ya âlâkuâk sâmune nâŋgâ. Epeso kapi ambolipŋe nombotŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyenŋe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yingim gai ya nâŋgâmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâŋe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomai. ⁴ Yâkŋe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenŋaŋe yeŋe biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum gawi ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyenŋe yengât topyenŋe girawu tap yakât sâm âi pâi tuhuakmai. Yawu otmâi yan Kiristohâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk ki kepeimai. Yakât otmâ nâŋgân nâŋgânyenŋe hâlim milim otmu manmanyenŋe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihat nanŋan. ⁵ Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu lohimbi kâsikum yingimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe tiŋâk kepeinomaihat yâkŋe menenekmâ âi sâm ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinetâ tosayenŋe pilâyingimu biwiyenŋe sânduk sâm uŋjak bukulipyenŋe orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanŋangimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâŋ tâŋâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbi ya yengât topyenŋe ekgohoan yaŋe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâŋât alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya nenŋe topŋambâek nâŋgâm bukulipnenŋe kâsikum yingiaŋ sâmai. Yawu sâmai yamâ yeŋe girem den yakât topŋahât pâpgum ki kâsikum yingim hengenŋumai. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihat nanŋan.

⁸ Aiop, Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Yamâ âlepŋeâk hârok. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe girem den âlâlâ yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyenambâek den torokatmai ya watmunŋe umatŋe otmâp. ⁹ Otmu lohimbi uwawapŋe bia manmai ya yengât nâŋgâm papatolipnenŋaŋe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâlenŋe otmâ manmaiŋe girem den nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâumu kuwihakŋet sâm ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yengât yan. Lohimbi nombotŋaŋe ândâpyenŋe kârikŋe otmâ papatolipyenŋe yengât den ki nâŋgâmai. Me kunyenŋe kârikŋe otmâ Anitâhât nâŋgâŋetâ gemu girem

den ki watmai. Me âwâ māmâlipyene me bukulipyene yengât nângâm bâleyingim yongonêtâ mumai. ¹⁰ Nombotñajeâmâ nep tuhuninginet sâmb lohimbî me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikñaje hikuyekñetâ tatmâ yâk yengât âi tuhuyingimai. Lohimbî nombotñaje loklipyene me imbilipyene betyenehen kionmai. Me loklipyene imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop eknâleangimai. Otmu imbilipyene gurâ yawuâk loklipyene pilâyekmâ imbi bukulipyene orop eknâleangim orotmeme kingon otmai. Lohimbî nombotñajeâmâ den perâkñe sâmb bukulipyene kâityongomai. Nombotñajeâmâ bukulipyene yengât imbiâk den hakyenjan sâmb. Yâhâ nombotñajeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât hon bawalipñaje Anitâhât girem den ya tâñ tâñâk kâsikum yingimai yamâ nâñe Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepñe yu nângâmain yan Anitâ ikñe topñe nângâmunñe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâñe Paulo umam sâwawgiop.

¹² Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeim hon bawangim yâhâwomgât ikñahâk nângânihiop. Nângânihim nep sâmb nihimu yâkât wâtñan kinmâ den pat âlepñe lohimbî kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâñe heronñe nângâwawngim yâk mepaeman. ¹³ Yawu gârâmâ nâñe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nângân nângânne mangwakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepñe mem ge katban. Yawu otmâ lohimbîñe yâkâlen biwiyeñe katbi ya topñe âlâlâ mangâeyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikñe otbangiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nângân nângânne mangwakmu ki nângâmâk mangâeyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâñe ikñahâk wawaenekmâ nângân nângânne mem pâron pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewenñe tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeiwani. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetñaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikñe komot nângâyingim hon bayingim gaman. ¹⁵ Bulâñanâk Yesu Kiristone nen lohimbî bâleñe sâreerenekmâ tosanenñe pilâningiâk sâmb Anitâñe yâk hângangumu giop. Yakât nângâmunñe bulâñe otmu biwinenñaje Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâñe ninahât nângâmune dondâ gemap yakât yuwu sâmune nângâ. ¹⁶ Lohimbî kerekñe otmunñe bâlemu tosanenñe orop manbin yakât Anitâñe mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbîñe otrjetâ bâleop ya wangim nâñeâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yakât matñe umatñe dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristone biwine ikñan katbehât nângâm lohotñan otnihim matñe ki nihiop. Nîne topne yawu tap. Otmu lohimbîñe yâkâlen biwiyeñe katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristone wawaenekmâ lohotñan otnihiop yakât den pat ya lohimbîñe nângâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenñe Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkñe ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbî tuhuyelehowâmbâek kunneneñe tatmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ heronñe nângâwawngim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmune nângâ. Lohimbî nombotñaje Kiristohât den pat bulâñe ya kelangatmâ bukulipyene kâsikum yingimai sâmb

gâñe kuyingirâ pilânomaihât nângâm nep sâñ ghiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenñe âi sâñ gihim kungan mewi. Kungan mewi yan âi tuhurâ bulâñe girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenñan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nângâm Kiristohâlen biwihanñe tiñâk kepeim yâkât den pat âlepñe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâñe mâtâp manguhihine sâñ otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmû ârândân oap yawu biwihanñe nângâwuat. Yâhâ lohimbi nombotñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe ekmû ki ârândân olop yawu biwiyenñe nângâwi. Yawu gârâmâ biwiyenñe yawu nângâm yan Wâtgât mâmâñahât Heak ya betgunetâ biwiyenñe pâlâmñe otmû manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Alesande, yâkñe yawu otmâ Anitâ sâñ bâlewanñim gawot. Yawu olowot yakât nâñe ketetyelekmûne yaehen ari manmutâ Satanñe mangâyelekmû mansawot. Otmû orotmemeyetñe bâlenñe ya ekmâ nângâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetñe kepeim mansetgât nanñan.

2

Kiristohât lohimbiñe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâñeâmâ Kiristohât lohimbi yengât kunyenñe mansat yakât yuwu sâñmûne nângâ. Kiristohât lohimbiñe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâñ ulitgunomai. Lohimbi belângen manmainñe nângâninginñetâ ârândân otmû manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunñe otmû galemlipnenñe ya tânyongoâk sâñ Anitâ ulitgunomai. Otmû Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotñan mannom sâñ Anitâ ulitgunomai. Otmû Anitâ ambonenñe lohimbi belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenñe otmap yakât nângâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikñahât Ambonñe nângâmû ârândân otbuap. ⁴ Lohimbi kerekñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmû yâkâlen biwiyenñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyingiwuap yakât Anitâñe nângâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenñe tatmap. Otmû Yesu Kiristo iknak lohimbi kerek nengât toсахât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap sâñ sâp kalop. Sâp ya ekmû ârândân otmû yanâk kuñetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe kepeimai yamâ Kiristonñe mem konohân tuhuyekmû biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmû Anitâñe kaok nângâyingimap. Otmû kuñetâ muop yan Anitâñe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikñan torokatnenekbomgât nângâmap yakât topñe teteop. ⁷ Topñe yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimûne nângâñetâ bulâñe otmû yâkâlen biwiyenñe kepeim manñetgât yâkñe menekmâ aposolo âi sâñ nihiop. Yâhâ gâñe nâhâitñe “Bulâñanâk eknohop,” yawu sâñ den ekgohowan yu Kiristohât komot ekyongorâ nângânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiñe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâñ ekyongowuat. Lok nombotñe Anitâhât tem lâuwangim bukulipyenñe orop ki sâñ bâleangim den kakñan sahanñimai. Galemlipyenñe yawuya katyekñetâ lohimbi yengât senyenñan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

9-10 Otmu imbilipyenaje Anitâhâlenâk biwinennaje kepeim tem lâuwangim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâne yeknâlemaihât hâkyenje tihitje otmâ senje âlâlâ sekne âlep âlep yaje ki hâkyenje menjâleaknomai. Otmu imbi ya bukulipyenaje yekjetâ yahalâkgât somotyene mendenomai yan senje âlâlâ sekne âlepne orop ki menduhum mendenomai. Yawu otmâ loklipyene ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ bukulipyene nembe kalem otyingim tânyongonomai.

11-12 Imbilipyenaje loklipyene yengât amutyenjan mannomaihât nangan. Yakât otmâ lohimbije menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbi âlâ me âlâne yahatmâ senyenjan kinnmâ den kâsikum yingine sâm otmai yamâ kuyingiman. Yâkneâmâ in denâk nângâm huruŋ huruŋ mannomaihât nangan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâm yingian yakât topne yuwu. Emelâk Anitâne lohimbij tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâm tuhuop. Yakât kakjan imbiŋe, kutje Ewa sâm, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamâ anjoân Satanŋe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya longâem otmu bâleop. Yakât kakjan Ewane lokne ekumu yâkne imbiŋahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim loklipyene yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyene wawaeyekmâ tihityene otjetâ yanâmâ Anitâne yekmu ârândâŋ otmu manman kârikjahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenaje yawuâk kepeim biwiyene galemahom manmâ bukulipyene yengât nângâyŋginomai yanâmâ manman kârikjahât bulâne ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyene

¹ Den bulâne yuwu sâmune nângâ. Kiristohât komotne lok âlâ me âlâ kunlipyene sâm katnenekmâ âi ninginetâ hoŋ bayŋgine sâm otmai ya yengât Anitâne nângâmu âlepne otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyene yakât yuwu sâmune nângâ. To kârikne ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kâŋguruk otmâ lohimbij mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsennjahâlâk ki nângâmai. Yâkne târârâhâk manjetâ ya yengât hakyenjan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyene lohotjan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunŋe” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtne âlâ me âlâ ya yengât nângâyŋginim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topŋambâek kâsikum lohimbij yinginetâ yâkne nângânetâ keterakyingimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyene galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyene galempongom tihityene otjetâ imbi naomlipyenaje ewe katyekmâ tem lâuyingimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkne lohimbij ki tihityene otmâ hoŋ bayŋginomai. ⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanŋe ikrjahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katjetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkne Satanŋe olop yawu otmaihât kunlipyene sâm ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbij belângen manmaine sâm bâleyinginetâ biwiyene kum Satangât paŋgoŋân kioŋmaihât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâyŋginetâ yahatmu eweyingimai lok yawuya kunlipyene sâm katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât honj bawalipyenê

⁸ Aiop, lok âlâ me âlânê Kiristohât komot honj bayinginet sâm mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmunê nângâ. Yâkne biwiyenê galema-hojetâ manmanyenê kelihakmu lohimbinê yekmâ ewe katyekmai. To kârikne ki nemai. Me den perâkne ki sâmai. Me bukulipyenê yengât iri sikumyenê ki ekñâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne nângân nângânyenê mem pâronj pilâyimgimu Kiristohât den pat âlepne topñambâek nângâm yâkâlen biwiyenê tinâk kepeim man-mai. Otmu Anitânê biwiyenê ekmu ârândân otmap yawu biwiyenê nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkne imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyenê galemýongom tihityenê otñetâ manmanyenê kelihakmap. Imbilipyenê gurâ Kiristohâlen biwiyenê kepeim yâkât nep tinâk mem lohimbi honj bayingimai. To kârikne ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyenê galemahojetâ man-manyenê kelihakmu lohimbinê yekñetâ yahatmu eweyingimai. Lok yawuya yengât kutyenê katdâ Kiristohât lohimbinê manmanyenê ekñetâ ârândân otbuap. Yâkne manmanyenê ekñetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi honj bayinginomai. ¹³ Otmu yâkne âilonjo lohimbi honj bayinginomai yanâmâ lohimbinê ewe katyekmâ nângâyinginetâ yahat-buap. Otmu yâkne Kiristohâlen biwiyenê kepeim tem lâuwangim man-sai yakât topne sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topne.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enajkmâ den otdomgât nanjan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenne buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunne Anitânê nângâningimu ârândân otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Amboñanê nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinennjan katmu nenne Kiristohât den bulânê ya topñambâek nângâm lohimbi kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anjoân lohimbinê Yesu Kiristohât topne ki nângânetâek Anitânê hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Yâkâlen biwinennjanê kepeim manmunne Anitânê nenekmu ârândân otmap. Yakât nângâmunne bulânê oap.

Yâkne lok otmâ hânân ge hohetnennjan manmu kuñetâ muop. Mumu Wâtgât mâmânahât Heakne mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nângâmunne Anitâhât nanne tâñ tâñâk otmap. Yâkne olop miop ya Anitâhât anelolipñanê ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipñanê topne katmâ yâkât den pat âlepne sâm haok tuhuñetâ lohimbi hânñan kulemnjan manmâ arainê nângâñetâ bulânê otmu yâkâlen biwiyenê kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkne yengât topyene

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne den âlâ biwinan kalop ya sâm tetemune nângâ. Gâmâlâk lok nombotñanê Kiristohât lohimbi yengâlen taka den perâkne ekyongonjetâ nângâm nombotñanê honajkmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâlenê me senduk banearânê kakyenjan memu biwiyenê kârikne otmu den perâkne sâm bukulipyenê

kâityongonomai. Kâityongonjetâ bukulipyenja Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkne yaŋe orotmeme âlâlâŋe mem bâlenenekmap sâŋ lohimbî ki miaknom sâŋ samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâŋ samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilippumai yakât yuwu sâŋmune nâŋgâ. Anitâŋe sot âlek âlek yamâ nenenjeâk hârok sâŋ katningiop. Nenneâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ nenenje” otmu “Yuâmâ ki nenenje” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim yâkât den bulâŋe watmainje sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. ⁴⁻⁵ Otmu Anitâŋe wuân me wuân kalop yamâ âlepneâk hârok. Nenne wuân me wuân nene sâŋ otnom yamâ anjoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe nenekmu ârândân otbuap.

Timoteoŋe yuwu otmâ hoŋ bayingiâkgât kulemgup.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenne yâkât den kâsikum gi-himunje nâŋgâm heŋgenjum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâŋgâm heŋgenjum Kiristo hoŋ bawangim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristoŋe gekmu ârândân otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân tâŋât topŋe topŋe tetemap yakât gâ orop alahune sâŋ otnomai yanâmâ ki nâŋgâyingiwuat. Gâŋe Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândân otbuap yakât nâŋgârâ keterahâkgât den âlâen hâŋm sâŋmune nâŋgâ. Lok sihan kingitŋe orowâkne sururuk sânomai. Yawu otnomai yakât nâŋgâm wâtyeŋe houŋ sâmapgât inânjan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopneâk biwihe houŋ sâmapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtannenje kâriheâk sâŋ inânjan dop miakmain yamâ âlepne. Yâhâ biwinenje Anitâhâlen kârihem kinâk sâŋ sâp yupâek yâkât den biwinenjan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilongo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningimu biwinenje sânduk sâmu mannom. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâp patoen manman kârikjan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohoan yu nâŋgârâ bulâŋe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. ¹⁰ Den yu nâŋgâmunje bulâŋe otmap. Anitâ Manman ambonjaŋe lohimbî kerek menenekmâ manman kârikjan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenjaŋe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikjan torokatnenekmu mannom. Yakât nâŋgâm yâkâlen biwinenjaŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawangim hâhiwin kakjan manmain.

¹¹ Den sâŋ aran yu Kiristohât lohimbî kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbî nombotjaŋe gâhât nâŋgâŋetâ gemu “naom tipine” sâmaiâhât lohimbî senyenjan manmâ biwihe galemahom heŋgenjum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotjan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbîŋe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nâŋgânomai. Otmu den ya tâŋ tâŋâk watmâ orotmeme wuân me wuân otmâ manjetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât ekyongom mem hewewenjuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenja âi sâŋ gi-him kungan mewî. Kungan meŋetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu âi girawu mendâ bulâŋe tetewuap ya yâkne biwiyenjan katmu sâŋ tetem eknongowî. Bulâŋe ya teteâk sâŋ âi yakât biwihanje tiŋâk mem tuhuwuat. ¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenjuhuhekmu Kiristoŋe olop miop yawuâk otbeâk nâŋgâm otdâ gekmunje

tipiŋe âlepŋe olop. Benŋe yakâlâk nâŋgâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunŋe âilonŋo oap. Otmu yâkâlen biwihanŋe tiŋâk kepeim manmâ yâhâwuât ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelanŋatmâ kâsikum yingiman sâmbiwihe galemahom manbuatgât nanŋan. Yiwerenŋe yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.

5

Timoteoŋe yuwu otmâ Kiristohât komot galemyongoâkgât Paulonŋe kulemgup.

¹⁻² Gâŋe Kiristohât lohimbi yengât kunyenŋe otmâ galemyongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât nanŋan. Lohimbi âlâ me âlânŋe otjetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbi sombonŋe otjetâ bâlewup otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotŋan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbi nombotŋenŋe otjetâ bâlewup otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotŋan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyenŋe bia me nimnaom barak manmai yanŋe umburuk manmaiâhât Kiristohât komot ekyongorâ tihityenŋe otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlânŋeâmâ nan baralipyenŋe me helipyenŋe orowâk manmai. Yâkŋe mâmâlipyenŋe me buwulipyenŋe yengât tihityenŋe otmâ hon bayinginetâ Anitânŋe yekmu ârândânŋe otbuap. Yawu otnomai yan emelâk nanŋayenŋan âwâ mâmâlipyenŋe me buwulipyenŋenŋe tihityenŋe otbi yakât matŋe yâku sombo otnomaiân tihityenŋe otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyenŋe bia me nimnaom barak manmai yâkŋeâmâ Anitânŋe nâŋgâningiâk sâmbi haonmâ ârândânŋe ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop benŋe, imbi kambut nombotŋe âlânŋeâmâ “umburuk otmâ umatŋe kakŋan manmaiâhât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenŋe mem dâimai. Kambut yawuyanŋe yawu manmai yamâ biwiyenŋe mumu hiliwahonomaiahât pat manmai. ⁷ Lohimbi belângen manmaiŋe Kiristohât lohimbi sâmbi baleyingimaiâhât imbi kambut manmanyenjahât den ekgohoan yu gâŋe sâmbi tetem ekyongorâ tem lâunihinjetgât nanŋan. ⁸ Kiristohât lohimbi âlâ me âlânŋe yenŋe hep torehenlipyenŋe me sese buwulipyenŋe ki tihityenŋe otmai yanŋeâmâ Kiristo betgum lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitânŋe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlânŋe Kiristohât komot hon bayingine sâmbi otmai ya yengât yuwu sâmbi nâŋgâ. Embânâmbâek imbi kambutŋe nep tuhum Kiristohât komot hon bayingim gai. Ya yengât kutyenŋe kulemgum katdâ tatmu tewetsenŋe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatjetâ kutyenŋe kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyenŋe 60 otyingiap ya yengât kutyenŋe kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyenŋe âlepŋe yuwu otjetâ Kiristohât komotŋe mepaeyekmai. Nan baralipyenŋe âilonŋo galemyongom hengenŋum gawî. Otmu lomba takanjetâ emetyenŋan dâim yâhâ katyeknetâ tatjetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewenŋe otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hon bayingim gai. Otmu umatŋe âlâlâ lohimbi

kakyeŋan yâhâmap yan hewewenâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyeŋe kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyeŋe herone mansai yamâ kutyeŋe ki kulemguwuat. Yamâ topŋe yuwuhât. Loklipyenê bâlenjetâ Kiristohât nânġâm yâkât komot hoŋ bayinġine sâŋ biwiyeŋe katmai. Yawu otmai yamâ ġâmâlâk lok yekmâ biwiyeŋe pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâŋ biwi katbi ya pilai yakât nânġânetâ biwiyeŋan hâumu gorâ kakŋan mannomai. ¹³ Otmu kutŋan hilâm im tatmâ emet ârândân yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sâŋetâ dondâ bâlewup. ¹⁴ Yawu otmai hât Kiristohât komot yuwu sâŋ ekyongohât nanġan. Lohimbi nombotŋe belângen manmaiŋe Kiristohât komot ya yengât sâŋ bâleyinġimai hât imbi kambut yawu yaŋe lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenê mem ga katyekmâ galemyongom hengenġum yan tat tat memeyeŋe âilonġo teteyinġiwuap. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotŋaŋeâmâ manman âlepŋahât mâtâp ya pilâm Manman bâlenjahât Amboŋe Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân ġâtŋe imbi âlâŋe ikŋe hep torehenŋe âlâŋe imbi kambut mansap yakât tihitŋe otmâ tânguâġât nanġan. Tihitŋe otbuawân Kiristohât komotŋe hewewen otmâ imbi kambut nombotŋe hep torehenlipyenê barak manmai ya tânyongonjetâ âilonġo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyenê nepyenahât hâmeŋe yinġinjetâ menomai hât yuwu sâŋune nânġâ. Emelâk Anitâŋe ġirem den âlâ Mose ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Bulimakaŋe nep tuhuyinġiwuap yan sot bulâŋe nemap sâŋ launċe ki sâhâm maŋġunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâŋe nep tuhuyinġinomai yakât hâmeŋe yinġinjetâ ârândân otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yinġiwi yaŋe âi ya mem den pat âlepŋe ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yinġimai ya yengât âi ekŋetâ âilonġo otmu hâmeŋe pato yinġinomai hât nanġan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yaŋe galemlipyenê yengât topyeŋe teteâġât sâŋ hâreyinġine sâŋ otnomai yan denyenê ikŋiâk ikŋiâk sâŋetâ konok otbuap yamâ nânġâyinġiwuat. Yâhâ lok konokŋe ikŋiâk sâŋuwap yamâ ki nânġâwaŋġiwuat. ²⁰ Otmu galemlipyenê âlâ me âlâŋe orotmeme bâlenċe otnomai yamâ meyekmâ lohimbi yengât senyenġan katyekmâ sâŋyinġiwuat. Yawu otyinġirâ yan lohimbine ya ekmâ manmanyenê galemahonomai.

²¹ Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo otmu ânelolipyetŋe koko salehâk ya yengât senyenġan kinmâ yuwu sâŋune nânġâ. Galemlipyenê âlâ me âlâhât den sâŋ hâreyinġiwuat yan den ekgohoan yu tâŋ tâŋâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nânġârâ yahatmu, âlâhât nânġârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâŋ hâreyinġirâ Anitâŋe nânġâmu ârândân olâġât târârâhâk sâŋuwat. ²² Galemlipyenê âlâ me âlâŋe otŋetâ bâleop ya yengât den sâŋ hâreyinġirâ nânġânetâ haŋ sâŋyinġimu manmanyenê kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekŋetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyenê ekdâ ârândân otmu yâhâpŋe âi sâŋ yinġiwuat. Yawu ġârâmâ âi in yawu

yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewup yakât tosa yamâ lohimbiñe gâhâlen sâmb gâitnomai.

²³ Otmu tep kombahahât otmatgât wain to tipine nembuat.

²⁴ Lok nombotñe bukulipyeñe yengât senyen kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyeñe nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekjetâ sâmb hâreyingiwualân emelâk topyeñe nângâwan sâwuât. Yawu gârâmâ lok nombotñe âlâñeâmâ topyeñe kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyeñe mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbi nombotñe lohimbi senyen kinmâ orotmeme âlepñe otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe orotmemeyene âlepñe otmai ya ekmâ bukulipyeñe mepaeyekmai sâmb orotmeme âlepñe ya tihângen otmai. Yamâ lohimbi âlâ me âlâñe ya nângâm sâmb haok tuhumai. Yawu otmai yane tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâmbune nângâ. Kiristohât lohimbi ya den kâsikum yingimain yakât lohimbi belângen manmaine den ya nângâñetâ helekñe otmu Anitâ sâmb bâlewangimaihât âi lok nombotñe Kiristohâlen biwiyeñe katmaine kunlipyeñe eweyingim lauyeñe lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyeñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyeñe ya ki holanyekjetâ ari yeñe nângân nângân watmâ galema-hom mansai. Yakât otmâ âi lok yane kunlipyeñe ki sâmb bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyeñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manmai yâhâmâ Anitâñe nângâyingimap. Yakât nângâm âi lokñe âi kârikñeâk mem kunlipyeñe hoñ bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm manñetgât nanñan.

Senje âlâlâ ki ekñâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenñe Yesu Kiristone den âilongo aposololipñe kâsikum yingiminiop yakât nângâmunñe bulâñe otmap. Yâkât otmâ lohimbi den ya kâsikum yingimunñe nângâñetâ bulâñe otmap. Yâhâ lok nombotñe den ya nângâñetâ ki ârândân oap sâmb yeñe engatyeneâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yaneâmâ yenjahât nângâñetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topñe hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyeñe orop den kakñan sahanginehâlâk nângâmai. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâmb ge karakmai. Otmu hionakmâ den belângen sâmb hakyenñan sahangimai. ⁵ Yawu otmâ den bulâñe pilâm biwi nângân nângânyeñe mem helenñe tuhuakmai. Otmu lohimbiñe tewetsenñe ninginjetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenñe Kiristohâlen biwinenñe kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekñâlem manmain yanâmâ Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu biwinenñe ârândân otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnenñe menenekbi yan tepyenambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanñan. Anitâñe sot, me pet sângum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenñanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâmb ki dewaenom. ⁹ Lohimbi nombotñe senje âlâlâ ekñâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmu bâlenjahât pangonân kionñmai. Otmu yenjahâk yapâ ki holanjaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekŋâlem miakne sâm otmai ya yengât biwiyenambâ nângân nângân bâlenŋe âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kingon otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotŋaŋe yâkât mâtâp pilânetâ biwî nângân nângânyenŋe orotok sâmû gorâ kakŋan manmai.

Pauloŋe Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâŋe mengekmu hon bawangim mansat. Yakât otmâ gâŋeâmâ orotmeme bâlenŋe âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâŋe gekmu ârândân olâk sâm yâkâlen biwihanŋe tinâk kepeim tem lâuwangiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nângâyingim lohotŋan otyingiwuat. Otmu lohimbi belângen manmainŋe mâtâp manguhihine sâm otnomai yakât nângârâ ki sâtŋe otmu biwihe houŋ sâwuap. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuhekmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennennŋan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hon bawangim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Amboŋe otmu nanŋe Yesu Kiristone nângâhihimutâ ârândân olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikŋak kiap âlâ, kutŋe Pontio Pilato sâm, yâkât senŋan kinmâ Anitâ orop topyetŋe konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmune nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpŋuap. Yakât mambot-nomân lohimbiŋe manmange ekŋetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmaiŋetâ biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi gihiwin ya tinâk membuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatŋe, lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyenŋe. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyenŋe pato. Yâkŋe konok ambonenŋe otmâ tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ nângâwangimunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândân otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Amboŋe ikŋiâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikŋak tatmawân laŋinŋe ya lok âlâ me âlâŋe eknomgât dop âlâ ki tap. Ikŋe konok kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâmbisâpgât heronŋe nângâwangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Lohimbi iri sikumyenŋe orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyenŋe orop mansai ya yuwu sâm ekyongowuatgât nanŋan. Iri sikumyenŋe biatyingiwuap. Yakât otmâ hâkyenŋe mepaeakmâ iri sikumyenŋe miakmâ hâk sânduhân manne sâm biwiyenŋe yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Amboŋaŋe tihitnenŋe otmâ lâtâpnongomap. Yâkŋe yawu otmap yakât biwiyenŋe yâkâlenâk kepeim heronŋe nângânomaiŋetâ nanŋan. ¹⁸ Yawu mannomai yan tepyenŋe hewewenŋe otmu lohimbi um-buruk manmai ya tânyongonŋetâ Anitâŋe yen yekmu ârândân otbuap. ¹⁹ Yakât bulâŋe Yesu Kiristone âwurem gewuawân meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâiŋe sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yingiwuat sâm âi gihiwan ya biwihanŋe tinâk mem tuhuwuatgât nanŋan. Otmu lok nombotŋaŋe logât nângân nângân tâŋât watmâ den kakŋan sahanŋimai. Lok yawuyanŋe gâ orop den yawu alahune sâm otŋetâ ki nângâyingiwuat. Yâkŋe topŋambâek nanŋain sâmâ yamâ sâm hilipgumai. ²¹ Lok nombotŋaŋe yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâiŋ.

Anitâ gâ orop talâkgât nanŋan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap betŋan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikŋahâk Yesu Kiristohât aposolo sâŋ âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbi hânŋan kulemŋan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristone hângânnohop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu nanŋe âwânŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawangimait. Gâhât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awonŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nâŋgâwanŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Timoteo mem hewewerŋ tuhuop.

³ Tâmbâlipnaŋe Anitâ hoŋ bawangim gaminiwi dop yawuâk nâŋe gurâ hoŋ bawangim gan. Hoŋ bawangimune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ otmap yawu nâŋgâman. Otmu omoŋe hilâmŋe Anitâ ulitguman yan gâhât nâŋgâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetŋaŋe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwit yakât gâhât nâŋgâhihiman. Yâhâŋe enjakmâ tep hero nanŋangiromgâlâk nâŋgâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutŋe Loisi sâŋ, yâkŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutŋe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâŋe yawuâk yâkâlen biwihaŋe kepeim manmâ gat yakât gâhât nâŋgâm engat yâhâp ki otman. ⁶ Yawu nanŋan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipyenŋe orop âi sâŋ gihim kungan mewin sâp yapâek Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu âi mendâ bulâŋe tetem gap. Otmu bulâŋe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihaŋe mem tuhuwuat. ⁷ Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe lohimbi nombotŋaŋe umatŋe âlâlâ ningimai. Yawu otŋetâ biwinenŋe orotok sâmapgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe galemahom lohimbi lohotŋan otmâ buku otyingimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune ya lok nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. Otmu gâŋe yâkâlen biwihaŋe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbi den pat ya ekyongorâ nâŋgâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât nanŋan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâm hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuhekno-mai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohotŋe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hângângumu ge nen Anitâhât lohimbi menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâŋ kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nâŋgâop. Ikŋe engatŋeâk otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hângângumu ge sârerenenekmâ kawen-nenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe mumuŋambâ mem yahatmu Mumuhât Amboŋe Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âlepŋe eknongonŋetâ nâŋgâwin yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewerŋ tuhunenekmu Kiristohâlen

biwinennaje kepeiwin. Yawu otmunje Anitâje nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuningiop.

¹¹ Otmu nâje den pat âlepje lohimbi kâsikum yingiwelhât Anitâje aposolo âi sâm nihimu mem mansan. ¹² Âi yu mem lohimbi den pat âlepje kâsikum yingimune yakât menekmâ pâi emetjan katnekjetâ hâhiwin kakjan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinaje tinjâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihiop yu biwinaje mem tuhum manmâ yâhâwomgât mâmâje otnihimap. Otmu yawuâk mâmâje otnihimu âi yu tuhum manmâ yâhâm yanjak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristone âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmenje nihimu membom yakât nângâm biwi yâhâp ki otman. ¹³ Kiristohât den bulâje yakât mâtâpje nângâm hengenjuhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpje ya ki tâpikgum gike nângân nângân watmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetnaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâje manman kârikjan katgekbuaup yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hon bayingiwuat. ¹⁴ Wâtgât mâmânahât Heakje biwinennjan ge tatmapje mâmâje otgihimu Kiristohât lohimbi ikje den pat kâsikum yingim mem hewewen tuhuyekbuat sâm âi gihiwin. Ya biwihaje tinjâk mem tuhuwu-atgât nanjan.

¹⁵ Emelâk topje katmâ den âiân katnekbi yan Asia hân ambolipnaje tânnohonet sâm ekyongowan yamâ yâkne nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetje, kutyetje Pihelo yet Hemohene, yâkne betnohom âlâengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ bukunetje âlâ, kutje Onesiporo, yâkne konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pâinnekmâ kapi hawamgum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetjan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetjan yâhâmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nângâm ki gorâwangiop. In tihitje bia pâi emetjan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewen tuhuop. Otmu Kutdânenaje yâkât imbiye naomje yengât nângâyingim tihityeje olâkgât ulitguman. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen Kutdânenaje âwurem ge menenekmu Anitâje biwinennjahât topje ekmâ otbin mewin yakât matje kâpekingiwuawân Onesiporohât nângâwangiwuap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yingiminiwit yan yâkne tânnotgominiop ya nanjat.

2

Timoteone Kiristo hon bawangiwapgât Paulone sâop.

¹ Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneje Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâneâmâ Yesu Kiristohât wâtjan kinmâ kârihem hon bayingim manbuat. ² Otmu nâje Kiristohât den pat âlepje ya lohimbi kâsikum yingiwun yan gâ orowâk tatmâ nângâm gawi. Otmu âi gihiwan yakât dopjeâk gâku yawuâk lok nombotje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmainje lohimbi den kâsikum yinginomaihât meyekmâ âi sâm yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Hep beroneâmâ kunlipyenaje yekjetâ ârândân olâk sâm yâkne den sâmâi ya watmâ ari otjetâ dopjan otmap. Otmu umatje lâunomai yakât nângâm ki gorâyingingim. Yâkneâmâ lohimbi inje manmai yawu ki manmai. Yakât nângâm umatje âlâlâ kakgan

yâhâwuap yan gâŋe Kutdâ tem lâuwangirâ yâkŋe gâ gekmu ârândân otbuap. ⁵ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kingitŋe orowâkŋe senŋe âlâlâ âilonŋo katŋetâ tatbuap ya menom sâm emet inânŋan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâŋe otmâ hilipgumai yamâ galemyenŋe watyekmap. Yakât otmâ gâŋe manmange galemgum hengenŋum manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâŋe âi kalam tuhumaiŋe yapâ sot mem nemai. Otmu gâŋe Kiristohât nep ya biwihanŋe hikum tuhuwuap yakât matŋe hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuap yanâmâ Anitâŋe nânŋân nânŋânŋe mem pâron pilâhihimi manman girawu mandâ ârândân otbuap yakât topŋe nânŋâwuat.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nânŋâm umatŋe âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâŋe lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâleŋe sâm ip kârikŋe hikunekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yâhâ nâŋeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâm haok tuhuno-maihât mâtâp yamâ ki manguyingiai. ¹⁰ Den pat ya sâm haok tuhuŋetâ Anitâŋe lohimbi meyekmâ manman kârikŋan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâihât sâm kalop. Yakât otmâ lohimbi yanŋeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât nânŋâm hâhiwin kakŋan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nânŋârâ bulâŋe olâk.

“Yâkŋe manmanŋe pilâm howanân kuŋetâ muop. Yakât dopŋeâk nenŋe manmannenŋe bâleŋe pilâwin. Otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim manman kârikŋan manbisâin. ¹² Lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yâkâlen biwinenŋe kepeim mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galemyongom mannom. Yawu gârâmâ nenŋe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinenŋe kârikŋe otmu mannom otmuâmâ matŋe umatŋe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Ikŋe biwi nânŋân nânŋânŋan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteonŋe Anitâhât den ki kelangatmâ lohimbi kâsikum yingiop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senŋan kinmâ kuyingirâ den kakŋan ki sahanŋinomai. Yâhâ den kakŋan sahanŋinomai yanŋe mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâŋe Anitâhât den bulâŋe ki kelangatmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Anitâŋe nekmu ârândân olâk sâm âi sâm gihiwan ya biwihanŋe tinâk mem yâkât den tâŋ tâŋâk kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ ki anulakbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbi nombotŋe yanŋe nânŋân nânŋân watmâ den tâŋât sâm den kakŋan sahanŋimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâlejâhât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nânŋâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyingimay yanŋe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopŋeâk lok yanŋeâmâ den perâkŋe sâm bukulipyenŋe kâsikum yinginetâ nânŋâŋetâ bulâŋe otmu ya watmâ

manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yengâlen gâtne lok yâhâp, kutyetne Hime-nai yet Pileto, yâkne Kiristohât den bulâne pilâm den yuwu kâsikum yingimawot. Mumunambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâm den perâkne kâsikum yingimawot. Den perâkne ya kâsikum yingimutâ buku nombotnane nângânetâ bulâne otmu Kiristohât den bulâne betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenne saran aim kânângâmunne njiwin njiwin sâm kinmap yakât dopneâk Anitâne ikne lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyeñane kepeim manmai. Yâkâlen biwiyeñane kepeim manmai ya yengât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyeñane kepeim mansai ya yengât biwiyeñahât topne nangap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâne “Kutdâhâlen biwinane kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yane orotmeme kingon pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâne lok perâkne orop hohet guhet mansain yakât topne nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senne âlâlâ topne topne tuhum katnetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotne goli otmu siliwa yane tuhum katbi. Otmu nombotne âlâmâ dengopne mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotneâmâ nakne hâwim katbi. Yâhâ emet ambonane senne âlâlâ nombotne yakât nângânetâ yahatmu hâwurum emet biwine âlâen katnetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotne âlâmâ yakât nângânetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katnetâ tatmap. Dop yawuâk nenne oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâne lok perâkne yengât orotmeme bâlene bet pilâm keterakmâ yenjeâk mannomai yamâ Kutdâyeñane âi âlepne yingimu menomai.

²² Lok nombotnane nimnaom yengât nângân nângân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotneâmâ biwiyeñe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yaneâmâ yu me ya otne sâm angoân Kutdâ ulitgunetâ nângân nângân âlepne biwiyeñan katmap. Otmu gâne yawu otdâ Anitâne nângân nângânge mem pâron pilâhihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyingirâ ârândân otbuap. Den sâm hâreyingirâ ârândân otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyeñane kepeiakmâ konohâk otmu buku oranginomai. ²³ Yâhâ lok nombotne yengât biwiyeñambâ nângân nângân tângât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nângâyngiwuat. Lok yawuya orop den tângât alahumai yan den yane ba tom tomne otmu yanak den kakñan sahangimai. ²⁴ Nenñeâmâ Kutdâ hon bawangimain. Yakât otmâ nenne lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotñan den kâsikum yinginom. Yawu otmâ yâk orop den kakñan ki sahanginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyinginom yanâmâ Anitâne biwiyeñan kionmu nângân nângânyeñe keterakyngimu Kiristohât den nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeñe katnomai. Yâkâlen biwiyeñe katnomai yan Satangât pangonân kionmâ hon bawangim gai yapâ holanyekmu Kiristohât tem lâuwanginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâmunne nângâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiñe yuwu otñetâ bâlewuap. ² Lohimbi nombotnane yenehât nângânetâ yahatmu hâkyeñe mepaenomai. Hâkyeñe

mepaem tewetsennjahâlâk nângâm tepyeŋe umatŋe otbuap. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât nângâŋetâ gemu nângâm bâleyiŋgim hâiyeknomai. Âwâ māmâlipyenŋe mem ga katyekmâ tihityenŋe otmâ gamai yakât nângâŋetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyiŋginomai. Otmu yakât dopŋeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai. ³ Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotŋaŋe otŋetâ bâlewup yakât tepyeŋe kou kâlâp semu yanâk matŋe yinginomai. Otmu den guruk sâm bukulipyenŋe yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyenŋe kâityongom hâmeyeŋe bitnomai. Yâhâ girawu manŋetâ âlepŋe otbuap yakât ki nângânomai. ⁴ Yawu otmâ Anitâ betbangim yu me ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. ⁵ Lok yawuya nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ Kiristohât lohimbine otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyeŋe manŋuakmu manŋetâ Anitâŋe ki māmâŋe otyiŋgimap. Lok yawuyaŋe Kiristohât komolân torokatmaihât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷ Lok yawuyaŋe yuwu otmai. Imbi nombotŋaŋe otŋetâ bâlemap yakât nângâŋetâ biwiyeŋan hâumu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârandâŋ otbuap sâm logât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otŋetâ nângân nângânyeŋe hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekŋetâ ki keterakyiŋgimap. Yakât otmâ lok yawuyaŋe imbi yuwuya yengât biwiyeŋan kionetâ den ya nângâŋetâ bulâŋe otmu lok naomlipyeŋe yengât manmanyenŋe mem bâleyiŋgimai. ⁸ Kândikum emelâk Moseŋe Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunŋe yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetŋe, Yane yet Yambere, yâkŋe Anitâhât den kakŋan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yengât yan yaŋe Anitâhât den bulâŋe kakŋan sâmai. Nângân nângân bâlenjahât Amboŋe, Satanne lok ya yengât nângân nângânyeŋe mem bâleyiŋgimu Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ helekŋe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ⁹ Otmu emelâk Yane yet Yambereŋe Anitâhât den kakŋan sâowot yan topyetŋe tetekŋan tetemu lohimbine ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyeŋe tetemu Kiristohât lohimbine yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloŋe Timoteo den katbangiop.

¹⁰ Nanne, Timoteo, Anitâŋe māmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topŋe nângâm hengenŋuat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbi nombotŋaŋe sâm bâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyiŋgiwan. Otmu umatŋe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. ¹¹ Kapi kalimbu, kutyenŋe Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune nombotŋaŋe den ya nângâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâŋe tihitne otmu hâmene kinop.

¹² Yakât yuwu sâmune nângâ. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hon bawangimai yâhâmâ lok belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³ Lok perâkŋaŋe biwiyeŋe kurihiakmâ Kiristohât lohimbi kâityongom mansai. Yawu otŋetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâŋetâ dondâ bâlewup. Otŋetâ bâlemap yakât nângâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴ Yâhâ gâmâ nâŋe Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâŋe

otmu yâkâlen biwihanje kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nanjat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanjan. ¹⁵ Emelâk Anitâhât poropetelipnje otmu honj bawalipnjae yâkât den kulemgowi ya mâmâhe buwuhanje lepatgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakât otmâ den ya nângâm hengenjum Kiristohâlen biwihanje tinjâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuât otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap yan Anitâne manman kârikjan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmânahât Heakne Anitâhât poropetelipnje otmu honj bawalipnje yengât biwiyenje mem hewewenj tuhumu Anitâhât den ya tânj tânjâk kulemgowi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbi yingimunjne nângânetâ bulâne otmu Anitâhât topnje nângâm hengenjunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manjetâ yekmu ârândânj otbuap yakât nângânetâ hanj sâyinjimu manmanyenje kelihakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenje Kutdâhât wâtjan kinmâ den ya nângâm hengenjum honj bawangim nepnje tuhunom yanâmâ yakât bulâne âilonggo tetewuap.

4

¹ Nâne Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetjan kinmâ yuwu sâmune nângâ. Kiristone âwurem gewuap yan lohimbi emelâk muwi, me yiwerenje mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenje ekbuap. Yawu otmâ nenje yâkâlen biwinenjae kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu sâmune nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristone âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât honj bawalipnjae ikje den bulâne lohimbi tânj tânjâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yinginetâ lohimbi nombotnjae ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manjetâ ândâpyenje kârikje otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâne den lohotjan kâsikum ningim herone kakjan katnenekjetâ manne sâm yenje engatyejeâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkne mem teteyekjetâ den tânjât topne topne kâsikum yinginetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbi belângen manmainje Kiristohâlen biwiyenje katjetgât gâneâmâ hewewenj otmâ den pat âlepne ya sâm holanmâ engatyejan gewuat. Yâhâ nombotnjae nângânetâ umatje otmap yâhâmâ mem hewewenj tuhuyekbuat. Yâhâ nombotje âlâneâmâ nângâm pâpgumai yamâ lohotjan kâsikum yingirâ nângân nângânyenje pâronj sâmu hanj sâyinjiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmainje mem âlâlâ tuhuhekjetâ hâhiwin kakjan manmâ yâhâwuât yan Anitâhât wâtjan kinmâ honj bawangim Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingim hengenjuwat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâ. Emelâk papatolipnennjae Anitâ mepaem yan nonij bulimakao gâim katbangiminiwi. Yakât kakjan wain to moselenjetâ gemu yan Anitâne nângâmu ârândânj otminiop. Yakât dopjeâk nâ nohojetâ mumbom yan hepnae gemu ârândânj otbuap. ⁷ Emelâk Kutdânenjae menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinane tinjâk mem tuhummâ gan. Yakât nângâmune ârândânj oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdâhâlen biwinenjae kepeim manmain. Yakât âwurem ge

menenekbuap nângâm mambotbangimain. Yâhâ âwurem ge menenek-buawân biwinenñe ekmâ hâmeñe tâñ tâñâk ningiwuap. Nâñe hoñ bawangimune nekmû ârândâñ otmap. Yakât otmâ hâmeñe âilongo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâñe nihimu membom.

Den bâñe sâñ hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenñe âlâ, kutñe Dema, yâkñe ikñe manmannahâlâk nângâmû yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmû bukunenñe âlâmâ, kutñe Keresê, yâhâmâ hângângumune Galatia yengâlen ariop. Otmû bukunenñe âlâmâ, kutñe Tito, yâhâmâ hângângumune Dalimati yengâlen ariop. Otmû âlâmâ, kutñe Tikiko, yâhâmâ hângângumune Epeso kapiân ariop. Bukunenñe âlâmâ, kutñe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenñe âlâ, kutñe Mareko, yâkñe gurâ Kiristohât lohimbi hoñ bayingimu nângâmune âilongo oap. Yakât otmâ gâñe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³ Otmû Epeso kapi pilâm yuân takare sâñ angoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutñe Kapo sâñ, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipñe otmû ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutñe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmû kât kârikñe âlâlâ um kutakumap. Yâkñe nâhât den kakñan sâñ dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihop yakât matñe Kutdânennañe kâpekbangiwuap.

¹⁶ Angoân den âiân katneki yan bukulpine kerekñe betnohowi. Yakât Anitâñe ki nângâyîngimu bâlewupgât nanñan. ¹⁷ Sâp yan Kutdâñe ki betnohop. Yâkñe mem hewewenñe tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmû Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yengât kunlipyene ekyongomune nângâm hengengui. Yawu otmâ Kutdâñe nângâñihimu holanñekñetâ gem ariwan. ¹⁸ Otmû yakât dopñeâk Manman Bâlenahât Amboñe, Satanñe mem bâlenekmapgât Kutdâñe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmû hâmbâi mânê sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nângâm Anitâ herone nângâwawgim mepaembisân. Ya bonñanâk.

¹⁹ Den bâñe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetñe Akuila yet Pirisila, nângâyitgian. Otmû Onesiporohât imbiñe naomñe yengât nângâyîngian.

²⁰ Yâhâ bukunenñe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunñe mansap. Otmû âlâmâ, kutñe Toropimo, yâhâmâ mesek otmû yanñak Milete kapiân takawin yan katmunñe mansap. ²¹ To yambu otmâ mâtâp manguyitgimapgât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmû Kiristohât lohimbi nombotñane gurâ nângâñihiai. ²² Kutdâ orop manbuat.

Anitâñe ikñe lohimbi yengât tihityene olâkgât nanñan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Paulone Titohât ekap kulemgum katbanjiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Ambonaje Kiristohât aposolo sâm âi nihimu mem hon bawanjim mansan. Anitâne lohimbi nangâyingim Kiristohât pat kuyingimu mansai. Yâkne Kiristohât den nangânetâ keterakyingimu yâkâlen biwiyeñaje kepeim târârâhâk manjetgât Kiristone hângânnohomu yâkât den bulâne kâsikum yingim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulâñahât Ambonaje hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikñahât pat kuningiop. Pat yakât topne sâm tetem lohimbi ekyongowomgât sâpne kalop. Otmu sâp kalop ya ekmu ârândân otmu Kiristo hângângumu ge mâtâwân tetenihim âi nihiop. Âi nihiop ya mem yen orop manman kârikñan mannom sâm biwinaje yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâne Kiristohât den pat âlepne ekgohomune nangârâ bulâne otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâp yapâek netne nanne âwâñaje tânahomawot yakât dopneâk tânahom yâkâlen biwinetñaje kepeim hon bawanjim gait. Nâne gâhât nangâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awonje Anitâ, gâne Kiristo hângângurâ ge sâreerenekmâ muop. Otmu gâne mumuñambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetne Titohât tihitne otmutâ biwi nangân nangânñaje sânduk sâekgât nangâman.” Yawu sâm ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyene

⁵ Angoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândân hawamgum Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutne nangânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeñe katbi. Otmu gâne lohimbi galemyongorâ yâkâlen biwiyeñaje kepeim yâk orop konohâk otñetâ manmanyene kelihakbuapgât kunyene katgekan. Kunyene katgekmâ Kiristohât komolipne yengâlen ari lohimbi yengât galemlipyene lok yuwuya mem katyekbuatgât sâm ekgohowan. ⁶⁻⁷ Lok yane to kârikne ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyene den ekyongonetâ nangâm yan ândâpyene ki kârikne otmap. Me lohimbi nombotñaje otñetâ bâlemap yakât tepyene ki kou kâlâp semap. Me bukulipyene yengât iri sikumyene ekñâlem ya meyingine sâm ki kâityongomai. Yâkne târârâhâk manñetâ ya yengât hakyenân tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomlipyene Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim tem lâuwangimai. Otmu âwâ mâmâlipyene yengât gurâ ki mete pirik otyingimai. Yawu otmâ manñetâ lohimbiñe ki sâm bâleyingimai. ⁸ Lok yan yuñe yuwu manñetâ ârândân otmap. Lohimbi nembe kalem otyingimai. Otmu orotmeme âlepne otneâk nangâmai. Biwiyeñe galemahom kilik milik manñetâ lohimbiñe manmanyene ekñetâ ârândân otmap. Biwiyeñaje Anitâhâlen kepeim tem lâuwangimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâne kâsikum yingiwân ya nangâm biwi yâhâp ki otbi. Den yan yu biwiyeñaje tinâk mem lohimbi kâsikum yinginetâ nangâm biwiyeñe hewewen otbuap. Yâhâ lohimbi nombotñeamâ den kâsikum yingimai ya

nângânetâ tânât otmu den kakñan sânomai. Ya yengât engatyenjan genetâ den ya nângânetâ keterakyiñgim henñenguwuap.

Lohimbi dondâhâlâkñe den tânât nângânetâ nângân nângânyene hâlim milim olop.

¹⁰ Topñe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyene katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkñe kunyene kârikñe otmu den tânât ya bukulipyene yengât biwiyenjan kionetâ nângân nângânyene hâlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotñane hâkyene torehennjan undip tuhuanginetgât dondâ sâm hilipgumai. Yâkñe den âlâlâ kâsikum yingimai ya nângâmune nahat otmap. ¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyene oropñe yâk yengâlen torokatñetâ den tânât kâsikum yingimai. Yawu otñetâ lohimbiñe den kâsikum yingimai ya nângânetâ bulâne otmap. Yakât otmâ tewetsenñe pato meyingimai. Yawu otmai yan anjanyehâhât ki nângâmai. Yawu otmâ yâhâmaiñe kuyingiwuatgât nanjan. ¹² Emelâk embânân Kirit yengât tâmbâlipyene yengât poropete âlâne manmanyenjahât topñe nângâm den kulemgup ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipñe kerekñe den perâkñe sâmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bāt kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyene mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulemgup yakât nângâmune bulâne otmap. Yura nengât tâmbâlipnenñe yengât biwiyenambâ den tânât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyane torokatmâ kâsikum angim yakât nângânetâ yahatmap. Otmu nombotñane Kiristohât den bulâne nângânetâ helekñe otmu pilâm yene engatyeneâk girem den âlâlâ bukulipyene orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ lokgât nângân nângân watmâ yâhâmaiñe Kiristohât den kâsikum yingirâ nângânetâ keterakyiñgimu yâkâlenâk biwiyenane kepeim mannomai. ¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât Anitân nine nanne baratne koko salek sâmap. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yane ekñetâ âlepñeâk hârok otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotñaneâmâ Kiristohât den nângânetâ helekñe otmap. Nângânetâ helekñe otmu yene engatyeneâk otmâ orotmeme bâlene watmâ gai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu orotmeme âlepñe me orotmeme bâlene ya ki ekmâ kiwilimai. ¹⁶ Anitâhâlen biwinenñane kepeim yâkât den topñambâek nângâmain sâm bukulipyene ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den lonñenjetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenñe gurâ manmanyene ekmunñe lok perâkñe yawu otmap. Yakât otmâ âi yingimunñe Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewenñe tuhuyeknomaiñe dop âlâ ki tap.

2

Titonje Kiristohât den kâsikum yingiwuapgât Paulonje sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâne topñambâek nângâm lâumunñe manmannenñe kelihakmu mansain yakât topñe kâsikum yingiwuatgât nanjan. ² Lok yane biwiyene galemahom to kârikñe ki nenjetâ biwiyene hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manñetâ lohimbiñe yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belângen manmainñe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyene ki houñ sâwuap.

Imbilipyenye yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâne imbilipyenye yekmu ârândân olâkgât manmanyenye galemahom heñgenyum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki sânomai. Otmu to kârikne neneâk ki nângânomai. Otmu biwiyenye loklipyenye yengâlenâk katmâ tem lâuyingim betyenehen ki kionnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenye wawaeyekmâ tat tat memeyenye galemgum heñgenyunomai. Yawu otmâ manman âlepñahât mâtâp ya baralipyenye tiripyongonjetâ watnomai. Otmu lohimbi belângen manmainye yekmâ Kiristohât den pat âlepñe yakât ki sâm bâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yañe yawuâk biwiyenye galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu manñetgât gâ gikak senyenjan târârâhâk manmâ orotmeme âlepñe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelangatmâ kâsikum yingiwuat. Den ya tâñ tâñâk ekyongorâ ya nângâm den kakñan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belângen manmainye sâmbâleningim mâtâp manguningine sâmbâpñgum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nângâyinñjetâ kakñe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenñe âi lok ya yekñetâ ârândân olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwîn ya biwiyenñe kepeim tâñ tâñâk watmâ manñetâ lohimbi belângen manmainye yekñetâ ârândân otbuap. Yekñetâ ârândân otmu Anitâ Tihit tihit Ambonahât nângâñetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâne ikñe engatñeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenñe pilâningim manman kârikñahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmune nângâ. ¹² Emelâk nenñe Anitâhât topñe ki nângâm nenñe engatnenñeâk watmâ orotmeme bâlenye topñe topñe otmâ manminiwin. Yawu manmunñe Kiristohât den pat âlepñe eknongonjetâ nângâmunñe keterakningimu orotmemenenñe bâlenye pilâm biwinenñe galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenñe kepeim tem lâuwangim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmainye otñetâ kingon otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetñe konok. Yawu gârâmâ Kiristone nengât toсахât otmâ ge kawenenñan kinmâ muop. Anitâne mumunambâ mem yahalop yan Manman Bâlenye Ambonahât pañgonjambâ holañnenehop. Holañnenekmu yâkâlen biwinenñe kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepñeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenñe pilâningimu mansain. Yawu manmunñe yâkñe âwurem ge sârerenenekmâ manman kârikñan katnenekmu heronje kakñan manbisâin. Yakât nângâm biwinenñe mem manmâ yâhânom.

¹⁵ Den ekgohoan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâñetâ biwiyenye hewewen otbuap. Yawu otdâ lohimbiñe nângâhihiñetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotñe ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyinñiwuat.

3

Biwinenñe galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patonje galemliipyenye katyekñetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekñe yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepñeâk otmâ mannomaihât ekyongowuat. ²⁻³ Kândikum emelâk nenñe Anitâhât topñe

pâpgum nângân nângân bâleŋe biwinennjambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâŋe tep hero kakŋan manŋetâ yekmâ senŋe âlâlâyeŋe ekŋâlem meyingine sâŋ nângâminiwin. Otmu lohimbi nombotŋe orop kasa orangiminiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenŋe dondâ bâlemu manmunŋe kingoŋ mangoŋ otminiwin. Yawu otminiwin yakât nângâm gâŋe ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahaŋginomai. Lok nombotŋe den kakŋan sahaŋginomai yamâ eweyiŋim lohotŋan otyiŋginomai. Otmu nombotŋe kuk otmâ mem ge katyekne sâŋ otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

⁴⁻⁵ Emelâk orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboŋe ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hâŋgângumu ge hohetnenŋan tetem manmâ nengât tosaŋhât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe katmunŋe toen katnenekŋetâ yapâ gâtŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwinenŋan ge kelihahop. Biwinenŋan ge kelihakmu manman âiŋe teteningimu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop.

⁶⁻⁷ Yâhâ Anitâŋe ikŋahâk Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosaŋhât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak nengâlen hâŋgângumu giop. Ge mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmu nine nanne baratne sâŋ manman kârikŋahât pat kuningiop. Manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom sâŋ biwinenŋe mem mansain. ⁸ Den ekgohoan yu nângârâ bulâŋe otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya topŋambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyenŋe kelihakmu biwiyenŋe galemahom heŋgeŋgum orotmeme âlepŋeak otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbiŋe manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu yenŋe biwiyenahât topŋe nanŋaŋginomai.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyenŋe tetem sambe sambe otbi ya yengât den pat ya lok nombotŋe gâ orop alahune sâŋ otnomai yan ki nângâyingiwuat. Me biwiyenambâ nângân nângân tâŋât âlâlâ tetemu den kakŋan sahaŋgine sâŋ otnomai ya gurâ ki nângâyingiwuat. Yâhâ orowâk den sahaŋginomai yanâmâ nângâm bâleangim hionaknomai. Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup ya Yura papatolipnenŋe yenŋe nângân nângân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sâŋetâ ki nângâyingiwuat. Den alahumai yan biwiyenŋe ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nângâmune helekŋe otnap. ¹⁰ Lohimbi yawuyanŋe den tâŋât yakât nângâŋetâ yahatmu den kakŋan sahaŋŋetâ Kiristohât lohimbiŋe hionakmaiŋat kuyiŋgiuwat. Kuyiŋgirâ ki nângâhihinomai otmuâm âlâkuâk kuyiŋgiuwat. Yâhâ ândâpyenŋe kârikŋe otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongonŋetâ mannomai. ¹¹ Lohimbi yawuyanŋe Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manŋetâ Anitâŋe yekmu bâlemu hiliwahonomaiŋat pat mansai.

Den bâiŋe sâop.

¹² Nâŋe kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâŋ mambothom. Yakât otmâ gâŋeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penanŋiakdom. Yakât nângâm bukunenŋe âlâ hâŋgângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hâŋgângumune

takawuap yakât ki nângâm hengennguan. ¹³ Otmu bukuyâhâtnenne yâhâp, kutyetne Sena yet Apolo sâm, yâkne Kirit yengâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senane âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlâne otmâ hilipguai sâm tembe lâune meyekmâ den âiân katyeknetâ kinmai. Yane topyene sâm teteaknetâ Senane tânyongomu den sâm hâreyingimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meytgiwuatgât nanngan. ¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meytgiwuatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepneâk otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyingim tânyongonomai. Yakât nângâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meytginomaihat nanngan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nângâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nângâyingiaian ya ekyongowuat. Anitâne yen orop tatmâ tihityene otmu manjetgât nanngan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloŋe Pilemongât ekap kulemgum katbaŋgiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâŋe Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotŋaŋe menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Otmu bukunenŋe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâŋgâyitgaiit. Otmu lok âlâ, kutŋe Arikipo, yâhâmâ hep berone kunlipyeŋe yengât tem lâuyiŋim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwangim mansap yâkât gurâ nâŋgâwangiaiit. Otmu lohimbi nombotŋe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyiŋgaiit.

³ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk nâŋgâyim tihityeŋe otmutâ yengât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonŋe Kiristohât lohimbi hoŋ bayim manop.

⁴⁻⁵ Gâŋe Kiristohâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim ikŋe lohimbi hoŋ bayim gamat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâwan. Yakât nâŋgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâŋgâm mepa sangŋan otbaŋgiman. ⁶ Kiristo orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningimap. Topŋe katmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yan manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap yakât topŋe tipŋe nâŋgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâŋe Anitâhât lohimbi yengât nâŋgâyim biwiyeŋe mem hewewen tuhum gat yakât den pat sâŋetâ nâŋgâmune biwine hewewen otmu herone nâŋgâm mansan.

Pilemonŋe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloŋe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâŋgâmune âilonŋo otmap. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Yesu Kiristo ikŋak menekmâ aposolo sâŋ âi nihimu yâkâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwangim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoŋ bawangim gan. Yakât otmâ den sâŋ gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nâŋgâhihiman yakât den lohotŋan yuwu ekgohomune nâŋgâ. Emelâk lok âlâ, kutŋe Onesimo, yâkŋe gâ hoŋ bahihim manmâ yâhâwupgât Roma lok kunŋe âlâŋe nep sâŋ wanop. Yâhâ yâkŋe hoŋ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matŋe nihimap sâŋ yâkŋe gâ pilâhekmâ wangŋa mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekumune nâŋgâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ baralipyeŋe âwâ mâmâlipyeŋe tânyongonŋetâ mansai yakât dopŋeâk yâkŋe tânnohomu man-sait.

12-14 Yakât otmâ nâŋe nâŋgâwâŋgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune nâŋgâmaiât mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nâŋgârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât nanŋan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nâŋgârâek tânnohowuapgât ki nanŋan. Yâhâ nâŋe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe engatŋeâk otmap yawu nâŋgânihiwuap. Yawu nâŋgânihimatgât nâŋe hâŋgâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manbuap yamâ gikak nâŋgâwuap dopŋan otbuat.

15 Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hâŋgâŋumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tiŋâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. 16 Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwerenŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hâŋgâŋumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nâŋgâm lohotŋan otbaŋgiwuap. Nâŋe dondâ nâŋgâwâŋgian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nâŋgâwâŋgiwuap.

17 Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune enâkmâ heronŋe nanŋaŋjim parahuaakdomgât nanŋan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hâŋgâŋumune gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuatgât nanŋan. 18 Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki gihiop. Yakât gâŋe eknohorâ nâŋe matŋe gâ kâpekgihiwom. 19 Den yan yu nâŋgâm engat yâhâp otmatgât lok pepa kulemgup yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâŋe Onesimohât tosa yakât matŋe gâ kâpekgihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nâŋgârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matŋe nihi sâm ki ulitgohoman. 20 Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoŋ bawaŋgimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâŋgâm bukunetŋe gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuap. Yawu otbuat yan biwine hewewenŋe otmu heronŋe nâŋgâwom.

21 Otmu den kulemgum katgihian yu ekmâ nâŋgârâ tepge hewewenŋe otmu buku otbaŋgiwuap. Yakât nâŋgâm engat yâhâp ki oan.

22 Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâ. Roma yenŋât lok kunyenŋe tembe lâulipŋe ekyongomu yâkŋe holaŋnekŋetâ yenŋâlen takamune enâknomgât yenŋe Anitâ ulitgum manmai. Yenŋe Anitâ ulitgumai ya nâŋgâm Roma yenŋât biwiyenŋan kionŋmu holaŋnekŋetâ yenŋâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet henŋenŋunŋetâ tatmu yan taka imbomgât nanŋan.

Den bâiŋe sâop.

23 Bukunetŋe âlâ, kutŋe Eapara, yâkŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk tatmâ gait. Yâkŋe nâŋgâyiŋgiap. 24 Otmu bukulipnenŋe nombotŋaŋe

Kiristohât den pat âlepne ya Roma kapi ambolipne kâsikum yingim man-sai ya yengât kutyleneâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkne gurâ nângâyingiai.

²⁵ Kutdânenne, Yesu Kiristo, tihitnenne otmapne biwi nângân nângânnenne mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetne konohâk oap.

¹⁻² Yura lohimbi, Anitâ nannjahât topne ekyongomune nângânet. Anjoân topne katmâ tâmbâlipnennane ikne topne nângâm hengenjujetgât Anitâne ikne den poropetelipne yengât biwiyenan kalop. Biwiyenan katmu yâkne lohimbi ekyongonetâ nângâwi. Poropetelipnane den sâwi yakât bulâne yamâ Anitâne nanne hângângumu giop. Otmu nannjahât topne yamâ yuwu. Embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâne nanne ombe bisine orop biwiyetnane konohâk otmâ hân himbim pitu me senne âlâlâ topne topne kândikuowot. Otmu senne âlâlâ kândikuowot ya nannane galemguâk sâm Âwânane sâm wanop. Yawu gârâmâ nannane kârikne otmâ hân himbim me senne âlâlâ topne topne ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetne yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmune nângânet. Sikopne pilâm dengânân hâumu gilen beley sâmap dop yawuâk Anitâhât towatne Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Âwânane nannjahât nângâm nen umam sâningiâkgât nannane hânân yuân ge nengât tosanennjahât matne mem muop. Mumu hangui yamâ lohimbine yâkât nângânetâ yahalâkgât âwâne Anitâ manman ambonane mumuambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne Anitâ orop tawot.

Anitâ nannane anelo kerek yengât kunyene tatmap.

⁴ Anitâne nanne orop dop konohâk tawot yâkât nângâmu yahalop. Yawu otbângim anelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topne yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâne den yuwu sâm nanne ekuop ya poropete âlâne kulemuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerene yu yakât topne sâm teterâ lohimbi kerekne ekmâ nângânet sâm katgeksan.”

Yawu sâm ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awonje” sâop.

Anitâne den sâmu kulemuop yamâ anelo yengât ki sâop. Yesuhât nângâm sâmu kulemuop.

⁶ Anitâhât nanne himbimânâk tatmâ irak hângângumu hânân gewe sâm olop. Sâp yan Anitâne ikne nannjahât anelolipnane nângânetâ yahatmu haonmâ ârândân mepaenjetgât den ekyongop. Yawu otmu anelolipnane yâkât nângânetâ yahalop. Otmu Anitâ nannane anelo kerek yengât kunyene tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu anelo yengât topyene yakât Anitâne yuwu sâm tetemu lok âlâne kulemuop.

“Nâne anelolipne hângânyongomune yâkne in yawu laune lâumai. Otmu biatnet sâmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ ikne nanne tinâk yakârâmâ yuwu sâm tetemu lok âlâne kulemuop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândânâk tihityene otmâ yâhâmbisângât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguuwatgât dop âlâ ki tap. Âilongoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâlene otjetâ yakât nângârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepnene otjetâ yanâmâ yakât nângârâ ârândân otmap. Yawu

gârâmâ gâŋe otmat yakât nâ Anitâ patohaŋe yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât otmâ gâ hâŋgâŋohomune ge lohimbi komotŋe komotŋe yengât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk herone kakŋan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, angoânâk gâŋe hân himbim pitu me senŋe âlâlâ ya topŋe katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sâŋgum mem haŋgalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopŋeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâŋeâmâ embâŋâmbâek tatmâ gaonŋak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuŋe me pet hâŋgiŋe yawuya pilâŋetâ tatmâ tâtuk sâmu âiŋe memai yakât dopŋeâk gâŋe sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâŋe sârâ âiŋe tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu Anitâŋe sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâŋe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanŋe ekuop. Anjelolipŋe ki ekyongop.

¹⁴ Anjelo yengârâmâ Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe hâŋgânyongomune hon banihinomai. Hon banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyingiwani ya yengât tihityeŋe otnomai.” Yawu sâm hâŋgânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋe nanŋe yâkŋeâmâ kerek yengât kunyeŋe tatmap.

2

Anitâŋe nanŋe hâŋgâŋgumu kuwiknenekhâkgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanŋe hâŋgâŋgumu ge hohetnennan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu biwinennan katmâ lâum mannom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

² Emelâk topŋe katmâ Anitâŋe anjelolipŋe hâŋgânyongomu tâmbâlipnennŋe yengâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâŋe teteop. Yâhâ lohimbi nombotŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâŋe in yawu yakât matŋe yingio.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋe hâŋgâŋgumu mem kuwiknenekbe sâm giop. Mem kuwiknenekbe sâm gem ikŋe den pat bulâŋe ya teteâkgât Yesu Kutdânenŋe ikŋahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâŋe ikŋe nanŋahât den yakât bulâŋe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotŋe otminiop. Otmu ikŋe engatŋeâk otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu yâkât komolân gem hengegnongom mâmâŋe otningimu yakât bulâŋe tetemu mewin. Otmu angoân Anitâŋe otbanŋiwi yakât matŋe yingio. Umatŋe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâhât nanŋe bulâŋe yawu sâm ya nâŋgâm biwinennanŋe mem yâhânom. Ki lohotŋe otmâ pilânom.

Yesuŋe dâinenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nennahât sâwe. Anitâhât anjelolipŋe lohimbi nengât kunnenŋe mannomaihât yâkŋe ki ekyongop. Bia. Nanŋe lohimbi nengât kunnenŋe pato otmâ tihitnenŋe galem otbisâpgât sâm kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe yakât sâm lok âlâhât nâŋgân nâŋgânŋan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nângâmunje yahatmap. Nenâmâ lohimbi tângât. Yamâ gâñe gâmâ nengât tepge nângâm kunnenje tatmâ gamat ya nângâmunje bimbi oap.

⁷ Otmu nenñe añelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topñe topñe kalon ya yengât galemyenje otmâ mannom sâp yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâp pat kuningion yakât bulâñe nengât nângâñetâ yahat-buapgât mem katnenekdâ ya galemyongom yâhânom.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonñe hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenñe yu nenñe wahap topñe topñe yakât galem ki otmâ mansain.

⁹ Yawu gârâmâ nenñe añelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ Yesuñe buku otningiâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ añelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâp hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwâñe ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâp yan lohimbiñe yâkât nângâñetâ yahalâkgât mumuñambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikñe yakât ambonñe sâp katmu nengât kunnenñe otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwâñe Anitâñe emelâk embâñan wahap topñe topñe kalop ya mem hohem talâk sâp nanñe âi wañop. Âi wañop ya kerek tuhum meteop. Ya nângâmu ârândâñ otmu yakât otmâmâ nenñe mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkñe dâinenekmâ manman kârikñan katnenekmu manmâ yâhânom.

¹¹ Bukulipne, bulâñanâk Anitâñe nanñe hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenñe pilâningimu âwâñe Anitâñe nine nanñe baratne koko salek sâp menenekmu mansain. Otmu Yesuñe gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap. ¹² Yakât bulâñe tetewuapgât nângâm Yesuñe âwâñe yuwu sâp ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipñe nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâp tetem ekyongowom. Otmu kiki menjihimune nâhâlen torokatñetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâp ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâñe Anitâhâlen biwinañe kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap. Otmu nâmâ yâk yengât kunyene sâp katnekmu ya galemyongomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbi nenñeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâñe ikñe nanñe bulâñe Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbi nengât toсахât otmâ muop. Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Ambonñe ya mem ge kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakñan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuñe manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. ¹⁶ Otmu Anitâñe añelolipñe yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâp yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânennje Awarahamñe Anitâhâlen biwinañe kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenñe otbe sâp giop. ¹⁷ Otmu Anitâñe wawaenenekmâ tosanenñe pilâningiwe sâp âi sâp wañop. Âi sâp wañop ya memu ârândâñ olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ

manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nângân nângânnenne ya mem manop. ¹⁸ Otmu nenne lohotnje otnehât Satanne perâkne topnje topnje kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotnje otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenne lohotnje otnehât Satanne kâitnongomap yan Yesune mâmâne otningimu yâkât wâtñan kinmunne mem ge katnenekbe sâp pâpgumap.

3

Yesune Mosehât kunne tatmap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Anitâne nanne Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitâne mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkne mâtâp mem kulet sâningim âwâñe Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâp âwâñe ulitgumap. ² Otmu Mosenne Isirae lohimbi yengât galem pato man sâp Anitâne âi wañop. Âi wañop ya biwiñaje mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopñeâk Yesune nengât kunnenne otmâ manbuapgât Anitâne âi sâp wañop ya tem lâuwangim manop. ³ Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetnje ikñiâk ikñiâk tap yakât nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok âlâñe emet pato ikñiâk tuhumu bukulipñaje ekñetâ âlepñe nandorone otmu yâkât nângâñetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopñeâk Yesuhât komolipñe, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenne manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikñak menenekmâ kunnenne tatbuap. Yawu tatmu nenne yâkât nângâmunne yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yane ikñak in ki gam yâhâ kinmap. Nenne kât, nak me senne âlâlâ yane mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâne yu ya topnje topnje kalop. Nenne ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bât tosa sâp ekmâ nângâmain. ⁵ Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoñ bawangim manop. Hoñ bawangim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâp tetem Isirae lohimbi ekyongom manop. ⁶ Yâhâ Yesu Anitâhât nanñaje nen hârok nengât kunnenne tatmâ tihitnenne otmap. Otmu yâkñak Mosehât gurâ kunne tatmap. Otmu Anitâne Yesuhât pat kuniñgiop ya mene sâp Yesuhâlen biwinenñaje kepeim mannoma otmuâmâ pat yakât bulâñe ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenñaje manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷ Yawuhât Anitâne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemgup.

⁸⁻¹¹ “Angoân yambu 40 yakât biwiñan, tâmbâlipyenñaje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyene kârikne otmu nâhât den kum manbi. Yawu otñetâ yâk yengât senyene hâreahâkgât kulem topnje topnje memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nângâwi yamâ biwiyenñaje pâlâmñe otmu manbi. Otmu nâhât den ya nângâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenñaje manman sânduhân ari mannomaiahât nângâm, nâñe Awarahangât pat kuwangiwan. Yamâ nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyingim tâmbâlipyenñaje nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaiahât sâp hâreyingiwani. Yawu otyingimune hâhiwin kakñan manminiwi. Yeñe sâp yiwerene yuâmâ yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyenñe ki pâlâmñe otmu mannoma. Yawu mannoma

otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yeñe den yu sâlikum topñe nângâm henñenñunomai. Yen yawuâk biwiyeñe orotok sâmu yan manman amboñe Anitâ ya pilâñetâ biwiyeñe bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³ Otmu biwiyeñe pâlâmñe otmapgât orotmemeyeñe bâleñe bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândân bukulipyenñe orop mem hewewenñe tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴ Yeñe biwiyeñe Kiristohâlen katñetâ kârikñeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manñetâ yanâmâ Kiristone manman kârikñan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵ Bukulipyenñe orop mem hewewenñe tuhuakmâ Anitâñe den sâmu kulemgup ya nângâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipnenñe lok ki manmaiângen ari manmâ kunyeñe kârikñe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyeñe pâlâmñe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipnenñe manman sânduhân ki mannomaihât sâh hâreyingiwani. Yeñe yakât nângâm nâhât den tem lâunihim biwiyeñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Den kulemgup ya yawu tap.

¹⁶ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi girawuyenñe Anitâhât den nângâwi yamâ biwiyeñe pâlâmñe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Moseñe angôn dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Anitâñe lohimbi girawuya yeñgât yuwu sâh hâreyingiop?

“Nâñe kuk otyingimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâh hâreyingiop yamâ lohimbi girawuya yeñgât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenñe lok ki manmaiângen ari manñetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâwi yakât tosanñe meyekmu hiliwahom hâmeyeñe gulip olop. ¹⁹ Yakât topñe yamâ yuwu nanñain. Nengât tâmbâlipnenñe Anitâhâlen biwi nângân nângânyenñe ki kepeim manbi. Topñe yakât otmâ Anitâñe kuk otyingimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeñe tâmbâlipnenñe otbi yawuâk otmaihât biwiyeñe galemahom henñenñum manmâ yâhânomai.

4

Anitâñe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâñe biwinenñe mem huruñ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâh kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândân otmapgât biwinenñe galemahom denñe biwinenñan katmâ tinâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipnenñe Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwi yamâ yâkâlen biwi nângân nângânyenñe ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkñe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyeñe ki huruñ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenñe otñetâ bâleop yawu otmaingât biwi nângân nângânnenñe Anitâhâlenâk kepeim lañe lâuwangim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nângân nângânnenñe kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunñe biwinenñe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenñeâmâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâñe den sâh hâreyingiop ya yuwu tap.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwî. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe in tatmâ nâñgâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulemgup.

“Anitâñe hân himbim kândikytgom âliwahap topñe topñe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñjanâmâ in tatmâ nâñgâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nâñgâne sâm yakât Anitâñe tâmbâlipnenñe dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denñe nâñgâñetâ gemu betbangim yakât bulâñe ki mewî. ⁵ Yakât otmâ Anitâñe den yuwu sâop.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwî. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe yawu sâm hâreyiñgiop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenñe den pat âlepñe ya nâñgâñetâ gemu ki lâuwî. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwî. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenñe yâkâlen biwi nâñgân nâñgânnenñe kepeim den pat âlepñe ya nâñgâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâñe dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâñe menomgât mâtâp tap yakât topñe yuwu. Tâmbâlipnenñe manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñjan manmâ gawî. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbi tetem gawñe gurâ dop yawuâk manmâ gawî. Yâhâ tetem gañetâ gañetâ lok pato âlâ, kutñe Dawiti sâm, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâñe Dawiti den yuwu ekumu kulemgup.

“Yeñe sâp yiwerenñe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyeñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Dawitiñe yawu sâm ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenñe kunyenñe kârikñe otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

⁸ Otmu embâñan angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutñe Yosua, yâkñe Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnenñe ya meyekmu hân âlâ, kutñe Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâm Anitâñe katyehop mâne yakât kakñjan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâm ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embâñan Anitâñe hân himbim kândikytgom âliwahap topñe topñe kalop yakât kakñjan in tatmâ nâñgâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunñe Anitâñe sâop ya bulâñe tetemu yâkâlen torokatmunñe ikñe orop tatmâ nâñgânom. ¹¹ Yakât nâñgâm yâkâlen biwinenñe tinâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunñe manman sânduhân katnenekmu ikñe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denñe nâñgâmunñe biwinenñan hâumu topnenñe mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâñe sâmu den kulemguwî ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemñe lok kambiamñan memap yakât dopñeâk Anitâhât denñe nâñgâmunñe biwinenñan hâum topnenñe mem tetemap. Otmu ikñe senñan misiñguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunñe biwi nâñgân nâñgânnenñe kerek ekmâ nâñgâmap. Ya ekmâ nâñgâmâmâ biwinenñahât topñe sâm tetewuap yakât biwi nâñgân nâñgânnenñe galemguakmâ denñe lâum mannom.

Yesuñe nengât sâm Anitâ ulitgumap.

14-15 Otmu nen Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekbe sâm nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuŋe hânân ge manmâ gaop yan Satanŋe yawuâk yâk mem lohotŋe tuhuwe sâm nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkŋe kârikŋe manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenŋe Kutdânenŋe Yesu, Anitâ nanŋahât denŋe lâum mannom. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe Anitâ orop tatmâ âwâŋaŋe tepŋe nâŋgâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanŋe mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotŋe otmaingât Anitâ ulitgumunŋe māmâŋe otningiwuap. Yâhâ ot-munŋe bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiwuap.

5

Anitâŋe tosayeŋe pilâyingiâkgât hotom uwaŋgiminiwi.

¹ Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunŋe manop yâkât topŋe eky-ongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋe biwinenŋan katmu lok âlâ nenŋe hohetnenŋambâ mem tetewin. Mem tetemunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât lok yaŋe yâkât sennan kinmâ hotom uminiop. ² Otmu lok ya orowâk Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomu otmunŋe bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin yan yâkŋe tepŋe nâŋgâningim lohotŋan otningiminiop. ³ Yawu gârâmâ ikŋe orotmeme bâlenŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâlenŋe yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. ⁴ Yâhâ ikŋe nâŋgân nâŋgânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe hotom uyingimu tosayeŋe pilâyingiâkgât âi ya sâm waŋop. Topŋe kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem sâlipyongom âi ya yingim gaop.

Yesuŋe nen sârerenenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristoŋe ikŋe engatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya sâm waŋmâ hâŋgângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu sâm ekuop ya lok âlâŋe kulemgup. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâm teterâ lohimbi kerekŋe ya ekmâ nâŋgâŋet sâm yakât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâm nanŋe ekuop ya lok yaŋe kulemgup.

“Anŋoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâm, yâkŋe lohimbi yengât tosayenahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhum yâhâwuat.” Yawu sâm nanŋe ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim âi ya tuhum manop. Otmu âwâŋaŋe mumuhât mâtâwâmbâ membuapgât dop tatbaŋgiop ya nâŋgâop. Yâkŋe ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim yapâ menekbuap nâŋgâm isem ulitguop. Otmu âwâŋahâlen biwiŋaŋe kepeim manop yakât otmâ nâŋgâwaŋgim mumuŋambâ mem yahalop. ⁸ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtŋum manmâ âwâŋaŋe âi sâm waŋop ya lâum lohotŋe ki olop. ⁹ Yawu otmâ âi ya biwiŋaŋe tinâk mem manmu âwâŋaŋe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe

kepeim tem lâuwangim manmunne manman kârikjan katnenekbuapgât mâtâp teteop. ¹⁰ Anitâne emelâk Melekiserek âi sâm wanmu mem manop. Âi yawuâk ikne nanne tân tân ya wanmu mem yâhâwuap.

Nenneâmâ lepat nângân nângânân ki watmâ mannom.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânnet. Nâne Yesuhât topne ya kerehâk sâm kusânma ekyongowe sâm oan. Yamâ nângân nângânyene umatne oap yakât otmâ ihilâk ekyongomune nângânnetâ ki keterakbuap. ¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yene nângâm hengenjuwi mâne sâp yiwerene yu bukulipyene kâsikum yingimbâi.

Yamâ yene Yesuhât topne nângâm pâpguwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâne yâhâpne den kâsikum yingiwuapgât dopne tap. Yengât topyeneâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbi papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topne âlepne nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânnet. Leparâmâ sot nem âkâm yingimunne nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yene Yesuhât komolân torokatbi yamâ nâne ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatne nem âkâm yingimunne nemai yawuâk nemai? Yakât yene topne girawu otmâmâ Yesuhât topne ya topnambâek ki nângâm hengenjuai? Yene sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topne ya nângâm hengenjuimbâi. ¹³ Yamâ yene lepalân manmâ orotmeme kinjon me orotmeme âlepne yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topne nângânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otrjetâ sot kândâkdâek yingimunne nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotjane nângân nângânyene keterakmu Yesuhât topne ya ekmâ nângâm denne lâum manmâ gainje orotmeme âlepne me bâlene ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyene me manmanyene ya ekmâ nângâmune âlepne nanne otmap.

6

Anitâne nenekmâ ârândânj olâkgât biwinenne yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpne ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândânj olâkgât nenne orotmemenenne kinjon otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângânnenne katbin. Otmuâmâ yakât topne yâhâpne ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topne ki sâm ekyongowe. Me nenne kunyenjan mem kuratgum mem kârikne tuhuyekbin, me mumunambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânnenjahât topne ekmâ iknjiâk iknjiâk matne ningiwuap yakât topne gurâ yâhâpne ki sâm ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitâne biwiyene mem kusânma mâmâne otnihimu yakât den âlâ âine torokatmâ ekyongowehât nanjan. Yâhâ yiwerene yuâmâ den umatne tap yakât sâmunne nângânnet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotjane Kiristohât den pat âlepne nângâwi yan yakât topne nângâm hengenjum biwiyene yâkâlen katnetâmâ himbingât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenjan tatmâ mâmâne otyingimap. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kakjan Kiristohât hâkânj otmâ betgum mannetâ biwiyene pâlâmnje

otbuap. Otmu Anitâ nanŋaŋe nengât sâm muop yakât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yawu nâŋgâm manmâ yâhânomaiŋe Parisaio Sarukaio yâkŋe sâŋetâ Yesu mem howanân kum kânâŋgâwi yâk yengât dop otmâ yakât matŋe bâleŋe menomai. Nâŋgân nâŋgân yawuya nâŋgâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgâŋyeŋe yâkâlen yâhâpŋe katnomaihat dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân ambolipŋaŋe nep kâmetmâ pilâŋetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân toŋe orop yapâ gâtŋaŋe hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepŋan manmâ gawi. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den ya nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yâkât wâtŋan kinŋetâ yâkŋe mâmâŋe otyingimu orotmeme âlepŋeâk otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilâŋetâ imu yan hewukŋaŋe lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe angoân biwiyeŋe Kiristohâlen katmai. Yakât kakŋan Anitâhât den ya nâŋgâŋetâ tâŋât otmu pilâŋetâ yâk yengâlen bulâŋe âlepŋe ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyeŋe âlepŋe ya pilâm orotmeme bâleŋe otmâ manmai. Yawu otŋetâ Anitâŋe nâŋgâmu bâlemu hâhiwin kakŋan mannomai sâm hemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe ki otmâ tâpikgum hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋet sâm biwinaye hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oraŋgim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ oap. Yakât otmâmâ yengât nâŋgâm biwiŋe pâlâmŋe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeŋe Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe mâmâŋe otyingiwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeŋe biwiyeŋe Yesuhâlen ikŋiâk ikŋiâk katmâ denŋe lâum orotmeme âlepŋe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetgât nangan. Yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyingimu tap yakât bulâŋe yingimu menomai. ¹² Yawu gârâmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom sâm biwiyeŋe ki orotok sâmu mannomaihat nangan.

Yesuŋe kulet sâm mâtâp tiripnongop ya tâŋ tâŋâk watnom.

¹³ Biwiyeŋe orotok sâmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Awonŋenŋe Anitâ yâhâmâ topŋe âlâ. Lok me wuân me wuânŋe Anitâhât kunŋe manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embâŋân Anitâŋe tâmbânenŋe, kutŋe Awaraham, yâkât nâŋgâwaŋgim pat kuwaŋgiop sâp yan Anitâŋe ikŋe kutŋe ahonakmâ den ya sâm kârikŋe tuhum yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâŋe hurunduŋ sânomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamŋe den ya nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâŋe miop. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ nen yiwerenŋe tetem mansain yu. ¹⁶ Anitâŋe ikŋe kutŋe ahonahop yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulipnenŋaŋe nengât “lok paha” sâmaihat yuwu sâmain. “Anitâhât senŋan wuân me wuân otnom, yawu sâmunŋeâmâ kârikŋe otmap.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulâŋe ki otmain yanâmâ Anitâŋe yakât matŋe umatŋe ningiwuap nâŋgâmain.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe den sâm kalop ya nâŋgâŋetâ bonŋe olâkgât nâŋgâm ikŋe kutŋe ahonakmâ den ya sâm

kârikne tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitâne den perâkne sâm kâitnongowuapgât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinennanje kepeim manmunne tihitnenne otmâ himbimgât pat kuningiop yakât bulâne ya bulâjanâk ningimu menom yakât ki gorâningimap. ¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwâjanje tihitnenne otmâ manman kâriknan katnenekmu man-nomgât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekne Anitâne lohimbi yengât tosayenje pilâyingiâkgât sâm ulitguop dop yawuâk Yesuje nengât sâm Âwâne ulitgumap. Yakât nângâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulâjanâk himbimgât pat kuningiop yakât bulâne menom sâm biwinennanje hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yakât topne

¹ Lok âlâ, kutne Melekiserek sâm, yakât topne sâm tetemune nângânet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutne Salem, yapâ gâtne. Yâhâ lohimbinje yu ya Anitâhât pat kuwangiwi ya mem Melekiserek wanbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamne ikne kapam loklipne dâiyekmu ari kapi nombotne hawamgum tatbi yakât ambolipne yongom itit kiom bâlenje tuhuyekmâ yâk yengât nonin bulimakao, lama, senje âlâlâ topne topne ya meyingiwi. Meyingim purik sâm âwuremu Melekiserek orop mâtâwân enakmâ parahuakmâ Melekiserekne herone otbangim yuwu sâm ekuop. “Anitâ kunnenne tatmapne mâmâne otgihimu lohimbi yengât kunyene manbuat.” Yawu sâm ekuop. ² Yawu sâm ekumu Awarahamne senje âlâlâ meyingiwi ya nombotne mem hionmâ yakât sâsânjambâ konok mem Anitâhât pat kuwangim Melekiserek wanop.

Otmu kut Melekiserek yakât topne yuwu tap, “Manman âilongo lonjo amboje,” yawu. Otmu kapi kutne, yamâ Salem, yakât topne yuwu tap, “Biwi sânduk amboje,” yawu. ³ Yâhâ Melekiserek ikne hep torehenlipne yengât kutyene ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topne gurâ yawuâk ki nangain. Yakât dopneâk Anitâhât nanje Yesu embânjambâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetne konohâk oap. Nângâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tânjât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipne yongom senje âlâlâyenje meyingimâmâ nombotne mem hionmâ yakât sâsânjambâ konok mem Melekiserek wanop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulâjanâk Melekiserekne Awarahamgât kunne manop. ⁵ Yawu gârâmâ yakât kaknan Awarahamgât hâkune lok âlâ manop, kutne Lewi sâm, yakât komolân gâtne Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâm Mosenje girem den yuwu kulemgup.

“Lewi senje hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbi nombotnane yu me ya yene sâsânjambâ konok mem Lewi sen yinginomai.” Yawu sâm kulemgup.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamgât komolân gâtne bia. Yakât otmâmâ Awarahamne senje âlâlâ mem Melekiserek wanmu yâkne yuwu sâm ekuop. “Anitâne mâmâne otgihimu kunyene manbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetne girawu nângânom? Âlâne kunne manop? Melekiserek yâkne me, me Awaraham yâkne? Yakât yuwu sâwe. Awarahamne Anitâhât pat kuwangiop ya mem Melekiserek wanop. Yakât

otmâmâ Meleakiserekne Awarahamgât kunne manop. Nângâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senne âlâlâ yu me ya yenje sâsânjambâ kâsikum konok mem Lewi sen yingiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyene yamâ kulemgui. Yâhâ Meleakiserek yâkât topneâmâ ki kulemgui. Topne yakât otmâ Meleakiserekne hotom uminiwi ya yengât kunyene manop. Nângâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki tetenjetâek Awaraham Lewihât hâkune yâkne Meleakiserek senne âlâlâ ya wanop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkne Awaraham yâkâlembâ tetem torokatmâ gawi yâkneâmâ yawuâk wanbi.

Bulâne ki teteop yakât otmâmâ Anitâne Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlembâ lok kunne âlâ, kutne Aron, Mose imine. Otmâmâ Anitâne âiyenjahât topne ya sâm tetem Mose ekumu kulemguiop den ya lâum hotom um manmâ gawi. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikjahât bulâne ki teteop. Ki tetemu Anitâne Lewi sen yengât nângâmu kakne olop. Nângâmu kakne otmu lok topne âlâ, ikne nanne Yesu hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senne hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkneâmâ emelâk angoân Anitâne Meleakiserek âi sâm wanop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikjahât pat yakât bulâne mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ kutdânenne Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtne. Yawu gârâmâ Mosenne Yura sen yengât hotom um mannomaî sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura ambonne âlâne hotom ki uop, bia kârikne.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuneâmâ gem Meleakiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâne yuwu nanjan. Anitâne Lewi sen yâk yengât orotmemeyene yakât nângâmu tânjât otmu yanjak benne nanne hângângumu ge nengât sâm muop. Mumunambâ yahatmâ Âwâne Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap. ¹⁷ Yakât Anitâne nanne ekumu lok yanje den kulemguiop ya yuwu tap.

“Angoân lok âlâ, kutne Meleakiserek sâm, yâkne lohimbi yengât tosayenjahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm wanmune mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâne torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senne topne katmâ Mosenne den kulemguiop ya lâum hotom um orotmeme topne topne otmâ manmâ gawi. Yamâ benne yâk yengâlen bulâne âlâ ki teteop. Otmu yanje tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâne nângâmu ki ârândân otmu nanne Yesune mâtâp âine meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm wanop ya tuhum pesuk pilâm âwâjahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenne biwinennane hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinennane kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesune mâtâp âine mem teteningiop yakât topne iknjiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹ Angoân Lewi senne topne katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâne yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topne katmâ mewi. Yâhâ Anitâne ikjahâk den hikum nanne âi sâm wanop. Anitâne den hikum nanne ekuop ya lok yanje yuwu.

“Anitâne den yuwu sâm hikumu ya kârikne olop. Âi ya sâm gihimune gâne torokatmâ tuhum yâhâuwat.” Yawu kulemgup.

²² Otmu kândikum Moseje Lewi sen âi sâm yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesune Anitâhât sennan âi ya memap yamâ ki pesuk sâuwap. Yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³ Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtne lok dondâne âi ya mem mum gawi. Mum ganjetâ yâk yengât tepyeje kâlehengâtne nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanjak mum gawi.

²⁴ Yâhâ Yesuneâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyeje tatmap.

²⁵ Yakât otmâ Anitâne umam sâningiâkgât nenje biwinenne yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunneâmâ Yesune tihitnenne otmâ âwâne ulitgum yâhâuwap. Yanâmâ âwâneje nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.

²⁶ Yesune konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topne ikniâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senne, angoânâmâ yeje tosayene Anitâne pilâyingiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakjanâmâ Anitâne lohimbi yengât tosa pilâyingiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesune dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikjahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâneâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwâneje pilâningiâk sâm ikjak nengât sâm mumu ârândân olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap.

²⁸ Otmu yakât den pâne tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Angoânâmâ Moseje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yingimu mewi. Yâhâ lok biwi nângân nângânnenne yamâ bâlene, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Moseje âi sâm yingimu mem manmâ gawi yakât kakjanâmâ Anitâne ikne nanje âi sâm wanju miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ ikniâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâne den hângine pilâm yan âine ya mem kârikne tuhuop.

¹ Otmu den kulemgum yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenne yamâ Yesu. Nenne yâkât topne nângâm hengenjuain. Yâhâmâ âwâne himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. ² Emelâk angoân tâmbâlipnennaneâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâne tosayene pilâyingiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ Anitâ nanneje âwâne orop tatmâ âwâneje tosanenne pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseje den topne kulemgum kalop ya Lewi senne lâum Anitâne tosa pilâyingiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuneâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tâjât otmu ikne manmanne ki alitmâ kawenennan kinmu kujetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senne Yura ambolipne yengât girem den watmâ Anitâne Yura lohimbi

yengât tosa pilâyîngiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nannaje torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtñaje hotom u u emetñan yâhâm âi topñe topñe yan memai. Yâhâ yakât bulâñeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseñe hotom um yâhâminiwi yakât selep kuñet sâm topñe kalop yanâmâ Anitâñe yakât topñeâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumñan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kuñet.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesu iknak himbimân yâhâm nenñe lohotñe otmaingât âwâñe Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkñe Lewi sen kerek yengât kunñe tap. Otmu âlâ sâwe. Moseñe den sâm teteop yakât bulâñe ki teteop. Yâhâ Anitâñe iknje nanñe hânggângumu ge den eknongop yamâ bulâñe teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâñe âlepñeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nannahâlen kulem bulâñe teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâñe Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâuiwi. Ki lâunjetâ Anitâñe nângâmû bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topñe sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop ya yuwu tap.

“Angoânâk nâñe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiye kmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkñe den ya hâkâñ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkâñ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yañe kârikñe tatmâ yâhâwuap.

¹⁰ Otmu den topñe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpñe ango hikuwom yakât bulâñe yamâ nâñe biwiyenñan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenñan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâñe yâk orop tatmâ tihityenñe otmâ yâhâmbisân.

¹¹ Sâp yanâmâ lok yahat yahatñe me lok geheñe, kutyenñe orop me kutyenñe bia, ya kerehâkñe nâhât topñe topñambâek nângânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuanginomai.

¹² Otmu sâp yanâmâ nâñe yengât tosa me orotmeme bâlenñe yakât matñe ki yingiwom. Nâñe umam sâyîngim otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpñe ki nângâwom.” Anitâñe yawu sâop.

¹³ Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâñe yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâñe den hikuop yakât Moseñe kulemguop ya bulâñe ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmunen nângâñet. Nak âlâ esenñaje gimbanğum mum beretek sâm gemap yakât dopñeâk den yañeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâñe den âiñe hikuop yakât bulâñe tetem henğenğuwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâñe girem den ya tâmbâlipnenñe yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyenñe topñe topñe otmâ manñetâ ârândân olâkgât Anitâñe yakât topñe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topñe ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop. ² Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topñeâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yañe âiyeñe tuhuñetâ kâtâpyongoâkgât sânğum kâlep ya hikunjetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât

kutjeâmâ “Anitâ sâ mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotje in manmaiñe ya kâlehen yâhâmai sâ samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawê. Otmu bañga um yan Anitâhât pat kuwangim mem yâhâ katminiwi yakât kawê. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikuñetâ ge hârândânâk kinop. Otmu kawê yakât kutjeâmâ “Anitâhât welâmñe,” yawu sâ kunbi. Yawu otmâ Anitâñe yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyene yâkñak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomñe topñe topñe uminiwi yakât kawê. Alata yamâ goliñak tuhuwi. Otmu Mosenje emelâk girem den tapeân kulemgup ya mem yakât emetñe goliñak tuhum katñetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiñangen taka manñetâ yan Anitâñe sot âlâ, kutje mana sâ, ya yingiminiop yakât nombotñe yamâ belo âlâ goliñak tuhum katbi yan mânunmâ katñetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâ kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Mosenje kulemgup ya orop konohân katñetâ tap. ⁵ Otmu yakât kakñanâmâ anelo yâhâp yetgât umutyetñe yamâ goliñak tuhum yan kânângâyekñetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitâñe yâk yetgât hohetyetñan ge tatmâ tihitnenñe otmap. Yakât ikñe lañinñe pato yañe yâk yetgât hohetyetñan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyenañe noniñ bulimakao hepñe tuangumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanñan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶ Otmu tâmbâlipnenñane yu me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtñe yañe kawê âlâ, kutje “Anitâ sâ mepaenom,” yan hilâm ârândânâk yâhâm lohimbi kerek belângen manbi yengât sâ Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbiñe yu me ya Anitâ wañnehât nângâwi yamâ mem kawê yan katmâ gawi. ⁷ Otmu hotom u u yakât kawê, kutje “Anitâhât welâmñe” yan hotom um gawi ya yengât kunñe, lok konohâkñe, yâhâmâmâ ikñe, otmu bukulipñe nombotñe, otmu Isirae lohimbi kerek yâkñe otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitâñe pilâyingîâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwinan hilâm konohâk Anitâhât kawenñan yâhâm noniñ bulimakao lokñe kum ya hepñe tuanguminiop. ⁸⁻⁹ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwi nângân nângânnenñe mem hewewenñ tuhumu yakât topñe yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbi kerekhâkñe ki yâhâminiwi. Yawu nanñain. Otmu Lewihât komolân gâtñane âiyene tuhum yan Anitâñe ya ekmâ tep âlep nângâyingîâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu nanñain. ¹⁰ Orotmemenenñe âlâlâ yu me ya ki orotñe sâ kuanñiwin, me ki neñet sâ, me ki meñet sâ undip karangñiwin ya ihilâk lonğamâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunñe bâleminiop yakât tosa Anitâñe pilâningîâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yañe tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yañeâmâ orotmemenenñe bâleñe ya ekmunñe teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ gañetâ Anitâñe nângâmu ki ârândânñ otmu. Yawu gârâmâ yâkñe biwinenñe ekmâ nângâm ikñe nanñe tâñ tâñâkñe mâtâp âiñe meningîâkgât hâñgângumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonñe yamâ yâkñe mem teteop.

Yesuñeâmâ mâtâp âiñe mem teteningiop.

¹¹ Otmu yakât topnje nângâm hengengetgât torokatmâ yuwu sâmunen nângânet. Hânân yuân hotom u uhât selepne tuhuwi yan Yesune ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikne. Yâkneâmâ himbimân yâhâm âwâne Anitâ orowâk tatmâ manman kârikne yakât pat kuningim yakât bulâne nenne menehât alahum tatmawot. ¹² Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunjañeâmâ noniñ bulimakao gâim hep ya mem sângum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmñan hep tuangumu kakñan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkneâmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop yan ikne hepnane tosanenne pirinigiop. Yâkne yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenenehop. Yawu olop yakât otmâ nenne yakât manmanân torokatmâ manmâ yâhânôm.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâne lok mumune wâimai sâm Lewihât komolân gâtñane samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtñane bulimakao nanne gâim uñetâ sem kou otminiop. Kou yane mem lok mumune wâiop yakât hâkñan samut ya biatbañgiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nângâminiwi. “Yâkneâmâ noniñ bulimakao gâinjetâ yakât hepnane gem yan nenne manman âilongo longo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nângâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkne giop. Yamâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heak embânân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yane mâmâne otbañgimu tosa bia manmâ gam kawenennan kinmu kuñetâ mum yan ikne hepne giop. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenne hewewen otmu Anitâhât tem lâum hoñ bawañginehât manmunne bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ loggât orotmeme tângat ya pilâm biwi nângân nângânnenne yâk konok hikum yakât pat manmâ yâhânôm.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâne dâinenekmâ manman kârikne yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâne menehât Kiristone nengât sâm muop. Mum yan otmunne bâlem gaop yakât Anitâne matne umatne ningimap sâm yakât manman kârikne yakât mâtâp âine mem teteniniop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunne bâlem gaop yakât tosa ya Yesune pilâningim sârerenenehop.

Moseñe noniñ bulimakao hepne mem tuanguop.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenne orotmemeâmâ yuwu tap. Umatne âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senne âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenne yamâ bâtnenne bâine yakât pat kuyingimain. Otmu den ya sâm pat kuyingimain yakât bulâne yamâ orowâk manmâ yâhânômân yan bonne ki teteyingiwuap. Nen mumunne yakât kakñan bulâne yamâ âlepne miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitâne angoânâmâ den ya sâm hikuop yakât bulâne teteâkgât Moseñe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkne pepa mem lohimbi komot pato yane Anitâhât den ya topñambâek nângâñetâ keterahâkgât ekyongomu nângâwi. Otmu den sâop yakât bulâne ya tetem hengengetgât yâkne noniñ bulimakao hepne ya to orop menduhum memâmâ tuangumu pepaen giop. Tuangumu gemu nak bât bâtne mem losohomâmâ sângum âlâ mem yakât potonñan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâm teteop yakât bulâne teteâkgât hep tuangumu lohimbi kerek kakyenñan giop. ²⁰ Yawu ekmâ topnje nângâñetgât yuwu sâm ekyongop.

“Girem den Anitâñe sâm hikuop ya lâum manñetâ bulâñe teteyiñgiâkgât hep yuâmâ mem tuanguan. Yakât topñe ekmâ nâñgâm heñgenñunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²¹ Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâñe nâñgâyiñgiâkgât sâm katbi ya kakñan gurâ hep mem tuangumu giop. ²² Otmu den kârikñe emelâk kulemguop yakât topñe yuwu tap. Noniñ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepñe lâum moseleñetâ geminiop yanâmâ tosayeñe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâñe tosayeñe pilâm umam sâyiñgiopgât mâtâp ya teteyiñgiop.

Yesuñe nengât toсахât otmâ mumu ârândân olop.

²³ Otmu Moseñe hep ya mem senñe âlâlâ ya kakñan tuangumu giop ya ârândân olop. Yâhâ yiwerenñe yuâmâ senñe âlâlâ hep yañe tuanguop yakât bonñe himbimân tap. Yakât hep tuanguop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgenñuâkgât Yesuñe himbimân yâhâop. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâhât kawe bulâñe ya himbimân tap yakât Yesuñe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenñe lohottñe otmaingât âwânñe mâmânñe otningiâk sâm ulitgum tatmap. ²⁵ Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâmune nâñgânñet. Hotom um gawi ya yengât kunyenñe yambu ârândânâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristone yambu ârândân ki mum hepñe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan hepñe gemu ârândân olop. ²⁶ Yawu gârâmâ Kiristoneâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânñan lohimbi kândikyotgop yapâek yambu ârândân kuñetâ mum hepñe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwânñe tosanenñe pilâm umam sâningiâkgât mâtâp âñe mem teteningim kawenenñan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikñe hepñanñak nengât tosanenñe pirimu ârândân olop. ²⁷ Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nâñgâm topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo ningimu menom. ²⁸ Yakât otmâ lohimbi nengât tosa ya bialâkgât Anitâñe nâñgâwanñimu Yesuñe nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârândân sâop gârâmâ Yesuñe yâhâpñe mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândân olop. Yakât otmâmâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñe yâkâlen katmâ manmunñe yanâmâ yâkñe den âiân yâhâpñe katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenñe biwi nâñgân nâñgânñenñe yâk kepeim manmunñe taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânôm nâñgâm biwinenñe yakât mem mambotbangim manñom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâñe den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunñe âlâñe yambu ârândânâk hotom uminiwân noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbiñe tosayeñe ya bunewâk pesuk sâyiñgimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâm pâpguwi. ² Yâhâ sâp yan tosayeñe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âi ya yâhâpñe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeñe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârândânâk hotom uminiwi ya yengât kunyenñe

noniŋ bulimakao yakât hepŋe mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otŋetâ manmâ gawi yamâ tosayeŋe yakât nâŋgâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosayeŋe yawuâk tatyinŋimu manmâ gawi yakât Kiristoŋe âwâŋe Anitâ den yuwu sâm ekuop ya poropete âlâŋe kulemguoŋ.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniŋ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uŋetâ nâŋgârâ ya bonŋe ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nâŋgârâ bonŋe ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nâŋgârâ tâŋât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâŋeâmâ lok otmâ hoŋ bahihim gâŋe den tâŋ tâŋâk lâum yan yakât bonŋe memune ârândânŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâm yan Yesu Kiristoŋe himbim pilâm ge den yakât bulâŋe ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anŋoân Kiristoŋe den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkŋe noniŋ bulimakao ya gâim hotom umai, me hepŋe mem tuangumetâ gemap, me sot um gâhât pat sâm katmai ya kerek ekmâ nâŋgârâ bulâŋe ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbiŋe Anitâhât den biwiyeŋeŋe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâŋe nâŋgâmu bâleop. ⁹ Kiristoŋe den sâm teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâŋeâmâ hoŋ bahihim gâhât den tâŋ tâŋâk lâum yan yakât bonŋe memune ârândânŋ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâŋe den âlâlâ Mose ekumu kulemguoŋ ya lâum hotom uminiwiŋe yakât bulâŋe ki mewi. Yakât otmâ Anitâŋe bonŋe teteâkgât sâm nanŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristoŋe ikŋe manmanŋe ki alilop. Yawu otmâ Anitâŋe âi sâm waŋop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenŋe kerehâk pilâningimu nenŋe Anitâhât senŋan anŋun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâm ningiop.

Yesu kuŋetâ hepŋe gemu ârândânŋ olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâŋe torokatmâ sâwe. Anitâŋe nenekmu ârândânŋ olâk sâm Lewi senŋe noniŋ bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâŋe ki teteop. ¹² Yawu otmâ gaŋetâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât Yesuŋe nengât kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikŋahât bulâŋe ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâŋe mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândânŋ olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp. ¹³ Anitâŋe Satan bâleŋe otmu kasa nombotŋe mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesuŋe mambotmap. ¹⁴ Otmu sâmune nâŋgâŋet. Yesuŋeâmâ mum yahalop yâkâlen nenŋe biwinenŋeŋe kepeim manmain. Yawu otmunŋe Anitâŋe tosanenŋe kerehâk pilâningimu ikŋe senŋan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topŋe teteâkgât Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe topŋe ya sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguoŋ ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenŋeŋe yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpŋe anŋo hikuwom yakât bulâŋe yamâ nâŋe biwiyeŋan kâmetbom. Otmu nâŋgân nâŋgânyeŋan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sâmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâŋe yeŋgât tosa me orotmeme bâleŋe yakât matŋe ki yinŋiwom. Umam sâyiŋiwom. Yawu otmâ yakât yâhâŋe ki nâŋgâwom.”

Kutdânenŋaŋe yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyŋgiwom yakât kakŋan otŋetâ bâlem gaop yakât yâhâpŋe ki nâŋgâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senŋe hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâŋe pat kuningiop yakât bulâŋe menehât nâŋgâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâm tetean yu nâŋgâm heŋgeŋgumâmâ topne yuwu nâŋgânômai. Emelâhâmâ Anitâhât kawe ya sâŋgumŋe hikum manŋuminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutŋe. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâŋeâmâ nengât sâm Yesu howanân kuŋetâ mumu hepŋe giop. Otmu mum yahalop. Yâkŋe kunnennŋe otmâ kulet sâningim Anitâ âwâŋahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkŋe sâŋgum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp âiŋe mem kusânnŋingiop. ²² Yawu gârâmâ yakât kakŋan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanennŋe ya bialop.” Yawu sâmunnŋe toen mem katnenehop yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârândâŋ biwi nâŋgân nâŋgânnennŋaŋe kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâŋe den perâk ki sâmappŋe emelâhâk manman kârikŋe yakât pat kuningiop yakât bulâŋe mene sâm yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnennŋaŋe kepeim mannom. Yawu otmâ enŋat yâhâp ki otnom. ²⁴ Yawu otmâ bukulipnennŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânnennŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewen tuhuakmâ buku konok orangim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotŋaŋe lohotŋe otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenneâmâ yâkŋe otmai yawu ki otnom. Kutdânenŋe Kiristoŋe sâp girawuân taka menenekbuap yakât nâŋgâm nenŋe menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nâŋgâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepŋe ya nâŋgâm heŋgeŋgum Yesuhâlen biwinennŋaŋe kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenŋe lohotŋe otmâ orotmemenenŋe bâleŋe ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâŋe tosanennŋe pilâningiâkgât yâhâpŋe kuŋetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikŋe. ²⁷ Yâhâ nenŋe orotmemenenŋe bâleŋe ya miwirikum yâhâpŋe torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâŋe matŋe umatŋe ŋiŋgiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunnŋe kâlâpŋe senenekmu hâhiwin kakŋan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâŋe Mosehât girem den ya loŋgâenômai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yaŋe yakât topŋe ekmâ nâŋgâm ya sâm teteŋetâmâ papatolippenŋaŋe yuwu sâminiwi. “Ya bulâŋanâk orotmeme kiŋon ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matŋe in yawu yongonŋetâ muminiwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanŋe nengât tosanennŋahât otmâ kawenennŋan kinmu kuŋetâ mumu hepŋe giop. Yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakŋan nâŋgâŋetâ tâŋât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâŋahât Heak ikŋahâk mâmâŋe otyiŋgim tihityenŋe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikŋak matŋe umatŋe yingimu mem yaŋak hem nâpumân kionŋomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânŋan topŋe tetemu eknehât Anitâŋe den sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matŋe yingimune mem umatŋe kakŋan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâŋe kulemguop.

“Anitâ iknje lohimbilipnaje denje nângânetâ gemu betbanginomai yâk den âiân katyekmâ topyeje mem tetewuap. Topyeje mem tetem matje mem purik pilâyingiwuap.”

Yâkne yawu otyingimu hâhiwin nângâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmâihât yuwu sâmune nângânet. Anitâ manman ambonaje sâmu hâhiwin kakjan manmai hât kinjityenjahât ki oai, hâ? Yawuhât nângâm denje lâum manjet.

³² Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Yeje topje katmâ biwiyenje Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topje ya nângâm hengenjuwi. Yawu otmâ biwiyenje yâkâlen hikum lâum manmâ ganetâ lohimbi belângen mansaije mem bâleyekbi. Mem bâleyeknetâ hâhiwin kakjan manmâ gawi. ³³ Otmu lohimbi belângen mansai nombotnaje yengâlen takam lok sensenân kinmâ senyenjan gem yongom mem ge katyekmâ girinyingiwi. Yawu gârâmâ yejeâmâ yakât sâm yâk yengât senyenjan lohotje ki otbi. Otmu kasalipyenaje bukulipyenje yawuâk otyinginetâmâ yanâmâ yâk yengâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyenje nombotje yamâ mem pâi emetje kâlehen katyeknetâ manbi yâk yengâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbi belângen mansaijeâmâ senje âlâlâ wuân me wuân tatyngiop yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyngiop. Yenâmâ manman kârikjahât pat Anitâje kuyngiop yakât bulâje yamâ kombo meyinginomai hât dop âlâ ki tap. Yakât nângâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyeje yuwu nângâm hengenjunomai. Yenâmâ emelâk gihityenje ya kârikje olop. Yawu gârâmâ umatje topje topje teteyngiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikjahât pat kuyngiop yakât bulâje menehât nângâm mannomai. ³⁶ Yawu nângâm Yesuhâlenâk biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulâje ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâje sâmu poropete âlâje emet inânjan den kulemgup ya yuwu tap.

“Takawuap yaje kâlep ki otmâek benje takawuap. ³⁸ Otmu yeje biwiyenje nâhâlen katjetâ manman kârikjahât pat kuyngiwan. Yakât otmâ ki lohotje otmâ biwiyenje houj sâwuap. Yenâmâ pat kuyngiwan yakât bulâje menomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje mambotjetâ kâlep otmu biwiyenje orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbi yawuya yengât nângâmune bâlemu umatje kakjan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemgup tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkne mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nângânetâ gemu betbangiwi yakât matje yâkne iknjiâk iknjiâk kâpekyngiwuap. Yâhâ yejeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenje Anitâhâlenâk katjetâ kinmu yâk konok mepaem manjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.

11

Anitâhât den nângânetâ bulâje olop yâkneâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Anitâhâlen biwinennaje kepeimunje kinmâ yâhâekgât nângâm mannom. Yakât topje yuwu ekyongomune nângânet. Anitâje den sâop yakât bonje yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenje Anitâhât den yakât nângâm engat yâhâp ki otnom. Teteningiwuap nângâm biwinennaje nângâmune bulâje otbuap. ² Emelâk tâmbâlipnaje nombotnaje Anitâje den ekyongop ya nângânetâ

bulâŋe otmu yakât engat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâyîngimu ârândân olop.

³ Embânân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu hân himbim âlâlâ topŋe topŋe biaembâ teteop ya nenâmâ bulâŋanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenŋe Anitâhâlen biwinenanŋe kepeiwin yamâ Anitâŋe yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe dondâ oap. Den sâm teteop ya nâŋgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yengât topyene ekmâ nâŋgâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Awe sâm, yâkŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanŋe gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâŋe yâkât nâŋgâmu ârândân olop. Otmu atanŋe, kutŋe Kain sâm, yâkŋeâmâ Anitâhât den ya nâŋgâmu bulâŋe ki olop. Yakât otmâ yâkŋeâmâ sot inŋe hâwurum hotom ya umu Anitâŋe ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâmâ kâiŋe tepŋan tâlimu imiŋe kumu muop. Yâhâ imiŋanŋeâmâ Anitâhâlen biwiŋanŋe kepeim pat kuwanŋiop yakât bulâŋe hâmbâi membom nâŋgâm manop. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋe kepeim yâkŋe olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutŋe Enoko sâm, yâkŋeâmâ Anitâhâlenâk biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâŋe yakât nâŋgâwanŋimu âilongo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâŋe golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukuliŋanŋeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pâinŋetâ bialop. ⁶ Yawu gârâmâ yuwu nanŋain. “Anitâ ya bulâŋanâk tap. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinnenŋe kepeine sâm otmunŋeâmâ yâkŋe âlepŋe nâŋgâningiwuap.” Yawu nanŋain. Yawu gârâmâ nenŋe yâkâlen biwinnenŋe kepeim manmunŋe yanâmâ yâkŋe nenekmu ârândân otmap.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŋe Noa sâm, yâkŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŋe tongelâk pato takawuap sâm inânŋan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeiopgât otmâ engat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŋanŋe yuwu nâŋgâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nâŋgâm yan wanga tuhuop. Wanga tuhum ikŋe hepŋe torehenlipŋe ya hârehâk wangaen yâhâwi. Wangaen yâhâŋetâmâ tongelâk pato gem to niŋ niŋ sâm gam lohimbi biwi pâlâmŋe manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâŋe den ekuop ya Noanŋe nâŋgâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeim denŋe lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâwanŋim manman kârikjahât pat kuwanŋiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwanŋiop. Yakât pat kuwanŋimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋe kepeim denŋe lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nâŋgâop. “Hâmbâi nâhât senŋe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŋe hân yu mian.” Yawu nâŋgâm emet bulâŋe ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŋe, Isaka sâm, otmu seseŋe, Yakop sâm yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yuwu nâŋgâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nâŋgâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋanŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âlepŋe

nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nâŋgâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embâŋân emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâm den ekuop ya nâŋgâmu bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe sombonahât nanŋe, Isaka sâm, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yâkât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kiŋgitŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbi kutyeŋe yongonmâ aran yuŋeâmâ Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nâŋgâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm biwiyeŋe ki giop. Otmu engat yâhâp gurâ ki otbi. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nâŋgâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâm manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânŋeŋe tâmbâŋe yakât nâŋgâm ki sâwi. Yakât nâŋgâm sâwi mâne purik sâm âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân kapi âlepŋe nandoroŋe yakât pat kuyiŋgiop ya ambokunom nâŋgâm denŋe lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonennŋe,” yawu sâm mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâyiŋgimu ârândânŋ olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâŋân Anitâŋe Awaraham yuwu sâm ekuop. “Isakahât biwiŋambâ gâhât seselipŋe hurundun sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakŋan Awarahamgât topŋe tetemu ekbehât Anitâŋe ekumu ikŋe nanŋe kumu mumu yâkât hotom umbe sâm nanŋe dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtŋe tatbaŋgiap.” Yawu nâŋgâm yanâmâ hotom ya umbe sâm nanŋe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâmu lok mumuŋambâ yahatnomai ya nâŋgâm kinmâ nanŋe mem alata kakŋan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetŋe mem hâuwe sâm inanangumu yanâk Anitâŋe kuwangiop. Emelâk muowâke yamâ nanŋe memu pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakaŋeâmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlembâ nanyâhâtŋe yâhâp teteowot, kutyetŋe Yakop yet Esau sâm, emet inânŋanâk Anitâŋe sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopŋe yawuâk biwi nâŋgân nâŋgânŋaŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmuâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanŋe Yosepgât nanyâhâtŋe ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yosepŋe mumble sâm otmâmâ Anitâŋe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânŋan seselipŋe yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu

otrjetâ Anitâne yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâam pat kuyingiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkne ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâne mâmânae Anitâhâlen biwi nângân nângânyetnae kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutne Parao sâam, yâkne yuwu sâop. “Isirae ambolipne yengât nanlipnye nae ya yongonetâ mujet,” yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâne mâmânae nanyetjahât kun kundenne ekmutâ âlepne otmu Parao hât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetne yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nângâmâmâ nanyetne lâum ari âlâengen manmutâ emet-senne kalimbu pesuk sâop. Yakât kaknan saka saka kâlehen katmutâ to kaknan yolon yolon otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratnae toen arim yanak mem teteop. Yâkne mem tetemâmâ nae ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Mosenne pato otmâ Aihita yengât lok kunne pato otbuap yakât nângâmu gemu pilâyekmâ bukulpne yengâlen yâhâpne torokatmâ manop. ²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatne topne topne teteyingiwuap yakât nângâm ki gorâwanjiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâne pat kuyingiop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâne hângângumu ge manmu nângâm bâlewangim âlâlâ otbangiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipnae Anitâ betbangim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâam kut miop yakât nângâmu tânjât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângâmu bulâne olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenjahât kingitjahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenne ki ekmain yamâ bulânanâk tatmap,” yawu nângâm kârikneâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâne ekmu ârândâj otmu yâk hângângumu purik sâam Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâne ikne anelone âlâ, kutne Itit kiom Ambone sâam, yâk hângângumu Aihita kapi ambolipne yengât nanlipnye kunne ya yongomu munomaihât yakât topne ekuop. Ekumu nângâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anelo yane buku otningiâk sâam yâkât denne lâum lama gâim hepne yane kâsikum yingimu emetyenjahât gahatnan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânjanâk Anitâne Mose den ekuop ya nângâmu bonne otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâne den sâop ya bonne tetewuap,” nângâm Isirae lohimbi Aihita hân pilâm saru gulune, kutne Saru Kuriñ sâam, yakât sâtnan ari kinbi. Yan kinjetâ Anitâne sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân lijnâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyenjan watyekmâ bawi. Tânamnan bam tatjetâ Anitâne sâmu saru yane tun sâam gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâne den ekyongop yakât bonne tetewuap sâam ya nângânetâ bulâne olop. Yawu gârâmâ manbi yane kapi âlâ, kutne Yeriko sâam, yan kasalipyenane pan kârikne sâhâm yene yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipnae Anitâhât den lâum pan kârikne ya hawamgum yâhâm gem tatjetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâmu yanâk pan ya aksihâk ge liwarakmâ iop.

Yawu otmu Isirae ambolipnaje kasalipyene ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutne yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hângânyotgonetâ emet galemne ekde sâm yâhâm giowot. Otmu imbi yane yuwu nângâop. Isirae ambolipnaje ki nohonomai nângâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipnaje yelekmai sâm mem mesangutyelehop. Imbi yane biwi yâhâp ki otmâ mesangutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmenje kinop. Yawu.

³² O, bukulpine, den sâmune dâiakmâ kâlep otmapgât den paje tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenne nombotnaje Anitâhât den yakât bulâne tetemu menom nângâm manmâ gawi ya yengât kutylene yuwu. Gition, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipne nombotne. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâne den sâop ya nângânetâ bulâne olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyene yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtne nombotne yamâ meyekmâ pusi papato sâtne kârikne, kutne laion sâm, ya tatmaiân pilâyeknetâ gewi. Yamâ Anitâne mâmâne otyingimu mem pâlamne tuhuyeknetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotne âlâmâ mem pilâyeknetâ kâlâp kâlehen kionbi. Yamâ ki seyehep. Yâhâ nombotne âlâmâ kasalipyenane tengâen kinbi yakât nângâm gem kewewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâne sâmu yâhâpne yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotne âlâmâ kasalipyenane mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kaknan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumunambâ yahatmâ herone kaknan manmâ yâhânom. Yakât ki gorâningiâk.” Yawu sâm Anitâhât den ya tâj tâjâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotneâmâ kasalipyenane meyekmâ senyenjan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotneâmâ tâk kâriknane mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotneâmâ lâm kâlehen panyeknetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotne yamâ kasalipyenane kâtne yongonetâ muwi. Nombotneâmâ sehehe mem pâj lâu lâu hâreyekbi. Nombotneâmâ tewetne engatylene hâum tin tâj meyekbi. Yâhâ nombotneâmâ kasalipyenane meyekmai sâm yan hâkyene alitmâ ari hewuknehen mesangurakbi. Nombotneâmâ sot me senne âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbi belângen man-bineâmâ yâk yekmâ mem bâleyeknetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipnaje yawu otyingimi. Yawu otyingim yâk watyeknetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbi yuneâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim den sâop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârandân otmu manman kârikjahât pat kuyingio. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbi yane hionakmâ nombotnaje kulet sâyingim yenâk bulâne menomaihât dop ki tap. Yawu nângâm pat ya kuyingimu nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi yamâ bonne ya in yawu ki mewi. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âlepnan manmâ yâhânom.

12

Anitâne ikne nanne baratne sâm menenehop.

¹ Bukulpine, yuwu sâmune nângânet. Nengât tâmbâlipnenne Anitâhât den nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nângâm den âlâen hâum sâmune

nângânet. Tâmbâlipnenñaje kurâp kinmâ hawamnongom nenekmâ tai yakât yengu yâkñe Anitâhât den lâum ki lohotñe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyenñe gemu lohotñe otmaihât orot-memeyenñe bâlenje ya kerehâk bet pilâm hewewenñ otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyenñaje kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesuñe kerek nengât nângâningim manman bâlenjahât Ambone, kutñe Satan, yâkât bâtnambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nângâm Yesuñe heronje otmâ ki lohotñe olop. Yâkñe hâhiwin kakñan manmâ senñan gewi yakât nângâm sât gum kinmâ hâkñe ki alilahop. Yakât otmâ âwânje Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnennje pato otmâ tap. Otmu âwânñaje âi sâm wanop ya biwinñaje tinâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nângâm torokatmâ manmunñe ârândân otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhuñetâ yan hâhiwin nângâop. Otmu sâp yiwerenñe yu umatñe topñe topñe teteyingiwuap. Umatñe teteyingimu Yesuñe olop yakât den pat ya nângâm henñengumâmâ biwiyenñaje ki gewuap. ⁴ Otmu yenñe lohotñe otñetgât Satanñe perâkñe topñe topñe mem gamap yan ki lohotñe oai. Otmu Anitâhât hâkân otmañe mem âlâlâ tuhuyekñetâ yan gurâ kârikñeâk mansai. Umatñe kakñan yâhâmû Yesuñe kârihem kinmâ hâhiwin nângâm muop. Umatñe yawuya yengât kakyeñan ki yâhâmap. Yakât otmâ yenñe yâkâlen biwiyenñaje kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Anitânje tihitnenñe otmap yakât nângâm poropete âlânje den kulemgup ya yuwu tap.

“Awonñennje Anitâ yâkñe tepñe nângâningimap. Otmu nenñe otmunñe bâlemu mâtâp bâlenñan ari hiliwahomaignât yâkñe kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nângân nângânnennñaje keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimap yakât nângâm Anitânje yen kuwikyekmu yenñe yakât ki hâkân otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyingimu yenñe biwiyenñaje ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nângâm mem mannomaiân umatñe topñe topñe teteyingimu biwiyenñaje ki orotok sâwuap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâmunen nângânet. Nan baralipnenñaje den kuñetâ me otmâ tâpikuñetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopñeâk Anitânje sâmu umatñe topñe topñe teteningimap. Yakât otmâ umatñe âlâlâ teteyingiwuap yan yuwu nângânomai. “Main, yuâmâ Anitânje ikñe nanñe baratñe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nângâm heronje otmâ mannomai. ⁸ Yawu gârâmâ Anitânje ki kuwikyekmap mânje yenñe ikñe nanñe baratñe bia, mandu tâñât otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmunen nângânet. Awonlipyenñaje yongom mem kuwikyekñetâ yâk yengât amutgen manmâ denyenñe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awonjenñe himbimân tatmapñe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkân otnomai. Yâkñe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulânjeâmâ himbimân ikñe orowâk mannomaihât nângâm yawu otyingimap. ¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awonjenñe Anitânje kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nângâm tep bâle otmai. Yâhâ hâmbâi orotmemeyenñe bâlenje yu pilâm ikñe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulânje mem tâpikugumain sâm biwinenñaje alilangim buku oranjinom.

12-13 Yawu gârâmâ yeŋe ki ihilâk mahilâk mannomai. Yeŋe man-manyeŋe ya hengenŋum mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yeŋe yawu otmâ manŋetâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansainŋe otmâ tâpikgumai ya pilâm yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yeŋe biwi konohâk otmâ mannomai. 14-15 Otmu hionakmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe pat kuyiŋgiop yâk betbaŋgim yakât bulâŋe mem tâpikgum hiliwahomaihat yen lohimbi kerehâk biwiyenŋe alilaŋgim buku oraŋginomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyenŋe yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau ŋasiŋe yaŋe hâreakmâ sânduk sâŋ ârândâŋ otmâ bau mem bâlemap yakât dopŋeâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgum mem bâleyekmaihat galemahom man-nomai.

16 Nen Esauhât den pat ya naŋgain. Âwâŋaŋe bâtŋe bâiŋe ya membuap sâŋ yâkât pat kuwaŋgiop yakât nâŋgâmu tâŋât otmu hâkâŋ olop. Yawu otmâ sotgât nâŋgâŋ imiŋe ulitgumu imiŋaŋe sot waŋmu niop. Nem yan âwâyetŋahât bâtŋe bâiŋe ya imiŋe waŋop.

17 Yâkŋe otmâ tâpikguop yakât kakŋan yâhâpŋe otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâŋum pâpŋum imbiâk iwi tepŋe kârâŋ biwiŋe ŋasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nâŋgâmain. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yâkŋe olop yawuâk otmâ Anitâŋe pat kuyiŋgiop yakât nâŋgâŋetâ gemu Anitâ betgu-mai sâŋ yakât galemahom mannomai.

18-19 Emelâk embâŋân tâmbâlipnenŋaŋe manbi otmu yiwerenŋe nenŋe mansain yukât topŋe teteâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Tâmbâlipnenŋaŋe Aihita hân yapâ pilâm taka pumŋe âlâ, kutŋe Sinaï sâŋ, yan tatbi. Yan taka tatŋetâ Anitâŋe girem den Mose ekuwe sâŋ otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munŋe ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonŋuop. Otmu belek sâmu himbim ŋuŋguruŋ sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâŋe yuwu sâop. “Lohimbi, me soŋgo bau, me âlâ me âlâŋe pumŋe yukât gotŋan ganomai yamâ kâtŋe yongonŋetâ munomai.” Yawu sâop. 20-21 Yawu sâmu Moseŋe pâràk pilâm kâi bâtŋe sânsân sâmu yuwu sâop. “Maiŋ, nâ kiŋgitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbi nombotŋe yâk orop kinbiŋe mun pato ya nâŋgâŋ yâku yawuâk kiŋgityenjahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topŋe âlâ tetemu ekmâ kâi bât sânsân oan. Yakât nenŋe gâ orop wuân me wuâŋgât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

22 Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkŋe yen orop yawu ki otningimap. Yâhâ pumŋe âlâ, kutŋe Sion sâŋ, yakât dopŋeâk Anitâŋe himbimân tatmap, yan arinom. Otmu aŋelo komotŋe komotŋe yaŋeâmâ yâk hawamŋum heronŋe otbaŋgim mepae-mai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom. 23 Otmu emelâk lohimbi nombotŋe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikŋe pat kuyiŋgim kutyeŋe kulemŋumu tap. Lohimbi ya yengâlen ari-nom. Emelâk tâmbâlipnenŋe nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ muwi. Yâkŋe kulet sâningim Anitâ gotŋan tai. Yawu gârâmâ lohimbi emelâk meyhohop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp pa-toen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenŋe ekmâ nâŋgâŋ hâmeŋe ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap. 24 Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâŋum sâwe. Lok

âlâ, kutŋe Awe sâŋ, yâhâmâ atanŋe kumu muop. Yakât matŋeâmâ Anitâŋe atanŋe ya kâpekbaŋgiop. Yawu gârâmâ nengât sâŋ Yesu kuŋetâ mumu hepŋe giop. Yakât bonŋeâmâ nenŋe yâk orop torokatmâ manmâ yâhânongât mâtâp âiŋe meningiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkâŋ otnom.

²⁵ Yâhâ topnenŋe teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakŋan yâkŋe sâmu yakât matŋe umatŋe teteyiŋgimu manmanyenŋe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenŋe otbin mewin yakât matŋe Anitâŋe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanŋe Yesu hâŋgâŋgumu ge den topŋe eknongop ya nâŋgâm tiŋâk lâum manmâ yâhânôm. ²⁶ Emelâk embâŋân Anitâŋe Sinai pumŋan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâŋ ekuop. “Nâŋe sâŋmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâŋmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenŋe pitu topŋe topŋe ya pek sâŋ gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitâŋe den sâop yukât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe sâmu hân, himbim, emetsenŋe, pitu topŋe topŋe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakŋanâmâ ikŋe manmanŋanak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâŋe nengât pat kuningiop yakât bulâŋe ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâŋe nengât sâŋ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haraŋ haraŋ sâŋ emetŋe mem tatmap yan kâlâp saum katmunŋe semu gâwuŋanak kinmap. Dop yawuâk Anitâŋe sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouŋanak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nen buku otningiâkgât yâk mepaem heronŋe otbaŋgim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap.

¹ Orotmeme âlepŋe girawu tap yakât ekyongomune nâŋgâŋet. Yenŋe angoân buku oraŋgiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oraŋgim mannomai. ² Embâŋân angoânâmâ anelonŋe lok hâtgum takanetâ lokŋe mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotŋaŋe yengâlen takanetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinginomai. ³ Otmu yengâlen gâtŋe nombotŋe mem pâi emetŋan katyekŋetâ tatmâ hâhiwin nâŋgâmai yakât pâi emetŋan taiâk sâŋ ki gulip malap otnomai. Nenŋe nennahâk pâi emetŋan tain mâne girawu otbâinâ nâŋgâm yâk yengât nâŋgânomai. Otmu yengâlen gâtŋe nombotŋe yamâ lohimbi belâŋgen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Otmu yen yawu otyiŋiŋetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nâŋgâyinginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yenŋe hewewenâk yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi sihan mansaiŋe konda otŋetâ Anitâŋe ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokŋe imbiŋaŋe miakmâ manmutâ ârândâŋ otmap. Yâhâ yakât kakŋan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitâŋe ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbi yawu otmai yanŋe tosa umatŋe memai. Yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe ya tâŋ tâŋâk yingiwuap.

⁵ Emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâhâitje ki tihit otningimap sâam gorâyîngimu engat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunje ki dopnjan otmu ki dewaenom. Otmu dopnennjan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâam ki ulitgunom. Bia kârikne. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnennjan. ⁶ Anitâne den sâop yakât topne nângâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânennjan haonmâ ârândân tihitnenne otmap. Yakât otmâ lok bâlenjanje mem bâlenenekne sâam otnomai yanâmâ nenne yâkât wâtjan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpgunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenne yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâam alahum yâkât wâtjan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyenjan Anitâhâlen biwi nângân nângânyenjan kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotje otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkne otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nângân nângânyenjan kepeim ki lohotje otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristone tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwioip kârikne. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotjanje yengâlen taka den ango ekyongowi yakât den pat buku nombotjanje eknohojetâ nângâwan. Den ekyongowi ya nângânetâ biwi nângân nângânyenjan gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihat yuwu sâamune nângânet. Den yamâ tângât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yene den tângât me orotmeme bâlene ya pilâmâmâ Anitâne tep âlep nângâyîngim tihityenje otmap ya nângâm hengenjum biwiyenje yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manjetâ yâkne mâmâne otningim yâhâwuap.

¹⁰⁻¹¹ Yâhâ Anitâne lohimbi kerek yengât tosa pilâyîngiâk sâam hotom uminiwi ya yengât kunyenjanje yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepne mem yâhâ alata kakjan hepne tuanguminiop. Yawu otmu bukulipne nombotje yanêâmâ belângen kinmâ bonne yamâ mem ujetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenne Kiristohâlen biwinennjan kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betjehen ge kujetâ mumu hepne giop. ¹³ Yakât otmâ nenne hotom um katmai yakât nângâmunne gemu selep hângjan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denne lâum mannom. Yawu otmunne yanâmâ Yesu otbângiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenne yu bia. Kapinenne dondâne yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânennje Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenneâmâ yakât nângâm Ambonenne Anitâ herone nângâwangim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenne âlepne otmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotje umburuk manmaihat yeneâmâ yâk nembe kalem otyînginomai. Otmu nombotjanje hâhiwin kakjan mansai buku otyîngim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipyenje yengât yuwu sâamune nângânet. Yen manman kârikjahât mâtâp hâum pâpgumaihat yâkne yengât galem otmâ galem-yongom mansai. Otmu yâkne Anitâne âi sâam yîngiop ya biwiyenjanje tinjâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmenje yîngimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânyenje gemapgât yene yâk

yengât amutgen manmâ tem lâuyingimomai. Tem lâuyingim mannetâmâ yâkne biwiyene hewewen otmu galemiongom hengenngunomai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâne bukulpne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ orotmeme âlepne otmâ manmunne nenekmu ârândân oap. Yawu gârâmâ yene biwi nângân nângânyene hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâne nâ hângânnohomu yengâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum mannetgât nanngan.

Den bâine

²⁰ Bukulpne, den bâine ekyongomune nângânet. Kutdânenne Yesu, yâkne mumu yan Anitâne tosanenne pilâningim manman kârikjahât pat kuningiop. Otmu âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâne hâmbâi menomgât mâtâpne teteop. Ya biat-buapgât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâne ya mene sâm Anitâne mâmâne otyingimu yakât wâtjan kinmâ tem lâuwangim mannetâ nângâmu ârândân otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nângân nângânyene hurun sâmumannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonnganâk.

²² Bukulpne, yene biwiyene gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyingian. Yawu gârâmâ yene sâlikumâmâ topne ya nângâm hengenngunet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetne galemne tatmapne nângâm Timoteo ya pâi emetnambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sânetâ nângâwan. Yawu gârâmâ yâkne taka nâ penenihimu yanâmâ netne orowâk yengâlen takarom.

²⁴ Otmu yene pepa yu sâlikum nângâm yengu papatolipyene otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyingimomai. Otmu Itali ambolipne lohimbî tohonetâ mansain yâkne yengât tep âlep pato nângâyngim mansai. Yâkne yawu nângâyngim mansai yakât yene nângânetgât nâne den pat yu kulemgum katyingian. ²⁵ Anitâne tihityene olâkgât nâne haonmâ ârândân ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulipne,

¹ Yen Yura lohimbi hânnenne tâmbâne pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâŋe Anitâ yet Kutdânenne Yesu Kiristo hoŋ bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyŋgian.

Nenne Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulipne, yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu biwiyeŋe ki orotok sâmap. Biwiyeŋe ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatŋe pato âlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin dondâ nâŋgânomai yan yâkâlenâk biwiyeŋaŋe kepeim umatŋe ya lâum ki lohotŋe otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yakât nâŋgâm biwi hero nâŋgâŋet. ⁵⁻⁶ Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiŋan tatmap ya Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem biwi nâŋgân nâŋgânyeŋan katmu nâŋgâŋetâ keterakiŋgiuwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenâk nâŋgâyiŋgiuwuap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yu yakât biwi yâhâp kakŋan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nenne waŋga mem saru kakŋambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ waŋga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopŋeâk lohimbi yan yu yengât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe hâlim milim otnom. ⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihat biwi yâhâp otmâ hâmbiŋ gumbiŋ manmai. Topyeŋe yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nâŋgâyiŋgimap.

Munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulipne, yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katbi yan Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Otmu yengâlen gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe senne âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai yakât nâŋgâm biwi heroŋe nâŋgâŋet. ¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hahop suriŋe pilâm kuririŋ sâm kinmu ekmunŋe âilongo longo otnom. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopŋeâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtŋe lohimbi nombotŋaŋe iri sikumyeŋe orop manmai yengât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ lohimbi belângen manmaiŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekmai. Yawu otyiŋgimai gârâmâ hâmbâi Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yiŋgimu menomai yakât nâŋgâm biwi heroŋe nâŋgâŋet. ¹² Umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim Anitâ hoŋ bawangim mannomai. Yawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu manman kârikŋan katyekmu mannomai.

Tosa otmunŋe bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

13-15 Lohimbi wuân me wuân eknâlem otjetâ bâlemap yakât yuwu sâmunne nângânet. Yu me ya eknâlemai yan yeje engatyeneâk watmâ otnehâlâk nângâmai. Yawu nângâmai yakât kakjan otjetâ bâlemu tosa memai. Yawu otmâ manman bâlenjahât pangonân kionmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Anitâne ki otmu bâlemap. Otmu nenne otmunne bâleâkgât biwinenjan ki kionmap. Yâhâ lohimbi otjetâ bâlemap yamâ yenjan tap. Otmu tosa otmâ yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihat dop âlâ ki tap. ¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yeje yakât nângânetâ ki bonne otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Ambonane senne âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenne ga takam kârikne pilâm bolanj bolanj sâm ge potok sâmap. Yâhâ omongât emetsenne ya purik sâmu torehenneâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omon sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omonne pelen pelen sâm kinmu ekmain. Yâhâ emet han sâmu ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Ambonane yawu ki otmap. Yâkneâmâ tat tat kârikne tatmâ gaopjak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenne mem hewewen tuhumu âlepneâk otmâ manne yakâlâk nângâmap. Yakât otmâ yâkne ki biwinenjan kionmu otmunne bâlemap. ¹⁸ Ikjahâk nine nanne baratne sâm mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenne katmunne manman ânje ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâne yu ya kalop ya yengât kunyene mansain.

Kiristohât den nângâm tem lâuwanginome.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Bukulipylene Kiristohât den kâsikume yingimome yan ândâp katmâ yâk yengât den nângânomai. Yâhâ yeneâmâ den kâsikume lohimbi yinginetâ ândâpyene kârikne otmâ ki nângânomai. Ki nângânetâ lohotjan ekyongonomai. Yâhâ yeje den kâlâpne orowâk katyeknomai yan Anitâne yen yekmu bâlewup. Otmu lohimbi den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâne yekmu bâlewup. Yakât otmâ yeje den kâlâpne orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeje Kiristohât den nângâm biwiyenjan katbi ya mem mete tum orotmeme bâlene âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkne meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum hon bawanginet. Yâhâ den ya in nângâmâi yan “Anitâne nenekmu ârândâj oap,” sâm biwiyene pâlâmpne otmu manjetâ dondâ bâlemap. Yawu nângâm manmaine kâirahom hiliwahonome. Lohimbi yawuya yengât topyene nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. ²³ Lohimbi dunguân enakmâ somotyene hâluhuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ dunguân ki enakmai yan kundenyenjahât towatne nângânetâ ki keterakyingimap. ²⁵ Yakât dopneâk lohimbi nombotjane Kiristohât den nângâm yan ki biwiyenjan katmâ lâumai. Yawu otmâ yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeje yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâne. Yakât torehenne âlâ ki tâpihahomap. Ya nângâm lâum manmâ bâlenjahât pangonân ki kionmain. Yakât otmâ yeje den ya tinâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâne yekmu ârândâj otmu biwi hero nângânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi nombotjane mitihât orotmemeâk watmunne Anitâne nenekmu ârândâj otbuap yawu

nângâmai. Yawu nângâm den ihilâk mahilâk sâmai yakât Anitâne mi-tihât orotmeme watmai yakât nângâmû tângât otmap. Lohimbi yawu nângâmaine kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeñe Awoñnenñe Anitâ yakât tem lâuwangim yuwu otmâ manñetâ yekmu ârandân otbuap. Lohimbi kambut mansai me nimnaom âwâ māmālipyeñe mum pilāyekñetâ mandu mansai ya yeñgât tepyeñe nângâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleñe bet pilām biwiyenñe galemahom mannomai yan Anitâne yekmu ârandân otbuap.

2

Buku âlâhât nângâmunñe yahatmu âlâhât ki nângâmunñe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Kutdânennñe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetñe konohâk. Yakât otmâ yâkât nângâñetâ yahatmu yâkâlen biwiyenñe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyenahâlâk ki nângânmai. ²⁻³ Yeñe Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmâ kiki meytigimai yan lok pupñe âlâ, hâk katipñe me pet âilongo hangalakmâ takamu ekñetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumñe orop” yawu nângâmai. Yawu nângâm “lohimbi senyenñe ewanâk tat,” sâm katñetâ tatmap. Yâhâ lok pupñe âlâ, hâk katipñe me pet tok sâsâñe hangalakmâ takamu ekñetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inñe, umburuk mansap,” yawu nângâmai. Yawu nângâm “ginñehen tat,” sâm katñetâ tatmap. ⁴ Yawu otyingimai yan logkât nângân nângân bâleñe watmâ lok kâsipyongom Kutdânennñe Kiristohât den longâemai.

⁵ Lohimbi girawuyenñe Kiristohâlen biwiyenñe tiñâk kepeim manmai ya yeñgât nângâm Anitâne manman kârikñahât pat kuyingimu tap? Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi belângen manmaine lohimbi inñe me umburuk manmai ya yeñgât nângâyinginñetâ gemap. Lohimbi inñe yawuyenñe Kiristohâlen biwiyenñe tiñâk kepeim manñetâ ya yeñgât nângâm Anitâne manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ yeñe lohimbi yawuya yekñetâ gemu ginñehen katyekñetâ tatmâ miti nângâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyeñe oropñe Kutdâyeñe Yesu Kiristohât nângâñetâ gemu sâm bâlewangim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senñe âlâlâ meyingimai. Yawu gârâmâ yeñe lok iri sikumyeñe orop ya eweyingim lohimbi senyenñe katyekñetâ miti nângâmai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârandân otmap.

⁸ Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nenñahât nângâmunñe yahatmap yawuâk buku nombotñe yeñgât nângâyingimunñe yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yeñgât nângâyinginñetâ yahatmu ewe katyekñetâ ârandân otbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi kut patyenahâlâk nângâmai yan girem den yan yu longâem tosa memai. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâñe girem den âlâ longâemai yamâ Anitâne yekmu girem den hârohâk longâemai yawu otmap. ¹¹ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâñet. Anitâ ikñak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemgup. Girem den âlâ yuwu sâm ekuop.

“Lok âlâ me âlâñe bukulipyenñe yeñgât imbilipyenñe ki yekmâ otnomai.” Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâñe lok âlâ me imbi âlâ kuñetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyenñe meyekmâ den âiân katyekñetâ tosa pato meno-mai.” Yawu sâop.

Anitâ iknjak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje lok me imbilipyenje yengât betyenehen ki kionmâ tosa ki miain sâmâi. Yamâ benje buku âlâ kujetâ mumbuap yan Anitâje yekmu girem den hârohâk longâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³ Lohimbi âlâ me âlâje mem bâleyekjetâ yakât matje yenje kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yenje otjetâ bâlemap yakât matje Anitâje gurâ yingimu menomai. Yâhâ yenje lok nombotje yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâje gurâ yen umam sâyingim tosa pilâyingiwuap. Yakât otmâ yenje Kiristohât den tinjâk lâum manmâ bukulipyenje yengât ki nângâjetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu ârândân otmu tosa pilâyingiwuap.

Nenje Kiristo hon bawaŋginom yan hâknjak hâknjak ki hon bawaŋginom.

¹⁴ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâje Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim manmain sâmâi yamâ ki tem lâuwaŋgin bukulipyenje tânyongomai. Lohimbiŋe den yawu sâmâi yamâ perâk sâmâi. Otmu Anitâje biwiyenje ekmu bonje bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Bukulipyenje âlâ me âlâje kapi pilâm mâtâp kâlepnehen arine sâm sot barahâk geŋetâ yeknomai. Geŋetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwion” sâmâmâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyenjaŋe nângâm bâleyingim wawi sânomai. ¹⁷ Yakât dopjeâk Anitâje gurâ biwiyenje ekmu ki ârândân otmu “Kiristohâlen biwiyenjaŋe imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

¹⁸ Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe yuwu sâmâi. “Lohimbi nombotje Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeimainje bukulipyenje ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotje âlâjeâmâ bukulipyenje tânyongomai.”

Yawu sâmâi yakât nâje yuwu sâmunen nângâjet. Nenje lohimbi yengât biwiyenje ki ekmain. Lohimbi nombotjaŋe “Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim manmain,” sâmâi. Yamâ benje bukulipyenje ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyenje Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nângâmain. Yawu gârâmâ nâje “Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim mansan,” sâmân. Yawu sâmân yakât bulâje lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotjaŋe yuwu sâmâi. “Anitâ bulâŋanâk tatmap,” sâŋetâ nângâmunje bulâje otmap. Sâmâi yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâje. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet ambonje, me susun, me weke bâlenjaŋe gurâ den ya yawuâk nângâjetâ bulâje otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâje hilipyongowuap yakât nângâm gorâ kakjan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlâje “Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim mansain,” sâmâi. Yamâ benje bukulipyenje ki tânyongomai. Lohimbi yawuyaŋe nângâm hilipgumai. Otmu Anitâje manman kârikjan ki katyekbuap. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât tâmbânenje Awarahamje olop yan hâum sâmunen nângâjet. ²¹ Awarahamje wuân olop ya Anitâje ekmu ârândân olop yamâ yuwu. Anitâje hotom unihi sâm Awaraham ekmu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhun nanje, kutje Isaka, mem yakât kakjan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâje kuwaŋgiop. ²² Awarahamje Anitâhât den inâk ki nângâop. Yâkne yâkât den lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim manmap yakât bulâje teteop. Yawu nângâmain. ²³ Awarahamje Anitâhât denje lâum nanje hilipguwe sâm olop yan

Anitâne biwiñe ekmu ârândân otmu kuwangimu pilâop. Yawu olop yan Mosenje den âlâ kulemgup yakât bulâne teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne pat sâm kuwangiop ya Awarahamñe nângâm yâkâlen biwi nângân nângânñe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâne biwiñe ekmu ârândân olop.” Yawu tap.

Anitâne biwiñe ekmu ârândân otmu buku othangiop. ²⁴ Awarahamñe olop yakât topñe yuwu nângânôm. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyeñe katmai yamâ tem ki lâuwangimai ya yengât Anitâne nângâmu ki ârândân otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwangimai ya yengârâmâ Anitâne nângâmu ârândân otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutñe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nângâñet. Emelâk embânân Isirae yengât lok kunyeñe lok yâhâp hoñ hângânyotgomu ari kasalipyene yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nângâmu bulâne otmu kapi ambolipñe yotgomai sâm mem mesangutyehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipñe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitâne nângawangimu ârândân olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Bukunenne âlâ bâlewup ya ekmâ “Emelâk umutñe gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nângâmain. Yakât dopñeâk bukulpennene “Kiristohâlen biwinenne kepeim mansain,” sâm yamâ tem ki lâuwangim bukulpylene tanyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkñe” sâmmain.

3

Launenne galemgum henjengum mannom.

¹⁻² Bukulpne, den âlâ yuwu sâmune nângâñet. Anitâne bawapi nengât biwinenne mem hewewen tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatñe memain. Yamâ âi tâñât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenne mem den ya tâñ tâñâk kâsikum yingimain, me den ya kakñeâk kakñeâk kâsikum yingimain yakât matñe yamâ sâp patoen Anitâne dopnenñan kêpekningiwup. Yawu gârâmâ nen kerekñe Kiristohât nep mem tâpikgumunñe yakât bulâne ki tetem henjengumap. Yakât otmâ Anitâne matñe umatñe ningimap sâm yeñe Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihlâk ki nângânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nângâñet. Lohimbi nombotñe bukulpylene sâm bâleyingimai, me den bâleñe hâiyekmai, me biwiyeñambâ nângân nângân topñe topñe tetemu den ihilâk mahilâk sâm. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne lauyene galemgum orotmeme bâleñe yawuya ki otmai yañeâmâ biwi nângân nângânyeñe galemahom henjengum manmai.

³ Yakât nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Beâsi yamâ tâkñe lauñe sâhâmunñe tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmain yamâ tâk mem dâimunñe yaken arimap.

⁴ Aiop, wanga mem saru kakñan arimain yan hâum sâmune nângâñet. Wanga yamâ pato nandorone. Yawu gârâmâ wanga bâtñe, kutñe sitia sâm, yamâ tipine âlâ. Otmu wanga ya ambonñe wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bâtñe mem purik gurik tuhumu yaken arimap.

⁵ Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Launenne yamâ tipine âlâ. Yawu

gârâmâ nenñe launenñambâ den bâlene sâm bukulipnenñe ekyongomunñe nângâñetâ tepyeñe kâlâp semu umatñe âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmune nângâñet. Emet pato kinmu songae hâlâlân sâmmap yan kâlâp tum katmunñe songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopñeâk Manman Bâleñahât Ambonñe biwinenñan kionmap. Biwinenñan kionmu nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunñe nângâñetâ manmanyenñe bâlem heñgenñumap.

⁷ Anitâñe songo bau, me nâi selon kalop yapâ gâtñe âlâlâ mem lohotñe tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenñe launenñe galemgum heñgenñumgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soron hambenñe lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopñeâk nenñe den bâlene sâm bukulipnenñe hâiyeckmunñe tepyeñe bâlemap. ⁹ Anitâñe ikñe nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenñe den heronñe sâm awoñnenñe Anitâ mepaemain. Otmu launenñe yapâek den bâlene sâm bukulipnenñe hâiyeckmain. ¹⁰ Anitâ den heronñe sâm mepaemain. Otmu bukulipnenñe den bâlene hâiyeckmain. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmune nângâñet. To senñe hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatñe manam ki otmap. Otmu manamñe kiat ki otmap. Giñ gârârânñe ham ki otmap. Otmu hamñe giñ gârârânñe ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetñe ikñiâk ikñiâk tap. Denân hâum sâm aran yukât topñeâmâ yuwu. Nenñe den âlepñeâk alahunom. Bukulipnenñe orop ki sâm bâleanginom.

Anitâñe ikñe nângân nângân mem biwinenñan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotñe Anitâñe ikñe nângân nângân mem biwiyeñan kalâkgât ki nângâmai. Yâkñeâmâ senduk banearâ me weke bâlene ya yengâlen kândiwahonñetâ nângân nângânñe teteyingimap. Yawu otmâ bukulipyenñe yengât nângâñetâ gemu yehâhât nângâñetâ yahatmu hâkyenñe mepaemai. Hâkyenñe mepaem lohimbi yengât kunlipyenñe manmâ den perâkñe ekyongomai. Yawu otmâ manmanyenñe mem bâleangim hionakmai. Lohimbi bâlene yengât topyeñe yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotñe âlânñeâmâ Anitâ ulitgunñetâ ikñe nângân nângân mem biwiyeñan katmu nângân nângân âilongo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yehâhât nângâñetâ gemu bukulipyenñe yuwu otyingñetâ yekñetâ ârândân otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâñ tâñâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipyenñe den âlâhât âiyongonñetâ nângâm heñgenñum matñe kâpekyingimai. Yawu orangim den kakñan ki sahangim hionakmai. Lohimbi yawuyan bukulipyenñe yengât manmanyenñe ekmâ heñgenñum mem hewewenñe tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyingñetâ manmanyenñe kelihakmu manman âlepñahât bulânñe âlâlâ teteyingimu lohotñan manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otmap.

4

Anitâ Ambonenñahât amutgen manmâ tem lâuwanginom.

¹⁻² Yenñeâmâ biwiyeñe ki sânduk sâmum manmai. Yawu otmâ yehâhât nângâñetâ yahatmu biwiyeñambâ nângân nângân bâlene topñe topñe tetemu heronñe kakñan manne sâm otmai. Yawu otmâ senñe âlâlâ ekñâlem bukulipyenñe orop pawarak guwarak otmâ hionakmai. Otmu lohimbi nombotñe bukulipyenñe orop nângâm bâleangim ahomai. Yakât

Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nâñgâm ki ulitgumai. Yanjak benñe umatñe kakñan manmai. ³ Otmu Anitâñe senñe âlâlâ âlepñeâk ningimu heronñe kakñan manne sâm dewaemai. Yawu otñetâ biwiyenñe ekmâ bâlemu ki nâñgâyingimap. ⁴ Yenñe topyenahât nâñgâñetâ keterakyinñiâkgât den âlâen hâum sâmunen nâñgâñet. Imbi âlâ me âlâñe loklipyenñe yengât betyenñehen kionmâ kâwâ konda otmai yakât dopñeâk yenñe Anitâhât betñehen kionmâ senñe âlâlâhâñen biwiyenñe katñetâ kinmap. Yenñe senñe âlâlâ eknâñemai yan lohimbi belângen manmai yengâñen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkñe gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipñenñe den kulemgui yakât topñe nâñgâmbâñi. ⁵ Den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâñe lohimbi yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetñe katyitgiop. Yakât otmâ yâkâñen biwiyetñenñe kepeiyetgât nâñgâop. Otmu nenñe gurâ yawuâk yâkâñenâk biwinenñenñe kepeim mannomgât nâñgâmap. ⁶ Otmu biwinenñe gemu betgumaingât mem hewewenñe tuhunenekmâ tihitnenñe otmap. Den yan yunñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den âlâ kulemguiop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe yenahât nâñgâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nâñgâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe yenahât nâñgâñetâ gemu hurunñe hurunñe manmai yamâ mem hewewenñe tuhuyekmâ tihityenñe otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonennahât amutgen manmâ tem lâuwanginomai. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâñenahât Ambonñe, Satanñe mem ge katyekbe sâm otbuap yan Kiristohât wâtñan kinñetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyenñe bâlenñe otmâ on girinñe manmâ gai yakât nâñgâñetâ bâlemu bunewâk bet pilâñomai. Yawu otmâ yâkâñen biwiyenñe katñetâ tosayenñe pilâyinñim biwiyenñe mem salek tuhuyinñimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nâñgâyingiwiuap. ¹⁰ Yawu otmâ yenahât nâñgâñetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manñetâ nâñgâyingimu yahatmu manman kârikñahât pat kuyinñiwiuap.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâñe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguiop. “Nenñe bukulpnenñe yengât nâñgâmunñe yahatbuap.” Yawu kulemguiop. Otmu lohimbi nombotñenñe bukulpnenñe yengât nâñgâñetâ gemap yan girem den yakât nâñgâñetâ tâñât otmu longâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât ambonñe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikñak lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ sâm hâreningiuwup. Yawu otmâ nombotñe ikñan mem katnenekbuap, otmu nombotñe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yenahât ki nâñgâñetâ yahatmu bukulpnenñe yengât nâñgâñetâ gemu sâm bâleyinñinomai.

Nenñahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³ Yenahât nâñgâñetâ yahatmap yakât yuwu sâmunen nâñgâñet. Yengâñen gâtñe lohimbi nombotñenñe bukulpnenñe orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewet-senñe ya mem katmunñe pato otmu hombanñe kakñan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴ Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyinñiwiuap yakât topñe ki nanñai. Manmanyenahât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmunen nâñgâñet. Omonânâk elem mem punñe launñe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sipok tipinñe kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopñeâk nenâmâ

sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yenhâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâŋe nâŋgâningimu yu me ya otnom.” sâŋetâ ârândâŋ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwereŋe yuâmâ yenhât nâŋgâŋetâ yahatmu, “Nenŋahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sâŋetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe wuân me wuân otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât topŋe nanŋain sâm yeŋe enŋatyeneâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyeŋe orop yengât den pat

¹ Lohimbi nombotŋe iri sikumyeŋe oropŋe wawi otmâ nep loklipyeŋe ki tânyongoŋetâ umatŋe kakŋan manmai. Yawu otmai yakât Anitâŋe matŋe mem purik pilâyŋgiwuap. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ² Sâp yiwereŋe yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânom nâŋgâm yeŋe senŋe âlâlâ pato hâwurum katŋetâ tatmap. Katŋetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyŋgimai. Yawu gârâmâ yeŋe senŋe âlâlâ hâwurum katŋetâ tatmap yakât torehenŋe seloŋe hârem dela dela tuhum tap. Otmu kalamân gâtŋe ya tâtuk sâm kuŋ korok arimap. ³ Otmu tewetsenŋe nanŋe yamâ helenŋum towatŋe ki teteap. Yawu misiheŋetâ tatmâ bâleap. Yakât matŋe Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâwuap yan senŋe âlâlâyeŋe, hâlŋe bia, ya ekmâ topyeŋahât nâŋgâŋetâ keterakyŋgimu isem tep bâle nâŋgânomai. Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matŋe Anitâŋe kâlâwân katyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi.

⁴ Topŋe yuwuhât matŋe umatŋe yŋgimu menomai. Nep loklipyeŋaŋe hâhiwin kakŋan âi tuhuyŋgimai yamâ yeŋe hâmeŋe alityŋgimai. Hâmeŋe yawu alityŋgŋetâ den guhuŋmâ sâm bâleyŋgŋetâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe, denyenŋe nâŋgâm tepŋe nâŋgâyŋgimap. ⁵⁻⁶ Otmu yeŋe lohimbi inŋe mansai ya yengât senŋe âlâlâyeŋe meyŋgine sâm hakyenŋan sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotŋan kinŋetâ sâm hâreyŋgim yaŋak pâi emetŋan katyekŋetâ tatmai. Otmu nombotŋe yongoŋetâ mumai. Yawu otyŋgim yeŋeâmâ heroŋe maroŋe otmâ hun sambe kakŋan manmai. Yawu manmai yakât Anitâŋe wuân matŋe yŋgimu menomai yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe bulimakao mem peke kâlehen katmunŋe tatmu galemŋum manmain. Galemŋum manmunŋe pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpŋanâk kum gâimain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe yŋgiwuapgât sâpŋe kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu matŋe umatŋe yŋgimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ biwinenŋe ki orotok sâmap.

⁷ Bukulipne, yeŋe yuwu otmâ mannomaihât nanŋan. Lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe yen mem ge katyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ yeŋe Kutdânennŋe âwurem ge meyekbuap yakât nâŋgâm mambotbangim biwiyeŋe ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nâŋgâm den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Nep amboŋaŋe nep tuhum kâmetmap. Nep tuhum kâmetmu bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâm buruŋ tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopŋeâk Kutdânennŋe âwurem ge meyekbuapgât sâp

ya utâpguap. Yakât nângâm biwiyenê ki orotok sâmu mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâmbi biwiyenê mem mannomai.

⁹ Yene umatne kakjan mansai. Yawu gârâmâ Anitâne matne ningimap sâmbi ki sâmbi bâleanjinomai. Yâhâ sâmbi bâleanjinomai otmuâmâ yakât matne Anitâne in yawu yingiwuap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropetelipnane yâkât sât lâum tâmbâlipnenne den ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilâm topne âlâlâ mângâeyekminiwi. Mângâeyeknetâ biwiyenê ki orotok sâmu manminiwi. ¹¹ Ya yengât nângâmunne ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutne Hiope, yâhâmâ umatne topne topne kakjan yâhâmu biwiyenê ki orotok sâmu manop yakât topne nangai. Manmâ gamu umatne ya pesuk sâwangimu Anitâne lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yene yâkne otbi yakât nângâm biwiyenê ki orotok sâmu mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Yene Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâmbi, yan sâmbi kârikne tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâmbi kârikne tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâmbi kârikne tuhunomai. Anitâne nângâmu bâlemapgât denyenê bulâjanâk sânomai.

Bukulipnenne orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilanginom.

¹³ Otmu umatne âlâlâ kakyan yâhâmu biwiyenê bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitgunetâ biwiyenê mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân mannetâ biwiyenê herone otbuap yanâmâ Anitâ mepaem herone otbâjinomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyingiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipyenê ekyongonjetâ ga nak âlâ, kutne oliwa, yakât tone mem piriyekejetâ Anitâne hengemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyenane kepeim ulitgunomai. ¹⁵ Yâkâlen biwiyenane kepeim ulitgunetâ tosayenê pilâyngim hengemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyngimu manmaine bukulipyenê ekyongonjetâ ganetâ orotmeme bâlenê mângâeangim gai ya sâmbi tetem Anitâ ulitgunetâ hengemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhâlen biwiyenane tinâk kepeim tem lâuwangim manmaine yu me yakât ulitgunetâ nângâyngim. ¹⁷ Yakât nângâm emelâk Eliane olop yan hâum sâmunne nângânet. Eliahât topne otmu nengât topnenne yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Eliane emet pato kinâk sâmbi Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenne nombolân konok yakât biwiyen gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâmbi yâhâpne ulitgumu nângâwangimu gelâk pato gemu sot yane tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kiristohât den yamâ bulâne. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâlenan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum mannetâ bukulipyenane den lohotjan ekyongom engatyanan genetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenane kepeim yâkât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwiyenane âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâlenan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâne tosa pilâyngiwuap. Anitâne tosayenê pilâyngim manman kârikjan katyekmu mannomai yakât topne bukulipyenane nângâm herone otnomai. Bâin.

Nâ bukuyenê,
Yakowo

1 Petoro Petoroŋe ekap aŋgoân kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyenjahât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgângumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangiŋetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehop. Mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyŋgim nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋak âi sâm nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe eŋgatyetŋeak otmâ nâŋgâyŋgim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgâyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmu manmâ yâhânomaihât nâŋgâyŋgim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋe yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâm menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yaŋe bi-atbuap, me bâlewuapgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâm biwinenŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânôm. ⁵ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunŋe manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuningiop yakât bulâŋe ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronŋe nâŋgâm mannomai. Sâp yiwerenŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyeŋan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. ⁷ Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohoteŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristone âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenŋe yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwangiŋim gai yakât nâŋgâm Anitâŋe heronŋe nâŋgâyŋgim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbŋe nâŋgâyŋgŋetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emetgât saran aim kânâŋgâmunŋe sâp kâlep kinmâ ki morok

miâk sâm yuwu otmain. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topnje lâm kâlehen gewuap ya kâlâpne umunje semu yanâmâ lâum kânângâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutne ki kumu morok membuap. Yakât dopnjeâk umatne âlâlâ kakyejan yâhâmap yan Anitâne menenekmu manman kârikjan mannom. Yakât nângâm orotmeme kinjon ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. ⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristone olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepne ekyongomunje nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim gai. Otmu sâp yiwerene yuâmâ yâkne himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yene yâkât tem lâum hon bawangimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nângâm yâkâlen biwiyenane kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu mannetâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât bulâne yingimu menomai. Yakât nângâm herone nângâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitâne ikne engatneâk Yesu Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenenjan kinmu howanân kunetâ sât gum muop. Mumu Anitâne mumunambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikne orowâk laninje kârikjan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge Anitâhât poropetelipne yengât biwiyenjan kinjon. Biwiyenjan kionmâ Anitâne Kiristo hângângumu ge tihitnenne otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâm tetem lohimbî ekyongominiwi. Otmu Kiristone gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topne nângâne sâm nângâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. ¹² Den yakât topne nângâne sâm otjetâ Anitâne nângân nângânyene mem pâron pilâyingiop. Mem pâron pilâyingimu yenjak munomai yakât kakjan den yakât bulâne tetewuap nângâwi. Den ya emet inânjan ekyongominiwi yakât bulâneâmâ sâp yiwerene Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen Kiristohât aposololipne mem hewewen tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingimunje nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeiwi. Yâkâlen biwiyenane kepeinetâ Anitâne tosayene pilâyingim manman kârikjahât pat kuyingimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipnane yakât topne nângâne sâm otbi yakât dopnjeâk anjelolipnane gurâ nângâne sâm otmai.

Anitâhât tem lâuwangim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikjahât pat kuyingioy yakât bulâne yamâ Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuawân Anitâne yingimu menomai. Ya yingimu menomaihât nângâm biwiyenane mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetjahât pâpgum yene engatyeâk otmâ yu ya eknâlem orotmeme bâlene otminiwi ya ki witgum otmâ mannomai. Orotmeme bâlene ya pilâm Awonnenje Anitâ, Koko Salek Ambone tem lâuwangim mannomai. ¹⁵ Tem lâuwangim manman bâlenambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai. ¹⁶ Den yan yunje emelâk Anitâne Mose den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Ambone. Yakât otmâ yene manman bâlenambâ keterakmâ manjetgât nângâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitâne tânyongoâkgât “Awonnenje” sâm ulitgumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenne ekmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Yâkne otmain bermain yakât matne âlâku iknjiâk

ikñiâk dopnennanâk kâpekningimu ârândân otmap. Yakât otmâ sâp pa-toen Kiristone âwurem ge menenekmu kapinenne himbimân tap yan yâhâmunne Anitâne matne dopnennanâk kâpekningiwuap. Yakât nângâm yeñe ewe katmâ mannomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenane orotmeme bâlene ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yeñe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekne otmunne bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâne tosa yakât matne kâpekningiop yan hângât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhune, me tewetsenne, yawu yakât ki nângâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgowân ikne nanne ombe bisine, Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât toсахât matne meningiwuapgât nângâm sâpne kalop. Sâp kalop ya Anitâne ekmu ârândân otmu sâp bâine yuâmâ Kiristo hângângumu giop. Hângângumu ge koko salehâk manmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu howanân kuñetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâne mumunambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yeñe yâkâlen biwiyenane kepeiñetâ manman bâlenjahât pangonâmbâ holanyekmu yapâ gâtñane âwâne Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyenane kepeim manmai. Otmu Anitâne Kiristo mumunambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumunambâ mem yahatyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyenane mem mansai. Yakât otmâ biwiyeñe galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeñe orotmeme bâlene bet pilâm Kiristohât den bulâne lâum manmâ ganetâ yapâ biwiyeñe kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenane orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok orangim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekne menjlipnenne yengât tepyenambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulenguop ya den yan yunne miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop surine pilâm kuririn sâm kinmu ekmunne âilongo longo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopneâk lohimbine âi menetâ bulâne tetemu bukulipyenane ekmâ nângâyinñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ munetâ kut patyeñe biatmu ya yengât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâne lohimbi nengât tihitnenne otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunne biwinennan hâumu topnenne mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunne nângâñetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâne manman âine yingimu mem mansai. Yakât topne nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Mâmâ âwâlipyenane mem ga katyekmâ galemyongomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenane mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâne meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikñahât pat kuyingiopne mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkñeâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâlene kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenane yengât ki nângâm bâleyingim den belângen sânomai. Me biwiyeñe ki kurihiakmâ den perâkne kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikñahât bulâne menomai. Yakât den âlâen

hâum sâmunen nângânet. Imbilipnennaje naom mem ga katyekmâ nam yinginetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâm yahatmai. ³ Yakât dopneâk yeje Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenjan katmâ manjetâ nângân nângânyene keterakyingimu manmâ yâhânomai. Yawu otjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinenja kepeim hoj bawangim mannom.

⁴⁻⁷ Nenje Kiristohâlen biwinenja kepeim hoj bawangim mannom yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nâje kât âlâ ekmun âlepne otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâje ya ekmâ yâkâlen biwiyenja kepeim mannomai ya yengâlen bulâje tetemu biwiyene dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yeje yâkâlen biwiyenja kepeim manjetâ Anitâje nângâyngimap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotja yeje yâkât nângânetâ gemu hâkân otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmunen nângânet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemgui ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokne nak âlâ ekmâ bâlene sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâlene sâm mem ketetbi ya Anitâje ekmun ârândân otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Anitâje mumujambâ mem yahatmu tap. Otmu yeje manman bâlenjambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenja tinâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenja kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu Anitâ mepaem hoj bawangim mannomai. Yawu otmâ manjetâ Kutdânenje Yesu Kiristone yengât sâm Anitâ ulitgumu nângâmu ârândân otbuap.

⁸ Otmu Anitâje den âlâ poropete ya ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyenjan ten sâwuap. Kâiyenjan ten sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyenjan ten sâm yongomu inâk arinomai yakât dopneâk lohimbi nombotja Kiristohât den pat âlepne nângânetâ helekne otmu pilâm yanak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbinje Kiristohât den pilâmai yane hiliwahonomai yakât Anitâje emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeje gurâ yawuâk omoj bâlenjan manmâ Anitâ ki nângâwangiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâje yengât nângâmu giop. Otmu yeje hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikjahâk nângâyngim ikne lanjinja biwiyenjan pilâmu han sâyngiop. Han sâyngimu omongât manman bâlenjambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyene katjetâ nine nanne baratne sâm meye hop. Meyekmâ ikne pat kuyngimu yâkât komot bulâje otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoj bawangimai. Otmu yâkne yu ya otyngimu ekjetâ ewe membe otmap yakât den pat yeje lohimbi ekyongonetâ nângâm mepaenomaihât meye hop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâmunen nângânet. Yeje himbimân manman kârikjan mannomaihât pat Anitâje pat kuyngiop. Yakât otmâ yenâmâ

hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâlenaje biwiyeje mem bâleyingimu manman bâlenahât pangonân kionmaiâhât biwiyeje galemahom senje âlâlâ ki eknâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohim-biye hakenjan sâmâi ya yengât senyenjan uwawapne bia mannomai. Uwawapne bia manjetâ Anitâne yâk yengât biwiyenjan kionmu yâkne yengât manmanyene ya eknjetâ biwiyenjan hâumu Kutdâhâlen biwiyenjan kepeim Anitâ herone otbangim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbiye Kutdânenjahât nângânetâ yahalâkgât yeje lohotjan manmâ gawamangât lok kunje tem lâuwangim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkne galemlipyene katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbiye otjetâ bâlemap ya sâm hâreyingim matje yinginetâ memai. Yâhâ lohimbiye orotmeme âlepneâk otmâi ya yengât nângâm herone otyingimai. Yakât otmâ yeje galemlipyene yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk manjetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nângâm hilipgumaine sâm ge katyekne sâm otjetâ umatje otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyeje yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâm gawamangât girem den ki longâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den longâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunjahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbi kerek yengât nângânetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewangim Kiristohât lohimbi buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbiye hâhiwin ninginomai yan matje ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotnaje lok kutdâ hon bayingim manmai yengât yuwu sâmune nângânet. Lok Kutdâlipyene nombotnaje yen nombotje lohotjan otyinginetâ âilongo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyene nombotje âlâneâmâ yen nombotje hâhiwin yinginetâ umatje kakjan manmai. Yâhâ yejeâmâ lok kutdâlipyene kerek yengât lau lâuyingim huruñ huruñ manmâ hon bayinginomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyenaje imbiâk hâhiwin yinginomai. Yawu otyinginetâ yeje hâhiwin kakjan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hon bayingim mannomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâne yengât nângâmu ârandân otbuap. Yâhâ yeje otmâ hilipgujetâ yakât matje hâhiwin yinginetâ umatje kakjan mannomai. Umatje yawu yinginomai yakât Anitâne nângâmu ârandân otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyenaje imbiâk hâhiwin yinginomai yan yeje orotmeme âlepneâk otmâ matje ki kâpekyinginomai. Yawu mannomaiâhât nângâm Anitâne meyehop. Emelâk yakât dopneâk Yura papatolipnennaje Kiristo mem bâlene âlâlâ mângâenjetâ sâtgum muop. Yâkne yawu olop yakât dopneâk yeje gurâ yawuâk otjetâ yan Anitâne nângâyingimu ârandân otbuap. ²² Otmu Kiristone ki otmâ hilipguop. Me den perâkne âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnennaje hâim hilit balit tuhuwi yakât matje ki kâpekyingio. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbangiwi yakât matje menomai ki sâop. Otmu howanân kunjetâ muop yan Anitâne biwinenne ekmâ matje dopnennjan ningimu ârandân otmap yakât nângâm umut biwine yâkâlen karahop. ²⁴ Yeje orotmeme bâlene bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepneâk otnomaiâhât Kiristo ikjahâk yengât tosehât otmâ kaweyenjan kinmu howanân kunjetâ muop. Muop yapâ gâtñaje Anitâne tosayene pilâm meyehop. ²⁵ Emelâk ki meyehop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum

sâmunen nângânet. Lama yengât galemnye bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopneâk yeŋe amboyeŋe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristoŋe umut biwiyenŋe galemgum tihityenŋe otmap yâkâlen biwiyenŋe kepeim lohotŋan manmai.

3

Imbilipyenŋe yengât sâop.

¹⁻² Otmu imbilipyenŋe yengât sâmunen nângânet. Lok kutdâ yengât hon bawalipyenŋe lau lâuyingimai yakât dopneâk imbilipyenŋe loklipyenŋe ewe katyekmâ lau lâuyinginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotŋan mannomai yanâmâ loklipyenŋe Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaine manmanyenŋe ekmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenŋe katŋet sâm yeŋe loklipyenŋe ki kendâyinginomai. ³ Me loklipyenŋe yekmâ Kiristohât heronŋe otbaŋinŋetgât somotyenŋe mendenomai yan senŋe âlâlâ sekŋe âlepŋe orop ki menduhum mendenomai. Me sângum me hâk katipŋe âilonŋo lonŋo ki hangalakmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yaŋe menâleaknomai. ⁴⁻⁶ Emelâk Yura tâmbâlipnenŋe yengât imbilipyenŋe Anitâhâlen biwiyenŋe hikum tem lâuwangim loklipyenŋe ewe katyekmâ amutyenŋan manbi. Yawu manŋetâ loklipyenŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ heronŋe otbaŋim mepaewi. Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâkŋe lokŋahât lau lâuwangim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâŋe yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋiop ya yawuâk kuyiŋgiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyenŋe Saraŋe olop yawuâk otmâ loklipyenŋe ewe katyekmâ amutyenŋan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai yakât topŋe loklipyenŋe ekŋetâ âlepŋe otbuap. Yeŋe yawu manmâ loklipyenŋe lohotŋan otyiŋgim manmâ yâhânomaihât Anitâŋe nângâmap.

Loklipyenŋe yengât sâop.

⁷ Otmu loklipyenŋe yengât yuwu sâmunen nângânet. Imbilipyenŋe yengât wâtyenŋan manŋetâ tihityenŋe otmâ mansai. Yakât Anitâŋe yengât nângâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yawuâk imbilipyenŋe yengât kuyiŋgiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyenŋe ewe katyekmâ lohotŋan otyiŋginomai. Yawu ki otyiŋginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitŋuŋetâ ki nângâyinŋiwuap.

Yuwu otmâ âilonŋo mannom.

⁸ Yen kerekŋe manman âilonŋoân manŋetgât yuwu sâmunen nângânet. Biwi nângân nângânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeŋahâlâk ki nângânetâ yahatbuap. Bukulipyenŋe yengât nângânetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹ Yâhâ lohimbî nombotŋenŋe nângâm bâleyiŋgim den bâlenŋe hâiyeeknomai, me nombotŋenŋe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeŋe yakât matŋe kâpekyiŋgine sâm ki nângânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyiŋinŋetgât Anitâŋe meyekmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityenŋe otmâ yâhâwuap. ¹⁰ Manman yawu yakât emelâk lok âlâŋe den kulemgup op ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe heronje kakŋan manne sâmmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahanginomai. Me den golâ ki ga-haenomai. Me den bâleŋe ki hâiaknomai. Me ki den perâkŋe kâirahonomai. ¹¹ Orotmeme bâleŋe yawuya bet pilâm biwiyenje Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku orangim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nâŋgâyingim tihityenje otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmemeyenje bâleŋe ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulenguop ya yawu tap.

¹³ Bukulipne, yenje orotmeme âilongoâk otnehâlâk nâŋgâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâŋe ki mem ge katyeknomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ yenje orotmeme âilongo otmâ manŋetâ lok bâleŋenje mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâŋe meyekbuap. Yakât nâŋgâm lok bâleŋe yengât ki kingityenjahât otnomai, otmu umatŋe âlâlâ kakyenjan yâhâmap sâmm yakât ki gorâyingiwuap. ¹⁵ Yawu nâŋgâm Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyenjanje tinâk kepeim ewe katmâ tem lâuwangim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nâŋgâm biwiyenjanje mem mannomai. Yakât topŋe lohimbi nombotŋenje nâŋgânehât âiyongonjetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai. ¹⁶ Den matŋe ekyongonomai yan Anitâŋe nenekmu ârândânj olâk sâmm ewe katmâ lohotŋan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmainje sâmm bâleyingimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâmm bâleyingim pâpgum pilâŋetâ lohimbi nombotŋeâmâ ya yengât nâŋgâyinginjetâ kakŋe otbuapgât yenje biwiyenje galemahom mannomai. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânj oap nâŋgâm biwiyenjan ki hâuyekbuap. ¹⁷ Yâhâ Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yengât manmanyenje âlepŋe ya ekmâ sâmm bâleyingim hâhiwin kakŋan katyekŋetâ yanâmâ yâkŋe tihityenje otbuap. Yâhâ yenjahâk otmâ hilipgunjetâ yakât matŋe yinginjetâ umatŋe kakŋan mannomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândânj otbuap.

¹⁸ Otmu yenje târârâhâk manŋetâ hâhiwin yinginjetâ biwiyenje ki orotok sâwuapgât nâŋgâm nâŋe Kiristonje olowân hâum sâmmune nâŋgâŋet. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristonjeâmâ ki otmu bâleop. Anitâŋe nen kaok nâŋgâningiâkgât Kiristo ikŋak tosanennjahât otmâ kawenennjan kinmu kunjetâ muop. Yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândânj otmu umutŋe miop. ¹⁹⁻²⁰ Kândikum emelâk lohimbinje orotmeme bâleŋe otmâ manminiwi yan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Noa, yâkŋe Anitâŋe matŋe yingimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu orotmeme bâleŋe pilâŋetgât Anitâŋe mambotyngiop. Mambotyngiop yan girem den ya nâŋgâŋetâ helekŋe otmu orotmeme bâleŋe tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otŋetâ imbinje naomlipŋe otmu iranlipŋe meyekmu orowâk wanga kâlehen yâhâwi. Wanga kâlehen yâhâ tatŋetâ tongelâk pato gem ninj ninj sâmm gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkâŋ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yanje hiliwahonomaihât pat Anitâŋe kuyingiop. Yakât otmâ umutyenje hâruyekmu peke kâlehen kinmai. Ya yengâlen Kiristohât umutŋenje ari ikŋe den pat ekyongomu nâŋgâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu wanga kâlehen yâhâ tatŋetâ hâmeyenje kinop ya yengât yuwu sâmmune nâŋgâŋet. Tongelâk gem to ninj ninj sâmm wanga ya kundutmu yahatmu wanga kâlehen lohimbi tatbi

ya hâmeyeŋe kinop. ²¹ Yakât dopŋeâk mem toen katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekŋetâ manman kârikŋahât pat otmâ mansai yamâ to piriakŋetâ hâkyeŋe salek otmap yawu bia. Yeŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kiristohâlen biwiyeŋe kepeinjetâ Anitâŋe biwiyeŋe ekmu ârândân otmu yâkât pat mansai. ²² Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyiŋgimu mansai. Kiristoŋe Anitâ orop tatmutâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yengât kunyeŋe pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenŋe kepeim kârihem mannom.

¹ Kiristo mem âlâlâ tuhuŋetâ muop yan Anitâŋe menekbuap nâŋgâm yâkâlen biwiŋe tinâk kepeim sâtŋum muop. Otmu yakât dopŋeâk lohimbi belâŋen manmaiŋe yen mem âlâlâ tuhuyekŋetâ mansai. Yawu otyiŋginjetâ Anitâŋe menenekbuap nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim kârihem mannomai. Kârihem manŋetâ umatŋe ya pesuk sâyiŋgiwuap yakât kakŋan biwiyeŋe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manŋetâ Manman Bâleŋahât Amboŋe mem ge katyekbe sâŋ hâum pâpŋum pilâwuap. ² Yakât nâŋgâm sâp yupâek lohimbi belâŋen manmai ya yengât nâŋgân nâŋgân bâleŋe ki watnomai. Girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuapgât nâŋgâm yâkât den tem lâuwangim mannomai. ³ Pâku lohimbiŋe yeŋe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleŋe otmâ manmai yakât dopŋeâk yeŋe manminiwi yamâ yuwu. Eknâleangim tepyeŋe uk sâmu otmâ hilipguminiwi. Otmu to kârikŋe nem biwi hâlim otmâ ki orotŋe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu ulitŋum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiŋe “yen orowâk to kârikŋe nem heronŋe otne,” sâŋetâ ki nâŋgâyiŋgimai. Yawu otmai ya ekŋetâ sâtŋe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋginjetâ kârihem kinmai yan sâŋ bâleyiŋgim senyenŋan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâŋe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwereŋe mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâŋ hâreniŋgiwuap. Sâp yan lohimbi belâŋen manmaiŋe yawu otyiŋgimai yakât den âiân katyekmâ matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. ⁶ Emelâk embâŋâmbâek lohimbi kerekŋe otŋetâ bâlemu yaŋak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâŋe tatmâ yâhâwuap yakât dopŋeâk umutyene tatmâ yâhâwuapgât Kiristoŋe ya yengâlen ari ikŋe den pat ya ekyongomu nâŋgâwi.

⁷ Manmannenŋe pesuk sâmu Anitâŋe biwinenŋe ekmâ matŋe kâpekningiŋgiwuapgât sâp utâpŋuap. Yakât otmâ biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum yu ya teteyiŋgiwuap ya ekmâ ki pârâk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitŋum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulipnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu nanŋangimain yan otŋetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâyiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe bukulipyenŋe orop biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takanjetâ emetyenŋan dâim yâhâ katyekŋetâ tatŋetâ sot um yiŋginomai. Yawu otnomai yakât kakŋan ki sâŋ guhuŋnomai. ¹⁰ Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋan kionmâ mâmâŋe otyiŋgimu bulâŋe ikŋiâk ikŋiâk teteyiŋgimap. Bulâŋe teteyiŋgimap yakât dopŋanâk âi mem

tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâje Anitâhât den lohimbi kâsikum yinginomai yan den ya tâj tâjâk kâsikum yinginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâje Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtjan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyingim mannomai yan Wâtgât Ambonje Anitâje Yesu Kiristo hângângumu ge manman ânje mem teteyingioy yakât nângâm lohimbi Ambonenne Anitâ sâmb heronje otbângim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonnanâk.

Umatje âlâlâ teteningimay yan topnenje tetemu ekmain.

¹² Bukulipne, yuwu sâmbune nângâjet. Sâp yiwerenje yu umatje âlâlâ kakyejan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai yakât nângâjetâ ki sâtje otbuap. Umatje yawuya lohimbi ârândâj teteyingimu biwiyenje âlâhâlen kepeinetâ tatmap yakât topje tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristone orotmeme âlepjeâk otmîniop yamâ Yura papatolipnennaje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâop. Otmu yenje yâkâlen biwiyenje kepeim orotmeme âlepjeâk otmâi yakât lohimbi belângen manmainje nângâjetâ gemu sâmb bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje yengât biwiyenjan ge mem hewewen tuhuyekmap. Mem hewewen tuhuyekmu Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikjan manmâ heronje nângâmbisâihât biwiyenje huruj sâmb heronje nângâmai. ¹⁵ Yenje lohimbi âlâ me âlâ ki yongonjetâ munomai. Me kombo ki tuhuyinginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyenje yengât manmanyenje ya ki mem bâleyinginomai. Yâhâ orotmeme bâlenje sâmb aran yuwuya âlâ otjetâ lohimbi matje yinginetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâje nângâmu ârândâj otbuap. ¹⁶ Yâhâ yenje Kiristohâlen biwiyenje kepeim orotmeme âlepje otnomai yan lohimbi belângen manmainje yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topje ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâje lohimbi kerek kuwiknenekbe sâmb oap. Yakât otmâ topje katmâ ikje lohimbi nengât biwinenne ekmâ umatje kaknenjan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbi Kiristohât den pat nângâjetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matje umatje ondop âlâ kândâkdâ yingimu menomai. ¹⁸ Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulenguoy ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyejan umatje katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kakjan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbi Anitâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm orotmeme bâlenje tâtâem otmâi yâhâmâ hâmbâi yakât matje amokjan yingimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmbune nângâjet. Anitâje lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yajak yengât manmanyenje ekmâ hâhiwin yingimai. Yawu otyinginetâ Anitâ Tihit tihit Ambonâhâlen biwiyenje kepeim orotmeme âlepjeâk otmâ mannomai. Yawu otjetâ tihityenje otmâ emelâk pat kuyingioy yakât bulâje yingimu menomai.

¹ Kiristone ikne komot yengât galemyene man sâm âi nihimu mem mansan. Galemyene mansan yakât nângâm lok nombotne gurâ yâkât komot yengât galemlipyene mansai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Kiristo orop manbin yapâek nâne hon bawangim gaman. Otmu Yura papatolipnenneje mem âlâlâ tuhunetâ hâhiwin nângâm sâtgu muop yakât topne lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristone âwurem ge ikne lohimbi menenekmâ manman kâriknan katnenekmu mannom yan nâne yâkât sâtgât otmâ aposolo nombotne orop lohimbi galemyongonom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmune nângânet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyene mannet sâm âi yingwi. Âi ya tinâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hon bayingim hengenngum mannomai. Târârâhâk manmâ hon bayinginetâ yekmâ girawu mannetâ Anitâne yekmu ârandân otbuap yakât topne tetemu ekmâ hengenngunomai. Yene yawu otmâ galemyongom hâmenahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkân kaknan ki tuhunomai. Me yenhât ki nângânetâ yahatmu lohimbi umatne kakyen katnomai. ⁴ Yawu otyingim mannomai yanâmâ. Kunnenne pato Yesu Kiristone âwurem ge yengât nângâmu yahatmu yakât hâmenêâmâ manman kâriknan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inje yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inje mansaineâmâ galemlipyene yengât nângâyinginetâ yahatmu amutyen mannomai. Yen kerekne yenhât nângânetâ gemu huru huru manmâ buku orangim hon bahanginomai. Den yan yune emelâk lok âlâne Anitâhât den âlâ kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâne yenhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâne nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yenhât nângânetâ gemu huru huru manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityene otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yiwerene yuâmâ yene umatne kaknan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâne iknahâk nângâmu ârandân otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtgât Ambone yâkât amutgen karakmâ tem lâuwangim mannomai.

⁷ Yâkne tihityene otmap gârâmâ yene yâkât wâtjan kinmâ umatne âlâlâ kakyen yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

⁸ Kasanenne Satanje mem bâlenekmu hiliwahonomgâlâk nângâmap. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Puaiane bau membe sâm to ginjan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginjambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kionmap. Toen kionmu harangumu mumu yanâmâ nem keregetmap. Yakât dopneâk nenne manman bâlenahât pangonân kionmâ hiliwahonehât Satanje pangon katmap. Yakât otmâ yene hiliwahomaihât nângâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbi hânjan kulemnan manmâ arai ya yengât kakyen umatne âlâlâ yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeane tinâk kepeim mansai. Yâhâ yene umatne âlâlâ kakyen yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yakât otmâ ya yengât nângâm yene Kiristohâlen biwiyeane tinâk kepeim wâtjan kinnetâ Satanje mem ge katyekbe sâm hâum pâpgum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatne yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Ambonane manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu

otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yingimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtgât Amboŋe heronŋe otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiŋe sâm hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumune yengât kulemguaŋ. Anitâ ikŋak mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbi kâsikum yingim gaman. Otmu yengât biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋeŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât nanŋan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbi nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkŋe yawuâk nâŋgâyŋgiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoŋ bawaŋgimait yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâyŋgiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyeŋeŋe kepeim mansaiŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

Otmu Kiristo orop biwiyeŋeŋe kepeiakmâ konohâk otmu wâtŋan kinŋetâ biwiyeŋe sânduk sâmum mannomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Petoro

2 Petoro Pettorone ekap betnan kulemguop.

O bukulpine,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristone aposolo âi sâm nihimu mem honj bawangim manmâ gan. Anitâne Yesu Kiristohât aposololipne nengât biwinenne mem hewewenj tuhumu Kiristohâlen biwinenne kepeim manmain. Otmu yakât dopneak yengât biwiyeje mem hewewenj tuhumu yâkâlen biwiyeje kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetne konohâk. Yakât otmâ Kiristone lohimbi âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Yâkne lohimbi hârok ârândânjâk wawaenenekmap.

² Awoñnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristone engatyetneak otmâ nângâyngim tihityene otmauwot. Yawu otmauwot yakât yâk yetgâlen biwiyeje kepeim denyetne lâum manmâ gai. Otmu yawuak torokatmâ manñetâ biwi nângân nângânyene kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâm yâhâwuapgat nângâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenne kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatne, Wâtgat Amboñne menenekmâ ikne lañinjan katnenekmu orowâk mannomgat pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristone âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âlangoân katnenekmu mannom. Yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenne yâkâlen biwinenne kepeim tem lâuwangim manmunne mâmâne otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuak torokatmâ manmâ yâhamunne nenekmu ârândânj otmu Kiristone âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboñne âlâkuak biwinenjan kionmu ekñaleangim otmâ hilipgunomgat dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâne mem koko salek tuhunenekmu yetne orowâk Kiristo orop biwinenne kepeiakmâ konohâk otmu manman âlangoân manmâ yâhâmbisâin.

⁵ Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyeje tinjâk kepeim manmanyene keli-hakmu kârihem mannomai. Yawu manñetâ wuân me wuân teteyingiwuap yan girawu otñetâ Anitâne yekmu ârândânj otbuapgat nângâñetâ keter-akyingiwuap. ⁶ Otmu nângâñetâ keterakyingiwuap yakât kakñan otñetâ bâlemapgat biwiyeje galemahom mannomai. Yawu manñetâ lohimbi belângen manmaine senyenjan genomai me otmain yawuak otñet sâm engatyenjan genomai. Yawu otñetâ Kiristohâlen biwiyeje tinjâk kepeim Anitâhât tem lâuwangim uwawapne bia manmâ ki lohotne otnomai.

⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyeje kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyingim manmâ yâhânomai. ⁸ Den sâm aran yu tâñ tâñâk watmâ Kiristohât tem lâuwangineta manman âlepñahât bulâne topne topne yengâlen tetem hengenjuwup. Yawu otmu Kutdânenne Yesu Kiristohât biwinjan girawu tatmap ya nângânomai. ⁹ Yâhâ Kiristone tosayenahât otmâ mumu Anitâne tosayene pilâyngiop yakât ikne lohimbi nombotñe biwi nângân nângânyene manguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâm aran yu nângâñetâ gemu bet pilâm girawu manñetâ Anitâne yekmu ârândânj otbuap yakât ki nângâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâñe dâiyekmu Wâtgât māmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhuyekmu yâkâlen biwiyenñ katñetâ nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikñahât pat kuyingio. Pat yakât bulâñe biatyinjimagât yâkâlen biwiyenñe tinjâk kepeim yu ya otñetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâlenñan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâñe biwiyenñe ekmâ matñe kâpekyingiwuap yan Kutdânenñe Yesu Kiristone âwurem ge sârereyekmu Anitâñe manman kârikñan katyekmu heronñ kakñan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroñe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipñe lok nombotñe orop yen kâsikum yingimunnñe nâñgânñetâ bulâñe otmu biwiyenñan katmâ nâñgâm gai ya nanñan. Yawu gârâmâ den yu nâñgâm mem mete tuhumm mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenñe Yesu Kiristone eknohop. Yakât otmâ inânñan den ekyongoan yu nâñgâm biwiyenñan katmâ nâñgâmâk manñetgât biwiyenñan kionmâ yâhâwom. Yakât nâñgâmune ârândânñ otmap. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakñan den kulemgum katyingian yu sâlikum nâñgâm mem mete tuhumm mannomai.

Anitâñe Yesu kun kundenñe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroñe sâop.

¹⁶ Kutdânenñe Yesu Kiristone âwurem gewuap yan wâtñe pato tetemu ekmunnñe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwinn. Den kâsikum yingiwinn yamâ logât nâñgân nâñgân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwinn. Nenñe yâk orop manmâ yâkñe olop miop ya ekmunnñe âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetñe konohâk oap yawu nâñgâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nenñe yâk orowâk punñe âlâen yâhâwin yan âwânñe Anitâñe yâkât nâñgâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunnñe âlâ kândâkdâ olop. Anitâñe Kiristohât kun kundenñe mem âlâ tuhumu senñanñe emetsenñe pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sâñgumñanñeâmâ kaok bolanñ bolanñ otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatñe, Lanñinñahât Ambonañe yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâñe biwinañe yâkâlâk nâñgâman.” Anitâñe himbimâmbâ den yawu sâmu nâñgâwin.

¹⁹ Otmu embânñan emet inânñan Anitâñe poropetelipñe den âlâlâ ekyongomu kulemguwi yakât bulâñe tetewuap nâñgâm engat yâhâp ki otmain. Otmu yenñe gurâ Anitâhât den tãñ tãñâk watnomaihât nâñgâm den âlâen hâum sâmunne nâñgânñet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omonñdânñe lambe saum ya lanñinñan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet hanñ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmnñe papato yanñe tetemap. Yawu tetemu tatmâ yanñak emet hanñ sâmu emetsenñe ga takamap. Yakât dopñeâk Kiristone ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nâñgâmunñe hanñ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikñe lanñinñanñe biwi nâñgân nâñgânnennñan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetñan âlâlâ tatmap ya topñambâek nâñgânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânñan Anitâhât poropetelipñanñe yâkât den kulemguwi yamâ yenñe nâñgân nâñgân ki watmâ den ya kulemguwi. Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât den biwiyenñan katmu ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlânñe yenñe engatyenñeâk otmâ

den ya sâm kusânma bukulipyen ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyen katmâ nângâm mannomai.

2

Lok perâkne yengât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropetelipnaje yâkât den Isirae lohimbi ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkne oain sâm oain sâm otmâ den perâkne kâityongominiwi. Yakât dopneâk lok perâkne yengâlen taka Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristone yen tosaht otmâ kaweyen kinmu kujetâ muop yakât nângâjetâ tâjât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yinginetâ nângâjetâ bulâne otmu lohimbi dondâne hionakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbi belângen manmaine manmanyen ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângâjetâ gewuap. ³ Lok perâkne yengât iri sikumyene ekjâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nângâjetâ bulâne otmu tewetsen yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matne umatne yingimu menomaihât Anitâne sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândân otmu matne yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulânanâk Anitâne matne umatne yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângâjet. Kândikum emelâk anelo nombotnaje Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matne nâpumân panyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhâjetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embânân lohimbine Anitâ betgum orotmeme bâlene otmâ manminiwi. Yawu otmâ manjetâ lok âlâ, kutne Noa sâm, lohimbine Anitâhât den lâum manjetâ yekmu ârândân olâk sâm yâkne girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângâjetâ helekne otmu orotmeme bâlene tâtâem otjetâ yanjak Anitâne nângâmu tongelâk giop. Tongelâk gemu to nin nin sâm lohimbi bâlene ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wângaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeye kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetne Sotom yet Gomora, ya ambolipnaje gurâ Anitâhât hâkân otmâ orotmeme bâlene otminiwi yakât matneâmâ kâlâpne ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nângâmunne tetemap yan lohimbine orotmeme bâlene otmai yakât Anitâne matne yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpne Sotom otmu Gomora kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop yan Anitâne lok âlâ, kutne Lot sâm, yâkât nângâwângimu hâmen kinop yakât yuwu sâmune nângâjet. Lotne Anitâhât tem lâuwângim orotmeme âlepneâk otminiop yakât ekmu ârândân olop. Yâhâ kapi ambolipnajeâm Anitâhât den kum den bâlene sahangim orotmeme bâlene hilâm ârândânâk otjetâ Lotne yekmu tepne dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâne nângâwângimu hâmen kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopneâk lohimbi Anitâhât tem lâuwângim manmaine manman bâlenahât pangonân kionmahât meyekmâ manman âlepnan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbine Anitâhât den kum yen engatyeneâk watmâ orotmeme bâlene ekjâlem otmai yakât matne umatne sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkne ya yengât wâtyeje pato ki tatyîngiap. Yawu gêrâmâ yenjahât nângâjetâ yahatmu Anitâhât anelolipne ikne orop himbimân tatmai ya yengât nângâjetâ gemu sâmbâleyîngimai. Yawu otmâ anelo yaje matje ningimai sâmbâ yakât ki gorâyîngimap. ¹¹ Yâhâ Anitâhât anelolipne ya yengât wâtyeje pato tatyîngiap. Yawu tatyîngiap yamâ yakât senjan kinmai yan anelo bukulipyene nombotjane otmâ hilipgunetâ Anitâne betyongomu tatmai ya yengât ki sâmbâleyîngimai.

¹² Yâhâ lok perâkne ya yengât topyeje yuwu sâmune nângâjet. Anitâne songo bau otmu nâi selon topne topne katmu ekmain yamâ umut biwiyene bia. Otmu nenje hat ari kum taka um nenomgât sâmbâ kalop. Yâhâ lok perâkne yu yakât topne nângâm pâpgum ihilâk sâmbâ lemai. Yakât otmâ yekmunje biwiyene bia mansai yawu otmap. Otmu songo bau kumain yakât dopneâk sâp patoen Anitâne lohimbi perâkne ya hilipyongowuap. ¹³ Yâkne lohimbi hâhiwin yîngîjetâ umatne kakjan manmâ gai. Yakât matje sâp patoen Anitâne yeje gurâ yawuâk hâhiwin yîngimu umatne kakjan mannomai. Otmu yâkne yuwu otjetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyen kinmâ yu ya ekjâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikne nem biwiyene hâlim otmu otjetâ bâlemu anjun yîngimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyeneje otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâlene ya ekjâlem otnehâlâk nângâm. Otmu lohimbi nombotjane biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenjan genetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyene yengât iri sikumyene miaknehâlâk nângâm mem lohotje tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâne matje umatne yîngimu menomaihât pat kuyîngimu mansai.

¹⁵ Yâkne Kiristohât mâtâp bulâne ya pilâm lok âlâ, kutje Bileam, Beoro nanje, yâkne olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Bileamne hâmenje membom nângâm Isirae lohimbi sait kakyenjan pilâwe sâmbâ ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât anelo âlâne Bileamgât dongi laune mem purik pilâwangimu amboje den ekuop. Den ekumu nângân nângânne keterakbangimu sait kakyenjan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senje sanj kititij sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikne mem emet mem mangumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopneâk lohimbiye lok perâkne yengât denyene nângâjetâ den yaje buku ki meyingimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâne lok perâkne ya pilâyekmu yaehen ge omon bâleneje sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkne yenjahât nângâjetâ yahatmu nângân nângân tânjât lohimbi kâsikum yîngimai yakât yâkne nângâjetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotjane pâku lohimbi yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyene katjetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbi yawuya yengât engatyenjan ge lok perâkne yuwu sâmbâ ekyongomai. “Kiristone girem den yapâek holañnenekmu engatnenneâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâmbâ engatyenjan genetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâlene Ambojahât pangonân yâhâpne kionmâ yakât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Lohimbiye orotmeme bâlene bet pilâm Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyeneje kepeinetâ manman bâlenjahât pangonâmbâ holañyekmâ tihityene otmap. Yawu gêrâmâ orotmeme bâlene bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâlene Ambojahât pangonân âlâkuâk kionmâ yakât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyeneje ki kepeiwi

sâp yan tosayenahât matŋe menomai sâop ya wangim Anitâŋe matŋe amokŋan yingimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotŋaŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe pâpgum orotmeme bâleŋe tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâŋe matŋe yingimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenâŋe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakŋan yâkât nâŋgâŋetâ gemu orotmeme bâleŋe miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi belângen manmai matŋe yingimu menomai ya wangim matŋe amokŋan yingimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yengât nâŋgâm den âlâen hâum sâmain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosonŋe mohatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu bauŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârân sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbi orotmeme bâleŋe aŋgoân otbi ya miwirikum otŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristonŋe âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yingimune nâŋgâwi. Otmu yeŋe den ya nâŋgâm biwiyenân katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyingimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyingian. ² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwî. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololipŋe den eknongomu kâsikum yingimunŋe nanŋai. Den ya kerehâk nâŋgâm hengenŋum biwiyenân katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋaŋe yeŋe enŋatyenŋeâk watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristonŋe âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yengât senyenŋan genomai. ⁴ “Kiristonŋe “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyenŋan genomai. ⁵ Yawu sâm senyenŋan genomai yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewonŋon tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yaŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omonŋ omonŋ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbiŋe Anitâ betgum otŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu tongelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbi otmu senŋe âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâŋe sâmu hân himbim ekmân yu kâlâpŋe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâŋe lohimbi kerek nengât biwinenŋe ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenâŋe ki kepeimai yamâ matŋe yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotŋaŋe “Wongât Anitâŋe Kiristo in yawu ki hâŋgângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmune nâŋgâm

biwiyenjan katnet. Anitâne sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiñan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiñan tetemap yawu otmap. Yamâ angoânâmâ lohimbiñe orotmeme bâlene bet pilâm Kiristohâlen biwiyene katnetâ manman kârikjahât pat kuyingimu manjetgât nângâm mambotyingimap.

¹⁰ Kutdânenne âwurem gewuap yakât nângânetâ keterakyiñgiâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi ambolipñe yengât kasalipyenane sâp girawuân taka itit kiom tuhuyinginomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipñane ki nângâmâk manjetâ kasalipyenane pârak sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimai. Yakât dopneâk Kiristone pârak sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp pundun sâm himbimân emetsenñe pitu âlâlâ ya kerehâk munñe orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senñe âlâlâ topñe topñe yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeñe manman bâlenambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâne sâmu kâlâp pato pundun sâm himbimân emetsenñe pitu otmu hânân senñe âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakñan yâhâpñe sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manjetâ yekmu ârândân otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyenane kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâne yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâm kaok nângâyingiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim manmanyenane kelihamku kârihem mannomai. ¹⁵ Otmu Anitâne Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyenane kepeinetâ Anitâne tosayenñe pilâyingiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâñ sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâne in yawu ki hângângumu gemap?” yeñe yawu ki sânomai. Den yan yuñe Pauloñe den kulemgum katyingimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem bukunenñe Paulo yâkât biwiñan katmu yâkñe kulemgum katyingimu ekbi. ¹⁶ Pauloñe ekap âlâlâ katyingiop yan den yuwuâk kulemgum katyingiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyingiop ya lohimbi nombotñane sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu nângân nângânyenane hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangatmâ bukulipyenane kâsikum yingimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipñe otmu lok nombotñane yâkât den kulemgumi ya yâkñak yawuâk kelangatmâ bukulipyenane kâsikum yingimai. Yakât otmâ yenjahâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânñan ekyongoan. Lok nombotñane Anitâhât den kum yeñe engatyeñeâk watmai. Lok yawuyanñe yengâlen taka engatyeñan geñetâ nângân nângânyenane hâlim milim otmu manman bâlenjahât pañgonñan kionmaihât biwiyenane galemahom mannomai. ¹⁸ Otmu sâp yiwerenñe yuâmâ Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyenane tiñâk kepeim yâkât den tiñâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkñe tihityenñe otmu manman âlepñahât bulâñe yengâlen teteap ya wangim bulâñe topñe topñe teteyingiwuap. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyenñe,

Petoro

1 Yoane Yoaneŋe ekap angoân kulemgup.

O bukulpine,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yaŋe manman kârikjahât amboŋe oap. Otmu Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnennjan manop. Otmu nen aposololipŋe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikjan mannom yakât den pat eknongomu nâŋgâmunŋe bulâŋe olop. Yakât otmâ nenŋe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyŋgian. ³⁻⁴ Nenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinennjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakjan manmain. Otmu yeŋe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanŋanŋim buku oraŋŋim mannomaihât ekap yu kulemgum katyŋgian.

Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinjan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât topŋe ikŋe nanjaŋe sâŋ tetem eknongop. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinjan tatmap. Otmu lohimbiŋeâmâ omoŋ biwiŋan manmâ orotmeme kiŋoŋ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenŋe “Anitâ orop biwinennjaŋe kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâŋ bukulpinnenŋe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenŋe otmunŋe bâlem gamap yan den perâkŋe kâityongom Anitâhât den bulâŋe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenŋe Anitâ Koko Salek Amboŋahât den nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu yâkât tem tinâk lâuwaŋŋim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoŋe nengât tosaŋhât otmâ sâreerenekmâ muop yakât nâŋgâm Anitâŋe nenŋe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nâŋgâm bukulpinnenŋe orop biwinennjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronŋe nâŋgawaŋŋim mepaemain.

⁸ Nenŋe Anitâhât den bulâŋe yakât pâpŋum, “Nenŋe koko salehâk manmain,” sâmain otmuâmâ perâk sâmain. Nenŋe yawu otmâ hiliwahonomgât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenŋe “Orotmeme bâleŋe âlâ ki otmain,” sâmain yanâmâ Anitâhât den nâŋgâmunŋe ki bulâŋe otmap. Yawu otmâ “Anitâŋe den perâk sâmap,” yawu nâŋgâm hilipgumain. Nenŋe tosanenŋe sâŋ tetemunŋe Anitâŋe pilâningiwuapgât den sâŋ kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nâŋgâm biwinennjaŋe ekmâ orotmeme bâleŋe wuân me wuân otbîn yakât nâŋgâmunŋe haŋ sâningimu bukulpinnenŋe yeŋgât senyenjan kinmâ sâŋ tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuap.

2

Kiristoŋe Anitâ orop tatmâ nengât sâŋ ulitgumap.

¹⁻² Yeŋe otŋetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyŋgian. Yesu Kiristoŋe ki otmâ tâpikguop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenjahât otmâ kawenennjan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumuŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâŋ ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap yan yakât nâŋgâm

Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ yâkne Kiristohât nângâm tosayeje pilâyngiwuap.

³ Nenje Anitâhât tem lâuwangimain yan yâkne nenekmu ârandân otmu yâk orop biwinennaje kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.
⁴ Yâhâ lohimbi nombotnaje “Nenje Anitâhâlen biwinennaje kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den lonğaemai. Lohimbi yawuyan Anitâhât den nângânetâ helekne otmu den perâk sâmai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenje Anitâhât den tâj tâjâk watmâ tem lâuwangimain yan yâkne wawaenenekmâ mâmâne otningimap. Mâmâne otningimap yakât bulâjeâmâ Yesune buku otningiop yawuâk nenje bukulpnenne orop buku orangim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinennaje kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

Nenje buku orangim mannom.

⁷ Bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Kiristone lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeje Anitâ orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyingiop yawuâk yeje gurâ buku orangim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyingian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinennaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim manmain yakât mâtâpne angoân Kiristone watmu yâkâlen bulâje tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lanjinje bulâjanje biwi nângân nângânyenjan pilâmu hanj sâyngimu mâtâp yawuâk watmâ buku orangim mannomai. Yawu otmâ mannetâ yanâmâ Omoj Ambonjahât wâtne gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotnaje “Anitâhât lanjinjanje biwinennjan pilâmu hanj sâningimu tem lâuwangim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulpnyeje yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoj biwinan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotne âlâjeâmâ bukulpnyeje orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yengât biwiyenjan Anitâhât lanjinjanje pilâmu hanj sâyngimu tem lâuwangim târârâhâk manmai. Yawu mannetâ lohimbinje manmanyenje eknetâ âlepne otmap. ¹¹ Yâhâ lohimbinje bukulpnyeje yengât nângâm bâleyingimai ya yengât biwi nângân nângânyenjan omoj sahakyngimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristone himbimâmbâ ge nengât toсахât otmâ kawenennjan kinmu kunetâ muop. Yakât den pat ekyongomunje nângânetâ bulâje otmu Anitâne tosayeje pilâyngiop. Yawu otmu yâk orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmune nângânet. Yeje Anitâhât den tinâk lâum kârihem kinnetâ Manman Bâlenjahât Ambonjanje mem ge katyekbe sâmpâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyingian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmune nângânet. Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristone tatmâ gaopjak tatmâ gap. Yeje yâkâlen biwiyenaje tinâk kepeim manmâ ganetâ yu oap. Yakât nângâm herone nângâyngim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwangim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotnaje Anitâhât hâkân otmai. Yawu otmâ Manman Bâlenje Ambonjahât amutgen manmâ yuwu otjetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâmp yenhâlâk nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaemai. Yeje

engatyeñeâk watmâ senñe âlâlâ eknâlem ihilâk otmai. Yawu otñetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yengâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeñe yâk yengâlen torokatmâ yâkñe otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenñe yekmunñe Awoñnenñe Anitâhâlen biwiyeñe ki kepeim mansai yawu otbuap. ¹⁷ Manman Bâleñe Amboñahât wâtñe gewuap. Otmu lohimbiñe senñe âlâlâ eknâlemai yañe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleñe ya yengâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâm tem lâuwangim manñetâ manman kârikñan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkñe yengât sâop.

¹⁸ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâñet. Kiristone âwurem gewuapgât sâpñe utâpguap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâñe tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenñan kinmâ lohimbi yengât nângân nângânyeñe mem hâlim tuhuyiñgiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkñe tetenetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristone âwurem gewuapgât sâpñe utâpguap yawu nângâmâin. ¹⁹ Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenñe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyeñe lohimbiñe nângâñetâ keterahâkgât Anitâñe nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkñe nen orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyeñan kionmu yanak iñe den bulâñe nângâm hengenñgumai. Yakât otmâ nângân nângânyeñe kuwikyîñgiwe sâm den ki kulemgum katyîngian. Yeñe Kiristohât den nângâm hengenñgumai yakât otmâ lok nombotñe topyeñe kurihiakmâ Kiristohât den kelangatmâ ekyongomai ya nângâñetâ ki bulâñe otmu topyeñe tetekñan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyîngian.

²² Lok yañe Kiristohât den kelangatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuñe lohimbi tihitnenñe olâkgât Anitâñe yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nângâñetâ tâñât otmu betgumai yakât dopñeâk âwâñe Anitâhât nângâñetâ tâñât otmu betgumai. ²³ Yakât yuwu sâmunen nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahât hâkâñ otmâ betbangimai yan Yesuhât hâkâñ oain sâm yan âwâñe Anitâhât hâkâñ otmâ betbangimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñe kepeimai otmuâmâ âwâñahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

²⁴ Otmu den pat âlepñe kâsikum yîngim gai ya biwiyeñan katmâ lâum manñetgât nanñan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyeñe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ²⁵ Yawu manñetâ yanâmâ Kiristone manman kârikñan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyîngiop yakât bulâñe yîngimu menomai.

²⁶ Lok perâkñe Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yîngimai. Den ya nângâñetâ bulâñe otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyîngian. ²⁷ Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyeñan kionmâ mâmâñe otyîngim gap. Yawu otmâ den bulâñeâk biwiyeñan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyîngim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm hengenñgum mannomai. Yawu nângâm hengenñgunomai yanâmâ lok nombotñe taka den kâsikum ningiñet sâm ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwangim mannom.

²⁸ Otmu Kiristone ikne lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem gewuap yan yeje anulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim mannomai. Yawu otmâ man-nomai gârâmâ yâkne gewuap yan nenje yen orop yâkât senjan kinmâ hâmerje âlepne ningiwuapgât nângânom. ²⁹ Anitâmâ Koko Salek Ambonje. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâje târârâhâk manmai ya yekmunje An-itâje nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoŋnenje Anitâje wawaenenekmap.

¹ Bulâŋanâk Awoŋnenje Anitâje wawaenenekmâ nine nanne baratne sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbi belângen manmainje Anitâhât den nângânetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkân otmâ betnongom mansai. ² Anitâje nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âiŋe ningimu menom yakât topne tipne nanŋain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âiŋe ningiwuap yamâ ikne manman koko salek yawuya ningimu menom. ³ Manman ya ningimu menomgât nângâm biwinnenje mem mannom. Otmu Kiristone koko salehâk tatmap yawuâk manne sâm yâkât wâtŋan kinmâ orotmeme bâlene bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbine otŋetâ bâlemap sâm Anitâje ikne nângân nângân ya lohimbi kerek nengât biwinenŋan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje otŋetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loŋgâem tosa memai. ⁵ Lohimbi kerek nengât tosa pilâningiwe sâm Kiristo Manman Koko Salek Ambonaje himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosa hât otmâ muop. ⁶ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkâlen biwiyenje kepeimainje orotmeme bâlene bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâlene tâtâem otmainje yâkât den ki nângâmai, otmu yâkâlen biwiyenaje ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâje den perâkne kâityongonomai ya nângânetâ bulâje otmapgât yuwu sâmune nângânet. Kiristohât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât Anitâje nângâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiris-tone Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâje ekmu ârândâŋ olop. Otmu lohimbi âlâ me âlâje Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâje nângâmu ârândâŋ otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topne katmâ Anitâje lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanje yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâlene tâtâem otmainje Satanje Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanje lohimbi nengât biwinenŋan kiorŋmu orotmeme bâlene otmâ yâhâmaingât Anitâ nanŋaje mâtâp manguwanŋiwe sâm himbim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikŋak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâm mâmâŋe otningim gamap. Yakât otmâ nenje orotmeme bâlene bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâlene ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainje lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manŋetâ yekmunje topyene tetem henŋenŋuwuap

yakât yuwu sâmunen nângânet. Yâkne Anitâhât ki tem lâuwangimai. Yawu otmâ bukulipyenje orop biwiyenaje ki kepeiakmâ konohâk otmu buku orangimai. Lohimbi yawuyan Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenje orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yenjeâmâ lohimbi kerek nângâyîngim buku otyîngim mannomaihât den emelâk kâsikum yîngimunnje nângâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutnje Kain sâmbâ, yâkne Bâlenje Ambojahât amutgen manmâ iminje kumu muop yakât yuwu sâmunen nângânet. Iminjanje hotom umu Anitâne ya ekmu ârândân olop. Yâhâ iknjak hotom umuâmâ Anitâne ya ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâ iminjahât nângâm bâlewangiop. Yawu gârâmâ Kainne olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belângen manmainje yengât nângâm bâleyînginomai yan biwiyenje ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbinje yâkâlen biwinenjanje ki kepeiwin yan hiliwahonongât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenjenje yâkâlen katmunje Anitâne manman kârikjahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâneâmâ bukulipnenjenje orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyenje yengât nângâm bâleyîngimainjenjeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâne bukulipyenje yengât nângâm bâleyîngimai. Yawu otmai ya yengât Anitâne nângâmu bukulipyenje yongonjetâ muai yawu otmap. Otmu nenjenjeâmâ yekmunje manman kârikjahât pat ki mansai yawu otmap. ¹⁶ Kiristone sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâne teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopneâk nenjenje bukulipnenjenje hewewenjak tânyongonom. ¹⁷ Otmu lohimbi nombotnje îri sikumyenje pato tatyîngimajenje bukulipyenje nombotnje senjenje âlâlâhât umburuk otmâ umatnje kakjan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongonjetâ ya yekmunjenje Anitâhâlen biwiyenjanje ki kepeim mansai yawu otmap. ¹⁸ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Nenjenje bukulipnenjenje “Âlepjenje tânyongonom,” sâmbâ launenjanjak ki sânom. Yawu otmâ biwinenjanjenje kepeiyekmâ hewewenjak tânyongonom.

Anitâne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenjenje biwinenjanjenje bukulipnenjenje kepeiyekmâ tânyongomai yan Anitâ Manman Bulâjahât Ambojanjenje mâmânenje otnîngimu mansain yakât bulâne ya tetemu ekmain. Yawu otyîngimain yan Anitânenjenje nenekmu ârândân otmap yawu biwinenjanjenje nângâmain. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitânenjenje nenekmu ârândân otmap me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenjenje ekmapjenje wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunjenje biwinenjenje ârândân otmap. ²¹ Anitânenjenje nenekmu ârândân otmap yawu biwinenjanjenje nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenjenje girawu manmunjenje nenekmu ârândân otbuapgât topjenje nângâm tem lâuwangim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunjenje âlepjenje nângâningiwuap. ²³ Nenjenje Anitâ nanjenje Yesu Kiristohâlen biwinenjanjenje kepeim tem lâuwangim mannomgât yâkne sâmbâ kalop. Yakât otmâ nenjenje Kiristohât tem lâuwangim bukulipnenjenje orop biwinenjanjenje kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitânenjenje den âlâlâ sâmbâ kalop ya lâum manmain yan yâkne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nengât biwinenjan kionmu Anitâ orop biwinenjanjenje kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkne yengât topye

¹ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. “Wâtgât māmânahât Heakne den âlâlâ biwinennan katmu sâm tetem ekyongomunne nângânet,” sâm lohimbi âlâ me âlâne engatyanan genetâ denyene in yawu nângâmai. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâm lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât māmânahât Heakne biwiyenan katmu sâmai me weke bâlenahâlen kândiwahom den sâmai yakât topne nângâne sâm yuwu âiyongonomai. ² “Yesune lohimbi nengât tihitnenne olâk sâm Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongogetâ “Onj,” sânomai otmuâmâ âlepne nângâyînginimai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât māmânahât Heakne lohimbi yawuya yengât biwiyenan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâne tetem topne kurihiakmâ Kiristohât kawenan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunne, kutne Kâitgu Kâitgu Ambone, yâkne lok perâkne māmâne otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkne māmâne otyingimu den ekyongomai yan logât nângân nângân tângât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaiñe denyene nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonnenne Anitâ Wâtgât Ambonane lok perâkne yengât amboyene Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yene Anitâhât wâtñan kinmâ lok perâkne yengât den nângânetâ ki bulâne otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbiñe Anitâhât den topñambâek nângâne sâm otmai ya yâkât den kâsikum yîngimunne nângâm biwiyenan katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât māmânahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap ya nângâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaiñe pat mansain nengât den nângânetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Ambonane nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingimu yanak nengât den nângânetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboneâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yuwu sâmunen nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâne nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ māmâne otyingimu biwiyenane bukulipyene kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâne māmâne otningimu mansain. Yakât otmâ biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Amboneâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotñane bukulipyene yengât nângâm bâleyingimai ya yekmunne lohimbi belângen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâne wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuniñiwe sâm ikne nanñe ombe bisine hângângumu ge nengât tosañat otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Anitâne yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâne teteop. ¹⁰ Nennahâk Anitâhâlen biwinennane ki kepeim manbin. Anjoân ikñahâk wawaenenekmâ ikne nanñe hângângumu tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningiop yakât topne nângâm yanâmâ yâkâlen biwinennane kepeim mansain.

¹¹ Anitâñe wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenñe bukulipnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannom.
¹² Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenñe biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâñe tetemu ekmain.

¹³ Nenñe Anitâ orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmunñe Wâtgât māmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñan kionñmu Anitâ nen orop tap ya nâñgâmain. ¹⁴ Anitâñe lohimbi kerek tihitnenñe otbe sām ikñe nanñe hângângumu ge sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Nenñe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepñe lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât nanñe Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim tem lâuwangimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyeñaje Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai.
¹⁶ Nenñe yakât nâñgâmunñe bulâñe otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboneâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenñe bukulipnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenñe yawu otmunñe nâñgâmu ârândâñ otmap. Otmu sâp patoen yâkñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuap yan nenñe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmenñe âlepñe ningimu menom nâñgâm Anitâhât senñan kinnom.

¹⁸ Nenñe Anitâ orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmap yakât nâñgâm kinñitnenñahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotñaje Anitâ orop biwiyeñaje ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nâñgâm matñe ningiwuap sām kinñityenñahât otmai.

¹⁹ Anjoân Anitâñe wawaenenekmâ biwiñaje kepeinenehop. Yakât nâñgâm nenñe yâkâlen biwinenñaje kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaiñe “Anitâhâlen biwinenñaje kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulipyenñe orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manñetâ Anitâhâlen biwiyeñaje ki kepeim manmai yakât bulâñe tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenñe Anitâhâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yawu manmâ bukulipnenñe orop buku oranjim mannongât Yesu Kiristonñe sām kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nâñgâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâleñahât Ambonñe ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâñgâñet. Nenñe âwâ māmâlipnenñe nâñgâyingimain yawuâk imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nâñgâyingimain. Yâhâ Yesuñe lohimbi nengât tihitnenñe olâk sām Anitâñe hângângumu ge lok otmâ manop. Nenñe yâkâlen biwinenñaje kepeimunnñe Anitâñe nine nanne baratne sām menenekmu yâk orop biwnenñaje kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotñaje Anitâhâlen biwiyeñaje kepeimai yamâ imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nâñgâyingimain yawuâk yâk yengât nâñgâyingimain. ² Nenñe Anitâhâlen biwinenñaje kepeim yâkât den lâumain yakât bulâñeâmâ yawu otmâ yâkât nanñe baratñe orop buku oranjimain nâñgâmain. ³⁻⁴ Nenñe Anitâhâlen biwinenñaje kepeimain yakât bulâñeâmâ yâkât denñe tem lâuwangim manmain. Yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Yâkñe nine nanne baratne sām menenehop yapâek

mâmâne otningimu yâkâlen biwinenjaŋe tinâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwanjimunje ârândâŋ merândâŋ otmu Manman Bâlenjahât Ambonjaŋe mem ge katnenekbe sâm hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâlenjahât Ambonjaŋe in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenje Anitâ nanje Yesu Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeim mannom yanâmâ Manman Bâlenjahât Ambonjaŋe mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristoŋe himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâne ikne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohet-nenjaŋ manop. Hohetnenjaŋ manmâ âi topne katbe sâm olop yan nambenjaŋe mem toen katmu Wâtgât mâmâjahât Heakne himbimâmbâ ge Kiristo mâmâne otbaŋgiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benje howanân kuŋetâ muop. Howanân kuŋetâ muop yakât kakjaŋ mu-muŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topne nâŋgâmunje bulâŋe olâkgât Wâtgât mâmâjahât Heak, Bulâŋe Ambonjaŋe biwinenjaŋ kionjmap. ⁷⁻⁹ Nambenjaŋe mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâŋe Anitâne yâkât topne sâm tetem lohimbi ekyongomu nâŋgâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâne nâŋgâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjaŋ kionjmu yakât ekmâ nâŋgâmunje bulâŋe olop. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukulipnenjaŋe den pat eknongonjetâ nâŋgâmunje bulâŋe otmap. Yâhâ Anitâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjaŋ kionjmu Kiristohât den nâŋgâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâŋe dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanjahâlen biwiyeŋjaŋe kepeim manmai ya yengât biwiyeŋjaŋ Wâtgât mâmâjahât Heakne kionjmu biwiyeŋe ârândâŋ otmap. Yâhâ lohimbi nombotjaŋeâmâ Anitâne nanjahât topne sâm tetem eknongop yakât den pat nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Otmu Anitâne den perâkne sâmap yawu nâŋgâŋetâ otmap. Yawu nâŋgâm biwiyeŋe alitmai. ¹¹ Anitâne ikne nanje hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanjahâlen biwiyeŋjaŋe kepeim manmai yâhâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotjaŋeâmâ Anitâ nanjahât hâkâŋ otmâ biwiyeŋe alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâne hiliwahonomaihat pat kuyingimu manmai. ¹³ Yâhâ yeŋeâmâ Anitâ nanjahâlen biwiyeŋjaŋe kepeinjetâ yâkne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât nâŋgâm engat yâhâp otmaihat ekap yu kulemgum katyinjian.

¹⁴ Otmu girawu manmunje Anitâne nenekmu ârândâŋ otmap yakât topne nâŋgâm hengenjum yâkât nâŋgân nâŋgân ya watmâ ulitgumunje yanâmâ nâŋgâningimap. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenje yâkât nâŋgân nâŋgân watmâ ulitgumunjeâmâ nâŋgâningiwuap ya nâŋgâmunje bulâŋe otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepeŋe ningiwuap nâŋgâm engat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyenjaŋe otjetâ bâlewup yan hiliwahonomaihat mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkne Anitâhât den longâem otjetâ bâlewup yan Anitâ ulitgunjetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyeŋjaŋ kionjmu orotmeme bâleŋe ya pilânomai. Yawu otjetâ Anitâne manman âlepenjaŋ katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenje nombotje

âlâñeâmâ biwiyenê kârikñe otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nâñgâm yenê Anitâ ki ulit-gunomai. ¹⁷ Lohimbi âlâ me âlâñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât topñe nâñgâm henñengumai yamâ sâp âlâen yenê enñatyenêâk watmâ otñetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyenê ki kârikñe otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikñahât pat kuyingimu manmaine yâkât den ki longâem orotmeme bâlenê tâtâem otmai ya nâñgâmain. Yâhâmâ Anitâ nanñañe tihityenê otmu yanak Manman Bâlenjahât Amboñañe mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbi belângen manmaine Manman Bâlenê Amboñahât amut-gen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanñañe tihitnenñe otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenñe yâkâlen biwinenñañe kepeimunñe Anitâ Manman Kârikñahât Amboñañe yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunñe nâñgân nâñgânnenñe keterakningimu Anitâ Bulâñe Amboñahât topñe nâñgâmain. Otmu yâkât wâtñan kinmâ topñe tipñe nâñgâmain ya wangim topñambâek nâñgânom. Otmu Anitâ yet nanñe Yesu Kiristo orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâñgâmain.

²¹ Den bâñe yuwu sâmune nâñgâñet. Yenê Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manmai. Yawu gârâmâ yenê yâk betyotgom âlâhâlen biwiyenê ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyenê,
Yoane

2 Yoane Yoaneŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpine,

¹⁻² Yeŋe Kiristo Bulâŋe Ambonjahâlen biwiyenŋe kepeinetâ Anitâŋe yâkât pat kuyingimu mansai. Nenne yâk orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâin. Yakât otmâ nâ kunyeŋe manmâ galemyongom mansanne, nâŋgâyîngim ekap yu kulemgum katyîngian. Otmu lohimbi nombotŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansaiŋe gurâ nâŋgâyîngiai. ³ Awoŋnenŋe Anitâŋe nanŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop nâŋgâningim tihitnenŋe otmutâ biwinenŋe sânduk sâekgât nanŋan. Yawu otningimutâ yâk yetgât wâtyetŋan kinmâ den bulâŋeâk alahum buku orangim mannom.

Biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannom.

⁴ Nenne Kiristohât den bulâŋe lâum mannomgât Anitâ Awoŋnenŋe sâam kalop. Yakât otmâ yengâlen gâtŋe nombotŋe Kiristohât den tiŋâk lâum mansai ya yekmune âilonŋo otmu herone nâŋgâyîngiman. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yen kerekŋe biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim manmâ yâhânomaihât emelâk den kâsikum yîngimune nâŋgâwi. Den kâsikum yîngiwan ya yiwerenŋe yawuâk kulemgum katyîngian. Yakât otmâ nenŋe yen orop yawuâk biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den lâum buku orangim manmâ yâhânom.

Lok perâkŋe yengât sâop.

⁷ Lok perâkŋe yengât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lok perâkŋe dondâhâlâkŋe Kiristohât lohimbi nengâlen torokatbi. Yamâ nenŋe yâk orop biwinenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manbin. Yawu manbin ya pilânenekmâ ari yuwu sâam lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengât tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe Yesu Kiristo himbimâmbâ ki hângângumu giop. Yâhâmâ lohimbi nen yuwuya,” yawu sâam Yesu mem ge katmai. ⁸ Yâhâ nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yîngimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkât âi menŋetâ, manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyîngimu mansai. Bulâŋe ya yawuâk teteyîngim yâhâwuapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu otmâ yâkât âi tiŋâk mem mannomai otmuâmâ sâp patoen yakât hâmenŋe Anitâŋe dopyenŋan ikŋiâk ikŋiâk yîngimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotŋe bukulpineŋe den kâsikum yîngimai yan Kiristohât den bulâŋe yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgân torokatmai. Lohimbi ya yengât nâŋgâmunŋe yâkŋe Anitâ orop biwiyenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk kâsikum yîngimai. Ya yengât nâŋgâmunŋe yâkŋe Awoŋnenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yengâlen taka Kiristohât den andemŋe wangim âlâ kâsikum yînginomai yamâ emetyenŋan ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yînginomai. Me ki herone otyîngim yâk orop den huhunomai. ¹¹ Yâhâ herone otyîngim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkŋe den perâkŋe

lohimbi kâsikum yingimai yakât matŋe Anitâŋe yâk yingiwuap ya yen gurâ yawuâk yingimu menomai.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katyîngimbâm yamâ nâŋgâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katyîngian. Yâhâ hâmbâi nâŋe yengâlen takamune enaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heronŋe nanŋanŋinomgât nanŋan.

¹³ Otmu Anitâŋe kapi yu ambolipŋe meyekmâ Kiristohât pat kuyîngimu manmai yaŋe orowâk nâŋgâyîngiain.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbunje kulemguo.

O bukune Gaio,

¹ Nâŋe Kiristohât lohimbi yengât kunyeŋe manmâ nâŋgâyingim yâkât den kâsikum yingim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gâŋe biwihe galemahom hengenjum Kiristohât den tiŋâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnennje nombotŋaŋe taka gâhât den pat eknohonetâ nâŋgâm heronje dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awonj, gâŋe Gaio nâŋgâwanjirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukune Gaio mepaeop.

⁵ Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawî. Takawî sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yingion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawî yan Kiristohât lohimbi nengât sennennjan kinmâ buku otyingion yakât den pat eknongonjetâ nâŋgâm heronje nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takanjetâ tatmâ yapâ mâtâp meyingirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyingirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârândân otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yengât nâŋgâyingim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyingimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhunjetâ linjarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yengât nâŋgâyingim senŋe âlâlâ tânyongonjetgât den tâlâwâk kulemgum katyingimune ekbi. Yâhâ yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yengât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâŋe lohimbi hâŋgânyongomune yengâlen takanjetâ ki buku otyingimap. Otmu bukulpnâŋe buku otyingimai sâm kuyingim topŋe âlâlâ mângâeyekmap. Yakât otmâ nâŋe sâp âlâen yengâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbi senyenjan kinmâ sâm tetemune nâŋgânomai.

¹¹ Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenjaŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât nanŋan.

¹² Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekmâ nen Kiristohât lohimbiŋe nâŋgâwaŋgim mepaemain. Nâŋe den ki meman ya nanŋat. Yakât otmâ den yan yu nâŋgârâ bulâŋe otbuap.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹³ Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katgi-himbâm yamâ nâŋgâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katgihian. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enâkmâ den alahuromgât nanŋan.

¹⁵ Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyenŋe orowâk nâŋgâhihiain. Otmu bukulipnenŋe gâ orowâk mansai ya yenŋat gurâ nâŋgâyîŋgiain ya ekyongowuat.

Nâ bukuyenŋe,

Yoane

Yut

O bukulipne,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyiŋgimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imiŋe. Nâne Yesu Kiristo hon bawangim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâam ulitguman. “O Awon, gâne bukulipne yengât nângâyiŋgim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyeŋe sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgohan.” Yawu sâam ulitguman.

Lok perâkŋane Kiristohât den kelangatminiwi.

³⁻⁴ Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Anitâne yen orop manman kârikŋahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâam girawu manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap yakât topŋe kulemgum katyiŋgian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotŋane Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyeŋe kurihiakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekŋâlem tepyeŋe yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holaŋnenehop. Yakât otmâ nenne engatnenneâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Amboŋe yâk mem ge katmâ yâkât den kelangatmâ lohimbi den perâkŋe kâityongom engatyenŋan gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipŋe kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yiŋgim gain. Otmu lok perâkŋane yengât engatyenŋan gem nângân nângânyeŋe mem hâlim tuhuyiŋgimaihât yeŋe Kiristohât den tâŋ tâŋâk watmâ manŋetgât pepa yu kulemgum katyiŋgian. Yâhâ lok perâkŋane matŋe mem hiliwahonomai yakât emet inânŋan Anitâhât hon bawalipŋane den kulemgui.

⁵ Den kulemgui yakât topŋe nângâm heŋgeŋguai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhum manŋetgât yuwu sâamune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbiŋe Aihita hânân umatŋe kakŋan manminiwi. Yawu manŋetâ Kutdâne manman âlepŋan katyekbe sâam den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matŋe yiŋgimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embânân Anitâhât anelolipŋane otmâ hilipgunetâ matŋe yiŋgiop ya yengât yuwu sâamune nângânet. Anitâne anelolipŋe âi yiŋgimu mewi. Yâhâ anelo nombotŋane âi yiŋgiop ya hâkân otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matŋe nâpumân pilâyekmu ge omoŋ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâam hâreyiŋgim matŋe umatŋe yiŋgimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetŋe Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânâ tatmâ ariop ya ambolipŋane aneloŋe otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkŋe kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotŋe yawu otmâ manminiwi. Yakât matŋe kâlâpŋe himbimângembâ gem punduŋ sâam sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋane otŋetâ

bâleop yakât dopņeâk lok perâkņaje orotmeme bâleņe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkņe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nâņgâņetâ keterakyiņgimu Anitâņe yeņe orotmemeyeņe bâleņe yakât matņe yawu yingimu menomai yakât topņe nâņgâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbiņe otbi, otmu aņelo nombotņaje otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipņaje Anitâhât den kum otņetâ bâleop yakât dopņeâk lok perâkņaje yuwu otņetâ bâlemap. Yâkņe aman topņe topņe ekmâ yakât nâņgâņetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât aņelolipņe ikņe orop himbimân tatmai ya yengât nâņgâņetâ gemu sâmbâleyingimai. ⁹ Otmu aņelolipņe yengât kunyeņe, kutņe Mikae sâmbâ, yâkât wâtņe pato tatbaņgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenņe Mose muop. Mumu Mikaeņe hanguwe sâmbâ otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaeņe Anitâ ewewaņgim Satan yuwu sâmbâ hârewaņgiop. “Anitâ ikņak matņe gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâņe songo bau otmu nâi seloņ topņe topņe kalop ekmain yamâ umut biwiyeņe bia. Yakât dopņeâk lok perâkņaje umut biwiyeņe bia yawu manmai. Yâkņe yu yakât topņe nâņgâm pâpgum ihilâk sâmbâlemai. Otmu yu ya ekrâlem ihilâk otmai yaņe manmanyeņe mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâņe matņe amokņan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutņe Kain, yâkņe imiņahât nâņgâm bâleop yakât dopņeâk lok perâkņaje lohimbi nâņgâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutņe Bileam, yâkņe hâmeņe membom nâņgâm Isirae lohimbiņe otņetâ bâleâkgât sait kakyenjan pilâwe sâmbâ olop. Yakât dopņeâk yâkņe hâmeņahâlâk nâņgâm Kiristohât den kelaņgatmâ lohimbi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutņe Kora, ikņahât nâņgâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâmbâ olop yakât dopņeâk lok perâkņaje Kiristohât aposololipņe nen mem ge katnenekne sâmbâ oai. Yakât Anitâņe matņe amokņan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyiņgimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikņe nem biwiyeņe hâlim otmu otņetâ bâlemu aņun yingimai. Yawu otmâ yehâhâlâk nâņgâņetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyeņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbâ nâņgâņet. Elem kârikņe mem emet mem maņgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yaņe esen yambuņajak pato otmap yamâ bonņe âlâ ki kinmap. Yakât dopņeâk lok perâkņaje den âilongo lohimbi ekyongomai ya nâņgâņetâ den yaņe buku ki meyiņgimap. Otmu kâpi ya hârâtņe kum pilâmunņe hâlâlâņ sâmbâ lâum menduhum katmâ kâlâwân umunņe semap. Yakât dopņeâk Anitâņe lok perâkņe matņe umatņe yingimu hem kâlâwân kioņnomai. ¹³ Otmu siru memu saru pato pilâmap yan saru tuņ sâmbâ gaharaņe tetemu ekmain. Yakât dopņeâk lok perâkņe yengât orotmemeyeņe bâleņe tetemu aņulakmai. Otmu omoņe pitu kinmu ekmain ya omoņeâk tetembisâpgât Anitâņe kalop. Yakât dopņeâk lok perâkņe yengât nâņgâm Anitâņe omoņe bâleņan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyiņgimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutņe Enoko, Aramgât sen ya tetem gaņetâ gaņetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkņe emelâk emet inâņjan lok perâkņe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâņe aņelolipņe kiņgitņe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenņaje lohimbi kerek nengât biwinenņe ekmâ sâmbâ hâreningim otmain

memain yakât matnje dopnennjanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbi nombotnje kunyenje kâriknje otmu Anitâhât den kakñan sâmâi, otmu nombotnje yakât den kum orotmeme bâlenje tâtâem otmai yâhâmâ matnje amokñan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkñaje yenje engatyeneâk watmâ yu ya otñetâ bâlemap. Yawu otmâ yenjahât nângâñetâ yahatmu senñe âlâlâ tânyongonjetgât mem lohotnje tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâlenje otmai yakât huhopñe yamâ umatnje âlâlâ kakyenjan yâhâmap. Yawu teteyingimay yan yakât sâm guhunmâ tosa yu lohimbi nombotnje yengâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâñet. Emet inânñan Kutdânenñahât aposololipñaje lok perâkñaje yengât nângâm den yuwu sâm yen ekyongowi ya mem biwiyenjan katmâ nângâm manñetgât nanñan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotñaje yenje engatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekñâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otñetâ Anitâñe yakât matnje yingiwuap sâm yenje ekyongonomai. Yawu ekyongonjetâ nângâñetâ porap otmu yengât den kakñan sâm senyenjan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yâkñe biwiyenñe alitñetâ Wâtgât mâmânñahât Heakñe nângân nângân âlepñe âlâ biwiyenjan ki katmap. Yawu otmâ logât nângân nângân tâñât watmâ Kiristohât lohimbi yengât engatyenjan genetâ hionakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâñe kâsikum yingimunñe nângâwi. Den ya tiñâk lâum yâkât amutgen manñetâ tihityenñe otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmânñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu bukulipyenñe yengât nângâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristonñe âwurem ge meyekmu Anitâñe yekmu ârândânñe otmu umam sâyingim manman kârikñan katyekmu mannomai. Yakât nângâm bukulipyenñe orop Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim mambotbangim mannomai.

²² Otmu lohimbi nombotñaje Anitâhât den nângâm biwi yâhâp otmai. Lohimbi yawuyamâ lohotñanâk otyingim den kâsikum yinginomai. Yawu otyinginetâ nângâñetâ keterakyingimu yanâmâ yâkñe Kiristohâlen biwiyenñaje tiñâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbi nombotñe âlâ yengât nângâm den âlâen hâum sâmunen nângâñet. Bukunennñe âlâhât emet semu imbiñe naomñe meyekmu in yawu hânân kionñomai. Yakât dopñeâk sâp patoen lohimbi nombotñaje hem kâlâwân kionñaihât Kiristohât den kâsikum yinginetâ nângâm yâkâlen biwiyenñaje tiñâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbi nombotñe âlâñeâmâ biwiyenñe kârikñe otmu orotmeme bâlenje otnehâlâk nângâm manmai. Lohimbi yawuya yengât nângâm tepyenñe nângâyinginomai. Yawu gârâmâ yâkñe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenñe Anitâ yahat yahatñe embânâmbâek tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yenñe manman bâlenjahât panñonñan kionñaihât Anitâ wâtgât Ambonñaje tihityenñe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim mannomai. Yawu manñetâ meyekmâ nine nanne baratñe koko salek sâm ikñe lanñinñe himbimân tap

yan katyekmu heron̄e kak̄an manmâ yâhâmbisâi. Yakât nângâm heron̄e
nângâwan̄gim mepaem yâhâmbisâin. Ya bon̄anâk.

Nâ bukuyen̄e,

Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristone yu ya teteningiwuap yakât topne sâm teteop.

¹ Nâ Yeweri nanje, Yoane. Anjoânâk Yesune hon bawalipne 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtne nâje pepa yu kulemgum katyîngian. Yakât topne yuwu.

Anitâhât biwi nângân nângânjan tatmap yapâ Yesu Kiristone den yu nângâmu bulâje otmu aneloje âlâ hângângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot anjoân den yukât topne sâm ekyongowan yamâ sâp yiwerenje yu sâm teteknan tuhum yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkne nângânetâ keterahâkgât gâ hângângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hângângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop. ² Sâm teteop yakât topne yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâje sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemne mansai yuwu sâm ekyongomune nângânet. ³ Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yenje yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbi nombotnajeâmâ den yu nângâm lâum mannoma yamâ Anitâje mâmâje otyîngimu heronje otmâ mannoma.

Yesu Kiristo yâkât topne

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâje Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyîngiwoman. Yakât yen sâlikum topne nângânoma. O Bukulipne, yengât nângâm nâje Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yanak tatmâ yâhâwu. Otmu Wâtgât mâmânahât Heak ya gâhâlen tatmap yanje Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipne mâmâje otyîngimu yengât biwiyenje sânduk sâmu manjetgât nângâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hângângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbi nombotnaje ekjetâ bâlemu kujetâ muop. Otmu yanak mumuambâ yahatnomgât mâtâp anjoân mem kusânniopi. Mumuambâ yahatmâ hânje hânje lok kutdâ topne topne mansai yengât kunyenje tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbinje yâkâlenâk biwiyenaje kepeim manmâ yâhânoma yanâmâ himbingât pat kuyîngiop yakât bonje ya menoma. Yawu.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nengât tepne dondâ nângâningim. Yawu nângâningim Anitâje âi sâm wanop ya biwinaje kepeim manmâ nengât tosehât otmâ kawenennjan kinmu kujetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenje yâkâlenâk kepeim manmunje himbingât pat kuniopi. Yakât nângâm nen arjun ki otne. Anitâ tâj tâjâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesune mâtâp mem kusânniopi. Otmu Yesune mâmâje otningimu Anitâhât tem lâum ânje tuhum yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Laninje otmu Wâtgât Ambone. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisân.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Yesune elem kulewonbon kakjambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbi nombotnaje kasa

otbangim mem tuhuwiŋe ekmâ isem matŋe yinŋiwuapgât tep bâle nâŋgânômai. Otmu lohimbi nombotŋaŋe yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nâŋgânômai. Ya bonŋanâk.

⁸ Anitâ Ambonenŋe yâhâmâ emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuap yakât kakŋan tatatŋe pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtŋe pato nandorŋe tatbaŋgiap. Otmu Anitâŋe yuwu sâop. “Nâŋe sâmunne hân himbim âliwahap topŋe topŋe ki tete teteŋambâ teteheop. Otmu yâhâpŋe sâmunne biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yoanehât biwiŋe mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yenŋe Yesuhât den pat âleŋŋe sâm lohimbi ekyongonŋetâ, lok nombotŋaŋe nâŋgânŋetâ ki ârândân otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otningiŋetâ nenŋe ki lohotŋe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândânâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoŋ bawangim gamain. Otmu nâŋe Yesuhât den pat ya lohimbi ekyongomune yawuâk lok nombotŋaŋe gurâ nâŋgânŋetâ bâlemu nâ menekmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Patimo sâm, yan katnekŋetâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâŋe iŋŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikŋe isemu nâŋgâwan. Yâhâ den nâŋgâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopŋe bia, ya wangim isemu nâŋgâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya senŋan yiwerenŋe tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâŋe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyenŋan arimu sâlikum nâŋgânômai. Kapi yamâ kutyenŋe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nâŋgânômai.” Yawu sâm eknohop.

¹² “Den yu âlâŋe eknohoap” yawu sâm enŋatne kakŋambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliŋak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yengât hohetyenŋan lokbân kundenŋe yawuya kinmu ekban. Otmu sâŋgum kaok âlâ hârândânâk mânupakmâ kinop. Yâhâ enŋatŋanâmâ kâiput kâlep goliŋak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotŋe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senŋe yamâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. ¹⁵ Yâhâ kâiŋe yamâ kât sem hiŋ hurundup sâmap dop yawuya. Yâhâ denŋe munŋeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munŋe nâŋgâmain yawuya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bâtŋe bonâŋen mem kinop. Otmu lauŋambâmâ tewet konohâk yamâ sâtŋe nombot nombot nêlaŋ nêlaŋ ya ge kinop. Yâhâ kun kundenŋe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyanŋe laŋinŋe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kîŋitnahât otmâ kâiŋe topŋan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yanŋe bâtŋe bonâŋen mem katnekmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, kîŋitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâm tetem ekgohowe. ¹⁸ Anŋoân embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yanŋak benŋe nohoŋetâ muwan. Otmu mumuŋambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikŋe amboŋe. Yakât otmâ yâhâpŋe mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikŋe manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbi torokatmâ manŋet me hiliwahonŋet yakât nâŋe konok sâmunne pesuk sâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe mum hemgât pat oai

yâk holanyekbom me hemân hâpunyekbomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâje sâp yiwerenjahât me hâmbâihât tetewuap yakât topne kerek sâp tetewe. Sâp tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotne yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nângânet. ²⁰ Otmu bâtne bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topne yuwu sâp tetemune nângâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipnaje nâhât komot mansai ya yengât anjelo umutyenânâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katjetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipne yâk yengât sâp kalop.

¹ Yesune yuwu sâp tetem eknohop. “Yoane, gâje Epeso kapi ambolipne yengât yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâtna bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katjetâ sem tatmap ya yengât hohetyenjan galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yengât manmanyene ya kerehâk nângâmune âlepne nanne oap. Lok bâlene, lok perâkne yengâlen taka yuwu sâp kâityongowi. “Yesune âi sâp ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâp yen kâityongom yengâlân torokatne sâp takawi. Yawu sâp takanjetâ yapâ gâtneje umatne topne topne teteyingiop. Yakât yene yâk yengât topyene ekjetâ ki ârândân olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nângâmune âlepne nanne oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâlene yane yengâlen torokatne sâp otjetâ yanâmâ yene nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nângâm ki hâkân otbi. Yakât nângâmune âlepne oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâpune nângânet. Biwiyenjan tap ya ekmâ nângâmune ki ârândân oap. Anjoân embânân Anitâhât den pat âlepne nângâm yanâmâ nâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ biwi yeneje pâlâmne otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anjoânâmâ biwiyene nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ mannetgât nanjan. Yawu gârâmâ yene denne ki lâum mannomai yanâmâ sâpune yengât hohetyenambâ lambe laninne hindakmâ yengâlen omon sahakbuap.

⁶ Otmu nângân nângân âlâ nângâm gawi ya nângâmune âlepne oap. Komot âlâ, kutylene Nikolao sâp, yâkneâmâ yuwu sâmai. “Âlepne, orot-meme ihilâk mahilâk otmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap. Yakât denne bia.” Yawu sâmai. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otjetgât sâp kendâyingingetâ yene hâkân otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nângâm hâkân otmâ manman. Yawu gârâmâ yene yâk yawu otyingiwu yakât nângâmune ârândân oap.

⁷ Yengât hohetyenjan gâtne âlâ me âlâne lohotne ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepne nâje sâpune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetne nemâmâ yane tânyongomu manman kârikjan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne den sâp tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nângâm henjenjum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

⁸ Otmu Yesuņe ikrņe komot Simirina kapi ambolipņe mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbiņe Simirina kapiân manmâ biwi nâņgân nâņgâņeņe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâņe den yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anġoân embânân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâņe yapâ yahatmâ tanņe yuwu sâm tetemune nâņgâņet. ⁹ Yengât kasalipyenņe yen mem bâleyekmâ kombo meyiņġinetâ hâhiwin kakņan manmâ âlâlâhât pân guin otmâ gai. Ya nanġan. Otmu nâņe mâmâņe otyiņġimune nâhâlen biwi nâņgân nâņgâņeņe kepeim manmâ ġaņetâ yakât nâņe matņe âlloņġo yiņġiwomġât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotņe yengât sâm bâleyiņġiwi. Ya ġurâ topņe nanġan. Yawu ġârâmâ yâkņe Anitâhât pat bulâņe ki mansai. Yâhâmâ lok bâlenahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatņe âlâlâ yuwu yawu teteyiņġiwuap yakât kiņġityenahât ki otnomai. Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâlenahât pat mansaiņe yen biwiyenahât topņe ya nâņgâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyiņġim nombotņe mem pâi emetņan katyeknomai. Yawu otyiņġinetâmâ yene kârihem kinġetâ yanâmâ nombotņeââmâ munomai. Otmu nombotņe âlâņeâmâ hâhiwin nâņġâm sâtġum mannomai. Yawu otmâ manġetâ yakât kakņanâmâ hilâm bâlâk ġerek otmu yanâmâ pesuk sâyiņġiwuap. Yâhâ yakât kakņan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiņe mumuġambâ yahatġetâ yen kerehâk manman kârikņan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtġât mâmânahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topņe nâņġâm heņġenġunomai. Nâņġâm heņġenġum nâhâlenâk biwiyenņe kepeim manmâ yâhâm yâhâpņe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipņe yâk yengât sâm kalop.

¹² Otmu Yesuņe ikrņe komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotņe Peahamon kapiân manmâ biwiyeņe nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtņe nombot nombot nelan nelan yakât amboņe nâ. Nâņe yuwu sâmune nâņgâņet. ¹³ Kapi ambolipņe yengât manmanyenahât topņe ya nâ nanġan. Kapi yanâmâ lok sesenġâlâkņe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân ġâtņe âlâ, kutņe Antipatoro, yâkņeâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotņe ki otmâ manop. Ya kuņetâ muop. Kuņetâ muop yakât yen kiņġityenahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nâņġâmune ârândâņ oap. ¹⁴ Yawu ġârâmâ yengâlen ġâtņe nombotņe orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nâņġâmune bâleap. Yengâlembâ nombotņe lok âlâ, kutņe Bileam sâm, yâkât orotmeme bâleņe ya watbi. Bileamņe anġoân lok âlâ, kutņe Balak sâm, ya ekumu Isirae lohimbiņe kasalipyenņe yengât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neņet sâm ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otġetġât kendâyiņġiop. Yawu olop yakât Bileamņe tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen ġâtņe nombotņe orotmeme yawuâk torokatmâ otġetġât sâm kendâyiņġim mansai. Ya nâņġâmune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yengâlen ġâtņe nombotņe Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk

otmâ mansai. Yakât nângâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongoŋetâ biwi nângân nângânyenê nâhâlenâk katŋetâ kinâkgât sâmb ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâmb tetean yukât nângânetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpŋe taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâŋe taka kuk otyiŋgiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtŋe nombot nombot nelan nelan yaŋe nem hilipyongowuap.

¹⁷ Yamâ yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yingimune nem mannomai. Otmu laŋgatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyiŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâŋe ekmâ nângânomaihât dop ki tap. Âlâku ikŋe ambonan ambonan ekmâ nanŋanŋinomai.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâmb tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâŋe otyiŋgimu den yukât topŋe nângâm henŋenŋunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâmb oan. Yesuŋe Peahamon ya yengât yawu sâmb eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yengât sâmb kalop.

¹⁸ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yuwu sâmb eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yuwu kulemgum katyiŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe laŋ laŋ sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

¹⁹ Otmu yengât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyenê ya gurâ nângâm metean. Yenê nâhâlen biwiyenê kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenê hikuakmâ buku oraŋgim mansai. Yâhâ lohimbi nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoi. Otmu lohimbi belângen mansaiŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyenê âlepŋe otbiâke yamâ yiwerenê oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nângâm biwine heronê oap.

²⁰ Yawu gârâmâ benŋe yengât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândân otmap. Imbi bâlenê âlâŋe yengât hohetyenân kinmâ den perâkŋe kâsikum yingimap ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yuwu sâmap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denŋe sâmb tetean.” Yawu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâmb, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyenê yekmâ ihilâk otŋetgât sâmb ekyongominiop. Yawu sâmb ekyongop yaŋe dondâ bâleap. Yâhâ sâp yiwerenê yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenân taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haonmâ kendâyingiap. Otmu yâhâmâ kasalipyenê yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâmb ekyongomap. Ya nângâmune dondâ bâleap. ²¹ Yakât yuwu sâmbune nângânet. Imbi yaŋe biwi nângân nângânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkân otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ yamâ ki sâmb tetem betbaŋgimap. ²² Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewangimu yan nâŋe ya sâmb waŋmune hâhiwin nângâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayenê ya ki sâmb tetem biwi nângân nângânŋenê nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yingimune

mem sât gum mannômai. ²³ Otmu lohimbi nombotŋaŋe imbi bâleŋe yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekŋetâ ârândân olop yamâ nâŋe matŋe yingimune mem hiliwahonômai. Yawu otyingimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemŋan mansaiŋe ekmâ topŋe yuwu nâŋgânômai. “E, Yesuŋeâmâ orotmemenenŋe me biwinenŋan girawu tap yâkât topŋe ekmâ nâŋgâm ba takamap. Otmu yu me ya otmain yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâmâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannômai.

²⁴ Otmu yen nombotŋaŋe imbi yukât orotmeme kinŋoŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋaŋe Satangât topŋe sâm kusânâmâ ekyongomunŋe nâŋgâŋet sâm otŋetâmâ yan yeŋe betyingim mansai. Yakât nâŋgâmune ârândân oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyingîâkgât nanŋan. Otmu yenâmâ yuwu sâm ekyongomune nâŋgâŋet. ²⁵ Anŋoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋe taka matŋe âilongŋo yingimune menômai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ²⁶⁻²⁷ Anitâŋe âi sâm nihim hânŋânnohomu gewan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâm yingimune nâhât wâtŋan kinmâ yâhânômai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŋe mâmâŋe otyingimune kasalipnenŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ mannômai ya yongom itit kiom tuhuyeknômai. ²⁸ Yawu otyingîetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maron otmâ manmâ yâhânôm. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŋe otyingimu den yukât topŋe nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannômai.” Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yengât den yu sâm tetem eknohomu kulemgum katyingian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

¹ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâm eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâmune kulemgum katyingirâ Sariti ambolipŋaŋe sâlikum nâŋgâm hengenŋunômai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yengât manmanyenŋe ekmune ki ârândân otmap. Yeŋe topyeŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbi dondâŋe yekmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Main, lohimbi yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmâi. Yawu sâmâi yamâ pâpgum topŋe ki nâŋgâm sâmâi. Nâŋeâmâ biwiyenŋe ekmâ “biwiyenŋe mumuŋe,” yawu nanŋan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyenŋe pârâk pilâm ekŋet. Awoŋne Anitâŋe yengât manmanyenŋe ya ekmu ki ârândân otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândân otmap. Manman anŋoânâk manbi yaŋeâmâ himbingât pat kuyingioŋ ya biatbe sâm oap. Yen ya biatyingimâp sâm emelâk anŋoânâk miti nâŋgâm yan biwiyenŋe nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemeyenŋe bâleŋe ya beŋe pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe nâhâlen kepeim manŋetgât nanŋan. Yâhâ ki otnômai yamâ benŋe kasalipyenŋe inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyingimai yakât dopŋeâk nâŋe

yengâlen pârâk sâñ sâñâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeñe ki nanñai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe sambe bia, getek âlâ yañe tipñe âlepñe oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatñetâ sângum kaok bolañ bolañ âlâku ikñe kândâk kândâk yingimune hanñalakñetâ nine orop tatmâ yâhânôm. ⁵ Yawu otmâ tosa barak manñetâmâ nâñe yengât nâñgâm nâhât komolân gâtñe salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikñahât pat kuyingim pepa âlâ mem kutyeñe kulemgualan. Yamâ kutyeñe yâhâpñe ki hârewom. Nâñeâmâ awonñe otmu anjêlolipñe yâk yengât senyeñan kinmâ yengât kutyeñe yongonmune nâhâlen torokatñetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtñetâ mâmânñahât Heakñe den sâñ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmânñe otyingimu nâñgâm henñenñunomai.” Yesuñe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipñe yâk yengât sâñ kalop.

⁷ Otmu Yesuñe den âlâ yuwu sâñ eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyñingirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepñe nanñe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonñeâk tetemap. Anitâñe anjoânâk yuwu sâñ âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyeñe, kutñe Dawiti sâñ, yâkât kawenñan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikñahât gahatñe ya mem hindâwuât. Mem hindârâ an sâñ kinmu yakât kakñan lok âlâ me âlâñe ya mem manñunomaiñetâ dop ki otbuap. Yâhâ gahatñe ya mem manñuwuat yamâ lok âlâ me âlâñe mem hindânomaiñetâ dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâñ âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatñe yakât amboñe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâñmune nâñgânñet. Manmanyenñe ya ekmune ârândânñ oap. Yeñe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkânñ otbi. Yakât nâñgâmune âlepñe oap. Otmu yeñe nâhât den pat âlepñe sâñ tetem ekyongonñetgât emelâk nâñe gahatñe ya mem hindâmune kinsap ya nanñai. Otmu kasalipyeñe âlâ me âlâñe ya manñunomaiñetâ dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâñmune nâñgânñet. Yura lok nombotñeñe nâhât hâkânñ otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâñmai. “Nenâmâ Isirae lohimbi tâñ tâñ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâñmai. Yawu sâñmai yan yengât hâkânñ otmâ sâñ mem ge katyekñesai. Yawu otyinginñetâ nâñgâmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâñ hâreyingian. “Lok perâkñe, amboyenñe yamâ Satan,” nâñeâmâ yawu sâñ hâreyingian. Yakât otmâ nâñe mem dâiyekmâ yengât amutyenñan katyekmune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sâñnomai. “Bâe, Yesuñe lohimbi yu yengât tepñe nâñgâmu âlepñe nanñe oap yakât nen mem ge katnenekñesai.” Yawu sâñnomai.

¹⁰ Otmu lohimbiñe hânñan kulemñan manmai yengât topyenñe teteâkgât nâñe sâñmune umatñe topñe topñe teteyingiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâñe tihityenñe otmune yeñe kârikñe otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingioy ya biatyingimappât nâñgâm biwiyeñe galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyeñeñe mem ge katyekñetâ kârikñe otmâ mannomai. Yawu manñetâ nâñe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetñe himbimân tap yakât saran kârikñe sâñ kânâñgâyekñebom. Kânâñgâyekmune ki putuk sâñ ge kunomai. Manman

kâriknahât pat yukât bulâŋe yingimune menomai yan Awonjahât kapi pato, kutŋe Yerusalem kapi âiŋe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patŋe yawuâk kuyingio. Otmu nâ ninahât pat Anitâŋe emelâk kunihiop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkŋe mâmâŋe otyingimu den yukât topŋe nâŋgâm henŋenŋunomai.” Yesuŋe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipŋe yâk yengât sâm kalop.

¹⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyingirâ ariâk. Nâ Yesu. Anŋoân embânân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâŋe tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetŋe konohâk otmu yapâ gâtŋe Anitâŋe âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu nâŋe yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topŋe topŋe katban. Otmu lohimbiŋe Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ haŋ sâyingiâkgât den bulâŋe ekyongom manban. ¹⁵ Nâŋe yengât biwiyeŋe ekmune ki ârândân otmap. Yenâmâ pâlâmŋe manmai. Yakât otmâ nâŋe yengât ukenŋe ki nâŋgâyingian. Otmu ŋasin gurâ ki nâŋgâyingian. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sot nemunŋe pâlâmŋe otmu âkâm pilâmain yakât dopŋeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmŋe otmu watyekbom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yengât topyeŋe teteâkgât torokatmâ sâwe. Yeŋeâmâ yuwu sâmâi. “Nenâmâ Anitâŋe nâŋgâningimu ârândânâk oap yakât iri sikum me senŋe âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakŋan mansain.” Yawu sâmâi. Yamâ den memai. Yeŋe topyeŋe ya nâŋgâne sâm hâum pâpguai. Yenâmâ kopa. Otmu nâŋgâŋetâ ki keterakmap. Otmu topŋe ekmâ nâŋgâne sâm yakât pâinmâ hâum pâpgumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmŋe mansai. Yawu nanŋan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otŋet sâm ekyongomune torokatmâ otmâ manŋetâ ârândân otbuap. Yiwerenŋe yuâmâ senyeŋe bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topŋe ki nanŋai. Yâhâ gâmâlâhâmâ nâŋe sâmune senyeŋe hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topŋe nâŋgânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyeŋe bâlenŋe ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem haŋgalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manŋetâ lohimbi nombotŋeŋe yekmâ yengât nâŋgâŋetâ yahatmu yakât ki anulaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbiŋe nâhâlen torokatmâ mansai yaŋe nine orop biwinenŋe kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nâŋgâm nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâŋe otmâ tâpikgune sâm otŋetâmâ nâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem kusân yingiman. Mem kusânyingimune ekmâ nâŋgâm henŋenŋum manman âlepŋan manmai. Otmu yeŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ hiliwahomaihât sâmune umatŋe âlâlâ teteyingiwuap. Otmu yengâlen takamune umatŋe yawuya teteyingimapgât yeŋe orotmemeyeŋe bâlenŋe ya bet pilâm orotmeme âlepŋeâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâŋe yengât emet hawiŋan kinmâ den sâmune engatne munŋe nanŋai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhât den towatŋe nâŋgâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹ Otmu nâŋe himbimâmbâ ge Awonaŋe âi sâm nihiop ya tuhun pesuk pilâmune ârândân oap. Yakât dopŋeâk yeŋe gurâ nâhât den nâŋgâm lâum manŋetâ ârândân otbuap otmuâmâ nâŋe sâmune

nâhâlen torokatŋetâ orowâk Awoŋne hâlânâmâ tatmâ yâhânom. ²² Laorika kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkŋe mâmânge otyingimu den yukât topŋe nânghâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâm teteop.

4

Himbimgât gahatŋe hindakmâ an sâm kinmu Anitâhât kawene ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatŋe âlâ hindakmâ an sâm kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nânghâwan ya yawuâk yâhâpŋe tetemu nânghâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâŋe sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

² Yawu sâm yanâk Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâŋe kawe talop yan laŋinŋe pato siliŋ siliŋ sâmmap yawuyaŋe kundennan yerâmu ekban.

³ Otmu hambe mohat yawuya yaŋe kakŋan hawamgum laŋinŋe golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴ Otmu lok kunŋe 24, hâk katipŋe kaok bolan bolan yawuya hin hârândân sâsâŋe ya mânunakmâ tatbi. Otmu ŋerendenŋe goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunyenŋan hawamgum horarŋim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyene pato yamâ Anitâ hawamgum ikŋiâk ikŋiâk tatbi. ⁵ Yâhâ Anitâ patoyeŋe talop yâkâlembâ belek sâmû ekban. Otmu denŋeâmâ himbim guŋgurun sâmû mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp laŋinŋe sem kilik kilik sâmmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶ Otmu Anitâhât dâtâpŋan saru pato nân nân sâmû yan emetsenŋeŋe siliŋ siliŋ sâm hâumu belen sâmmap dop yawuya yaŋe kâwinân liŋgarakmâ nân nân sâm iop.

Otmu songo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yaŋe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyeŋe yaŋak pato, bet kulet otyingio. ⁷ Anghân ekban yamâ pusi papatoŋe, kutŋe laion sâm, yakât kundenŋe yawuya. Yâhâpŋe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbunŋe yamâ lok kundenŋe yawu. Yâhâ imbâtŋe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹ Âlâhât konok konok pengamyene nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoŋe hilâmŋe haonmâ ârândân Anitâ yuwu sâm kiki mewangimai.

“Anitâ patonenŋe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemeha ya ae seŋ seŋ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nânghâmunŋe yahatmap. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mânge tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nânghâmunŋe âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâm kiki mewangimai.

¹⁰ Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunŋe 24 ya kerekŋe ŋerendenŋeŋe ya mem yâkât engatŋan horatbangimai.

¹¹ Horatbangim nânghâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewangimai.

“O, Anitâ patonenŋe. Gike nânghân nânghâŋan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topŋe topŋe hânân kalon yaŋe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nânghârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm han tuhumunŋe yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ liŋgarakmâ imap.” Yawu sâm.

5

Lama Nanje yâkât nângânetâ yahalop.

¹ Otmu Anitâ patonje bânje bonângen pepa âlâ mem gonjongumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemgup ya sâlikumai sâmem gonjongum gâonj nombolân yâhâp sâhâop.

² Otmu nâje anelo kârikne âlâ ekban. Yâkne yahatmâ kinmâ kârikne halahum yuwu sâop. “Pepa gâonân tap ya âlâne mem holanmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâmem den kâriknan sâop. ³ Yâhâ himbimân gâtne, me hânân gâtne, me wosapâ wosapâ gâtne âlâ me âlâne mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikne. ⁴ Yawu ekmâ yanak nângâmune dopnan ki otmu engat hako nângâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵ Nâje yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtne âlâne yuwu sâmeknoph. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtne pusi pato âlâ, kutne Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkne mumunambâ yahatmâ yan Manman bâlenjahât Amboje, kutne Satan, yâk mem ge kalop. Yâkne âlepne gâonj ya holanmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtne pato tatbanjiap. Yâkât ki nângârâ gorâhihimu ise. Pak sâmek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu pak sâmem Anitâhât gotnan songo papato ya otmu lok kunyene ya yengât hohetyenan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutne orowâk yanje yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtne pato nandoronje tatbanjiop yakât dop kum nîlipneâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenje ekmâ nângâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nângân nângânnenje kusânakmu Anitâhât topne nângânehât iknak emelâk hângângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanje yâkne yâhâ Anitâhât bânje bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan songo papato otmu lok kunje yâkne ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunjanje wangam mem kep kuwi. Kep kum yakât kaknan kondo golinak tuhum katnetâ talop ya kâlehen to kukne suk suk yanje pindindin sâmem iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbî bulâne ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyene nângâekgât mem uk pilânetâ Anitâhât hâmenan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanje ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâmem mewangiwi.

“Gâne lohimbî komotne komotne, emetsenne gahanjehen gehejehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi teteheh mannomai yapâ gâtne lok âlâ me âlâne gâhât nângânetâ bonje otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenan kinbe sâmem hânân gion. Hânân gerâ gâ gohonetâ mum yahatmâ benje Anitâhât sennan kinmâ yâk yengât sâmem ulitgumat. Yakât otmâ yâkne Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem honj bawanjim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbî nombotne âlâ manman âilonjo lonjo mannetgât galemlipyene sâmem katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otjetgât wâtge pato tatgihiap yanje pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâmem kiki mewangiwi.

¹¹ Yawu sâmem kiki mewangiwetâ anelo kingitne orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yanje yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâmem mepaewi.

12 “Lama Nanje ya kuñetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeñe, me tatatmemeñe, me nângân nângânñe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtñe ya emelâk Anitânje wañop. Yâkñe âlâlâ yakât amboñe oap.” Yawu sâm mepaewi.

13 Yawu sâm mepaem kinñet Anitânje âliwahap topñe topñe emelâk embânân kalop, sonjo bau, saruân gâtñe, hân kâlehen gâtñe, wosapâ wosapâ gâtñe, otmu lohimbi himbimgât pat otbi yâk kerekñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanje yâk yetgât yuwu sâm mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatñe otmu Lama Nanje yetgât wâtñe ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nângân nângânñe me, me orotmemeyetñe me, me kutyetñe ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâm mepaeyelekbi.

14 Yawu sâm mepaeyelekñetâ yan sonjo papato imbât tatbi yâkñe nângânñetâ ârândânâk otmu “Ya bonñanâk,” yawu sâwi. Yawu sâñetâmâ lok kunje 24 yâkñe yawuâk sâm mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanje yâkñe gâon nombolân konok ya mem holañmâ pilâop.

1 Yawu sâm mepaeyelekñetâmâ Lama Nanñe pepa ya mem kinmu ekban. Yâkñe gâon nombolân yâhâp yapâ gâtñe konok mem holañmâ pilâop. Mem holañmâ pilâmu sonjo papato munomaihat dop bia ya yengât kunyeñe yañe yahatmâ halahuop. Halahumu engatñe munje yamâ himbim guñguruñ sâmap yakât dopñe nângâwan. Otmu yâkñe yuwu sâop. “Gam ari.” 2 Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakñan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakñan talop yamâ lok papatoñe ñerenden kunyeñan horarangi mai yawuya kunñan horatbangiwi. Otmu yañeâmâ kuk otmâ kasalipñe itit kiom tuhuyekbe sâmâmâ tembe nananñe teikum gâitâmâ hâum ariop.

3 Arimu yanâk Lama Nanñe pepa gâon yâhâpñe ya mem holañop. Mem holañmu sonjo papato ya yengâlen gâtñe âlânje yuwu sâmu nângâwan. “Gam ari.” 4 Yawu sâmu yanâk beâsi kuriñ yañe teteop. Yakât kakñanâmâ lok âlâ talop yañe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbi hionakmâ kapam ahonjetgât Anitânje mâmânje otbangim hângângumu giop.

5 Arimu Lama Nanñe gâon kalimbunje ya mem holañop. Mem holañmuâmâ sonjo pato âlânje yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helen ya teteop. Yakât kakñanâmâ lok âlâ talop yañe sot me senñe âlâlâ kakñan katmâ dop memai ya miop. 6 Ya mem sonjo papato tatbi yâk yengâlen gâtñe âlânje kârikñe halahum yuwu sâm lok beâsi kakñan talop ya ekuop. “Gânje sot âlâ mem aman tipinjan mânunjdâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeñe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunjmâ yakât hâmeñe gurâ mem yahatbuat. Otmu hânñan kulemñan po pato tetem ki lingarakmâ imbuap yakât otmâ wain toñe otmu nak âlâ, kutñe oliwa sâm, yakât toñe yakât hâmeñeñeâm amutgen talâk.” Yawu sâm hângângumu giop.

7 Arimu benñe Lama Nanñe gâon imbâtñe ya mem holañop. Mem holañmu sonjo papato bâñe yañe kârikñe halahum yuwu sâop. “Gam ari.” 8 Yawu sâmu yanâk beâsi gimban kâiâk mâiâk yañe teteop yakât kakñanâmâ lok âlânje talop. Otmu yâkât kutñeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato

yawu. Otmu yâkât betñan lok âlâ, kutñe Hiliwaho Hiliwaho sâm, yañe watmâ takaop. Yâkñeâmâ lohimbi mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahonjetgât wâtyetñe tatyitgiop. Otmu sâmûtâ mesek umatñe teteyingimu lohimbi nombotñeâmâ mum hiliwahowi. Me songo sâtñane tetem yingñetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkñe gem surutuk sâm ba ariowot.

⁹ Arimutâ yanâk gâonj momene ya mem holañop. Mem holañmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukñan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yañeâmâ embun lohimbi emelâk yongonjetâ muwi ya yengât umutyene ya tatñetâ ekban. Yâk yengât topyeneâmâ yuwu. Embânân angoân lohimbi nombotñane manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyene yengât Porom Lâpio yakât hâkân otbi. Otmu lohimbi nombotñane Yesu mepaem mannjetâ yakât kasalipyenane yongonjetâ muwi. Komot yâhâp ya yengât umutyene ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâm ulitguwi. “O, Ambonenñe, topge yamâ ikñiâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekñe yuwu sâm âihohomunñe nângâ. Lohimbine hânân manmâ kasa otningim nongonjetâ muwin yakât sâp girawu yaen gâñe matñe otyingiwuat?” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâ yanâk Lama Nanñe yañe sângum kaok konok konok yingimu menjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yen tipine tatmâ nângâñet. Angoân yen yongonjetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyene yawuâk yongonjetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotñe âlâ yawuâk yongonjetâ munomai ya Anitâñe yekmâ nângâmu dopñan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matñe nâku kâpekyingiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm gâonj nombolân konokñe ya mem holañop. Mem holañmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososonj pato miop. Memu yan hilâm-gât emetsenñe irik irik sâop yamâ kâlâp gâwuñe yawu olop. Yâhâ omongât emetsenñe yañeâmâ kurin kurin hâum hepnennñe gemu ekmain yakât dopñeâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esennane beretek sâm hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pîtu yañe aksihâk beretek sâm gewi. ¹⁴ Yâhâ nenñe sângum mem pânj pânj kepehemain. Yakât dopñeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yañe yawu kepeiahop. Otmu pumñe papato otmu mâtuña yañe aksihâk kaweyenñe pilâm orotok sâm gulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimbi kerek, lok papato me inñe, lok kunñe me tâñât, kaok me helenj, iri sikumyene orop me umburuk mansai, lok topñe topñe kerehâk ya tetemu wosapâ ba misingurakne sâm hâum pâpguwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misingurakne sâm hâum pâpgum yan yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanñe yâk yetñak kuk pato otningim sâmûtâ âlâlâ yakât wâtñe biatbe sâm oap. Yakât otmâ nen yu gulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanñaitñe ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senñan âlepñe wâtñennñe tatningimu eknomgât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misingurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumñe launñe yañe nenehâkgât nanñain.” Yawu sâwi.

7

Isirae lohimbi komotñe komotñe ya yengât kundenyenñan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakñan anjelo imbât kinñetâ yekban. Anjelo imbât yañeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpñe kum manñuwi. Kum manñuñetâ nân nân sâop. ² Yawu otmu yan anjelo âlânje sipok gahanñehen tetem kinmâ Anitâ manman amboñe yakât komot ya yengât kundenñenñan undipñe katyekbe sâm kinop. ³ Yawu kinmâ bukulpñe yuwu sâm ekyongop. “Yen siru ya ki pilânñetâ miâk. Nennjeâmâ angoân sâp yiwerenñe yu Anitâhât lohimbi yamâ ikñahât undip katyekmunñe tâñ tâñâk tetemuâmâ yakât kakñan siru ya pilânñetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipñe orowâk katyekmunñe kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

⁴ Otmu Isirae lohimbi Anitâhât komolân gâtñe yongonñetâ nânğawan yamâ emelâk yakât pat otbi. Yâk yengât dop yamâ menduhuakñetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbi yuñe hionjakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbi ya yengât dopyenñe yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtñe yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtñe ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtñe gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu bâñjeâmâ Benyamingât komolân gâtñe 12,000. Lohimbi komot yuñe Anitâhât pat otbi.

Lohimbi kinñitñe orowâkñe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekki.

⁹ Ya ekmune pesuk sâmû yakât kakñan lohimbi kinñitñe orowâk hânñan kulemñan manbi yañe taka menduhuakmâ kinñetâ yekban. Otmu lohimbi ya sâlipyongonongât dop bia. Yañe Anitâ otmu Lama Nanñe yâk yetgât gotyetñan kinbi. Kinmâ sângum kaok bolan bolan mânunjakñetâ ge engatyenjambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkñe awu tawu mem lapu lapu tuhun yuwu sâm Anitâ mepaem kinbi. ¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboñe. Gânñe nen gike pat sâm kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanñanñe nengât toсахât otmâ umatñe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ nenñe manman âlepñan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâmâ anjelo kinñitñe orowâkñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanñe, songo papato imbât, lok kunñe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbi. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonennjahât wâtñan manmain. Yâk nânğân nânğânñe âilongo. Otmu âlâlâ yakât amboñe oap. Yâhâmâ lañinñanâk tatmâ gamap. Manman amboñe yu bulânñe. Otmu yâkñe buku âilongo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâñetâ lok kunñe 24 yâk yengâlen gâtñanñe yuwu sâm âinohop. “Lohimbi yu sângum kaok bolan bolan mânunjakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyenñeâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâm âinohomu yuwu sâm ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gânñe eknohâyâ.”

Sâmune sâop. “Lohimbi yuâmâ emelâk kasalipyenñe mem ge katyekne sâm mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yawu otyinginjñetâ sâtğum manmâ biwiyeñe Yesuhâlenâk katmâ manbi. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanñe hepñanñe tosayenñe pirim ikñe pat kuyingio.

¹⁵ Yakât Anitâhât senñan kinmâ sâp ârândân yâk mepaem hon bawanñim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâñetâ Anitâ manman ambonñe galem-yongom mâmâñe otyingimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanñe yamâ Anitâhât senñan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yengât galem otmâ manman kârikñe yakât to senñanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâñe yâk yengâlen umatñe âlâlâ teteyingimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakñanâmâ yâhâpñe torokatmâ engat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me sotgât yâhâpñe ki po yingimu munomai. Me tohât engatyene ki sañ sâwuap. Me sikopñe yongomu yan wâtyene ki houn sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanñe yâkñe gâon bâñe ya mem holañmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanñe gâon nombolân yâhâpñe ya mem holañop. Mem holañmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamgum kinbiñe in tatmâ hutuk sâm kinbi. ² Yawu kinñetâ kâlep ki otmâek añelo nombolân yâhâp ñe Anitâhât senñan tetem kinñetâ yekban. Kinñetâ Yesuñeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yingimu mewi. ³ Otmu yâk yengâlen gâtñe âlâñeâmâ kondo goliñak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbi nombotñe alata amutgen kinmâ yan Anitâ ulitgum manbi ya yengât den ya hañ sâm yâhâmu tepñe nâñgâyingiâkgât Yesuñe to kukñe suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâm iop. ⁴ Pik sâm imu añeloñe mem moselemu Anitâhât hâmerjan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepñe nâñgâyingiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâmu añelo ñe alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari akñangen panmu hânân sem tok sâm giop. Hânân gemu elem ya tok sâm belek sâmu himbim guñgurun sâop. Himbim guñgurun sâm arimu mososoñ pato miop.

Añelo kândikuñe lâmunñe kunop.

⁶ Otmu añelo nombolân yâhâp ñe lâmunyene âlâku konok konok miakmâ kunne sâm otmâ menduhuakmâ kinñetâ yekban.

⁷ Añelo añgoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp ñe hepnak pato otmâ hânân kionmu ekban. Yâhâ hânân giop ñeâmâ pun sâm hewukñe nombotñeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyenambâ gâtñe konohâk ñeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Añelo yâhâpñe lâmunñe kunop.

⁸ Yawu otmâmâ añelo yâhâpñe lâmunñe kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Ñeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenñe giowângen ñeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtñe yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotñe saruân wanga mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kakñan gulip otbi. Yâhâ nombotñe pato yamâ âlepñe hâmeyeñe kinop.

Añelo kalimbunñe lâmunñe kunop.

¹⁰⁻¹¹ Añelo kalimbunñe lâmunñe kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutñe Kalak sâm, ñe sem lan sâm kionop. Ñe himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senñe senñe yakât nombotñeâk kalak olop. Komot kalimbunambâ

komot konohâk yañeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenñe yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbi nombotñe to kalak newi yañe muwi.

Anjelo imbâtñe lâmunñe kunop.

¹² Anjelo imbâtñe lâmunñe kunop. Kunmâ dewutâ emetsenñe pitu topñe topñe lañyene yamâ kâtâpgumu omonguop. Otmu dewutâ nombotñe yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omonguop. Otmu emetsenñe yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk lañyene inin pilâmu sânduk sâm iop. Yawu otmu hilâmgât emetsenñe ya kâtâpgumu hilâm kârikñan omon sâhâop. Otmu dop yawuâk omongât emetsenñe ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kakñan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâm hanñan yâhâm arimu ekban. Hanñan yâhâm ari kârikñe halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotñe. Anjelo nombotñe âlâ yâkñe lâmunyene kunne sâm oai. Kunñetâ sâp yanâmâ umatñe topñe topñe lohimbi kakyeñan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâm nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Anjelo momenñe lâmunñe kunop.

¹ Anjelo momenñe lâmunñe kunop. Kunmu yan pitu pato âlâñe himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya anjelo âlâñe himbimâmbâ gem hânân kionop ya tetemu ekban yakât topñeâmâ yuwu. Yâkñe hem nâpumñe yapâ âlâlâ bâleñe topñe topñe holañmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatñe ya mem pilâmu an sâmu utun pato gam yâhâm emetsenñe ya kâtâpguop. Kâtâpgumu omon pato sahaop. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwiñambâ dimuñ tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiñambâ gemâmâ kulahâ bâleñeñe ningimap dop yawuâk yingio. ⁴ Otmu amboyenñeâmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nak me senñe âlâlâ esenñe ya nene sâm ki genomai. Me Anitâhât lohimbi undip katyিংinjetâ yâkât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yinginomai. Yâhâ nâñe mâmâñe otyingimune ari lohimbi tângât, undipyene bia yamâ hâhiwin pato yinginomai. ⁵ Hâhiwin yinginjetâ sâtgun manñetâ emetsenñe mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâm hângânyongop. ⁶ Hângânyongomu ge lohimbi yinginjetâ hâhiwin nângâwi ya biatyিংiâkgât mâtâp hâum pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nângâm manñetâ emetsenñe mome pesuk sâmu yanâk hâkyene sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuñ yañeâmâ yingine sâm beâsiñe beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinñetâ yekban. Yâhâ kunyeneâmâ ñerenden goliñak tuhumai yawuya mem lok papatoñe ñerenden horarangiñmai dop yawuyene horarangiñ kinñetâ yekban. Kun kundenyene yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyene yamâ kâkâlep yañe silik solok sâm giop. Yâhâ sâtyene yamâ puaiâ sâtñeñe kâkitik sâmmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyenñahât katipñe yamâ hâmbâ kârikñe yawuya. Yâhâ pengamyene mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuñ sâm gam arimu nângâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyleneâmâ boson boson sopñe yawuya. Otmu yañeâmâ lohimbi kârâyekmu hâhiwin pato nângâwi. Hâhiwin pato nângâwi yakât kakñan emetsenñe mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyene yamâ anjelo âlâ hem nâpum pato tumuñe ki ehekñe yakât ambonje. Anjelo yakât kutñe yamâ Isirae yengât denân

Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topņeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboņe.”

¹² Otmu aņelo momerâņe lâmunyeņe kunbi yapâ umatņe teteop yamâ bialop. Otmu umatņe yâhâņe otmu kalimbuņe tetewe sâm olop.

Aņelo nombolân konokņe lâmunņe kunop.

¹³ Aņelo âlâ nombolân konok yaņe lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yaņe Anitâ yuwu sâm ekuwi. ¹⁴ “Emelâk aņelo imbât yaņe to pato âlâ, kutņe Euparata sâm, yan lohimbi bâleņe yaņe matņe menomai yakât mambotmâ tatņet sâm dâmân kâlehen katyekņetâ tatbi. Katyekņetâ tatņetâ emelâk yongone sâm yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matņe yingņetgât aņelo lâmun kunmâ kinsap yu hângângurâ holanyekmu ariņetgât naņgain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâņetâ yanâk ari holanyekmâ lohimbi kâsipyongoņetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtņe komot konok mem gulip tuhuyekņetgât sâm hângânyongop. ¹⁶ Hângânyongomu emelâk arine sâm bunewâk henġemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kakņan tatbi ya sâlipyongonogât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

¹⁷ Otmu kapam lok beâsi kakņan ariwiņe kapamgât hâk katipņe topņe topņe mem haņgalakbi. Nombotņe kisi kisi, nombotņe kurin, kâlâp koketņe kuhulun kuhulun yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotņe gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kunyeņe yamâ pusi pato, kutņe Laion sâm, yâkât kunņe yawuya. Wâtyene pato tatyingņiop yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâm pundun sâm kinmap yawuya ekban. Yaņe ari lohimbi kâsipyongoņetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtņe komot konok sem gulip tuhuyekņetgât sâwi. ¹⁸⁻¹⁹ Yamâ betyenehen otmu dâtâpyenehen yamâ sâtņeâk hârok. Yâhâ hapeyenaġât sâtņe yamâ mumakgât sâtņe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaņe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nâņġâm muwi.

²⁰ Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtņe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaņeâmâ orotmemeyeņe bâleņe ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyeņe kârikņe otmâ torokatmâ weke bâleņe yengât nâņġaņetâ bonņe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtņak ġâiwi, me goliņak me siliwanak um kutakum yaņak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâņât, hâlîņe bia, yakât nâņġaņetâ yahalop. ²¹ Otmu kombo meyingine sâm dondâ yongoņetâ muwi. Me sait bâleņe, me karasuņa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nâņġân nâņġanyenaņe ki kepeiwi. Orotmeme bâleņe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Aņelo âlâņe pepa mem Yoane warņmu niop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu aņelo âlâ ekban. Yamâ wâtņe pato nandoroņe tatbaņġiop yaņe himbimâmbâ elem kulewonboņ biwiņambâ gemu ekban. Aņelo yakât kun kundenņe yamâ sikopņe siliņ siliņ sâm hâumap yakât dop otmâ laņinņe pilâmu yâkât kun kundenņan yamâ hambe mohat yaņak pato otmu ekban. Kâi pawutņe yamâ kâlâp semu koketņaņe laņ laņ sâm imap dop yawuya. ² Yâhâ bâtņan pepa mem talop yaņe perererņ sâop.

Otmu kâiŋe perereŋ sâŋ bonâŋgenŋe saruân tâlim kanehenŋe hânân tâliop. ³ Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim guŋguruŋ sâmu nâŋgâwan. ⁴ Topŋe ya nâŋgâm kulemguwe sâŋ otatmune benŋe, Yesuŋe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewongboŋ munŋe pilap yakât topŋe ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nâŋgâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ aŋelo yaŋe bâtŋe bongen siwiraŋom panmâ himbimân ekma yuwu sâop. ⁶ “Anitâ manman amboŋe. Gâ embâŋân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikŋe pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senŋe âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâŋe sârâ tetewi. ⁷ Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwereŋe yu alata amutgen kinsai ya yengât nâŋgâmâmâ kasalipyenŋe matŋe bâlene yingirâ meŋet. Otmu emelâk gâŋe poropetelipge den ekyongorâ sâŋ tetem gawi yakât bulâŋe yiwereŋe teteâkgât yakât aŋelo nombolân yâhâpŋaŋe lâmunŋe ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu yanâk Yesuŋe himbimâmbâ yuwu sâŋ eknohop. “Aŋelo kâiŋe nombotŋe hânân tâlim nombotŋe saruân tâlim pepa mem perereŋ tuhum kinsap ya ari bâtŋan me.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu arimune aŋelo yaŋe yuwu sâŋ eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuaŋ. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nâŋgâwuât.” Yawu sâŋ eknohop.

¹⁰ Yawu sâŋ mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâŋ eknohop. “Gâ ihilâk lohimbî hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yengâlen ari yu me ya teteyingiwuapgât topŋe sâŋ tetem ekyongowuât.” Yawu sâŋ eknohop.

11

Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetŋe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâŋ eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukŋahât ginŋe hotom umai yakât tuŋŋuŋe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbî nombotŋaŋe Anitâ hoŋ bawaŋgim mepaem kinsai ya amonŋe kinsai ya sâlipyongom dopyenŋe nâŋgâ. ² Yâhâ Anitâhât topŋe ki nâŋgâmai yamâ yaeŋen tai yâhâmâ kasalipyenŋe taka emet kapiyenŋe Anitâhât kawenŋe tap ya limbârongum hâhiwin yingirâ sâtŋum mannomai. Sâtŋum manŋetâ emetsenŋe 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuât. Pilâyekdâ in tatnomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nâŋgâm sâtŋum manŋetâ yan nâŋe hoŋ bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbî yaŋe munomaihat kou kendâmahom kunyetŋan kepeim Anitâhât topŋe sâŋ ekyongom manmutâ emetsenŋe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâŋ, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâŋ kinmap yawuya. Yâkŋeâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim yâkât topŋe sâŋ tetem ekyongom mandomawotgât sâŋ yitgiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâŋe. Lohimbî nombotŋaŋe orotmeme bâlene otmâ mansaiŋe yotgone sâŋ gotyetŋan ariŋetâ yâk yetgât lauyetŋambâ kâlâp punduŋ sâŋ seyekbuaŋ. Yakât sâŋ kalop. ⁶ Lok yâhâp yaŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki

gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to sennahe hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umathe tophe tophe teteyingîâkgât nângâromawot ya gurâ âlephe teteyingiwuawâk. Yakât wâtyetne pato tatyitgiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâm tin pilâromawot yan hem nâpum bâlenjahât ambonhe yanhe yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutne âihe Sotom sâm, otmu kutne âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetne howanân kuñetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. ⁹ Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ gâtñanhe yâk yetgât den pat ya nângâm taka yelekmâ mem hanyotgomaihât galemyetne kinñetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰ Yawu otñetâmâ nombotñanhe yuwu sânomai, “Bâe, hoñ bawa yâhâp yuñe taka hâhiwin kakñan katnenekmutâ sât gum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyene orop yenêak herone nanñanñim senne âlâlâ angi gungi otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim oñ giriñ otnomai. ¹¹ Yawu otñetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtñan hilâm kârikñan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñjahât Heakne ge mâmâñhe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbi nombotñanhe gotyetñambâ gam arinomai yanhe yelekmâ umutyene arimu kingityenjahât dondâ otnomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuñe den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâm ekyotgomu elem kulewonñon biwiñambâ yâhâmutâ kasalipyetñanhe yelekñetâ sâtne otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososon pato membuap. Memu emetyene mem gâsuk tuhumu amon âlâek yanhe putuk sâwuap. Otmu lohimbi mathe 7000 yongomu munomai. Muñetâ yanâmâ lohimbi nombotne ki hiliwahonomaiñe Anitâhât kulem ya ekñetâ sâtne otmu yâkât nângâñetâ yahatbuap. ¹⁴ Umathe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakñan kalimbune yu tetewe sâm oap.

Anjelo nombolân yâhâññanhe bâñe lâmunne kunop.

¹⁵ Anjelo bât nombolân yâhâñne, bukuyene bâñe yanhe lâmun kunop. Kunmuâmâ anjelo kingitne orowâkne den kârikñan yuwu sâñetâ gemu nâñgâwan. “Kutdâneneñe Anitâñe nanñe hângângumu ge lohimbi yengât lok kutdâ manmâ tihityene otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunne papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmaiñe yuwu sâm Anitâ kiki mewañgiwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Ambone. Embânân hân himbim ki kândikytgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerene yu tophe katmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai yamâ gâñe galemyene pato otmâ yâhâwuap. Yakât nângâmunne hân himbim pâroñ oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbi nombotñanhe gâhât topge ekmâ nângâhihiñetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâlene otmâ manmâ gai yakât mathe yingwe sâm oat. Mathe yingwe sâm otdâ kuk pato otmâ ahone sâm oai. Otmu gâñe lohimbi kerek yengât biwiyene ekmâ nângâm mathe yingiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerene yuâmâ poropete nombotñanhe gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbi nombotñanhe gâhâlen biwi nângân

nângânyenjañe kepeim manmâ gawi, yâkñe hâmenje âlepñe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâm gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâm kiki mewangñetâ Anitâhât opon kâmbukñe himbimân tap yakât gahatñe ya hindakmâ an sâm kinop. Hindakmâ an sâm kinmu yakât kâlehen girem den sâm kulemgum kalop yakât katipñe ya tetekñan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâm himbim gunjurun sâm gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososon pato memu hân hârohâk sân sân sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâñe naom memu puaiañe nem kereñgetbe sâm olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipñe mânunjakmâ talop yakât kundenñeâmâ sikopñe siliñ siliñ sâm hâumap yawuya. Yâhâmâ omonğât emetsenñe lanjinñe pilâop yakât gotñan kinop. Yâhâ kunñe mâpuñanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâm hâliliakmu hâhiwin nângâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kurin bâleñe yawuya. Kunñeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunñe ya ârândânâk lok papatonje ñerenden horarângimai yawuyañe hârâtâhâk horarângim talop. Yâhâ ñilipñeâmâ bât nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yañe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeñe gâwâreyekmu pek sâm hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yañe naom ya memu puaiañe nembe sâm imbi yakât gotñan ba kinop. ⁵ Yâhâ imbi yañe naom miop yañeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityenñe otbuapğât Anitâñe emelâk sâm kalop. Otmu puaiañe nembe sâm otmu sâp yan Anitâñe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶ Yawu otmu imbi yañeâmâ kinğitñahât otmâ sururuk sâm ari lok ki manmaiângen Anitâñe yâkât kawe mem henğenguwangim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâñe tihitñe otmâ yâhâmu emetsenñe 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yañe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan añelo patoyenñe, kutñe Mikae sâm, yâkñe añelolipñe meyekmu puaia yakât komolipñe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyekñetâ hânân yuân gewi. ⁹ Yawu gârâmâ puaia kunsain yâkât kutñe yamâ Haknenñan Sâmap, otmu kutñe âlâmâ Satan, yañe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotñe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yañe yuwu sâñetâ nângâwan. “Satanñe Anitâhât senñan kinmâ haonmâ ârândân nen Anitâhât komolipñe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâm gamap. Yawu gârâmâ Anitâñe nanñe sârenenenehâğât hângângumu gem nengât sâm muop ya mumunambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yâkñe sâmu yâkât añelolipñe Satangât komolipñe watyekñetâ giai. Otmu Lama Nanñe yâkâlen torokatmunñe mâmâñe otningimu Satan otmu yâkât hoñ bawa me mitihât kasa takanjetâ lohotñe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanñe yâkât tem lâuwangim mepaewin. Mepaemunñe yakât matñe kasalipñe taka nongonjetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânennñe wâtñe pato tatbanğimapñe nen

mem heñgenjenekbuapgât mâtâp teteap. ¹² Otmu Lama Nanje ya mu-muñambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopñeâk nenje Satangât hoñ bawa ya mem ge katyekbin. Topñe yawuhât otmâ himbimân gâtñe yeñe heronje otbangim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe Satan mem ge katbuap yakât Satanñe nâñgâm kuk pato otmâ yakât matñe sâm hânân ge lohimbi mem ge katyekbe sâm olop. Yawu gârâmâ yakât nâñgâm tepnenñe dondâ bâleap.” Yawu sâñetâ nâñgâwan.

¹³ Yakât otmâ puaiañe yuwu nâñgâop. “Bâe, hânân gian yukât matñeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nangan” yawu sâop. ¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâñe sâmu tiwa pengamñe yañe imbi ya âlihithbangiwi. Âlihithbangiñetâ yahatmâ pâp pâp sâm lok ki manmaiângen Anitâñe kawe heñgenjuwangiop yan ariop. ¹⁵ Arimu puaia kurin bâleñe yañe imbi ya hilipguwe sâm lauñe anmu yapâ uwurup pato gam kionop. ¹⁶ To yañe gam kionmâ imbi ya nem kereñgetbe sâm olop. Yawu olop yamâ imbi yañe torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenñe 42 pesuk sâekgât Anitâñe sâmu pumñe âlâñe bâok sâm to ya lâum kurihio. Lâum kurihimu imbi ya hâmeñe kinop. ¹⁷ Hâmeñe kinmuâmâ puaiañe ekmâ kuk bâleñe olop. Kuk bâleñe otmâ imbi yakât komolipñeñe Yesuhât den pat âlepñe ya nâñgâm mem biwiyeñan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaia yañe kuk bâleñe otyingim itit kiom tuhuyekbe sâm ariop. ¹⁸ Ari saru sâtñan kinop.

13

Songo sâtñe kârikñe yamâ kunñe nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtñan kinmâ halahumu songo âlâ, sâtñe kârikñe, yañe saruâmbâ gamu ekban. Songo sâtñe kârikñe yamâ ñilipñe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horarangimai ya ñilipñan konok konok horarakmâ talop. Kunñe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kawenñan kinbe sâm yan ikñe kutñe konok konok kulemguaakmu talop. ² Yâhâ orotmemeñe yamâ yinsiwet kârikñe yawuya. Yâhâ kâiñe bâtñe yamâ tiwa yawuya. Sâtñeâmâ puaia sâtñe yawuya. Yâhâ puaia ya emelâk ekban yakât wâtñan kinmâ tem lâuwangiop. ³ Yâhâ songo yamâ emelâk kasañeñe kunñe nombolân yâhâp yakât hohetyenñan gâtñe konok kuop. Kumu hepñe pato ga kionmu wip sâm benñe yañak sâwâewanjiop. Sâwâewanjimû lohimbi hânñan kulemñan manbiñe ya ekñetâ sâtñe olopgât yâkâlen torokatmâ yâkât nâñgâñetâ yahalop. ⁴ Nâñgâñetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, songo kârikñe bâleñe âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu yañe mem ge katbuap?” Yawu sâm songo yakât nâñgâñetâ yahalop. Yawu gârâmâ songo ya konok ki mepaewi. Songo yakât ambonje puaia yañe mâmâñe otbangiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nâñgâyitñetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵ Anitâñe ya ki ekmâ sâyitgiopgât songo yañe Anitâhât nâñgâmu gemu mem ge katbe sâm yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtñe biatmu mem ge katsan.” Yawu sâm ikñahât nâñgâmu yahalop. Yawu otmâ kârikñe otmâ manmu emetsenñe 42 ya pesuk sâop. ⁶ Yâhâ songo sâtñe yañe Anitâ mem ge katbe sâm yakât sâm bâlewanjiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yengât sâm bâleyingim manop. ⁷ Yawu otmâ Anitâhât lohimbi ya kuk otyingim kerehâk mem lohotñe tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbi hânñan kulemñan manbi ya yengât kunñe

manop. ⁸ Yakât otmâ lohimbi nombotnje Anitâhât pat ki otbi yamâ songo yakât nângâjetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotnje Anitâhâlen torokatmâ manbi yañeâmâ songo ya ki mepaewi ya yengât topyenje yuwu. Emelâk embâñân Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbi yañe biwiyenje Lama Nanñe kuñetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yengât Anitâñe nângâop. Yâk yengât nângâm kutyenje pepaen kulemgum Lama Nanñe wañmu memman kârikñe yakât pat kuyingio. Yawu. ⁹ Otmu yenje den kulemguan yu sâlikum topñe nângâjetâ keterahâk.

¹⁰ Lohimbi nombotñañeâmâ hâhiwin kakñan mannomai. Ya teteyingiwê sâm otbuap yan ki misinguraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyenñe mem pâi emetñan katyeknomai yan sât gum mannomai. Yâhâ nombotñeâmâ kapamñe mem yongonomai. Ya teteyingiwê sâm otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatñe ya teteyingiwuawân yakât nângâm Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manñetâ Anitâñe meyekbuap. Otmu umatñe topñe topñe teteyingiwuap yan yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

Songo sâtñe kârikñe âlâñe lohimbi menduhuyekmâ ikñe kulem bâtyenjan otmu meteyenjan kalop.

¹¹ Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Songo sâtñe kârikñe âlâ ekban yañe hân tumuñambâ pindilakmâ yahalop. Nîlipñeâmâ lama lokñahât nîlipñe ekmain yawuya. Yâhâ denñe engatñe yamâ bau hulin yerâmunñe hâok hâok sâmap yawu. ¹² Otmu yamâ emelâk angoânâk songo sâtñe kârikñe ekban yañe emelâk mâmâñe otbangio. Mâmâñe otbangio yâkât lohimbi yañe nângâjetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manñetgât sâm ekyongop. ¹³ Otmu Anitâñe mâtâp mangum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândân kulem topñe topñe meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyenjan kinmâ sâmu kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân pundun sâmu ekbi. ¹⁴ Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâm kâityongop. “Yen songo kunñe sâwâeop yakât umutñe hâwiñetâ kundenñe teteâk.” Yawu sâm yingio. ¹⁵⁻¹⁷ Yawu sâm yingimu Anitâñe mâtâp ki manguyingio yakât otmâ yâkât tem lâum umutñe ya hâwiñetâmâ mâmâñe otbangimu yahalop. Yahatmâ ikñe mepaem manñetgât den sâm yingio. Den sâm yingim lohimbi topñe topñe, gehenje me yahat yahatñe, kutyenje orop me kutyenje bia, iri sikum tatingio me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikñahât kulem towatñe bâtyenjan otmu meteyenjan kalop. Yawu katyingimu yapâ gâtñane yâkñak sot me senñe âlâlâ ya ari pulhunomaihât dop ya teteyingio. Yawu otyingimu yâkât nângâjetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñañe yâkât ki nângâjetâ yahalop yakât otmâmâ matñe yingimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yenje den kulemguan yu sâlikum nângâjetâ keterahâk. Yâhâ songo sâtñe kârikñe ya tetewuap yamâ dopñeâmâ 666, dop yañeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kinjitñe orowâkñe Lama Nanñe otmu Âwâñe yetgât nângâjetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Pumñe pato âlâ, kutñe Sion sâm, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanñe yañe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi

dopyeje 144,000 Anitâje meyekmâ himbimgât pat kuyingiop yâkneâmâ yâkât senjan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeje, Lama Nanje otmu Âwâje, yâk yetgât kutyetje yamâ yeje meteyenjan kulemgaukmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munje yuwu tetemu nângâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munje pilâmap yakât dop, me himbim guḡguruḡ sâmu nângâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâje menduhuakmâ wanḡam kunjetâ nângâmain yawuya, yaḡe hanâmbâ gemu nângâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbi 144,000 yaḡe soḡo papato imbât otmu lok kunje 24 yaḡe Anitâhât dâtâpjan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangiwi. Kiki mewangiḡetâ nângâwan. Otmu lohimbi yu yan yuḡeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkne uwawapje bia manbi. Otmu den perâkne me den guruk ki sâḡ manminiwi. Lohimbi yawuyaḡe Lama Nanḡahâlen biwiyenḡe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiḡe Anitâ yet Lama Nanje yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewangiḡetâ yekban. Kiki yakât topḡeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yaḡe ki nângâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkḡak kiki yakât topḡe nângâḡ mewangiwi.

Anitâje aḡelolipje kalimbu hâḡḡânyongomu denje sâḡ tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâje aḡelo âlâ hâḡḡangumu hanâmbâ pâp pâp sâḡ ari lohimbi hânjan kulemjan mansai yâk yengâlen ari yuwu sâḡ ekyongop. ⁷ “Yeḡe biwiyenje Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embânân aḡoânâk Anitâje pat kuyingiop ya meḡet. Anitâje lohimbi topyeḡe ekmâ den sâḡ hâreyingiwē sâḡ oapḡât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaenḡet. Ambonenḡe Anitâje hân himbim kândikyotḡop. Otmu âliwahap topḡe hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâḡ ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakjan aḡelo âlâ tetemu ekban. Yâkne yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutje Bawilon sâḡ, yakât ambolipjanje lohimbi nombotje hânjan kulemjan manmâ ariwi ya yengâlen ariwi. Ari yenahâk orotmemeḡe kinḡoḡ oḡbi ya yawuâk otḡetḡât sâḡ kēdâyingiḡetâ nâḡḡayingiwi. Yakât matḡeâmâ Anitâje itit kiom tuhuyekmu kâwurumje kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakjan aḡelo âlâ kalimbunje tetem yan den kârikne halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotjanje soḡo sâḡne metje ikḡe otmu yâkât umutje nahân hâwiḡetâ ḡolâ otmâ yahalop yâk yetgât nâḡḡaḡetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyenjan otmu meteyenjan kulemgaukmâ mansai ya yengât Anitâje kuk pato otyingim ḡap. Kuk otyingimu yakât otmâ lohimbiḡe Lama Nanje muop yâkât aḡelo koko salek ya yengât senyenjan kinḡetâ kâlâp patoḡe seyekbuap. Seyekmu sâḡḡum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyingiwuap. Sâp kâlēp seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nâḡḡân nâḡḡanyenje Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâui yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyenje yakât galemje oraḡim mannomai.

¹³ Yesuḡe Anitâhât ḡotjan kinopḡe yuwu sâḡ eknohop. “Yoane. ḡâ den yuwu sâḡmune kulemḡu. Lohimbi biwiyenje nâhâlen kepeim mansai yâk yengât kasalipyenḡe nâḡḡaḡetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekḡetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkne manman kârikne memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâḡu Anitâhât Wâtḡât

mâmânahât Heakne yuwu sâm ekuop. “Bulâñanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hon bawanjim hâhiwin kakñan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe nâñgâmu munomai yanâmâ bulâñe yingiwuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâmû âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe Yesu hâñgângumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuñe kaperam âlâ goliñe tuhu tuhuñe ya karakmâ, ãom kela bâññanâk tatmu elem kulewonñon kakñambâ giop. ¹⁵ Otmu anelo âlâñeâmâ Anitâ yâkâlembâ gemu ekban. Otmu yañeâmâ anelo âlâ elem kulewonñon yakât kakñan talop ya yuwu sâm ekuop. “Bâiñ, bonñe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ ãom kela yañe nak kehetñe mem hâwurum mânunñdâ pik sâek.” Yawu sâm ekuop. ¹⁶ Ekumu ãom kela yañe mem mânunñmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâmû yanâk anelo âlâ Anitâhât opon kâmbukñambâ pilâm giop. Yâkñe tewetñe sâtñe welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakñanâmâ anelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yañeâmâ den kârikñe sâm anelo tewet mem manop ya yuwu sâm ekuop. “Hânân wain kehetñe emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâñe tewet miakmâ ge hârem bonñe me. Ya mem mendârerâ tonje giâk.” Yawu sâop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu sâmû tewet miakmâ ge bonñe ya hârem mem mendâremu tonje yañe gem hep olop. Hep otmâ wanga âlâ kapi yakât betñan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâm moseleakmâ hânân ge pik sâm denñan pato olop. Yâhâ denñan yakât kâlepñeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuñeâmâ lok kinmu nekamñan otbuapñat dop olop. Yakât dopñeâk lohimbiñe kunyeñe kârikñe otmu orotmeme bâleñe otmâ manmâ gai yakât matñe meñetñat Anitâñe pilâyekmu genomai.

15

Anelolipñe nombolân yâhâp yañeâmâ bumbum âlâlâ ikñiâk ikñiâk mewi.

¹ Otmu yakât kakñan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukñe himbimân tap yakât kâlehen anelo nombolân yâhâp yañe kinñetâ yekmune sâtñe olop. Yawu otmâ anelo yañeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikñiâk ikñiâk mewi. Yâhâ bumbum yamâ Anitâñe matñe bâiñe yingimu meñetâ bialâkgât. ² Ya mem kinñetâ yan saruwân yawuya pato ekban yamâ omonânâk hewam sikopñe kumu siliñ siliñ sâmû topñe kuririñ sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginñan Anitâhât lohimbi yañe iliwetmâ songo sâtñe metñe ya, otmu yakât umutñe nahân hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu songo sâtñe kârikñe logñat dop 666 ya miop, ya yengñat den kum mem ge katyekbi yañe saru ginñan kinmâ buñam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseñe Anitâhât tem lâum manop yâkât heronñe nâñgâm buñam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanñahât nâñgânñetâ yahatmu buñam yuwu sâm tâliwi.

“O Anitâ, kutdânennñe. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memmat yamâ mendâ âlepñe nandoronñe otmap. Orotmemehe ekmunñe ae señ señ, yae yongâe otmap. Gâñe lohimbi topñe topñe yengñat kunyeñe otmâ tatmâ gaonñak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân taiñe, me nen hânân taiñe gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patñe sâm harj tuhukumunñe ârândânñ merândânñ otmâ imap.

Gâ konok uwawapne bia, âilongo longo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânjan kulemjan manmâ arain nengât tihitnenne otmat yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakjan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukne himbimân tap yakât gahatne ya hindakmâ an sâmb kinop. ⁶ An sâmb kinmuâmâ Anitâhât welâmne ya hawamgum sângum kâlep hikunetâ ge hârândânâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan songo papato imbât mumuhât dop bia hâlânjakmâ tatnetâ yekban. Yâhâ gotyenjan anelo nombolân yâhâp kinbinje sângumyene kaok bolanj bolanj mânunjakbi. Otmu dihinyenjan kâiput golinje tuhum âmbâkunetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeyene kingon otmâ manminiwiñe matne mem hâhiwin kakjan mannetgât songo pato âlâne anelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yingimu mewi. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topne topne âlâku ikniâk ikniâk yane pik sâmb iop. Yakât Anitâ manman ambonane matne sâmb yingiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinnetâ yan Anitâ laninne ambonje ikne wâtne pato tatbangimapne kuk bâlene olop. Yawu otmu opon kâmbukjahât kâlehen utun bâlene sahaop. Utun sahakmâ mangumu opon kâmbukjahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu anelo nombolân yâhâp yane kumâmâ bumbum bâlene mosenetâ ge lohimbi bâlene yengâlen teteop. Otmu yakât kakjanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum mosenetâ ge lok bâlene yengâlen umatne topne topne teteop.

¹ Anitâne anelolipne nombolân yâhâp ya yuwu sâmb ekyongop. “Yen gemâmâ matne yingiwom yakât bumbum teteyingiâkgât mosenetâ giâk.” Yawu sâmb hângânyongomu gewi. ² Angoân hânân moselemu giop yakât topneâmâ yuwu. Lohimbi nombotnane songo kârikne yakât kulem towatne meteyenjan tuhuanjim nahân umutne hâwinetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewi. Komot yaneâmâ bitâp me use kârikne ya teteyingiâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anelo yâhâpnaneâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahonetâ hepyenane gam gara gara otmâ korokne pilâmap dop yawu olop. Yâhâ sarune hep gara gara olop yakât kâlehen senne âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ anelo kalimbunane kondone mem to senjan moselemu giop. To senjan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâmb ekuop. “O Kutdâne, gâ embânâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâlene kunyene kârikne otmâ gâhât hâkâñ otmâ orotmeme bâlene otmâ manminiwi ya kerekne matne mem mum metenjetgât hângânnohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâne den sâon yakât bulâne teteap ya nângâmune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotne yongom mem âlâlâ tuhuyeknetâ muwi. Muñetâ yan hepyene hânân giop yakât matne gâne hep bâlene yu yingirâ neñetâ dopjan oap. Ya nângâmune ârândân oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbinje Anitâ yuwu sâmb ekuñetâ nângâwan. “Bulâjanâk Anitâ Kutdânenne gâ wâtge kârikne tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matne yingirâ miâi ya ekmunne dopjanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ anelo imbâtnane kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâne sâmbu sikop yamâ pilâm irik irik sâmb kâlâpne sem lan lan

sâmap yawu otmâ sem meteyehop. ⁹ Otmu kâlâp pato yaņe punduņ sâmap lohimbi ya dondâhâlâk seyehep. Sem bâleyekmu nâņgâm nâņgâm iliwetmâ Anitâ bumbum amboņe yakât awat pilâwangiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeņe ki kepeiwi.

¹⁰ Yâhâ aņelo momeņe yaņeâmâ bumbum âlâ moselemu soņgo sâtņe metņe yâkât kaweņan giop. Gemu omoņ pato kum kepeim imu benņe lohimbi yâkâlen torokatbiņe hâhiwin pato nâņgâm nimbilamyene pâņan ihm hâreakbi. ¹¹ Yawu otmâ kunyeņe kârikņe otmâ Anitâ himbim amboņahât awat pilâwangim orotmemeyene bâlene ya witgum otmâ manbi.

¹² Yâhâ aņelo nombolân konokņe kondone mem to âlâ, kutņe Euparata sâmap, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yaņe aksihâk saņ kititiņ sâop. Saņ kititiņ sâmu yan lok kunņe nombotņe emetsenņe gahaņembâ takanomai ya yeņgât mâtâp meyiņgiop. ¹³ To ya saņ sâmu yan puaia yakât launambâ weke bâlene yamâ kesuņ pâlâmņe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakņe mem umutņe hâwiņetâ yahatmâ golâ olop yakât launambâ kionmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkņe sâmap kâityongop yakât launambâ gemu ekban. ¹⁴ Otmu weke bâlene dondâ yaņeâmâ kulem topņe topņe ya mewi, yaņeâmâ lok kutdâ bâlene yâk yeņgâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâņe otyiņgiņetâ Anitâ kum mem ge katne sâmap yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵ Yâhâ den âlâ Yesuņe yuwu sâop ya sâwe. “Nâņe hâmbâi pârâk sâmap sâmap takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewen otmâ âlâlâyeņe ya mem dunņan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmņe ki inomai. Yenâmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manņetâ nâ takawom yan ki aņulaknomai. Yawu otmâ herone otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâlene yaņeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâņe otyiņgiņetâ kapi âlâ, kutņe Amaheron sâmap, yan menduhuakbi.

¹⁷ Yâhâ aņelo nombolân yâhâpņeâmâ kondone ya haņân moselemu gemu yanâk Anitâņe yuwu sâmu nâņgâwan. “Bâiņ, pesuk yap.” ¹⁸ Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim gunguruņ sâop. Himbim gunguruņ sâmu yanâk mososoņ pato miop. Mososoņ nombotņe memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹ Otmu kapi pato, kutņe Bawilon sâmap, yan orotmeme bâlene dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâņe nâņgâmu bâlemu matņe meņetgât sâmu mososoņ pato memu Bawilon kapi ya hioņakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâņmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyeņaņak kinop. ²⁰ Otmu saru tânâmņan mâtunja pato tipine tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumņe gimbâņe ya hâlâņmâ talop ya gurâ bâok sâmap gulip otmâ meteop. ²¹ Yawu otmu kât kârikņe kândâk kândâk giop. Yaņe gemâmâ lohimbi nombotņe kât yaņe kum tâtuk meyehep. Yâhâ nombotņe âlâmâ kunyeņe kârikņe otmâ Anitâhât awat pilâm sâmap bâlewangiwi.

17

Imbi kondarâ yâkât topņe

¹ Aņelo nombolân yâhâp yaņe kondoyeņe mem manbi ya yeņgâlen gâtņe âlâņe yuwu sâmap eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât

pâñe konok topñambâek nâñgâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkñe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ yiwerenje tosanjahât matñe Anitâñe wañmu hâhiwin pato nâñgâm yâhâwuapgât dop oap. ² Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topñeâmâ yuwu sâmunne nâñgâ. Lok papato sesenğâlâkñe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senñe âlâlâ anğı gunğı otbi. Otmu orotmemeñe bâleñe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otbi yakât otmâ yañe biwiyeñe mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topñe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâm dâinekmâ pumñe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutñe Anitâhât Wâtğât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yañe sonjo sâtñe metñe yakât kakñan yâhâmu yañe sokom talop. Sonjo yamâ kurin. Otmu yakât ñilipñe yamâ bât nombot nombot hârok. Yâhâ kunñeâmâ nombolân yâhâp. Yañe Anitâhât kawenñan kinbe sâm ikñe kutñe konok konok kulemguakmâ talop. ⁴ Otmu imbi yañeâmâ sâñgum kurin hârândâñğak mânunjahop. Mânunjakmâ karan karan hahitñeñe tuhunetâ âilonjo nandorone olop ya pilahop. Otmu kâiput goliñak tuhu tuhunje ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliñak tuhum miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeñe kinjoñ topñe topñe ya ikñe manmanñahât bonñe yañe yan pik ñâtâk ñâtâk sâm iop. ⁵ Yâhâ metenânâmâ ikñe kutñe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipñeñe orotmeme kinjoñ otmâ gawi. Yâhâ imbilipyenje yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeñe yamâ nâ.” Ikñe kutñe metenjan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâñe ekmâ nâñgâwuapgât dop bia. ⁶ Imbi yañeâmâ emelâk lohimbi nombotñe biwiyeñe Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâñgâñetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongonjetâ muwi. Yongonjetâ muñetâ yan imbi yañeâmâ yekmu âlepñe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtñe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu anelone yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nâñgârâ ki orotñe oap? Imbi yuâmâ sonjo sâtñe metñe yañe sokomap. Yâk yetgât topyetñe yuwu sâmunne nâñgâ. ⁸ Sonjo sâtñe eksat yukât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kionmâ gulip olop. Yapâ gâtñeñe hâmbâi yâhâpñe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotñeñe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyeñe yamâ emelâk Anitâñe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikjahât pepaen Yesunje ki kulemgum kalop. Lohimbi yañe sonjo sâtñe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yañe yâhâpñe yiwerenje teteap.” Yawu sâm nâñgâñetâ âilonjo lonjo otbuap.

⁹ Otmu anelone torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâñe tetewuap yakât topñe ekmâ nâñgânomai. Kunñe nombolân yâhâp yamâ pumñe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumñe nombolân yâhâp yakât tânâmñan talop ya. Yâhâ pumñe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yañe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokñe sâp yiwerenje yu galemyenje otmâ mansap. Yâhâ bâiñe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemyenje otbe mânê Anitâñe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ sonjo sâtñe yamâ angoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenjeâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenje

otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topnje yawu.”

¹² “Otmu ñilipnje bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkne yiwereñe ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manñetâ songo sâtñe yañe mâmâñe otyingimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkne galemñe otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakñan mum biatnomai. ¹³ Yâhâ mannomaiân nâñgân nâñgânñe hikuakmâ songo sâtñe yamâ yakât wâtñan kinmâ yâhânomai. ¹⁴ Yâkât wâtñan kinmâ yan Lama Nanñe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa orangim mannomai. Yamâ Lama Nanñe mumuñambâ yahatmu âwâñe sâmu wâtñe pato nandorñe tetewañgiop. Yawu otmâ lok topñe topñe manmâ gai ya yengât kunyene otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipñe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbi yañe biwiyene yâkâlen katmâ manñetâ yakât Anitâñe ikñe pat kuyingñiop yâhâmâ yâkne lok kutdâñe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipñe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

¹⁵ Otmu aneloñe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopñeâmâ yuwu. Lohimbi komotñe komotñe hânñan kulemñan manmâ den topñe topñe sâmâi ya yengât dop oap. ¹⁶ Otmu ñilipnje bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkne songo sâtñe metñe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbañginomai. Kasa otbañgim imbi yakât lembân tâkñe ya mem holanbañginomai. Mem holanbañginetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuyetâmâ kâwurumñanak kinbuap. ¹⁷ Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâñe biwi nâñgân nâñgânñe ya katmâ mem hewewen tuhuyekmu songo sâtñe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâñe sâop yakât bonñeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸ Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyeñeâmâ lok kunñe hânñan kulemñan tatmâ arai yâk yengât kunyene otmâ tatmap.

18

Anitâñe sâmu Bawilon kapi kâwurumñanak kinop.

¹ Kulem ya pesuk sâmu yakât kakñan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtñe pato tatbañgiop. Otmu gem yan yâkât lañinñe pato yañe hânân pilâmu lañ lañ sâop. ² Yâkne kârikñe halahum yuwu sâop. “Kapi kutñe Bawilon yamâ emelâk kâwurumñanak kinsap. Yiwereñeâmâ weke bâleñe dondâ mansai. Otmu nâi bâleñe ki neneñe, sopñan hepdâek, sâmâi dop yawuya, ya pik sâm iap. ³ Emelâk lohimbi kingitñe orowâkñe yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kingon otmâ gam biwi hâlîm otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâñe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleñe ya otbi. Lohimbi nombotñe yâku angi gungi otne sâmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senñe âlâlâ otmu bâleñe topñe topñe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâñe kerehâk yongom tâtuk meyeñop.”

⁴ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmunen nâñgâñet. Bawilon kapi ambolipñe orotmeme bâleñe me kingon ya otmâ manmâ gamai yakât matñe yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme

bâleŋe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶ Yawu sâm anjelolipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otbi yakât topŋe Anitâŋe kerek nanŋap. Yakât otmâmâ matŋe yu yingiap. Kapi yu ambolipŋe yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nâŋgâmunne dondâ bâleap. Otmu kasalipyenŋe mem bâleyekbi. Yakât matŋe yâku yakât dopŋanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipŋaŋe menduhuakmâ orotmeme bâleŋe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikŋe otmâ matŋe kâpekyinginomai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipŋaŋe hop sambe kakŋan manmâ yenhâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu hâmeyeŋe bitminiwi. Yakât yengu matŋe tâŋ tâŋâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakŋanâmâ yâkŋe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwerenŋeâmâ ambolipŋaŋe biwiyeŋaŋe yuwu nanŋai. “Bâe, nenâmâ yiwerenŋe hop sambe kakŋan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotŋaŋe kambut manmâ tep bâle nâŋgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatŋe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânom. Tep bâle nâŋgâm ki isem buiaknom.” Yawu nanŋai. ⁸ Yakât otmâ sâmunne pârâk sâŋ sâŋâk umatŋe bâleŋe topŋe topŋe yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundang, me aman mesek topŋe topŋe ya teteyingimu hâhiwin pato nâŋgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manŋetâ yan kasalipyenŋaŋe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyeŋe uŋetâ sewuap. Yakât umatŋe ya yingiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyenŋaŋe taka kapiyeŋe uŋetâ siowân yanâmâ lok kutdâŋe anŋoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleŋe Bawilon kapi ambolipŋe ya orop otmâ gawi yanŋeâmâ kâlepŋan kinmâ kapi patoen ekŋetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyeŋe ahoakbi. ¹⁰ Yawu otmu ekmâ kinŋityenŋahât otmâ kâlepŋan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenŋeâmâ pârâk sâŋ sâŋâk kasalipyenŋaŋe taka matŋe yingiai. ¹¹ Yâhâ anŋoânâmâ yâk orop senŋe âlâlâ anŋi gunŋi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenŋeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâm tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Anŋoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiŋan hop sambe pato iminiop. Eheŋe ki eheŋe, nâŋgân nâŋgânŋe ki nâŋgân nâŋgânŋe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manŋetâ wuân me wuân âlâhât pân guin âlâ bia, senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya kerehâk tatingiop. Otmu kapi kârikŋe bâleŋe. Kasalipyenŋe mem ge katyekŋetâ yâk yengât amutgen manmâ hon bayingim gawi. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ kerek biatyingiap.

¹⁴ Bâe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe mem hop sambe kakŋan manminiwi. Yâhâ nep topŋe topŋe torokatmâ tuhuwi yiwerenŋe ya emelâk biatmâ kititin yap. Otmu senŋe âlâlâ yu me ya ekŋâlem anŋi gunŋi otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititin yap. Otmu yukât kakŋan yâhâpŋe âlâ torokatmâ tetewuapgât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotŋe kapi kâlepŋehembâ taka yan âi topŋe topŋe tuhum hâmeŋe papato meminiwi yanŋeâmâ “Kâlâp yuŋe pundun sâm senenekmap,” sâm yakât kâlepŋehen kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipŋe, me buku nombotŋe kâlepŋehembâ

takawi yanâmâ hâk katipņe kulem topņe topņe yawuya mânunjakmâ manminiwi. Otmu kâiput topņe topņe ya golinjak tuhum âmbâkuakbi ya ekņâlem yawuya mem bam gam otbi. ¹⁷Yawu otminiwi yakât matņeâmâ yiwerene yu meņetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wanğa ambolipņe, me nep loklipņeņe wanğaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotņeņe hikinângen kinmâ ekbi. ¹⁸Lok ya kerehâkņe kâlepņan kinmâ senyenņak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senņe âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatņe sem yawu tuhuap. Bâleņe dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹Yawu sâņetâ biwiyeņe orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nâņgâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nâņgâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endaņe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiņ yap. Yamâ nen wanğa ambolipņe âlâengembâ tohom kapi yanâk aņgi guņgi otmâ yapâ tewetsenņe pato dâim hop sambe kakņan manne sâm gain. Ya yiwerene kâlâpņe mem hote alikņe tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenņe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâm isem buiakmâ kinbi.

²⁰Yawu teteyiņgiop yakât aņelo yaņe yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotņe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipņe kasa otyiņgim mem gem katyekbi. Mem ge katyekņetâ yakât matņe yu Anitâņe yiņgiap yakât yen herone kakņan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹Yawu sâmu aņelo wâtņe kârikņe tatbaņgiopņe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumuņan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nâņe pilâmune giap. Yakât dopņeâk Anitâņe kapi pato Bawilon yukât ambolipņe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyeņe kum huhumu gulip oai. Gulip otņetâ kâwurumyenņak kinsap. ²²⁻²⁴Emelâhâmâ Bawilon yan imbi aņgi guņgi otmâ manbi. Otmu kepgât senņe âlâlâ topņe topņe mem ekņâlem kinmâ oņ giriņ kakņan manbi. Hop sambe kakņan manbi. Âli hawat topņe topņe ya meņetâ lohimbi dondâņe ya ekmâ yu bonņe mon sâm yan nâņgâm tâpikgum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbi hânņan kulemņan tatmâ ariwiņe yâk yeņgâlen torokatmâ biwiyeņe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyiņgimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu herone otmâ buņam me kep topņe topņe tuhum eņgat nombotņe watmâ yakât yeņahât sâm mepaeakmâ manbi. Otmu yeņahât nâņgâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropeteliņe nombotņeņe yâkât den sâm tetem ekyongowi. Den sâm ekyongonetâ nâņgâņetâ gemu yongonetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matņeâmâ yâku yu teteyiņgiap. Sâp yiwerene yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiņ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topņe topņe mem yeņahât nâņgâņetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerene yu gurâ biatmâ kititiņ yap. Kapi yu yâhâpņe mem miwirikuņetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Aņeloņe kât pilâmu saru tumuņe kâlehen giop yaņe yakât topņe sâm teteap.

19

Anitâņe matņe yiņgiop yakât otmâ ikņe lohimbiņe mepaewi.

¹Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakņan den âlâ yuwu nâņgâwan. “Lohimbi kiņgitņe orowâkņe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenņe Yesu yâk yetgât gotyetņan kinmâ Anitâ herone otbaņgim yuwu sâm

mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Ambone, Gâne yu ya otbe sâm ya otdâ âlepne nandorone otmap. Tihitnenne otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânôm. Yâhâ imbi kondarâ yâkne orotmeme bâlene otminiop. Otmu buku nombotne yawuâk otjet sâm kendâyingim gaop. Yakât matne gâne yu wanâdâ memu pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotne gâhâlen biwiyenane kepeim manbi yamâ imbi kondarâ nane kasa otyingim yongomu muwi. Yakât gâne matne yu wanmu memu pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâne kapi pato yu ambolipne matne yingimu kâwurumnanjak kinsap. Yukât kaknan yâhâpne miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ herone otgihiain.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunne 24 otmu songo papato mumuhât dop bia nane Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepne dondâ nenne Anitâ konok mem mepaene. Ya bulânanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtne âlâne yuwu sâmu nângâwan. “Yenâmâ Anitâ hon bawaingim laune lâum yâkâlen biwi nângân nângânyenane kepeim mansai. Yen lok topne topne, lok gehehe me kutyene orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâm mepaem mannet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sânetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nângâwan. Himbimân gâtne dondâne menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenjetâ munyene nângâwan. Munyeneâmâ himbim guṅgurun sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munne pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnanen pato, Manman Ambone, gâne tihitnenne otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbi miakmâ herone otmâ mansai yakât dopneâk gâne lohimbi nombotne Lama Nanne yâkâlen biwiyenane kepeim manmâ gawi yakât pat kuyingiop. Pat kuyingiop ya Lama Nanne meyekmâ ikne manman kapiân mem ari katyekmu heron maron otmâ manmâ yâhânômai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipne sângum kaok bolan bolan mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sângum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapne bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

⁹ Yawu sânetâ anelone yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulengu. “Lama Nanne yiwerene lohimbilipne pat kuyingiop yâk orop meyekmâ bât kuangim heron maron otmâ yâhânômai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanne yakât bulâne mem tetemu lohimbine yâk orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu herone kaknan manne sâm oai yakât sâm ekyongorâ tep âlep nângânet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâne sâop.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Den yawu sâm eknohomu nâne anelohât gotnan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihio. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hon bawa, Anitâhât laune lâum hon bawaingimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hon bawaingiman. Yesu yamâ Anitâhât nanne bonne. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otnihim biwine mem hon hon tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaeyelek mâ yâhânôm.” Yawu sâm eknohop.

Songo sâtnet metne bukunâit pilâyeleketâ hemân giowot.

¹¹ Himbim pâron sâmu yakât biwinan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kaknan talop yakât topneâmâ yuwu. Anitâne âi sâm wanop

ya biwiñaje kepeim galemgum hengenngumap. Yâhâ lok yengât orot-memeyenje sâwuap ya bulâñanâk. Yâkñeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândân merândân otbuap. Yâhâ yâkñeâmâ matñe menomai yakât topñe katbuap. ¹² Yâkât senñeâmâ kâlâp nimbilamñe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâñe ñerenden goliñak tuhuwi yawuya yañe kunñan horatbaññetâ tatmu ekban. Yâhâ ikñe kutñe yamâ ikñahâk nanñangimap. Lok âlâñe ki nâñgâwanñimap. ¹³ Yâhâmâ sâñgum kaok kâlêp mânunahop yañe ge hârândân sâñ kinop yamâ hepñak pato. Yâkât kutñe âlâmâ yuwu sâñmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu lohimbi bâlenñe matñe menjetgât Anitâñe sâop yakât otmâ launambâ tewet sâtñe nombot nombot nelan nelan yañe ge kinop. Yañe mem lohimbi sambe galemýongom hâhiwin yingimu umutyenje arimu kinñityenjahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâñgum kaok yan otmu ârânñan yuwu kulemñuñetâ talop. “Lok topñe topñe manmâ gai ya yengât kunyenje. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyenje pato mansap.” Yawu kulemñuñetâ talop. Otmu yâkñe sâñu himbimñgât kapam lok dondâñe yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipñe kaok bolan bolan ya mânunakmâ beâsi kaok kakñan tatmâ hawamgum Kutdâñeñe orowâk lok bâlenñe yongone sâñ tohowi.

¹⁷ Menduhuakmâ tohonetâmâ anelo âlâ tetemu ekban yañeâmâ sikop senñan kinop. Sikop senñan kinmâ kâe kâe nombotñeñe pâp pâp sâñ harñan gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâñ ekyongop. “Anitâñe sâp pato kalop ya tetewe sâñ oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakñet. ¹⁸ Yâhâ lok bâlenñe komotñe komotñe beâsi kakñan tatmâ taka ahone sâñ oai. Ahom yan himbimñgât kapam lokñe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekñetâmâ yenje taka nem meteyeknomai.” Yawu sâñ ekyongop.

¹⁹ Yâhâ sonjo sâtñe metñe otmu lok kutdâ manbi yâkñe kapam ku ku loklipyenje ya hâruyekñetâ kerehâk yongone sâñ menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakñan talop, kutñe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkñe ikñe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâñ otbi. ²⁰ Yâhâ sonjo sâtñe metñe yañe ikñe hoñ bawa ya angoân mâmâñe otbaññimu yâkñe kulem topñe topñe mem lohimbi kâityongop. Kâityongom ikñahât kulem towatñe bâtyenñan otmu meteyenñan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kinñitñe orowâkñe yâk yetgâlen torokatmâ sonjo sâtñahât umutñe hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimñgât kapam lok yañe yâhâp yâhâp ya pilâyelekñetâ hem topñehen yaken gemutâ kâlâpñe seyelehó. ²¹ Otmu lok beâsi kakñan talop yâkât launambâ tewet kâlêp, sâtñe nombot nombot nelan nelan yañe mem kasalipñe hâreyekmu mum metewi. Mum metenñetâ kâe kâeñe taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâñu yanâk anelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Anelo yañe gem puaia, yakât kutñe âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâñ tâk kârikñe mem giop. Tâk kârikñe miakmâek hem nâpumângen kionop. ²⁻³ Kionmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiñan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâñu holañmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiñan lohimbi kâityongop.

4-6 Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotñan lohimbi dondâñe menduhuakmâ kinñetâ yekban. Yâkñeâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâh hâreyinginetgât Anitâñe âi ya sâh yingio. Komot ya yengât topñeâmâ yuwu. Yâkñe angoân Anitâhât den ya tâñ tâñâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâlênñe songo sâtñe metñe otmu ikñe umutñe hâwim katbi ya yetgât ki nâñgâyitgim mepaeyelekbi. Me yâkât kulem towatñe ya meteyenjan me bâtyenjan ki katñetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manñetâ yakât yâk yetgât hoñ bawalipyetñe kasa otyingim engatyene hârenetâ muwi. Otmu yâkñe angoân mumuñambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galemyongom tepyene herone otmu manñetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yanñeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoñ bayitgim mepaeyelekñmâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galemyongom manbi. Otmu yakât kakñan himbimân manman kârikñahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumñan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotñe âlâñe mumuñambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanñe yâhâñe tetem lohimbi kâityongop.

7 Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kakñan anjelo âlâñe hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionmâ ge Satan mem holañop. 8 Mem holañmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotñe hânñan kulemñan manmâ Yesuhât hâkâñ otbi ya kâityongomu lohotñe otñetâ yan dâiyeckmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutñe Goho sâh, âlâmâ kutñe Mahoho sâh, yâk kerekñe Yesuhât hâkâñ otmâ manbi. Yâkñe menduhuakñetâ dopyene saru ginñan sak ekmân yakât dop. Ya sâlipyongonongât dop âlâ ki otbuap. 9 Yanñe menduhuakmâ taka Anitâñe ikñe lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâh hawamyongowi. Hawamyongom kinñetâ Anitâñe sâmu yan himbimâmâ kâlâp punduñ sâh ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. 10 Kâlâpñe sem meteyekmu pesuk sâmu Anitâñe amboyene Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu songo sâtñe metñe otmu hoñ bawañe mâmâñe otbangimu den perâkñe sâh kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpñe seyekmu hâhiwin pato nâñgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyingiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâñan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâñe lohimbi kerekñe otbi mewi yakât den sâh hâreyingio.

11 Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe kakñan tatat kaok bolañ bolañ yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. 12-13 Otmu lohimbi in muñetâ kurihyiekbi, me saruñe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheñe me lok kutyene orop, ya kerehâk mumuñambâ yahatmâ yakât gotñan kinñetâ yekban. Kinñetâ Anitâñe pepa topñe topñe ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topñe kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikñak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yengât topyene ekmâ âlâku ikñiâk ikñiâk den âiân katyekmâ matñe yingio. 14 Otmu lohimbi nombotñe hem kâlâpgât pat otbiñe yan gem torokatmâ sâp kâlep manmâ yâhânomai. Yâkñe âlâ holañakmâ hâh sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap 15 Yâhâ Anitâñe ikñe pat kuyingio ya yengât kutyene kulemgumu tatmap yanñeâmâ yâhâpñe yakât kakñan

hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yajeâmâ manman kârikne yakât kapiân ari tatmâ heronje kakñan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâje sâmu hân himbim ango teteowot.

¹ Ya pesuk sâmu hân himbim hânge ya Anitâje sâmu bialop. Otmu yâhâpne sâmu hân himbim ânje tetemu ekban. ² Otmu Anitâje kapi ânje tuhuop, kutne “Yerusalem Anjo” sâmu yaje himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmune âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenje imbi miakne sâmu otmâ menjâleakmain yakât dopneâk kapi ambolipñaje menjâleakbi. ³ Otmu anelo âlâne yuwu sâmu nângâwan. “Kutdânenne Anitâje lohimbi orop haonmâ ârândân tatmâ tihityene otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nângân nângânyeñaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manjetâ yâkne sâmu umatne topne topne yâhâpne ki teteyingiwuap. Me hâhiwin nângâm ki torokatmâ mannomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpne gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yingimu tep âlep nângâm heron maron kakñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu Anitâ Kutdânenñaje yuwu sâmu nângâwan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ ango kândikyongowoman. Den yan yu bulâñanâk. Yakât otmâ yeñe nângâm biwiyenñan katmâ manjetâ biwiyene ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâñe embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikneâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topneâmâ nâ. Otmu nâhât sâtgât teteopgât nâhât sâtgât biatsap. ⁷ Lohimbi nombotne nâhâlen torokatmâ ki lohotne otbiñe manman kârikñahât to nene sâmu otjetâmâ âlepne nâñe torokatmâ hâmeñe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñaje kepeim mannomai ya yengât nâñe nine nanne baratne bulâñe sâmu meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleñe yengât topyene yuwu. Bukulipyenñaje nângâm bâleyingimâihât lohimbi nombotñaje nâhât den pilâm hâkyene ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduñ sâmu ariwi. Yâhâ nombotñajeâmâ biwi nângân nângânyeñaje nâhâlen kepeim ki manjetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotñaje den perâkne sâmu kâirahowi. Me den miangiwi. Me den gurukne sahangwi. Yâhâ nombotne kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyenñe betyenehen kionbi. Me loklipyenñe betyenehen kionbi. Yâhâ nombotñajeâmâ karasunja, me lok yengât sait, me hawat topne topne meminiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ Porom Lâpio topne topne tuhum kânângâñetâ kinmu yakât nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñaje kepeim manbi. Lok yawuñaje hem nâpum kâlehen geñetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpne yapâ holañakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâñanâk.” Yawu sâop.

Kapi âñje, kutne “Yerusalem Anjo” sâmu, ya teteop yakât topne.

⁹ Otmu anelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewî yâk yengâlen gâtne âlâne yuwu sâmu eknohop. “Garâ Lama Nanñe yakât pat sâsâñe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtgât mâmânahât Heakne biwine mem purik pilâmu anelo yane menekmu pumne pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune,

Anitâhât kapi âiņe, kutņe Yerusalem Anġo, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipņe Lama Nanņahâlen torokatne sâġm meņâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât laņinņe pato haonġmâ ârândânġ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaņe kaok tembaņ tembaņ olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaņe kâlehen talop. Otmu yakât gahatņe kâiân yâhâp tap. Yâhâ aņelo kâiân yâhâp yaņeâmâ gahatņe yakât âlâku kândâk kândâk galemġum kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yengât kutyeņeâmâ gahatņan ikņiâk ikņiâk kuleġgunġetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamġuwi yakât gahatņe yamâ ârândânġâk kalimbu kalimbu yawu katņetâ talop. Gahatņe yamâ betņehen kalimbu, otmu dâtâpņehen kalimbu, otmu ġinņehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katņetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya hoņ hoņ sâġap sâġm kâtņak mem topņan kum kuratġum tâtâkuwi. Kâtņe kum kuratġuwi yaņâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutyeņe ya ikņiâk ikņiâk kuleġġum katņetâ tatmap.

¹⁵ Aņelo yaņe kapam dop tuhu tuhu âlâ ġoliņak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anġo yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopņeâmâ âlâhât tipiņe. Yakât otmâ yakât ġiņņe ârândânġâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topņe katmâ ewaken haņan upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷ Yâhâ yakât dâmânņeâmâ bapņan bapņan dopņe 64 mita yawu. ¹⁸ Dâmân yamâ kât âlâ, kutņe Yasipa sâġm, kaok muņgen muņgen yaņe tuhuop. Kapi yamâ ġoliņak pato tuhuop ya laņinņe pato pilâġm imap. ¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topņan kâtņak kum kuratġuwi yakât topņe yuwu. Anġoân kuratġuwi yakât kât kârikņe kaok muņgen muņgen, yakât kutņe Yasipa. Yâhâ yâhâpņe kât âlâ ġolâ ġolâ, kutņe Sapaia. Yâhâ kalimbunġe kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutņe Ahet. Yâhâ imbâtņe kât âlâ ġolâ ġolâ, kutņe Emerali. ²⁰ Yâhâ momene yamâ kât kuriņ kâiâk mâiâk, kutņe Onikisi. Yâhâ yakât betņan kât âlâ kuriņ kuriņâk, kutņe Konilian. Yakât betņanâmâ kât âlâ ġimban muņgen muņgen, kutņe Kirisolait. Yâhâ yakât betņanâmâ ġolâ kâiak mâiak, kutņe Bereli. Yakât betņanâmâ ġimbanġ tekop tekop, kutņe Topasi. Yakât betņanâmâ ġolâ otmu naonġ kâtâp metâp, kutņe Kirisopasi. Yakât betņanâmâ âlâmâ naonġ naonġ, kutņe Haiasin. Yâhâ bâiņe yamâ kuriņ kuriņâk, kutņe Ametisi. ²¹ Otmu gahatņe kâiân yâhâp yamâ emet âli âliņe yamâ pitiņa hâkņe kândâkdâek yaņe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm ġem otmâi yamâ ġoliņak tuhuwi yamâ laņinņe orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikņe kai sombem yan Lama Nanņâit tatma-wot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukņe âlâ ki tuhuņetâ tap. ²³ Yanâmâ Anitâhât laņinņe irik irik sâġm pilâġm laņ laņ sâġap. Nenņe lambe mem saum katmunņe laņinņe pilâġmap dop yawuya bia, ya wanġim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanņe ikņe laņinņe pilâġmu laņ laņ sâġap. Yakât otmâmâ sikop me omoņġât emetsenņe laņinyetņe ki pilawot. ²⁴ Yanâmâ kapi ambolipņe yâkņe yan yâhâm ġem heronġe maronġe otmâ Anitâ yet Lama Nanņe mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶ Kapi yaņâmâ laņinņe pato yaņe pilâġmu laņ laņ sâġm âilonġo lonġo otmâ imu yakât kâlehen omoņ me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatņe ki maņġunomai. Inâk anġ sâġm kinmu yan lohimbiņe yâhâm ġem Anitâ yet Lama Nanņe mepaeyelekmâ hoņ bayitġim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷ Yakât otmâ lohimbi orotmeme bâlene otmâ manbi ya

orowâk ki tatnoma. Yâhâ den perâkne sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanñe ike pat ya kuyingim pepa âlâ mem kutyeñe kulemgup lohimbi yanak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikne yakât topne

¹ Otmu anelo yañe manman kârikñahât to senñe âilongo longo gam gemap yakât kakñan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senñeâmâ Anitâ yet Lama Nanñe yâk yetgâlen tap. ² Yapâ hindakmâ gem huhum lingarakmâ kapiân sombem ya ârândân otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikñahât nak yañe to ya hâlânñmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetñe yañeâmâ haonñmâ emetsenñe ârândân bonñeñe âilongo longo imu nem yâhâpñe ki hiliwahonomai. Yâhâ esenñe nem hâk sânduhân mannomai. Neñetâ yan mesek me umatñe topne topne ya ki teteyingiwuap. ³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipñeâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanñe yâk yetgât kaweyetñe yan tatmu lohimbi kerekñe mepaeyelemâ hon bayitgim manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yâhâ lohimbi kerekñe Kutdâyeñahât senñan manñetâ ike kutñeñeâmâ yâk yengât meteyen kulemgumu tatbuap. ⁵ Yâhâ Anitâ ikeñahâmâ yâk yengât lañinñe pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yañe ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpñe omon âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât lañinñan tatmâ yâhânomaihat torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulânñanâk Yesuñe yâhâpñe âwurem gewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakñan anelo yañe den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâñe gângânâk miap. Emelâk Anitâñe Wâtgât mâmânñahât Heak hângângumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâñe nâ hângânnohomu âlâlâ topne topne tetewuap yakât tiripgohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷ Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesuñe yuwu sâop. “Nâmâ yengâlen burundunâk takawomgât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepñe. Den yan yukât bulâñe yengâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nângâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Anelone yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotñan bam mepaewe sâm otban. ⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hon bawa. Gâ otmu gâhât bukulpge nombotñe yeñe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeñe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotñe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hon bawanginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hon bawangiowom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaem yâhânom.

¹⁰ Otmu den yukât bonñe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuap. Tetekñan lohimbi senyeñan sâm mem mewalakum tirippongouat. ¹¹ Otmu Lama Nanñe burundunâk takawuap yakât sâpñe utâpñuap. Gârâmâ lohimbi nombotñe orotmeme bâleñe otmâ manmaine torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotñeâmâ orotmeme âlepñe otmâ Anitâhât tem lâuwangim manmai yañeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm tiŋ pilâmu Yesuŋe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nâŋgâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâŋe lohimbiŋe otbi mewi yakât matŋe mem kâpekâmâ âlâku amboŋan amboŋan yingimune menomai. ¹³ Nâmâ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboŋe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nâŋgâm meteyeksan.

¹⁴ Nâmâ lohimbi yengât kunyeŋe pato. Lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai yâkŋe Anitâhât kapi ya ambokunomaihat pat kuyingiwani yamâ âlepŋe ambokum mannomai. Otmu nâŋe manman kârikjahât sot yingimune menomai yan ârândâŋâk nem torokatmâ mannomai. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât hâkân otmâ mansai, me senŋe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotŋe kasa otyingim yongom manmâ gai, me nombotŋe hânân âlâlâ Porom Lâpio topŋe topŋe yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâk yengâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manmâ gai, me manman bâleŋe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkŋe sâm kâirahom kombo miangim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâŋe dâiyekmâ ikŋan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. Yawu.

¹⁶ Nâ ahonakmune nâŋgâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmŋe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât aŋelo ya gem den ya sâm ekgohoap. Yawu gârâmâ gâŋe den ya nâŋgâm nâhât komot ya sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuŋe getek ge menenehâkgât biwiyenŋe kilik kilik sâmû Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotŋe ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nâŋgâŋet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotŋe manman kârikjahât tohât biwiyenŋe kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyenŋe Yesuhâlen katŋet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuŋe tep âlep nâŋgâyingim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânomai.

¹⁸ Nâŋe den yu bulâŋe tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nâŋgâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den yu tatmu ya wangim yeŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yaŋeâmâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. ¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem ge katmâ yeŋe engatyeŋeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matŋe umatŋe menomai. Anitâŋe ikŋe kapi âilongo yakât pat kuyingioŋ ya bâtyenŋan hindâwuap. Otmu ikŋe kapiân yâhâ manman kârikjahât nak kehetŋe nenomaihat mâtâp manguyingiwuap. Yawu teteyingimapgât girem den yan yu nâŋgâm biwiyenŋan katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Otmu Yesuŋe den yukât bulâŋe oap yakât ikŋak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ burunduŋâk takawomgât sâp utâpguap.” Yesu ikŋak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâŋe teteâkgât nanŋan. Getehâk tetem giâkgât nanŋan. Yesu Kutdânenŋe gâ honâk taka.

²¹ Otmu Yesuŋe dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiŋ. Pesuk yap. Yawu.